STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 02635

100%

Upton Sinclair

•

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol
of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from
a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights
in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain
or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.
If you hold an active copyright to this work – or if you know who does –
please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

אפטאן סינקלער

100%

ראמאן פון א פאטריאט

יידיש — ס. שאפיר

פארלאג „די וועלט“ ווארשע

U. Sinclair,

100 %

Wydawnictwo „DI WELT"
Warszawa, 1923

Drukarnia „Di WELT", Nowolipie 7.

I.

עס געשעט אַמאָל, ווען עס דערוועקט זיך ביי אונז אַ פאַרלאַנג צו דערגיין, אויף ווי ווייט דין זענען די פעדים פון די צו־באַלן פון וועלכע עס האָבן זיך אָנגעהויבן וועבן די וויכטיקסטע געשעענישן אין אונזער לעבן. דאַמאָלסט איז גענוג, אַז מיר זאָלן וואַרפן אַ בליק אויף צוריק, אַריינקוקן אין עבר פון אונזער לעבן און מיר וועלן דערזען און ממש דערפילן אויפגעציטערט ווערט — ווי נאָענט מיר האָבן זיך געפונען — ביים תהום פון נישטזיין.

אַ יונגערמאַן גייט איבערן גאַס. ער האָט נישט קיין שום פּלאַן, קיין שום באַשטימטן ציל. ער דערגייט ביז אַ ראָג, ווו די גאַסן קרייצן זיך. ער ווייסט אַליין נישט, פאַרוואָס פאַרנעמט ער זיך נישט אויף לינקס נאָר אויף רעכטס. און גראָד דאָ באַגעגנט ער אַ יונג מיידל מיט בלויע אויגן. פון דער האָזיקער באַגעגעניש הויבט אים אָן זיין האַרץ האַסטיקער צו קלאַפּן. ער דערנעענטערט זיך צום מיידל, שמועסט זיך מיט איר דורך, האָט מיט איר מזל חתונה — און זי ווערט דיין מאַמע.

ווען אָבער עס מאַכט זיך, אַז דער יונגערמאַן פאַרקערעוועט זיך גראָד נישט אויף רעכטס, נאָר אויף לינקס און ער טרעפט זיך נישט צוזאַמען מיטן בלויאויגיקן מיידל, ווו וואָלסטו איצט געווען? ווו וואָלטן אַהינגעקומען דיינע גייסטיקע פעיקייטן, וועלכע האָבן, לויט דיין מיינונג, אַזאַ גרויסע באַדייטונג פאַר דער וועלט, און וואָס וואָלט געוואָרן פון די אַלע וויכטיקע ענינים, וועלכע דו גיסט־אָפּ דיין צייט?

אַ ביסל ענלעך אויף אַזאַ מין מעשה האָט אויך פּאַסירט מיט פּעטער הודיש. ביי אים איז אויך גראָד געשען אַזאַ צופאַל, וועלכער האָט פאַרקערעוועט נאָר אין אַנדער ריכטונג דעם גאַנג פון זיין לעבן און האָט אים געשטויסן דורכצומאַכן דאָס אַלץ, וועגן וואָס עס דערציילט זיך אין דער האָזיקער געשיכטע.

איינמאָל, אין אַ נאָכמיטאָג־צייט, שלעפּט זיך אַזוי פּעטער איבער די גאַסן. לויפט צו אים צו אַ פרוי, טראָגט אים אונטער אַ געדרוקט פלוג־בלאַט און זאָגט:

— זייט אַזוי גוט, לייענט דאָס איבער.

פּעטער איז גראָד געווען הונגעריק און אין כעס אויף דער גאַנצער וועלט. ענטפערט ער בייז:

— איך האָב קיין געלט נישט.

ער מיינט, אַז ס'האַנדלט זיך דאָ וועגן עפּעס אַ רעקלאַמע און ברומט אַן אומצופרידענער: — איך קאָן במילא גאָרנישט קויפן.

— עס האַנדלט זיך דאָ נישט וועגן אַ קניה. — זאָגט די פרוי — דאָס איז אַ שליחות.

— רעליגיע? — פרעגט פּעטער: — האָט מען מיך מאַקע נאָר־וואָס אַרויסגעוואָרפן פון אַ קלויסטער. מיט איין שפּרונג בין איך פון דאָרטן אַרויסגעפלויגן.

— דאָס האָט צו קלויסטערס קיין שום

שייכות נישט. — זאָגט די פֿרוי: — דאָס איז גאָר אַן אַנדער ענין. און אויב איר האָט קיין אַנדער זאַך נישט, וואָס צו טון, מעגט איר דאָס געוויס לייענען. — האָט די פֿרוי צוגעגעבן מיט אַן אויסמונטערדיקן שמייכל. — לייגט דאָס, זייט אַזוי גוט, אַרײַן אין קעשענע'.

די, וועלכע איז אַזוי צוגעשטאַנען צום אָרימען אומבאַקאַנטן יונגמאַן, איז געווען אַן עלטערע פֿרוי מיט גרויע האָר. ווען פּעטער האָט געזען, אַז ער קאָן פֿון איר בשום אופֿן נישט פּטור ווערן, האָט ער צוגענומען בײַ איר דאָס בלאַט, אַרײַנגעלייגט אין קעשענע און זיך ווײַטער געלאָזט אין וועג. אין אַ פּאָר מינוט אַרום האָט ער אָן דער גאַנצער מעשה פֿאַרגעסן.

פּעטער טראַכט — אָדער בעסער געזאָגט — פּעטערס מאָגן טראַכט פֿאַר אים. ווײַל ווען אַ מענטש האָט אַ גאַנצן טאָג גאָרנישט געגעסן, און מיט אַ טאָג פֿריִער האָט ער געמוזט יוצא זײַן מיט אַ טעפּל קאַווע און מיט איין אײנציק שטיקל ברויט דערצו, הערט זײַן קאָפּ אויף צו טראַכטן, די דענקצענטערן לאָזן זיך דעמאָלט אַראָפּ בײַ אים פֿון אויבן, אויף אונטן, אינעווייניק אין בויך אַרײַן. און אַזוי איז דאָס אין געגעבענעם מאָמענט געווען מיט פּעטערן.

פּעטער טראַכט: עס איז דאָך אַ גיהנום נישט קיין לעבן. וועמען וואָלט דאָס גאָר געקאָנט אײַנפֿאַלן, אַז צוליב אַ גנבה פֿון אַן אַלטגעבאַקענעם קיכל, מיט אַ מיתה־משונה־טעם, קאָן אַ מענטש אַזאַ גוטע שטעלע פֿאַרלירן און דערצו נאָך פֿאַרבלײַבן אָן שום האָפֿענונגען אויף שפּעטער ווען נישט איז אויסצובעסערן זיך דאָס לעבן. אָבער פּעטער האָט דאָך געלעבט בלויז מיט דער איין אײנציקער האָפֿענונג, אַז סוף כּל סוף וועט ער זיך צו עפּעס וואָס דערשלאָגן אין דער וועלט. אַלע זײַנע פּלענער אויף דער צוקונפֿט האָט ער געבויט אויף דעם, אַז ער וועט האָבן ערפֿאָלג אין לעבן. דאָס הייסט, אַז ס'וועט קומען אַ צײַט, ווען ער וועט האָבן געלט. און געלט ווידער באַדײַט שוין האָבן פֿאַרגעניגן, באַקוועמלעכקייטן — זאַכן, וואָס ציִען מיט זייער כּישוף צו זיך אַלע מענטשן.

ווער אָבער האָט דאָס געקאָנט פֿאָרויסזען, אַז די פֿרוי סמיטערס וועט יעדעס מאָל, ווען עמיצער וועט דורכגיין איר געוועלב, ציילן די קיכלעך? און אָט צוליב אַזאַ נאַרישן צופֿאַל געפֿינט זיך דאָס פּעטער איצט אין אַזאַ שווערער לאַגע. בלויז צוליב דעם איז ער שוין הײַנט פֿאַרבליבן אָן אַ פֿרישטיק. אַזוי פֿלעגט ער אַלע טאָג קריגן בײַם שוסטערס ווײַב אַ שוואַכע גלאָז טיי, אַ שטיקל ברויט מיט געווענדלטן הערינג, און ער איז געווען זאַט. ווען עס מאַכט זיך מיט אים נישט די מעשה, וואָלט ער הײַנט, ווי אַלע טאָג, זיך רויִק אַרומגעדרייט אין ערשטן אַפּאָסטאָלן־קלויסטער, וואָלט ער דאָרט ווי פֿריִער געטריבן מחלוקת צווישן עולם, ער וואָלט אונטערגעהאַלטן, וואָס גיכער פּטור צו ווערן פֿונם הײַליקן פֿאָטער גאַמאַליעל לונק, אים אַרויסצופֿירן שפּאַצירן אין דער וועלט און אויף זײַן אָרט אַלס פּרעדיקער אַוועקזעצן דעם שוסטער סמיטערס.

און ווען דער היזיקער ענין וואָלט זיך אים אײַנגעגעבן וואָלט קודם־כּל ער דערפֿון געוווּנען, ווײַל דעמאָלסט וואָלט ער אַלס די רעכטע האַנט פֿונם נײַעם פּאַסטאָר באַקומען פֿאַר זיך אַ פּאַסיקע שטעלע.

תמיד דאָס זעלבע. די גאַנצע צוואַנציק יאָר, וואָס פּעטער לעבט, איז אים אַלץ אַזוי געגאַנגען. פֿון צייט צו צייט פֿלעגט אים געלינגען, ווי נישט איז זיך אָנצוכאַפּן אָן לייטער פֿון גליק. אָבער יעדעס מאָל ווען דאָס פֿלעגט געשען, פֿלעגט זיך רעגלמעסיק עפּעס טרעפֿן, — עפּעס אַ נאַרישער צופֿאַל, ווי די גנבה פֿון אַ קיכל, זיינע הענט פֿלעגן זיך אַראָפּלאָזן און ער פֿלעגט ווידער אַ הילפֿלאָזער אַריינגעשליידערט ווערן אין גיהנום פֿון נויט.

פֿאַרטיפֿט אין אַזעלכע מחשבות, האָט זיך פּעטער ווייטער געשלעפּט. זיין גאַרטל איז שטייף צוזאַמענגעצויגן, זיינע בלויע אויגן לויפֿן אומרויק פֿון איין אָרט אויפֿן אַנדערן און קוקן אויס אַ געלעגנהייט ערגעץ־וווּ צו באַקומען אַ מיטאָג. אמת איז, אַז ער וואָלט יאָ ערגעץ געקאָנט קריגן אַרבעט. אַרבעט אָבער איז אַ זאַך אַ שווערע און אַ האַרבע און פּעטער וויל האָבן נאָר אַ לייכטע באַשעפֿטיקונג. עס זענען פֿאַראַן אויף דער וועלט מענטשן, וואָס לעבן פֿון זייער מוסקול־קראַפֿט, און מענטשן וואָס לעבן פֿון זייער שכל; פּעטער האָט געהערט צו אָט די לעצטע. ער איז גרייט געווען אָפּצוזאָגן זיך נישט פֿון איין אָנבייסן, אַבי ער זאָל זיך נישט דאַרפֿן אַראָפּלאָזן אויפֿן נידעריקערן שטאַפּל פֿון סאָציאַלן לייטער.

פּעטער האָט נאָכגעפֿאָרשט יעדע פֿאַרבייגייענדיקע געזיכט און געזוכט אין אים וועלכע נישט איז מעגלעכקייטן פֿאַר זיך.

אַנדערע פֿון די פֿאַרבייגייענדיקע פֿלעגן אים ענטפֿערן מיט אַ בליק, אָבער דאָס פֿלעגט דויערן בלויז איין רגע, ווייל מישטיינסגעזאָגט, וואָס זיי האָבן געדאַט צו זען:

פֿאַר זייערע אויגן איז געשטאַנען אַ גאַנץ פּשוטער, אויסגעהונגערטער, פֿאַרומערטער בחור מיט איין פּלייצע נידעריקער, איינע העכער, מיט אַן אויסגעדאַרט פּנים, קרומע ציין און מיט אַ פּאָר הילפֿלאָז אַראָפּגעהאַנגענע געהילבלעכע וואָנצן און דערצו נאָך האָט זיין ברוינער אָנצוג אויסגעזען שוין נישט ווי פֿון די ערשטע פּלייצעס אַראָפּגענומען, און זיין שטרויענעם הוט האָט נישט איין שטרוי געפֿעלט און זיינע שיך זענען געווען פֿון ביידע זייטן אויסגעקרימט.

נו, טאָ ווער זאָל אין אַ שטאָט, וווּ אַלע לויפֿן, אַלע, ווי זיי זאָגן אַליין, שטייען אויפֿן וועג, זיך אַן איבעריקן מאָל אומקוקן אויף פּעטער הורוש? צוליב וואָס זאָל זיך גאָר עמיצער אַ קימער טון, וועגן זיין אומרויקער, פֿאַרבאַהאַלטענער נשמה? פֿון וואַנען זאָל דאָס עמיצן אויפֿן זינען אַרויפֿקומען, אַז פּעטער קאָן אויף זיין שטייגער גאָר זיין אַ מין גאון? קיינער האָט וועגן דעם נישט געטראַכט, קיינעם איז דאָס נישט איינגעפֿאַלן.

עס איז געווען אין חודש יולי אַרום צוויי אַ זייגער נאָכמיטאָג־צייט. די זון האָט געברענט איבערן אַמעריקען־סיטי. גרויסע מאַסן מענטשן זענען געשטאַנען אויפֿן גאַס און פּעטער האָט געזען, ווי אומעטום פֿלאַטערן פֿאָנען. פֿון צייט צו צייט פֿלעגן זיך פֿון דערווייטן דערטראָגן אַהער קלאַנגען פֿון מוזיק און פּעטער האָט ביי זיך אַליין געפֿרעגט, וואָס טוט זיך דאָ? קיין ציטונגען האָט פּעטער הורוש נישט געלייענט. די קאַמפּן, וואָס זענען פֿאָרגעקומען אין ערשטן אַפּאָסטאָלן־קלויסטער צווישן לינקס און סמיטערס אָנהייגער, האָבן פֿאַרנומען זיין גאַנצע צייט און די

גרויסע געשעענישן פֿון דער איטשערלעכער וועלט זענען צו אים נישט דערגאַנגען. ער האָט אַפֿילו יאָ געוווּסט, אָבער זייער מטושטש, אַז אויף דער צווייטער העלפֿט ערדטייל שטייען אַ האַלבע טוץ גרויסע פֿעלקער צענויפֿגעקנוילט אין אַ טויט־קאַמף. פֿון דעם דאָזיקן קאַמף האָט די גאַנצע ערד געציטערט און צײַטנווײַז האָט אויך פּעטער געשפּירט איר ציטער. ער האָט אָבער לגמרי נישט געוווּסט, אַז זײַן פֿאָטערלאַנד האָט אַ וועלכע נישט איז שייכות צו דער אייראָפּעיִשער מלחמה. אים איז אויך לחלוטין נישט באַקאַנט געווען, אַז אין לאַנד זענען אויפֿגעוועקט געוואָרן געוויסע אינטערעסן, אַז עס האָט זיך אָנגעהויבן אַ באַוועגונג, וועלכע האָט געהאַט דעם ציל צו שטויסן די מלוכה צו מעשים.

די דאָזיקע באַוועגונג האָט אויך דערגרייכט קיין אַמעריקען־סיטי, און די גאַסן האָבן אויפֿגעפֿלאַמט פֿון פֿילפֿאַרביקן, פּאַטריאָטישן גלאַנץ. פֿון אַלע שוי־פֿענסטער האָט ממש אַרויסגעשריִען מיט גרויסע אותיות דער אָנזאָג „וואַך־אויף, אַמעריקע!". איבער דער הויפּט־גאַס זענען געווען איבערגעצויגן לאַנגע פּאַפּירענע פֿאַסן מיטן אויפֿשריפֿט: „גרייט דיך צו, אַמעריקע!". בײַם סוף גאַס אויף אַ פּלאַץ האָט זיך געקליבן אַ קליינע אַרמיי. — אַלטע וועטעראַנען פֿון פֿאַרשיידענע מלחמות, מיליץ־רעגימענטן, מאַטראָסן־בריגאַדן פֿון די שיפֿן, וואָס זענען געשטאַנען אין האַפֿן, מיטגלידער פֿון ברודערשאַפֿטס־לאָזשעס, אָנגעפּוצט פֿון זייערע לאָרד־מאַרשאַלן, אויף פֿערד מיט גאָלדענע דעקטיכער און ווייסע פֿליענדיקע פֿעדערן, אַלע אָנגעזעענסטע מענטשן פֿון שטאָט אין קאַרעטן און צו דעם אַלעם קאַפּעליעס מוזיק און טויזנטער פֿאָנען: „וואַך אויף, אַמעריקע!"

און אין מיטן פֿון דעם אַלעם איז געשטאַנען פּעטער מיט זײַן פּוסטן מאָגן. אַ צעטומלטער פֿון דער גרויסער מאַסע מענטשן, וואָס האָט זיך אַזוי פּלוצלינג אַ שאָט געטאָן אויף דער הויפּט־גאַס, האָט ער געקוקט פֿאַרחידושט, און האָט נישט געהאַט דעם קלענסטן באַגריף פֿון דעם, וואָס דאָ קומט פֿאָר.

אַ המון מענטשן האָט פֿאַר פּעטערן געהאַט בלויז איין באַשטימטע באַדײַטונג. זיבן יאָר פֿון זײַן יונגען לעבן איז פּעטער געווען אַ געהילף בײַ פּעריקל פּריאַם. מיט אים איז ער דורכגעפֿאָרן גאַנץ אַמעריקע און פֿאַרקויפֿט פּריאַמס זעלטענע רפֿואה אויסצוהיילן אַלע ווייטאָקן. פֿאָרן פֿלעגן זיי דאָס רוב אין אַן אויטאָמאָביל. און ווו נאָר עס פֿלעגט זײַן אַ מאַרק, אַ פֿאַרזאַמלונג, אָדער אַ פֿאַרוויילונג, ווו נאָר אַן עולם פֿלעגט זיך שטופּן, פֿלעגן זיי שוין דאָרטן זײַן. פּעריקל פּריאַם פֿלעגט זיך אַרײַנלאָזן מיט זײַן אויטאָמאָביל אין דער סאַמער איינגשאַפּט, אָפּשטעלן זיך און אָנהויבן קלינגען מיט זײַן גרויסן גלאָק און אָנזאָגן דער מענטשהייט זײַן שליחות — דעם אַנטפּלעקטן עליקסיר פֿון לעבן, דעם וווּנדערבאַרן מיטל צו פֿאַרטרײַבן אַלע צרות פֿון דער וועלט, צו באַפֿרײַען זיך פֿון אַלע ווייטאָקן, וועלכער קאָסט סך־הכל איין דאָלער אַ פֿלעשל. [יעדע פֿלאַש האָט אַנטהאַלטן פֿופֿצן פּראָצענט אָפּיום]. פּעטערס אַרבעט איז געווען צו דערלאַנגען די פֿלעשער און אײַנקאַסירן דאָס געלט. און דערפֿאַר, ווען

ער האָט דערזען דעם גרויסן עולם, האָט ער זיך אויפֿמערקזאַם אַרומגעקוקט. אפשר שפּאַרן זיי זיך אַלע אַרום אַ הענדלער, וואָס פֿאַרקויפֿט פּלאַסטער צו הינער־אויגן אָדער אַן אַנדער מיטל, וואָס נעמט אַרויס פֿלעקן פֿון טינט. און אפשר איז דאָס נאָר אַ קונצן־מאַכער, וואָס ווייזט זיינע קונצן און ביי אים קאָן זיין וואָלט פּעטער געקאָנט פֿאַרדינען אַ שטיקל ברויט?

פּעטער האָט זיך דורכגעשפּאַרט דורכן עולם. אָבער פֿון אַלע זאַכן האָט ער גאָר דערזען הענדלער, וואָס האָבן אַרומגעטראָגן קליינע אַמעריקאַנער פֿאָנען און פּאַטריאָטישע צייכנס מיט אויפֿשריפֿטן: „וואַך אויף, אַמעריקע!“. פֿון דער אַנדער זייט גאַס האָט ער באַמערקט אַ מענטשן, וואָס איז געשטאַנען אויף אַ פֿאַס און געהאַלטן אַ רעדע. און פּעטער האָט זיך דורך דער גרויסער מאַסע געפּרוווט מאַכן אַ וועג צו אים. דאָס איז געווען נישט אַזוי לייכט. ער האָט געאַרבעט מיט די עלנבויגנס, דורכגעגליטשט זיך אין דרייען געבויגן, שפּאַרנדיק זיך געבעטן מען זאָל קיין פֿאַריבל נישט האָבן, ביז ער האָט זיך ענדלעך אַרויסגעשטופּט פֿון דער איינגשאַפּט אויף אַ פֿרייען אָרט. דער פּלאַץ, אויף וועלכן ער האָט זיך איצט געפֿונען, איז, קענטיק, אָפּגעזייניקט געוואָרן פֿאַר אַ פּראָצעסיע. פּאָליציאַנטן אין בלויער אוניפֿאָרם האָבן פֿאַרצוימט דעם וועג, און אָפּגעהאַלטן די מוראדיק־לאַנגע רייע פֿון מענטשן, וואָס האָבן זיך געצויגן אַהער. פּעטער האָט זיך צענויפֿגענומען און איז שוין געווען גרייט דורכצולויפֿן דעם פֿרייען שטח — אין דער זעלבער רגע אָבער איז געקומען... אַ סוף פֿון דער וועלט.

2.

ווען עס קומט אויס צו באַשרייבן געשעענישן שטויסט מען זיך אָן אויף מניעות, וועלכע זענען כמעט נישט ביי צוקומען. די גרעסטע געשעעניש — מעג זי האָבן די גוואַלטיקסטע באַדייטונג — קאָן זיך אין איין רגע אָפּשפּילן. די ווערטער אָבער, מיט וועלכע זי ווערט באַשריבן, קומען איינציקווייז, ווי רינגען אין אַ לאַנגער קייט. די געשעעניש גופֿא קאָן אָן שום התראה אונטערשפּרינגען, ביים באַשרייבן אָבער איז מען זיך נוהג צוצוגרייטן די געשעעניש, זי אויפֿצובויען, אויפֿצוּוועקן די שפּאַנונג און זי צו דערפֿירן ביז דער העכסטער מדרגה. ווען מען וואָלט וועלן שילדערן דאָס, וואָס דער גורל האָט אָנגעשיקט אויף פּעטער הודוש, בעת ער האָט געהאַלטן ביים איבערלויפֿן די גאַס, בלויז מיט דעם איין וואָרט: „בום“, געדרוקט מיט קידוש־לבנה־אותיות איבערן גאַנצן בלאַט, איז'ס נאָך אַ גרויסער ספֿק, צי וואָלט זיך איינגעגעבן צו שאַפֿן אַ וועלכע נישט איז פֿאָרשטעלונג וועגן דעם, וואָס ס'איז געשען.

— דער סוף פֿון דער וועלט! — האָט פּעטער אַ טראַכט געטאָן, ווי נאָר זיין מאַרך דערשראָקן ביז טויט איז ווידער פֿעיִק געוואָרן עפּעס צו טראַכטן. אין דער הייסער מינוט זענען, פֿאַרשטייט זיך, אַלע געדאַנקען ביי אים אַרויסגעפֿלויגן. פֿאַרבליבן איז בלויז דער איינדרוק: — אַ שרעקלעכער געבריל, גלייך ווי די גאַנצע וועלט וואָלט פֿאַרוואַנדלט געוואָרן אין טענער... און אַ בלענדנדיק־ווייסע ליכטיקייט, גלייך ווי אַלע בליצן פֿון הימל וואָלטן אויף איינמאָל אויפֿגעלייכט. אים

האָט דערלאַנגט אַ מוראָדיקער קלאַפּ, און ס'האָט אים אַ הויב=געטון ווי אַ פֿעדערל און אַוועקגעשלײַדערט אויף דער אַנדער זײַט גאַס נעבן אַ מויער. פּעטער איז געבליבן ליגן אויפֿן טראָטואַר: אַ הילפֿסלאָזער הויפֿן=בײנער, טויב, בלינד און צעשלאָגן.

דאָרטן איז ער געלעגן — ער האָט אַליין נישט געוווּסט, ווי לאַנג, — ביז ער איז ביסלעכווײַז צו זיך געקומען און פֿון דעם גאַנצן פּלאָנטער האָבן זיך אָנגעהויבן אויסצוטײלן באַזונדערע פֿאַקטן: אַ גרויער רויך, וואָס איז אַזוי ווי אויסגעשפּרייט געווען אויף דער ערד, אַ שאַרפֿער ריח, וואָס האָט געברענט דעם צונג און די נאָזלעכער, געשרייען, געוויין, קרעכצן, אַ טומל.

עפּעס אַ שווערע זאַך איז געלעגן אויף פּעטערס ברוסט. ער האָט געמיינט, אַז ער ווערט דערשטיקט. מיט אַלע כּוחות האָט ער געפּרוּווט אַראָפּוואַרפֿן פֿון זיך די משא. זײַנע הענט האָבן אָנגעטאַפּט אַ וואַרימע, פֿייכטע, קלעפּיקע זאַך און דער צעשראָקענער פּעטער האָט באַלד פֿאַרשטאַנען, אַז אויף אים ליגט אַ צעשעדיקטער מענטשלעכער קערפּער.

יאָ, דאָס איז געווען דער סוף פֿון דער וועלט. נאָך גאָר נישט לאַנג, אינגאַנצן מיט אַ פּאָר טעג צוריק, ווען ער, פּעטער, איז נאָך געווען אַ גלייביקער מיטגליד פֿון ערשטן אַפּאָסטאָלן=קלויסטער, איז אים אויסגעקומען צו הערן די ריינדיקע ווערטער פֿון דער געטלעכער אַנטפּלעקונג. דערפֿאַר איז פֿאַר אים איצט קלאָר געווען, אַז דאָס איז דער סוף פֿון דער וועלט. און אַזוי ווי ער האָט געהאַט אַ סך עבֿירות אויף זײַן געוויסן, האָט ער גאָר קיין חשק נישט געהאַט צו ווייזן זיך פֿאַר גאָט. און ער האָט גענומען זוכן אַן אָרט, וווּ זיך צו באַהאַלטן. ער האָט זיך אָנגעהויבן אַרומצוקוקן איבער די טויטע און פֿאַרווונדעטע, ביז ער האָט דערזען, אַז נעבן דער געבײַדע, וווּ ער איז געלעגן שטייען עטלעכע קאַסטנס.

מסתּמא האָבן זיי אַהער געבראַכט צושלעפּן די, וואָס האָבן געוואָלט איבער אַלעמענס קעפּ קוקן אויף דער פּראָצעסיע. פּעטער האָט געפּרוּווט קריכן און אַז ער האָט געזען, אַז ס'לאָזט זיך, האָט ער זיך צוגעשאַרט צו די קאַסטנס. ער איז אַרײַנגעקראָכן אין איינעם פֿון זיי און האָט זיך אַזוי אַרום אויסבאַהאַלטן פֿון גאָטס אויגן.

ער איז געווען פֿאַרגאָסן מיט בלוט. ער האָט אָבער נישט געוווּסט, צי דאָס איז זײַן בלוט, צי פֿון אַנדערע מענטשן. ער האָט געציטערט פֿון אימה און זײַנע קרומע ציין האָבן געהאַקט איינער אָן צווייטן. ביסלעכווײַז אָבער האָט די אימה גענומען פֿאַרבײַגיין און פּעטער האָט זיך דערמאָנט, אַז ער האָט קיינמאָל נישט אַזוי שטאַרק געהאַלטן פֿון די אַני=מאַמינס פֿון ערשטן אַפּאָסטאָלן=קלויסטער אין אַמעריקען=סיטי. ער האָט זיך צוגעהערט צו די קרעכצן פֿון די פֿאַרווונדעטע, צום גערודער אַרום אים און ער האָט זיך געפּרוּווט קלאָר מאַכן, וואָס דאָ האָט אַזוינס געקאָנט פּאַסירן?

אַמאָל איז אין אַמעריקען=סיטי געווען אַן ערד=ציטערניש; קאָן דאָס זײַן, אַז דאָס וואָל זיך האָבן איבערגע'חזרט? אָדער, אפֿשר האָט גאָר אויף דער הויפּט=גאַס אויסגעבראָכן אַ ווולקאַן, אָדער די גאַזרערן האָבן פֿלוצלינג געפּלאַצט? און צי

איז שוין דאָס דער סוף, אָדער עס קאָן נאָך זיין נאָך אַן אויפֿרייס? ווער ווייס, צי וועט דער ווולקאַן ווייטער נישט אַ שפּייען מיט זיין פֿייער און נישט אַ זעץ טאָן פּעטערן צוזאַמען מיט זיין קאַסטן אָן די מויערן פֿון גוגענהיימערס האַנדלס־הויז?

פּעטער איז געזעסן און האָט זיך צוגעהערט צום שרעקלעכן יאָמער פֿון די מענטשן, וואָס האָבן געבעטן הילף. ער האָט אויך געהערט שטימען פֿון מענטשן, וואָס האָבן אָנגעהויבן, באַפֿוילן און ער האָט פֿאַרשטאַנען, אַז דאָס מוזן זיין פּאָליציאַנטן. מסתמא וועט שוין באַלד אויך קומען די גיכע מעדיצינישע הילף. אפֿשר איז ער אויך פֿאַרוואונדעט? ער האָט געוואָלט אַרויסקריכן פֿון קאַסטן און זיך לאָזן באַטראַכטן פֿון אַ דאָקטאָר. פּלוצלינג האָט אים זיין מאָגן דערמאָנט אָן זיך. און זיין שׂכל, וואָס איז אין משך פֿון דעם צוואַנציקיאָריקן קאַמף מיט דער אַרומיקער וועלט פֿון שׂונאים, אויסגעשליפֿן געוואָרן, האָט גלייך דערזען פֿאַר זיך די פֿאַרשיידענע מעגלעכקייטן, וואָס דער מזל אַליין האָט אים אונטערגערוקט.

און אָט, וואָס אים האָט זיך פֿאָרגעשטעלט: ער וועט זיך מאַכן פֿאַר אַ פֿאַרוואונדעטן, אַ שווער־פֿאַרוואונדעטן, אַ מענטשן וואָס האָט באַקומען אַ נערוון־צעטרייסלונג און ליגט אָן באַוווסטזיין, דאַמאָלסט וועט מען אים דאָך זיכער צונעמען, אַוועקפֿירן אין שפּיטאָל, אַריינלייגן אין אַ ווייכע בעט און געבן עסן. און דערנאָך קאָן גריילעך זיין, אַז ער וועט זיך דאָרטן קענען אויפֿהאַלטן עטלעכע וואָכן און שפּעטער, אַז ס'וועט אים אויסקומען אויסצושרייבן זיך, קאָן נאָך זיין, ער זאָל קריגן אַ ביסל געלט אויך.

און אפֿשר וועט זיך אין שפּיטאָל גאָר מאַכן עפּעס אַ שטיקל באַשעפֿטיקונג פֿאַר אים? עפּעס אַ לייכטע אַרבעט, צו וועלכער עס פֿאָדערט זיך נאָר צו האָבן שׂכל? אפֿשר נויטיקט זיך דער עלטסטער דאָקטאָר אין אַ מענטשן, וואָס זאָל אַכטונג געבן אויף אַלע איבעריקע דאָקטוירים, זיי זאָלן די פּאַציענטן נישט באַגזלען, נישט אַרומדרייען זיך אַרום די וועכטערינס — עפּעס־וואָס אין דעם שטייגער קומט שטענדיק פֿאָר.

עס פֿלעגט זיך אַזעלכעס טרעפֿן אַפֿילו אין יתומים־הויז, וווּ פּעטער האָט פֿאַרבראַכט זיינע קינדער־יאָרן, ביז וואַנען ער איז פֿון דאָרטן אַנטלאָפֿן געוואָרן; דאָס זעלביקע איז אים אויך אויסגעקומען צו זען אין עלעוזישן טעמפּל „דזשימדזשיאַמבאַ". דער כּהן־גדול דאָרטן איז געווען פֿאַשטיאַנו — על — קאַאַנדראַ — הויפּטמאַגיסטער פֿון עלעוזישער וויסנשאַפֿט*). פּעטער האָט אין דער האָזיקער מיסטישער אינסטיטוציע פֿאַרנומען אַ שטעלע פֿון אַ קינד־יינגל און האָט אַזוי געשיקט און געאַרבעט, אַז ער האָט זיך סוף כּל סוף דערשלאָגן דערצו, אַז דער „מאַיאָר־דאָמוס" — דער מאַרשאַלעק און רעכטע האַנט פֿון כּהן־גדול, האָט אים געשיינקט זיין פֿולן צוטרוי.

ווען עס מאַכט זיך, אַז אַ גרעסערע צאָל מענטשן קומט־אויס צו זאָרגן וועגן אַן אוצר, דאַמאָלסט הויבן זיך אָן אַנטוויקלען רכילות, אינטריגעס און שפּיאָ־

*) עלעוזישע מיסטעריען פֿלעגן איינגעאָרדנט ווערן אין עלעוזיניען, אין אַלטן גריכנלאַנד. היינטיקע צייטן פֿאַרנעמען זיך דערמיט בלויז רעליגיעזע שאַרלאַטאַנען,

נאָוש. און דאָ שאַפן זיך שוין גינסטיקע באַדינגונגען פאַר אַ מענטשן, וואָס האָט אַ חוש פאַר אַזעלכע זאַכן. דאָס האָט פעטער ווייער גוט געוווּסט.

איינטלעך, וואָלטן מיר זיך געדאַרפט וואונדערן, וואָס פעטער איז אין אַזאַ מאָמענט פעיק געווען צו טראַכטן וועגן אַזעלכע ענינים. די ערד האָט זיך געשפּאָלטן אונטער אים, די לופט איז אָנגעפילט געוואָרן מיט אַזאַ משוגעדיקן ליאַרם, דורכגעשניטן געוואָרן פון אַזאַ בלענדנדיקער ווייסער ליכטיקייט און אים אַליין האָט אַ שליידער־געטון אויף אַ מויער און אַ צעבלוטיקטער בר־מינן האָט געדריקט מיט זיין משא זיין ברוסט. אָבער לאָמיר זיך נישט וואונדערן: פון זיינע פריערסטע קינדער־יאָרן אָן האָט פעטער געלעבט פון זיין פאַרשטאַנד. און אַזאַ לעבן מוז אויסלערנען דעם מענטשן אָנצוווענדן און צו באַנוצן זיך מיטן דאָזיקן ווערקצייג אַפילו דעמאָלט, ווען די געשעענישן זענען מוראדיק פאַרפּלאָנטערט. אָבער נישט וועגן דעם אַליין האָט פעטער געטראַכט. פעטער האָט געמאַכט פּלענער אויף אַלע פאַלן: ער האָט זיך אַפילו פאָרגעשטעלט, ווי עס וואָלט געווען, ווען עס לאָזט זיך אויס, אַז דער אַפּאָסטאָל־קלויסטער איז גערעכט געווען, און ווי ער וואָלט געדאַרפט האַנדלען, ווען ס'דערהערט זיך פּלוצלונג דער שופר פון מלאך גבריאל, און ער וואָלט אין אַ לאַנגער נאַכט־העמד זיך געמוזט שטעלן פאַר די אויגן פון הייליקן יעזוס.

3.

פעטערס רעיונות זענען פּלוצלונג איבערגעריסן געוואָרן. עמיצער האָט אַ רוקגעטון דעם קאַסטן פון אָרט, און עס האָט זיך דערהערט אַ געשריי: „האַללאָ!“

פעטער ליגט איינגעדרייט און קרעכצט.

פון אויבן האָט מען דעם קאַסטן ווייטער גערוקט און עמיצנס אַ געזיכט האָט אַריינגעקוקט אינעווייניק.

— פאַרוואָס ליגט איר דאָ באַהאַלטן?

— וואָ—אָ—ס? — האָט קוים אַרויסגעשטאַמלט פעטער.

— איר זענט פאַרוואונדעט? — פרעגט יענער.

— איך ווייס נישט — קרעכצט־אַרויס פעטער.

אומבאַמערקבאַרע הענט האָבן איבערגעקערט דעם קאַסטן, און דאָס, וואָס איז געלעגן אינעווייניק, האָט זיך אַרויסגעגלישט אויף דער ערד. פעטער האָט אויפגעהויבן די אויגן און דערזען פאַר זיך דריי, אָדער פיר פּאָליציאַנטן, וואָס זענען געשטאַנען איבערגעבויגן איבער אים. ער האָט פון דאָס ניי אָנגעהויבן צו קרעכצן.

— ווי אַזוי האָט איר זיך אַריינגעקראָגן אין קאַסטן? — פרעגט איינער פון די פּאָליציאַנטן.

— איך בין אַריינגעקראָכן.

— צוליב וואָס?

— כדי צו ראַטעווען זיך... פון... פון... פון... וואָס איז דאָס איינטלעך געווען?

— אַ באָמבע — חאַפּט זיך אָפּ איינער פון די פּאָליציאַנטן. פעטער איז אַזוי נשתומם געוואָרן, דאָס ער האָט אינגאַנצן פאַרגעסן, אַז ער דאַרף שפּילן די ראָלע פון אַ הילפלאָזן פאַרוואונדעטן.

— אַ באָמבע! — האָט ער אַ געשריי־געטון. מאָמענטאַל האָט אים איינער פון די

פּאַליציאַנטן אַ הויב־געטון און אַוועקגעשטעלט אויף די פֿיס.

— שטייען קאָנט איר? — פֿרעגט ער בײַ פּעטערן.

פּעטער האָט זיך געפּרוּווט אויסגלײַכן. ער האָט דערפֿילט, אַז ער קאָן שטיין, און ער האָט זיך פֿאַרגעסן אין דער גאַנצער מעשה, אַז ער האָט נור וואָס כּלומרשט איבערגעלעבט אַ נערוון־צעטרייסלונג. ער איז געווען איינגעשמירט אין בלוט און אין בלאָטע, האָט אויסגעזען שרעקלעך; ער האָט אָבער געשפּירט, אַז אַלע זײַנע גלידער זענען גאַנץ געבליבן, און עס איז אים אַ סך גרינגער געוואָרן אויפֿן האַרצן.

— ווי רופֿט מען אײַך? — פֿרעגט דער פּאַליציאַנט. און נאָכדעם ווי ער באַקומט אַ תּשובֿה, פֿרעגט ער ווייטער:

— מיט וואָס באַשעפֿטיקט איר זיך?

— איך האָב נישט קיין באַשעפֿטיקונג — ענטפֿערט פּעטער.

— ווו האָט איר געאַרבעט די לעצטע צייט? און דאָ האָט זיך שוין אַ ווייטער פּאַליציאַנט אויך אַרײַנגעמישט אין שמועס:

— צוליב וואָס זענט איר געקראָכן אין אַסטן?

— וואָס הייסט, צוליב וואָס? איך האָב זיך געוואָלט ראַטעווען פֿון דער געפֿאַר.

די פּאַליציאַנטן האָט דער ענין אויסגעזען נישט גאָר גלאַטיק. עפּעס איז ער צו־לאַנג געלעגן באַהאַלטענערהייט. זיי זענען אַליין געווען זייער אויפֿגערעגט און צעטראָגן; ס'איז באַגאַנגען געוואָרן אַ געוואַלטיק פֿאַרברעכן און דער שולדיקער איז נעלם געוואָרן, און ס'איז נישט פֿאַרבליבן פֿון אים קיין שום שפּור.

צו זיי איז צוגעגאַנגען נאָך אַ מענטש; יענער האָט אַפֿילו קיין אוניפֿאָרם נישט געטראָגן, נאָר ס'איז קענטיק געווען, אַז דאָס איז אַ מענטש, וואָס האָט אַ גרויסן אויטאָריטעט. אויך ער האָט זיך פֿאַרינטערעסירט מיט פּעטערן. ער האָט געוואָלט וויסן, ווער ער איז, פֿון וואַנען ער קומט און וואָס האָט ער געטון צווישן המון.

אויף די אַלע קשיות האָט פּעטער נישט געקאָנט געבן קיין קלאָרע תּשובֿות: די באַשעפֿטיקונגען זײַנע זענען אַלע געווען אַזעלכע אויסערגעוויינלעכע און דערצו נאָך אַ ביסל טונקעלע אויך. וואָס איז שייך זײַנע כּוונות, איז אים געווים שווער געווען אויפֿצוקלערן זיי פֿאַר אַ מענטשן, וואָס אַחוץ אַלין האָט ער נאָך געשפּירט, אַז יענער געטרויט אים נישט אויך.

דער ציוויליער, וואָס האָט זיך איצט גענומען צו פּעטערן, איז געווען אַ הויכער, געזונטער יונג, מער ווי מיט אַ קאָפּ העכער פֿון אים. ווען ער האָט גערעדט מיט פּעטערן, האָט ער זיך אײַנגעבויגן צו אים, און אַזוי אײַנגעגעסן זיך אין אים מיט זײַנע אויגן, ווי ער וואָלט וועלן דורכבויערן מיט זיי פּעטערס קאָפּ, אַרײַנקריכן אינעווייניק און דערגיין זײַנע פֿאַרבאַהאַלטענסטע געדאַנקען. פּלוצלונג האָט זיך פּעטער דערמאָנט, אַז ער איז דאָך אייגנטלעך קראַנק. זײַנע ברעמען האָבן זיך אַראָפּגעלאָזן, די פֿיס האָבן זיך אָנגעהויבן וויגן. איינער פֿון די פּאַליציאַנטן האָט אים צוגעהאַלטן, ער זאָל נישט אַנידערפֿאַלן.

— איך וויל נאָך אַ שמועס־טון מיטן

חבֿרה־מאַן — האָט געזאָגט דער ציווי־לער, — פֿירט אים אַוועק.

צוויי פּאָליציאַנטן האָבן אַ כאַפּ־געטאָן פּעטערן פֿון רעכטס און פֿון לינקס, און האָבן אים געשלעפּט איבערן גאַס, צו דער אָנטקעגנאיבערדיקער געביירע.

4.

מען האָט פּעטערן אַריינגעפֿירט אין אַ גרויסן געשעפֿט, וואָס די פּאָליציי האָט פֿאַר זיך געעפֿנט. אין מיטן אויף דער פּאָדלאָגע זענען געלעגן עטלעכע פֿאַרוווּנדעטע, און אַרום זיי זענען געשטאַנען דאָקטוירים. פּעטערן האָט מען דורכגעפֿירט אַ לאַנגן קאָרידאָר און מען איז אַריין מיט אים אין אַ באַזונדערן חדר. דאָרטן זענען שוין געווען עטלעכע מענטשן, אַלע מער אָדער ווייניקער אָן באַוווּסטזיין, אויף וועלכע די פּאָליציי האָט געהאַט אַ חשד.

די צוויי פּאָליציאַנטן, וואָס האָבן אַריינגעפֿירט פּעטערן, האָבן אים תּיכּף צוגעשפּאַרט צו דער וואַנט און גענומען באַזוכן זיינע קעשענעס. אָבער דאָס, וואָס מ׳האָט דאָרטן געפֿונען, האָט אויסגעזען זייער נעבעכדיק. אויף דער ליכטיקער שיין האָט זיך באַוויזן אַ ברודיק נאָזטיכל, צוויי אָפּגעבּרענטע שטיקלעך פּאַפּיראָסן, קעניטיק, אויפֿגעהויבן אויפֿן גאַס, אַ צעבראָכענע לולקע, אַ זייגער, וואָס האָט אַמאָל געקאָסט אַ דאָלאַר, איז אָבער שוין געווען אַזוי צעבראָכן, אַז ס׳האָט שוין גאָר קיין רייד ניט געקאָנט זיין וועגן פֿאַרזעצן אים.

— מער וועלן זיי דאָרטן שוין גאָרניט געפֿינען, — אַזוי לכל־הפּחות האָט געטראַכט פּעטער. אָבער אויף דער ווייסער וועלט האָט זיך נאָך באַוויזן נאָך עפּעס: דאָס איז געווען דאָס בלעטל, וואָס פּעטער האָט פֿריער אַריינגעשפּאַרט אין קעשענע. ווי נאָר דער פּאָליציאַנט האָט אויף דעם אַ קוק־געטאָן, האָט ער אויסגעשריען: „גאָט מיינער!“ מיט אויסגעשמאַרטע אויגן האָט ער פֿריער אַ קוק־געטאָן אויף פּעטערן, דערנאָך אויף זיין חבֿר און האָט אים דערלאַנגט דאָס בלעטל. אין דער מינוט איז אין צימער אַריינגעקומען דער ציווילער פֿאָרשער. דער פּאָליציאַנט האָט זיך גלייך געווענדעט צו אים:

— הערר געפֿפּי! גיט נור אַ קוק, וואָס דאָס איז.

דער ציווילער האָט גענומען דאָס בלאַט, און פּעטער, וועלכער איז די גאַנצע צייט געשטאַנען אַ צעטומלטער און האָט מיט צעשראָקענע אויגן זיך צוגעקוקט צו דער סצענע, האָט דערזען עפּעס שרעקלעכעס. עס האָט זיך אים געדוכט, אַז דער מענטש איז פֿון זינען אַראָפּ, אַז זיינע גרויסע אויסגעגלאָצטע אויגן קריכן אים פֿון קאָפּ אַרויס.

— אַהאַ! — האָט ער אַ געשריי געטאָן, — איך האָב אייך געפּאַקט! די האַנט, וואָס האָט געהאַלטן דאָס פֿלוג־בלאַט האָט געציטערט, די צווייטע האָט זיך אויסגעצויגן, אָנגעכאַפּט פּעטערס קאָלנער און אים אַזוי צונויפֿגעקוועטשט, אַז פּעטער איז שיער ניט דערשטיקט געוואָרן.

— איר האָט געוואָרפֿן די באָמבע! — האָט ער אַ געשריי־געטאָן.

— וואָס? — האָט מיט אַ פֿאַרשטיקטער שטימע אַרויסגעכאָרכלט פּעטער, — אַ באָמבע?

— שוין האָלט איר מיר זאָגן! — האָט ער געשריען און האָט אַריינגערוקט זיין פּנים אין פּעטערס באַק. און די ציין פון דער אָפענער מויל האָבן אַזוי געפינקעלט, אַז ס'האָט זיך געקאָנט דוכטן, אַז זיי ווילן אָפּבייסן פּעטערס נאָז.

— שוין האָלט איר מיר זאָגן! ווער ס'האָט אייך געהאָלפן?

— גאָט מייַנער! — שטאַמלט פּעטער: — איך ווייס נישט, וועגן וואָס איר רעדט.

— וואָס, ער האָט נאָך די העזה צו וועלן מיך אָפּנאַרן? — האָט געפּילדערט דער ציווילער, און אַזוי געטרייסלט פּעטערן, אַז אַלע ציין זענען אים שיִר פון מויל נישט אַרויסגעפלויגן. — מאַכט זיך נישט נאַריש! זאָגט, ווער האָט אייך געהאָלפן?

מיט דער גרעסטער פאַרצווייפלונג האָט פּעטער געטענהט:

— איך האָב קיינמאָל קיין באָמבע נישט געזען, איך ווייס נישט, וועגן וואָס איר רעדט.

— נאָך מיר! — האָט באַפוילן דער ציווילער און האָט זיך אַלאָז־געטון צום טיר.

באַר פּעטערן וואָלט זיכער אַסך בעסער געווען, ווען יענער נעמט אים הינטן באַן קאָלנער און פירט אים. יענעם אָבער האָט קענטיק גאַנץ ווייניק געאַרט דער צושטאַנד פון פּעטערס קערפּער. ער האָט אים אַ נעם־געטון פון מאָרנט פאַר דער מאַרינאַרקע, האָט אים אַרויסגעשטופּט פון צימער און האָט אים אַוועקגעשלעפּט איבערן לאַנגן קאָרידאָר ביז צום סאַמע עק פון דער גרויסער געביידע, און די גאַנצע צייט האָט אים געזשומעט אין אויער אַריין: „איך וועל שוין דאָס פון אייך אַרויסקריגן; רעדט זיך נור נישט איין, אַז איר קאָנט מיך נאַרן. איר וועט שוין ביי מיר אַלץ מוזן מודה־זיין".

ענדלעך האָט ער אַן עפן־געטון אַ טיר און אַריינגעשטופּט פּעטערן אין אַ מין קעלער־שטיבל, איז אַליין נאָך אים אַריינגעגאַנגען און האָט פאַרהאַקט הינטער זיך די טיר.

— נו, אַרויס מיט לשון! — האָט ער אַ געשריי־געטון, און דערווייל גענומען אַריינשטופּן אין קעשענע פּעטערס בלאַט. [איצט וועט זיך שוין פּעטער זיכער נישט דערוויסן, וואָס אין דעם בלאַט איז געדרוקט.] מיט דער צווייטער, פרייער, האַנט האָט ער גענומען פּעטערס אַ פינגער און אים גענומען דרייען מיט אַזאַ מוראדיקער קראַפט, אַז פּעטער האָט זיך שוין נישט געקאָנט איינהאַלטן און גענומען שרייען, פון אָנהויב שטילער, דערנאָך מיט ווילדע קולות: „אוי, לאָזט־אָפּ! איר וועט מיר דעם פינגער צעברעכן".

— איך וויל אים טאַקע צעברעכן. יעדן ביין באַזונדער וועל איך אייך צעברעכן. און אויב מ'וועט דאַרפן, וועל איך אייך די נעגל פון די פינגער אַראָפּרייסן, די אויגן פון קאָפּ אַרויסגראַבלען. נו, איר וועט זיך מודה־זיין, צי נישט, ווער האָט אייך געהאָלפן מאַכן די באָמבע?

פּעטער האָט אָנגעהויבן פּראָטעסטירן. אַ שטורעם פון ווערטער האָט זיך ביי אים אַרויסגעריסן. ער האָט קיינמאָל אין זיין לעבן נישט געהערט וועגן אַ באָמבע, ער ווייס נישט, וועגן וואָס מען רעדט דאָ צו אים. און גלייכצייטיק האָט ער מיט אַלע כחות געפּרוּווט באַפרייען זיין פינ-

גער פֿון דער האַנט, וואָס האָט אים געדריקט, ווי מיט אײַזערנע צוואַנגען. ער האָט זיך געדרייט, געקאָרטשעט, זיך געבויגן אַהער און אַהין, אָבער ס'האָט גאָרניט געהאָלפֿן.

— איר זאָגט ליגן! — האָט אײַנגעשפּאַרט געשריען געפּפּי, — איך ווייס, אַז איר זאָגט ליגן; איר געהערט צו דער באַנדע.

— וואָס פֿאַר אַ באַנדע? איך ווייס ניט, וואָס איר מיינט.

— ווייט איר דאָס טאַקע אַזאַ רויטער?

— אַ רויטער, זאָגט איר, וואָס איז דאָס אַזוינס?

— איר ווילט מיר אײַנריידן, אַז איר ווייסט נישט, ווער די רויטע זענען? ווער — ען, אויב נישט איר, האָט געטיילט פּראָקלאַמאַציעס אין גאַס?

— איך האָב קיינמאָל אין מײַן לעבן קיין פּראָקלאַמאַציע נישט געזען — האָט געענטפֿערט פּעטער, — כ'האָב קיינמאָל קיין וואָרט נישט איבערגעלייענט אין אַ פּראָקלאַמאַציע.

— אין דער צײַט, ווען איך האָב אַזאַ באַווײַז אין האַנט, וועט איר מיר דאָ דערציילן מעשיות?

— דאָס בלעטל האָט מיר אַ פֿרוי געגעבן אין גאַס. אוי! הערט־אויף! גאָט מײַנער! איך זאָג אײַך, אַז איך האָב זיך אַפֿילו נישט אײַנגעקוקט אין דעם בלעטל.

— עס וועט אַמאָל נעמען אַ סוף צו דעם ליגן זאָגן? איך האָב דאָך אײַך אַליין געזען צוזאַמען מיט די רויטע; איך ווייס אַלע אײַערע פּלענער, איך וועל שוין אַרויספּרעסן דעם אמת פֿון אײַך, —

האָט נאָך מיט מער כּעס געשריען דער ציווילער און האָט אַ נעם־געטון פּעטערס האַנט, און האָט זי אָנגעהויבן ברעכן און דרייען. פּעטער האָט געליטן שרעקלעכע יסורים, ער האָט זיך געפּרוווט ראַנגלען, האָט זיך שיִער אויפֿן קאָפּ נישט געשטעלט, און דערבײַ האָט ער מיט האַרצרײַסנדיקע קולות געשריען: „כ'ווייס נישט, כ'ווייס פֿון גאָרנישט!"

— וואָס האָבן יענע מענטשן געטון פֿאַר אײַך, אַז איר פֿאַרטיידיקט זיי אַזוי? — האָט דער ציווילער געפֿרעגט. — וואָס וועט אײַך אַרויסקומען דערפֿון, ווען יענע וועלן זיך אַרויסדרייען, אין דער צײַט, ווען מ'וועט אײַך הייגען?

פּעטער האָט אָבער נאָך העכער געוויינט און געשריען: „איך ווייס פֿון גאָרנישט..."

— עס קאָן זײַן, אַז זיי וועט זיך אײַנגעבן צו אַנטלויפֿן פֿון שטאָט — האָט יענער ווײַטער גערעדט, — אָבער ווען איר וואָלט אונז תּיכּף אויסגעזאָגט, ווו זיי געפֿינען זיך, וואָלטן מיר זיי נאָך געקאָנט פֿאַקן, און דאַמאָלסט וועל איך אײַך פֿרײַלאָזן, איר פֿאַרשטייט? ווען איר וועט אונז נור אַרויסגעבן די, וואָס האָבן אײַך אָנגערעדט דערצו, וועלן מיר אײַך שוין גאָרנישט טון. מיר ווייסן גאַנץ גוט, אַז נישט איר האָט דאָס צוגערייט דעם אַטענטאַט מיט דער באָמבע; אונז גייט אום דעם, צו פֿאַקן די הויפּט־שולדיקע, די אָנפֿירער.

איצט האָט ער שוין גערעדט מיט פּעטערן מיט גוטן, האָט אים אַפֿילו אַ ביסל אונטערגערהנפּעט אויך. ווען פּעטער האָט אָבער ווידער עקשנותדיק איבערגע-

חזרט זײַן אַלטן „איך װײס פֿון גאָרנישט“, האָט ער פֿון דאָס נײַ גענומען ברעכן פֿעטערס האַנט, און פֿעטער האָט װײַטער געשריען מיט װילדע קולות פֿון שרעק און יסורים, און האָט אַלץ געטענהט, אַז ער װײס גאָרנישט װאָס צו זאָגן װעגן דער באָמבע.

סוף כּל סוף איז קענטיק געפֿין דער־עסן געװאָרן דער פֿאַרהער, װאָס האָט אַזױ לאַנג נישט געבראַכט צו קײן שום רעזולטאַטן. אפֿשר איז אים אַרױף אױפֿן זינען, אַז דער אָרט איז אַ ביסל אַ צו־אָפֿענער פֿאַר אַ פֿאַרהער „פֿון דער דריטער מדרגה“. עמיצער קאָן נאָך שטײן הינטערן טיר און הערן די קולות. נאָר װי דאָס זאָל נישט זײַן — ער האָט אױפֿגעהערט צו פּײַניקן פֿעטערס האַנט. דערפֿאַר האָט ער אָבער אַזאַ דרײ־געטון זײַן קאָפּ, אַז פֿעטערס צעשראָקענע אױגן זענען אױסגעשטעלט געװאָרן פּונקט אַנטקעגן זײַנע אױגן.

און נאָכדעם האָט ער געזאָגט:

— הערט, יונגערמאַן, איך האָב איצט צו אײַך קײן צײַט נישט. מען װעט אײַך אַװעקפֿירן אין תּפֿיסה. פֿון הײַנט־אָן זײַט איר מײַן געפֿאַנגענער, און זײַט זיכער, אַז פֿריער אָדער שפּעטער װעל איך פֿון אײַך אַרױסקריגן אַלץ, װאָס איך דאַרף האָבן. אפֿשר װעט דאָס זײַן אין אַ טאָג אַרום, און אפֿשר װעט דאָס דױערן אַ חודש. עס װעט אָבער קומען אַ צײַט, װען איר װעט מיר אַלץ דערצײלן. איך מוז װיסן װעגן דעם אַטענטאַט מיט דער באָמבע, װעגן דעם, װער ס'איז דער מחבּר פֿונם אױפֿרוף קעגן דער מלחמה און אַלץ, װאָס איר װײסט װעגן די רױטע. דאָס זאָג איך אײַך איצט, זײַט זיך מיישב. אָבער ביז דאַן זאָלט איר מיר האַלטן מױל, קײן אײן װאָרט נישט װעגן דעם, װאָס דאָ איז געװען, איר הערט? װען נישט, װעל איך אײַך די צונג פֿון מױל אַרױסרײַסן.

נישט אַכטנדיק אױף פֿעטערס ילולות, האָט ער אים אַ נעם־געטון פֿאַרן קאָלנער, האָט אים דורכגעפֿירט דעם קאָרידאָר און איבערגעגעבן אײנעם פֿון די פּאָליציאַנטן.

— פֿירט־אַװעק דעם מענטשן אין דער שטאָטישער תּפֿיסה און האַלט אים דאָרטן, ביז װאַנען איך װעל קומען. גיט אַכטונג, ער זאָל מיט קײנעם נישט רײדן, און אױב ער װעט דאָס פּרוּוון טון, האַקט אים אױס די צײן.

דער פּאָליציאַנט האָט אַ נעם־געטון דעם פֿאַרקלאָגטן פֿעטערן אונטערן אָרעם און איז גענומען שלעפּן איבערן גאַס.

5.

פֿאַר דער צײַט האָט די פּאָליצײ שױן באַװיזן פֿאַנאַנדערצוטרײַבן דעם המון און צו פֿאַרציִען די גאַס פֿון בײדע זײַטן מיט שטריק. אינעװײניק, אינם אַרומגעצױמטן שטח, זענען געשטאַנען קאַרעטקעס פֿון דער גיכער מעדיצינישער הילף און עטלעכע פּאָליצײ־אישע װאָגנס. אין אײנעם פֿון זײ האָט מען אַרײַנגעפּאַקט פֿעטערן. האַרט נעבן אים האָט זיך אַװעקגעזעצט אַ פּאָליציאַנט, אַ גלאָק האָט אַ קלינג־געטון, און דער װאָגן האָט זיך גערירט פֿון אָרט.

צוליב דער אײַנגשאַפּט, װאָס איז געװען אַרום, איז מען געפֿאָרן זײער פּאַמעלעך; אַ גאַנצע האַלבע שעה האָט געדױערט, ביז מען האָט זיך דערשלעפּט

צו דער הויכער געמויערטער תּפֿיסה. פּעטער איז אַריינגעפֿירט געוואָרן אינעווייניק. דאָרטן איז דאָס מאָל צוגעגאַנגען זייער פּשוט, אָן שום פֿאָרמאַליטעטן: פּעטערס נאָמען איז אין קיין שום ביכער נישט פֿאַרשריבן געוואָרן, קיינער האָט אים גאָרנישט געפֿרעגט, און ס'איז אַפֿילו נישט געמאַכט געוואָרן קיין אָפּצוג פֿון זיינע פֿינגער. איבער פּעטערן האָט, קענטיק, געהאַט צו שאַפֿן אַ העכערע מאַכט, און זיין גורל איז שוין פֿון פֿריִער געווען באַשטימט.

מען האָט פּעטערן אַריינגעזעצט אין אַ חינדע און זיך אַראָפּגעלאָזן מיט אים אונטן, אין אַ קעלער־געביידע. פֿון דאָרטן האָט מען אים אַראָפּגעפֿירט אויף טרעפּ נאָך נידעריקער, און נאָך אַ טיפֿערן קעלער. דאָ האָט פּעטער ענדלעך דערזען פֿאַר זיך אַן אייזערנע טיר מיט אַ קליינעם שפּאַלט פֿון אויבן. דאָס איז געווען דאָס אַזוי־גערופֿענע „אויגל“.

פּעטער האָט זיך נישט באַוויזן אַרומצוקוקן, ווי עמיצער האָט אים אַ שטויס געטון און ער איז פֿאַרבליבן אין דער פֿינסטער. ער האָט געהערט, ווי הינטער אים האָט זיך מיט אַ טומל פֿאַרהאַקט אַ טיר, ווי שלעסער האָבן אַ גרילץ געטון, און נאָכדעם איז אַלץ אַנטשוויגן געוואָרן. פּעטער האָט זיך אַראָפּגעלאָזן אויף דער קאַלטער שטיינענער פּאָדלאָגע, אומגליקלעך, הילפֿלאָז, נישט קיין מענטש, נאָר אַ פּעקל צרות.

די געשעענישן, ווי מיר האָבן געזען, האָבן זיך אָפּגעשפּילט מיט אַזאַ מאָדנער געשווינדקייט, אַז פּעטער האָט כמעט נישט באַוויזן זיי נאָכצויאָגן. איצט אָבער האָט ער שוין געהאַט גענוג צייט. ער האָט שוין געקענט טראַכטן וועגן אַלץ, און ווי געהעריק פֿאַנאַנדערקלייבן זיך אין דעם שרעקלעכן שפּאַס, וואָס דאָס לעבן האָט מיט אים אָפּגעשפּילט.

אַזוי איז ער דאָ געלעגן. די צייט האָט זיך געצויגן, ער איז נישט געווען אימשטאַנד זי צו מעסטן. ער האָט נישט געוווּסט, צי שעה'ן אָדער טעג זענען אַוועקגעגאַנגען פֿון דאַמאָלסט־אָן, ווען מ'האָט אים אַהער געבראַכט. אין דער שטיינענער קאַמער איז געווען נאַס און קאַלט. נישט אומזיסט האָט זי געטראָגן דעם נאָמען „אַייז־קעלער“. די ווילדסטע, די פֿאַרביסנסטע פֿאַרברעכער פֿלעגט מען אַהער אַריינוואַרפֿן, ווי מען פֿלעגט זאָגן, כּדי אָפּצוקילן אַ ביסל זייער בלוט. דאָס איז געווען אַ מיטל, וועלכער האָט זייער אַ סך מי איינגעשפּאָרט: מען וואַרפֿט־אַריין אַהין אַ מענטשן און מען הערט - אויף לרחלוטין וועגן אים צו טראַכטן. און וועגן אַלץ, וואָס אַ לעבעדיק באַשעפֿעניש דאַרף האָבן, לאָזט מען איבער צו זאָרגן פֿאַר זיין צעפּייניקטן מאַרך.

און, אָן שום ספֿק, האָט נאָך די האָזיקע פֿינסטערע לאָך נישט געזען אין אירע ווענט אַ מענטשן, וואָס זאָל זיך פֿילן אַזוי אומגליקלעך, ווי פּעטער. דאָס, וואָס ס'איז מיט איר פֿאָרגעקומען, איז געווען אַזוי אויסערגעוויינלעך, אַזוי אומגלויבלעך און אויף אַזוי ווייט נישט פֿאַרדינט, אַז ס'איז קיין חידוש נישט, וואָס ס'האָט אים אויסגעזען אַזוי שרעקלעך.

גראָד מיט אים האָט געדאַרפֿט געשען אַזאַ מעשה. דוכט זיך — זיין גאַנץ לעבן האָט ער נאָר געטראַכט וועגן דעם,

ווי אזוי אויסצומיידן אומאנגענעמע זאכן. ער איז תמיד גרייט געווען יענעם צופרידנצושטעלן, טון אלץ, וואס מען האט פון אים געפאדערט, אבי נור מען זאל אים לאזן לעבן רויק און ער זאל האבן ברויט צו זאט און א ווארעמען ווינקל, ווו דעם קאפ אויסצוליגן. פארוואס־זשע איז דעם מזל געפעלן געווארן גראד אים אויסצוקלייבן פאר א קרבן פון זיין בייזן שפיל? פארוואס זאל ער זיך גראד דארפן געפינען אין אזא לאגע, אז וואס ער זאל נישט טון, זאל ער אלץ נישט קאנען אויסמיידן קיין צרות? מען וויל, אז ער זאל זיך אין עפעס מודה־זיין, ער איז גרייט געווען זיך מודה צו זיין אין אלץ אין דער וועלט. ווי אבער זאל ער דאס מאכן, אז ער ווייס נישט וואס מען וויל פון אים?

וואס מער פעטער האט געטראכט, אלץ מער אויפגערעגט איז ער געווארן. עס האט זיך אים ממש דער מח געמישט. ער האט זיך אוועקגעזעצט און געקוקט אין דער פינסטערניש, ווי ער וואלט דארט געזוכט א תשובה אויף דעם, וואס האט אים געמאטערט. אבער רויק איז ער נישט געזעסן. ער האט גערעדט צו זיך אליין, האט זיך געווענדעט צו דער וועלט פון יענער זייט תפיסה, צום גאנצן מענטשלעכן דור, וועלכער האט אזוי אומברחמנותדיק פארגעסן אין אים.

ער איז אויפגעשפרונגען און גענומען ארומלויפן הין און צוריק איבערן קאמער, וואס האט אינגאנצן געהאלטן זעקס טריט אין קוואדראט, און איז געווען אזוי נידעריק, אז ער האט זיך אפילו נישט געקאנט אויסגלייכן. ער האט געטומלט, געליארמט, געהאקט מיט דער געזונטער האנט אין טיר, געטופעט מיט די פיס, געשריען. קיינער האט זיך נישט אפגערופן. ארום און ארום איז נישט געווען קיין לעבעדיקער מענטש, וואס זאל אים קענען הערן.

ווען ער איז שוין געווען אינגאנצן אויסגעשעפט, האט ער זיך ווידער א וואַרף־געטון אויף דער פאדלאגע און איז אנטשלאפן געווארן. א שלאף האט ער געהאט א שווערן, אן אומרויקן. אויפכאפן זיך אבער איז געווען נאך שווערער. פאר די אויגן איז אים געשטאנען יענער מענטש, וועלכער וועט זיכער ווייטער קומען, וועט אים ווידער אנהויבן פייניקן און, הייסן אים אויסזאגן דאס, וואס ער ווייס נישט.

אלע שדים, אלע טייוואלים פון דער וועלט, וואס זענען ווען נישט איז אויסגעקלערט געווארן, כדי צו שרעקן קינדער, זענען לויט פעטערס פארשטעלונג געווען מילדע באשעפענישן אין פארגלייך מיט דער שרעקלעכער געשטאלט פון דעם מענטשן, וואס האט זיך גערופן געפפ׳....

א גאנצע אייביקייט איז אוועק פון יענער צייט אן, ווען מ'האט פעטערן אהערארייגעווארפן, ביז ער האט דערהערט עפעס א גערויש. די טיר האט זיך אויפגעעפנט. פעטער האט זיך איינגענורעט אין א ווינקל. ער האט געמיינט, געפפ׳ איז געקומען. נאר קיינער איז נישט אריינגעגאנגען. עס האט זיך בלויז עפעס א רוק־געטון אויף דער שטיינערנער פאדלאגע און ס'איז ווידער שטיל געווארן. פעטער האט גענומען טאפן אין דער

פינסטער, אַרומקוקן זיך, און ער האָט דערזען אַ שטיק ברויט מיט אַ קענדל וואַסער.

דערנאָך זענען ווייטער אַוועק אייביקייטן. פּעטער האָט זיך ווידער געוואָרפן אין זיין אָנמעכטיקן כעס, ווידער געליאַרמט, און ווידעראַמאָל האָט זיך באַוויזן ברויט מיט וואַסער. פּעטער האָט נישט געוווּסט, צי קומט דאָס פאַר צוויי מאָל אַ טאָג, צי איז שוין אַ נייער טאָג געקומען.

ווי לאַנג וועט מען אים נאָך האַלטן? צי דען ווילן זיי אים דערפירן ביז משוגעת? די האָזיקע פראַגע האָט ער געשטעלט דעם מענטשן, וואָס פלעגט אים ברענגען עסן. יענער אָבער האָט אים קיין שום תשובה נישט געגעבן. ער האָט פון זיך קיין איין וואָרט נישט אַרויסגעבראַכט.

די איינציקע געזעלשאַפט פּעטערס דאָ אין תפיסה וואָלט געקאָנט זיין פאַר אים זיין גאָט. פּעטער איז אָבער מיט זיין גאָט נישט געווען קיין זייער נאָענטער מחותן, און אויג אויף אויג מיט אים, האָט ער זיך נישט גאָר גוט געפילט.

מער פון אַלץ האָט פּעטערן געמאַטערט די קעלט; זי איז אים אַזוי אַריינגעקראָכן אין די ביינער, אַז ער האָט ממש נישט געקאָנט אויסהאַלטן. ער פלעגט אַרומלויפן הין און צוריק איבער דער קאַמער, נאָר ער פלעגט זיך דערמיט נישט דערוואַרעמען. עס האָט אים געהאַקט אַ צאָן אָן אַ צאָן. ער איז אינגאַנצן געווען אַ פאַרגליווערטער. און ווי צור דער מענטש פלעגט עפענען די טיר, פלעגט ער זיך תיכף אָנהויבן צו בעטן ביי אים, ער זאָל אים געבן אַ דעקע. און וואָס ווייטער, האָט פּעטער אַלץ שטורעמדיקער געבעטן. ער איז קראַנק, האָט ער געטענהט, ער איז בעתן אויפריים פאַרוווּנדעט געוואָרן, ער מוז האָבן אַ דאָקטאָר, ער וועט דאָ שטאַרבן אַזוי. פּעטער האָט אָבער אויף דעם אויך קיין שום תשובה נישט באַקומען.

פּעטער איז געלעגן אויף דער פּאָדלאָגע, האָט געציטערט פון קעלט, געוויינט, געוואָרפן זיך, ביז ער פלעגט אויף אַ קורצע צייט אינגאַנצן פאַרלירן דעם באַוווּסטזיין. ער איז געווען אין אַזאַ צושטאַנד, אַז ער האָט אַליין נישט געוווּסט, צי ער שלאָפט, צי ער וואַכט, צי ער לעבט, צי ער איז געשטאָרבן.

ער האָט געקראָגן היץ, האָט אָנגעהויבן זען שרעקלעכע חלומות. אַלע מענטשן, וואָס האָבן אים געמאַטערט און מאַטערן אים נאָך היינט, האָבן זיך אים גענומען פאָרשטעלן, ווי ווילדע טייוואָלים, און אים פלעגט זיך אַלץ דוכטן, אַז זיי כאַפּן אים, פייניקן אים, שלעפּן אים ערגעץ ווייט אַוועק און שליידערן אים אין אימהדיקע תהומות אַריין. נאָר ווי משונהדיק און ווילד עס זענען נישט געווען די בילדער, וואָס האָבן געמאַטערט פּעטערס קראַנקע פאַנטאַזיע, זענען זיי פאָרט נישט געווען אַזוי שרעקלעך, ווי די דאַמאָלסדיקע ווירקלעכקייט; ווי דער כח, וואָס האָט צו יענער צייט באַהערשט אַמעריקאַן-סיטי, אין וועמענס הענט ס'איז אויך געלעגן דער גורל פון אָרעמען קליינעם מענטשעלע, וואָס האָט זיך גערופן פּעטער הדוש.

אין אַמעריקאַן־סיטי האָט געלעבט אַ גרופּע מענטשן, וועלכע האָט געהאַט אין אירע הענט די אינדוסטריע און די שטאָט־פֿאַרוואַלטונג און האָט פּאַקטיש געהערשט איבער דער גאַנצער באַפֿעלקערונג.

די דאָזיקע גרופּע, וועלכע האָט זיך געפֿילט אַזוי שטאַרק און מעכטיק, האָט זיך אָנגעשטויסן אויף אַן אָפּאָזיציע פֿון אַ נייער מאַכט — פֿון דער מאַכט פֿון אָרגאַניזירטן פּראָלעטאַריאַט. דער דאָזיקער פֿריש־אויפֿבליענדיקער כּח, האָט זיך געקליבן צעברעכן די ממשלה פֿון דער הערשנדיקער אָליגאַרכיע און איבערנעמען די מאַכט אין זיינע אייגענע הענט. דער קאַמף פֿון די צוויי גרופּן האָט געהאַלטן ביים דערנענטערן זיך צו זיין העכסטער מדרגה. די צדדים זענען געגליכן געווען צו צוויי אַטלעטן, וואָס שטייען אויף דער אַרענע, איינגעקלאַמערט איינע אין די אַנדערע אין אַ קאַמף אויף לעבן און טויט; צו צוויי קעמפֿנדיקע גבורים, וואָס רייסן־אַרויס ביימער מיט די וואָרצלען, וואָס ברעכן־אויס גאַנצע פֿעלזן פֿון די בערג, כּדי צו קאָנען מיט זיי איינע די אַנדערע די קעפּ צעשמעטערן.

און וואָס איז דער אָרעמער פּעטער געווען? אַ מוראַשקעלע, וואָס איז איבערן קאַמפֿס־פֿעלד געקראָכן דאַמאָלסט, ווען די קעמפֿער האָבן זיך צוזאַמענגעשטויסן, די ערד האָט זיך געטרייסלט אונטער זייערע טריט, און ווי פֿון אַ געוויטער האָט זיך אַ הויב־געטאָן דער גאַנצער שטויב און האָט זיך פֿאַנאַנדערגעשאָטן אויף אַלע זייטן. צוזאַמען מיט אים האָט זיך אויך די אָרעמע מוראַשקעלע געוואָרפֿן אַהער און אַהין, ביז זי איז אַנידערגעפֿאַלן און באַגראָבן געוואָרן אונטער די חורבות. און אָט האָט פּלוצלונג אַ פֿוס פֿון אַ גבור אַ טראָט־געטאָן אויף יענעם אָרט, וווּ זי איז אַ האַלב־דערשטיקטע געלעגן!

6.

פּעטער איז אפֿשר דריי טעג און אפֿשר אַ וואָך געזעסן אין תּפֿיסה. ער אַליין האָט נישט געוווּסט, ווי לאַנג, און קיינער האָט דאָס אים אַפֿילו שפּעטער נישט געזאָגט. איין מאָל האָט זיך פּלוצלונג אַן עפֿן־געטאָן די טיר, און פּעטער האָט, נאָך אַזאַ לאַנגער צייט שווייגן, צום ערשטן מאָל דערהערט אַ מענטשלעכע שטים:

— קומט־אַרויס.

פּעטער האָט זייער געגאַרט צו הערן אַ שטים פֿון אַ מענטשן, און דאָך האָט ער זיך אַ דערשראָקענער אַריינגערוקט אין ווינקל. דאָס איז געווען געפּפּים שטים, און פּעטער האָט צו־גוט געוווּסט, וואָס דאָס באַדייט. עס האָט אים אָנגעהויבן דאַכן אַ צאָן אַן אַ צאָן, און ער האָט אָנגעהויבן שרייען:

— איך ווייס גאָרנישט, איך קאָן גאָר נישט זאָגן!

אַ האַנט האָט זיך אויסגעצויגן און אַ כאַפּ־געטאָן פּעטערן פֿאַרן קאָלנער. אין אַ רגע־אַרום האָט זיך שוין פּעטער געשלעפּט נאָך געפּפּין איבערן לאַנגן קאָרידאָר.

— האַלט סמול! — איז געווען דער איינציקער ענטפֿער אויף פּעטערס קוויטשערייען און יללות.

דער מענטש האָט אים אַריינגעשלעפּט אין אַ צימער און אים, ווי ער וואָלט גע־

זען אַ פּעקל בעטגעוואַנט, אַ וואָרף־געטון אויף אַ שטול. דערנאָך האָט ער גענומען אַ צווייטן שטול און זיך אַוועקגעזעצט פּונקט אַנטקעגן אים.

— הערט, וואָס איך רייד צו אײַך — האָט ער זיך אָפּגערופן. — איך בין אײַך געקומען זאָגן, אַז איך וואָלט געוואָלט מיט אײַך אַדורכקומען. איך וויל וויסן, צי ווילט איר גיין צוריק אין יענער „לאַנד" אַרײַן?

— ניין, — האָט פּעטער אַ קרעכץ געטון.

— גוט. אָבער ווײַבאַלד אַזוי, מוז איך אײַך מתרה־זײַן, אַז דעם גאַנצן לעבן אײַערן וועט איר האָרטן פֿאַרברענגען, אײַער גאַנץ ביטל יאָרן, אַ חוץ די צײַטן, ווען איך וועל מיט אײַך וועלן ריידן. און דאַמאָלסט, ווען איך וועל מיט אײַך ריידן, וועל איך אײַך די הענט אויסדרייען, וועל איך אײַך שטיקער האָלץ אונטער די נעגל אַרײַנלאָזן, וועל ברענגען מיט שוועבעלעך אײַער הויט — אַזוי לאַנג, ביז איר וועט מיר אויסזאָגן דאָס, וואָס איך מוז וויסן. קיינער וועט אײַך נישט קאָנען העלפֿן, ווײַל פֿון דער גאַנצער מעשה וועט קיינער גאָר נישט וויסן. איך בין איבער אײַך דער איינציקער באַלעבאָס, און אין מײַן רשות וועט איר פֿאַרבלײַבן אַזוי לאַנג, ביז וואַנען איר וועט זיך דאַרפֿן איבערפּעקלען אויף יענער וועלט.

פּעטער האָט בלויז געיאָמערט און גערעכצט.

— איך האָב זיך אַלץ דערוווּסט וועגן אײַך — האָט ווײַטער געטענהט געפּפּי, — איך ווייס אײַער לעבנס־געשיכטע פֿון אײַער געבוירן־טאָג אָן. און פּרוווט זיך בע-

-סער גאָרנישט צו וועלן פֿון מיר עפּעס פֿאַרלײקענען. איך ווייס אַלץ וועגן אײַער אָנטייל אין אַטענטאַט מיט דער באָמבע און וואָלט אײַך געקאָנט גרינג, ווי אַ האָר פֿון מילך, ברענגען אויף דער תּליה. האָך זענען נאָך פֿאַרבליבן געוויסע פּרטים, וועלכע ס'האָט זיך מיר נישט אײַנגעגעבן אויפֿצודעקן, וואָס האָבן אַ שייכות צו אײַערע איבעריקע חברה־לײַט. און גראָד יענע זענען דאָס די רעדלפֿירער, די אמתע טייוואָלים; נאָך זיי, אייגנטלעך, יאָג איך זיך. זיי מוז איך האָבן. און דערפֿאַר שאַפֿט זיך פֿאַר אײַך אַ מעגלעכקייט זיך צו ראַטעווען, און דאָס האָט איר מיר צו פֿאַרדאַנקען.

פּעטער האָט ווײַטער געקלאָגט.

— האַלט ס'מויל! — האָט ווידער אַ געשריי געטון געפּפּי, אָבער גלײַכצײַטיק האָט ער מיט זײַן דורכדרינגנדיקן בליק אַרײַנגעקוקט פּעטערן אין זײַנע צעשראָקענע אויגן, און האָט ווײַטער געזאָגט:

— פֿאַרשטייט, וואָס מען רעדט צו אײַך. איר האָט די מעגלעכקייט זיך צו ראַטעווען. איר דאַרפֿט בלויז דערציילן אַלץ, וואָס איר ווייסט. דאַמאָלסט לאָזן מיר אײַך אַרויס פֿרײַ, און וועלן זען, איר זאָלט נישט האָבן קיין שום עגמת־נפֿש. מיר וועלן פֿאַר אײַך זאָרגן, מיר וועלן טון פֿאַר אײַך אַלץ אין דער וועלט.

פּעטער האָט אים אָנגעקוקט ווי אַ קרוליק, וועלכן מ'האָט פֿאַרכּישופֿט. אַ טיפֿע בענקשאַפֿט האָט זיך דערוועקט אין זײַן נשמה. — פֿרײַ זײַן — האָט ער געטראַכט, פּטור ווערן פֿון אַלע צרות, זײַן מיט אַלץ פֿאַרזאָרגט, ווי גוט דאָס וואָלט געווען! וואָלט ער נאָר געדאַט וואָס צו

דערציילן, אָדער וואָלט ער לכל־הפּחות געוווסט, ווי אַזוי אויסצוקלערן אַזאַ מין דערציילונג!

7.

אַ פּאָר מינוט זענען זיי ביידע געזעסן איינער אַנטקעגן אַנדערן און געשוויגן. פּלוצלונג אָבער האָבן זיך געפּפּיסן [illegible] אַ צי־געטון און אָנגעכאַפּט פּעטערס האַנט, די צעווייטאָגטע האַנט, וועלכע האָט זיך נאָך פון דאַמאָלסט־אָן נישט באַוויזן אויסצוהיילן, האָט ער ווידער אָנגעהויבן צו דרייען אויף אַלע זייטן.

— איר וועט אויסזאָגן?

— איך וואָלט געזאָגט, ווען איך וואָלט עפּעס געוווסט. — האָט געשריִען פּעטער. — אָבער גאָט מיינער! איך ווייס דאָך גאָר נישט.

— זאָגט נישט קיין ליגן! — האָט יענער געשריִען, — איך ווייס אַלץ, מיר וועט איר נישט נאַרן! איר קענט דזשים הובערן.

— איך האָב קיינמאָל נישט געהערט וועגן אים, — האָט געקרעכצט פּעטער.

— איר זאָגט ליגן! — האָט געשריִען דער צווייטער און זיך ווידעראַמאָל גענומען צו פּעטערס האַנט.

— יאָ, איך קען אים — האָט געשריִען פּעטער.

— אַזוי, דאָס איז שוין גאָר אַן אַנדער זאַך. פאַרשטייט זיך, אַז איר קענט אים. ווי זעט ער אויס?

— איך... איך ווייס נישט. אַזאַ הויכער מענטש.

— איר זאָגט ליגן. ער איז אַ מענטש פון מיטעלן וווקס.

— יאָ, ער איז אַ מענטש פון מיטעלן וווקס.

— ער האָט טונקעלע האָר?

— יאָ, ער האָט טונקעלע האָר.

— קענט איר אויך די פרוי הובער, די לערערין פון מוזיק?

— יאָ, איך קען זי.

— איר פלעגט אַריינקומען צו זיי אין שטוב?

— ווו וווינען זיי?

— איך ווייס... דאָס איז...

— אויף דער גאַס נומער 4, האַ?

— יאָ, אויף דער גאַס נומער 4.

— און ער האָט אייך אָנגעדונגען איר זאָלט אים טראָגן זיין רייזע־זעקל מיט די באָמבעס?

— יאָ, ער האָט מיך אָנגעדונגען.

— און ער האָט אייך געזאָגט, וואָס אין דעם רייזע־זעקל געפינט זיך, נישט אמת?

— ער... ער... דאָס... כ'ווייס נישט.

— איר ווייסט נישט, צי ער האָט אייך געזאָגט?

— יאָ, ער האָט מיר געזאָגט.

— איר האָט געוווסט וועגן דער פאַרשווערונג?

— יאָ, איך האָב וועגן דעם געוווסט.

— דעם יידן איזאַאַקס קענט איר?

— יאָ, איך קען אים.

— דאָס האָט ער געפירט דעם וואָגן?

— יאָ, ער האָט געפירט דעם וואָגן.

— וווהין איז ער געפאָרן?

— ער... ער איז געפאָרן... אַהין און אַהער.

— ער האָט אַריינגעלייגט אין וואָגן דאָס רייזע־זעקל אויך?

— יאָ, דאָס האָט ער געטון.

— בידלען קענט איר אויך, און איר ווייסט אויך, וואָס ער האָט געטון?

— יאָ, איך ווייס.

— און איר זייט גרייט צו דערציילן אַלץ, וואָס איר ווייסט?

— יאָ, איך וועל דערציילן, איך וועל אייך איבערגעבן אַלץ, וואָס איר...

— איר וועט מיר איבערגעבן אַלץ, וואָס איר ווייסט?

— יאָ, מיסטער.

— און איר וועט בלייבן דערביי; איר וועט נישט חרטה־האָבן, נישט צוריקציען אייערע באַווייזן? איר ווילט דאָך נישט מסתמא, אַז ס'זאָל אייך אויסקומען צוריקצוגיין אַהין אין „לאָך" אַריין?

— ניין, מיסטער.

איצט האָט געפּפּי פּלוצלונג אַרויסגעבאַפּט פון זיין קעשענע אַ צונויפגעלייגטן דאָקומענט, וואָס האָט געהאַט עטלעכע זייטן, באַדעקט מיט מאַשין־שריפט.

— פּעטער הודוש — האָט ער געזאָגט. איך האָב געקליבן וועגן אייך ידיעות, און איצט האָב איך זיי אַרויסגענומען אויפן פּאַפּיר, און איך ווייס גאַנץ גענוי, אויף ווי ווייט איר זענט פאַרמישט אין דער גאַנצער מעשה. ווען איר וועט דאָס לייענען, וועט איר זען, ווי גוט אינפאָרמירט איך בין. איר וועט קיין איין טעות נישט געפינען. דאָס לעצטע איז, פאַרשטייט זיך, געווען געזאָגט אין אַ געלעכטער; דער אָרעמער פּעטער איז אָבער אַזוי צעטומלט געוואָרן פון שרעק, אַז ער האָט שוין אינגאַנצן פאַרגעסן, אַז עקזיסטירט אַ שמייכל אויף דער וועלט.

— דאָס זענען אייערע באַווייזן, איר זעט? — נעמט דאָס פּאַפּיר און לייענט.

פּעטער האָט גענומען דעם דאָקומענט מיט זיין ציטערנדיקער האַנט, די צווייטע איז געווען ווי אָפּגענומען אינגאַנצן. ער האָט געפּרוווט לייענען. די האַנט זיינע האָט אָבער אַזוי געציטערט, אַז ער האָט געמוזט אַוועקלייגן דאָס פּאַפּיר אויף די קני, און דאַמאָלסט האָט ער זיך ערשט געכאַפּט, אַז זיינע אויגן האָבן זיך נאָך נישט צוגעוויינט צו דער ליכטיקער שיין. ער האָט גאָרנישט געזען.

— איך קען נישט — האָט ער אַרויסגעקרעכצט.

יענער האָט צוגענומען ביי אים דאָס פּאַפּיר.

— איך וועל אייך דאָס איבערלייענען. הערט זיך איין, און איר וועט מיר זאָגן, צי אַלץ שטימט.

געפּפּי האָט אָנגעהויבן צו לייענען דעם לאַנגן דאָקומענט: „איך, פּעטער הודוש, באַשטעטיק אונטער אַ שבועה, אַז..." און אַזוי ווייטער... עס איז געווען אַ לאַנגע און פאַרפּלאָנטערטע געשיכטע וועגן איינעם אַ מענטשן, וואָס מען האָט גערופן רזשים הובער און וועגן זיינער אַ פרוי מיט נאָך אַנדערע דריי פרעמדע מענטשן. דאָרטן האָט זיך גענוי דערציילט, ווי אַזוי זיי האָבן זיך פאַרשאַפט מיט פּעטערן, ווי זיי פלעגן אים שיקן איינקויפן די מאַטעריאַלן צו די באָמבעס, און ווי ער האָט זיי דערנאָך געהאָלפן אין אַ באַשטימטער וווינונג זיי אויסאַרבעטן. דערנאָך איז געווען באַשריבן, ווי זיי האָבן די פאַרטיקע באָמבעס איינגעפּאַקט אין אַ רייזע־זעקל און אַריינגעלייגט אַהין אַ

זייגער, כדי די באָמבעס זאָלן אויפרייסן צו דער ריכטיקער צייט. און ווי אַזוי שפּעטער האָט זיי איזאַקס געבראַכט צופירן צום ראָג גאַס, און ווי מען האָט דערנאָך אַוועקגעלייגט דאָס רייזע־זעקל מיט די באָמבעס האָרטן, ווו ס'האָט געדאַרפט פאָרקומען די מאַניפעסטאַציע פון די אָנהייבער פון דער מלחמה.

אַלץ איז געווען קלאָר און פאַרשטענדלעך. פּעטערן האָט זיך ממש געוואָלט שרייען אויפן קול פאַר פרייד, ווען ער האָט זיך צוגעהערט צו די ווערטער. ענדלעך ווייס ער שוין, וואָס ער דאַרף טון, כדי ער זאָל זיך קענען באַפרייען פון זיין שרעקלעכער לאַגע. איצט האָט ער שוין פאַרשטאַנען, וואָס די פּאָליציי וויל וויסן. פאַרוואָס האָט אים געפּפּי דאַמאָלסט גלייך אויפן אָרט נישט געגעבן צו פאַרשטיין וועגן וואָס עס גייט? וואָלט ער דאָך פאַרשפּאָרט צו האָבן צעבראָכענע פינגער מיט אַן אויסגעדרייטע האַנט?

— דאָס זענען אייערע באַווייזן? — האָט געפרעגט געפּפּי.

— יאָ, — האָט געענטפערט פּעטער.

— איר וועט דאָס געדענקען?

— יאָ, מיסטער.

— מיר קאָנען זיך אויף אייך פאַרלאָזן? איר וועט זיך שוין מער נישט נאַריש מאַכן?

— יאָ, מיסטער.

— איר שווערט, אַז אַלץ איז אמת?

— איך שווער.

— און זייט איר זיכער, אַז איר וועט דיך פון קיינעם נישט לאָזן איבערריידן, אַז איר זאָלט ציען צוריק אייערע באַווייזן, ווען יענער זאָל אייך אפילו זאָגן ווער וויסט וואָס?

— ניין, מיסטער, קיינער וועט מיר נישט איבערריידן.

— נו, גוט — האָט געזאָגט געפּפּי, און אין זיין שטים האָט געקלונגען די צופרידנקייט פון אַ געשעפטסמאַן, וועלכן עס האָט זיך אָקאָרשט איינגעגעבן דורכצופירן אַ גוטן געשעפט.

— פון היינט־אָן — האָט ער דייער וייך צוגעגעבן, — זענט איר, פּעטער, אונזערער אַ מענטש, און מיר וועלן אויף אייך רעכענען. איר פאַרשטייט געוויס אַליין, אַז אַזוי ווי איר זענט אַן עדות, מוזן מיר אייך ווייטער האַלטן. איר זענט שוין אָבער נישט קיין אַרעסטירטער און איר וועט גוט באַהאַנדלט ווערן. מיר וועלן אייך אַוועקשיקן אין טורמע־שפּיטאָל, דאָרטן וועט מען אייך געבן דייער גוט עסן און אַרבעטן וועט איר נישט דאַרפן. מער נישט, אין אַ וואָך־אַרום וועט איר זיך דאַרפן צושטעלן צום געריכט פון געשוואָרענע. און ביז דאַמאָלסט — איר פאַרשטייט — קיינעם נישט אַ וואָרט. אפשר וועלן מענטשן זיך פּרובירן פון אייך עפּעס אַרויסצוקריגן, זאָלט איר וויסן־זיין, אַז וועגן דעם ענין קאָנט איר עפענען אייער מויל בלויז פאַר מיר. איך בין אייער עלטסטער, און איך וועל אייך אַלע מאָל זאָגן, וואָס איר האָט צו טון. איך וועל מיט אייך אָנפירן, איר פאַרשטייט?

— יאָ, מיסטער — האָט געענטפערט פּעטער.

.8

מען דערציילט אַ מעשה: אַמאָל איז געווען אַ נעגער, וואָס האָט געהאַט אַ מאָדנע טבע: ער פלעגט ליב האָבן צו

דאַכן זיינע שפּיץ־פינגער פון די פיס און האַרטע זאַכן. ווי ער פלעגט זאָגן, האָט ער דאָס געטון צוליב דעם, ווייל עס איז אים זייער אָנגענעם געווען צו פילן, ווי דער ווייטאָק באַרגייט.

אויב מען זאָל האַלטן, אַז דער נעגער איז גערעכט געווען, האָט פּעטערן איצט געדאַרפט זיין זייער גוט. און אַזוי איז דאָס טאַקע געווען. אין תפיסה־שפּיטאָל האָט פּעטער באמת פאַרבראַכט גליקלעכע טעג. ער האָט געהאַט אַ ווייכע בעט, עסן איבערגענוג און האָט גאָרנישט געדאַרפט טון.

ביסלעכווייז האָבן אים אויפגעהערט ווייטאָן זיינע פינגער, זיין האַנט האָט זיך איינגעהיילט און ער האָט זיך אָנגעהויבן פילן זעלטן גוט. יעדן טאָג פלעגט אים צוקומען אַ האַלב פונט צום וואָג. גלייכצייטיק האָט אויך צוריק אָנגעהויבן צו אַרבעטן זיין קאָפּ. דער פריערדיקער פּעטער איז אויפגעשטאַנען תחית־המתים און האָט זיך אָנגעהויבן אַרומקוקן אַרום זיך, באַטראַכטן די נייע סביבה, אין וועלכער ער האָט זיך איצט געפונען. פּעטערס רירעוודיקער שכל איז איצט געווען באַשעפטיקט מיטן אויסגעפינען אַ וועלכע נישט איז קאָמבינאַציע, ווי אַזוי זיך איינצואָרדענען, אַז ער זאָל קענען וואָס אַ לענגערע צייט געניסן פון די אָנגענעמע באַדינגונגען.

דער פאַרוואַלטער פון שפּיטאָל איז געווען איינער דובמאַן — אַ מענטש אין די עלטערע יאָרן. די שטעלע האָט ער באַקומען דורך זיינעם אַ קרוב, אַ מיטגליד אין מלוכה־ראַט. שוין באַלד זעקס יאָר אַזוי, ווי ער האָט פאַרנומען די שטעלע און

אין משך פון דער צייט, איז אים יעדן טאָג צוגעקומען צום וואָג, כמעט אין דער זעלבער פּראָפּאָרץ, ווי פּעטערן. איצט איז ער שוין דערפאַר געבעך געווען אין אַזאַ צושטאַנד, אַז ס'איז אים שווער געווען צו רירן זיך פון אָרט. און ער פלעגט טאַקע ווי ווייט מעגלעך אויסמיידן אויפצושטיין פון שטול. פּעטער האָט דאָס באַמערקט און ער האָט אָנגעהויבן אויף פאַרשיידענע אופנים אויסצונוצן די דאָזיקע געלעגנהייט, כדי נושא־חן צו זיין ביי דובמאַנען אין די אויגן און געווינען זיין פריינטשאַפט.

אַחוץ דעם, האָט דובמאַן געהאַט נאָך אַ שוואַכקייט: ער האָט זייער ליב געהאַט צו שמעקן טאַבאַק. דאָס איז אָבער געווען פאַרבאָטן לויט די פאָרשריפטן פון תפיסה־שפּיטאָל און ער פלעגט דאָס טון פאַרבאַהאַלטענערהייט. געוויינלעך פלעגט ער אַזוי לאַנג וואַרטן מיט זיין שמעק־טאַבאַק, ביז עס פלעגט טרעפן, אַז אַלע פלעגן שטיין צו אים אומגעקערטערהייט. אויך דאָס איז נישט געבליבן פאַרבאַהאַלטן פון פּעטערס פלינקע אויגן. ער פלעגט שוין פּינקטלעך באַמערקן דעם פּאַסיקן מאָמענט און סימפּאַטיש אומקערן זיך צום אַלטן מיט דער פּלייצע. דובמאַן איז נישט געווען דער איינציקער; אין דעם שפּיטאָל איז נישט געווען קיין מענטש, וואָס זאָל נישט האָבן עפּעס אַ פאַרבאָרגענעם חטא. דובמאַן איז דאָך אָבער מחויב געווען אַנדערע צו היטן. און דערפאַר האָט ער געמוזט זיין זייער פאָרזיכטיק.

צווישן די קראַנקע, וואָס האָבן זיך אויפגעהאַלטן אין שפּיטאָל, זענען געווען אויך אַזעלכע, וואָס האָבן געהאַט דעם

בראָשן. און הגם זיי האָבן זיך געפֿינען אין אַ שפּיטאָל, האָבן זיי דאָך געוואָלט געניסן פֿון לעבן. עס איז געווען אַ שטאַרקע נאָכפֿראַגע אויף טאַבאַק, בראָנפֿן, קאָקאין און אַנדערע פֿון די חברה־לייט האָבן זיך אַפֿילו נישט געשעמט צו פֿאַרלאַנגען נאָך אַ סך מיאוסערע זאַכן. און פֿאַר די אַלע פֿאַרבאָטענע פֿאַרגעניגנס איז מען תּמיד גרייט געווען זייער גוט צו באַצאָלן.

די באַאַמטע אין שפּיטאָל זענען דאָס רובֿ געווען מענטשן פֿון פּעטערס טיפּ. אַלץ אַזעלכע, וואָס האָבן זיך נישט געקאָנט איינהאַלטן ערגעץ אַנדערשוווּ, וואָס האָבן געזוכט בלויז לייכטע מלאכות. זיי האָבן אַלע נישט פֿיינט געהאַט דעם בראָשן און עס איז זיי זייער גרינג געווען אונטערצוקויפֿן. און זיי פֿון זייער זייט וואָלטן אויך גערן אונטערקויפֿן פּעטערן, ווען ער זאָל זיי נאָר קאָנען העלפֿן פֿאַרשמירן די אויגן דובמאַנען. דובמאַן ווידער וואָלט אויך גאָרנישט געהאַט קעגן דעם, אַז פּעטער זאָל אים קאָסטן אַ ביסל געלט, ווען ער וואָלט זיך נאָר אונטערגענומען צוצושטעלן אים שטילקערהייט די ידיעות, וועלכע ער האָט געדאַרפֿט האָבן. ווי איר זעט — אַ גלענצנדיקע סיטואַציע. און אַ מענטש, וואָס האָט אַ קאָפּ אויף די פּלייצעס, קאָן ביי אַזאַ לאַגע אָנקלייבן אַ שיין ביסל געלט.

דאָס רובֿ פֿלעגט אָבער פּעטער דינען טריי דובמאַנען. פֿון זיין ביטערער דערפֿאַרונג האָט ער געוווּסט, אַז טײַלמאָל לוינט פּשוט צו זיין אַן ערלעכער מאַן.

די באַאַמטע און אָנגעשטעלטע אין שפּיטאָל האָבן דובמאַנען גערופֿן „דער אַלטער". קענטיק, אַז פּעטערן איז שוין אַזוי באַשערט געווען אין לעבן. צייט ער געדיינקט זיך, פֿון זיינע פֿריִעסטע קינדער־יאָרן, האָט ער תּמיד געהאַט איבער זיך „אַן אַלטן", פֿון וועמענס הענט ער האָט געדאַרפֿט אויסקוקן זיין לעבנס־מיטל און וועלכער האָט געמוזט זיין פֿאַר אים דער גרעסטער אויטאָריטעט.

דער ערשטער „אַלטער" זיינער איז געווען דער זקן דרובֿ. פֿון אין דערפֿרי ביז שפּעט אין דערנאַכט פֿלעגט ער טראָגן אויפֿן נאָז אַ פּאָר גרינע ברילן און אויפֿן ברוסט אַ שילדל: „איך בין בלינד". דער פֿאַרמאַטערטער קליינער פּעטער פֿלעגט אים אַ גאַנצן טאָג פֿירן איבער די גאַסן, נאָר ווי זיי פֿלעגן קומען אַהיים, פֿלעגט דער אַלטער תּיכּף אַראָפּנעמען די ברילן און פּלוצלינג אָנהויבן צו זען פּעטערן נישט ערגער, ווי פּעטער אים. און טאָמער פֿלעגט זיך פּעטער עפּעס פֿאַרן טאָג פֿאַרזינדיקן, פֿלעגט ער אים מאַכן זיין לייב ברוין און בלוי.

ווען די פּאָליציי האָט אַרעסטירט דרובֿן האָט מען פּעטערן אַוועקגעפֿירט אין אַ יתומים־הויז. דאָ איז אויך געווען אַן „אַלטער" און אויך דאָ האָט פּעטער געשפּירט דעם ביטערן טעם פֿון פֿרעמדער אַפּוטראָפּסות.

אין אַ שיינעם פֿרימאָרגן איז פּעטער אַנטלאָפֿן פֿון יתומים־הויז און איז אָנגעקומען פֿאַר אַ געהילף צו פּעריקלעס פֿריאַם. דאָ האָט פּעטער זיך ערשט אויסגעלערנט צו פֿאַרשטיין, וואָס דאָס איז אַזוינס דינען אַ באַלעבאָס און פֿאָלגן אַדע זיינע קאַפּריזן.

ווען פּעריקלעס פֿראַם האָט חרטה

געהאַט מיט דער רייכער אלמנה, האָט ער פּעטערן אַרויסגעיאָגט אויפֿן גאַס. דאַמאָלסט האָט זיך פּעטער אַריינגעקראָגן אין טעמפּל דזימדזשאַמבאָ. דאָרטן איז דער עלטסטער געווען טושבאַר אַקראַגאַס, אַ מענטש, מיט וועלכן עס איז זייער שווער געווען אויסצוקומען. ווען ער פֿלעגט זיין אין כּעס האָט מען זיך אויף זיינע אויגן נישט געטאָרט באַווייזן, דערפֿאַר איז ער אָבער געווען אַ ברייטער נדבן דאַמאָלסט, ווען מען פֿלעגט אים צופֿרידנשטעלן. און דאָס איז געווען נישט אַזוי גרינג: מען האָט געדאַרפֿט גוט קענען אַלע זיינע שוואַכע זייטן, חנפֿענען, דערנידעריקן זיך פֿאַר אים און מיטהעלפֿן, ער זאָל קאָנען באַפֿרידיקן זיינע גלוסטן.

אַזוי האָט פּעטער זיין גאַנץ לעבן געמוזט עמיצן דינען. תּמיד זיך צופּאַסן צו עמיצן, תּמיד בויגן זיינע קני, ביז ער האָט זיך אַזוי צוגעוווינט דערצו, אַז דאָס איז ביי אים אַן אינסטינקט געוואָרן — אַן אינסטינקט, וואָס איז דערוועקט געוואָרן אַ סך פֿריער, איידער דער צוואַנציק־יאָריקער פּעטער איז אויף דער וועלט געקומען, אַן אינסטינקט, וועלכער איז שוין אפֿשר אַלט צוואַנציק־טויזנט יאָר און אפֿשר צען מאָל צוואַנציק־טויזנט, וועלכער ציט זיין בראשית נאָך פֿון יענער צייט, ווען אויך אַ מין פּעטער איז ביי אַן אָפּענער הייל געשטאַנען און האָט געברענט און געשניצט האָס שטיינערנע געווער פֿאַרן „עלטסטן" פֿון שבט, געאַרבעט שטיל מיט הכנעה און מורא, ווייל פֿאַר זיינע אויגן פֿלעגן די ווידערשפּעניקע יונגעלייט אַרויסגעוואָרפֿן ווערן פֿאַרן טיגערס שאַרפֿע ציין.

.9

פּעטער האָט זיך אַרומגעזען, אַז ער איז גאָר אַ גאַנצער יחסן אין שפּיטאָל. עס איז דאָך עפּעס נישט קיין קלייניקייט צו זיין דער הויפּט־עדות אין אַזאַ סענסאַציאָנעלן פּראָצעס, ווי הובערס, וועגן וועלכן עס רעדט נישט נאָר די גאַנצע שטאָט, נאָר דאָס גאַנצע לאַנד. מען האָט גערעדט וועגן זיינע באַווייזן, אַלס וויכטיקע פֿאַר דער מלוכה, הגם קיינער האָט נישט געוווּסט, וואָס פּעטער האָט דערציילט. דאָס איז פֿאַרבליבן אַ סוד. פּעטער איז טריי געבליבן זיין הבטחה. ער איז אַרומגעגאַנגען אַן אָנגעלאָדעוועטער, מיט אַ וויכטיקער מינע אויפֿן פּנים און האָט געשוויגן.

אָבער דאָס הייסט נישט, אַז ער האָט נישט געטאָרט הערן, וואָס אַנדערע ריידן. ער האָט נישט געזען קיין שום חטא אין דעם, וואָס ער וועט זיך אומבאַמערקטערהייט גענוי אינפֿאָרמירן וועגן דעם גאַנצן ענין. ער וועט זיך דאָך שפּעטער מוזן שטיצן אויף זיינע אייגענע כּוחות.

ער פֿלעגט זיך צוהערן צו דעם, וואָס דער אַלטער הובמאַן האָט דערציילט וועגן דער באַל צו די געדאַנקען, וואָס ס'האָט וועגן דעם אַרויסגעזאָגט דער שוועדישער אַסיסטענט יאַן קריסטיאַן און צו די אויספֿירונגען, וואָס ס'פֿלעגט מאַכן וועגן דעם גאַנצן ענין דזשעראַלד לעסלי — דער אַזוי גערופֿענער „קוילן־טייוול". די אַלע מענטשן און נאָך אַנדערע פֿון די קראַנקע, וואָס האָבן זיך געפֿונען אין שפּיטאָל, האָבן אַלע געהאַט גוטע פֿריינט פֿון יענעם זייט און יעדערער פֿון זיי האָט געהאַט עפּעס וואָס וועגן דעם צו דערציילן.

איינער פֿלעגט קומען מיט אַזאַ מעשה.

דער אַנדערער מיט גאָר אַ שפּאָגל־נייער, וואָס פלעגט שוין זיין דער היפוך פון דער ערשטער. פעטער פלעגט זיך צוהערן, פאַרגלייכן, קאָמבינירן, דרייען מיטן קאָפּ, ביז ער איז געקומען צום באַשלוס, אַז ער ווייס דעם אמת וועגן דעם גאַנצן ענין.

דושים הובער איז געווען אַן אָנגעזעענער אַרבעטער־טוער. ער האָט אָרגאַניזירט די אָנגעשטעלטע אין אייזנבאַן־טרעסט, האָט ביי זיי פּראָקלאַמירט און דורכגעפירט אַ גרויסן שטרייק, ער האָט אויך אָרגאַניזירט שטרייקן ביי די בוי־אַרבעטער. אַנדערע האָבן אַפילו געזאָגט, אַז אויף אַנדערע נישט פאַרענדיקטע געביידעס האָט ער אַליין אויסגעפּרובירט דינאַמיט; דאָס האָבן זיי זיך געוויצלט אַזוי, ערנסט האָבן זיי דאָס נישט געמיינט. נאָר ווי דאָס זאָל נישט זיין, האָבן די געשעפטסלייט פון שטאָט געוואָלט פטור ווערן פון אים. אַוועקשיקן אים ערגעץ, אַז זיי זאָלן אים שוין מער נישט זען פאַר זייערע אויגן.

און אָט, ווען עס האָט זיך געמאַכט דער פאַל מיט דער באָמבע, וואָס עמעצער אַ משוגענער וואָס איז געבליבן אומבאַקאַנט, האָט געוואָרפן אין דער מלחמה־מאַניפעסטאַציע, האָבן זיי זיך אָן דעם אָנגעכאַפּט, ווי אָן זייער אַ פּאַסיקער געלעגנהייט.

געפפי, דער וואָס האָט זיך פאַרנומען מיט פעטערן, איז דאָס געווען דער הויפּט־אָנפירער אין דער געהיים־פּאָליציי ביים אייזנבאַן־טרעסט און אים האָבן דאָס די גרויסע לייט פון שטאָט איבערגעגעבן אָנצופירן מיטן גאַנצן ענין. זיי האָבן פאַרלאַנגט די זאַך זאָל גיך פאַרענדיקט ווערן, ווייל זיי האָבן שטאַרק נישט געטרויט דער שטאָטישער פּאָליציי, וועלכע עס איז געווען גרינג אונטערצוקויפן.

הובער, זיין פרוי און נאָך דריי זייערע חברים זענען געזעסן אין תפיסה און דערווייל האָבן די שטאָטישע צייטונגען געפירט אַן ענערגישע פּראָפּאַגאַנדע דערפאַר, אַז די אַלע פינף זאָלן פאַרמשפט ווערן צום טויט. זיי האָבן געוואָלט צוגרייטן די געזעלשאַפטלעכע מיינונג צו אַזאַ מין אויסגאַנג פון פּראָצעס.

לויט פעטערס מיינונג איז דאָס אַלץ געווען גאַנץ נאַטירלעך: פאַר פעטערן איז דושים הובער געווען בלויז אַ נאָמען; ער האָט אים אַ סך ווייניקער אינטערעסירט ווי איינער פון זיינע מיטאָגן. פעטער האָט שוין איצט פאַרשטאַנען, וואָס געפפי האָט געוואָלט פון אים. ער איז בלויז געווען אַ ביסל אין כעס, וואָס ער האָט אים גלייך נישט דערציילט די געשיכטע, ווייל דאַמאָלסט וואָלט ער דאָך פאַרשפּאָרט צו האָבן יסורים... נאָר מסתמא, טראַכט זיך פעטער, האָט מען אַזוי געדאַרפט. ער האָט מיך געוואָלט אויספּרובירן, זען צי קען ער זיך אויף מיר פאַרלאָזן. איצט פאַרשטייט שוין פעטער וועגן וואָס עס גייט און ער וועט שוין זען, אַז געפפי און דובמאַן זאָלן מיט אים צופרידן זיין.

געפפי האָט אים געזאָגט, אַז ער זאָל שווייגן און פעטער האָט קיין איין וואָרט נישט אַרויסגערעדט וועגן דער מעשה הובער. ער האָט אָבער גערעדט וועגן אַנדערע זאַכן. אַ מענטש קאָן דאָך נישט אַרומגיין אַ גאַנצן טאָג שטום ווי אַ ליאַלקע: אַ חוץ דעם האָט פעטער סתם נישט פיינט געהאַט אַ שמועס צו טון וועגן דינגע

פֿערזענלעכע ענינים. דאָס איז געווען, אַזוי צו זאָגן,ד ײן שוואַכקייט.

ער האָט זייער ליב געהאַט צו דערציילן, וואָס עס איז אים אויסגעקומען איבערצולעבן, ווי אַזוי ער האָט אָפּגעפֿרייערט זיין לעצטן „אַלטן", וועגן פֿאַרשיידענע שטיקלעך, שטיפֿערייען, וואָס ס'איז אים אויסגעקומען דורכצומאַכן. און אַזוי שמועסנדיק איז געקומען דערצו, אַז ער האָט דערציילט פֿאַר דזשעראַלד לעסלי, פֿאַרן „קיילן־טייוול", די מעשה מיט פֿעריקלעס פֿריאַם. ער האָט אים גענוי איבערגעגעבן, ווי אַזוי די פֿלעגן ביידע אַרומפֿאָרן, ווי ער האָט פֿריאַמען מיטגעהאָלפֿן אַרויסציען ביים עולם די מטבע, ווי מען האָט אויף דעם שטייגער אויסגענאַרט אַ סך טויזנטער דאָלער און ווי זיי זענען צוויי מאָל אַרעסטירט געווען פֿאַר שווינדלעריען.

נאָכדעם האָט ער אָנגעהויבן דערציילן וועגן טעמפּל דזשימדזשאַמבאָ און וועגן די אַלע ווילדע, משונהדיקע זאַכן, וואָס פֿלעגן זיך דאָרטן אָפּטון.

פֿאַשטיאַן־על־קאַאַנדראַ, וועלכער פֿלעגט זיך רופֿן הויפּטמאַגיסטער פֿאַר עלעוזינישער וויסנשאַפֿט, פֿלעגט זאָגן פֿאַר זיינע אָנהייגער, אַז ער איז שוין אַכטציק יאָר אַלט. אין דער אמתן איז ער נאָך געווען אונטער פֿערציק. ער פֿלעגט זיך אָנגעבן פֿאַר אַ פֿערסישן פּירשט, פֿאַקטיש האָט ער אָבער געשטאַמט פֿון אַן אינדישער קליין שטעטל. און דאָרטן האָט ער אָנגעהויבן זיין לעבנס־קאַריערע, ווי אַן אַגענט פֿון קאָלאָניאַל־סחורה. ווייטער פֿלעגט דערציילט ווערן צווישן עולם, אַז ער לעבט בלויז דערמיט, וואָס ער עסט אויף אַ הייפֿעלע פּרוכט דורכן טאָג. אין דער שטיל אָבער, פֿלעגט פֿעטער יעדן טאָג מוזן צוגרייטן אַ גרויסן ביפֿשטעקס, אָדער אַ הון צו מיטאָג. פֿאַר זיינע שילער פֿלעגט דער נביא זאָגן, אַז דאָס זענען קרבנות־שפּייזן. דאָס פֿלעגט אָבער נישט שטערן פֿעטערן אויפֿצועסן די גאַנץ געשמאַקע שיריים פֿון די האָזיקע שפּייזן. דאָס איז געווען איין טייל פֿון שוחד, וואָס פֿעטער פֿלעגט באַקומען פֿון טושבאַר אקראַגאַס דערפֿאַר, וואָס ער פֿלעגט נישט אויסזאָגן דעם נביא וועגן זיינע גנבות.

אַ מאָדנער אָרט איז געווען דער טעמפּל דזשימדזשאַמבאָ. דאָרטן זענען געווען מיסטישע מזבחות באַרבאַהאַלטן הינטער זיבן פֿרוכתן, הינטער וועלכע עס פֿלעגט זיך באַווייזן דער נביא איינגעוויקלט אין לאַנגע, ווייסע געוואַנדער, באַפּוצט מיט גאָלט און פּורפּור, אין ראָזע אויסגעהאַפֿטע פֿאַנטאָפֿל אויף די פֿיס און אַ סימבאָלישער מיץ אויפֿן קאָפּ. זיינע דרשות און רעליגיעזע ריטואַלן פֿלעגן באַזוכט ווערן פֿון הונדערטער מענטשן; דאָס רוב פֿלעגן קומען צופֿאָרן אין אויטאָמאָבילן די רייכע דאַמען פֿון דער העכערער געזעלשאַפֿט.

ביים טעמפּל איז אויך געווען אַ שול, וווּ מען פֿלעגט פֿאַר די קינדער אַנטפּלעקן די סודות פֿון דער רעליגיע. פֿון צייט צו צייט פֿלעגט דער נביא מיטנעמען קינדער צו זיך אַהיים, איבערן שפּעט האָבן זיך גענומען טראָגן שרעקלעכע קלאַנגען, ביז דער טעמפּל האָט צוגעצויגן צו זיך די אויפֿמערקזאַמקייט פֿון דער פּאָליציי. דער נביא האָט באַוויזן צו אַנטלויפֿן צוזאַמען מיט זיין מאַיאָר־דאָמוס, זייער ביישפּיל האָט פֿאַרשטייט זיך נאָכגעטון פֿעטער

הודוש, דער קוד־יִנגל, דער קלענסטער פֿון די קלענסטע.

נאָכדעם ווי די מעשה האָט זיך געענדיקט איז אַרויף אויפֿן טיש דער „אַפּאָסטאָלן־קלויסטער". און פּעטער האָט דערציילט מיט גרויס הנאה, ווי אַזוי ער האָט זיך צופּעליק, זוכנדיק אַרבעט, אַריינגעקראָגן אין דער האָזיקער קלויסטער־געמיינדע. ווי גיך ער האָט זיך אויסגעלערנט אַלע זייערע שטיק, ווי ריידן אויף אַ מאָל „מיט אַ סך צינגער", ווי זיי האָבן דאָס גערופֿן, ריידן אויף אַפּאָסטאָליש; ווי גוט ער האָט געקאָנט ביים דאַווענען אַזוי פֿאַרטראָגן זיך אין די עולמות עליונים, אַז ער פֿלעגט פֿון גרויס מתיקות אַראָפּפֿאַלן פֿון בענקל. דאָס איז שוין געווען דאָס העכסטע, וואָס מען האָט געדאַרפֿט קענען אין דער סעקטע. פּעטער האָט זייער אויסגענומען ביים אָנפֿירער פֿון דער סעקטע, ביים הייליקן פֿאָטער גמאַליעל לונק. ער האָט אויף אַזוי ווייט דערוואָרבן זיין צוטרוי, אַז דער הייליקער פֿאָטער האָט זיך אַפֿילו נישט געשעמט אים צו בעטן, אַז ער זאָל אַגיטירן דערפֿאַר, אַז מען זאָל אים העכערן שכירות. לכתחילה האָט דאָס טאַקע פּעטער געטון, נאָר נאָכדעם ווי ער האָט זיך אַ ביסל מער באַקאַנט מיט די דאָרטיקע ענינים, האָט ער זיך אַרומגעזען, אַז אים לוינט בעסער אָנצושליסן זיך אָן דער גרופּע, וועלכע האָט געהאַלטן מיטן שוסטער סמיטער און געקעמפֿט קעגן עמאַליעל לונק. סוף־כל־סוף וואָלט דער שוסטער סמיטער געווונען, ווייל אים האָט זיך שוין כמעט איינגעגעבן צו איבערציִען די געמיינדע, אַז ער וועט אַ סך בעסער מתפּלל זיין פֿאַר לונקן. וואָס איז אָבער די פּעולה, אַז זיין גאַנצע אַרבעט האָט געמוזט גיין לאיבוד, צוליב דער מעשה מיטן געגנבעטן קיכל. ווי זיי האָבן אים געכאַפּט מיטן קיכל האָט מען אים גלייך אַרויסגעוואָרפֿן.

דזשעראַלד לעסלי פֿלעגט זייער לאַכן פֿון די אַלע מעשיות און פּעטער פֿלעגט צוזאַמען מיט אים מיטלאַכן.

.10

פּעטער האָט גריק דערציילט די אַלע מעשיות און נאָך אַנדערע, האָט אויסגעפּלאַפּלט אַלע זיינע סודות. איצט אונטערן שוץ פֿון דער מאַכט, האָט ער זיך געטראַכט, האָט ער נישט וואָס מורא צו האָבן. און גאַנצע צוויי חדשים איז טאַקע פּעטערס רו פֿון קיינעם נישט געשטערט געוואָרן. נאָר צו אַלץ, קענטיק, נעמט אַ סוף. אין אַ שיינעם פֿרימאָרגן האָט מען פּעטערן אַרויסגעפֿאָדערט אין פּאָליציי־ביוראָ. דאָרטן האָט שוין געוואַרט אויף אים געפּפּי, און דער ערשטער ברוך הבא, מיט וועלכן ער האָט אים באַגעגנט, איז געווען: „אָ, פֿאַרפֿלוכטער אייזל איינער!".

פּעטער איז שיעור נישט אַנידערגעפֿאַלן פֿון שרעק, און קוים, וואָס ער האָט אַרויסגעשטאַמלט:

— ווער? וואָס?

— האָב איך אייך דען נישט געזאָגט, איר זאָלט האַלטן דעם צונג צווישן די ציין? — און בשעת מעשה האָט געפּפּי אויסגעזען, ווי ער וואָלט זיך ווידער געוואָלט נעמען צו פּעטערן אויף זיין אַלטן שטייגער.

— הער געפּפּי, וואָס רעט איר? איך

האָב דאָך פאַר קיינעם אין דער וועלט קיין וואָרט נישט אַרויסגערעט וועגן הובערן.

פעטער האָט זיך געקליבן נאָך עפּעס צו זאָגן. ער האָט געוואָלט פּראָטעסטירן. אָבער יענער האָט אים איבערגעריסן מיט כּעס:

— שווייגט, שוטה איינער. וועגן הובערן האָט איר אפשר נישט גערעט, אָבער דערפאַר האָט איר דאָך וועגן זיך אַליין גערעט. צי דען האָט איר נישט דערציילט אַז איר האָט צוזאַמען מיט קאַלאַנדרען געאַרבעט?

— יאָ, דאָס האָב איך דערציילט.

— און איר האָט געוווּסט, אַז די פּאָליציי זוכט אייך ביידן?

— יאָ, מיסטער.

— נו, און אַז איר זייט געווען אַרעסטירט פאַרן פאַרקויפן די כּלומרשטיקע רפואות האָט איר דערציילט?

— יאָ, —

— נו, און איר מיינט, אַז איר טויגט נאָך איצט פאַר אַן עדות? —

— אָבער — האָט פעטער אַרויסגעקרעכצט אַ צעטומלטער, — כ'האָב דאָך גאָרנישט געזאָגט, וואָס וואָלט געקאָנט שאָדן בריינגען דער זאַך, איך האָב בלויז...

— וואָס ווייסט איר, וואָס קען שאָדן בריינגען אָדער נישט? — האָט געשריִען אַ צוקאָכטער דער דעטעקטיוו און שוועבל און פעך האָט זיך געגאָסן פון זיין מויל. — די הובער־לייט האָבן דאָך אונז הינטערן פּלייצע שפּיאָנעס אַריינגעזעצט. אפילו דאָ אין תּפיסה האָבן זיי אַ שפּיאָן. יעדנפאַלס ווייסן זיי אַלץ וועגן אייך און וועגן אייער עבר. אייער נאַרישע פּלאַפּלעריי האָט אונז אומגליקלעך געמאַכט. —

— גאָט מיינער — האָט קוים אַ לעבעדיקער געשטאַמלט פעטער.

— נו, און איצט שטעלט אייך פאָר, ווי איר וועט אויסזען אויף דער עדות־באַנק! ווי קאָנען מיר אייך גאָר באַווייזן פאַר די געשוואָרענע, וואָס פאַר אַ ווערט קאָן האָבן דאָס עדות־זאָגן פון אַ שווינדלער, וואָס איז אַרומגעפאָרן איבערן לאַנד מיט אַ פאַלשער רפואה, וואָס איז אין תּפיסה געזעסן פאַר שווינדלערייען! אַ מיטהעלפער פון באַרימטן אלוסט קאַלאַנדראַ. — און דאָ האָט געפפי צוגעגעבן אָך עטלעכע זאַכן, אין וואָס דער שיינער נביא ווערט באַשולדיקט, וועלכע עס איז שווער גאָר איבערצוגעבן. — און איר זייט דאָס פאַרמישט אין דעם אַלעם! —

— איך האָב דאָס קיינמאָל נישט געטון, — האָט געשריִען פעטער, — כ'האָב אפילו נישט אַלע מאָל געוווּסט, וואָס עס טוט זיך אַרום מיר.

— ער האָט נישט געוווּסט! גייט דערציילט דאָס פאַר די געשוואָרענע, — האָט פון אים חוזק־געמאַכט געפפי.

— הובערס מענטשן זענען אפילו געווען ביים שוסטער סמיטער און זיי ווילן זיין ווייב שטעלן פאַר אַן עדות, אַז זי האָט אייך אַרויסגעטריבן פאַר אַ גנבה. און דאָס איז אַלץ דערפאַר, ווייל איר האָט מיר נישט געפאָלגט און גערעט וואָס מען דאַרף נישט. —

פעטער האָט זיך פאַנאַנדערגעוויינט, האָט זיך אַראָפּגעלאָזן אויף די קני, האָט געשוואָרן, אַז ער האָט קיין שום שלעכטס נישט געמיינט. ער האָט נישט געוווּסט, אַז ער טאָר נישט דערציילן פון זיין

לעבן, פֿון וואַנען זאָל ער וויסן וואָס אַן עדות איז און ווי ער איז מחויב צו האַלטן. מען האָט דאָך אים בלויז אָנגעזאָגט, אַז ער טאָר נישט ריידן וועגן דער מעשה־הובער און דאָס האָט ער דאָך ערלעך אויסגעפֿירט. —

אָבער אומזיסט האָט פּעטער געקלאָגט און געטענהט. געפּפּי האָט אים צוריק אַוועקגעשיקט אין תּפֿיסה אַריין און דערביי האָט ער אים מתרה געווען, אַז ער וועט זאָגן, אַז פּעטער האָט געוואָרפֿן די באָמבע, אַז פּעטער נישט הובער איז געווען דער הויפּט־אָנפֿירער פֿון אַטענטאַט. וואָס איז? פּעטער האָט אים אפֿשר נישט אונטערגעשריבן, אַז ער האָט געהאָלפֿן מאַכן די באָמבעס?

.11

און ווידעראַמאָל האָט פּעטער נישט געוווסט, ווי לאַנג ער איז געלעגן אין פֿינסטערן קעלער. ער האָט בלויז געוווסט, אַז דריי מאָל האָט ער געקראָגן ברויט מיט וואַסער, ביז געפּפּי איז געקומען און האָט אים אַרויסגערופֿן.

פּעטער איז געזעסן אַ צונויפֿגעדרייטער אויף אַ ברעג שטול און די הענט האָבן אים געציטערט. אַנטקעגן אים איז געזעסן דער ערשטער דעטעקטיוו פֿון אייזנבאַן־טרעסט און האָט אַנטוויקלט פֿאַר אים זיין נייע פּראָגראַם.

— פֿאַר אַן עדות האָט פּעטער איצט אינגאַנצן אויפֿגעהערט צו טויגן. די אַרבעטער־אָרגאַניזאַציעס האָבן צונויפֿגעזאַמלט קאָלאָסאַלע געלט־סומען אויף צו פֿאַרטיידיקן זייערע חברים. הינטער זיי שטייען די אַרבעטער־אָרגאַניזאַציעס פֿון גאַנצן לאַנד. זיי האָבן זיך אומעטום פֿאַרזאָרגט מיט זייערע שפּיאָנעס. זיי באַמיען זיך צו דערגיין אַלץ וואָס האָט אַ שייכות צום פּראָצעס; זיי האָבן געקליבן ידיעות, וועגן דער פֿאַרגאַנגענהייט פֿון די עדות און אפֿילו וועגן דער צוקינפֿטיקער אַרויסטרעטונג פֿון פּראָקוראָר. — און דאָ האָט געפּפּי, פֿאַרשטייט זיך, מורא געהאַט צוצוגעבן, אַז טאַקע דערפֿאַר, וואָס די קעגנער זענען אַזוי צוגעגרייט, קאָן ער נישט אַרויסטרייבן פּעטערן. הובערס אָנהייגער וואָלטן געקאָנט איבערנעמען פּעטערן און אַרויסקריגן פֿון אים אַלץ, וואָס ער ווייס. אָבער דאָס, וואָס געפּפּי האָט נישט דערהערט, האָט פּעטער אינסטינקטיוו דערשפּירט און האָט ממש אויפֿגעציטערט פֿון אינערלעכער פֿרייד. ער האָט זיך דערפֿילט פֿעסטער ביי זיך. פֿאַר זיינע אויגן האָט זיך באַוויזן די ערשטע שפּראָצונג פֿון זיין צוקינפֿטיקן גליק. נישט אומזיסט איז ער דורכגעגאַנגען דורך דער שווערער אינקוויזיציע!

— מיין נייע אידייע — האָט געזאָגט געפּפּי, — באַשטייט אָט אין וואָס: אַלס עדות זייט איר לגמרי גאָרנישט ווערט, נאָר איר קאָנט זיין גאַנץ גוט פֿאַר אַ שפּיאָן. אַלע ווייסן, אַז איר האָט געפּלאַפּלט, אַז איך האָב זיך דערוווסט דערפֿון און האָב אייך אַריינגעפּאַקט אין תּפֿיסה. איצט איז גאַנץ לייכט צו מאַכן פֿון אייך אַ מאַרטירער. איר פֿאַרשטייט מיין פּלאַן?

פּעטער האָט אַ שאָקל געטון מיטן קאָפּ; יאָ, ער האָט פֿאַרשטאַנען, דעריין באַשטייט דאָך זיין גאַנצע בריהשאַפֿט, וואָס אַזעלכע זאַכן באַנעמט ער תּיכּף.

— איר זייט אַן ערלעכער עדות, איר

פאַרשטייט? איך האָב אײַך געוואָלט אײַנרידן, איר זאָלט זאָגן ליגן, אָבער דאָס האָט מיר נישט געלונגען. איר גייט איצט אַריבער צו אונזערע קעגנער, איר זאָגט, אַז איר ווילט פאַר זיי אַרבעטן. דאָרטן וועט איר, פאַרשטייט זיך, זייער גוט אויפגענומען ווערן. איר גייט אַריין צו זיי און באַמיט זיך צו דערוויסן, וואָס עס איז נאָר מעגלעך. פון צייט צו צייט טרעפט איר זיך צוזאַמען מיט איינעם פון מיינע מענטשן און איר גיט אים איבער די אַלע אינפאָרמאַציעס, וואָס אײַך האָט זיך אײַנגעגעבן צו באַקומען. איר האָט מיך פאַרשטאַנען?

— יאָ, — האָט לעבעדיק געענטפערט פעטער. צי דען זענען ווערטער בכוח איבערצוגעבן דאָס, וואָס פעטער האָט איצט געפילט? ווי גרינג עס איז אים געווען אויפן האַרצן! ענדלעך האָט ער זיך צו עפּעס־וואָס דערשלאָגן, ער האָט אַן אַרבעט, ער וועט זיין, ווי געפּי, אַ געהיים־אַגענט.

— קודם־כל, — האָט געפּי געזאָגט, — וויל איך וויסן, ווער עס שטאַנירט דאָ אין תפיסה. די קלענסטע זאַך, וואָס מיר זאָלן נישט וועלן טון, דערוויסן זיי זיך גלייך. איך האָב עדות, וועלכע איך וואָלט זייער געוואָלט ערגעץ באַהאַלטן, איך קאָן זיי אָבער אַהער נישט ברענגען, ווײַל איך האָב מורא פאַר הובערס מענטשן. איך מוז אומבאַדינגט וויסן, ווער עס גיט אונז אַרויס. איך דאַרף זיך איבערהויפּט זייער אַסך זאַכן דערוויסן. ביי דער נאָענטסטער געלעגנהייט וועל איך אײַך אויספירלעכער באַקענען מיט אַלע נויטיקע פּרטים. אָבער קודם־כל מוזט איר זיך זען צו באַקענען מיט די רויטע און אויסלערנען זיך ריידן מיט זייער שפּראַך. דערנאָך וועט מען זען, וואָס ווייטער צו טאָן. נו, ווי קלערט איר, איר וועט טויגן צו אַזאַ מין אַרבעט? —

— יאָ, זיכער, — האָט געענטפערט פעטער און האָט זיך קוים אײַנגעהאַלטן פון געלעכטער. ווי לאַנג איז דאָס געווען ווען דער זעלבער געפּי האָט אים געוואָלט אײַנריידן, אַז ער איז אַ רויטער און אַז ער האָט אָנטיילגענומען אין אַטענטאַט. איצט האָט ער זיך שוין קענטיק פון דער גאַנצער מעשה פאַרגעסן!

די אַרבעט, וואָס מען האָט איצט געגעבן פעטערן איז געווען פאַר אים זייער אַ לײַכטע. ער האָט זיך אייגנטלעך נישט געדאַרפט מאַכן אַנדערש, ווי ער איז געווען. ער האָט בלויז געדאַרפט אַ ביסל שפּילן אַ ראָל פון אַן אומשולדיקן קרבן און מאַכן זיך, ווי ער וואָלט זייער אויפגערעגט געווען קעגן דער פּאָליציי, וועלכע האָט אים געוואָלט אויסנוצן, ווי אַ פאַלשן עדות קעגן דרשים הובערן. און וואָס ווייטער וועט זיין, וועט מען שוין זען. זאָל ער אָקאָרשט געווינען דעם צוטרוי פון די אַרבעטער־פירער און וואָס ער וועט ווייטער דאַרפן טון, וועט אים שוין געפּי זאָגן.

— מיר וועלן אײַך ווידער אַרײַנוואַרפן אין אַ קאַמער, — האָט געזאָגט דער דעטעקטיוו. — און מיר וועלן מאַכן, ווי מען וואָלט אײַך כלומרשט ווידער גענומען אויף אַ פאַרהער פון „דריטן גראַד". און איר פון אײַער זייט זאָלט מאַכן געוואַלדן, טומלען, שרייען, וויפל איר קענט און ווי הויך איר קענט, אַז איר וועט בשום אופן

קיינעם נישט אַרויסגעבן. דאַמאָלסט וועלן מיר זיך כאַפּן ווי מיר וואָלטן זיך סוף כל סוף אָפּגעזאָגט פון דער גאַנצער מעשה און וועלן אייך אַרויסטרייבן, אָבער איר גייט אין ערגיץ נישט אַוועק, נאָר איר דרייט זיך אַרום אין די נאָענטסטע גאַסן אַרום דער תפיסה. און אויב איך האָב קיין טעות נישט, וועט איר קיין גרויסע אַרבעט נישט האָבן, די נויטיקע מענטשן וועלן שוין אייך אויפזוכן. —

די קליינע קאָמעדיע איז דורכגעפירט געוואָרן אויף אַזאַ אופן: געפּפּי האָט אַ כאַפּ געטון פעטערן פאַרן קאָלנער און האָט אים אַוועקגעשלעפּט ערגעץ ווייט אין תפיסה און האָט אים פאַרשלאָסן אין אַ קאַמער. דאָרטן האָט ער אַ כאַפּ געטון זיין האַנט און האָט זיך געמאַכט ווי ער וואָלט איר וועלן איבערדרייען. פעטער האָט אָנגעהויבן שאַרף צו פּראָטעסטירן. קיין סך מי האָט דאָס אים נישט געקאָסט. עס זענען אים נאָך געווען פריש אין זכרון די פריערדיקע יסורים און ער האָט נאָך גוט געדיינקט, וואָס ער האָט דאַמאָלסט געטון און פונקט דאָס זעלבע האָט ער איצט איבערגעמאַכט. ער האָט געוויינט, געכליפּעט, געשריען, אַז ער האָט שוין געזאָגט דעם גאַנצן אמת, אַז מער ווייס ער גאָרנישט, און אַז קיין שום זאַך אין דער וועלט קאָן אים נישט צווינגען עפּעס אַנדערש צו זאָגן.

געפּפּי איז באַלד אַוועקגעגאַנגען. פעטער איז געבליבן איינוויניק. פאַרנאַכטלעך איז געפּפּי ווידער געקומען, האָט אַ כאַפּ געטון פעטערן פאַרן קאָלנער האָט אים צוגעפירט צום טויער פון תפיסה, האָט אים געגעבן אַ בריק מיטן פוס און אַרויסגעוואָרפן אויפן גאַס.

פעטער איז געווען פריי. וואָס פאַר אַ זעלטענער געפיל דאָס איז — פריי זיין. צי איז דאָ אויף דער וועלט נאָך עפּעס בעסערס? פעטערן האָט זיך געוואָלט שרייען, וויינען פון גליק. ער האָט דאָס אָבער נישט געטון. פאַמעלעך האָט ער זיך אָפּגעשלעפּט אַ שטיקל גאַס, איז צוגעגאַנגען צו אַ שטיין לעבן אַ טויער, האָט זיך וויינענדיקערהייט אויף אים אַראָפּגעלאָזן, פאַרדעקט מיט ביידע הענט זיין פּנים און געוואַרט.

נישט לאַנג איז אים אויסגעקומען צו וואַרטן. עס איז קיין שעה נישט אַוועקגעגאַנגען, ווי עמיצנס אַ האַנט האָט אָנגערירט זיין פּלייצע.

— חבר, — האָט געזאָגט אַ ווייכע שטים.

פעטער האָט אַ קוק געטון צווישן די פינגער און האָט דערזען, אַז פאַר אים שטייט אַ פרוי. ער האָט דערפילט ביי זיך אין האַנט אַ צוזאַמענגעלייגטע שטיקל פּאַפּיר און די ווייכע שטים האָט ווייטער געזאָגט:

— קומט לויטן אָנגעגעבענעם אַדרעס. —

דאָס מיידל איז אַוועקגעגאַנגען און ביי פעטערן איז שיעור נישט אַרויסגעשפּרונגען דאָס האַרץ פאַר פרייד. אין קלייניקייט, צערטלעך איז ער דאָך אַ שפּיאָן!

.12

פעטער האָט אָפּגעוואַרט, ביז וואַנען עס איז פינסטער געוואָרן. און ערשט דאַמאָלסט האָט ער זיך געלאָזן גיין לויטן אָנגעוויזענעם אַדרעס. עס איז דאָך עפּעס נישט קיין קלייניקייט, זיך לאָזן אויף אַזאַ נייעם אומבאַקאַנטן וועג. און פעטער האָט געהאַט אַ חשש פאַר רצמאַנטיק, ער האָט געוואָלט עס זאָל זיין, וואָס געהיימניס-

פֿילער. ער איז געגאַנגען פֿאַמעלעך, האָט זיך אַרומגעקוקט אויף אַלע זייטן, הגם ער האָט גאַנץ גוט געוווּסט, אַז קיינער קוקט אים נישט נאָך. ער איז דאָך אָבער עפּעס אַ שפּיאָן, קאָן ער זיך דאָך נישט אויפֿפֿירן ווי אַ געוויינלעכער מענטש.

אָבער אַחוץ אַלע מעשׂיות האָט זיך פּעטער סתּם געדאַט וועגן וואָס צו פֿאַרטראַכטן. מילא פֿריער ווען ער האָט גאָרנישט געוווּסט וועגן די רויטע, וואָלט דאָס אים אפֿשר נישט געאַרט, אָבער איצט ווייס ער דאָך שוין. אין שפּיטאָל האָט מען זיך אים אָנגעדערציילט גענוג מעשׂיות וועגן זיי. איצט ווייס שוין פּעטער, אַז אַ רויטער דאָס איז אַזאַ מענטש, וואָס האָט תּמיד צו טאָן מיט אָרגאַניזאַציעס און מיט שטרייקן. דאָס סימפּאַטיזירט ער און דאָס איז זיין הויפּט־אַרבעט. ווייטער וויל ער צוהרגענען אַלע גבירים און זייער פֿאַרמעגן צונעמען און פֿאַנאַנדערטיילן. פֿאַרן פּאַסיקסטן מיטל האַלט ער דינאַמיט און דאָס איז בײַ אים תּמיד אָנגעגרייט. אַחוץ דעם מאַכן אַלע רויטע באָמבעס, טראָגן בײַ זיך פֿאַרבאַהאַלטן געווער און אפֿשר נאָך סם אויך — ווער קאָן זיי וויסן? און אַט צו די דאָזיקע לײַט דאַרף דאָס איצט פּעטער גיין און ווערן מיט זיי אַ נאָענטער מחותּן.

כּמעט שוין אַ ביסל צו ריזיקאַליש פֿאַר אַ מענטשן, פֿאַר וועלכן די רויקייט איז טײַערער פֿון אַלץ אין דער וועלט. און אינעווייניק, אין פּעטערן, האָט אים עפּעס אַזוי ווי אונטערגעשושקעט: — און פֿאַר וואָס מאַקע נישט אַנטלויפֿן, לאָזן דאָס אַלץ, זאָל דאָס גיין ווי ס׳גייט און אַליין מאַכן ויברח און פּאַרטיק? — אָבער דאָ האָט זיך פּעטער דערמאָנט אָן דער מטבע, וואָס וואַרט אויף אים און די כּל המינים אויסצייכנונגען, וואָס געפּפּי האָט אים צוגעזאָגט און ער האָט זיך אָפּגעשאָקלט פֿון אַזעלכע מחשבֿות. אויסער דעם איז ער סתּם געוועזן נייגעריק, עס האָט זיך אים שוין געוואָלט זען, וואָס דאָ וועט זיין. אַנטלויפֿן וועט ער דאָך קיין מאָל נישט פֿאַרזאַמען, פֿאַר וואָס זאָל ער אַ פֿריער נישט פּרוּוון זען, ווי אַזוי לעבט אַ שפּיאָן.

אַזוי טראַכטנדיק איז ער געקומען צום אָרט, וואָס ער האָט געדאַרפֿט האָבן. אַ נידעריק הייזל אין אַן אָרימער געגנט פֿון שטאָט. ער האָט אָנגעקלאַפּט: די טיר האָט אים אויפֿגעעפֿנט אַ מיידל, פּעטער האָט זי גלייך דערקענט, דאָס איז געווען די זעלביקע, וואָס האָט אים איבערגעלאָזן דעם אַדרעס.

— אָ, הער הודזש! — האָט זי אַ געשריי געטאָן מיט שׂמחה: — ווי צופֿרידן איך בין, וואָס איר זייט געקומען! — דערנאָך האָט זי שטיל צוגעגעבן: „חבֿר", און דאָס האָט אַזוי געקלונגען, גלייך ווי זי וואָלט פּעטערן זאָגן: „מיין אַלטער פֿרײַנט". אָבער באַלד אין דער זעלבער רגע האָט זי זיך עפּעס קענטיק דערמאָנט און האָט איבערגעפֿרעגט:

— איר זייט דאָך אַ חבֿר? —

— וואָס מיינט איר דערמיט צו זאָגן? — פֿרעגט פּעטער.

— איר זייט דען נישט קיין סאָציאַליסט? נו, מילא, מיר וועלן אייך שוין מאַכן פֿאַר אַ סאָציאַליסט. —

זי האָט אים אַרײַנגעפֿירט אין צימער, צוגערוקט אַ שטול און ווייטער גערעט:

— איך ווייס, וואס פאר א יסורים מען האט אייך אנגעטאן, וואס איר האט זיך אויסגעליטן, איך ווייס אלץ, איר האט זיך געהאלטן זעלטן, וווּנדערבאר גאט! —

פעטער האט זיך אזוי פארלארן, אז ער האט ממש א ווארט נישט געקאנט ארויס-ריידן. דער מיידלס שטים האט געקלונגען נישט נאר מיט התפעלות, עס איז אין איר געווען אויך אזוי פיל צארטקייט. און פעטער האט אין זיין שווערן לעבן, זיך אזוי זעלטן אנגעטראפן אויף אזעלכע גע-פילן. עס איז אים אפילו אויסגעקומען טיילמאל צוצוקוקן זיך צו תנועות און צערטלעכקייטן פון מיידלעך, וואס קא-קעטירן. אבער דאס מיידל האט נישט קאקעטירט. איר שטים איז געווען ווייך און אפשר נאך א ביסל צו ערנסט פאר אזא יונג קינד. אירע טיפע, אומעטיקע, גרויע אויגן האבן געקוקט אויף פעטערן מיט דער ליבער צערטלעכקייט פון א מאמען, וועמענס א קינד ס'האט זיך אקארשט ערשט ארויסגעראטעוועט פון א געפאר.

— סעדי! — האט זי א רוף געטאן: — דער הודוש איז געקומען. — און א צווייטע מיידל איז אריין אין צימער. אן עלטערע, א העכערע, נאר אויך אזוי בלאס און אויסגעדארט, ווי די שוועסטער.

די מיידלעך האט מען גערופן איינע דזשעני און די צווייטע סעדי טאד. די עלטערע איז געווען א סטענאגראפיסטין און האט מיט איר פארדינסט אויסגעהאלטן די פאמיליע.

זיי האבן ביידע אנגעהויבן פאנאנדער-צופרעגן פעטערן וועגן זיינע איבערלעבונ-גען, זיי האבן זיך אבער נישט פארגונען ביי אים לאנג צו ריידן. די עלטערע איז גלייך אוועקגעלאפן צום טעלעפאן. עטלעכע זייער אנגעזעענע מענטשן ווילן ריידן מיט פעטערן. זיי האבן געבעטן, אז ווי נאר ער וועט קומען, זאל מען זיי גלייך געבן צו וויסן.

דאס מיידל האט א היפשע צייט פאר-בראכט ביים טעלעפאן, און קענטיק, אז די, צו וועמען זי האט געקלונגען, האבן פון זייער זייט טעלעפאנירט צו נאך אנ-דערע מענטשן, ווייל אין משך פון די נאענטסטע פאר שעה איז דער צימער ממש פארפלייצט געווארן פון מענטשן. און פעטער האט אלץ געמוזט דערציילן און איבערדערציילן זיין געשיכטע.

דער ערשטער איז געקומען איינער א הויכער העלדישער יונג, קענטיק אזאן פאר-ביסענער און מיט אזא מין שטארקער שטימע, אז פעטער איז א טויטער געווארן. דאס איז געווען דער פירער פון די מאט-ראזן — פון ראדיקאלסטן פאריין אין שטאט. ווען פעטער האט זיך דאס דער-ווּסט, האט ער זיך שוין גארנישט גע-ווּנדערט. ער האט זיך נאר געטראכט: אט דאס איז דער ריכטיקער רויטער! אט אזוי האט זיך טאקע פעטער פארגע-שטעלט וועט ער אויסזען: א מענטש אן אומרויקער, א בראוזנדיקער, א מין שמשון הגבור, וועלכער צוטרייסלט די זיילן פון דער געזעלשאפט.

— אט האט מען דאס דיר א ביסל אנ-געשראקן, מיין יינגל — האט ער געזאגט, ווען ער האט געזען, ווי פעטער פלאנ-טערט זיך און ווי פאמעלעך ער ענטפערט אים אויף זיינע פראגן. — דאס איז אבער אלץ נארישקייטן, כמעט די גאנצע פינף און פערציק יאר, וואס איך לעב, האב איך

מיט זיי צוטון, אָבער דערווײַל האָב איך זיך נאָך פֿאַר זיי ניִשט דערשראָקן... — און כּדי אַ ביסל פֿרײלעכער צו מאַכן פּעטערן און צו באַרויִקן אַ ביסל זײַנע נערוון, האָט ער אים דערציילט, ווי ער איז אַמאָל אַנטלאָפֿן געוואָרן פֿון אַ שיף, ווי ער האָט זיך אויסבאַהאַלטן אין די וועלדער פֿון פֿלאָרידע, ווי שפּיקעס האָבן אים נאָכגעיאָגט און ווי מען האָט אים דערנאָך, בשעת מען האָט אים געכאַפּט צוגעבונדן צו אַ בוים און אַזוי שרעקלעך געשלאָגן, אַז מען האָט אים אַ האַלב-טויט פֿון דאָרטן אַוועקגעפֿירט.

נאָך אים איז געקומען דאַוויד אַנדריוס. פּעטער האָט געוווּסט, אַז ער איז איינער פֿון די אַדוואָקאַטן אין הובערס פּראָצעס. דאָס איז געווען אַ מענטש, וואָס האָט אויסגעזען זייער אָנשטענדיק. אַ הויכער, אַן אײדעלער, מיט זייער קלוגע, שאַרפֿע שטריכן.

— וואָס קאָן טון אַזאַ מענטש צווישן די דאָזיקע פֿאַרשווּסענע פֿון דער געזעלשאַפֿט? — האָט אַ טראַכט-געטון פּעטער און האָט זיך אַליין געענטפֿערט: — דאָס איז מסתּמא איינער פֿון די „דורכגעטריבענע יונגען”, וואָס אַ פֿריִער העצן זיי אויף און דערנאָך נוצן זיי אויס די אומצופֿרידנקייט, כּדי אָנצופֿילן זייערע קעשענעס. —

נאָך אים האָט זיך באַוויזן אַ יונגע מיידל, אַ פֿאַרחלומטע, אַ צאַרטע און אַ קרײנקלעכע. ווען זי איז צוגעגאַנגען דערלאַנגען פּעטערן די האַנט, האָבן זיך איר געגאָסן טרערן פֿון די אויגן. פּעטער האָט געמיינט, אַז ס'האָט איר עפּעס אַן אומגליק געטראָפֿן, אַז עמיצער איז בײַ איר געשטאָרבן און ער האָט שוין געקלערט, צי פּאַסט ניִשט אַמאָל, ער זאָל איר אויסדריקן זײַן מיטגעפֿיל. אָבער צו זײַן גרעסטער פֿאַרווּנדערונג, האָט ער זיך פֿון די ערשטע ווערטער, מיט וועלכע זי האָט זיך געווענדעט צו אים, דערווּסט, אַז דאָס וויינט זי צוליב אים, אַז דאָס האָבן זײַנע צרות בײַ איר אַרויסגערופֿן טרערן אויף די אויגן.

דאָס מיידל האָט געהייסן אַדאַ רוט. זי איז געווען אַ דיכטערין. פֿאַר פּעטערן גאָר אַ נײַער טיפּ. ווען ער האָט געטראַכט, וואָס פֿאַר אַ שייכות קאָן אַזאַ מין מיידל האָבן צו די רויטע, איז אים אַרויף אויפֿן זינען, אַז דאָס מוז זײַן איינע פֿון די „פֿאַרפֿירטע” אין דער באַוועגונג. אַ שוואַכע סענטימענטאַלע באַשעפֿעניש, וואָס ווייס נעבעך ניִשט, אין וואָס פֿאַר אַ פֿאַרברעכערישער סביבה זי געפֿינט זיך.

מיט איר צוזאַמען איז געקומען אַ יונגער קוואַקער*]. ער האָט געהאַט אַ בלאַסן פּנים פֿון אַן אַסקעט און לאַנגע, שוואַרצע לאָקן, וואָס זענען בײַ אים אַראָפּגעהאָנגען איבער די אויגן. אָנגעטון איז ער געגאַנגען אין אַ שוואַרצן פֿילצענעם הוט, אין אַ ווייכער אויסגעבלייכטער העמד און האָט בכלל אויסגעזען זייער עקסצענטריש.

פֿון זײַנע רייד האָט פּעטער פֿאַרשטאַנען, אַז צוליב דער אידייע פֿון פּאַציפֿיזם איז דער דאָזיקער קוואַקער גרייט אויפֿצורייסן אין דער לופֿטן אַלע רעגירונגען פֿון דער גאַנצער וועלט. און לויט פּעטערס

---

*) קוואַקערס — אַ רעליגיעזע סעקטע, וועלכע צייכנט זיך אויס מיט אירע שטרענגע מנהגים.

פֿאַרשטעלונג וואָלט דאָס זעלביקע אויך זיכער געקאָנט טון נאָך איינער פֿון די אַנוועזנדיקע, דער מיסטער קאַרמיק, ער איז געווען איינער פֿון די פֿירער פֿון די „וו.וו.דזש.“ [דער פֿאַריין פֿון די אינדוסטריע־אַרבעטער פֿון דער גאַנצער וועלט] און איז אָקאָרשט נאָך צוויי חדשים זיצן אַרויס פֿון תּפֿיסה.

קאַרמיק איז געווען אַ יונגער, שוויַיגנדיקער אירלענדער מיט צענויפֿגעדריקטע ליפּן און מיט אַ פּאָר אומרויִקע שוואַרצע אויגן, וועלכע האָבן זיך די גאַנצע צייט אויפֿמערקזאַם צוגעקוקט צו פּעטערן. זיין קוקן האָט פּעטערן שטאַרק באַאומרויִקט. ס'איז אים ווייער נישט היימלעך געוואָרן אויפֿן האַרצן.

13.

און מענטשן האָבן אַלץ נישט אויפֿגעהערט צו קומען. איינציקווייז און גרופּנווייז האָבן זיי זיך געלאָזן, פֿרויען און מענער, אַלטע און יונגע, פֿאַנאַטיקער, טרוימער, פֿאַרביינקטע און טעמפּעראַמענטפֿולע, היציקע אַגיטאַטאָרן, וועמענס מײַלער עס האָבן געשאָטן פֿײַער און פֿלאַם.

פּעטערן איז וואָס ווייטער אַלץ שווערער געוואָרן אויפֿן האַרצן; ער האָט פֿאַרשטאַנען, אַז ער געפֿינט זיך צווישן די געפֿערלעכסטע רויטע פֿון אַמעריקען־סיטי.

דאָס זענען זיי דאָס געווען די מענטשן, וואָס האָבן אָנגעיאָגט אַזאַ אימה אויף אַלע רייכע בירגער פֿון שטאָט און אָנגעמאַכט דער פּאָליציי מער אַרבעט ווי אַלע גנבים און באַנדיטן צוזאַמען גענומען.

פּעטער האָט זיי איצט אויך אָנגעהויבן אַ ביסל צו פֿאַרשטיין. ביז איצט האָט ער זיך גאָר קיינמאָל נישט פֿאָרגעשטעלט, אַז אויף דער וועלט זענען דאָ אַזעלכע אומצופֿרידענע, אויפֿגערעגטע מענטשן.

— אַזעלכע זענען פֿעיִק אויף אַלץ אין דער וועלט! — האָט זיך פּעטער אין דער שטיל געטראַכט און זיינע אומרויִקע אויגן זענען אַרומגעלאָפֿן פֿון איינעם צום אַנדערן. — וועלכער פֿון זיי האָט געוואָרפֿן די באָמבע? צי דען וועט זיך היינט אָוונט קיינער נישט באַרימען דערמיט?

אויף דעם האָט, אייגנטלעך, פּעטער געוואַרט. אָבער דעם אמת געזאָגט, האָט ער געצווייפֿלט, צי ער וועט זיך דערויף דערוואַרטן. עפּעס מאָדנע פֿאַרברעכער זענען דאָס געווען... זיי האָבן אים גערופֿן „חבר“ און גערעדט האָבן זיי אַלע מיט אים מיט דער זעלבער פֿריינטלעכקייט, ווי די קליינע דזשעני. וואָס קאָן דאָס זיין? זאָל דאָס זיין פֿאַלשקייט, זאָלן זיי דערמיט וועלן געווינען זיין צוטרוי, אָדער זיי זענען טאַקע אַזוי צופֿרידן מיט אים? אָבער ער, פּעטער הודוש, איז דאָך פֿאַר זיי אינגאַנצן אַ פֿרעמדער, ווייערער אַ פֿאַרבאַהאַלטענער שונא, און ער האָט געזאָגט צו זיך אַליין:

— אָרימע נאַראָנים!

זיי זענען אַלע געקומען אַהער, כּדי איבערצוהערן זיין געשיכטע. מען האָט אים פֿאַרשאָטן מיט פֿראַגן, ער האָט זיי געמוזט אָן אַ שיעור איבערדערציילן אַלע פּרטים.

פּעטער האָט געקראָגן פֿון געפֿפֿי גאַנץ גענויע אינסטרוקציעס. ער האָט קיין וואָרט נישט געטאָרט דערציילן וועגן דער מעשה מיטן פּראָטאָקאָל. דערמיט וואָלט מען געגעבן די שונאים פֿון געזעץ און אָרדענונג אַ צו געפֿערלעכע כּלי־זין אין די הענט. די גאַנצע געשיכטע, ווי אַזוי ער האָט זיך געפֿונען אויפֿן אָרט פֿון דער קאַ־

טאַסטראָפע און ווי די פּאָליציי האָט אים געוואָלט צווינגען מודה צו זיין זיך, אַז ער האָט אַ שייכות צו דער גאַנצער געשעעניש, איז ער מחויב געווען צו דערציילן, וואָס קירצער. פון וואַנען האָט אָבער פעטער געקאָנט וויסן, אַז מען וועט אים אַזוי גענוי אויספרעגן וועגן יעדער קלייניקייט, ווי דער אַדוואָקאַט ענדריוס און דער פירער פון די מאַטראָזן דזשאָן דאַראַנד.

זיי האָבן געוואָלט, ער זאָל זיי אויספירלעך דערציילן אַלץ, וואָס ער האָט איבערגעלעבט, ווער עס האָט אים געפייניקט, ווו און ווי אַזוי דאָס איז פאָרגעקומען, ווען דאָס איז געווען און צוליב וואָס?

פעטער האָט נישט פיינט געהאַט צו שפּילן אַ ראָלע, און הגם ער האָט זיך געפונען צווישן אַזעלכע פאַרברעכער, ווי די רויטע, פונדעסטוועגן האָט אים זייער הנאה געטון, וואָס ער איז געווען דער מיטלפונקט פון אַלעמענס אינטערעס. ער האָט זייער מאַלעריש געשילדערט, ווי געפּפּי האָט אים אַריינגעוואָרפן אין פינסטערן קעלער און דערנאָך, ווי ער האָט אים שיעור נישט אויסגעדרייט די האַנט.

די איבערגעלעבטע יסורים זענען נאָך גענוג פריש געווען ביי אים אין זכרון און דאָס האָט צוגעגעבן זיין דערציילונג זייער אַ סך רעאַליזם, אַזוי, אַז אַפילו קאַלטבלוטיקע מענטשן זענען געווען גערירט. און וועגן די פרויען איז שוין גאָר אָפּגערעדט; זיי האָבן געוויינט ממש מיט טרערן. אַדאַ רוט האָט אַפילו שוין אויפן אָרט אַ ליד פאַרפאַסט, אַזוי ווייט האָט געווירקט אויף איר זיין דערציילונג. אין ליד האָט זיך גערעדט וועגן אויפשטאַנד פון פראָלעטאַריאַט — וועגן צאָרן פון דער מאַסע.

דער יונגער קוואַקער האָט אַ טרייסל געטון מיט זיינע שוואַרצע לאָקן און האָט אָנגעהויבן צו ריידן. ער האָט געהאַלטן אַ רעדע. נאָך איינער אַ רעדאַקטאָר פון אַ סאָציאַליסטישער צייטונג האָט געמאָלדן, אַז ער שרייבט אַ ליטאַרטיקל; ער קען געפּפּין, ער וועט געבן זיין בילד מיט אַן אונטערשריפט „דער אינקוויזיטאָר“. ער האָט געוואָלט האָבן פעטערס בילד אויך. פעטער האָט אים צוגעזאָגט זיך צו פאָטאָגראַפירן. אונטער פעטערס בילד וועט זיין אַן אונטערשריפט: „דעם אינקוויזיטאָרס קרבן“. פעטער האָט אַפילו נישט פאַרשטאַנען, וואָס דאָס איז אַזוינס אינקוויזיטאָר, פונדעסטוועגן האָט ער מסכים געווען. אָבער די גאַנצע צייט האָט ער ביי זיך נישט אויפגעהערט צו טראַכטן „אָרימע נאַראָנים“. וואָס דען זענען זיי געווען ווען נישט קיין נאַראָנים, ווען זיי האָבן געקאָנט אַזוי נאָענט צום האַרצן נעמען פרעמדע צרות?

נאָר מיט אַמאָל האָט פעטער דערפילט עפּעס אַן אומרויקייט. זיין העלדישקייט האָט אים כמעט אויפגעהערט צו פרייען. עס האָט אים אָנגעהויבן צו שרעקן דער געראַנק, אַז זיין נאָמען און זיין געשיכטע וועט פאַרשפּרייט ווערן איבערן גאַנצן לאַנד כדי דער גאַנצער פּראָלעטאַריאַט זאָל וויסן, וואָס פאַר אַ מיטלען עס זענען פעיק אָנצונעמען די לייט פון אייזנבאַן-טרעסט, כדי אַוועקצושיקן אויף דער תליה אַ באַקאַנטן אַרבעטער-טוער!

און מוראָדיק גרויס איז די גאַנצע זאַך

אויסגעוואַקסן אין פּעטערס צושראָקענע אויגן. פּעטער, די מוראַשקע, האָט פּלוצלינג דערפֿילט דעם ריזן־קאַמף, וואָס קומט־פֿאָר אויף דער ערד. ווי מוראַדיק־גרויסע בערג פֿאַלן און שיטן זיך איבער זיין קאָפּ.

פּעטער האָט זיך אַליין געפֿרעגט: צי האָט זיך געפּפּי באַטראַכט וועגן דעם, וואָס פֿאַר אַ טומל עס קאָן אָנמאַכן די גאַנצע געשיכטע? צי האָט ער זיך אָפּגעגעבן אַ רעכענונג, וואָס פֿאַר אַ כּלי־זין ער גיט דערמיט איבער אין די הענט פֿון זיין שונא? און עס שטעלט זיך אַ פֿראַגע, אויף וואָס פֿאַר אַ באַפֿרידיקונג וואַרט געפּפּי פֿון פּעטערן, ווען ער האָט מסכּים געווען צו שטעלן די גאַנצע זאַך אין אַזאַ גרויסער סכּנה?

וואָס מער פּעטער איז געזעסן אין דער קליינער שטיבל, וואָס מער ער האָט זיך צוגעהערט צו דעם, וואָס מען האָט דאָרטן גערעדט, אַלץ שטאַרקער איז ביי אים געוואָרן דער פֿאַרלאַנג צו אַנטלויפֿן פֿון דאָרטן. קיינמאָל אויף זיין לעבן האָט נאָך פּעטער נישט געזען מענטשן, וואָס זאָלן זיין אַזוי אויפֿגערעגט, ווי די. ער האָט נאָך קיינמאָל נישט געהערט, מען זאָל אַזוי ריידן, ווי זיי האָבן גערעדט, מען זאָל אַזוי זידלען נישט נאָר די פּאָליציי פֿון אַמעריקען־סיטי, נאָר דעם געריכט, די פּרעסע, דעם קלויסטער, די הויכשולן — מיט איין וואָרט אַלץ, וואָס איז פֿאַר אָרנטלעכע בירגער, ווי פּעטער הודזש, הייליק געווען.

פּעטער האָט שוין מער נישט געקאָנט באַהאַלטן זיין אומרויקייט. קיינער האָט זיך אָבער נישט געוווּנדערט. אַ מענטש, וואָס געפֿינט זיך אין אַזאַ לאַגע ווי פּעטער, קאָן זיך דאָך נישט פֿילן גאָר רויק. און דער אַדוואָקאַט האָט געזאָגט, אַז ער וויל נעמען פּעטערן צו זיך. אַזאַ וויכטיקער עדות, ווי פּעטער איז אין הויבערס פּראָצעס, מוז זיך געפֿינען אין אַ זיכערן אָרט, די שונאים זאָלן אים נישט אויסשפּירן, ווייל זיי וועלן זיכער וועלן אָן אים נקמה נעמען.

נאָר דאָ האָט זיך שוין פּעטער קענטיק ווידער באַהערשט און ער האָט פֿון דאָסניי אָנגעהויבן צו שפּילן זיין „בכּבֿודיקע" ראָליע. ניין, ער וועט זיך נישט באַהאַלטן. ער איז גרייט אויף אַלץ, פּונקט אַזוי ווי אַלע אַנדערע חברים. ער האָט נישט מורא פֿאַר קיינעם.

כעדי טאָז איז ממש נתפּעל געוואָרן פֿון זיין דרייסטער האַלטונג; זי האָט אים פֿאַרזיכערט, ער זאָל בלייבן ביי איר. זיי האָבן אַ פֿרייען צימערל. אויב פּעטער וויל נור בלייבן, וועט זי פֿון איר זייט טון אַלץ, וואָס נור מעגלעך, אַז פּעטער זאָל צופֿרידן זיין.

פּעטער האָט מסכּים געווען צו בלייבן. ביסלעכווייז האָט דער עולם זיך אָנגעהויבן פֿאַנאַנדערגיין. די מענער האָבן ביים געזעגענען זיך מיט פּעטערן האַרציק געדריקט זיין האַנט. די פֿרויען האָבן אים פֿריינטלעך צוגעשמייכלט, אויסגעדריקט די האָפֿענונג, אַז ער וועט זיך סוף כּל סוף אָנשליסן אָן דער באַוועגונג, און געווונטשן אים, ער זאָל בלייבן מוטיק ביזן סוף.

די רויטע זענען זיך באַנאַנדערגעגאַנגען, ווער מיט געבייטע פֿויסטן, מיט פֿאַרביסענע ציין, און ווער שטיל פֿאַרטראַכט, ווי אַזוי אויסצונוצן פּעטערס גע־

שיכטע, כדי צו וועקן די אומצופרידנקייט פון דער מאסע און באוועגן זי צום קאמף.

פעטער האט זיך צוגעקוקט צו זיי און אין דער שטיל זיך געטראכט: „נארישע מענטשן!"...

14.

זעלבסטפארשטענדלעך, אז די „אנשטענדיקע" באלעבאטישע צייטונגען פון אמעריקאן־סיטי האבן זיך נישט געאיילט צו פארנעמען זייערע שפאלטן מיט די פאנטאסטישע באשולדיקונגען, וואס די רויטע האבן פארגעווארפן דער פאליציי, אז די לעצטע זאל ביי דער אויספארשונג האבן געפייניקט די עדות. אין אמעריקאן־סיטי איז אבער אויך ארויסגעגאנגען א סאציאליסטיש וואכנבלאט, און די דאזיקע צייטונג האט זיך שוין גראד זייער ברייט פארנומען מיט דעם ענין. דארטן האט זיך באוויזן פעטערס בילד צוזאמען מיט א לאנגער באשרייבונג פון אלע זיינע תפיסה־איבערלעבונגען. נאך דריי סאציאליסטישע צייטונגען פון אנדערע שטעט האבן זיך אויף דעם אפגערופן, און אחוץ דעם האט נאך הוברס פארטיידיקונגס־קאמיטעט ארויסגעלאזן אן אויפרוף, וועלכער איז אין טויזנטער עקזעמפלארן פאנאנדערגעשיקט געווארן איבערן גאנצן לאנד.

דעם אויפרוף האט אנגעשריבן דאנאלד גארדאן, דער יונגער קוואקער. ער האט געוואלט וויסן, אויב אלע פרטים זענען ריכטיק איבערגעגעבן געווארן, האט ער געבראכט פעטערן איבערצולייענען די קארעקטור. פעטער האט געלייענט און האט זיינע אייגענע אויגן נישט גע-
גלויבט, אויב דאס רעדט זיך טאקע וועגן אים, איז ער דאך עפעס גאר א גאנצער העלד!

פון זיין פריערדיקן לעבן האט זיי פעטער כמעט גארנישט דערציילט, און לויטן אויפרוף האט ער געזען, אז די קאמיטעט־מיטגלידער, וואס ווייסן עפעס וועגן דעם, שווייגן אויך. דאס האט אים זייער הנאה־געטון; ער האט געשמייכלט צו זיך אליין און געטראכט: כיטרע, ווי די פוקסן, זענען די דאזיקע חברה־לייט, פארשטייען גוט, ווי אויסצונוצן זייערע קארטן — און פעטער האט דערשפירט א מין געפיל פון אכטונג צו זיי. אין אויפרוף איז פעטער געווען פארגעשטעלט ווי אן ארעמער ארבעטער. פעטער האט געשטשירעט מיט די ציין. וואס דאס ווארט „ארבעטן" באטייט, האט ער אפילו יא געוווסט, נאר ער האט א ײנגעלייגט אין אים א גאנץ אנדער אינהאלט, ווי די סאציאליסטן.

די געשיכטע האט זיך זייער פארשפרייט. פארשיידענע מענטשן האבן זיך געוואלט באקענען מיט פעטערן און זיי פלעגן קומען צו אים אהיים. ווי ווייט עס איז נור מעגלעך געווען, האט פעטער זיך באמיט צו קליבן ידיעות וועגן זיינע באזוכער. ער האט זיך אינפארמירט: ווי מען רופט זיי, מיט וואס זיי באשעפטיקן זיך און וואס פאר א שייכות זיי האבן צו דער באוועגונג. געפפי האט אים אנגעזאגט, ער זאל נישט מאכן קיין שום נאטיצן, ווייל דערמיט קאן מען זייער גרינג דורכפאלן. עס איז אים אבער אוממעגלעך געווען אלץ צו געדענקען, האט ער זיך עטלעכע זאכן אנגעשריבן

אויף קליינע שטיקלעך פּאַפּיר, און אַ דערציטערטער פון די גרויסע סודות, — האָט ער זיי פאַרבאַהאַלטענערהייט איינגענייט אין אונטערשלאַק פון זיין רעקל.

אַחוץ דעם, וואָס ס׳פלעגט אים אויסקומען צו מאַכן די נאָטיצן, איז בכלל זיין שפּיצל-מלאכה געווען אַ גאַנץ גרינגע, ווייל די אַלע מענטשן פלעגן גאַנץ גערן ריידן וועגן זייערע מעשים און קיין שום זאַך נישט באַהאַלטן. ציטנווייז פלעגט זיך פּעטער פּשוט שרעקן פאַר זייער אויפריכטיקייט. זיי פלעגן ריידן אָפן וועגן זייערע איבערציינוגען נישט נור איינע פאַר די אַנדערע און אין פּעטערס אַנוועזנהייט, נאָר עפנטלעך, אויף פאַרזאַמלונגען, אין ציטונגען, אין ספּעציעלע פלוגבלעטלעך, וואָס זיי פלעגן אַרויסגעבן.

פּעטער האָט זיך גאָרנישט פאָרגעשטעלט, אַז די באַוועגונג איז אַזוי שטאַרק, אַזוי פאַנאַנדערגעוואַקסן. ער האָט געמיינט, אַז ער וועט האָבן צו טאָן מיט אַ געהיימער פאַרשווערונגס-חברה, אַז אים וועט אויסקומען אויסצושפּירן איינע אָדער צוויי באָמבעס, און דאָ איז אים אויסגעקומען אָנצושטויסן זיך אויף אַן אמתן וואולקאַן!

נאָר פונדעסטוועגן האָט זיך פּעטער געטאָן זיין זאַך. ער האָט זיך דערוווסט נעמען און כל המינים פּרטים אומגעפער פון אַ מענטשן פערציק-פופציק פון פאַרשיידענע שיכטן: צווישן זיי זענען געווען אומבאַקאַנטע אַרבעטער און אַרבעטערינס, יידישע שניידער, רוסישע און איטאַליענישע פּאַפּיראָסן-אַרבעטער און אויך עטלעכע „סאַלאָן-רויטע", עלעגאַנט-אויסגעפּוצטע דאַמען, וואָס פלעגן קומען צופאָרן אין טייערע אויטאָמאָבילן און שעהן נאָכאַנאַנד לאָזן וואַרטן זייערע שאָפערס, ביז זיי פלעגן אויסהערן פּעטערס מעשיות.

איינמאָל האָט איינע פון די פיינע דאַמען, וואָס איז געגאַנגען איינגעהילט אין אַ גראָען שלייער און עס האָט זייער גוט געשמעקט פון איר, זיך צוגעבויגן צו פּעטערן און אַריינגערוקט אים 20 דאָלאַר אין האַנט. אפשר נויטיקט זיך פּעטער, האָט זי שטיל געזאָגט. צוקוקנדיק זיך צו דעם אַלעם, האָט זיך פּעטערן כמעט דער קאָפּ פאַרדרייט. ער איז געקומען צום באַשלוס, אַז אין דער באַוועגונג זענען פאַרבאַהאַלטן גרויסע מעגלעכקייטן, און ער האָט געקלערט, אַז ווען ס׳וועט זיך אַמאָל ענדיקן די מעשה מיט געפפין, וועט ער אפשר גאָר אויף אַ געוויסע צייט ווערן אַ רויטער.

און דערווייל האָט זיך אים ביי די שוועסטער מאָד זייער גוט געלעבט. סעיי פלעגט יעדן טאָג, נאָך פאַר אַכט אַ זייגער אַוועקגיין צו דער אַרבעט. פּעטער איז נאָך דעמאָלט געלעגן אין בעט. יושעני פלעגט בלייבן אין שטוב. זי פלעגט צוגרייטן פאַר אים פרישטיק, עפענען זיינע געסט די טיר און בכלל זיך פאַרנעמען מיט דער שטוביקער באַלעבאַטישקייט. זי איז געווען אַ קרענקלעכע. צוויי מאָל אַ וואָך פלעגט זי גיין צום דאָקטאָר זיך היילן דעם רוקן-ביין און די איבעריקע צייט האָט זי געדאַרפט רוען. פונדעסטוועגן האָט פּעטער זי קיינמאָל נישט געזען אַרומגייענדיק ליידיק. זי פלעגט שרייבן בריוו, פאַנאַנדערשיקן צירקולאַרן, פאַרקויפן ציטונגען, זאַמלען

געלט. און אז זי האט שוין גארנישט געהאט, וואס צו טון, פלעגט זי זיך פארנעמען מיט דיסקוסיעס. אפטמאל פלעגט זי דיסקוסירן מיט פעטערן און באמיען זיך צו איבערצייגן אים אין די גערעכטקייט פון אירע בליקן.

אפט פלעגט זיך פעטער טראכטן: אומגליקלעך קינד, האט זיך אליין איינגערעדט עפעס צרות, וואס עס לײדט דער פראלעטאריאט, און איז דערפון נעבעך שיר נישט משוגע געווארן. זי האלט אין איין דאגהן, רוט נישט, נישט בײטאג, נישט בײנאכט. פעטער האט דאס גארנישט געקאנט באגרייפן. רויקייט איז בײ אים געווען טײערע, ווי אלץ אין דער וועלט.

דארטן, אין איראפע, זענען מיליאנען מענער אריינגעצויגן אין די ארמייען, הרגענען איינע די אנדערע. עס איז געווים א גרויסער רחמנות אויף זיי, אבער וואס העלפט דאס טראכטן וועגן דעם? צי דען איז זי, אדער פעטער שולדיק אין דעם, וואס ס'איז דא א מלחמה אויף דער וועלט? און זי, נעבעך, דאס נאריש מײדל, מיינט, אז זי איז דא טאקע די שולדיקע, און אז אויף איר ליגט א חוב אפצושטעלן די מלחמה. און יעדעס מאל, ווען זי פלעגט וועגן דעם ריידן — און פעטערן האט זיך געדוכט, אז וועגן קיין שום אנדער זאך רעדט זי גארנישט — פלעגן זיך אירע טיפע, גראע אויגן אנפילן מיט טרערן און דאס קײלעכדיקע געמבעלע פלעגט זיך בײ איר אנהויבן צו טרייסלען פון פארדרוס.

זי האט זיך געהאלטן בײ דער מיינונג, אז מאכן א סוף צו דער מלחמה קאן נור דער אויפשטאנד פון איראפעישן פראלעטאריאט. און זי איז געווען זיכער, אז דער אויפשטאנד וועט אויסברעכן גיכער, ווען דער פראלעטאריאט פון אמעריקאן-סיטי וועט זיך דער ערשטער אויפהויבן, וועט דער ערשטער ווייזן דעם בײשפיל.

15.

וועגן דעם אויפשטאנד פון פראלעטאריאט אין אמעריקאן-סיטי האט דזשעני גערעדט גאנץ אפן. און זי אליין איז שוין, קענטיק, געווען צו אים אינגאנצן צוגעגרייט. אין די האר האט זי געטראגן א רויטן באנד, אויפן ברוסט א רויטע אפצייכענונג, און אויף די פארזאמלונגען איז זי ארומגעגאנגען און האט פארקויפט רויט-געבונדענע בראשורן. און, — דעם אמת-זאגנדיק — איז פעטער אײגנטלעך מחויב געווען אנצוווייזן אויף איר דעם פירער פון דער געהיים-פאליציי. דאס האט אים אבער זייער פארדראסן. ער האט זיך אפילו א ביסל געשעמט אויך. זי איז דאך געווען אזא ליבע, צארטע מײדל, און נאך א שיינע אויך דערצו. און ווען זי וואלט נור נישט געווען אזוי נערוועיש, וואלט געווען מיט איר זייער גוט צו פארברענגען.

טײלמאל פלעגט זיך פעטער צו איר צוקוקן, ווען זי פלעגט זיצן בײ איר שרייב-מאשין. זי האט געהאט העלע, זײדענע האר, גלייכע ווייסע ציין, און אויף אירע בעקלעך פלעגט זיך באווייזן און פארשווינדן א צארטע רויטקייט. יא, זי וואלט באמת שיין געווען, ווען זי וואלט נור נישט געגאנגען אזוי אײנגעבויגן און ווען זי וואלט, ווי אנדערע מײד-

לעך, מער אַכט געלייגט אויף אירע מלבושים.

זי האָט אָבער געהאַט אַ חסרון: זי איז תמיד אַרומגעגאַנגען מיט אויפגעשרויפטע, אָנגעצויגענע נערוון. דאָס אַליין וואָלט אפשר נישט געווען אַזוי שרעקלעך; האָט זי אָבער נישט אַנדערש געוואָלט דערפירן צו דעמזעלבן צושטאַנד פעטערן. זי האָט געהאַלטן, אַז די עוולות, וואָס ווערן באַגאַנגען קעגן פּראָלעטאַריאַט, מוזן פעטערן אויפרעגן, פּונקט אַזוי ווי איר. און זי איז געווען זיכער, אַז ווי נור ער וועט ווערן באַוווסטזיניק, וועט דאָס במילא אַזוי זיין.

זי פלעגט אים דערציילן שרעקלעכע זאַכן. זי פלעגט זיך פלייסן, ווי ווייט מעגלעך אַרויסצורופן זיין פּראָטעסט-געפיל, ביז פעטער האָט אָנגעהויבן צו שפּילן אַ ראָליע, ווי ער וואָלט דאָס אַלץ זייער נאָענט גענומען צום האַרצן. ער פלעגט זיך אַפילו מאַכן, אַז ער איז זייער אויפגערעגט.

זי האָט אים אָנגעהויבן צו געבן בראָשורן צום לייענען, און פלעגט אים דערנאָך איבערפרעגן, כדי צו זען, צי ער האָט טאַקע געלייענט.

לייענען האָט פעטער געקענט. דערפאַר האָט שוין געזאָרגט פעריקלעס פריאַם; ער האָט געדאַרפט, אַז פעטער זאָל השגחה געבן, צי ס'ווערן אין די פּראָווינצער צייטונגען רעגולער געבראַכט זיינע צירקולאַרן און אַנאָנסן, וואָס ער פלעגט אַריינשיקן. און דעריבער פלעגט זיך איצט פעטער קאָנען פאַרקלייבן אין אַ ווינקל און אויפמערקזאַם לייענען אַזעלכע זאַכן, ווי דער „אַלף-בית פון סאָציאַליזם", „קאַפּיטאַל אָדער פּראָלעטאַריאַט" אָדער „דער וועג צו דער מאַכט". אויף אַזעלכע נייע, אומבאַקאַנטע זאַכן האָט איצט פעטער געמוזט קאָנצענטרירן זיין אויפמערקזאַמקייט.

פעטער האָט געהאַלטן, אַז קוים פאָדערט זיין געשעפט, אַז ער זאָל זיך באַקענען מיט אַזעלכע זאַכן, העלפט נישט, מוז ער דאָס טון. ער דאַרף ווערן אַ „רויטער", מוז ער קענען ריידן מיט זייער שפּראַך. נאָר פונדעסטוועגן איז אים געווען זייער שווער און לאַנגווייליק. הויפּטזעכלעך האָבן אים געמאַטערט די פאַרשיידענע טעכנישע טערמינען, וועלכע ער האָט קיינמאָל אין זיין לעבן נישט געהערט. — פאַרוואָס קענען די מענטשן נישט ריידן פּשוט מאַמע-לשון? האָט ער זיך געחידושט.

פריער האָט ער געוווּסט, אַז ס'זענען פאַראַן סאָציאַליסטן און אַנאַרכיסטן, און ער האָט געמיינט, אַז דאָס איז איינס און דאָסזעלבע. איצט האָט ער זיך דערוווּסט, אַז נישט נור וואָס די דאָזיקע צוויי נעמען באַדייטן צוויי פאַרשיידענע פּאַרטייען, נאָר עס זענען נאָך פאַראַן מלוכה-סאָציאַליסטן, קאָמוניסטן - אַנאַרכיסטן, אַנאַרכאָ-סינדיקאַליסטן, רעפאָרמיסטן, און אָנשטאָט דעם זענען נאָך דאָ פאָרטשריטלעכע, ליבעראַלן און נאָך און נאָך אַנדערע, וועלכע ס'איז גאָרנישט מעגלעך אַרויסצוזיידן. און מיט זיי אַלע האָט זיך דאָס איצט פעטער געמוזט באַקענען, פאַנאַנדערטיילן זיי, קלאַסיפיצירן און אויפמערקזאַם אַריינטראַכטן זיך אין דעם, וואָס זיי ווילן.

יעדע גרופּע האָט זיך באַמיט אונטער-

צושטרייכן, מיט וואָס זי אונטערשיידעט זיך פון דער אַנדערער, און האָט געטענהט, אַז בלויז ביי איר איז דער אמת. פעטערן האָבן די אַלע מעשיות שרעקלעך געלאַנגווייליקט. צי וואָלט נישט געווען אַ סך פשוטער, זיי אַלעמען, אַזוי ווי זיי שטייען און גייען, מיט האַק און פאַק, צו רופן „רויטע" — און פאַרטיק.

פריער האָט פעטער געוווסט איין זאַך: די „רויטע" ווילן צונעמען ביי די רייכע זייער פאַרמעגן און פאַנאַנדערטיילן. ווען ער פלעגט זיך נור נישט פאַנאַנדערפרעגן וועגן די „רויטע", פלעגט ער אַלע מאָל באַקומען די האָזיקע תשובה. איצט האָט ער זיך דערוווסט, אַז די זאַך איז נישט אַזוי פשוט. די, למשל, צו וועלכע דזשעני האָט געהערט, האָבן גאָר פאַרלאַנגט, אַז די מלוכה זאָל איבערנעמען די גאַנצע אינדוסטריע אין אירע הענט, אָדער די פראָפעסיאָנעלע פאַריינען, דאָס הייסט אייגנטלעך — אַלע אַרבעטנדיקע. און כדי צו באַווייזן, אַז די מלוכה איז מסוגל אָנצופירן מיט דער אינדוסטריע, פלעגן זיי ברענגען אַלס ביישפילן די אַרמיי, דעם פלאָט, די פאָסט א. אַז. וו. און דזשעני פלעגט יעדעס מאָל זאָגן: — וואָס, ס'איז דען נישט אַזוי? און פעטער פלעגט ענטפערן: יאָ, ס'איז אַזוי.

ביי זיך אין האַרצן פלעגט אָבער פעטער תמיד בלייבן ביי דאָס זייניקע. יעדע מינוט ווערט געבוירן אַ נייער הילפלאָזער מענטש, און, ווי מען זאָל די וועלט נישט איינאָרדענען, וועלן זיך תמיד געפינען מענטשן, וואָס ווילן לעבן אויף יענעמס חשבון. ווען מ'זאָל נעמען, למשל, טאַקע דיזעלביקע זשעני. זי איז תמיד גרייט זיך מקרב צו זיין אָדער פאַר איר משוגענער אידייע, אָדער סתם פאַרן ערשטן בעסטן, וואָס קומט איר דערציילן פון זיינע צרות. נו, צי דען איז דאָס מעגלעך, אַז ס'זאָל זיין אַזאַ וועלט, ווו עס זאָל זיך נישט געפינען איין מענטש מיט אַ נאָרמאַלן אַפעטיט, פאַר וועמען זי זאָל קאָנען זיין אַ געשמאַקער ביסן?

אַ גאַנצן טאָג פלעגט פעטער זיין מיט איר איינער אַליין. וואָס נעענטער ער האָט זיך מיט איר באַקענט, אַלץ שענער האָט זי אים אויסגעזען. ס'איז אויך קענטיק געווען, אַז וואָס בעסער פעטער שפילט זיין ראָליע, אַלץ נעענטער ווערט זי צו אים.

און פעטער האָט אָנגעהויבן צו לאָזן זיך גיך איבעררײדן, אַרויסצוווייזן אַ גרייסע סימפאַטיע פאַר דער באַוועגונג, האָט אויף אַלץ גענומען קוקן מיט דזשענים אויגן: פלעגט זיך געוואַלטיק איפרעגן, ווען זי פלעגט אים דערציילן עפעס אַ שרעקלעכע געשיכטע, ער איז תמיד גרייט געווען צו שטעלן זיך איר צו דינסט, מיטהעלפן איר אָרגאַניזירן דעם אויפשטאַנד פון פראָלעטאַריאַט אין אַמעריקאַן-סיטי און אַ סוף צו מאַכן מיט דער מלחמה.

ער האָט איר אויך אָנגעהויבן צו דערציילן פון זיך, האָט איר געשילדערט זיין אומעטיקן שווערן לעבן און האָט זיך באַמיט אַרויסצוהייבן איר מיטגעפיל. ווען זי פלעגט וויינען פון זיינע צרות, האָט דאָך אים זייער הנאה-געטון. דאָס איז געווען ביי אים אַ מין אַרט באַפרידיקונג פאַר דעם אומעט, וועלכן זי פלעגט אָניאָגן אויף אים מיט איר מיטגעפיל, וואָס זי פלעגט אַרויסווייזן צום פראָלעטאַריאַט.

פּעטער האָט נישט געוווּסט, צי דזשעני האָט שוין געהערט פֿון עמיצן וועגן זײַן טונקעלער פֿאַרגאַנגענהייט. ער האָט מורא־געהאַט צו ריזיקירן און האָט באַשלאָסן אַליין אַלץ צו דערציילן. ער האָט געהאָפֿט, אַז אַזוי־אַרום וועט זיך אים אײַנגעבן צו באַזײַטיקן דעם גיפֿט פֿון די פֿאַקטן. יאָ, ער איז טאַקע געגאַנגען אויף אַ שלעכטן וועג, אָבער דאָס איז נישט געווען זײַן שולד, ער האָט אַנדערש נישט געקענט, ער איז געווען אַן אומגליקלעכער קרבן פֿון די געשאַפֿענע באַדינגונגען.

ער האָט דערציילט, ווי דער אַלטער דרויב פֿלעגט אים שלאָגן, ווי ער פֿלעגט אים לאָזן ממש אויסגיין פֿון הונגער, און אין דזשעניס גרויע אויגן פֿלעגן אָנהייבן בלישטשען טרערן און ביסלעכווייז זיך אַראָפּקײַקלען פֿון אירע באַקן. ער האָט איר געשילדערט די שרעקלעכע בענקשאַפֿט, וואָס האָט אים געמאַטערט אין יתומים־הויז.

נו, און שפּעטער שוין, — פֿון וואַנען האָט ער, אַן אומגליקלעך יונגל, געקאָנט וויסן, אַז ס'איז אַ פֿאַרברעכן צו אַרבעטן בײַ פּעריקלעס פּריאַם? ער האָט דאָך נישט געוווּסט,, צי איז די רפֿואה אַ גוטע, צי אַ שלעכטע — ער ווייס דאָס נאָך ביז הײַנטיקן טאָג נישט. און וואָס איז שייך דעם טעמפּל דזשימדזשאַמבאָ, — האָט ער דאָרט בלויז טעלער געוואַשן. ער איז געווען אַ קיך־דינער, פּונקט אַזוי גוט האָט ער געקאָנט זײַן אין אַן אַנדער רעסטאָראַן, אָדער אין אַ האָטעל.

בכלל איז פֿאַר פּעטערן געווען זייער אַ גרינגע זאַך צו באַפּוצן די גאַנצע געשיכטע, ווייל דזשעני האָט דאָך געהאַלטן שטאָל און אײַזן פֿונם כּלל, אַז אין אַלע מענטשלעכע חטאים זענען שולדיק די עקאָנאָמישע באַדינגונגען. דאָס איז געווען איר געבאָט, און דער דאָזיקער געבאָט האָט געעפֿנט ברייטע מעגלעכקייטן פֿאַר יעדן שווינדלער, וועלכער האָט נאָר חשק געהאַט אויסצונוצן איר צוטרוי און האָט זי געוואָלט מאַכן פֿאַר אַן אָביעקט פֿון זײַנע שווינדלערייען.

צײַטנווײַז פֿלעגט זיך פּעטער אַפֿילו אַ ביסל שעמען, וואָס ער נאַרט איר אַזוי אָפּ. איצט איז דאָך פֿונדעסטוועגן עפּעס גאָר אַן אַנדער צײַט, ער האָט זיך דאָך עפּעס פֿאָרט צוזאַמענגעטראָפֿן מיט איר אויף זײַן וועג צו העכערע צילן — און אַ חוץ דעם איז זי געווען יונג, האָט געהאַט צאַרטע, גרויע אויגן, צוציענדיקע שיינע ליפּן, און זיי זענען דערצו אַ גאַנצן טאָג געווען אַליין אין שטוב.

16.

אַזוי ווי פּעטערס לעבן בכלל, אַזוי האָבן אויך ביז איצט אויסגעזען זײַנע ליבעס־אָנגעלעגנהייטן. האָפֿענונגען, שיינע חלומות זענען געווען עד־בלי־די. עס איז אָבער פֿון זיי כּמעט גאָרנישט מקוים געוואָרן. דאָס הייסט אָבער נישט, אַז פּעטער האָט וועגן די דאָזיקע ענינים געהאַט קנאַפּע ידיעות.

ווען ער איז נאָך גאָר אַ קינד געווען, שוין אין יתומים־הויז, איז אים אויסגעקומען צו באַגעגענען זיך מיט זייער אַ סך אויסגעלאַסנקייט, און שוין דאָרטן האָט ער באַוויזן זיך מתחתן צו זײַן מיט אומריינע נאַכט־פֿאַנטאַזיעס. דערנאָך, בײַ פּעריקלעס פּריאַם איז אויך גענוג גע־

זען וואָס צו זען. פריאַם האָט געפירט אַ לעבן, ווי אַ טראַדיציאָנעלער מאַטראָז, וועלכער האָט אין יעדן האַפן־שטאָט אַ מיידל. ס׳רוב פלעגט פעטערן אומעטום אויסקומען צו זיין דאָרטן, ווו פעריקלעס פריאַם איז געווען, און ער איז אַזוי אַרום געוואָרן אַ שטענדיקער עדות פון אַלע זיינע באַציִונגען מיט פרויען, און דער פאַרטרויונגס־מענטש פאַר אַלע זיינע ליבעס־געשעפטן.

אָבער קיינע פון פריאַמס פרויען און מיידלעך האָבן זיך קיינמאָל אויף פעטערן נישט אומגעקוקט. לכתחילה איז ער דאָך נאָך גאָר אַ קינד געווען; דערנאָך, אַז ער איז אויסגעוואַקסן, האָט אויפגעהערט אַ קינד צו זיין, איז געוואָרן אַ יונגער בחור, וואָס פלעגט אַרומגיין אַן עלעקטריזירטער פון דער ברענענדיקער תאווה, וואָס האָט אים געמאַטערט, האָבן זיי אים פונדעסטוועגן נאָך אַלץ נישט באַמערקט. און וואָס איז דער חידוש, צוליב וואָס האָבן זיי דאָס געדאַרפט טאָן? וואָס האָט פעטער מיט זיך פאָרגעשטעלט? ער האָט נישט געהאַט נישט קיין געלט, נישט קיין פאַסיקע שטעלע און נישט קיין חן. פשוט גערעדט: ער איז געווען אַ לא־יוצלח, און אַ חוץ גלייכגילטיקייט און חוזק, האָט ער פון פרויען מער גאָרנישט געקאָנט דערוואַרטן.

נאָכדעם איז ער אָנגעקומען אין טעמפל פון דזשימדזשאָמבאַ, און דאָ האָט ער שוין געהאַט אַ באמת־ערנסטע איבערלעבונג, וואָס האָט שיִער נישט געמאַכט אַ תל פון אים. ער האָט זיך פאַרליבט איבערן קאָפ מיט אַ מוראדיקער ליידנשאַפט.

אין טעמפל האָט געאַרבעט אַ שטוב־מיידל, דאָס איז געווען אַ וווּנדערבאַר באַשעפעניש. געשטאַמט האָט זי פון גרינעם אינזל. האָר האָט זי געהאַט רויט, ווי דער זון־אויפגאַנג, באַקן — ווי עפל, און אַ געלעכטער, פון וועלכן ס׳פלעגן זיך טרייסלען אַלע שליסלען אין קיך. און זי פלעגט תמיד לאַכן. זי פלעגט פאַרלאַכן אַלץ און אַלעמען: פעטערן, דעם מאַיאָרדאָמוס און די אַלע איבעריקע מאַנספילן, וועלכע פלעגן פרוּוון אַרומנעמען איר טאַליע. בלויז איין מאָל אָדער צוויי מאָל אין חודש פלעגט זי באַוויליקן זיי דאָס צו דערלויבן. ערשטנס, כדי זיי אינגאַנצן נישט אָפצוגעוויינען פון זיך, און צווייטנס — כדי טאַקע אַליין אין זיך אויך נישט צו פאַרגעסן.

דער איינציקער פאַוואָריט איר, איז געווען דער וועשער. און דאָס איז געווען צוליב אַ גאַנץ פשוטער סיבה: יעדן זונטאָג איז דער יונגערמאַן מחויב געווען צו באַשטעלן אַן אויטאָמאָביל. נעלל, אַן אויסגעפוצטע אין עסיק און אין האָניק, פלעגט זיך מיט ברייטקייט אין אים אַריינזעצן מיטן וועשער און זיי פלעגן ביידע אַוועקפאָרן פאַרברענגען, און וואָס דער וועשער האָט פאַר דער וואָך פאַרדינט, פלעגט ער אין דעם איין זונטאָג מוזן אויסגעבן.

דערוויסן זיך וועגן דעם, איז נישט שווער געווען, ווייל מאָנטאָג אין דערפרי פלעגט נעלל אַלץ דערציילן.

— אַך, ווי גוט איך האָב זיך געוויילט! — פלעגט זי לאַכן אַ צופרידענע און אָנהייבן איבערצורעכענען אַלץ, וואָס זי האָט זיך פאַר דעם זונטאָג אָנגעזען: די פאַרשיידענע שפילן, די לופט־וויגן,

די שיש־בײַדלעך, דערנאָך די מאַטויִרטע מענטשן, די פֿינף־פֿיסיקע קאַלב, אַ פֿרוי אַ האַלבער מאַנסביל, און אַ דרויץ אַלץ — דעם זעלטענעם קרעם־אײַז, וואָס זי האָט געגעסן. און די גאַנצע צײַט, וואָס זי פֿלעגט דערצײלן, פֿלעגן טאַנצן די שײַסעלעך פֿון איר געלעכטער.

יאָ, זי איז געווען אַ וווּנדערבאַר באַשײַפּעניש. און פּעטער האָט טאַקע באַלד דערפֿילט, אַז מער ווי אַלץ אין דער וועלט וואָלט ער געוואָלט האָבן אַזאַ עלעגאַנטע פֿרײַנדין ווי נעלל. ער האָט אָבער אויך באַלד פֿאַרשטאַנען, אַז דאָס קאָן מקוים ווערן נור דאַמאָלסט, ווען ער וועט האָבן געלט. אַזאַ מײדל וועט אין אײער ווינקל נישט קוקן, ווען איר וועט נישט האָבן דעם גראָשן. דאָס האָט שוין פּעטער געוווּסט פֿון זײַן ביטערער דערפֿאַרונג. טאָמער האָט זי אײן אײנציקן מאָל מסכּים געווען אַרויסצוגײן מיט אים, האָט ער גע'פּטרט אויף איר אַלץ, וואָס ער האָט אָפּגעשפּאָרט אין משך פֿון זעקס חדשים. פֿאַרשטײט זיך, אַז אַזוי פֿיל געלט מיט אַמאָל האָט פּעטער נישט געקאָנט אויסגעבן מיט אַ לײַכטן געמיט, און דאָס איז אים שווער געווען פֿון איר צו פֿאַרבאָרגן. פֿון דעמאָלט־אָן האַלט זי אים פֿאַר אַ קמצן, און וויל מיט אים קײן מגע־ומשא נישט האָבן.

ווען די פּאָליצײ איז באַפֿאַלן דעם טעמפּל, איז נעלל אויך ערגעץ נעלם געוואָרן. פּעטער האָט נישט געוווּסט, ווו זי איז אַהינגעקומען און וואָס פֿון איר איז געוואָרן. ער האָט זי אָבער נישט פֿאַרגעסן. נאָך עד־היום האָט ער געבענקט נאָך איר, און טײלמאָל פֿלעגט זיך אים פֿאָרשטעלן, ווי נעלל זיצט אין תּפֿיסה פֿאַרשפּאַרט, און ער, אַדאַנק זײַנע פֿאַרבינדונגען, קומט און באַפֿרײַט זי און פֿירט זי אַוועק ערגעץ ווײַט, ווײַט, אַז דער וועשער זאָל זי נישט קאָנען געפֿינען...

דאָס זענען אַלץ געווען חלומות, פֿאַנטאַזיעס. זײ זענען דאָך אָבער נישט בכּח געווען צו פֿאַריאָגן דאָס פֿאַקטישע לעבן. הײַנט צו טאָג האָט פּעטער געלעבט בײַ די צווײ שוועסטער טאָד; — ווי אַזוי האָבן זיך די האָזיקע צווײ מײדלעך באַצויגן צו די טיפֿע סודות פֿון ליבע?

פּעטער האָט דאָס זײער געוואָלט וויסן, און ס'איז אים נישט לאַנג אויסגעקומען צו וואַרטן, ביז וואַנען ער האָט זיך דערוווּסט.

.17

געפּפּי האָט אָפּגערעדט מיט פּעטערן, אַז סוף וואָך זאָל ער זיך צוזאַמענטרעפֿן מיט אײנעם פֿון זײַנע פֿאַרטרויונגס־מענטשן. ווען עס איז געקומען די צײַט, האָט פּעטער געזאָגט די מײדלעך, אַז ער וויל אַ ביסל אַרויסגײן אויף דער פֿרישער לופֿט; עס איז אים שוין נמאס געוואָרן צו זיצן אין שטוב, ווי אַ געפֿאַנגענער.

— נײן, הער הודזש, איך בעט אײַך זײער, טוט דאָס נישט, עס איז אַ גרויסע סכּנה פֿאַר אײַך. — האָט סעדי געזאָגט און איר פֿאַרדאַגעט, אויסגעמאָגערט פּנים איז פּלוצלינג נאָך מער פֿאַרדאַגעט און אויסגעצויגענער געוואָרן.

— וואָס איז, איר ווייסט דען נישט, אַז דאָס הויז ווערט באַוואַכט, אַז זײ זוכן נאָר אַ געלעגנהײט אײַך צו כאַפּן, ווען איר וועט

זיין איינער אליין. און ווער ווייסט, צי וואלט איך דאמאלסט נישט גערדאט דער טויט?

— איך בין נאך פונדעסטוועגן נישט אזא מין וויכטיקע פערזאן — האט פעטער ענטפערט.

— איר זייט זייער א וויכטיקע פערזאן — האט זי אים איבערגעשפארט: — צי ווייסט איר דען נישט, וואס פאר א וויכטיקער עדות איר זייט אין דעם הויבער־פראצעס? און דאס איז דאך נישט סתם אזוי א פראצעס. מיט דעם דאזיקן פראצעס אינטערעסירן זיך דאך מיליאנען מענטשן פון דער גאנצער וועלט. ער איז דאך געווארן אונזער פרובירשטיין, צי מיר פארמאגן גענוג קרעפטן, כדי נישט צו דערלאזן די היינטיקע מושלים אומגעשטערט צו טויטן ארבעטער־טוער? איצט איז דא א געלעגנהייט צו באווייזן, אז די לוין־שקלאפן האבן אויסגעוואקסט, אז זיי פירן א קאמף פאר זייער רעכט, אז ס'עקזיסטירט אויף דער וועלט א מעכטיקע באוועגונג פון אלע ארבעטנדיקע...

נאר דא האט זי פעטער פלוצלונג איבערגעריסן:

— נו, גוט, זאל זיין אזוי. — עס איז אים דערעסן געווארן איר לאנגע דרשה, הגם זי האט גערעדט ספעציעל, כדי אונטערצושטרייכן זיין וויכטיקייט, און דאס האט אים, געווייגלעך, זייער הנאה געטון. אין געגעבענעם פאל איז דאס אבער פאר אים נישט געווען באקוועם. ער האט אבער ווייטער אנגעצויגן אויף זיך די מאסקע פון א מארטירער און האט געזאגט בתמימות:

— עס איז דאך מיין חוב דא צו זיין, און ווען אפילו ס'וואלט אויסגעקומען קראנק צו ווערן אויף שווינדזוכט און שטארבן, איז אויך פארפאלן. וואס קאן מען זיך העלפן?

און בשערת־מעשה האט ער ביי זיך אליין געטראכט: ווי גרינג עס איז צו שפילן די ראליע פון א מארטירער. און בארויך גערעדט, האט טאקע דער אויסגעדארטער, צעבויגענער פעטער, אין זיינע אלטע, אפגעניצטע בגדים אויסגעזען נישט בעסער פון אן אנדער מארטירער.

סעדי און דזשעני האבן אים באטראכט און אפגעזיפצט מיט דערליכטערונג.

שפעטער איז פעטער איינגעפאלן א פלאן און ער האט אים גלייך איבערגעגעבן סעדין:

— ארויסגיין וועט ער ביינאכט, דורך דער הינטער־טיר, און גיין וועט ער בלויז דורך די שוואכבאלויכטענע גאסן, אזוי אז קיינער וועט אים זיכער נישט דערקענען. ער וואלט דאס געוויס נישט געטון, נאר ער מוז אויפזוכן זיינעם א באקאנטן, וואס איז אים שולדיק געלט. ווייטער, אז עמיצער זאל אים באגלייטן, וויל ער אויך נישט, ווייל דאס איז זייער א ווייטער וועג. יענער וווינט אין צווייטן עק שטאט.

זיין פלאן איז אנגענומען געווארן. נאך דעמזעלביקן אוונט איז פעטער אריבערגעקראכן דעם פארקאן פון שכנותדיקן הויף און האט זיך אוועקגעלאזן אין גאס.

פארזיכטיק האט ער זיך געשלייכט דורך די מאסן דורכגייער און ארומגעקוקט זיך אין אלע זייטן, צי באגלייט אים אמאל נישט אויף זיין געהיימער

נסיעה עמיצער פֿון די „רויטע", וועלכער גלויבט נישט צו שטאַרק אין זײַן „חבֿרשאַפֿט".

דער טרעף־פּונקט איז געווען אײנער פֿון די ביליקע האָטעלן „אַמעריקען־הויז". אַהין האָט פּעטער געדאַרפֿט אַרײַנגיין, אויפֿהייבן זיך מיט דער ווינדע אויבן, פֿערטן שטאָק און אָנקלאַפּן דרײַ מאָל אין צימער נומער 427. ער האָט געטון אַזוי ווי ס׳איז אָפּגערעדט געווען. די טיר האָט זיך באַלד געעפֿנט און פּעטער האָט זיך אַרײַנגערוקט אין צימער און אַרומגעקוקט. בײַ אַ טישל איז געזעסן מיסטער יעזשי גיוניי מיט אַ פּנים פֿון אַן אמתן שטשור.

— נו, וואָס האָט איר צו דערציילן? — האָט גיוניי געפֿרעגט.

פּעטער האָט זיך אַוועקגעזעצט אַ פֿאַרסאָפּעטער און אָנגעהויבן מיט ציטערדיקע פֿינגער פֿאַנאַנדערטרענען דעם אונטערשלאַק פֿון זײַן רעקל. ענדלעך האָט ער אַרויסגעשלעפּט זײַן פּעקל נאָטיצן, די נעמען און פֿאַרשיידענע אַנדערע ידיעות וועגן זײַנע באַזוכער.

מיסטער גיוניי האָט אַ כאַפּ־געטון די פּאַפּירלעך, האָט זיי האַסטיק דורכגעוואָרפֿן מיט די אויגן און האָט אָנגעהויבן צו קוועטשן מיט די פּלייצעס:

— גאָט מײַנער! — צו וואָס האָט איר מיר דאָס געגעבן? אויף וואָס דאַרף איך דאָס?

— דאָס זענען אַלץ נעמען פֿון לייטער רויטע! — האָט פּעטער געגעבן צו פֿאַרשטיין.

— דאָס ווייס איך. אָבער אויף וואָסער שוואַרץ־יאָר דאַרף איך דאָס? די מענטשן קאָנען מיר דאָך יעדן אָוונט הערן אויף פֿאַרזאַמלונגען. מיר האָבן בײַ זיך די נעמען פֿון אַלע זייערע מיטגלידער. וואָס האָט איר צו דערציילן וועגן דעם ענין הובער?

— זיי הערן נישט אויף צו אַגיטירן; אַלץ, וואָס איך האָב זיי דערציילט, האָבן זיי אָפּגעדרוקט.

— דאָס ווייסן מיר, — האָט גיוניי אונטערגעברומט: — אַ שיינע געשיכטע האָט איר זיי דאָרט אָנגעפּלאָנטערט. קענטיק, אַז איר האָט נישט פֿיינט זיך דורכצושמועסן. מיר דאַרפֿן דאָס אָבער אַלץ אויף צען טויזנט כּפּרות.

— וואָס־זשע, אײַנטלעך, ווילט איר ווייסן? — האָט פּעטער געפֿרעגט אַ צעטראָגענער.

— מיר דאַרפֿן ווייסן די געהיימע פּלענער פֿון דער באַנדע: צי האָבן זיי זיך אַמאָל נישט צוגעשאַרט צו אונזערע עדות, און הויפּטזעכלעך, ווער עס גיט אונז אַרויס, ווער איז זייער שפּיאָן אין תּפֿיסה. וועגן דעם קאָנט איר עפּעס דערציילן?

— ניין, — האָט פּעטער געזאָגט, — וועגן דעם האָט מען קיין וואָרט נישט גערעדט.

— נו, ווי געפֿעלט ער אײַך, — האָט זיך דער דעטעקטיוו אָפּגערופֿן: — צי דען מיינט איר טאַקע, אַז איר דאַרפֿט זיצן און וואַרטן ביז מען וועט אײַך אַלץ אונטערטראָגן אויף זילבערנע טאַצן?

ער האָט ווידער גענומען אין האַנט פּעטערס נאָטיצן, האָט זיי אָבער באַלד מיט כּעס אַ שלײַדער־געטון איבן בעט און האָט אָנגעהויבן אַזוי פֿאַנאַנדערצופֿרעגן

פעטערן. אָבער וואָס מער ער האָט געפרעגט, אַלץ מער איז פעטער צעטומלט געוואָרן; ער האָט שיר נישט געפּלאַצט פון פאַרדרוס. ער האָט נישט געקאָנט געבן קיין איין תשובה אויף די פראַגן, וואָס גיוניי האָט אים געשטעלט. די גאַנצע וואָך „אַרבעט" איז געגאַנגען פאַרלוירן.

— ס'איז קלאָר ווי דער טאָג — האָט דער דעטעקטיוו געזאָגט אָן קונצן, — איר זייט אַן אידיאָט. מיר מוזן אָבער פּרוּוון. אפשר וועט מען עפּעס פאָרט קאָנען מאַכן פון אײַך. שווייגט און הערט זיך אײַן מיט קאָפּ, וואָס איך וועל אײַך איצט זאָגן: מיר קענען די „רויטע" און ווייסן, וואָס זיי ווילן; דאָס איז נאָך אָבער ווייניק. דאָס גיט אונז נישט קיין גרונט זיי אַרײַנצוּוואַרפן אין תפיסה. היינט צו טאָג מוזן מיר דערגייען דעם נאָמען פון זייער שפּיאָן, און אַחוץ דעם דאַרפן מיר וויסן, ווער עס זענען זייערע עדות און וואָס זיי וועלן זאָגן אויפן געריכט.

— ווי קאָן איך זיך דערוויסן אַזעלכע זאַכן?

— דערוויסן זיך קאָן מען אַלץ, מען דאַרף בלויז אַרבעטן מיט שכל. נאָר איך קאָן אײַך געבן אַן עצה: קודם־כל מוזט איר זען צו קריגן אַ מיידל.

— אַ מיידל? — האָט פעטער געפרעגט אַ פאַרחידושטער.

— יאָ, אין דעם שטייגער אַרבעטן מיר תמיד. און געפּפּי זאָגט אַפילו, אַז ס'זענען פאַראַן בלויז דרײַ פאַלן, ביי וועלכע מען קאָן פון די דאָזיקע מענטשן אַרויסקריגן דעם אמת: ערשטנס, ווען זיי זענען שיכּור, צווייטנס, ווען זיי זענען פאַרליבט — און מיסטער גיוניי האָט זיך אָפּגעהאַלטן.

פעטער אָבער, וועלכער האָט געוואָלט וויסן די זאַך מיט אַ גרונט, האָט געפרעגט:

— און דריטנס?

— דריטנס, ווען זיי זענען גלייכצייטיק אי שיכּור, אי פאַרליבט.

פעטער איז געזעסן מיט אַן אײַנגעהאַלטענעם אָטעם. די שפּיצל־מלאכה איז אים פאָרגעקומען וואָס אַמאָל אַלץ מער קאָמפּליצירטער און אינטערעסאַנטער.

— צי דען געפעלט אײַך נישט קיינע פון די מיידלעך, מיט וועלכע איר האָט זיך דאָרט באַגעגנט? — האָט יענער געפרעגט.

— אפשר יאָ — האָט פעטער געענטפערט אַ ביסל פאַרשעמט.

— מיט זייערע מיידלעך דאַרף דאָס נישט זיין קיין גאָר שווערער ענין. — די רויטע האַלטן דאָך אַלע פון פרייער ליבע. —

— פרייע ליבע! — האָט פעטער אַ געשריי געטון, — וואָס, איינגטלעך, מיינט איר דערמיט צו זאָגן?

— אַזוי גאָר! אַפילו דאָס ווייסט איר נישט? — האָט זיך דער דעטעקטיוו באַנאַנדערגעלאַכט.

פעטער האָט אויף אים איסגעלאָצט אַ פּאָר אויגן. אַלע פרויען, וואָס פעטער האָט געקענט אָדער פון וועלכע ער האָט געהערט, האָבן אַלע פאַר זייער ליבע גענומען געלט. ווער מיט מזומן און ווער מיט זיסע זאַכן, מיט בלומען, מיט טעאַטער־בילעטן, מיט דורכפאָרן זיך אויף אַן אויטאָמאָביל. קאָן דאָס זיין, אַז עס

[…]אָלן זיך געפֿינען אַזעלכע פֿרויען, וועלכע נעמען אין קיין שום פֿאָרם קיין געלט נישט? וועמענס ליבע עס איז טאַקע באמת פֿריי?

— שטעלט זיך פֿאָר, אַז אַזוי איז עס. די רויטע באַרימען זיך אַפֿילו דערמיט. זיי האַלטן, אַ סברא, אַז ס'מוז גאָר זיין אַזוי.

אַלץ אין דער וועלט וואָלט פּעטער געגלייבט אויף די רויטע. נאָר דאָס איז שוין פֿאַר אים געווען אַזאַ מין נייעס, וועלכע האָט איבערגעשטיגן אַלץ, וואָס ער וואָלט זיך נור געקאָנט פֿאָרשטעלן. עס איז אים אָבער גלייך אַרויף אויפֿן זינען, אַז ס'איז גאָרנישט אַזוי שלעכט; ווען מ'זאָל דאָס נעמען באַטראַכטן פֿון מענערשן שטאַנדפּונקט, איז דאָס געוויס אַ גוטע זאַך, דאָס קאָן פֿאַרשפּאָרן זייער אַ סך געלט. אויב די פֿרויען זאָלן נור וועלן זיין אַזעלכע נאַראָנים — און דאָ איז אים פּלוצלונג אַריינגעפֿאַלן אין זינען דזשעני טאָד. יאָ, זי וועט זיכער זיין אַזאַ שוטה, דאָס איז קלאָר ווי דער טאָג, זי גיט במילא אַוועק אַלץ, וואָס זי האָט נאָר. זי וועט אָן שום ספֿק זיין פֿון די „פֿרייליבנדיקע".

פּעטער איז אַוועקגעגאַנגען פֿון מיסטער גיוני מיט אַ פֿולן קאָפּ נייע געדאַנקען. קיין שום זאַך אין דער וועלט וואָלט אים איצט נישט געקאָנט צווינגען אַוועקצוואַרפֿן זיין נייע מלאכה. גאָר אָן אויסנאַם פֿון אַ פֿאַך!

פּעטער איז גאַנץ שפּעט געקומען אַהיים, אָבער ביידע מיידלעך זענען נאָך נישט געשלאָפֿן, און ער האָט באַמערקט, אַז ווען ער איז אַריינגעגאַנגען, האָבן זיי זיך ביידע דערפֿרייט. דזשעני'ס געזיכט האָט אָבער אויסגעדריקט מער פֿרייד ווי איר שוועסטערס, און דאָס האָט דערוועקט ביי פּעטערן עפּעס אַ מאָדנע געפֿיל. עס האָט אים אַ ציִ־געטון צוצוגיין צו איר און באַרויקן זי. ער האָט אָבער אונטערגעדריקט ביי זיך דעם האָזיקן געפֿיל. ער האָט זיך גראָד געווענדעט צו דער עלטערער שוועסטער און האָט איר געזאָגט, אַז קיינער איז אים נישט נאָכגעגאַנגען. דערנאָך האָט ער זיי ביידן דערציילט אַ לאַנגע געשיכטע, וואָס ער האָט אָקאָרשט אויפֿן וועג אויסגעטראַכט; ער האָט אַמאָל ביי איינעם געהאַקט האָלץ, זייער שווער געאַרבעט, דערנאָך איז ער אַוועקגעגאַנגען און יענער האָט אים נישט געוואָלט באַצאָלן. היינט האָט אים פּעטער געפּאַקט אין דער היים און האָט אַרויסגעקראָגן ביי אים פֿינף דאָלאַר. דאָס איבעריקע האָט ער אים צוגעזאָגט אויסצוצאָלן צו עטלעכע דאָלאַר אַ וואָך. דאָס האָט עס געזאָלט זיין דער תירוץ פֿאַר די ווייטערדיקע וויזיטן, וואָס פּעטערן וועט אויסקומען צו מאַכן ביי מיסטער גיוני.

18

פּעטער האָט אַ לאַנגע צייט נישט געקאָנט איינשלאָפֿן. ער האָט געטראַכט וועגן דער נייער אויפֿגאַבע, וואָס ער האָט פֿאַר זיך. ער מוז אומבאַדינגט האָבן אַ געליבטע. שוין אַ פּאָר טעג ווי ער פֿילט, אַז ער וואָלט זיך געקאָנט פֿאַרליבן אין דער קליינער דזשעני. ס'איז דאָך אָבער נישט אַזאַ זאַך, וואָס עס לאָזט זיך אַזוי אײַלנדיק באַשליסן. אין דעם פֿאַל מוז ניכטער און פּראַקטיש געהאַנדלט ווערן.

דאָ גייט דאָך נישט וועגן אַ מיידל. דער הויפּט־ציל איז דאָך — חאָס אַרויסקריגן די נייטיקע אינפֿאָרמאַציעס. און דאָ שטעלט זיך אַ פֿראַגע: ווער פֿון די מיידלעך וויים אַממערסטן זייערע סודות?

איבערקלייבנדיק אין קאָפּ די אַלע מיידלעך, מיט וועלכע איִם איז אויסגעקומען זיך דאָ צו באַגעגענען, איז איִם אַרויף אויפֿן זינען דעם אַדוואָקאַט ענדריוס סעקרעטאַרין, די פֿריילין נעבינס; זי ווייס אָן שום ספֿק מער סודות ווי די אַלע איבעריקע. נעבבינס איז אָבער אַן אַלטע מיידל, וואָס טראָגט ברילן און בריטע שיך און בכלל איז עפּעס שווערלעך פֿאַרצושטעלן, אַז דאַמאָלסט, ווען מ׳רעדט וועגן ליבע, זאָל זי קאָנען גענומען ווערן אין באַטראַכט.

דערנאָך האָט ער זיך דערמאָנט אָן דער פֿריילין סטאַנדיש. זי איז שוין גראָד געווען אַ שיינע, אַ שלאַנקע בלאָנדע מיידל, אַ מיטגליד פֿון דער סאָציאַליסטישער פּאַרטיי און האָט געאַרבעט אין אַ פֿאַרזיכערונגס־געזעלשאַפֿט.

— דאָס איז אַן עלעגאַנט מיידל — האָט זיך פּעטער געטראַכט, — מיט איר װאָלט זייער אָנגענעם געווען צו באַווייזן זיך פֿאַר גויִיִשע חברה־לייט. עס איז אָבער זייער אַ שוואַכע האָפֿענונג, אַז אַזאַ מיידל זאָל וועלן האָבן אַן עסק מיט איִם; ער האָט זיך דערמאָנט אָן נאָך איינער, אַ פֿריילין יאַנקאָוויטש, אַן אמתע ריטע. זי איז אָבער אַ ייִדיש־קינד און האָט אַ פּאָר שוואַרצע, קאָכיקע אויגן, וואָס ווייזן אַרויס אַזאַ טעמפּעראַמענט, אַז פּעטער האָט פּשוט מורא פֿאַר זיי. דערצו איז זי נאָך, דוכט זיך, גאַנץ נאָענט מיט מיסטער קאָרמיק. און אפֿשר האָט ער אַ טעות — אַזעלכע זאַכן איז זייער שווער צו וויסן ביי מענטשן, וואָס האַלטן פֿון פֿרייער ליבע.

בלויז מיט איין מיידל האָט פּעטער גענץ קאָנט אײנגאַנצן זיכער זיין — חאָס איז געווען די קליינע דזשעני. ער איז נישט זיכער, אויב דזשעני ווייס אַ סך סודות, אָבער דלכל־הפּחות עטלעכע, וועט ער דאָך פֿון איר זיכער אַרויסקריגן. און דערנאָך, קוים וועט זי שוין נאָר זיין געליבטע זיין, וועט ער זי שוין דאַמאָלסט קאָנען אויסניצן, אויב מען וועט נאָר באַדאַרפֿן.

פּעטער האָט זיך געפּרוווט פֿאָרשטעלן, ווי וועט דאָס אויסזען אַ „ליבע־שפּילן" מיט אַזאַ מין מיידל, ווי דזשעני. זי איז בשום אופֿן נישט געווען דאָס, וואָס מען רופֿט „עלעגאַנט"; זי האָט אָבער פֿאַרמאָגט אין זיך עפּעס, וואָס האָט איִם געגעבן אַ גרונט צו מיינען, אַז שעמען, וועט ער זיך מיט איר נישט דאַרפֿן. ווען מען זאָל זי נאָר גוט אָנטון, וועט זי זיין אמת שיין. נו, און האַלטן זיך קאָן זי אויך זייער גוט. זי פֿאַרלירט זיך קיינמאָל נישט אין אָנוועזנהייט פֿון די רייכע דאַמען, וואָס קומען אין די אויטאָמאָבילן. און אומווייסנדיק איז זי אויך נישט. ווען מען זאָל אפֿילו אָננעמען, אַז אַנדערע זאַכן פֿאַרשטייט זי אַ ביסל פֿאַלש — איז זי פֿונדעסטוועגן, ווי פֿאַר אַ מיידל, גאַנץ פֿיין געלערנט. פּעטער איז איינגעשלאָפֿן אַ באַרויקטער, די פֿראַגע איז פֿאַר איִם געווען אַ געלייזטע.

אויף מאָרגן אינדערפֿרי איז ער גלייך צוגעטראָטן צו פֿאַרווירקלעכן זיין נייע אויס־

גאַבע. ווי אַלע טאָג האָבן היינט אויך די צייטונגען געבראַכט די געוויינלעכע ידיעות פון פלאַנדריע: טאָג־איין טאָג־אויס ווערן טויזנטער מענטשן אויף שטיקער צעריסן; אין אַ משונהדיק־ווילדן קאַמף, וועלכער מיליאָנען מענטשן שטייען פאַרפלאָנטערט דויערט שוין וואָכן און קאָן נאָך לאַנגע חדשים געדויערן.

די סענטימענטאַלע דזשעני האָט גערעדט וועגן דעם מיט טרערן אין די אויגן, אין דער צייט, ווען פעטער איז געזעסן גאַנץ רויק, געגעסן און געטרונקען. דערנאָך האָט פעטער אויך אָנגעהויבן צו ריידן.

— עס איז אַ גוואַלטיקער פאַרברעכן, מען מוז זיך נעמען, — ער איז גרייט דזשעניז צו העלפן, מען דאַרף מאַכן דערצו אַ סוף! ענדלעך האָט ער זיך איבערצייגט, אַז דזשעני איז גערעכט. ער איז מיט איר פולקום מסכים, פון היינט אָן איז זי זיין „חברטע".

דזשענים אויגן האָבן געלויכטן פאַר פרייד, ווי זי וואָלט באמת עפּעס אויפגעטון, כדי אַ סוף צו מאַכן צו דער מלחמה.

אויסער זיי איז קיינער נישט געווען אין שטוב. זיי זענען ביידע געזעסן אויפן קאַנאַפּע און האָבן צוזאַמען געקוקט אין צייטונג. פעטער האָט אויפגעהויבן די אויגן און האָט געזאָגט מיט גרויס פאַרלעגנהייט:

— חברטע דזשעני... —

— וואָס? — האָט זי געפרעגט און געקוקט אויף אים מיט אירע ערלעכע גרויע אויגן. פעטער איז באמת געווען אי צוטהאָן, אי צושראָקן אַ ביסל אויך. דער דאָזיקער טייל פון דער שפּיאָנען־מלאכה איז אים נאָך לדחלוטין אומבאַקאַנט געווען.

— חברטע דזשעני, איך... איך האָב מורא, אַז איך האָב זיך גאָר פאַרליבט. —

דזשעני האָט אַרויסגעצויגן איר האַנט פון זיינע און פעטער האָט געהערט, ווי זי אָטעמט האַסטיק:

— אוי, הער הודוש! — האָט זי זיך אָפּגערופן.

— איך... כ'ווייס נישט אויף געוויס... — האָט פעטער געשטאַמלט — איר זייט דאָך נישט אין כעס אויף מיר, אמת?

— מיר זענען געווען אַזוי גליקלעך, הער הודוש, איך האָב געהאָפט, אַז אין דער צוקונפט וועלן מיר צוזאַמען אַרבעטן פאַר דער אַלגעמיינער זאַך. —

— דאָס קאָן אונז דען שטערן?

— ניין, ניין! — האָט זי אַ געשריי געטון — מיר דאַרפן דאָס נישט... —

— פאַרוואָס, חברטע דזשעני? איך מיין, אַז אַנדערש קאָן דאָס גאָרנישט זיין. דאָס וועט אונז גאָרנישט שטערן... — האָט ער נאָכאַמאָל איבערגעחזרט.

— יאָ, אָבער טיילמאָל קאָן דאָס אַ מענטשן אומגליקלעך מאַכן... —

— הייסט דאָס, אַז איר האָט מיך אינגאַנצן נישט ליב, חברטע דזשעני? — האָט פעטער געזאָגט שטיל און זיין שטים האָט געציטערט.

אַ רגע האָט זי געשוויגן:

— איך ווייס נישט, כ'האָב וועגן דעם קיינמאָל נישט געטראַכט.

פעטערס האַרץ איז ממש אין דער לופטן געשפרונגען פאַר פרייד, ענדלעך איז געקומען די צייט, ווען אַ מיידל פאַרטראַכט זיך, בעת ער האָט זיך געווענדעט צו איר

מיט דער האָזיקער פראַגע. געווײנלעך פלעגט מען האָך פעטערן בלויז אויסלאַכן. צי דאָס, אָדער עפּיס אַנדערש האָט אים צוגענומען מוט און עס האָט זיך אים געדוכט, אַז זײַן גאַנץ לעבן האָט ער זיך דורכאויס געיבט אין דער האָזיקער אַרבעט. ער האָט זי צאַרט אָנגענומען בײַם האַנט:

— עטוואָס האָט איר מיך דאָך פונדעסטוועגן ליב, נישט אמת? — האָט ער געזאָגט אין דער שטיל.

— אוי, חבר הודוש — האָט זי אָנגעהויבן; אָבער ער האָט זי איבערגעשלאָגן:

— רופט מיך פעטער, איך בעט אײַך.

— חבר פעטער — האָט זי געזאָגט און איר שטים האָט געקלונגען נישט גאָר פעסט. פעטער האָט זיך אײַנגעקוקט אויף איר און ער האָט געזען, אַז זי האַלט אַראָפּגעלאָזן די אויגן.

— איך ווייס, אַז ס'איז אין מיר קנאַפּוואָס דאָ ליב צו האָבן — האָט ער ווײַטער גערעדט .— איך בין אָרעם, מיאוס און שטעל מיט זיך גאָרנישט פאָר...

— ניין, ניין, איר האָט אַ טעות — האָט זי זיך גענומען ווערן, — אַזעלכע געדאַנקען זענען מיר גאָר אויפן זינען נישט אַרויפגעקומען; איר זײַט דאָך אַ חבר.

פעטער האָט אַ פריער געוווסט, וואָס זי וועט אים ענטפערן, פונדעסטוועגן האָט ער ווײַטער געצויגן:

— מיך האָט נאָך קײנער נישט געליבט, אַז מען איז אָרעם און מען קאָן גאָרנישט געבן, ליבט קײנער נישט.

— זעט, איך בעט אײַך, וואָס־וואָס נאָר דאָס זאָלט איר נישט טראַכטן. — איר האָט זיך דאָך מקריב געווען פאַר דער אַלגעמײנער זאַך, איר זײַט דאָך עפּיס אַ העלד, איר וועט נאָך אַמאָל זײַן אַן אָנגעזעענער פירער אין דער באַוועגונג. —

— איך האָף, אפשר וועט אַמאָל אַזוי זײַן. — האָט פעטער געענטפערט באַשײדן: — אָבער פאַרוואָס־זשע, חברטע דזשעני, זאָגט איר מיר אָפּ? פאַרוואָס ווילט איר מיך נישט ליב האָבן? —

זי האָט אויפגעהויבן אויף אים אירע אויגן, װײַערע בליקן האָבן זיך באַגעגנט, זי האָט אָנגעהויבן צו ריידן מיט טרערן אין די אויגן:

— איך בין קראַנק, חבר פעטער, כ'בין אַן אומגליקלעך באַשעפעניש, כ'טאָר נישט חתונה האָבן.

אינווײניק האָרטן, ווו עס איז געווען באַ־באַהאַלטן זײַן אמתער איך, האָט פעטער געהאַט אַ געפיל, ווי עמיצער וואָלט אים אָפּגעגאָסן מיט קאַלטע וואַסער:

— חתונה האָבן! — ווער האָט דען גערעדט וועגן חתונה האָבן? אויף דעם האָט ער זיך גאָרנישט גערעכט! —

ער איז אָבער געווען צופֿרידן אויף דעם, אַז ער זאָל דאָס פאַר איר אַרויסווײַזן. פאַרקערט ער האָט זיך באַמיט צו באַרויקן דזשענין:

— עס איז דאָך נישט געזאָגט, אַז מיר מוזן גלײַך חתונה האָבן. זאָל איך נאָר וויסן, אַז איר האָט מיך ליב, וועל איך וואַרטן מיט פאַרגעניגן. און אַמאָל, ווען איר וועט געזונט ווערן... —

— געזונט, ווי ס'באַדאַרף צו זײַן, וועל איך קײנמאָל נישט זײַן, — האָט זי אומעטיק געענטפערט: — און אַחוץ דעם, חבר פעטער, האָבן מיר בײדע קײן געלט נישט.

— איך קאָן דאָך קריגן אַרבעט — האָט פּעטער געענטפערט, ווי יעדער איינער אויף זיין אָרט.

— יאָ, אָבער איר וועט נישט קאָנען פאַרדינען אַזוי פיל, אַז ס'זאָל קלעקן פאַר אונז ביידע — האָט אים אָפּגעענטפערט דאָס מיידל. און דערנאָך האָט זי זיך פלוצלינג אַ הויב־געטון:

— חבר פּעטער, לאָמיר דאָס לאָזן צורו, צו וואָס זאָלן מיר זיך איינע די אַנדערע אומגליקלעך מאַכן. מיר וועלן בעסער ביידע אַרבעטן אין דער באַוועגונג און פּאַרטיק. איך ווייס מסכים, נישט אמת? זאָגט דאָס מיר צו. —

פּעטער האָט צוגעזאָגט, אָבער ער האָט אויף איין מינוט נישט בדעה געהאַט זיין הבטחה צו האַלטן. פּעטער איז געווען נישט בלויז אַ שפּיאָן, נאָר אויך אַ מאַנסביל און ווי דער ערשטער, אַזוי דער צווייטער, האָבן זיי זיך ביידע גענויטיקט אין דער חברטע דזשעני.

ווען זיי זענען ביידע געזעסן און געשריבן אַדרעסן, האָט פּעטער אויסגענוצט יעדע געלעגנהייט, כדי צוצוואַרפן איר אַ צאַרטן קוק, און דזשעני האָט פאַרשטאַנען, וואָס דער דאָזיקער קוק באַדייט. אַ לייכטע רויטקייט פלעגט זיך באַווייזן אין אירע בעקלעך און אַפילו נאָכדעם פלעגט אויפן איינגעבויגענעם נאַקן שפּילן אַ ראָזער קאָליר. זי איז באמת זייער שיין געווען און פּעטער האָט פון זיין נייער אויפגאַבע שטאַרק הנאה געהאַט. ער האָט די גאַנצע צייט נישט אַראָפּגעלאָזן אַן אויג פון דער מיידל און האָט געהיט, ער זאָל חס וחלילה קיין פעלער נישט באַגיין, נישט דורכלאָזן דעם פּאַסיקן מאָמענט. און עס איז אים געלונגען; נאָך איידער סעדי איז געקומען אַהיים אומגעבראַכט עסן, האָט ער שוין די קליינע דזשעני געהאַלטן אין זיינע אָרעמס, געקושט איר ווייסן, שלאַנקן האַלז. זי האָט זיך געווערט, געוויינט. נאָר וואָס ווייטער זענען אירע פּראָטעסטן אַלץ שטילער און אומפאַרשטענדלעכער געוואָרן.

.19

איצט איז פאַרבליבן נאָך איין פּראָבלעם: ס ע ד י. דער שווייגער שטריך, וואָס פלעגט צייטנווייז ליגן אַרום סעדיס ליפּן, האָבן פּעטערן אַרויסגעפירט אויפן געדאַנק, אַז די חברטע סעדי האַלט מסתמא נישט פון פרייער ליבע. נאָכמער, עס האָבן זיך דערוועקט ביי אים ספקות, צי האַלט זי בכלל פון וועלכער נישט איז ליבע, אַ חוץ דער, פאַרשטייט זיך, וואָס זי פילט צו איר שוועסטער דזשעני.

אין דער דאָזיקער ליבע האָט פּעטער נישט געצווייפלט. שוין לאַנגע יאָרן, ווי זי האָדעוועט איר קליינע שוועסטער; היט זי אָפּ, זאָרגט פאַר איר און נעמט־אָפּ ביי זיך דעם ביסן ברויט, כדי עס דזשעניען צו געבן. און דזשעני ווידער גיט דאָס אָפּ דעם ערשטן בעסטן וואַדער־אַגיטאַטאָר, וואָס קומט אַריין צו זיי אין שטוב. פּעטער האָט נישט געוואָלט, אַז סעדי זאָל וויסן, וואָס דאָ איז אין איר אָפּוועזנהייט געשען. ער האָט אָבער קיין העזה נישט געהאַט איינצורעדן דזשעניען, אַז זי זאָל אָפּנאַרן איר שוועסטער.

זייער פאָרזיכטיק האָט ער בלויז געפּרוווט אָנציען וועגן דעם אַ רייד. אָבער דזשעני האָט אים גלייך איבערגעשלאָגן:

— מיר טאָרן דאָס בכלל נישט טון, חבר פּעטער.

— איר זייט גאַנץ גערעכט — האָט ער גלייך מיט איר מסכּים געווען: — מיר טאָרן נישט און מיר וועלן שוין דאָס טאַקע מער קיינמאָל נישט טון.

דזשעני האָט זיך פֿאַרגלעט די האָר, צורעכטגעמאַכט די בלוזקע און פּעטער האָט פֿאַרשטאַנען, אַז זי וועט סעדין נישט דערציילן.

אויף מאָרגן האָבן זיי זיך ווידער געקושט און ווידעראַמאָל געזאָגט איינע די אַנדערע, אַז מער וועלן זיי שוין דאָס קיינמאָל נישט טון. און דזשעני האָט אויך דאָסמאָל נישט דערציילט דער שוועסטער. און דערנאָך, שפּעטערצו, האָט זיך פּעטער איינגעגעבן איינצוריידן דזשעניִן, אַז זייער ליבע איז דאָך, אייגנטלעך, בלויז זייערע אַ זאַך. און אַז פֿאַרלייפֿיק לכל־הפּחות דאַרף מען וועגן דעם קיינעם נישט דערציילן. עס וועט דאָך קיינעם קיין שאָדן נישט ברענגען, ווען זיי וועלן זייער וווּנדערשיינעם סוד פֿאַר זיך פֿאַרבאַהאַלטן.

און גלייכצייטיק האָט זיך גראָד דזשעני דערמאָנט, אַז זי האָט אַמאָל געלייענט ווי איינע אַ דיכטערין איז דורך אַ שטאַרקער ליבע נצול געוואָרן פֿון אַ שווערער קרענק. אפשר איז איר צוגעשיקט געוואָרן גראָד אַזאַ מין ליבע און סעדי וועט דאָס נישט פֿאַרשטיין, וועט זאָגן, אַז זיי קענען זיך נאָך צווייניק, אַז זיי דאַרפֿן וואַרטן א.אַז.וו. זיי ביידע ווייסן דאָך אָבער, אַז זיי קענען זיך זייער גוט און עס איז נישטאָ קיין שום גרונט, פֿאַר וועלכער נישט איז זאָרג, אָדער מורא. — דאָס זענען שוין געווען פּעטערס געדאַנקען. דזשעני האָט אָבער געמיינט, אַז אַזוי טראַכט זי אַליין.

אַ גאַנצן טאָג איז פּעטער פֿון איר נישט אָפּגעטראָטן. ער האָט איר געהאָלפֿן שרייבן אַדרעסן, פֿאַנאַנדערשיקן צירקולאַרן פֿאַר הויבערס פּאַרטיידיקונג־קאָמיטעט, האָט בכלל געאַרבעט זייער פֿלייסיק. וואָס האָט פּעטער געקאָנט האָבן קעגן אַזאַ אַרבעט, ביי וועלכער ער איז געזעסן צוזאַמען מיט דזשעני, און האָט, ווען ער האָט נאָר געוואָלט, פֿריי געקאָנט דריקן איר האַנט און אַריינשושקען איר אין אויער אַ פּאָר הייסע ווערטער. ער איז געווען גליקלעך. ער איז די גאַנצע צייט אַרומגעגאַנגען, ווי ער וואָלט פּלוצלינג דערהויבן געוואָרן. זיינע האָפֿענונגען זענען געוואַקסן, ווי אַ וואַסער, וואָס גיסט זיך פֿאַנאַנדער. זיי זענען אָבער אויך ווי אַ וואַסער נישט געשטאַנען אויף איין אָרט, זיי פֿלעגן תמיד צוריק אַריין אין די ברעגעס.

פּעטער האָט געזען, אַז די גאַנצע מעשה מיט דער פֿרייער ליבע איז נישט געשטויגן און נישט געפֿלויגן. די קליינע דזשעני איז געווען פּונקט ווי אַנדערע פֿרויען. איר ליבע איז בשום אופֿן נישט געווען פֿריי. דזשעני האָט געוואָלט האָבן אַ מאַן און יעדעס מאָל ווען פּעטער פֿלעגט זי אַ קוש טון, פֿלעגט זי פֿון דאָסניי אָנהויבן צו ריידן וועגן חתונה האָבן. און ער ווידער האָט מורא געהאַט טאָמער וועט ער אינגאַנצן איבערפֿירן, האָט ער נישט געהאַט דעם מוט אָנצומערקן וועגן עפּעס אַנדערש. און אַזוינאָך איז אויסגעקומען אַז פּעטער האָט זיך אין געגעבענעם פֿאַל געמוזט באַנוצן מיט מעטאָדן, וואָס זענען

אַ סך עלטער פאַר אַלע טעאָריעס פון די רויטע.

ער האָט זיך באַצויגן צו דזשעניִן נישט ווי אַ מענטש, וועלכער האַלט פון פרייער ליבע, נאָר ווי אַ מאַן, וועלכער געפינט זיך גאַנצע טעג אַליין מיט אַ זיבעצן־יאָריקער מיידל און ער וויל זי פאַרפירן. ער האָט איר געשוואָרן, אַז ער האָט זי ליב מיט אַן אייביקער, אומשטערבלעכער ליבע. ער האָט איר איינגעשמועסט, אַז דעם גאַנצן לעבן וועט ער אַרבעטן און זאָרגן פאַר איר. ער האָט אויסגענוצט איר שוואַכט, איר גוטסקייט, איר אומגליקלעכע סענטימענטאַליטעט; מיט איין וואָרט, אַלץ, וואָס האָט נאָר געקאָנט פירן צום ציל.

און עס האָט לאַנג נישט געדויערט. אין משך פון עטלעכע וואָכן, האָט פעטער די קליינע דזשעני דעראָבערט. ווי גליקלעך ער איז געווען! איצט, ווען ער האָט שוין געהאַט זיין ערשטע געליבטע, האָט ער געוווסט, אַז ער איז שוין דער אמתער דעטעקטיוו, ווייל איצט האָט ער שוין אין האַנט דעם נויטיקן מיטל, וועלכער וועט אים העלפן צו קומען אויפן שפור פון די וויכטיקע סודות אין הובער־פראָצעס.

און אויך אין דעם פאַל איז אים געלונגען. דזשעני איז געווען פאַרליבט, דזשעני איז שיכור געווען פון ליבע און דזשעני האָט גערעדט... האָט דערציילט פון איר לעבן, פון אירע גליקלעכע קינדער־יאָרן, ווען אירע עלטערן האָבן נאָך געלעבט. און איינמאָל, ווען זי איז אַזוי געזעסן אויף פעטערס קני און גערעדט, האָט זי דערמאָנט אַ מענטשן, וואָס מען האָט גערופן איבעטטס.

— איבעטטס? — האָט פעטער געפרעגט.

דאָס איז געווען אַ מאָדנער נאָמען און פעטערן האָט זיך געדוכט, אַז ער האָט אים שוין ערגעץ־ווו געהערט.

— אַ שוועסטערקינד — האָט דזשעני געזאָגט.

— איך קען אים? — האָט פעטער געפרעגט, גריבלענדיק זיך אין זיין זכרון.

— ניין, ער איז דאָ קיינמאָל נישט געווען.

— איבעטטס? — האָט פעטער איבערגעחזרט און פלוצלינג איז אים עפעס איינגעפאַלן: — מען רופט אים נישט זשאַק?

דזשעני האָט אַ רגע געשוויגן. זי האָט אַ קוק־געטון אויף אים, און ער האָט באַמערקט, אַז זי איז זייער צעשראָקן.

— אַי, פעטער — האָט זי קוים אַרויסגערעדט, — איך האָב דאָס נישט געטאָרט, פאַר קיינעם אין דער וועלט האָב איך נישט געטאָרט דערמאָנען זיין נאָמען.

פעטער האָט געפילט, ווי אַלץ יובלט אין אים פאַר פרייד. ער האָט אָבער מורא געהאַט, אַז זי קאָן דאָס באַמערקן, האָט ער איינגעגראָבן זיין קאָפ אין דער מיידלס ברוסט.

— ליבסטע, געליבטע מיינע — האָט ער צאַרט געמורמלט.

— פעטער, דו האָסט געוווסט, נישט אמת?

— געוויס, — האָט ער געלאַכט, — מעגסט זיין זיכער, איך וועל קיינעם נישט דערציילן, מעגסט זיך אויף מיר פאַרלאָזן.

— דער אַדוואָקאַט ענדריוס האָט אָבער זייער פאַרלאַנגט, אַז דאָס זאָל בלייבן אַ סוד. איך מיט סעדזין האָבן אים

געמוזט שווערן, אַז מיר וועלן דאָס קיין מענטשן אין דער וועלט נישט זאָגן.

— דו האָסט עס מיר דען געזאָגט, איך האָב זיך האָך דאָס צופעליק דערהוסט. רייד נישט וועגן דעם, וועט קיינער נישט וויסן, אַז דו האָסט מיר געזאָגט. און ווען עס זאָל זיך אַפילו אַרויסווייזן, אַז איך ווייס, וועט דיר אויך קיינער נישט חושד־זיין, ווייל מען וועט מיינען, אַז איך האָב זיך מיט זשאַק איבעטס באַקאַנט אין טורמע.

דזשעני האָט באַלד אָן דער גאַנצער מעשה פאַרגעסן. פּעטער האָט זי געקושט און געצערטלט, זיך באַמיט צו באַהאַלטן פון איר זיין טריומף.

ער האָט געלייזט די ערשטע אויפגאַבע, וואָס געפּפּי האָט אים געשטעלט. ער איז דערגאַנגען דעם ערשטן גרויסן סוד אין הובער־פּראָצעס. דער שפּיאָן אין תפיסה פון אַמעריקען־סיטי, וועלכער גיט איבער דעם פּאַרטיידיקונגס־קאָמיטעט אַלע ידיעות, איז — זשאַק איבעטס, איינער פון די טורמע־וועכטער, די שוועסטער טאָדס קרוב.

.20

אַ גליקלעכער צופאַל האָט געוואָלט, אַז נאָך דעמזעלבן טאָג זאָל זיך פּעטער דאַרפן צוזאַמענטרעפן מיט גיוני. ווען נישט, ווער ווייסט, וואָס ס׳וואָלט געווען מיט אים. עפּעס אַ קלייניקייט: אַרומטראָגן זיך מיט אַזאַ סוד? ווי ס׳איז נאָר געוואָרן פינסטערלעך, האָט ער זיך אָפּגעזעגנט מיט די מיידלעך, איז אויף זיין אַלטן שטייגער דורכגעקראָכן דורכן הינטערשטן הויף און האָט זיך אַוועקגעלאָזן צום האָטעל־צו.

די גאַנצע צייט, וואָס ער איז געגאַנגען, האָט זיין מוח נישט אויפגעהערט פלייסיק צו אַרבעטן: ענדלעך איז געקומען די צייט, ווען דאָס גליק איז באמת נאָענט. און איצט מוז מען זיך שוין האַלטן אָן דעם, ווי ס׳באַדאַרף צו זיין, נישט אַרויסלאָזן עס אַזוי לייכטזיניק פון די הענט, ווי אַמאָל.

ווי נאָר פּעטער האָט געעפנט די טיר, האָט גיוני גלייך דערקענט אָן אים, אַז עפּעס איז געשען.

— נו? — האָט ער געפרעגט.

— איך האָב! — האָט פּעטער אַ געשריי־געטון.

— וואָס?

— דעם נאָמען פון שפּיאָן.

— גאָט! איר מיינט דאָס ערנסט?

— יאָ.

— ווער איז דאָס?

פּעטער האָט צענויפגעדריקט זיינע הענט אין פויסטן און צוזאַמענגענומען זיין גאַנצע ענערגיע.

— קודם־כל, — האָט ער זיך אָפּגערופן: — מוזן מיר זיך צוזאַמענריידן. מיסטער געפּפּי האָט געזאָגט, אַז מען וועט מיר צאָלן. ער האָט אָבער נישט געזאָגט, נישט ווען און נישט וויפל. —

— צו אַלדע שוואַרץ יאָר, — האָט זיך גיוני אָפּגערופן: — אויב אַייך האָט זיך באמת איינגעגעבן צו דערוויסן דעם שפּיאָנס נאָמען, דאַרף דאָס שוין זיין אייער קלענסטע דאגה. —

— גאַנץ גוט — האָט פּעטער אונטערגעבראָכן: — איך וואָלט אָבער פונדעסטוועגן זייער געוואָלט וויסן, וויפל איך וועל

באַקומען און ווי אַזוי וועט דאָס מיר אויסגעצאָלט ווערן. —

— וויפל ווילט איר? — האָט געפרעגט דער מענטש מיטן פנים פון אַ שטשור, און האָט זיך פונקט ווי אַן אמתער שטשור פאַרוקט אין אַ ווינקל און פון דאָרטן האָבן זיינע שאַרפע, שוואַרצע אויגלעך זיך איינגעגעסן אין שונא.

— וויפל? — האָט ער איבערגעחזרט.

פעטער האָט זיך אויף אַ מינוט פאַרטראַכט: אַזאַ געלעגנהייט מוז אויסגענוצט ווערן. צי דען אַרבעט ער נישט פאַר דער רייכסטער געזעלשאַפט פון אַמעריקאַן-סיטי, פאַרן אַיינבאַן-טרעסט? לייט זאָגן, אַז דערדאָזיקער טרעסט פאַרמאָגט הונדערטער מיליאָנען — ער ווייסט נישט גענוי וויפל הונדערטער, אָבער אַז ער קאָן פאַר אַזאַ זאַך גוט באַצאָלן, דאָס איז זיכער.

— איך רעכן, אַז דער סוד איז ווערט אַ צוויי־הונדערט דאָלאַר — האָט פעטער געזאָגט.

— גוט, זאָל זיין אַזוי, — האָט געענטפערט גיוניי: — איר וועט דאָס באַקומען.

פעטערן האָט אַ כאַפּ־געטון פאַרן האַרצן. פאַרוואָס האָט ער נישט געהאַט דעם מוט פינפהונדערט דאָלאַר צו פאָדערן? יאָ, ער האָט אַפילו געקאָנט פאַרלאַנגען טויזנט און פאַרזאָרגן זיך אויף זיין גאַנצן לעבן! —

— נו? — האָט דער „שטשור" נישט גערוט: — ווער איז דער שפּיאָן?

פעטער האָט זיך ווידער־אַמאָל צוזאַמענגענומען, אָנגעשטריינגט אַלע זיינע נערוון און דורכגעזייט דורך די ציין: — איך וויל אַ פריער וויסן, ווען איך וועל באַקומען דאָס געלט. —

— גאָט מיינער — האָט גיוניי אַ קרעכץ געטון — זאָגט אָקאָרשט דעם נאָמען, דאָס געלט וועט איר שוין באַקומען. וואָס מיינט איר, אַז איר האָט דאָס צוטון מיט שווינדלער?

— יאָ, דאָס איז אפשר אַלץ גאַנץ ריכטיק, — האָט פעטער ווייטער געזאָגט: — אָבער דער מיסטער געפּפי האָט מיר נישט געגעבן קיין גרונט צו מיינען, אַז ער האָט מיך זייער ליב. איך קען נאָך עד־היום מיט דער האַנט נישט רירן. —

— ער האָט געוואָלט באַקומען פון אייך די נויטיקע אינפאָרמאַציעס. — האָט מיסטער גיוניי באַשטעטיקט: — ער האָט דאָך געמיינט, אַז איר האָט דאָס געוואָרפן די באָמבע, איר קאָנט צו אים קיין שום טענות נישט האָבן. נו, מאַכט נישט קיין געשעפטן, רופט מיר אָן דעם נאָמען פון שפּיאָן און איך וועל שוין זען, אַז איר זאָלט אייער געלט קריגן. —

פונדעסטוועגן האָט נאָך פעטער אַלץ נישט געוואָלט נאָכגעבן. ער האָט אַפילו מורא געהאַט פאַרן „שטשור", זיין האַנט האָט אים גאַנץ שטאַרק געקלאַפּט, ער איז אָבער געבליבן פעסט ביי זיין פאָדערונג:

— אַ פריער מוז איך זען דאָס געלט — האָט ער געזאָגט מיט אַן ערנסטער מינע.

— פאַר וועמען, צו אַלדע רוחות, האַלט איר מיך דען פאָרט? — האָט דער צווייטער געפרעגט. — וואָס מיינט איר, אַז איך וועל אייך אַ פריער געבן דאָס געלט, דערנאָך וועט זיך אויסלאָזן, אַז איר האָט מיר געזאָגט אַ נאָמען, וואָס נישט געשטויגן, נישט געפלויגן, און דאָס וועט איך אָנגיין?

— דאָס וואָלט איך קיינמאָל נישט געטון.

— פון וואַנען קאָן איך דאָס וויסן? —

— איך וויל דאָך ווייטער אויך פאַר אײַך אַרבעטן.

— יאָ? נו, און מיר ווילן אײַך דאָך האַלטן. דאָס איז דאָך נישט די איינציקע אינפאָרמאַציע, וואָס מיר ווילן דורך אײַך באַקומען. איר וועט זען, אַז מיר באַהאַנדלען אונזערע מענטשן אָנשטענדיק, ווען נישט וואָלטן מיר דאָך גאָרנישט געקאָנט דערגרייכן. עס איז באַשטימט געוואָרן אַ מיליאָן האָלאַר פאַרן ברייננען די הויבערליט אויף דער תּליה. ווען איר וועט אַרבעטן, ווי ס'באַדאַרף צו זיין, וועט איר אויך אײַער טייל באַקומען און צו דער רעכטער צייט. —

לויט דעם, ווי ער האָט גערעדט, האָט מען אים געקאָנט גלייבן און פּעטער האָט זיך אָנגעהויבן אַ ביסל צו וואַקלען. וואָס איז אָבער די פּעולה? זיין גאַנץ לעבן איז דאָך פּעטערן אויסגעקומען צו זען, ווי מענטשן באַשווינדלען איינע די אַנדערע. ווי איין שווינדלער באַמיט זיך איבערצוקליגן דעם צווייטן, — און בשעת ס'איז געגאַנגען וועגן געלט-זאַכן, האָבן די מענטשן אין פּעטערס אויגן אויסגעזען, ווי די בולדאָגן, וואָס עסן זיך איין מיט דייערע ציין אין אַ צווייטן הונטס אַ שנוק; דעם הונטס געפילן גייען זיי דאַן זייער ווייניק אָן. ער איז פאַר זיי קיין נפקא-מינה נישט, צי אים געפעלט עס, אָדער נישט.

— צו דער רעכטער צייט? — האָט פּעטער איבערגעפרעגט: — ווי זאָל מען דאָס פאַרשטיין?

— גאָט מיינער! — האָט גיוניי אַ געשריי געטון אַן אומצופרידענער.

— איך וויל וויסן, צי וועל איך באַקומען דאָס געלט גלייך, ווי איך וועל אײַך אָנרופן דעם נאָמען, אָדער ערשט דעמאָלט, בשעת איר וועט שוין זיין זיכער, אַז דער, וואָס איך האָב אײַך אָנגערופן, איז טאַקע דער שפּיאָן? —

אַזוי האָבן זיך געריסן די האָזיקע צוויי בולדאָגן, געבורטשעט, געציפּט און געביסן איינע די אַנדערע. דאָ איז אָבער פּעטער געווען דער, וואָס האָט דער ערשטער אײַנגעביסן און ער האָט בשום-אופן נישט געוואָלט אָפּלאָזן. עס איז שוין אַפילו אַזוי ווייט דערגאַנגען, אַז גיוניי האָט געגעבן אָנצוהערעניש, אַז פּונקט אַזוי ווי דער טרעסט האָט באַוויזן צוויי מאָל אַריינצוואַרפן פּעטערן אין „לאָך", וועט ער דאָס קאָנען טון אויך אַ דריטן מאָל. פּעטערס האַרץ האָט געציטערט פאַר אימה, ער האָט אָבער פונדעסטוועגן גיוניים שנוק נישט אַרויסגעלאָזן.

— גוט, — האָט ענדלעך געזאָגט דער „שטשור". ער האָט גערעדט מיט איבערדריסיקייט און פאַראַכטונג, אָבער דאָס האָט פּעטערן גאַנץ ווייניק געקימערט.

— גוט, איך וועל פּרובירן. — ער האָט אַריינגעשטעקט די האַנט אין קעשענע, האָט אַרויסגענומען אַ פּעקל באַנקנאָטן אַלץ צו צוואַנציק דאָלאַר און האָט אָפּגעציילט דערפון אויפן טיש צען שטיק. פּעטער האָט געזען, אַז עס איז נאָך פאַרבליבן אַ ממון געלט און ער האָט זיך געטראַכט, אַז ער האָט זיכער צו ווייניק געבעטן; דאָס האָט אים שטאַרק פאַרדראָסן, אָבער גלייכצייטיק האָט פונדעסטוועגן זיין האַרץ געשפּרונגען פאַר פרייד: אַזאַ מין טבע האָט שוין אַ מענטשלעך האַרץ.

.21

גיוני האָט צוגענומען דאָס געלט פון טיש און האָט עס אַוועקגעלייגט אויפן בעט.

— דאָס איז עס — האָט ער געזאָגט: — גלייך ווי איר וועט מיר זאָגן דעם נאָמען, קאָנט איר דאָס נעמען. אָבער פאָלגט מיין עצה, איילט זיך נישט דערמיט, ווייל אויב אייער אינפאָרמאַציע וועט זיך אַרויסווייזן פאַר אַ פאַלשע, וועט אייך געפפי די הענט אויסדרייען.

דאָס האָט אָבער פעטערן נישט געאַרט.

— איך בין זיכער, אַז דאָס איז דער שפיאָן.

— נו, ווער איז דאָס?

— זשאַק איבבעטס.

— וואָס, צו אַלדע שוואַרץ יאָר! — האָט גיוני אַ געשריי געטון אַ צוקאָכטער.

— זשאַק איבבעטס, איינער פון די נאַכטוועכטער אין טורמע.

— איך קען אים. ווי אַזוי איז אייך דאָס איינגעפאַלן?

— ער איז די שוועסטער טאָד'ס אַ שוועסטערקינד.

— ווער זענען דאָס די שוועסטער טאָד?

— דזשעני טאָד איז מיין געליבטע. — האָט פעטער געענטפערט.

— אַ געליבטע? — האָט דער צווייטער איבערגעחזרט. ער האָט אַ קוק געטון אויף פעטערן און אַ שטשירע געטון מיט די ציין.

— אין משך פון צוויי וואָכן האָט איר זיך שוין צוגעקראָגן אַ געליבטע? דאָס וואָלט איך שוין אויף אייך באין אופן נישט געגלויבט.

דאָס איז אַפילו געווען אַ צווייפלהאָפטער קאָמפלימענט, פונדעסטוועגן האָט פעטער אויך אויסגעשטשירעט זיינע קרומע ציין:

— זי האָט מיך זייער ליב, — האָט ער געזאָגט: — זי האָט גלייך אויכעט באַלד, אַז זשאַק איבבעטס איז איר שוועסטערקינד. דערנאָך האָט זי זיך אמרת דערשראָקן, ווייל ענדריוס דער אַדוואָקאַט, האָט איר און איר שוועסטער אָנגעזאָגט, אַז זיי זאָלן זיך נישט דערוועגן צו דערמאָנען זיין נאָמען. איבבעטס איז דער שפיאָן — און עס קאָן וועגן דעם נישט זיין קיין שום ספק.

— גוטער גאָט! — האָט זיך גיוני אָפגערופן און אין זיין שטים האָט זיך געהערט איפריכטיקער כאַדרוס: — איבבעטס איז אַן אָנשטענדיקער מענטש. און ער זאָל דאָס זיין אַ רויטער, אַ פאַררעטער, דאָס איז פשוט נישט צו גלויבן! דערפאַר איז דאָס אַזוי שווער מיט דער חברה אַן עסק צו האָבן. מען ווייסט קיינמאָל נישט, ווען זיי האָבן פאַר זיך געוונען, מען ווייסט קיינמאָל נישט, ווען מען קאָן אָנטרויען. ווי אַזוי מאַכן זיי דאָס?

— ווער ווייסט — האָט פעטער געענטפערט: — יעדע רגע ווערט אַ הילפסלאָזער געבוירן.

— זעט איר, צו די הילפסלאָזע געהערן זיי שוין לכל הדעות נישט, — האָט געענטפערט דער מענטש מיטן פנים פון אַ שטשור און געקוקט מיט זיינע שטשורןאויגלעך, ווי פעטער קלייבט צענויף פון בעט די באַנקנאָטן און שטאָפט זיי אין קעשענע.

.22

דער מאַן מיטן פנים פון אַ שטשור

האָט געוואָרנט פּעטערן, אַז ער זאָל למען השם נישט אויסגעבן גלייך דאָס געלט. ווען מען זאָל זיך דערוויסן, אַז ער האָט געלט, קאָן לייכט פֿאַלן אויף אים אַ חשד. ער וואָלט דאַמאָלסט געמוזט באַווייזן, אַז ער האָט באַקומען דאָס געלט אויפֿן ערלעכן וועג. פּעטער האָט צוגעזאָגט עס באַהאַלטן אין אַ זיכערן אָרט, ביז וואַנען ער וועט נישט האָבן פֿאַרענדיקט זיין אַרבעט.

ער האָט אָבער פֿון זיין זייט אויפֿמערקזאַם געמאַכט דעם „שטשור", אַז מען טאָר באַין אופֿן נישט אָפּזאָגן גלייך איבבעטסן פֿון דער שטעלע, עס קאָן אַרויסרופֿן אַ רייד, מען קאָן זיך אָנהויבן פֿאַראַנדערפֿרעגן און דאָס קאָן אַמאָל זיין נישט באַקוועם פֿאַר פּעטערן. גיווני האָט אויף דעם געענטפֿערט מיט אַ שמייכל, אַז ער איז נישט נעכטן געבוירן געוואָרן. פֿאַרלויפֿיק וועט מען זשאַק איבבעטס איבערפֿירן אויף אַזאַ שטעלע, ווו ער וועט וועגן דער מעשה הובער לדולוטין גאָר נישט הערן, און שפּעטערצו, אַז ס'וועט אַוועקגיין אַ געוויסע צייט, וועט מען אויסזוכן אויף אים עפּעס אַ פּגימהלע, מען וועט אים אונטערשטעלן אַ פּיסל און אַזוי־אַרום פּטור ווערן פֿון אים.

ביי דערדאָזיקער און ביי די שפּעטערדיקע צוזאַמענקונפֿטן, האָט דער „שטשור" אַרומגערעדט מיט פּעטערן אַלע פּרטים פֿון הובער־פּראָצעס, וועלכער פֿלעגט וואָס אַמאָל ווערן אַלץ פֿאַרוויקלטער און קאָמפּליצירטער. נייע מענטשן זענען אַריינגעפּלאָנטערט געוואָרן, נייע פּראָבלעמען האָבן זיך פֿאַראַנדערגעוויקלט, עס איז געוואָרן מער טשעקאַווע, ווי אַ פּאַרטיע שאַך.

גיווני האָט נישט געזאָגט קיין ליגן, בשעת ער האָט דערציילט, אַז דער טרעסט האָט אַסיגנירט אַ מיליאָן דאָלאַר, די צו דערשלאָגן זיך, אַז הובער מיט זיינע אָנהייגער זאָלן פֿאַרמשפּט ווערן צום טויט.

לכתחילה איז אַפֿילו צוגעזאָגט געוואָרן מער נישט, ווי זיבעצן טויזנט דאָלאַר און פֿאַרשטייט זיך, אַז ס'האָבן נישט אויסגעפֿעלט קיין בעלנים, אויף צו פֿאַרדינען די האָזיקע מטבע. צום אומגליק זענען דאָס אָבער אַלץ געווען אַזעלכע נפֿשות, צו וועלכע די געשוווירענע האָבן באַין אופֿן נישט געקאָנט האָבן קיין צוטרוי: די פֿרויען זענען אַלע געווען פּראָסטיטוטקעס, די מענער — שווינדלער, קאָרטנשפּילער, כמעט אַלע געוועזענע קרימינעלע. נישט אַלע מאָל, פֿאַרשטייט זיך, פֿלעגן די האָזיקע חברה־לייט דערציילן וועגן זייער „שיינער" פֿאַרגאַנגענהייט, פֿלעגן אָבער קומען די קעגנער, אויסשפּירן זיי און די זאַך פֿלעגט אַרויס אויף דער ליכטיקער שיין. דאַמאָלסט פֿלעגט פֿאַרשטייט זיך זיין זייער שלעכט. עס פֿלעגט דערגיין ערצו, אַז ס'פֿלעגט אַפֿילו אויסקומען צו פֿעלשן דאָקומענטן.

ביז אַהער האָבן זיך צו די געשוווירענע געמאָלדן צוועלף אַזעלכע עדות. אין זייערע עדות־זאָגן האָט זיך אַרויסגעוויזן זייער אַ סך סתּירות און שקרים. און דאָס האָט אָנגעמאַכט געפֿפֿין מיט זיינע געהילפֿן אַ שיעור פֿאַרדרוס און אַרבעט.

ווי אויף צו להכעיס, האָט זיך גראָד געדאַרפֿט מאַכן, אַז אין יענעם מאָמענט, אין וועלכן מען האָט לויטן באַשולדיקונגס־אַקט געוואָרפֿן די באָמבע, איז דושים

הובער צוזאַמען מיט זײַן פֿרוי געשטאַנען אויף אַ דאַך און געקוקט אויף דער מאַניפֿעסטאַציע. אַחוץ דעם איז נאָך די מאַניפֿעסטאַציע פֿון דעמזעלבן דאַך פֿאָטאָגראַפֿירט געוואָרן און אויפֿן בילד האָט זיך אויך אָפּגעפֿאָטאָגראַפֿירט אַ גרויסער זייגער פֿון אַן אַנטקעגנדיקן יוּוועליר־געשעפֿט, וועלכער האָט געוויזן גענוי די מינוט, ווען הובער מיט די איבעריקע זענען געשטאַנען אויפֿן דאַך. דער פּראָקוראַטור האָט זיך אַפֿילו אײַנגעגעבן אַרײַנצובאַקומען די פֿאָטאָגראַפֿיע אין זײַנע הענט און עס וואָלט געווען אַלץ אין אָרדענונג, האָבן זיך אָבער די קעגנער דערוווּסט פֿון איר עקזיסטענץ און האָבן זי דורכויס געוואָלט זען.

נאַטירלעך, אַז בײַ אַזאַ לאַגע האָט שוין די פּראָקוראַטור מורא געהאַט צו פֿאַרניכטן די פֿאָטאָגראַפֿיע. עפּעס וואָס האָט מען אָבער געדאַרפֿט טון, האָט זי זיך גענומען צו אַזאַ מיטל: זי האָט אַזוי לאַנג געלאָזן איבערפֿאָטאָגראַפֿירן און רעטושירן דאָס בילד, ביז וואַנען דער ווײַזער פֿון זייגער איז כמעט אָפּגעמעקט געוואָרן און מען האָט שוין נישט געקאָנט כאַפּן, וואָס ער באַווײַזט. די קעגנער, נאַטירלעך, האָבן אָנגענומען אַלע מיטלען צו דערווײַזן די דאָזיקע פֿאַלשקייט. דאָס אַלץ האָט געבראַכט מיט זיך אָן אַ שיעור שפּיאָנאַזש און קעגנשפּיאָנאַזש.

גענוג צרות האָבן אויך אָנגעמאַכט דער פּראָקוראַטור די עדות מצד דער פֿאַרטיידיקונג. צום אומגליק האָבן גראָד אַ פֿינף, זעקס מענטשן געזען, ווי די באָמבע איז אַראָפּגעשלײַדערט געוואָרן פֿון דאַך, פֿון הונגענהיימערס האַנדלס־הויז און דאָס האָבן זיי דערציילט פֿאַר די געשוווירענע. אָבער דאָס האָט דאָך לדהלותין נישט געשטימט מיט דער מעשה וועגן רייזע־זעקל, אויף וועלכער עס האָט זיך געשטיצט די באַשולדיקונג. ווײַבאַלד אַזוי איז אויסגעקומען צו פּרובירן, ווי נישט איז „אַרײַנצוקריגן זיך" צו די דאָזיקע מענטשן. זיך מיט זיי אַן עצה געבן.

אפשר איז אײנעמס הויז פֿאַרזעצט און ער האָט מורא, אַז מען זאָל אים נישט אַרויסזעצן. דער צווייטער האָט אפשר אַ סכסוך מיט זײַן ווײַב, זי וויל זיך גטן מיט אים און וואָלט געוואָלט אים עפּעס אָפּטאָן אַ שפּיצל. אַ דריטער איז אפשר פֿאַרפּלאָנטערט אין אַן אינטריגע מיט אַ צווייטנס אַ ווײַב, אָדער אפשר קאָן מען אים סתּם דורך אַ פֿרוי אַרײַנפּלאָנטערן אין אַן אינטריגע.

עס איז אויך דערוויזן געוואָרן, אַז געוויסע מענטשן האָבן גלײַך נאָכן אויפֿרייס אַליין איבערגעריסן אַ שטיק וואַנט פֿון מויער און צעשמעטערט דעם טראָטואַר נעבן יענעם אָרט, ווו דער אויפֿרייס איז פֿאָרגעקומען. דאָס איז געמאַכט געוואָרן צוליב דעם, כּדי צו באַשטעטיקן דעם כּלל, אַז ס'איז געווען נישט איין באָמבע, נאָר אַ גאַנץ רייזע־זעקל. דער צעשעדיקטער אָרט איז נאָכדעם אָפּגעפֿאָטאָגראַפֿירט געוואָרן און די פֿאָטאָגראַפֿיעס זענען צוגעלייגט געוואָרן צום פּראָצעס. איצט האָט זיך אָבער אַרויסגעוויזן, אַז עמיצער האָט פֿאָטאָגראַפֿירט דעם אָרט פֿון דער קאַטאַסטראָפֿע נאָך אײדער דאָס „שטיקל־אַרבעט" איז אָפּגעטון געוואָרן און, אַז די דאָזיקע פֿאָטאָגראַפֿיע געפֿינט זיך בײַ די קעגנער. ביז הײַנט האָט זיך נאָך נישט

איינגעגעבן צו דערוויסן, ווער עס האָט געמאַכט די פאָטאָגראַפּין און ווי אַזוי וואָלט מען אים געקאָנט אַריינקריגן אין די הענט אַריין.

דאָס איז אַלץ, וואָס גיזוניי האָט פאַר דעם מאָל באַוויזן איבערצוגעבן פּעטערן; און פאַרענדיקט האָט ער דערמיט, אַז ווען פּעטער וואָלט פאַרשטאַנען, ווי אַזוי מיטצואַרבעטן אין די אַלע אָנגעלעגנהייטן, וואָלט ער געקאָנט ווערן אַ גרויסער גביר.

ווען פּעטער איז דאָסמאָל אַוועק פון גיזונייען, האָט זיך אים ממש דער מוח געמישט. מיטן גאַנצן ברען האָט ער זיך אַ וואָרף געטון אויפן זאַמלען אינפאָרמאַציעס. ער האָט קיין שום געלעגנהייט נישט דורכגעלאָזן: ער פלעגט ריידן מיט סעדי, מיט דזשעני און פלעגט זיך באַמיען אויסצוקריגן פון זיי, וואָס ס'איז נאָר מעגלעך געווען. דערנאָך פלעגן דאָך אַריינקומען אין שטוב דער יונגער קאַרמיק, מיריאַם יאַנקאָוויטש, פרייל נעבבינס און די אַלע פלעגן פאַרשטייט זיך ריידן צווישן זיך, דערציילן איינע די אַנדערע, וואָס זיי האָבן געהערט, זיך טיילן מיט זייערע מיינונגען און האָפענונגען. פּעטער פלעגט נישט דורכלאָזן קיין איין וואָרט. און אַט האָט ער זיך דערוווּסט, אַז זיי האָט זיך איינגעגעבן צו דערגיין, ווו עס געפינט זיך אַ קרוב פון יענעם פאָטאָגראַף, וואָס האָט אַרונטערגענומען די פּראָצעסיע, און יענער קרוב האָט מסכּים געווען צו פּרובירן ווירקן אויפן פאָטאָגראַף, אַז ער זאָל אויסזאָגן דעם אמת.

איינמאָל איז דאָנאַלד גאָרדאָן געקומען זייער אַ צעטראָגענער. איינער פון די וויכטיקסטע עדות, אַ קאָלאָניאַל־קרע־מער, איז צוגעצויגן געוואָרן צו פאַראַנטוואָרטלעכקייט פאַרן פאַרקויפן איבערגעפירטן קעז. דאָס איז אויך געווען מאַטעריאַל פאַר פּעטערן. און יעדן אָוונט, איידער ער פלעגט גיין שלאָפן, פלעגט ער אַלץ, וואָס ער האָט זיך דערוווּסט, פאַרנאָטירן און אַיינגייען אין זיין אונטערשלאַק. איינמאָל — און אויב מען האָט געדאַרפט איז צווייִמאָל אַ וואָך — פלעגט ער זיך באַגעגענען מיט גיזוניי און זיי פלעגן זיך צוזאַמען פאַנאַנדערקלייבן אין אַלע זיינע נאָטיצן.

23

אין פּעטערס אויגן האָט דאָס אַלץ אויסגעזען, ווי אַ מין אַזאַרט־שפּיל, וועלכער וואָלט אים מסתּמא קיינמאָל נישט דערעסן געוואָרן, ווען נישט דאָס, וואָס ער האָט גאַנצע טעג געמוזט פאַרברענגען מיט דזשענין אַליין אין שטוב. דער האָניק־חודש איז זייער אַ גוטע זאַך, אָבער זען ער וואָלט זיך געדאַרפט לאַנג ציִען, וואָלט זיכער קיין שום מאַן נישט אויסגעהאַלטן. די קליינע דזשעני איז קיינמאָל נישט מיד געוואָרן פון קושן זיך. און האָט אַלץ געוואָלט נאָכאַמאָל און נאָכאַמאָל הערן, אַז פּעטער האָט זי ליב.

אַ מאַן ווערט אויך גיך פאַרטיק מיט זיינע ליבעס־ערקלערונגען. אַ פרוי ווערט קיינמאָל נישט דערעסן צו הערן אויף דערהאָזיקער טעמע. תּמיד טראַכט זי אָדער וועגן דעם, וואָס ס'איז געווען, אָדער וועגן דעם, וואָס ס'וועט זיין. זי וועט שטענדיק פאַר אירע אויגן געוויסע פאָלגן, אחריות, וואָרט פאַר איר גוטן שם און פאַר אירע פליכטן. און ווען עמיצן קומט אוים אין אַ משך פון אַ לייגערער צייט דאָס צו

הערן טאָן־אַיין, טאָג־אויס, ווערט אים זייער דאַגוויליק.

דזשעני האָט זיך געפֿילט אומגליקלעך, וואָס זי נאַרט־אָפּ סעדין. זי וואָלט זיך געוואָלט פֿאַר איר מתודה זיין. עס איז אָבער אַ סך גרינגער זאַכן צו באַהאַלטן, איידער זיך פֿאַר עמיצן מודה זיין, אַז מען האָט זיי באַהאַלטן. און דזשעני האָט געשוויגן. עס האָט איר אָבער זייער געקרענקט. פּעטער האָט נישט פֿאַרשטאַנען, צוליב וואָס דאַרף דאָס סעדי וויסן. פֿאַרוואָס קאָן נישט אַלץ בלייבן אַזוי ווי ס'איז. פּעטער האָט אויך נישט געקאָנט באַגרייפֿן, צוליב וואָס דאַרפֿן זיי תמיד ריידן, וועגן קלאַסנקאַמף, אָדער דאגהנען וועגן דער וועלט־מלחמה. צי וואָלט נישט געווען בעסער, זיי זאָלן די צייט פֿאַרברענגען פֿריילעך, אין פֿאַרגעניגן? מיט איין וואָרט, ער האָט אַ סך זאַכן נישט פֿאַרשטאַנען און דאָס האָט אים געשטערט הנאה צו האָבן פֿון זיין לעבן.

דאָס הייסט אָבער נישט, אַז פּעטער איז געווען אַ מענטש אָן געפֿילן. פֿאַרקערט, ווען ער פֿלעגט די קליינע דזשעני האַלטן אין זיינע אָרעמס, פֿלעגט ער דאַמאָלסט זיין זייער גערירט און פֿילן און פֿאַרשטיין די ווערדע פֿון איר שיינער, צאַרטער נשמה. ער וואָלט זי גערן געהאָלפֿן, — אָבער וואָס זאָל ער טון? אין דער לאַגע, אין וועלכער ער האָט זיך געפֿונען, האָט ער האָך נישט געקאָנט דיספּוטירן מיט איר, אָדער פּרוּוון זיך ווירקן, אַז זי זאָל ענדערן אירע איבערצייגונגען; ער פֿלעגט האָך מוזן מסכּים זיין מיט אַלע אירע בליקן, האָבן זיי געמעגט ווער־ווייסט ווי נאַריש זיין. און וואָס זאָל מען טון מיט אַ מענטשן, וואָס איז פֿאַרפֿירט, וואָס איז ממש פֿאַרמשפּט אונטערצוגיין צוליב זיין שוואַכקייט? וואָס וועט ער האָבן דערפֿון, וואָס ער וועט זיך מיט איר צוזאַמען וואַרפֿן אין אָפּגרונט?

פּעטער האָט איינגעזען, אַז אויף דער וועלט זענען דאָ צוויי טיפּן מענטשן: איינע, וואָס עסן און די צווייטע, וואָס ווערן געגעסן. ער אָבער האָט תמיד געוואָלט געהערן צו די ערשטע. פֿאַר די צוואַנציק יאָר פֿון זיין לעבן האָט זיך פּעטער גוט אויסגעלערנט צו פֿאַרשטיין דעם ווערט פֿון „אידייען", „רעליגיעס" און „באַוועגונגען". ער האָט געוווסט, אַז דאָס זענען אַלץ נעצן אויף צו פֿאַנגען „פֿרייערס". צווישן די פֿרייערס, וואָס ווילן נאַטירלעך נישט געפֿאַנגען ווערן און די קלוגע מענטשן, וואָס ווילן זיי נישט אַנדערש פֿאַנגען, קומט פֿאָר אַן אייביקער קאַמף. און דערפֿאַר געפֿינען אויס די קלוגע מענטשן אַלץ נייע, מער צוציענדיקע נעצן.

וואָס איז שייך די „חברים" האָט זיך שוין פּעטער צו זיי גוט צוגעקוקט און ער ווייסט שוין, אַז זייערע נעצן זענען שוין גאָר גוטע. די אָרעמע קליינע דזשעני הייגט פֿעסט אויפֿן ווענדקע, — וואָס קען דאָ פּעטער העלפֿן?

זי איז דאָך אָבער פֿאָרט געווען פּעטערס ערשטע גליקלעכע ליבע. אָפּטמאָל ווען ער פֿלעגט זיך פֿילן זייער גערירט, פֿלעגן אים אַרויסקומען אויפֿן זינען געפּיס ווערטער, אַז ביי אַ מענטשן, וואָס איז פֿאַרליבט איז גרינג אַרויסצוקריגן דעם אמת. מיט גרויס מי פֿלעגט ער

טײלמאָל אונטערדריקן בײ זיך דעם פאַרלאַנג צו זאָגן דער מײדל: — געניג דיר שױן צו דרשע׳נען, רו זיך אָפּ אַביסל. לאָמיר הנאה האָבן פון אינזער לעבן. —

טײלמאָל פלעגט ער כמעט אַרױסרײדן די דאָזיקע װערטער, הגם ער האָט געװוּסט, אַז ער קען דערמיט אַלץ איבערפירן. אײן מאָל איז דזשעני געקומען אין אַ נײער װײדענער קלײד, װאָס אײנע פון די רײכע חברטעס האָט איר אַװעקגעגעבן. דאָס קלײד איז געװען פון אַ װײכן גראָען זײדן־שטאָף און האָט זײער גוט געפּאַסט צו דזשעניס גראָע אױגן. פּעטער האָט נאָך קײנמאָל אין זײן לעבן נישט געהאַלטן אין זײנע אָרעמס אַזאַ מין עלעגאַנט מײדל. װי גערן ער װאָלט איצט מיט איר אַרױס אין גאַס, געװיזן די פאַר לײט! און ער האָט אַלײן נישט געװוּסט װי אַזױ, נאָר דאַמאָלסט װען ער האָט זײן פּנים געהאַט צוגעדריקט צום װײכן זײד, האָט ער שטיל אַרױסגערעדט: — דו װײסט, מײדעלע, אין אַ שײנעם פרימאָרגן, װעלן מיר דאָס בײדע אַלײן לאָזן און אַװעקגײן ערגעץ װײט, װוּ עס איז גוט אױף דער װעלט.

ער האָט גלײך דערפילט װי דזשעני האָט זיך צוזאַמענגענומען און האָט זיך אָפּגערוקט פון אים. אין דער זעלבער רגע האָט ער זיך שױן גענומען פאַריכטן זײן פעלער.

— איך װיל, אַז דו זאָלסט געזונט װערן, האָט ער זיך געבעטן: ביז צו אַלעמען אַזױ גוט, בלױז װעגן זיך טראַכסטו נישט. דערפאַר װאָלט איך געװאָלט מיר זאָלן אַװעקגײן.

אפשר נישט אַזױ די װערטער, װי דער טאָן, מיט װעלכן זײ זענען אַרױסגעזאָגט געװאָרן, האָט איבערגעשראָקן דזשעני׳ן.

— אַך, פּעטער! האָט זי זיך אָפּגערופן: — װאָס פאַר אַ ראָליע שפּילט אַן אײנציקער מענטש, כּל זמן מיליאָנען יונגע מענטשן װערן אױף שטיקער צעריסן, און מיליאָנען פרױען און קינדער שטאַרבן פאַר הונגער?

אַזױ זענען זײ װידער אַרױפגעקומען אױף דער פראַגע פון דער מלחמה; פּעטער האָט װײטער געמוזט נעמען אױף זיך די אַלטע משא, װערן פון דאָסנײ אַ העלד, אַ מאַרטירער, אַ רױטער. דעם זעלבן טאָג זענען געקומען דרײ װאַנדער־אַגיטאַטאָרן — װי שרעקלעך עס זענען פּעטערן דערעסן געװאָרן די דאָזיקע מענטשן מיט זײערע רײד! עס האָט זיך אים ממש געװאָלט אַ געשרײ טון:

— געניג אײך שױן צו קלאַפּן אַ קאָפּ! דאָס װאָס איר רופט באַװעגונג איז בלױז אײערער אַן אױפטו, כּדי איר זאָלט קענען, אַנשטאָט צו אַרבעטן מיט האַק און האַמער בעסער קלאַפּן מיטן צונג! נאָר דאָ האָט זיך אים פאָרגעשטעלט װי אײנער פון זײ גיט אים אַ פרעג:

— איר האָט עפּעס אַ סך געאַרבעט מיט האַק און האַמער? און דער צװײטער גיט צו:

— װי איך האָב געהערט, האָט איר, דוכט זיך, אַלע מאָל פאַרשטאַנען װי אַזױ אױסצוזוכן זיך עפּעס אַ גרינגע מלאכהלע. —

און װײל דאָס איז אמת געװען, האָט דאָס נאָך פּעטערן מער פאַרדראָסן און

עס איז אים נאָך שווערער געווען צוזאַמענצוקומען זיך מיט די חברים סמיט, מיטן ברודער יאָנאַס און מיטן חבר בראַון, וועלכער איז אָקאָרשט ערשט אַרויס פֿון תּפֿיסה. און דאָ איז נאָך אויסגעקומען געדולדיק אויסצוהערן אַלע זייערע מעשׂיות צוקוקן זיך, ווי זיי עסן אויף אַלץ, וואָס עס שטייט אויפֿן טיש און דאָס ערגסטע איז, וואָס די גאַנצע צייט איז אויסגעקומען צו מאַכן דעם אָנשטעל, אַז מען גלייבט גאָר מי-יודע ווי אין זייערע רייד.

און עס איז געקומען אַ צייט, אַז פּעטער האָט שוין מער ניט געקאָנט אויסהאַלטן. האָט שוין מער בשום אופֿן ניט געקאָנט זיצן אַ גאַנצן טאָג פֿאַרשלאָסן אין שטוב. ער איז געוואָרן בייז ווי אַ הונט, וואָס זיצט אויף אַ קייט. און אויב עס וועט זיך אים ניט איינגעבן ווי ניט איז אויסצוקריכן זיך, וועט ער זיכער אַרויסגעבן. ער האָט געמאַכט אַ פּראָבע, האָט געמאָלדן, אַז דער דאָקטאָר האָט אים געהייסן זיין אַ סך אויף דער פֿרישער לופֿט. עס האָט אים געלונגען, מען האָט אים דערלויבט אַרויסצוגיין און עס איז אים געוואָרן אַ ביסל גרינגער.

איצט האָט ער אויך באַקומען אַ מעגלעכקייט אויסצוגעבן אַ ביסל געלט; ער פֿלעגט זיך אַריינרוקן ערגעץ אין אַ שטילן ווינקל אין אַ רעסטאָראַן, באַשטעלן אַ ביפֿשטיק און עסן וויפֿל עס איז אין אים אַריינגעגאַנגען און קיינער האָט אים ניט געשטערט. פּעטער איז טאַקע געווען זייער אויסגעהונגערט. ווי איז ער שוין אויף זיין לעבן ניט אויסגעוועזן:

אין יתומים-הויז, ביים שוסטער סמיטערס, אין טורמע, און ערגעץ האָט ער נאָך אַזוי שלעכט ניט געלעבט ווי ביי די שוועסטער טאַר. ווייל די גאַנצע געלט, וואָס זיי פֿלעגן האָבן, פֿלעגן זיי אַוועקגעבן אָדער דעם פֿאַרטיידיקונג-קאָמיטעט, אָדער דעם „טראָמפּייט“, דער סאָציאַליסטישער צייטונג, וואָס פֿלעגט אַרויסגיין אין אַמעריקען-סיטי.

24

פּעטער האָט זיך געווענדעט צום אַדוואָקאַט ענדריוס און האָט געבעטן ער זאָל אים געבן עפּעס אַ באַשעפֿטיקונג, ער וואָלט געוואָלט מיטאַרבעטן אין פֿאַרטיידיקונג-קאָמיטעט. דער אַדוואָקאַט האָט אים אַהין אַריינגעשיקט. מער ווי דאָס האָט פּעטער ניט געדאַרפֿט. דאָרטן האָט מען אַ גאַנצן טאָג גערעדט וועגן הובער-פּראָצעס און ער האָט געקאָנט דערגיין די וויכטיקסטע נייעס.

נאָר פּעטער האָט זיך דערביי ניט אָפּגעשטעלט, ער האָט זיך באַמיט צוצופּאַסן צו אַלעמען, מען האָט אים דאָרטן אין גיכן ליב באַקומען, ער האָט געקראָגן גוטע פֿריינט און דערנאָך האָט שוין לאַנג ניט געדויערט און ער האָט זיך באַקאַנט מיטן הויפּט-עדות מצד דער פֿאַרטיידיקונג. ער האָט זיך דערוווּסט, אַז יענער האָט עפּעס געהאַט אַמאָל אַן עסק מיט אַ פֿרוי, אים האָט זיך אויך איינגעגעבן צו דערגיין איר נאָמען און פּעטער האָט שוין גענומען אַרבעטן וועגן דעם, ווי אַזוי זי אַפּצוברענגען קיין אַמעריקען-סיטי. די זאַך האָט געזאָלט אַזוי קינציק געמאַכט ווערן, אַז די פֿרוי אַליין האָט ניט געדאַרפֿט וויסן ווי

אַזוי עס איז געקומען דערצו. און איידער זי איז נאָך דאָ געווען האט מען שוין געזוכט פּעדים ווי אַזוי זיי ביידן צוזאַמען צו פירן. און אויב דאָס וועט געלינגען, די אַלטע ליבע וועט זיך ווידער פאַנאַנדערפלאַקערן, דאַמאָלסט איז די זאַך מיטן הויפּט־עדות ערליידיקט.

— אַלע מאָל איז עפּעס דאָ, ביי וואס מען קען די הברה־לייט פּאַקן, האָט גיוניי געזאָגט און האָט מיט ברייטקייט איינגעצאָלט פּעטערן פינף הונדערט דאָלאַר פאַר דער אינפאָרמאַציע.

פּעטער וואָלט איצט געקאָנט העכסט גליקלעך זיין, האָט זיך אים גראָד געמאַכט אַ שרעקלעכע צרה. פאַר דער לעצטער צייט האָט דזשעני אַליין עפּטער גענומען רעדן וועגן חתונה האָבן. און ענדלעך האָט זי אים מודה געווען עפּעס אַ זאַך, צוליב וואָס די חתונה האָט אומבאַדינגט געמוזט זיין. זי האָט אים דאָס מודיע געווען מיט אַ ציטערדיקער שטים, אַ פאַרדויטלטע און מיט אַראָפּגעלאָזטע אויגן. אָבער פּעטער איז אַזוי צעטומלט געוואָרן, אַז ער דט פאַרגעסן צו שפּילן די ראָלע, אין וועלכער דזשעני איז אים געווינט געווען צו זען. און ער האָט איר אויף איין רגע געוויזן זיין אמתן פּרצוף.

דזשעני האָט אָנגעהויבן ספּאַזמירן: — וואָס איז מיט אים געשען? צי דען וויל ער מיט איר נישט חתונה האָבן, ער האָט דאָך איר אַזוי פיל מאָל צוגעזאָגט? ער דאַרף דאָך פאַרשטיין, אַז מער וואַרטן טאָר מען שוין נישט.

פּעטער, וועלכער האָט דעם ערשטן מאָל אין זיין לעבן געהאַט צו טון מיט אַ היסטערישער פרוי, האָט אַזוי פאַרלאָרן דעם קאָפּ, אַז ער האט לגמרי נישט געוואוסט, וואָס צו טון. האָט ער געכאַפּט דעם קאַפּעליוש, האָט אַ טראַסק געטון מיטן טיר און איז אַנטלאָפן געוואָרן.

ווען ער איז אַרויסגעלאָפן האָט ער ערשט גענומען טראַכטן. און וואָס מער ער האָט געטראַכט, האָט ער אַליין מער פאַרשטאַנען, אַז דער ענין איז זייער נישט קיין אָנגענעמער. ווען עס מאַכט זיך מיט אים מי־יודע וואָס פאַר אַ זאַך, וואָלט ער ווי אַן אָנגעשטעלטער אין אייזנבאַן־טרעסט נישט געהאַט, וואָס מורא צו האָבן. דאָ איז אָבער אַזאַ מעשה, אַז ס'איז אַ גרויסער ספק צי וועט אים עמיצער קענען פאַרטיידיקן. סיידן זיי וואָלטן געקאָנט דעם ענין ערליידיקן אויף דעם אופן, אַז איצט זאָל ער מיט דער מיידל חתונה האָבן און דערנאָך זאָל ער קענען מאַכן ויברח אין פאַרטיק.

פּעטער איז אויף אַזוי ווייט אומרויִק געווען, אַז ער האָט זיך נישט געקאָנט איינהאַלטן און האָט אָנגעטעלעפאָנירט אין געפּעפּים ביוראָ און האָט געבעטן, אַז מען זאָל אים צושיקן גיוונייען, דאָס איז געווען זייער געפערלעך צו טון, ווייל מען האָט שפּיאָנירט די טעלעפאָנען און עס האָט געקאָנט געמאָלט זיין, אַז דער פאַרטיידיקונג־קאָמיטעט פון זיין זייט טוט דאָס אויך. פּעטער האָט דאס אָבער געמוזט טון. ער האָט געבעטן גיוונייען, ער זאָל קומען אויף זייער שטענדיקן אָרט.

ווען זיי זענען זיך צוזאַמענגעקומען האָט אים פּעטער דערציילט די מעשה.

לכתּחילה האָט גיזיי שרעקלעך געלאַכט, נאָר ווען ער האָט דערזען, אַז זיין מענטש איז זייער צוטראָגן און אין כּעס, האָט ער אויפגעהערט.

— איך ווייס ניט, וואָס איז דאָ דער געלעכטער? האָט געפרעגט פּעטער. איך וואָלט וועלן וויסן ווער וועט אייך געבן די אינפאָרמאַציעס, קוים בין איך אַזוי אומגליקלעך. —

— אָבער גוטער גאָט, צו וואָס האָט איר זיך געדאַרפט אויסזוכן אַזאַ מין מיידל?

— איך האָב געמוזט נעמען וואָס עס האָט זיך געמאַכט. און ווידער זענען אַלע מיידלעך די זעלביקע, מען האָט פון זיי אַלעמען צרות. ווען ניט, קען מען מיט זיי גאָרניט מאַכן.

— נאַטירלעך, וואָלט מען עפּעס געקאָנט טון דערצו. פאַרוואָס זייט איר פריער צו מיר ניט געקומען? אָבער קוים האָט איר איר צוגעזאָגט חתונה צו האָבן, איז דאָס אייער אייגענער ענין.

איך קען אייך גאָרניט העלפן.

ער האָט אויך פאַרוואָרפן פּעטערס פּלאַן אַפריער חתונה האָבן, דערנאָך זיך ווי ניט איז אַרויסדרייען, דאָס וועט זיין אוממעגלעך. און ווידער איז דאָס פאַרבונדן מיט אַזעלכע זאַכן, אַז פּעטער וועט אינגאַנצן מוזן אויפהערן צו זיין אַ שפּיאָן. מען מוז דער מיידל געבן געלט, שיקן זי צו אַ דאָקטאָר. ער וועט פּעטערן פאַרשאַפן דעם נויטיקן אַדרעס.

— יאָ, אָבער וואָס זאָל איך איר זאָגן? האָט פּעטער געטענהט: — וואָס זאָל איך איר אויפגעבן פאַר אַ סיבה, פאַר וואָס וויל איך מיט איר ניט חתונה האָבן?

— קלערט עפּעס אויס. עס האָט דאָך געקאָנט זיין אַזוי, אַז איר האָט שוין פון פריער אַ ווייב. פּעטער האָט אים אָנגעקוקט ווי אַ משוגענעם.

— דאָס איז די פּשוטסטע זאַך. איך קען אייך אַפילו אַ ווייב אויך צושטעלן טאָמער וועט איר דאַרפן. נאָר איך רעכן, אַז מען וועט דאָס גאָרניט דאַרפן; קלערט עפּעס אויס פאַר דער מיידל אַ טרויעריקע געשיכטע: איר האָט אַ ווייב, איר האָט געהאַפט, אַז איר וועט זיך גטן מיט איר, איצט לאָזט זיך אויס, אַז מען קען ניט. אייער ווייב האָט זיך דערוווּסט, ווייל זי אָננעמען מיטלען. און דאָ גיט דער מיידל צו פאַרשטיין, אַז צוליב דעם, וואָס איר זייט אַן עדות אין הובער־פּראָצעס, וואָלט דאָס זיין זייער ניט באַקוועם. און אויב זי איז טאַקע אַן אמתע איבערצייגטע, וועט זי אייך ניט וועלן קאָמפּראָמיטירן און וועט אַפילו וועגן דעם איר אייגענער שוואַנגערשאַפט ניט דערציילן.

פּעטערן האָט געעקלט פון דעם פּלאַן; ער האָט שוין געזען פאַר זיינע אויגן ווי די קליינע דושעני ליגט אויפן סאָפע און וויינט. און ער האָט זיך שוין פאַר־אויס געשראָקן פאַר דער שרעקלעכער סצענע, וואָס אים וועט אויסקומען איבערצולעבן. ער האָט אָבער קיין אַנדער ברירה ניט געהאַט. ער האָט געמוזט גיין און אַפילו זיך צואיילן, ווייל די זאַך האָט געמוזט ערלעדיקט ווערן נאָך איידער סעדי איז געקומען פון דער אַר־

בעט אַהיים. ווען נישט, וועט שוין אפשר זיין צו שפּעט.

25

פּעטער איז געקומען צו לויפן אַהיים. דזשעני איז נאָך אַלץ געלעגן אויפן בעט און געוויינט. זי האָט אויסגעזען בלאַס, אָבער שוין אַביסל באַרויִקט און פּעטער האָט געמיינט, אַז מען קען מיט איר רעדן. קענטיק אָבער, אַז די געפילן ביי פרויען שעפּן זיך נישט אויס אַזוי גיך.

זי איז געלעגן אַ בלאַסע און האָט זיך שטיל צוגעהערט צו דער הקדמה פון פּעטערס ווידוי, אָבער ווי נאָר ער איז דערגאַנגען דערצו, אַז ס'איז אים אויסגעקומען אַרויסצורעדן די אומגליקלעכע פּאָר ווערטער, דאָס ער האָט שוין פון פריער אַ ווייב, איז דאָס מיידל מיט אַזאַ מין ווילדן געשריי אַ שפּרונג געטאָן פון בעט, אַז ער האָט געמיינט, אַז זי איז פון זינען אַראָפּ.

פּעטער האָט זיך געפּרוּווט פאַרענטפערן, אַז ער איז נישט שולדיק, ער האָט געמיינט, אַז אַט־אָט ווערט ער פריי. אָבער דזשעני האָט געבראָכן די הענט און געשריִען:

— דו האָסט מיך אָפּגענאַרט! דו האָסט מיך אָפּגענאַרט!

עס האָט אויסגעזען ווי עפּעס אַ סצענע פון אַ קינעמאַטאָגראַף.

פּעטער האָט איר געוואָלט אָנגענעמען ביים האַנט, זאָגן איר עפּעס, זי האָט זיך אָבער אַ ריס געטאָן פון אים, אַוועקגעלאָפן אין צווייטן עק צימער און אויסגעשטעלט אויף אים אַ פּאָר אויגן, ווי אַ ווילדע חיה, וועלכע מען קלייבט זיך צו שחטן. אין אַ רגע אַרום האָט זי ווייטער אָנגעהויבן שרייען. זי האָט געמאַכט אַזאַ ליאַרעם, אַז פּעטער האָט מורא געהאַט, אַז די שכנים זאָלן נישט אַריינגיין. האָט ער דאַמאָלסט באַשלאָסן אויסניצן זיין לעצט מיטל: ער האָט זי געבעטן שווייגן, ווייל אויב עמיצער זאָל זיך דערוויסן פון דער מעשה, פאַרלירט ער דאַן די מעגלעכקייט צו זיין אַן עדות אין הויבער־פּראָצעס. און אויב דזשים הויבער וועט פאַרמשפּט ווערן צום טויט, וועט דאָס זיין איר שולד.

דזשעני איז גלייך אַנטשוויגן געוואָרן און פּעטער האָט אָנגעהויבן צו רעדן. ער האָט איר אָנגעהויבן צו דערציילן מיט וואָס פאַר אַ געמיינע מיטלען עס באַניצט זיך דער צווייטער צד: מען האָט אים געוואָלט געבן צען טויזנט דאָלאַר, אויב ער וואָלט מסכים געווען צו פאַרראַטן הויבערן. און אַזוי ווי ער האָט דאָס מיט פאַראַכטונג אָפּגעוואָרפן, ווילן זיי ווירקן אויף אים מיט אַנדערע מיטלען. ער ווייסט נישט, ווי אַזוי זיי האָבן דערשמעקט וועגן זיין ליבע און איצט ווילן זיי דאָס אויסניצן קעגן אים, זיי ווילן ווירקן אויף אים דורך דער ווייב.

דזשעני האָט פּעטערן נישט געלאָזט זיך צורירן צו זיך, זי האָט זיך אָבער אַוועקגעזעצט און האָט אויפמערקזאַם זיך צוגעהערט צו דעם, וואָס ער האָט גערעדט. — הויבערס פאַרטיידיקונג טאָר באַין אופן נישט ליידן, האָט זי זיך אָפּגערופן. פּעטער איז קעגן איר באַגאַנגען אַ גרויסע, זייער אַ גרויסע עולה, אָבער זי וועט זיך אָן אים נישט נוקם זיין. זי איז

גרייט אַליין צו ליידן, אים וועט זי נישט פאַרשעמען.

דאַמאָלסט האָט זיך פעטער אָפּגערופן. אייגנטלעך וואָלט מען דאָס נישט געדאַרפט נעמען אַזוי ערנסט. ער האָט געטראַכט וועגן דעם; ער האָט זיך דערוווּסט, ווו עס וווינט זיין געוועזענער באַלעבאָס, פעריקלעס פריאַם. ווען ער זאָל זיך נאָר צו אים ווענדן, איז ער זיכער, אַז יענער וועט אים לייען אַ צווייהונדערט דאָלאַר, דאַמאָלסט וואָלט דזשעני געקאָנט גיין צו אַ דאָקטאָר און — זי וואָלט זיך באַפרייט פון איר שווערער לאַגע...

דזשעני האָט אים איבערגעשלאָגן די רייד; דוכט זיך נאָך גאָר אַ קינד געווען, אָבער אין אַ געוויסן זין שוין אַ רייפע פרוי. און אַלס אַזעלכע האָט זי שוין געהאַט איר אייגענע באַציִונג צו געוויסע פראַגן, אירע איבערצייגונגען. און האָט זיך ווער געפּרוווט פאַרמעסטן קעגן זיי, האָט ער זיך אָנגעשטויסן אָן אַ געמויערטער וואַנט. וועגן פעטערס פּלאַן האָט זי אַפילו הערן נישט געוואָלט, — דאָס וואָלט געווען אַ מאָרד, האָט זי זיך אָפּגערופן.

— וואָס רעדסטו, ס'איז אַ נאַרישקייט! האָט פעטער געזאָגט, ווי ער וואָלט נאָכגערעדט גיזנייען: — דאָס איז גאָרנישט, אַלע טוען דאָס.

אָבער דזשעני האָט שוין גאָרנישט געהערט, וואָס ער רעדט. זי איז געזעסן מיט אויסגעשטאַרטשעטע, צעשראָקענע אויגן, געקוקט ערגעץ ווייט אין מרחק אַריין און אירע פינגער האָבן נערוועז געצאַפּט איר קלייד. פעטער האָט זיך צוגעקוקט צו איר. די אומאויפהערלעכע, איינאַר־טיקע באַוועגונג פון אירע פינגער האָט מאָדנע געווירקט אויף זיינע נערוון.

— ווען דו וואָלסט נאָר נישט געוואָלט נעמען דאָס אַזוי ערנסט צום האַרצן, האָט זיך פעטער געבעטן.

— ס'איז געשען אַן אומגליק. מיר דאַרפן זיך זען ווי נישט איז אַן עצה געבן. עס וועט דאָך קומען אַ צייט, ווען איך וועל זיין פריי און מיר וועלן קענען חתונה האָבן.

— שווייג פעטער, האָט דאָס מיידל געזאָגט ווי צו זיך אַליין מיט אַ פאַרשטיקטי קול: — אויב אַ הוין דעם, דאַרפסטו מיר גאָרנישט זאָגן, ווייל איך מיט דיר מער בכלל נישט רעדן. איך ווייס נישט צי וועל איך שוין איבערהויפּט ווען נישט איז חתונה האָבן, נאָכדעם ווי דו האָסט מיך אַזוי אָפּגענאַרט. חדשים לאַנג, טאָג איין טאָג אויס, האָסטו מיך גענאַרט.—

פעטער האָט מורא געהאַט, אַז זי וועט ווייטער אָנהייבן ספּאַזמירן, האָט ער זי געפּרוּווט באַרויִקן. אַ ווייַלע האָט זי זיך צוגעהערט, פּלוצלונג האָט זי זיך אַ ריס געטאָן פון אָרט, איז אויפגעשפרונגען און אַ געשריי געטאָן: — גיי! איצט גיי פון דאַנען, לאָז מיך אַליין. איך מוז זיך באַטראַכטן, זען, וואָס איך האָב צו טון. דיך וועל איך באין אופן נישט קאָמפּראָמיטירן; אָבער גיי, גיי גלייך די מינוט. —

26

זי האָט אים געטריבן פון שטוב פעטער האָט געמוזט אַוועקגיין. אַ צעטראָגענער האָט ער זיך אַוועקגעלאָזן איבער די גאַסן. נאָר, וווּ גייט מען? פע־

טער האָט זיך נישט געהאַט ווי אַהין צו טון, האָט נישט געוווּסט אויף וואָסער וועלט ער איז. עס האָבן זיך אים אָנגעהויבן דרייען אין קאָפּ שרעקלעכע געדאַנקען: אַנדערש האָט אַלץ געדאַרפט זיין, נישט אַזוי האָט געדאַרפט אויסזען זיין לעבן.

אַזוי טראַכטנדיק, האָט ער זיך דערשלעפּט צו אַ רעסטאָראַן, איז אַריינגעגאַנגען, האָט באַשטעלט אַ גוטן מיטאָג, נאָר היינטיקס מאָל האָט ער פון אים קנאַפּ וואָס הנאה געהאַט. ער האָט זיך באין אופן נישט געקאָנט באַרויקן. עס האָט זיך אים אַלץ געדרייט אין קאָפּ, וואָס וועט זיין ווען פעדי וועט קומען אַ היים. דזשעני וועט איר דערציילן, אָדער נישט?

דעם זעלבן אָוונט האָט געדאַרפט פאָרקומען אַ גרויסע פאַרזאַמלונג פון הובערס פאַרטיידיקונגס־קאָמיטעט. פעטער איז אַוועק אויף דער פאַרזאַמלונג, אָבער קיין ערגערע זאַך האָט ער גאָרנישט געקאָנט טון. ס׳איז נישט געווען פאַר זיין היינטיקער שטימונג צוצוהערן זיך צו דעם, וואָס עס האָט זיך דאָרטן געטון. ער האָט די גאַנצע צייט געהאַט אַ געפיל, ווי עמיצער וועט באַלד צוגיין צו אים און געבן אַ זאָג:

— גוטער ברודער, איך ווייס ווער די ביזט.

וואָס וואָלט דאַמאָלסט געשען איז זיך אים גאָר שווער געווען פאָרצושטעלן. ער איז געווען אַרומגערינגלט פון טויזנטער אַרבעטער: שמידן מיט פאַרהאַרטעוועטע הענט, הויכגעוואַקסענע האַפן־אַרבעטער מיט ברייטע פלייצעס, אייזנבאַנער מיט פויסטן, וואָס וואָלטן געקאָנט מויערן צוברעכן און צווישן זיי באַוואַקסענע ראַדיקאַלן פון הונדערטער געפערלעכע מינים און אָן אַ שיעור צורייצטע פרויען, וואָס האָבן געקוויטשעט און געבאָכט מיט רויטע טיכלעך.

דער הובער־פּראָצעס האָט אַרויסגערופן אַ מורא׳דיקע אויפרעגונג צווישן די אַרבעטער, ווי אַ פייער וואָלט זיך צווישן זיי אָנגעצונדן. פעטער האָט געוווּסט, אַז ער גייט קעגן זיי, אַז בנוגע זיי איז ער אַ פאַררעטער, אַ גיפטיקע שלאַנג. און ווען זיי דערוויסן זיך, וואָס ער האָט געטון (און צי דען האָט דאָס נישט געקאָנט טרעפן?) וואָלטן זיי אים זיכער אויף שטיקער צוריסן. און אפשר טאַקע איצט אין דער זעלביקער רגע דערציילט דזשעני אַלץ פעדין: ס׳עדי קלינגט גלייך צום אַדוואָקאַט ענדרוס, ביי אים גנבעט זיך אַריין אַ חשד קעגן פעטערן. ער שיקט אונטער שפּיאָנעס, וואָס זאָלן אים היטן! און עס קאָן גרייליך זיין, אַז שוין איצט קוקן זיי אים נאָך, האָבן אויסגעשפּירט זיין טרעף־פונקט מיט גיווניען, ווייסן שוין, וואָס זיי האָבן ביידע גערעדט!

און געפייניקט פון אַזעלכע מין מחהערן לאַנגע רעדעס, צוהערן זיך צו דעם, ווי עס ווערן איבערגעגעבן אַלע פּרטים פון געפּפּיס שווינדלעריען, ווי עס ווערן אויפגעדעקט אַלע זיינע שפּיצלעך, ווי דער פּראָקוראָר ווערט באַשולדיקט אין אָפּגעבן אַ פאַלשע שבועה, ווי די אַגענטן ווערן באַצייכנט ווי נידעריקע נפשות, ווי שווינדלער, שאַנטאַזשיסטן.

פעטער איז געזעסן אַ צוקאָכטער, ווי דערלאָזט מען דאָס אַזעלכע רעדעס, פאַר

וואָס זיצן נישט די אַלע מענטשן אין טירמע? מסתּמא פֿאַרבריכן האָט ער אָבער גאַנץ היים געפּאַטשט בראַווּאָ. און דאָס זעלביקע האָבן אויך געטאָן אַלע איבעריקע אַגענטן, וואָס האָבן זיך געפֿונען אין זאַל.

צו פּעטערן איז צוגעגאַנגען מרים יאַנקאָוויטש, זי האָט זיך אַוועקגעזעצט נעבן אים און האָט אים אַריינגעשושקעט אין אויער: — גיב אַ קוק, עס זיצן דאָ צוויי שפּיאָנעס, קוקט זיך צו צו זייערע פּנימער.

— וועלכע מיינט איר? האָט פּעטער געפֿרעגט און אומגעקערט דעם קאָפּ.

— איינער, דאָרטן, וואָס זעט אויס ווי אַ באָקסער, און דער צווייטער, וואָס זיצט נעבן אים מיט אַ פּנים פֿון אַ שטשור.

פּעטער האָט גלייך דערקענט גרוניען; אויך יענער האָט אים גלייך דערזען, ער איז אָבער געבליבן זיצן רויִק אויף זיין אָרט, ווי ער וואָלט אין גאַנצן נישט באַמערקט, אַז מען קוקט אויף אים.

די פֿאַרזאַמלונג האָט זיך פֿאַרצויגן ביז אין מיטן דער נאַכט. עס איז צוגענומען געוואָרן עטלעכע טויזנט דאָלאַר און עס איז אָנגענומען געוואָרן אַ רעזאָלוציע, וועלכע האָט געפֿאָדערט פֿאַראַנטוואָרטלעכקייט ווערן צו אַלע פּראָפּאַגאַנדע פֿאַריינען אין לאַנד.

פּעטער האָט אָנגעהויבן אַרויסצוגיין פֿון זאַל פֿריִער פֿאַר אַלעמען; ער האָט שוין מער נישט געקאָנט אויסהאַלטן. ווען ער האָט זיך אַזוי פּאַמעלעך געשטופּט דורכן עולם, האָט ער זיך אָנגעטראָפֿן פּנים אל פּנים מיט מיסטער קאָרמיק. דער יונגערמאַן האָט אויסגעזען זייער צופֿרידן און אויפֿגערעגט. פּעטער האָט געמיינט, אַז דאָס איז דער רושם פֿון די רעדעס. יענער איז אָבער צוגעגאַנגען צו אים און געפֿרעגט:

— איר האָט שוין געהערט?

— ניין, וואָס?

— דזשעני טאָד האָט זיך דאָס לעבן גענומען.

— גאָט מיינער! האָט פּעטער אַ געשריי געטאָן און זיך אַרומגעקוקט ווי אַ צומישטער.

— אַדאַ רוט האָט דאָס מיר אַקאָרשט ערשט דערציילט. ווען סיידי איז געקומען אַהיים האָט זי געפֿונען אַ בריוו. דזשעני איז אַוועק פֿון שטוב, כּדי זיך צו דערטרינקען.

— אָבער פֿאַרוואָס, וואָס איז די סיבה? האָט פּעטער געפֿרעגט אַ צעשראָקענער.

— זי האָט געהאַט זייער אַ שווערע קראַנקהייט, האָט שטאַרק געליטן, זי האָט געבעטן די שוועסטער, אַז זי זאָל איר קערפּער נישט זוכן, נישט מאַכן קיין טומל. — מען וועט זי במילא נישט געפֿינען.

מען קען נישט זאָגן, אַז פּעטערן זאָל דאָס נישט פֿאַרדריסן. אין דער ערשטער מינוט איז אים אַ ציטער דורכגעגאַנגען דורכן גאַנצן לייב, אַזוי האָט אים דאָס אויפֿגערעגט, אָבער איצט איז אים פּונקט ווי אַ סך גרינגער געוואָרן. ער האָט דערפֿילט, ווי עס וואָלט אים אַראָפּ אַ שטיין פֿון האַרצן. די קליינע דזשעני האָט איר הבטחה געהאַלטן. פּעטער איז גערעטעוועט!

27

יאָ, פּעטער איז געווען געראַטעוועט.

אָבער די סכנה איז נאָך געווען גענוג גרויס, און ער האָט נאָך געדאַרפֿט אַ היפּש ביסל צרות איבערצוקומען. שוין דאָס אַליין, וואָס ער האָט געמוזט גיין צוריק אַהיים און זען כעדין, איז געווען גענוג.

אָבער ער האָט דאָס געמוזט טאָן, האָט געמוזט דאַנגען מיט אַלע צוזאַמען, ווייזן, אַז ער איז צוקלעמט. ווען ער באַווייזט זיך נישט, וואָלט דאָס דערוועקט קעגן אים אַ חשד און די חברים וואָלטן אים דאָס קיינמאָל נישט מוחל געווען.

און שטעלט אייך פֿאָר זיין שרעק, ווען ער האָט באַמערקט, אַז סעדי שטויסט זיך צוליב וואָס דזשעני איז באַגאַנגען זעלבסטמאָרד. זי איז צוגעשטאַנען צו פּעטערן, האָט אים אָנגעהויבן אויסצופֿאַרשן. פּעטער האָט זיך זייער היים פֿאַרטיידיקט, האָט געשוווירן, אַז ער איז אומשולדיק.

בשעת ער האָט זיך אַזוי געהאַלטן אין פֿאַרענטפֿערן איז אים פּלוצלינג אַרויסגעקומען אַ געדאַנק. ער האָט אַראָפּגעלאָזן די אויגן, ווי ער וואָלט זיך שעמען און שטילערהייט, ווי עס וואָלט אים זייער שווער געווען, האָט ער אַרויסגעשטאַמעלט:

— איינער אַ בחור, אַ יונגערמאַן פֿלעגט קומען צו דזשענין און דזשעני האָט אים געבעטן ער זאָל קיינעם נישט זאָגן.

אַ רגע האָט פּעטער געשוויגן, ווי ער וואָלט זיך וואַקלען, דערנאָך האָט ער אַרויסגערעדט:

— דזשעני האָט מיר געזאָגט, אַז זי האַלט פֿון פֿרייער ליבע אין, אַז זי איז אַליין אַזאַ „פֿרייליבנדיקע". איך נאָטירלעך בין קעגן, אָבער איר ווייסט דאָך, סעדי, אַז קוים האָט זיך דזשעני עפּעס אַריינגעקלאַפּט אין קאָפּ, האָט מען גאָר נישט געקאָנט מאַכן. איך האָב געוווּסט, אַז איך וועל זי מיט מיינע רייד נישט איבערצייגן.

סעדי איז שיעור פֿון זינען נישט אַראָפּ. ווי אַ צומישטע איז זי אַרויסגעפֿאַלן אויף פּעטער'ן מיט קללות.

ווי קען דאָס זיין! טייוול איינער! ווער איז געווען דער מענטש, וואָס פֿלעגט קומען אַהער?

— מען רופֿט אים נעד, האָט פּעטער געענטפֿערט: אַזוי לכל הפּחות האָט אים דזשעני גערופֿן. איך האָב דאָך נישט געהאַט קיין רעכט צו מישן זיך אין אירע אָנגעלעגנהייטן.

— ס'איז געווען אייער חוב צו פֿאַרהיטן אַזאַ קינד.

— דזשעני האָט אַליין געזאָגט, אַז זי איז שוין נישט קיין קינד. זי ווייסט זייער גוט, וואָס זי טוט, — אַלע סאָציאַליסטן טוען אַזוי. — דערנאָך האָט ער נאָך צוגעגעבן, אַז ער האָט דאָס פּשוט געהאַלטן פֿאַר נישט אָנשטענדיק, אַז ער ווי אַ גאַסט, אַ פֿרעמדער מענטש, זאָל זיך גיין אַריינמישן און נאָכשפּאָנירן, וואָס עס טוען די איינוווינער פֿון שטוב. ווען ער האָט אָבער געזען, אַז זיינע רייד העלפֿן נישט, אַז סעדי גלויבט אים נישט און הערט אים נישט אויף צו זידלען, האָט ער זי דאָס אויסגעקליבן דעם גרינגסטן אויסוועג, האָט ער געמאַכט אַן אָנשטעל ווי ער וואָלט זייער אין כעס געוואָרן, און איז אַרויסגעלאָפֿן פֿון שטוב.

דער גאַנצער ענין איז געווען זייער אַ

שוועדער, אָבער פֿעטער האָט געהאָפֿט, אַז ער וועט זיך ווי ניט איז אַרויסדרייען. סעדי וועט מסתמא די מעשה פֿאַרשווײַגן, ווײַל דאָס קען דאָך בלויז אָנמאַכן חרפּה איר מיט דער שוועסטער. און אַמאָל קען זײַן, אַז זי וועט אפֿשר גאָר אָנהויבן צו גלויבן, אַז ס'איז אמת, וואָס ער האָט דערציילט, אפֿשר איז זי אַליין אויך פֿאַר פֿרייע ליבע. מיסטער גיזני האָט דאָך עפּעס פּאַרט געזאָגט, אַז אַלע סאָציאַליסטן האַלטן פֿון פֿרייע ליבע און אַז ער זאָגט, ווייסט ער.

נאָר ווי דאָס זאָל ניט זײַן, איינס איז זיכער, אַז קודם־כּל וועט סעדי טראַכטן, וועגן הויבער־פּראָצעס. דאָס איז פֿאַר פֿעטערן געווען זייער באַקוועם. און ווען ער האָט זיך דערטראַכט דערצו, האָט ער זיך אַרומגעזען, אַז איצט קען ווער זיך פֿאַרגינען אַרויסצווײַזן זײַן גרויסמוטיקייט. ער האָט אָנגעקלונגען צו סעדין און האָט איר געמאָלדן:

— זייט וויסן, אַז איך וועל שווײַגן און טאָמער וועט זיך עמיצער פֿון דער מעשה דערוויסן, וועט דאָס געשען בלויז דורך אײַער שולד.

אָבער ווי עס ווײַזט אויס, האָט דאָס דזשעני פּאַרט געמוזט דערציילן עטלעכע מענטשן. פֿעטער האָט דאָס גלייך דערפֿילט ווי נאָר ער איז אַרײַנגעקומען אין ביוראָ. פֿריילין נעבבינס האָט אים באַגעגנט זייער קאַלט, דאָס זעלביקע איז אויך געווען מיט מיס יאַנקאָוויטש, איר געוויינלעכע חבֿרישע פֿרײַנטלעכקייט איז אינגאַנצן פֿאַרשוווּנדן. און נאָך אַנדערע עטלעכע פֿרויען האָבן זיך דאָך באַצויגן צו אים מיט אונטערגעשטראָכענער צוריקגעהאַלטנקייט.

איינער האָט אָבער גערעדט מיט פֿעטערן אָפֿן וועגן דעם דאָזיקן ענין. דאָס איז געווען קאַרמיק, דער וואָס האָט דער ערשטער איבערגעגעבן פֿעטערן די ידיעה וועגן דזשעניס זעלבסטמאָרד. צי האָט דאָ פֿעטער עפּעס אַ פֿעלער באַגאַנגען, האָט זיך שלעכט געהאַלטן, אָדער אפֿשר האָט דער יונגערמאַן פֿריִער עפּעס באַמערקט, אפֿשר אונטערגעכאַפּט ניט קיין פֿאַרזיכטיקן קוק צווישן אים און דזשעניען און אפֿשר האָט אים טאַקע סעדי דערציילט נאָר ווי דאָס זאָל ניט זײַן, ער האָט געוווּסט. און קענטיק, אַז ניט אומזיסט פֿלעגט פֿעטער אַלע מאָל מורא האָבן פֿאַר זײַן קוק און זיך ניט האָבן וווּ אַהין צו טאָן, ווען אים פֿלעגט אויסקומען צו זײַן צוזאַמען מיטן יונגן־מאַן אין שטוב. איצט האָט ערשט פֿעטער געזען, אַז זײַן מורא האָט געהאַט אַ גרונט. ער האָט אָפּגערופֿן פֿעטערן אין אַ זײַט, האָט אים פֿאַרגעשטעלט זײַן פֿויסט דאַרט נעבן נאָז און האָט אים געזאָגט, אַז ער איז אַ געמיינער הונט און, אַז ער קאַרמיק, וואָלט אים קיין לעבעדיקן פֿון זײַנע הענט ניט אַרויסגעלאָזן, ווען ער וואָלט זיך ניט געמוזט רעכענען מיטן אויסגאַנג פֿון פּראָצעס.

פֿעטער האָט מורא געהאַט אַ מויל אויפֿצועפֿענען. דער אירלענדער האָט אַזוי אויסגעזען, אַז ס'איז גלײַכער געווען ניט אַרײַנצולאָזן זיך מיט אים אין וויכּוחים.

גאָט מײַנער, וואָס פֿאַר אַ געבערדעכץ באַנדע די רויטע זענען! און דער ערגסטער פֿון זיי איז דאָס איצט פֿעטערס

אַ פאַרביסענער שונא! פון היינט אָן ליגט לעבן אין די הענט פון דעם דאָזיקן משוגענעם אירלענדער! פּעטער האָט ממש געגרוילט פון די דאָזיקע געדאַנקען. אוי, ווי ער האָט אים פיינט געהאַט! ער האָט געפילט צו אים אַזאַ מין שנאה, אַז ער האָט וועגן קיין שום אַנדער זאַך טראַכטן נישט געקאָנט! ער האָט אפילו אָן דער קליינער דזשעני פאַרגעסן. זי איז אים אַרויס פון זכרון, ווי זי וואָלט גאָר קיינמאָל אויף דער וועלט נישט געווען.

אָבער דאָס איז אַליין געווען ביי טאָג, דאַמאָלסט ווען ער איז געווען אַרומגערינגלט מיט מענטשן, ווי נאָר עס פלעגן קומען די שטילע ביינאַכטיקע שעהן, פלעגט דזשעניס קליינע, צאַרטע געשטאַלט אַרויסשווימען פאַר זיינע אויגן. און זי פלעגט ווידער אויפלעבן אין זיין זכרון. דאַמאָלסט פלעגט זי אינגאַנצן באַהערשן זיינע מחשבות. ער פלעגט ליגן מיט אָפענע אויגן און טראַכטן, גריבלען זיך אין דעם פאַרפלאָנטערטן קנויל פון די געשעענישן, זוכן אַ תשובה אויף די אָנגעווייטאָקטע פראַגן, וואָס זיין געוויסן פלעגט אים שטעלן.

לאַנג האָט ער אָבער נישט געטראַכט. ער איז געקומען צום באַשלוס — און ער האָט זיך אַליין ממש געחידושט ווי ווייט פשוט דאָס איז געווען, — אַז די טראַגעדיע איז געווען אומפאַרמיידלעך, אַז זי האָט זיך אַנטוויקלט און אָפּגעשפּילט כמעט אָן זיין מיטהילף. האָט ער, פּעטער, עפּעס אַ שולד אין פאַרביטערטן קלאַסן־קאַמף, וואָס פירט זיך אין אַמעריקאַן־סיטי? ניין! נאָך ווייניקער איז ער שולדיק אין דעם, וואָס ער האָט פריער געזאָלט זיין אַ געצוווּנגענער עדות און איז דערנאָך געוואָרן אַ געהיים־אַגענט. און פאַר וואָס זאָל ער טאַקע נישט זיין קיין געהיים־אַגענט? אָט לייענט ער אַלע טאָג דעם „טיימס" און דאָרטן שטייט געשריבן שוואַרץ אויף ווייס, אַז דער ענין הובער דאָס איז די זאַך פון אַנאַרכיע און מרידה. דאַקעגן געפּפּי און די פּראָקוראַטור, זענען די היטער פון געזעץ און אָרדענונג. און געוויס איז דאָס לעצטע בעסער פאַר דאָס ערשטע. פּעטער האָט געדינט אַ נוצלעכער זאַך. און פאַר דער דאָזיקער זאַך, האָט ער געמוזט טון אַלץ, וואָס ס'איז געווען אין זיינע קרעפטן. ער האָט זיך געמוזט אונטערוואַרפן די פאַראָרדענונגען פון זיין עלטסטן; ער איז געווען איינגעשפּאַנט אין וואָגן פון געזעץ, — ווער קאָן אים באַשולדיקן דערפאַר, וואָס אַן אָרימע, שוואַכע מיידל איז אַרונטערגעפאַלן אונטער די רעדער און איז צעריבן געוואָרן?

יאָ, פּעטער איז געווען זיכער, אַז ער איז נישט שולדיק. אין פונדעסטוועגן האָט אים נישט אויפגעהערט צו עגבערן און נאָגן אַ מאָדנע געפיל פון אומעט און אימה געמישט. ער האָט נישט געדאַט ווו זיך אַהין צו טון. דזשעני האָט אים אָנגעהויבן אויסצופעלן ביי טאָג און ביי נאַכט. איר ווייכע, ליבע שטימע, אירע זיידענע האָר, איר שלאַנקער קערפּער פלעגן תמיד שטיין פאַר זיינע אויגן, אָבער אומזיסט פלעגן זיך זיינע אָרעמס אויסציען צו איר. דזשעני איז נישט געווען און פּעטער האָט געליטן. און קיין חידוש נישט. זי איז געווען זיין ערשטע ליבע. און אַ חוץ דעם איז שוין אַזוי דעם מענטשנס נאַטור, מען

הויבט אָן צו שעצן זאַכן ערשט דאַמאָלסט, ווען מען האָט שוין זיי פאַרלאָרן.

פעטער האָט געוואָלט זיין אַ שטאַרקער מענטש, האַלטן זיך אַזוי ווי עס פּאַסט פאַר אַ מאַנספּאַרשוין. ער האָט זיך מיט אַלע קרעפטן באַמיט נישט צו דאגהנען, נישט צו טראַכטן וועגן דעם אומגליק, וואָס איז געשען מיט דזשעני. אָבער דזשעניס געשטאַלט איז נאָך אים נאָכגעגאַנגען, ווו ער האָט זיך נישט געקערט און נישט געווענדט. דאָ האָט ער זי געזען צורייצט און פאַרצווייפלט, ווי דאָס איז געווען דעם לעצטן מאָל, און דאָ ווידער צאַרט, מיט אַ שטילן פאַרוואָרף אין די אויגן. ער האָט זיך דערמאָנט ווי גוט זי איז געווען, מיט וויפיל ליבע זי פלעגט ענטפערן אויף זיינע צערטלעכקייטן. ווו וועט ער נאָך אַזאַ מין מיידל געפינען?

און נאָך איין זאַך האָט פעטערן געפייניקט — עפעס גאָר אַן אומפאַרשטענדלעכע, אויסערגעוויינלעכע זאַך, פאַר וועלכער ער האָט אַפילו נישט געקאָנט געפינען דעם ריכטיקן נאָמען, אָבער וועלכע האָט אים רוען נישט געלאָזט. דאָס דאָזיקע קליינע, שוואַכע באַשעפעניש האָט מקריב געווען איר יונג לעבן פאַר אירע איבערצייגונגען. זי איז פרייוויליק אַוועק פון דער וועלט, כדי ער זאָל קענען בלייבן אַן אומבאַפלעקטער עדות אין היבער-פּראָצעס.

פעטער האָט אַפילו תמיד געוווּסט, אַז דזשעני איז פאַרמשפּט צו אַזאַ מין גורל און קיין שום זאַך אין דער וועלט וועט נישט זיין ביכולת זי צו ראַטעווען.

אָבער פונדעסטוועגן, בשעת עס קומט אויס צו באַגעגענען זיך מיט אַזאַ מין דערשיינונג, ווען אַ מענטש איז אויף אַזוי פיל פאַנאַטיש איבערגעגעבן זיין אידייען, אַז ער איז זיך מוסר-נפש פאַר איר, מוז דאָס אַרויסרופן אַ געפיל פון אימה, ווען מען זאָל אַפילו זיין אַ שטאַרקער מענטש. ביי פעטערן איז דאָס געווען נאָך עפעס מער. פעטער האָט אָנגעהויבן קוקן אויף די רויטע גאָר פון אַ נייעם שטאַנדפּונקט; ביז ערשט האָט ער געקוקט אויף זיי בלויז ווי אויף נאַראָנים, איצט האָבן זיי זיך אים פאָרגעשטעלט ווי עפעס שרעקלעכעס, ווי אַן אויפטו פון עפעס אַ טייוול, אָדער פון אַ משוגענעם גאָט.

עס איז געווען בלויז איין מענטש וועמען פעטער האָט זיך געקאָנט פאַרטרויען; דאָס איז געווען גיוני, פאַר אים האָט ער געעפנט זיין האַרץ, האָט אים דערציילט, ווי ער בענקט נאָך דזשענין. גיוני האָט אים אויסגעהערט און האָט אים געענטפערט מיט אַ לאַנגע דרשה — קעמפן מיט די רויטע איז זייער אַ שווערע זאַך. זייער תורה ציט אַזוי צו זיך, זיי קענען אַזוי גוט ווירקן אויף מענטשן. גיוני האָט שוין אין זיין לעבן נישט איין מענטשן געזען, וואָס לכתחלה פלעגן זיי בלויז אויסניצן פאַר זיך די אידייען פון די רויטע און דערנאָך פלעגן זיי אַליין נישט באַמערקן, ווי זיי פלעגן זיך אָנשליסן אָן זיי, ווערן זייער איבערגעגעבענע אָנהענגער. פעטער מוז זיך גוט היטן, אַז מיט אים זאָל עס נישט געשען. עס איז אַ גרויסע סכנה.

— וועגן דעם איז גאָר נישטאָ, וואס

צו רעדן, האָט פּעטער געענטפֿערט: זייערע אידייען מאַכן אויף מיר קיין שום איינדרוק נישט, איך בענק בלויז נאָך דער מיידל.

— דאָס איז כמעט אַלץ איינס. איר וועט אָנהייבן דערפֿון, וואָס איר וועט זיי באַדינען, טראַכטן וועגן זיי און דערנאָך וועט איר זיך נישט באַווײַזן אומצוקוקן, ווי איר וועט ווערן זייערער אַן אָנהענגער. פּעטער, איר זייט איינער פֿון מײַנע בעסטע מענטשן, דאָס דאַרפֿט איר געדענקען. דאָס איז נישט קיין קלייניקייט, ווײַל בײַ דעם עסק אַרבעטן בײַ מיר גאַנצע זיבעצן מאַן.

דער מענטש מיטן פּנים פֿון אַ שטשור האָט זיך צוגעקוקט צו פּעטערן, ער האָט געזען, ווי פּעטער איז אַזש רויט געוואָרן פֿון שמחה. האָט ער ווייטער גערעדט:

יאָ, פּעטער האָט אַ גרויסע צוקונפֿט פֿאַר זיך, ער וועט ווערן רײַך, וועט זיך דערשלאָגן צו אַ תּכלית, צו כּבֿוד. אַלץ וועט אָבער גיין לאיבוד, קוים וועט ער זיך נאָר אַרײַנדרייען צווישן די רויטע. און ווייטער, וואָס איז שייך אים, גיוניען, זאָל ער נישט מיינען, אַז ער קאָן אים נאַרן, ער זאָל וויסן זײַן, אַז גיוני האָט אים אויך אַוועקגעזעצט אַ שפּיאָן הינטערן פּלייצע!

פּעטער האָט צונויפֿגעדריקט זײַנע פֿויסטן, ער איז אַ שטאַרקער מענטש, ער וועט זיך נישט אונטערגעבן: דאָס מיידל געפֿעלט מיר, האָט ער זיך אָפּגערופֿן, ווײַטער גאָרנישט. אויף דעם האָט אים דער צווייטער געענטפֿערט:

— דאָס איז אַ גאַנץ נאַטירלעכע זאַך; איר דאַרפֿט זיך זוכן אַ צווייטע.

פּעטער האָט נאָך אַלץ געאַרבעט אין ביוראָ פֿון פֿאַרטיידיקונג-קאָמיטעט. דער פּראָצעס האָט זיך באַלד געזאָלט אָנהייבן. דער קאַמף צווישן די צוויי ריזן האָט דערגרייכט זײַן העכסטער מדרגה.

דער פּראָקוראָר, וועלכער האָט געהאַט דורכן פּראָצעס צו ווערן גובערנאַטאָר פֿון שטאַט, האָט זיך גענומען צו הילף אַ פֿינף זעקס דורכגעטריבנסטע פּראָקוראָרן פֿון שטאַט; אַלע הוצאות האָבן גענומען אויף זיך די גרויסע פֿאַבריקאַנטן. אַ גאַנצע אַרמיי פֿון דעטעקטיוון איז געשטאַנען בײַ דער אַרבעט. אין הויף פֿון געריכט האָט געשוויבלט און געגריבלט פֿון אַגענטן און שפּיאָנעס. יעדער איינציקער פֿון די געשוווירענע איז אַרײַנגעטראָגן געוואָרן אין אַ באַזונדערן קאַטאַלאָג, וווּ עס זענען באַשריבן געוואָרן מיט אַלע פּרטים: אַלע זײַנע שוואַכקייטן, פֿאָראורטיילן, אַלע שטריכן פֿון זײַן כאַראַקטער. אַחוץ דעם איז גאַנץ גענוי אויסגעפֿאָרשט געוואָרן זײַן מאַטעריעלע לאַגע און די פֿינאַנציעלע לאַגע פֿון אַלע זײַנע קרובֿים און באַקאַנטע.

פּעטערן האָט אויסגעזען, ווי גאַנץ אַמעריקאַן-סיטי וואָלט זיך פֿאַראייניקט, כּדי הובערן צו ברענגען אויף דער תּליה.

פּעטער פֿליעגט איצט קריגן פֿופֿציק דאָלאַר אַ וואָך, געדעקט אַלע זײַנע הוצאות און דערצו נאָך עקסטרע באַלוינונגען פֿאַר זייער וויכטיקע אינפֿאָרמאַציעס. יעדן טאָג כּמעט פֿלעגט ער זיך דערוויסן נײַע וויכטיקע זאַכן, און ער פֿלעגט זיי גלײַך אין אָוונט איבערגעבן גיוניען.

די שטאַטישע פּראָקוראַטור האָט געהאַט אַ געהיימע ביוראָ, דאָרטן איז געווען

אַ טעלעפֿאָן, קוריערן פֿליִען דאָרטן אַרומלויפֿן הין און צוריק, כּדי קיין טעלעפֿאָן־שמועס זאָל נישט קענען אונטערגעהערט ווערן. בשעת פּעטער פֿלעגט האָבן איבערצוגעבן אַ ידיעה, פֿלעגט ער אַרײַנגיין אין אַ האָטעל, אָנרופֿן דעם געהיימען נומער און דערנאָך פֿלעגט ער זאָגן זײַן נומער: זעקס, צוויי און פֿערציק. און דאַן ערשט פֿלעגט מען אים פֿאַרבינדן. אַלע אָנגעשטעלטע האָבן געהאַט זייערע נומערן. דאַסגלײַכן זענען אויך נומערירט געווען די וויכטיקסטע עדות פֿון ביידע צדדים; דער נאָמען הובער פֿלעגט הערן טעלעפֿאָן קיין מאָל נישט דערמאָנט ווערן.

ווי נאָר דער פּראָצעס האָט זיך אָנגעהויבן האָט שוין קיינער נישט געקאָנט איינזיצן אין ביוראָ פֿון פֿאַרטיידיקונג־קאָמיטעט. אַלע האָבן געוואָלט זײַן אויפֿן הויף פֿון געריכט. יעדע פֿינף מינוט פֿלעגט עמיצער קומען צולויפֿן מיט עפּעס אַ ידיעה. דאָ קומט איינער מיט אַ נײַעס, אַז די פּראָקוראַטור האָט ערקלערט פֿאַר אומגילטיק דעם פּאָליצײַ־ראַפּאָרט בלויז דערפֿאַר, ווײַל זייער הויפּט־עדות האָט אַמאָל געהאַלטן אַ שאַנד־הויז. אַ צווייטער ווידער קומט און דערציילט, אַז די שרויף, וואָס מען האָט געפֿונען אויפֿן גאַס, נאָכן אַטענטאַט, האָט זיך אַרויסגעוויזן פֿאַר אַ פּשוטן טייל פֿון אַ טעלעפֿאָן־אַפּאַראַט. עס האָבן עפּעס אויך געשפּילט אַ ראָלע טיילן פֿון אַ זייגער, נאָר דאָ האָט מען איבערגעפֿירט דערמיט, וואָס מען האָט אַ ביסל איבערגעמאַכט די מאָס, מען האָט צונויפֿגעזעצט טיילן פֿון צוויי באַזונדערע זייגערס און האָט זיך אויפֿגעדעקט געוואָרן. אַזעלכע מעשׂיות פֿלעגן טאָג־טעגלעך זײַן אָן אַ שיעור.

29.

דער אַדוואָקאַט ענדריוס האָט פֿאַרבעטן פּעטערן צו זיך אין ביוראָ און האָט אים געגעבן די נויטיקע אָנווײַזונגען, ווי אַזוי ער האָט זיך צו האַלטן אויפֿן געריכט. אין צוויי, דרײַ טעג אַרום האָט געזאָלט קומען די רײ פֿון זײַן עדות־זאָגן. פּעטער האָט זיך כּלומרשט זייער אויפֿמערקזאַם צוגעהערט צו דעם, וואָס מען האָט אים געזאָגט. צו וואָס דערוועקן קעגן זיך אַ חשד? בײַ זיך האָט ער אָבער גאַנץ גוט געוווּסט, אַז ס'קאָן קיין שום רייד נישט זײַן וועגן דעם, אַז ער זאָל אַרויסטרעטן, ווי אַן עדות. מער נישט ער האָט נאָך אַליין נישט געוווּסט, ווי אַזוי ער וועט זיך אַרויסדרייען פֿון עסק.

אָבער נישט אומזיסט האָט פּעטער געהאַט אַ קאָפּ אויף די פּלייצעס. אויף מאָרגן, ווען ער איז געזעסן בײַם טיש און געגעסן, איז אים פּלוצלינג אַרײַנגעפֿאַלן אין קאָפּ אַ געדאַנק, דאָס איז געווען שוין איינמאָל אַ געדאַנק! ער האָט זיך אַזוי דערפֿרייט מיט אים, אַז ער האָט זיך שיִער מיטן ביסן נישט דערשטיקט.

ער איז האַסטיק אויפֿגעשפּרונגען פֿון שטול, האָט אַ רוק געטון דעם טעלער און איז אַנטלאָפֿן געוואָרן.

דאָס איז געווען פּעטערס הער ווערשטער, אייגענער געניאַלער איינפֿאַל. ביז איצט פֿלעגט אַלע פֿלענער אויסקלערן גיוני, הײַנטיקס מאָל איז פּעטער דער מייסטער! פֿאַר וואָס זאָל ער עפּעס תּמיד דאַרפֿן אַנדערע פֿאָלגן? ענדלעך איז געקומען די

צייט, ווען ער קאָן באַווייזן, אַז ער האָט אַליין שכל!

מיט זיין פּלאַן איז ער, נאַטירלעך, גליך געלאָפן צו גיזנייען. יענער האָט אים אויפגענומען מיט אַזוי פיל התפעלות אַז פּעטער האָט שוין אויפן אָרט געבעטן אַ הוספה. זיין בקשה איז, נאַטירלעך, תיכף באַפרידיקט געוואָרן.

פּעטערס פּלאַן האָט געהאַט אַ צווייענדיקע מעלה: ערשטנס האָט ער געראַטעוועט פּעטערס גוטן שם ביי די „רויטע" און צווייטנס האָט ער אומגליקלעך געמאַכט איינעם פון די טעטיקסטע טוער אין פּאַרטיידיקונגס־קאָמיטעט דעם מיסטער קאַרמיק; אגב אורחא — פּעטערס פּערזענלעכן שונא. גיזני איז תיכף ומיד צוגעטראָטן צום אויספירן פּעטערס פּלאַן, האָט אַ קלינג געטון, ווו מען האָט באַדאַרפט, האָט אַ צוי געטון פאַר דער געהיימער שנור, און שוין אויף מאָרגן האָט זיך באַוויזן אין „טיימס" אַ נאָטיץ. די צייטונג האָט דערמאָנט אירע לייענער וועגן דעם קלאַנג, וואָס איז מיט אַ געוויסע צייט צוריק פאַרשפּרייט געוואָרן, אַז די מאַכט זאָל האָבן געפיניקט אַן עדות מצד דער פאַרטיידיקונג. איצט קאָן די צייטונג מיטטיילן, אַז די פּראָקוראַטור האָט זיך פאַרינטערעסירט מיטן פריערדיקן לעבן פון דעם דאָזיקן עדות און עס האָט זיך איר איינגעגעבן צו דערגיין, אַז דער זעלביקער האָט גאָר נישט לאַנג פאַרפירט אַ יונגע מיידל און יענע האָט זיך גענומען דאָס לעבן, ווייל ער האָט זיך אָפּגעזאָגט מיט איר חתונה צו האָבן.

פּעטער האָט גענומען אַן עקזעמפּלאַר פון „טיימס" און איז אַוועקגעגאַנגען צום אַדוואָקאַט אין ביוראָ. דאָרטן האָט ער האַסטיק אַן עפן געטון די טיר, איז אַריינגעלאָפן, האָט אַ לייג געטון די צייטונג אויפן טיש און האָט אַ געשריי געטון, כלומרשט אַן אויפגערעגטער:

— נאַט, לייענט! אוים, קיין עדות קאָן איך שוין נישט זיין! עס איז אַ מיאוסער, געמיינער ליגן, האָט ער זיך ווייטער געקאָכט, און דער מענטש, וואָס שעמט זיך נישט אים אין אַזאַ צייט צו פאַרשפּרייטן, איז מיסטער קאַרמיק בכבודו ובעצמו!

דער אַדוואָקאַט ענדריוס האָט געפּרוווט באַרויקן פּעטערן, האָט אים אָנגעהויבן צו דערווייזן מיט כלעריי ראיות, אַז קוים האָט עמיצער אויסגעקלערט אַזאַ געשיכטע, דאַרף פּעטער האָבן דוקא מוט, עס איז זיין חוב, צו דערווייזן, אַז דאָס איז אַ ליגן. סעדי טאָר וועט אָפּלייקענען די באַשולדיקונג.

— וואָס הייסט זי וועט אָפּלייקענען? סעדי אַליין איז דאָך מיר חושד?

— יאָ, לכתחילה איז טאַקע אַזוי געווען, אָבער דערנאָך האָט זי מיר געזאָגט, אַז זי איז פונדעסטוועגן נישט זיכער, האָט ענדריוס באַמערקט.

— גוט; אָבער וואָס העלפט עס, האָט פּעטער ווייטער געזאָגט. מען וועט דאָך פרעגן ביי מיר אויפן געריכט צי האָט מיך שוין פריער עמיצער באַשולדיקט אין דער דאָזיקער טאַט און דאַמאָלסט וועל איך דאָך מוזן אָנרופן קאַרמיקס נאָמען. ס'איז דאָך פאַרט אַזוי געווען, ער וועט דאָך דאָס נישט קאָנען לייקענען.

אין פּעטער האָט ווייטער געטענהט:

— אַ שײנער מענטש איז ער דער קאָמיק, מאַכט זיך, װי ער װאָלט װער װײסט װי איבערגעגעבן זײַן פֿאַר דער זאַך און אַלײן גײט ער אַרום און פֿאַרשפּרייט מיאוסע רכילות װעגן אַ חבר! שױן זעקס חדשים װי פּעטער אַרבעט פֿאַר דער פֿאַרטײדיקונג, לעבט אין נױט, אַלײן צוליבן פּראָצעס, און איצט, װען מען האָט זיך שױן ענדלעך דערװאַרט דאַרף ער אַרױסגעשטעלט װערן פֿאַר דער גאַנצער װעלט װי אַן אױסװורף.

— נײן, — האָט זיך פּעטער אַ הױבגעטון, — פֿאַר מיר קאָן שױן קלעקן! שיקט קאָרמיקן פֿאַר אַן עדות, זאָל ער ראַטעװען הובערס לעבן; מיך קאָנט איר מער נישט אױסנוצן, מיט מײַן עדות־זאָגן איז פֿאַרענדיקט. — ער האָט פֿאַרשטאָפּט זײַנע אױערן, עס האָבן נישט געהאָלפֿן קײן שום בקשות. ער איז אַרױסגעלאָפֿן פֿון ביוראָ, איז געקומען אין קאָמיטעט און האָט אױך דאָרטן אָפּגעשפּילט די זעלביקע קאָמעדיע.

30.

אַזױ־אַרום האָט פּעטער אַראָפּגעװאָרפֿן פֿון זײַנע פּלײצעס דעם „פֿאַרדאַסטן" הובער־פּראָצעס. ער איז ממש אַ לעבעדיקער געװאָרן. די שטענדיקע אָנשטרענגונג איז אים אַזױ נמאס געװאָרן, אַז ער האָט שױן מער קײן כּוח נישט געהאַט, ער האָט שױן אַזױ געחלשט נאָך אַ ביסל רו און פֿאַרגעניגן. און װען דען, אַז נישט איצט? זײַנע קעשענעס זענען געװען פֿול מיט געלט, אין באַנק האָט ער געהאַט אַ סאָלידע קאָנטאָ; דעם ערשטן מאָל אין זײַן שװערן, אײנזאַמען לעבן האָט ער זיך געקאָנט לאָזן אַ ביסל װױלגײן, אױסגלײַכן זײַנע בײנער, הנאה האָבן פֿון דער װעלט.

און אַזױ האָט ער געטון. ער האָט געפֿאָלגט גױיִשע עצה און האָט זיך אױסגעזוכט אַן אַנדער מײדל. דאָס איז געװען אַ גאַנץ אָנגענעמע, קלײנע װעלטלעכע אידיליע. און אױב איר װילט זי גוט פֿאַרשטײן, דאַרפֿט איר קודם־כּל װיסן, אַז אין אַמעריקאַן־סיטי זענען געװען אױך פֿרױען געשװאָרענע. די געשעפֿט־מענטשן, װאָס זענען געװען שטאַרק פֿאַרנומען, האָבן נישט געװאָלט פֿאַרלירן אַ סך צײַט אין געריכט, זײ האָבן אױך נישט געװאָלט, אַז זײערע אָנגעשטעלטע זאָלן זײ פֿאַרבײַטן. און אַזױ־אַרום איז געקומען דערצו, אַז ס'האָט זיך אױסגעאַרבעט אַ באַשטימטער שיכט מענטשן, װעלכע פֿלעגן זיך פֿאַרדינען זײער לעבנס־מיטל װי געשװאָרענע. פֿאַר זײער אַרבעט פֿלעגן זײ באַקומען זעקס דאָלאַר אַ טאָג און װער ס'איז געװען מער פֿלינקער, דער האָט נאָך תּמיד געקאָנט צוקריגן נאָך אַ זײַטיקע פּרנסהלע.

צום הובער־פּראָצעס האָבן זיך געריבן אָן אַ שיעור פֿון דער דאָזיקער חברה: ערשטנס, האָט מען דאָ געקאָנט אַ סך געלט פֿאַרדינען און, צװײטנס, האָט מען זיך נאָך געקאָנט אױסאַרבעטן אַ נאָמען אױך.

פּעטער איז גראָד געזעסן אין זאַל פֿון געריכט, בשעת צום טיש איז צוגעגאַנגען אַ קלײנע, חנװדיקע ברונעטקע אין אַ דײַער שײנעם קאָסטיום. דאָס איז געװען אײנע פֿון די אַזױ־גערופֿענע געשװאָרענע, װעלכע דאָס געריכט האָט נאָך געדאַרפֿט באַשטעטיקן און מען האָט איר געשטעלט פֿאַרשײדענע פֿראַגן. זי האָט זיך געלײגט אין דער לײַנג און אין דער ברײט צו

דערוויזן, איר האָ אַליטעט, זי האָט קיין שום שייכות נישט צו קיינע פון די פּאַרטייען. היגן דעם פאַל היבער וויס זי לחלוטין גאָרנישט, האָט וועגן דעם גאָרנישט געלייענט, זי אינטערעסירט זיך בכלל נישט מיט סאָציאַלע פּראָבלעמען. אויסגעהערט דאָס אַלץ איז שוין די פּראָקוראַטור מסכים געווען זי צו באַשטעטיקן, האָט זיך אָבער אַריינגעמישט די פאַרטיידיקונג און דערוויזן, אַז די זעלביקע האָט זיך אַמאָל אויסגעדריקט, אַז מען וואָלט געדאַרפט אויסשיסן אַלע אַרבעטער-טוער. דער צווייטער צד האָט וויבאַלד אַזוי נישט מסכים געווען זי אָנצונעמען און זי האָט נעבעך געמוזט בלייבן אָן אַרבעט, אַ צוקלעמטע האָט זי זיך אַוועקגעזעצט לעבן פּעטערן. ער האָט געזען, ווי אין אירע אויגן גלאַנצן טרערן און ער האָט זיך ערלויבט אויסצודריקן איר זיין מיטגעפיל. אַ וואָרט פאַר אַ וואָרט, זענען זיי גיך געוואָרן גוטע פריינט און זענען אַוועק צוזאַמען מיטאָג עסן.

פרוי דזשעמס איז געווען אַ שטרויענע אַלמנה, אַ פיילעכע און אַ רירעוודיקע מיט ווייסע גלאַנציקע ציין און מיט ראָזע באַקן; די ראָזע פאַרב, אמת, האָט געשטאַמט פון אַ קליינער פלעשעלע, אָבער פּעטער האָט דאָס נישט באַמערקט. ביים עסן איז ער געווען זייער גוט געשטימט, האָט זיך געוואָרפן מיט געלט אַהער און אַהין. און גלייך נאָך מיטאָג איז ער אַוועקגעגאַנגען און האָט זיך געקויפט עלעגאַנטע בגדים. און אַזוי ווי נישט ער, נישט די פרוי דזשעמס, האָבן שוין מער קיין שום שייכות נישט געהאַט צום הויבער-פּראָצעס און זיי האָבן ביידע זייער געגאַרט נאָך אַ ביסל צערשטרייונג, האָט פּעטער אַ ביסל אַ פאַררויטלטער פאָרגעלייגט זיך דורכפאָרן אויף אַ געוויסע צייט צום ים. ס'איז איר נישט אויסגעקומען צו פאַרלירן קיין איבעריקע צוויי ווערטער, פרוי דזשעמס איז תיכף אויף דעם איינגעגאַנגען.

פּעטער איז שוין איצט נישט געווען אַזאַ נאַר ווי אַמאָל. ער האָט שוין געוווסט, וואָס אַ שפּיאָן מעג — און וואָס ער טאָר נישט טון. ער איז נישט געפאָרן צוזאַמען מיט זיין שטרויענער אַלמנה, האָט אַפילו פאַר איר קיין בילעט נישט געקויפט. ער איז געפאָרן אַליין, האָט זיך געדונגען ביים ים אַ געמיטלעכע דירהלע און אויף מאָרגן האָט ער אויפן שפּאַציר „צופעליק" באַגעגנט זיין שטרויענע אַלמנה.

צוויי חדשים האָט דאָס פּאָר-פאָלק געלעבט צוזאַמען. פאַר פּעטערן איז דאָס געווען אַן אמתער עולם-ומלואו. פרוי דזשעמס איז געווען אַן אַזוי-גערופענע „וועלט-דאַמע". האָט געשטאַמט פון אַ רייכער משפּחה, און ווי זי האָט דערציילט פּעטערן, האָט זי איר גאַנץ לעבן, ביז וואַנען איר מאַן איז אַנטלאָפן געוואָרן מיט דער קונצן-מאַכערין קיין פּאַריז, געלעבט אין גרויס לוקסוס. מיט איין וואָרט זי איז געווען נישט אַבי-ווער. און ס'איז נישט קיין חידוש, וואָס זי האָט געוואָלט, אַז פּעטער זאָל ווערט זיין אַזאַ דאַמע. זי האָט אים געלערנט זייער אַ סך זאַכן, וואָס נישט אין יתומים-הויז און נישט ביים רפואה-הענדלער, האָט ער נישט געזען.

זייער טאַקטיש, אַזוי אַז ער זאָל זיך נישט דאַרפן באַליידיקן, האָט זי אים געוויזן, ווי מען דאַרף האַלטן גאָפּל-מעסער און וואָס פאַר אַ קראַוואַטן מען דאַרף

טראָגן. נאָר מער פֿון אַלץ האָט זי אים געלערנט צו פֿאַרשטיין, וואָס פֿאַר אַ מין גליק עס איז אים געשען. אַזוי אַז פּעטער האָט נישט געוווּסט, ווי זאָל ער איר אָפּדאַנקען. ער האָט געפֿילט צו איר אַ טיפֿע דאַנקבאַרקייט פֿאַר יעדן קוש אירן. ער האָט אָבער געוווּסט, אַז אַזאַ טייערע מתּנה קאָן דער מזל נישט צושיקן אומזיסט. נו, און ווייטער האָט ער געוווּסט, אַז קיין „פֿרייע ליבע" איז בכלל נישטאָ. און ער האָט געצאָלט. ער האָט געצאָלט נישט נאָר די הוצאות פֿון זיינע אומגעזעצלעכע פֿליטער־וואָכן, נאָר ער האָט נאָך געקויפֿט אַ סך טייערע מתּנות. און די דאַמע ווידעה, פֿלעגט תּמיד, ווען פּעטער פֿלעגט איר עפּעס בריינגען, זיין אויסערגעוויינלעך גוט און צערטלעך צו אים. פּעטער האָט געלעבט ווי אין חלום. ער פֿלעגט זיך נישט באַווייזן אַרומצוקוקן, ווי זיינע קעשענעס פֿלעגן פּוסט ווערן.

פֿאַר דער צייט, וואָס אונזער פּאָרפֿאָלק האָט זיך אַזוי גליקלעך געלעבט און האָבן פֿאַרגעסן אָן דער גאַנצער וועלט זענען זיך פֿאַרלאָפֿן זייער וויכטיקע געשעענישן.

דזשים הובער איז פֿאַרמשפּט געוואָרן צום טויט און זיין חבר צו אייביקע שווערע תּפֿיסה. אַמעריקע איז צוגעשטאַנען צו דער מלחמה. די פּאַטריאָטישע התלהבות האָט ווי אַ פֿלאַם פֿייער געפֿלאַקערט איבערן לאַנד.

דאָס לעצטע האָט זיך פּעטער דערוווּסט און אַ געוויסע טייל פֿון דער דאָזיקער אָנגעלעגנהייט, האָט אים אויך אינטערעסירט: דאָס, וואָס דער קאָנגרעס וועט איינפֿירן די דינסט־פֿליכט. פּעטער איז גראָד געווען אין מיליטער־עלטער און ער וועט זיכער מאָביליזירט ווערן!

קיין שום אימה אין דער וועלט, וואָס ס׳איז אים ביז איצט אויסגעקומען איבערצולעבן האָט זיך נישט געקאָנט פֿאַרגלייכן מיט דער מורא, וואָס פּעטער האָט איצט געפֿילט.

ער האָט מיט אַלע קרעפֿטן געיאָגט פֿון זיך דאָס שוידערלעכע בילד פֿון שלאַכט־פֿעלד מיט די קוילנוואַרפֿערס, האַנט־גראַנאַטן, מינעס און גיפֿטיקע גאַזן, וואָס דזשעני פֿלעגט אים אַמאָל מאָלן. ער האָט דאָס דורכאויס געוואָלט פֿאַרגעסן, אָבער פֿון דעם מאָמענט, ווען ער האָט דערפֿילט, אַז דאָס האָט אַ שייכות צו אים פּערזענלעך, האָט ער זיך בשום אופֿן נישט געקאָנט באַפֿרייען פֿון דער אימה. זי האָט אינגאַנצן באַהערשט זיינע געדאַנקען, אַפֿילו די פֿליטער־וואָכן האָבן פֿאַרלוירן זייער חן. פּעטער און זיין שטרויענע אַלמנה זענען איצט געווען געגליכן צו צוויי וואַנדערער, וואָס זענען געווען פֿאַרגאַנגען ווייט פֿון אַ מענטשלעכן ישוב און האָבן פּלוצלינג דערזען פֿאַר זיך שוואַרצע וואָלקנס אויפֿן הימל.

אַחוץ דעם האָט אים זיין געלט געהאַלטן ביים אויסגיין. עס איז פּעטערן געווען זייער נישט פֿריילעך אויפֿן האַרצן, עס איז אים אָבער שווער געווען צו ריידן וועגן דעם מיט פֿרוי דזשעמס, ער האָט אַלץ אָפּגעלייגט און אָפּגעלייגט, ביז ער האָט זיך דערוואַרט, אַז ער האָט שוין אַליין נישט געקאָנט זיכער זיין, צי עס וועט אים קלעקן צו דעקן די הוצאות פֿאַר דער לעצטער וואָך. דאַמאָלסט האָט ער דערציילט וועגן דעם זיין דאַמע.

ער איז ממש נתפּעל געוואָרן אויף וואָס פאַר אַן אידעאַלן אופן גוט-דערצויגענע דאַמען נעמען אויף שלעכטע ידיעות. ווי ס׳ווייזט אויס, איז דאָס ביי פרוי דזשעמס נישט געווען איר ערשטער אויספלוג ביים ים. זי האָט זיך פריינטלעך אונטערגעשמייכלט און האָט געזאָגט, אַז זי וועט זיך ווייטער מוזן פרווון איינקריגן אין געריכט. דערנאָך האָט זי פּעטערן געגעבן איר וויזיט-קאַרטע, האָט געזאָגט, אַז ווען זיין לאַגע וועט זיך פאַרבעסערן, וואָלט זי אים זייער געוואָלט זען ביי זיך, האָט איינגעפּאַקט אירע קופערס פול מיט פּעטערס מתנות און איז אַוועקגעפאָרן קיין אַמעריקאַן-סיטי. און דאָס אַלץ איז געטון געוואָרן — צאַרט, ליבנסווירדיק, מיט אַ שמייכעלע אויף די ליפּן.

.31

אַזוי איז פּעטער ווידער-אַמאָל געבליבן אָן מיטלען צום לעבן; אָבער דאָס מאָל האָט אים גאָט נישט פאַרלאָזן. דעם זעלבן טאָג האָט ער באַקומען אַ בריוו אונטערגעשריבן מיט אַ נומער 2,43 — דאָס האָט באַדייט גיוני. ער האָט געשריבן, אַז ער האָט פאַר פּעטערן זייער וויכטיקע אַרבעט און ער זאָל גלייך קומען צופאָרן. פּעטער האָט פאַרזעצט זיין לעצטע צירונג, האָט געקויפט פאַר דעם געלט אַ בילעט און אויף מאָרגן האָט ער זיך שוין געטראָפן מיט גיונייען אויפן אַלטן אָרט.

גיוני האָט אויף גיך אויפגעקלערט פּעטערן די סיבה, פאַרוואָס מען האָט אים אַרויסגערופן. אַמעריקע איז צוגעטראָטן צו דער מלחמה, איצט איז געקומען די צייט, ווען מען קאָן די רויטע איינמאָל פאַר אַלע מאָל פאַרשטאָפן די מיילער. אין מלחמה-צייטן קאָן מען זיך ערלויבן צו טון זאַכן, וועלכע וואָלטן אין שלום-צייט נישט מעגלעך געווען. צו די דאָזיקע זאַכן געהערט אויך אַ סוף צו מאַכן צו דער אַגיטאַציע קעגן אייגנטום.

פּעטערן איז דאָס אַזוי געפעלן געוואָרן, אַז ער האָט זיך ממש באַלעקט. ער האָט די גאַנצע צייט געזאָגט, אַז מען וואָלט דאָס געדאַרפט טון. קודם כל דאַרף קאַרמיק אָפּגערוימט ווערן פון וועג. די רויטע זענען אַ געפערלעכע באַנדע, אָבער קאַרמיק איז דער ערגסטער פון זיי אַלעמען. עס איז אַ חוב פאַר יעטווערן מענטשן מיטצוהעלפן אין דעם. און פּעטער וועט זיך פון דעם דאָזיקן חוב נישט אָפּזאָגן.

דערנאָך האָט גיוני דערציילט פּעטערן, אַז אין די העכערע קרייזן איז מען באַשעפטיקט מיטן צוזאַמענשטעלן צעטלען פון אַלע סאָציאַליסטישע אָרגאַניזאַציעס און אַז מען גרייט זיך צו אַרעסטירן אַלע מיטגלידער. מיט דער גאַנצער אַרבעט פירט-אָן געפּי. ס׳איז אַזוי ווי בשעתן הובער-פּראָצעס. די רעגירונג האָט נאָך נישט באַוויזן אויסצעווישן די אויגן פון שלאָף און די געשעפט-מענטשן טוען שוין אין עסק. צי וויל פּעטער נעמען אויף זיך די אַרבעט אויסצושפּיאָנירן די רויטע אין אַמעריקאַן-סיטי?

— איך וואָלט געוואָלט, אָבער איך קאָן דאָך דאָס נישט, — האָט פּעטער געענטפערט — זיי זענען אין כעס אויף מיר פאַר מיין האַלטונג בשעתן הובער-פּראָצעס.

— דאָס לאָזט זיך גאַנץ גרינג פאַרריכטן — האָט זיך דער „שטשור" אָפּגע-

רופן. — עס וועט אַפּילו זיין פּאַר אײַך אַ ביסל נישט אָנגענעם. איר וועט מוזן עטלעכע טעג זיצן אין טורמע.

— אין טורמע? — האָט פּעטער איבערגעפרעגט אַן אומצופרידענער.

— יאָ, איר מוזט אַ געוויסע צייט זיין אַרעסטירט, דאַרפט ווידער ווערן אַ מאַרטירער פאַר דער אידייע, און דאַמאָלסט וועלן די חברה ווייטער אָנהייבן צו גלייבן אין אייער ערלעכקייט און איר וועט זיך ווידער קאָנען אַריינקריגן צו זיי.

פּעטער האָט זיך אַ ביסל געוואַקלט. די מעשה מיטן אַוועקזעצן זיך אין טורמע האָט אים גאָרנישט געשמעקט. גיוני האָט אים אָבער איבערגעוויזן, אַז איצט איז נישט די צייט צו קלערן וועגן פּערזענלעכע באַקוועמלעכקייטן. דאָס לאַנד איז אין געפאַר, עס מוז אָפּגעהיט ווערן די געזעלשאַפטלעכע רו און עס קאָן קיין רייד נישט זיין וועגן באַזייטיקן זיך. יעדערער איז מחויב צו ברענגען זיין פּאַטריאָטישן קרבן. אַלע גבירים האָבן זיך אונטערגעשריבן אויף דער פרייהייט-הלוואה, די אָרעמע-לייט געבן זייער לעבן. וואָס וויל געבן פּעטער הורדש?

— אפשר וועט מען מיך גאָר מאָביליזירן? — האָט זיך פּעטער אָפּגערופן.

— ניין, ווען איר וועט איבערנעמען די דאָזיקע אַרבעט וועט דאָס נישט געשען. דאַמאָלסט קאָנט איר זיך פאַרלאָזן אויף אונז, מיר וועלן דאָס שוין דורכמאַכן. אַזאַ מענטש, ווי איר, מיט אַזעלכע פעיקייטן, קאָן פון אונז נישט צוגענומען ווערן.

דערהערט אַזעלכע דבורים, האָט פּעטער תיכּף מסכּים געווען איבערצונעמען די אַרבעט. עס האָט אים אַ סך בעסער געלוינט צו זיצן עטלעכע טעג אין תּפיסה, איידער יאָרן נאָכאַנאַנד פאַרשוואַרצט ווערן אין די גראָבענס, אָדער ווער ווייסט ווי לאַנג זיך וואַלגערן אין פראַנקרייך.

איצט זענען שוין די ביידע, צווישן זיך דורכגעקומען זייער גיך; פּעטער האָט אַראָפּגעוואָרפן פון זיך זיינע שיינע בגדים, האָט זיך אָנגעטון, ווי עס פּאַסט פאַר אַן אַרבעטער און איז אַוועק אין גאָרקיך, ווו דאָנאַלד גאָרדאָן פלעגט עסן מיטאָג. פּעטער איז געווען זיכער, אַז גאָרדאָן וועט זיין איינער פון די הויפּט-אַגיטאַטאָרן קעגן גיין אין מיליטער. און ער האָט קיין טעות נישט געהאַט.

דאָנאַלד האָט זייער קאַלט געענטפערט פּעטערן אויף זיין גוט-מאָרגן. און ווערטער האָט ער אים געלאָזט פילן, אַז ער קוקט אויף אים, ווי אויף אַ רענעגאַט, אַ פּחדן, ווי אויף אַ נידעריקן נפש, וועלכער האָט געפּעלט ביי זיך צו לאָזן הובערן אויף הפקר.

פּעטער האָט זיך געהאַלטן שטיל. האָט זיך נישט געפּרוווט פאַרענטפערן. ער האָט אויך קיין שום זאַך נישט געפרעגט ביי גאָרדאָנען. ער האָט זיך בלויז צוגעזעצט צו אים און אַזוי ווי פאַרביי גייענדיק, האָט ער אים אָנגעהויבן דערציילן, אַז ער האָט אונטער דער צייט אַ ביסל געאַרבעט, האָט באַוויזן דורכצושטודירן די פראַגע, וועגן מיליטאַריזם און איצט האָט ער שוין אַ מיינונג. ער איז אַן איבערצייגטער סאָציאַליסט און אַן אינטערנאַציאָנאַליסט. ער האַלט, אַז אַמעריקע האָט באַין אופן נישט געטאָרט צושטיין צו דער מלחמה, אַז דאָס איז אַ פאַרברעכן און ער וועט קעגן דעם אַגיטירן. דינען וועט ער בשום אופן נישט גיין.

זאָל מען אים אַרעסטירן, דערשיסן, אַלץ אײנס, ער וועט קײן מונדיר נישט אָנטון.

ווי אַזוי האָט האָנאַלד גאָרדאָן געקאָנט בײַשטײן קעגן אַ מענטשן, וואָס האָט אים אַזוי אָפֿן געקוקט אין די אויגן און אַזוי פּרימיטיוו און ערלעך גערעדט וועגן זײַנע איבערצײַגונגען. דעם זעלביקן אָוונט איז שוין פּעטער געגאַנגען אויף אַ פֿאַרזאַמלונג פֿון דער סאָציאַליסטישער פּאַרטײ און האָט זיך ווידער דערנענטערט צו די חברים. ער האָט זיך געהאַלטן רויִק, האָט זיך נישט געוואָרפֿן אין די אויגן, האָט גאָרנישט גערעדט, נאָר בלויז מיט אַלץ מיטגעשטימט. אין משך פֿון מאָרגנדיקן טאָג האָט ער שוין באַוויזן צוזאַמענצוקומען מיט עטלעכע פּאַרטײ־מיטגלידער און דורכרײדן זיך מיט זײ וועגן זײַנע איבערצײַגונגען. ס'איז כּמעט קײן וואָך נישט אַוועק, ווי אַלע האָבן זיך צוגעוווינט צו פּעטערן און קײנער האָט שוין מער נישט געטראַכט וועגן דעם, אַז ער איז אַ פֿאַררעטער און אַז מען דאַרף אים אין אַן ערלעכע שטוב נישט אַרײַנלאָזן.

אויף דער נעכסטער פּאַרטײ־פֿאַרזאַמלונג, האָט זיך פּעטער ערלויבט צו זאָגן עטלעכע ווערטער. ס'איז געווען אַ מאָדנע טומלדיקע, היציקע פֿאַרזאַמלונג. מען האָט גערעדט וועגן דער מלחמה און וועגן מיליטער־פּליכט. אין פּאַרטײ זענען געווען אַ ביסל דײַטשן, אירלענדער און אַ פּאָר אינדיאַנער. די זענען דאָך על כּל פּנים געווען הײסע פּאַציפֿיסטן. נו, און אַחוץ זײ, זענען נאָך געווען אַ סך אַנדערע און זײ אַלע צוזאַמען האָבן געבילדעט דעם לינקן פֿליגל אין דער פּאַרטײ. אויף דער דאָזיקער פֿאַרזאַמלונג האָבן די לינקע געפֿאָדערט, אַז די פּאַרטײ זאָל זיך נעמען פֿאַר ראַדיקאַלע מיטלען. מען זאָל צוטרעטן צו אַ מאַסן־אַקציע, צו אַ גענעראַל־שטרײַק, אַרויסלאָזן אַן אויפֿרוף צום פּראָלעטאַריאַט: גענוג שוין צו שווײַגן, זאָל מען זיך אויפֿהײבן און צערײַסן די קייטן.

דאָס זענען געווען די טעג פֿון גרויסע געשעענישן. די רוסישע רעוואָלוציע האָט עלעקטריזירט די וועלט. די לינקע חברים האָבן זיך געהויבן הויך אויף די פֿליגלען פֿון האָפֿענונג.

פּעטער האָט גערעדט, ווי אײנער פֿון די, וואָס האָבן איבער די גאַסן געוואַנדערט, וואָס פֿאַר אַ זין האָט דאָס זיצן דאָ אין זאַל און אָננעמען רעזאָלוציעס, רײדן בלויז צו די פּאַרטײ־מיטגלידער. אין גאַס דאַרף מען גײן, דאָרטן הויבן די שטים, וועקן דאָס פֿאָלק, כּל־זמן ס'איז נאָך נישט צו שפּעט. ווער פֿון די פֿאַרזאַמלטע האָט דעם מוט זיך אַרויסצוזאָגן דערפֿאַר, אַז ס'זאָל צוזאַמענגערופֿן ווערן אַ גאַסן־פֿאַרזאַמלונג?

און עס האָבן זיך געפֿונען אַזעלכע, וואָס האָבן נישט געקאָנט בײַשטײן דעם נסיון. אין אַ פּאָר מינוט אַרום האָבן זיך עטלעכע יונגע היץ־קעפּ און צווישן זײ אויך האַנאַלד גאָרדאָן אָנגעשלאָסן אין פּעטערן. אויף מאָרגן אָוונט האָבן די דאָזיקע פֿרײַוויליקע קעמפֿער זיך געקליבן אַרויסצוטרעטן מיט רעדעס אויף דער הויפּט־גאַס. מער דערפֿאַרענע חברים האָבן די מתרה געווען, אַז ס'וועט דערפֿון גאָרנישט אַרויסקומען, זײ וועלן בלויז כאַפּן קלעפּ פֿון דער פּאָליצײ. נאָר אויף דעם האָבן זײ געהאַט אַ פֿאַרטיקע תּשובֿה:

בעסער צוהרגעט ווערן פון דער פּאָליציי, אײדער צוריסן ווערן אויף שטיקער פון דער דײַטשער אַרטילעריע.

.32

די גאַנצע מעשה האָט פּעטער גלײַך איבערגעגעבן גיוניען. ס׳איז אָפּגערעדט געוואָרן, ווו ס׳דאַרף זיך געפינען די פּאָליציי. פּעטער האָט מער נישט געבעטן, אַז דאַמאָלט זאָל זיך די פּאָליציי פונדעסטוועגן נישט זייער פאַנאַנדערלאָזן. גיוני האָט אַ שטשירע־געטון מיט די ציין און האָט געזאָגט פּעטערן, אַז ער וועט שוין זען אַרײַנצוטענהן מיט זײַנע לײַט, זיי זאָלן זיך וויסן, ווי צו האַלטן.

צוזאָגן איז די זאַך זייער פּשוט און געדויערט האָט עס אינגאַנצן צען מינוט. אויף דער הויפּט־גאַס האָט זיך אָפּגעשטעלט אַ וואָגן. אַ יונגערמאַן האָט זיך אויף אים אַרויפגעכאַפּט און אָנגעהויבן צו רעדן: ס׳איז געקומען די צייט, ווען דער פּראָלעטאַריאַט מוז זאָגן זײַן וואָרט וועגן דער פּראַגע פון מיליטער־פּליכט. קיינמאָל אין דער וועלט וועט דער פרייער אַמעריקאַנער נישט אײַנגיין אויף דעם, אַז מען זאָל אים טרײַבן אין דער אַרמיי, אַוועקפירן מעבר־לים און דערהרגענען צוליב די אינטערעסן פון די רײַכע באַנקירן.

און דערבײַ איז געבליבן. מער האָט דער רעדנער נאָרנישט באַוויזן צו זאָגן, ס׳איז גלײַך אונטערגעקומען אַ פּאָליציאַנט און האָט אים געהייסן שווײַגן. ווען ער האָט געזען, אַז דער רעדנער פאָלגט אים נישט, האָט ער אַ קלאַפּ געטון מיט זײַן שטעקן אין טראָטואַר און פון חאָג גאַס האָבן זיך באַוויזן גאַנצע צען פּאָליציאַנטן און האָבן געמאָלדן דעם רעדנער, אַז ער איז אַרעסטירט. דאַמאָלסט אין פון אַנדערן זײַט אַרויפגעשפרונגען אַ צווייטער רעדנער און דער האָט אויך קוים באַוויזן אויסצורײדן אַ פּאָר ווערטער איז ער גלײַך אַרעסטירט געוואָרן. אַזוי האָט זיך איבערגעחזרט עקס מאָל, ביז זיי זענען אַלע אַרעסטירט געוואָרן און צווישן זיי איז אויך געווען פּעטער.

דאָס איז געמאַכט געוואָרן אַזוי גיך, אַז דער עולם, וואָס איז געשטאַנען אַרום, האָט פּשוט קיין צייט נישט געהאַט, ווען אויפצורעגן זיך. די אַרעסטירטע זענען גלײַך אַרײַנגעפּאַקט געוואָרן אין אַ פּאָליציי־וואָגן און מען האָט זיי אַוועקגעפירט, אַז קיין האָן האָט נישט געקרייט. אויף מאָרגן האָט מען זיי אַלעמען פאַר׳משפּט צו צוויי וואָכן זיצן. אַזוי ווי זיי האָבן זיך גערעכנט אויף זעקס חדשים, זענען זיי אַלע געווען זייער צופרידן.

זייער שמחה איז געוואָרן נאָך גרעסער, ווען זיי האָבן געזען, ווי אַזוי מען באַגייט זיך מיט זיי. געווײנלעך פלעגן די „רויטע" האָבן אויסצושטיין זייער אַ סך פּיין אין טורמע. אַרײַנזעצן פלעגט מען זיי אין דעם אַזוי־גערופענעם „דריי־טאַנק", דאָס איז געווען אַזאַ מין קײלעכדיקע שטאָלענע געבײַדע מיט אַ סך קאַמערן, וואָס פלעגט מיט אַזאַ מין האַנט געקאַנט איבערגעדרייט ווערן. זיצן דאָרטן איז געווען אַ שרעקלעכע אַפּקומעניש, ווײַל ווען מען פלעגט דאַרפן צוקומען צו איינעם פון די קאַמערן, פלעגט אויסקומען איבערצודרייען די גאַנצע געבײַדע, אַזוי אַז וועמען ס׳פלעגט אויסקומען דאָרטן צו זיצן, פלעגט זיך תמיד געפינען אין באַוועגונג

און קיינמאל נישט וויסן פון שלאף און פון רו.

אנדערע זעקס יונגע אנטימיליטאריסטן האט מען צו זייער גרעסטער פארוווּנדערונג אריינגעזעצט אין א גרויסער קאמער און מען האט זיי ערלויבט צו האבן ביכער און צו קויפן זיך עסן. ביי אזעלכע באדינגונגען האט זיך זייער גאנצער העלדנמוט פארוואנדלט אין א געלונגענעם וויץ און די קליינע געזעלשאפט האט הנאה געהאט פון איר לעבן. זיי האבן געמיינט, אז די גוטע באהאנדלונג האבן זיי צו פארדאנקען זייערע „שיינע אויגן".

צווישן די זעקס איז אויך געווען דאנאלד גארדאן, א זון פון א רייכן סוחר, א געוועזענער סטודענט. פון אוניווערזיטעט איז ער אויסגעשלאסן געווארן דערפאר, ווייל ער האט די לערע פון קריסטנטום פארשטאנען שוין א ביסל צופיל אין בוכשטעבלעכן זין פון ווארט און פלעגט איר אין דערהאזיקער פארם פארשפרייטן צווישן די סטודענטן. דעם זעלבן גורל האט אויך געהאט דזשים הענדערסאן, א היכער געזונטער האלץ-העקער פון צפון-קאנט. ער פלעגט זיך אנדערציילן שרעקלעכע זאכן פון שווערן לעבן פון די הארטיקע האלץ-העקער. דער דריטער איז געווען א שוועדישער מאטראז, איינער א נאד, וועלכער איז שוין אויסגעווען אין זיין לעבן אין אלע האפנס פון דער גאנצער וועלט. דער פערטער איז געווען א יונגער ייִדישער פאפיראסן-מאכער, וועלכער איז קיינמאל נישט ארויסגעפארן פון אמעריקע, אין זיין פאנטאזיע אבער האט ער ארומגערייזט א סך מער פארן מאטראז.

נאר אינטערעסאנטער פון אלעמען איז פאר פעטערן געווען דער "פינפטער", א פארחלומטער יונגער בחור, וועמענס פנים ס'איז געווען אזוי טרויעריק, אז ס'איז פשוט א רחמנות געווען אויף אים צו קוקן. זיין פאמיליע איז געווען האגן און זיין צונעמעניש „בראדיאגע-דיכטער". ער פלעגט שרייבן אן א שיעור לידער און אלץ וועגן די פארשטויסענע פון דער וועלט. דאס רוב פלעגט ער זיצן מיט א פאפיר און מיט א בלייפעדער אין א ווינקעלע און שרייבן און די איבעריקע פלעגן רײדן שטילערהייט, כדי אים נישט צו שטערן. פעטער האט געהאט דעם איינדרוק, אז ער שרייבט אפילו ביינאכט ווען אלע שלאפן. וועמען האט ער אין זיינע לידער נישט באזונגען? אלע זיינע חברים פון קאמער, די טורמע-וועכטער, און אלע איבעריקע ארעסטירטע. טייל-מאל פלעגט זיך טרעפן, אז ער פלעגט אויפהערן צו שרייבן און דאמאלסט פלעגט ער אריינפאלן אין א שווערער מרה-שחורה שטימונג, פלעגט אנהויבן צו טענהן, אז דאס לעבן איז גארנישט ווערט, אז ס'איז א גיהנום, און אז צענויפשטעלן פערזן איז א נארישקייט.

טאם האגן איז אויסגעפארן גאנץ אמעריקע, האט זיך אנגעזען מיט זייער א סך צער און עלנט. און ער איז אזוי געווען דורכגעזאפט דערמיט, אז ער האט וועגן קיין שום אנדער זאך נישט געקאנט נישט רײדן, נישט טראכטן. ער פלעגט רײדן וועגן מענטשן, וואס זענען אומגעקומען אין די מדבריות פון דורשט, וועגן איינוווינער פון די בערג, וואס פלעגן וואכנלאנג ליגן פארשאטענע אונטער דער ערד, וועגן שוועבל-ארבעטער, וועמען דער

שוועבל־סם פלעגט זיך אַריינפרעסן אין די ציין, פלעגט אויסעסן די אויגן, די נעגל פון די פינגער.

פעטער האָט בשום־אופן נישט געקאָנט באַגרייפן, ווי קאָן מען דאָס אַזוי פיל ריידן וועגן די שרעקלעכסטע זייטן פון לעבן. האָגן האָט אים איבערגעפירט זיין גאַנצע שטימונג, עס איז אים געווען נאָך ערגער, ווי דאַמאָלסט, ווען דזשעני פלעגט מיט אים ריידן וועגן דער מלחמה.

.33

אין איינער פון האָגנס לידער האָט זיך דערציילט וועגן איינעם אַן אומגליקלעכן נפש סלים. ער איז געווען אַ „שניי־פרעסער", דאָס הייסט, אַ קרבן פון קאָקאַין. סלים האָט זיך אַרומגעוואַלגערט אַ גאַנצן ווינטער אויף די ניו־יאָרקער גאַסן, האָט נישט געהאַט קיין דאַך איבערן קאָפּ. נעכטיקן פלעגט ער דאָס רוב אין די געווייסע „עפנטלעכע אַנשטאַלטן". ווען ער פלעגט זיך אָבער אַנידערלייגן, פלעגט מען אים פּאַקן און אַרויסיאָגן. האָט ער די גאַנצע צייט געמוזט זיצן, נאָר אַזוי ווי זיצן אַ גאַנצע נאַכט שלאָפּעדיקערהייט איז דאָך שווער, פלעגט ער טראָגן מיט זיך אַ שטריק, מיט וועלכער ער פלעגט זיך צובינדן און אַזוי אָפּזיצן אַ גאַנצע נאַכט.

צו וואָס דאַרף מען באַשרייבן אַזעלכע זאַכן? פעטער האָט שרעקלעך פיינט געהאַט צו הערן אַזעלכע מעשיות. ער האָט דאָס דייער געוואָלט זאָגן, נאָר ער האָט מורא געהאַט, האָט ער זיך געפּרוווט אַ וויצל טון:

— טאַטע־פּאַטער, אפשר וואָלט איר אונדז געקאָנט דערציילן פריילעכערע זאַכן? דער סאָציאַליזם איז דאָך נישט קיין תרופה קעגן נאַרקאָטיק, צי דען איז שולדיק דאָס פּראָפיטן־סיסטעם אין דעם, וואָס מענטשן מיסברויכן מיט אַזעלכע מיטלען?

האָגן האָט אונטערגעשמייכלט פאַרביטערט.

— איך וואָלט וועלן זען איין צרה אין וועלכער עס זאָל נישט זיין שולדיק די קאַפּיטאַליסטישע אָרדענונג. ווי מיינט איר, מאָרפיום און קאָקאַין פאַרקויפן זיך אַליין? וואָלט מען דערמיט נישט געמאַכט קיין געשעפטן, וואָלטן דאָך אַזעלכע אַרטיקלען אַרויסגעגעבן געוואָרן בלויז דאָקטוירים. פון וואַנען האָט איר דאָס גענומען אייער סאָציאַליזם?

פעטער האָט שוין גענומען גיין אויף צוריק:

— יאָ, ס'איז אמת, איך ווייס דאָס אַליין. אָבער מיר זיצן דאָך אין טורמע דערפאַר, ווייל מיר ווילן ענדערן די לאַגע; האָבן מיר דאָך רעכט זיך אַ ביסל אויסצורוען.

דער דיכטער האָט אַ קוק געטון אויף אים פייערלעך ערנסט:

— ניין, — האָט ער זיך אָפּגערופן. — טאַקע דערפאַר, ווייל אונדז איז אין תפיסה גוט און באַקוועם טאָרן מיר נישט פאַרגעסן, אַז פון יענער זייט ליידן מענטשן.

אַלע האָבן זיך פאַנאַנדערגעלאַכט.

אָבער האָגן האָט זיך נישט געמיינט צו וויצלען. ער האָט זיך אַ הויב געטון, האָט אויסגעשטרעקט די הענט, ווי ער וואָלט זאָגן: נעמט מיך, איך בין גרייט זיך מקריב צו זיין. און האָט אָנגעהויבן צו ריידן:

— פל־זמן עס איז דאָ אַן אונטערגעדריקטער קלאַס, געהער איך צו אים.

כל־זמן עס זענען דאָ פאַרברעכערישע עלעמענטן געהער איך צו זיי. כל־זמן אין נשמה וועט נאָך בלייבן געפאַנגען, בין איך נישט פריי.

דערנאָך האָט ער זיך אַוועקגעזעצט און מיט ביידע הענט פאַרדעקט זיין פנים. אַלע איבעריקע זענען געזעסן און געשוויגן. ערשט אין אַ פּאָר מינוט אַרום האָט זיך גאָר אַ הויב געטאָן און אַזוי ווי ער וואָלט געוואָלט אָפּשוואַכן די שאַרפקייט, מיט וועלכע האָגן איז אַרויסגעטראָטן קעגן פעטערן, האָט ער געזאָגט:

— דער חבר הורוש זיצט שוין דעם צווייטן מאָל אין טורמע.

— איך ווייס דאָס — האָט דער דיכטער געזאָגט און דערלאַנגט פעטערן די האַנט:

— און דערפאַר וועל איך אייך טאַקע דערציילן אַ פריילעכערע געשיכטע.

דאָן האָט אַמאָל פּאָזירט פאַר אַ קינעמאַטאָגראַף, וועלכער האָט צוגעגרייט אַ מלחמה־פילם. צווישן אַנדערע האָט דאָרטן געדאַרפט זיין אַ בילד, ווי אַ המון אונטערהעצער און ראַבירער באַפאַלן אַ פּאַלאַץ פון אַ באַנקיר. צו דעם דאָזיקן בילד זענען נויטיק געווען פאַרשיידענע שנאָרער, פאַרברעכער א. אַ. וו. האָט מען זיי צוזאַמענגענומען אַזעלכע אַ צוויי־הונדערט מאַן, אויסגעשטעלט פאַר אַ פּאַלאַץ פון אַן אמתן באַנקיר און דער רעזשיסער האָט געהאַלטן פאַר זיי אַ רעדע; ער האָט זיי געגעבן אָנווייזונגען ווי אַזוי זיי האָבן זיך צו האַלטן.

— פאַרגעסט נישט, האָט ער אָנגעהויבן: אַז דער, צו וועמען דאָס הויז געהערט, איז דער זעלביקער צו וועמען עס געהערן אַלע רייכטימער, וועלכע איר האָט מיט אייערע הענט באַשאַפן. איר לעבט אין נויט און איר ווייסט, אַז דאָס האָט ער אייך באַגזלט, איר זייט דערפאַר אַלע שרעקלעך אויפגעבראַכט אויף אים און איר האָט זיך צוזאַמענגעקליבן אויף דעם דאָזיקן פּלאַץ, כדי צו שטורמען זיין פּאַלאַץ. טאָמער וועט זיך אייך איינגעבן אים אַליין צו פאַקן, וועט איר אים אויף שטיקער צורייסן.

נאָר דאָ האָט אים דאָן איבערגעריסן די רייד:

— הערט נאָר, זייט מוחל, איר פאַרשפּאָרט אונז דאָס צו זאָגן, מיר זענען דאָך טאַקע די פאַקטישע עקספּלואַטירטע און דאָס איז דאָך טאַקע אַן אמתער פּאַלאַץ.

אַפּנים, אַז די מעשה האָט אַלעמען אויפגערעגט זייער קאָמיש, ווייל אַלע האָבן זיך פאַנאַנדערגעלאַכט. מער נישט איין פעטער האָט נישט געלאַכט. ביי אים האָט זיך בלויז פאַרשטאַרקט די שנאה צו די רייכע און זיין איבערצייגונג, אַז זייער גאַנצע משוגעת שטאַמט פון זייער קנאה. זיי האַסן אַלעמען, וועמען עס איז מצליח אין לעבן, בלויז דערפאַר, ווייל זיי פאַרגינען אים נישט זיין הצלחה. זיי וועלן זיך אָבער קיין מאָל צו קיין זאַך נישט דערשלאָגן, זיי וועלן בלויז תמיד טומלען און העצן, אָבער די גרויסע מאַסן אַמעריקאַנער אַרבעטער באַציִט זיך גאַנץ רויִק צו מענטשן, וואָס קענען עפּעס אויפטאָן אין זייער לעבן, האָבן גאָרנישט בדעה צו שטורמען זייערע פּאַלאַצן און וואַרפן זיך פרייוויליק אונטער זייער הנהגה.

און עס איז אויסגעקומען ווי הענדערסאָן דער האָלץ־האַקער וואָלט געטראָפן פעטערס געדאַנקען.

— גאָט מיינער, האָט ער אַ זיפץ געטאָן: וואָס פאַר אַ שווערע אַרבעט דאָס איז באַוואוסטזיניק צו מאַכן דעם פּראָלעטאַריאַט!

הענדערסאָן איז איצט געזעסן אויבן ברעג פון זיין נאַרע, די ברייטע אַקסלען אַראָפּגעלאָזן, דעם שטערן פאַרקנייטשט און האָט זיך אָפּנים געמאַטערט איבער דעם פּראָבלעם, ווי אַזוי צו פאַרשטאַרקן די אומצופרידנהייט אויף דער וועלט.

דערנאָך האָט ער אָנגעהויבן צו דערציילן אַ מעשה פון אַן אָרט, ווו עס איז אים אַמאָל אויסגעקומען צו אַרבעטן; דאָס איז געווען אַ מאַגאַזין פון האָלץ, די אַרבעט איז דאָרטן אויף אַזוי ווייט שווער און געפערלעך געווען, אַז אין איין ווינטער האָבן דאָרט זיבן מענטשן זייער לעבן געפּטערט. שולדיק אין דעם איז געווען דער באַלעבאָס פון וואַלד, וועלכער איז זיך באַגאַנגען מיט די אַרבעטער ווי דער געמיינסטער שווינדלער. די דירות פון די האָלץ־העקער זענען געווען זייער פאַרלאָזן, ברודיק, פיל אַמפּליט, די שפּייז אַ שלעכטע, די שכירות קלאָגעדיקע, די באַהאַנדלונג אַ גראָבע.

און דאָ האָט זיך גראָד געמאַכט, אַז אין וואַלד אַריין זענען געקומען צופאָרן דעם באַלעבאָס אַ זון מיט זיין יונגער ווייב אויף צו פאַרברענגען דאָרטן זייערע פליטער־וואָכן.

— גאָט מיינער, האָט אַ זיפץ געטאָן הענדערסאָן, איך וואָלט אייך ווינטשן צו זען, ווי די דאָזיקע אידיאָטן, די האָלץ־העקער, האָבן אויפגענומען דאָס יונגע פּאָר, ווי זיי האָבן זיי באַגריסט. און זיי האָבן דאָך באמת געמיינט, אַז ווער ווייסט, ווי זיי פרייען זיך מיט די דאָזיקע פּאָר לאָ־יצלחדיקע, פוילע, יונגע מענטשלעך.

אין שמועס האָט זיך אַריינגעמישט גאָר דער מאַטראָז, זיין ברייט, גוטמוטיק פּנים האָט זיך פאַנאַנדערגעצויגן אין אַ שמייכל, מען האָט געזען, אַז עס פעלן אים דריי פאָדערשטע ציין.

— די זעלביקע מעשה איז ביי אונזערע מאַטראָזן, האָט ער זיך אָפּגערופן: זיי זעען קיינמאָל ניט אין די אויגן די שיפס־באַלעבאַטים, ווייסן קיינמאָל ניט די נעמען פון די מענטשן, וואָס ווערן רייך פון זייער אַרבעט. האָבן אָבער אַ מאָדנע אומפאַרשטענדלעכע צוגעבונדנקייט צום שיף. אַן אַלטער צובראָכענער קאַסטן, וואָס האָט שוין גאָר קיין ווערט ניט, ווערט אַוועקגעשיקט אין ווייטן ים, כדי ער זאָל אונטערגיין און די באַלעבאַטים זאָלן קאָנען אָפּנעמען זייער סטראַכירונגס־געלט. די אָרעמע מאַטראָזן האָבן אָבער אַזוי ליב דעם פאַרפוילטן קאַסטן, אַז זיי ראַטעווען אים אַזוי לאַנג ביז וואַנען, אָדער זיי גייען אונטער מיט אים צוזאַמען, אָדער זיי שלעפּן אים טאַקע אַרויס זייערע באַלעבאַטים אויף צופּיקעניש.

שוין לאַנג האָט פעטער געמוזט אויסהערן מעשיות, וועגן די פאַרברעכנס פון די גבירים און וועגן די עוולות, וואָס זיי באַגייען לגבי די אָרעמע. ער איז געוועזן פאַרמשפּט 15 טעג און 15 נעכט צוצוהערן זיך צו דער פּלאַפּלעריי פון סאָציאַליסטן. יעדער איינער פון זיינע

דברים פֿון קאַמער, האָט געהאַט זײַן באַזונדערע סיסטעם, ווי אַזוי אויסצובעסערן די וועלט, זײַן אייגענע מעטאָדע, ווי אַזוי צו דערגרייכן צום ציל. דאָס לעבן איז אַן אומאויפֿהערלעכער קאַמף צווישן די רייכע און אָרעמע; דאָס פּראָבלעם ווי אַזוי די אָרעמע זאָלן מנצח זײַן די רייכע ווערט אָנגערופֿן טאַקטיק. ווען מען רעדט וועגן דער טאַקטיק באַניצט מען לאַנגע, אומפֿאַרשטענדלעכע ווערטער, וועלכע מוזן בלײַבן פֿאַר אַ געוויינלעכן מענטשן אַ פֿאַרבאַהאַלטענער סוד. און ווען פּעטער פֿלעגט שוין ליגן מיט פֿאַרמאַכטע אויגן, פֿלעגט אים נאָך אַלץ זשומען אין די אויערן אַ גאַנצער כאָר צוזאַמענגעשטעלט פֿון ווערטער: ווי „פּראָלעטאַריאַט", „פּראָפֿיט", „מערווערט", „פּאָליטישע אַקציע", „מאַסן־אַקציע", „סינדיקאַליסטן־אַנאַרכיסטן", „אַנאַרכאָ־קאָמוניסטן", „סאָציאַליסטן־קאָמוניסטן" און „סאָציאַליסטן־סינדיקאַליסטן".

34

אין אַזאַ מין סביבה איז פּעטערן זייער גרינג געווען צו פֿאַרענדיקן זײַן צוגרייטונג צום פֿאַך. גאַנצע טעג פֿלעגט ער זיצן און הערן, וואָס מען רעדט. אמת, קיין נאָטיצן האָט ער אַפֿילו נישט געקאָנט מאַכן, אָבער אין קאָפּ זענען פֿונדעסטוועגן בײַ אים פֿאַרבאַהאַלטן געבליבן גאַנצע אוצרות מיט ידיעות. ווען ער איז אַרויסגעגאַנגען פֿון תּפֿיסה האָט ער שוין געקאָנט געבן גיונייען אַ גאַנץ פֿײַנעם בילד פֿון די פֿאַרשיידענע סאָציאַליסטישע אָרגאַניזאַציעס פֿון אַמעריקאַן־סיטי און פֿון זייערע קעגנזײַטיקע באַציִונגען.

פּעטער האָט זיך אויך גאָר גיך איבערצײַגט, אַז דאָס אַרײַנזעצן אים אין תּפֿיסה איז געווען ממש אַ גליקלעכער אײַנפֿאַל. הײַנט צו טאָג איז פּעטער געווען אַ גאַנצער העלד, אַ מענטש, וואָס האָט געליטן פֿאַר זײַן אידעע. און ווען עמיצער וואָלט איצט געוואָגט צו זאָגן קעגן אים אַ וואָרט, וואָלט מען אים מסתּמא געמאַכט דעם שטאַרקסטן פֿאַרוואָרף. קיינער האָט זיך אָבער אויך נישט געקליבן אַרויסצוטרעטן קעגן פּעטערן; זײַן אַלטער שונא קאָרמיק איז גראָד געווען אַוועקגעפֿאָרן מיט אָרגאַניזאַציאָנס־צוועקן צו די נאַפֿט־אַרבעטער.

דאַקעגן איז באַפֿרײַנדעט געוואָרן מיט פּעטערן און ער ווידער האָט אים צוזאַמענגעבראַכט מיט עטלעכע זײַנע פֿרײַנט, וועלכע האָבן געוווינט אין אַ ליידיקן סחורה־שפּײַכלער, וועלכער איז גראָד געווען געבויט מיט פֿענצטערלעך פֿון אויבן. פֿון יעדער באַזונדער קאַמער דאָרט האָבן זיי זיך געמאַכט אַ מין אַטעליע. אַנדערע האָבן זיך דאָ אַפֿילו אײַנגעאָרדנט שטיבלעך און האָבן די גאַנצע צײַט געהוליעט. ווי פּעטער האָט זיך דערוווּסט, האָט זיך דאָס גערופֿן אַ „באָהעמער־לעבן". אַחוץ אַ צוויי, דרײַ עלטערע, זענען זיי כּמעט אַלע געווען יונגע לײַט. אָנגעטאָן פֿלעגן זיי גיין אין פֿלאַנעלענע העמדער מיט ווייכע קראַגנס, אָדער גאָר אָן קראַגנס און זייערע פֿינגער זענען תּמיד אײַנגעשמירט געווען אין אייל־פֿאַרב. זייערע באַדערפֿנישן זענען געווען זייער באַשיידענע, פֿון לעבן האָבן זיי פֿאַרלאַנגט בלויז לייוונט און פֿאַרבן, פּאַפּיראָסן, זויערע קרויט און ביר.

אַ גאַנצן טאָג פֿלעגן זיי זיצן פֿאַר די

לייוונט און מאָלן די משונהדיקסטע בילדער: ראָזע הימלען, פרויען מיט גרינע פנימער, פורפור־רויטע גראָז, אָדער סתם פאַרבן־פלעקן, וועלכע זיי פלעגן סתם אין דער וועלט אַריין אָנרופן: „אַ פרוי מיט אַ זונענ־טאָפּ", אָדער „אַן אָקס ביים אַראָפּגיין פון די טרעפ". אַנדערע ווידער פלעגן אַזוי ווי דאָגן אַ גאַנצן טאָג שרייבן, אָדער קראַפּן אויפן מאַשין לידער. נאָך אַנדערע פלעגן זינגען און איינער האָט געשפּילט אויף אַ פלייט און פלעגט דערמיט אַרויסברענגען פון געדולד אַלע זיינע חברים. מיט זיי צוזאַמען האָט אויך געלעבט אַ יונגער בחור פון פּראָווינץ, וועלכער איז אַנטלאָפן געוואָרן פון דער היים דערפאַר, וואָס זיין משפחה פלעגט דעם גאַנצן זונטאָג פון אינדערפרי ביז ביינאַכט זינגען תפילות און דערצו נאָך אַלעמאָל זינגען פאַלש.

פון דער חברה האָט מען זיך געקאָנט אָנהערן די רעוואָלוציאָנערסטע פראַזן, פעטער האָט אָבער גאַר גיך פאַרשטאַנען, אַז מער ווי ביי ווערטער בלייבן זיי נישט, זייער כעס גייען זיי אויס אָדער אין משונהדיקע פאַרבן־פלעקן אויפן לייוונט, אָדער אין ווילדע טענער ביים פּאָרטעפּיאַן.

נישט דאָ איז געווען דער אָרט פון די באמת געפערלעכע עלעמענטן. יענע ליגן ערגעץ באַהאַלטן, אָדער אין זייערע ביוראָען, אָדער סתם ערגעץ אין פאַרבאָרגענע לעכער און פון דאָרטן פאַרשפּרייטן זיי זייער אַגיטאַציע, גרייטן צו שטרייקן און שיקן פאַנאַנדער זייער רעוואָלוציאָנערע ליטעראַטור.

די לעצטע האָט מען געקאָנט געפינען אין דער אָרטיקער סאָציאַליסטישער גרופּע אין דער הויפּט־פאַרוואַלטונג פון „פאַריין פאַר אינדוסטרי־אַרבעטער פון דער גאַנצער וועלט", אָדער אין אַנדערע פאַריינען און קלובן, ווו פעטער פלעגט גערן אָנגענומען ווערן פאַר אַ מיטגליד.

אין דער אָרטיקער סאָציאַליסטישער גרופּע האָט זיך געפירט אַ קאַמף צווישן צוויי ריכטונגען, צוליב דער באַציונג צו דער מלחמה. ווי זאָל זיין די שטעלונג פון דער פּאַרטיי? איין גרופּע, אַ קליינע, האָט געהאַלטן, אַז מען וואָלט זיך געדאַרפט שטעלן אויף דער זייט פון דער קאָאַליציע קעגן די דייטשן, אַז דאָס וואָלט געבראַכט נוצן דעם סאָציאַליזם, אַ צווייטע, מער פעסטערע גרופּע, האָט זיך געהאַלטן ביי דער מיינונג, אַז די מלחמה איז אַ פאַרשווערונג פון פאַראייניקטן קאַפּיטאַל, וועלכער וויל פאַרשטאַרקן זיין מאַכט. און די גרופּע האָט געפאָדערט, אַז די פּאַרטיי זאָל פירן אַ קאַמף קעגן דעם, וואָס אַמעריקע נעמט אַנטייל אין דער מלחמה. די ביידע גרופּעס האָבן געוואָלט ווירקן אויף די מיטגלידער, וועלכע זענען געשטאַנען צוטומלטע און האָבן זיך נישט געקאָנט פאַנאַנדערקלייבן אין די אויסערסט שווערע פראַגן. פעטער האָט באַקומען אַ באַפעל אָנצושליסן זיך אָן דער ראַדיקאַלסטער, אַנטימיליטאַריסטישער גרופּירונג. ער האָט געדאַרפט געווינען זייער צוטרוי, ווייל זיי זענען געווען דער געפערלעכסטער עלעמענט אין דער באַוועגונג און גיונגי איז געווען פאַראינטערעסירט אָנצומאַכן וואָס מער טומל.

דער קאַמף האָט אויך געפלאַקערט אין דער הויפּט־פאַרוואַלטונג פון דער פראַ־

פּעסימיסטישער באַוועגונג. דאָרטן האָט מען נישט געקאָנט באַשליסן, וואָס מען האָט צו טאָן: צי זאָל מען שטרייקן און שעדיקן די אינדוסטריע פון לאַנד, אָדער לאָזן די זאַך זאָל גיין ווי ס'גייט? אָרגאַניזירן און באַוווּסטזיניק מאַכן דעם פּראָלעטאַריאַט, ביז ער וועט אַליין קומען צום שׂכל און וועט אַ סוף מאַכן צו דער מיליטערישער שפּיל. עטלעכע פון די פּראָפ. טוער האָבן גלייכצייטיק געהערט אויך צו דער סאָציאַליסטישער פּאַרטיי און פלעגן באַזוכן אירע פאַרזאַמלונגען, ווי למשל הענדערסאָן און גאָד לינשטראַם, וועלכע זענען פון דעמאָלט אָן, ווען זיי זענען געזעסן צוזאַמען, געוואָרן פּעטערס נאָענטסטע פריינט.

פּעטער פלעגט זיך אויך צוזאַמענקומען מיט די פּאַציפיסטן, מיטן „ראַט פון פאָלק", ווי זיי האָבן זיך גערופן. צו זיי האָבן געהערט אַ סך פרומע מענטשן, עטלעכע גלחים, דער יונגער קוואַקער דאָנאַלד גאָרדאָן און אַ גרויסע צאָל פרויען. סענטימענטאַלע יונגע מיידלעך, וועלכע פלעגן אויפציטערן פון דעם געדאַנק וועגן בלוטפאַרגיסונג און צעשראָקענע מאַמעס מיט פייכטע אויגן פון טרערן, וועלכע האָבן נאָר געדאַגהט, אַז זייערע קינדער זאָלן נישט מאָביליזירט ווערן. פּעטער האָט גלייך פאַרשטאַנען, אַז ביי די מאַמעס גייט דאָ נישט וועגן קיין שום „איבערצייגונגען". יעדע מאַמע האָט געטראַכט בלויז וועגן איר אייגן קינד און ווייטער גאָרנישט. דאָס האָט פּעטערן זייער פאַרדראָסן און ער פלעגט גוט אַכטונג געבן, אַז ביי אַ מאָביליזאַציע זאָלן גראָדע זייערע זין נישט אויבן בלייבן.

איין מאָל איז אים אויסגעקומען צו זיין אויף אַ פאַרזאַמלונג פון די פּאַציפיסטן, ביי איינעם אַ לערער. בכלל זענען דאָרט געהאַלטן געוואָרן זייער האַרצרייסנדיקע רעדעס. און צום סוף האָט זיך אויפגעהויבן אַדאַ רוט די דיכטערין און האָט אָנגעהויבן צו טענהן.

— וואָס וועט זיין? צי וועט מען ווייטער אַלץ בלייבן מער נישט ווי ביים רעדן, אָדער וויל מען זיך שוין איין מאָל פאַר אַלע מאָל אָרגאַניזירן און אָנהייבן אַ וועלכע נישט איז אַקטיווע קעגן מיליטער־פליכט? אָדער אפשר וויל מען לכל הפּחות איינאָרדענען אַ פּראָטעסט־דעמאָנסטראַציע און אַרעסטירט ווערן, אַזוי ווי חבר פּעטער האָט געטאָן?

דאָ האָבן אַלע אָנגעהויבן פאָדערן, אַז דער חבר פּעטער זאָל זאָגן אַ פּאָר ווערטער; ער האָט זיך אַנידערגעשטעלט און געזאָגט, ער איז נישט קיין רעדנער, אַחוץ דעם — רעדן מעשׂים, קלוגער ווי ווערטער. ער האָט געפּרוּווט זיינע איבערצייגונגען מיט מעשׂים צו דערווייזן. דאָס האָט געווירקט אויף די איבעריקע און זיי האָבן באַשלאָסן איבערצוגיין צו מעשׂים. אַדאַ רוט איז אויסגעקליבן געוואָרן אַלס פּרעזידענטין, גאָרדאָן אַלס סעקרעטאַר פון דער „ליגע קעגן דינסט־פליכט". דעם זעלבן אָוונט האָט גיוני באַקומען אַ צעטל פון אַלע מיטגלידער.

35

אַמעריקע איז צוגעשטאַנען צו דער מלחמה. די מוראדיקע גרויסע מיליטערישע מאַשין האָט זיך לאַנגזאַם גערירט פון אָרט. די געמיטער האָבן זיך פאַנאַנדער־

געפּלאַקערט. דער קאָנגרעס האָט באַשטעטיקט אַ ריזיקע הלוואה, עס איז אויפֿגעשטעלט געוואָרן אַ קאָלאָסאַלער פּראָפּאַגאַנדע-אַפּאַראַט. די שטימען פֿון די פֿיר-מינוטן-רעדנער האָבן זיך געלאָזט הערן פֿון מעין ביז קאַליפֿאָרניע.

פּעטער האָט אַלע טאָג געלייענט דעם „אַמעריקאַן-סיטי טיימס". ער פֿלעגט דורכשטודירן די פּאַטריאָטישע לייט-אַרטיקלען, לייענען אַלע רעקלאַמעס פֿון די מלוכה-מענער, אַלע דרשות פֿון די גלחים, דורכקוקן אַלע קאַריקאַטורן. און דאָס אַלץ צוזאַמען פֿלעגט ער איינזאַפּן אין זיך ביז וואַנען, דאָס האָט אָנגעהויבן ווירקן אויף אים. ער האָט זיך געענדערט. ביז אַהער האָט ער געלעבט בלויז פֿאַר זיך, נאָר משמעות, אַז פֿאַר יעדן מענטשן קומט אַמאָל אַ טאָג ווען ער הויבט אָן צו פֿאַרשטיין, אַז ער איז נישט די איינציק וויכטיקע זאַך אין דער וועלט, אַז נישט צוליב אים אַליין געשיכט אַלץ אויף דער וועלט. פּעטערן האָט אָפֿט גענומען מאַטערן זיין געוויסן, ער האָט אָנגעהויבן צווייפֿלען אין דער איינציקער גערעכטיקייט. פּעטער האָט זיך פּונקט אַזוי ווי אַלע לעבעדיקע מענטשן געדאַרפֿט האָבן אַ רעליגיע, אַן אידעאַל.

די רייכע האָבן אַפֿילו אַ רעליגיע, אָבער פּעטערן געפֿעלט זי נישט. אין זיינע אויגן איז זי נישט אָנזעעוודיק, אירע אָנהענגער האָבן נישט קיין ריין, קיין געזעלשאַפֿטלעכע לאַגע און זענען נישט גענוג פֿלינק. ווייטער איז זייער התלהבות אויך געווען אַ צו טומלדיקער און עס האָט אים אַ ביסל דערמאָנט אָן צעפּאַטשטאַלן-קלויסטער. און אַ הייַרע סדאָבן זיי צופֿיל אונטערגעשטראָכן די טונקעלע מיאוסע זייטן פֿון לעבן. בלויז דער, וואָס האָט קיין שכל נישט איז פֿעיִק תּמיד צוצוהערן די דרשות ומעשׂיות, וואָס רופֿן אַרויס טרערן אין די אויגן אין דער צייט, ווען ער וואָלט געקאָנט געניסן און הנאה האָבן פֿון דער וועלט.

דאָ איז אָבער שוין יאָ געווען אַ רעליגיע, וועלכע האָט אינגאַנצן געפּאַסט פֿאַר פּעטערן. גאָר אַן אַנדער וועלט: גלחים אויסגעפּוצטע אין שניי-ווייסע, לייוונטענע בגדים, וועלכע האָבן געהאַלטן הייליקע דרשות אין קלויסטערס, ווו גאָלדענע מזבחות זענען געשטאַנען און די בונט-קאָלירטע פֿענצטער האָבן אָפּגעשפּיגלט וווּנדערשיינע פֿאַרבן. מלוכה-מענער, באַצירטע מיטן הייליקן שיין פֿון כבוד און גרויסקייט, וועלכע מאַרשירן אונטער די יובל-געשרייען פֿון די מאַסן. אינדוסטרי-מאַגנאַטן, וועמעס נעמען זענען האָבן פֿאַרמאָגט אַ צויבער-קראַפֿט. וועלכע זענען בכח געווען מיט איין שטריך פֿון זייער פֿעדער אויפֿצובויען שטעט אין מדבריות און זיי נאָכדעם צעשיסן מיט האַרמאַטן. און נאָך זיי האָבן זיך געצויגן די רעדאַקטאָרן, שרייבער און קאַריקאַטוריסטן פֿון „טיימס". אַלע אַזעלכע וויכטיקע, קלוגע און געלערנטע. און אָט די דאָזיקע פֿאַרשוינען האָבן געוויזן פּעטערן אַ רעליגיע, אַן אידעאַל, וועלכן ער איז מסוגל געווען צו פֿאַרשטיין.

איצט ווייסט שוין פּעטער, אַז ער דאַרף ווייטער טאָן דאָס, וואָס ער האָט ביז איצט געטאָן, אָבער שוין נישט צוליב זיך, נישט צוליב פּעטערן דער מוראַשקע, נאָר צוליב דער מעכטיקער נאַציע

פֿון די הונדערט צען מיליאָן מענטשן מיט די העלדישע זכיות פֿון איר עבֿר און מיט אירע אומבאַגרענעצטע האָפֿענונגען אויפֿן עתיד; ער וועט האַנדלען אין הייליקן נאָמען פֿון פּאַטריאָטיזם און אין נאָך הייליקערן נאָמען פֿון דער דעמאָקראַטיע. אַ הונט דעם (ווי ס׳איז באַשערט!) האָבן די גרויסע געשעפֿט־מענטשן גראָד דאַמאָלסט געעפֿנט אַ נייע געהיימע ביוראָ אונטער געפּפּים אַנפֿירונג און וועלן פֿעטערן צאָלן 50 דאָלאַר אַ וואָך די גאַנצע צייט, וואָס אי סוועט אויסקומען צו אַרבעטן פֿאַר דער הייליקער זאַך.

אין יענע טעג איז געווען אַ מאָדע, אַז מלוכה־מענער און רעדנער זאָלן זיך איינע די אַנדערע איבערליציטירן אין פּאַטריאָטיזם. פֿעטער האָט געלייענט זייערע רעדעס. האָט זיי אַזוי אַרײַנגעזאַפּט אין זיך, ביז זיי זענען געוואָרן אַזוי ווי אַ טייל פֿון אים אַליין און עס איז אים אויסגעקומען, ווי ער וואָלט זיי אַליין אויסגעטראַכט. עס האָט אים אַזוי געצויגן צו די דאָזיקע נשמה־שפּייז, אַז וואָס אַמאָל ווייטער פֿלעגט ער זי אַלץ מער אַרײַננעמען אין זיך, ביז וואַנען זײַן נשמה איז געוואָרן פֿעט און אָנגעבלאָזען ווי אַ פּענכער. פֿעטער איז געוואָרן אַ פּאַטריאָט, איינער פֿון די זעלטנסטע פּאַטריאָטן, אַן „איבערפּאַטריאָט".

אַן אמתער רויט־בלוטיקער אַמעריקאַנער איז פֿעטער געווען. אַ העלדישער אַמעריקאַנער, אַ הונדערט־פּראָצענטיקער אַמעריקאַנער. און ווען מען וואָלט געקאָנט זײַן נאָך אַ העכערער ווי אַ הונדערט־פּראָצענטיקער, וואָלט ער זיכער אַזעלכער געוואָרן. פֿעטער איז אויף אַזוי ווייט געוואָרן אַן עכטער אַמעריקאַנער, אַז ער האָט רויִק נישט געקאָנט קוקן אויף אַן אויסלענדער.

און וואָס איז שייך די רויטע, האָט ער אַ לאַנגע צייט נישט געקאָנט געפֿינען די פּאַסיקע ווערטער, מיט וועלכע ער זאָל קאָנען אויסדריקן זײַנע געפֿילן לגבי זיי. ביז וואַנען עס האָט אים סוף כּל סוף אַרויסגעהאָלפֿן איינער אַ באַרימטער גלח, וועלכער האָט אין איינער פֿון זײַנע רעדעס אַזוי געזאָגט: ער וואָלט געוואָלט אַלע רויטע צוזאַמענברענגען אויף אַ שיף, אויף וועלכער די זעגלען זאָלן זײַן געמאַכט פֿון בלײַ, דער מאַסטבוים פֿון שטיין און אַוועקשיקן זיי אַזוי אין גיהנום אַרײַן.

איין זאַך האָט נאָר פֿעטערן געמאַטערט דאָס, וואָס ער האָט נישט געקאָנט צוטרעטן צו מעשים. וואָס נאָך פֿאַר אַ באַווײַז דאַרף איינער האָבן די געהיים־ביוראָ? האָט פֿעטער נישט געלאָזען רוען גוינייען. און יענער פֿלעגט תּמיד ענטפֿערן:

— זײַט נאָר נישט אומגעדולדיק. אייערע שׂכירות קריגט איר אַלע וואָך, וואָס זשע ווילט איר האָבן?

— איך קאָן שוין מער נישט פֿאַרטראָגן די דאָזיקע מענטשן. האָט זיך אָפּגערופֿן פֿעטער: איך וואָלט זיי וועלן פֿאַרשטאָפּן די מײַלער.

פֿעטער האָט אָנגעהויבן אויפֿצופּאַסן די האַלטונג פֿון די סאָציאַליסטן ווי אַ פּערזענלעכע באַליידיקונג. זיי האָבן גערעדט פֿון פֿעטערן פֿאַר אַ חבֿר, האָבן זיך זייער גוט באַגאַנגען מיט אים. פֿעטער האָט אָבער געוווּסט מיט וואָס פֿאַר אַ

אויגן זיי וואָלטן גענומען קוקן אויף אים, ווען זיי ווייסן דעם אמת. דער דאָזיקער געפיל האָט אים ווי אַ סם-המות געבריט. טיילמאָל ווען עס פלעגט קומען צו רייד וועגן שפּיאָנעס, אָדער פּראָוואָקאַטאָרן פלעגן די מענטשן דאָמאָלסט נאַטירלעך נישט זשאַלעווען קיין שאַרפע ווערטער. פּעטער פלעגט יעדעס וואָרט נעמען אויף זיין חשבון און שפּרינגען פון הויט פאַר כעס. אים האָט זיך דייער געוואָלט ענטפערן זיי. און מיט דער גרעסטער אומגעדולד האָט ער געוואַרט אויפן טאָג ווען ער וועט זיך ענדלעך קאָנען אויסטענהן און פאַרמאַכן די רויטע די מיילער.

36

איין מאָל האָט גיזי געזאָגט צו פּעטערן:

— היינט האָב איך פאַר אייך אַן אינטערעסאַנטע שטיקל אַרבעט. איר וועט היינט אויסקומען צו טרעפן זיך מיט גאָר אַ פיינעם מענטשן.

דערנאָך האָט דער מענטש מיטן פּנים פון אַ „שטשור" אָנגעהויבן צו ערקלערן וואָס ער האָט געמיינט: אין אַ שכינות-דיקער שטאָט וווינט אַ פּילפאַכער מיליאָנער; ער איז אַ פאַרברענטער פּאַציפיסט, האָט אַליין אָנגעשריבן אַ בוך קעגן דער מלחמה און שטיצט פינאַנציעל די פּאַציפיסטישע באַוועגונג. מיר האָבן די גאַנצע צייט געזען, אַז די דאָזיקע באַנדע גיט אויס אַן אַ שיעור געלט אויף חזיר-זאַכן, איצט האָט זיך אונז איינגעגעבן צו דערגיין, אַז דאָס גאַנצע געלט שטאַמט פון לייקמענען. מאָרגן דאַרף ער זיין דאָ, אין אַמעריקען-סיטי. און מיר וואָלטן וועלן, אַז איר זאָלט זיך פּרוּוון דערוויסן, אַלץ וואָס עס וועט נאָר מעגלעך זיין וועגן אים און זיינע ענינים.

מאָרגן, הייסט עס, דאַרף פּעטער דעם ערשטן מאָל אין זיין לעבן זיך צוזאַמענטרעפן מיט אַ מיליאָנער! פּעטערן איז נאָך ביז איצט קיין מאָל נישט אויסגעקומען צו זען וועמען נישט איז פון די דאָזיקע „אויסדערוויילטע" מענטשן. ער האָט אָבער תמיד געהאַלטן מיט זיי, אין געשטאַנען פאַר זיי שטאָל און אייזן. ווי נאָר ער האָט זיך אויסגעלערנט לייענען פלעגט ער אין די צייטונגען און זשורנאַלן נישט דורכלאָזן קיין שום באַשרייבונג וועגן זייער לעבן, פלעגט מיט אינטערעס באַטראַכטן זייערע בילדער און פאָטאָגראַפיעס פון זייערע פּאַלאַצן. די דערציילונגען וועגן זיי — דאָס זענען פאַר פּעטערן זיינע מעשהלעך געווען. און די מיליאָנערן — די פאַנטאַסטישע געשטאַלטן, וועלכע פלעגן אַרומשוועבן ערגעץ אין עולמות עליונים, אין אַן אַנדער וועלט, ווו מען ווייסט נישט פון צער און דאגות.

ווען פּעטער האָט געדינט אין טעמפּל פון דזשידזשאַמבאַ האָט ער אין אויפנאַם-צימער געזען אַזאַ בילד: דעם אָלימפּ, אומגעפער ביז אַ טוץ געטער און געטינס, פויל אויסגעצויגן, האָבן געטרונקען פון גאָלדענע בעכערס דעם נעקטאַר און בשעת מעשה גלייכגילטיק אַראָפּגעקוקט אויף דער ליידנדיקער וועלט. פּעטער פלעגט שטיין הינטער פאָרהאַנג און צוקוקן זיך ווי דער כהן גדול פלעגט אַרויסגיין פון זיינע קדשי-קדשים, אַוועקשטעלן זיך הינטער די זיבן פּרוכתן און אָנהויבן מיט

אַ זינגענדיקער שטים אויפֿקלערן פֿאַר די פֿאַרדביקותדיקע דאַמען זײַן תּורה. ער פֿלעגט ווײַזן אויפֿן בילד און רעדן פֿון די אַמאָליקע גאָלדענע צײַטן, ווען די עליוניש(ע) תּורה איז באַשאַפֿן געוואָרן. פֿון דאַמאָלט אָן האָט זיך די וועלט געענדערט, געענדערט צום שלעכטן. די מעכטיקע מוזן צוריק אומקערן דער וועלט איר גלאַנץ און שיינקייט, מוזן צוריק אײַנשטעלן אַ גליקלעך לעבן אויף דער וועלט.

הגם פֿעטער האָט נישט געגלייבט אין דעם, וואָס עס פֿלעגט געלערנט ווערן אין טעמפּל פֿון דושידושאַמבאַ, — פֿונדעסטוועגן פֿלעגט ער נתפּעל ווערן פֿון דער רײַכקייט און אויסטערלישקייט פֿון די דאָרטיקע גלייביקע. ביסלעכווײַז האָט ער זיך אויך צוגעוווינט צו גלייבן אין אַלימפּ.

און ווען ער פֿלעגט טראַכטן וועגן מיליאָנערן און וועגן זייער לעבן, פֿלעגן זיי זיך אים פֿאָרשטעלן ווי געטער און געטינס, וואָס ליגן פֿויל אויסגעצויגן אויף זילבערנע געלעגערס און טרינקען נעקטאַר.

זינט פֿעטער האָט זיך באַקאַנט מיט די רויטע, וועלכע האָבן געוואָלט אויפֿרײַסן מיט דינאַמיט די פּאַלאַצן פֿון די מיליאָנערן, האָט ער זיך נאָך פֿעסטער געשטעלט אויף דער זײַט פֿון זײַנע געטער און געטינס. און וואָס מער מען האָט זיי אָנגעגריפֿן, אַלץ מער איז געוואַקסן זײַן ליבע צו זיי. ער האָט געטרוימט וועגן אַ מאָמענט, ווען ער זאָל האָבן די מעגלעכקייטן קומען צו זיי אין היים, מיטן גאַנצן יראת הכבוד, וואָס ער פֿילט צו זיי, שווערן זיי טרײַקייט. ווי דעם גרעסטן גליק פֿלעגט ער זיך פֿאָרשטעלן אַזאַ מין בילד: ער שטייט אין אַ פּאַלאַץ לעבן אַ זילבערנעם געלעגער פֿון אַ מיליאָנער און ערקלערט אים אויף ווי ווײַט ער, פֿעטער הורדוש, האָט פֿאַרשטענדניש פֿאַר דער שיינקייט און פּראַכט פֿון דער וועלט.

און איצט האָט ער זיך געטראָפֿן באַקענען מיט אַ מיליאָנער, ווערן מיט אים אַ נאָענטער מחותּן! אמת איז, אַז בײַ דעם דאָזיקן מיליאָנער איז עפּעס נישט אַלץ געווען אין אָרדענונג, ס'האָט אים, אַ פּנים, עפּעס אַ משוגעת, רחמנא ליצלן, פֿאַרכאַפּט און ער האָט אָנגעהויבן סימפּאַטיזירן מיט מערדער און באָמבע־וואַרפֿער.

ווען פֿעטער האָט געוווינט בײַ די שוועסטער טאָה, איז אים אויסגעקומען צו באַגעגענען זיך מיט די אַזוי גערופֿענע סאַלאָן־רויטע, עלעגאַנט־פּאַרפּוצטע דאַמען, וואָס פֿלעגן קומען צופֿאָרן אין טײַערע אויטאָמאָבילן. ער האָט אָבער נישט געוווּסט צי דאָס זענען געווען מיליאָנערן. און ווען ער האָט דאַמאָלסט געפֿרעגט בײַ מענדין, האָט זי אים אַזוי ווי נישט גערן געענטפֿערט, אַז יעדער איינציקער אָנהענגער פֿון דער ראַדיקאַלער באַוועגונג, ווער עס קען זיך נאָר פֿאַרגינען צו האָבן אַן אויטאָמאָביל, אָדער אָנצוטון אַ פֿראַק שרײַבן שוין וועגן אים די צײַטונגען, אַז ער איז אַ מיליאָנער.

דער יונגער לייקמען איז אָבער געווען אַן אמתער מיליאָנער און הגם ער האָט געהאַט משוגענע אידעען און גיזני האָט אָפּגעלאַכט פֿון אים, האָט ער אָבער אין פֿעטערס אויגן פֿונדעסטוועגן נישט אויפֿגע

הערט צו זיין איינער פֿון די, וועמען ער האָט באַוואונדערט. ווי דער „שטשור" האָט דערציילט, האָט לייקין אָנגעפֿירט מיט אַ יינגל־שול. ווען עמיצער פֿון די קינדער פֿאַרזינדיקט זיך, איז אָנשטאָט צו באַשטראָפֿן דעם יינגל, באַשטראָפֿט דער לערער זיך אַליין. ווען פּעטער וועט זיך טרעפֿן מיט לייקינען, דאַרף ער זיך מאַכן, ווי ער וואָלט זיך זייער אינטערעסירט מיט דער דאָזיקער דערציִונגס־סיסטעם. ער מוז זיך אויך אײַנבאַדינגט איינהערן, לכל הפּחות, די נעמען פֿון די ביכער, וועלכע לייקין האָט אָנגעשריבן.

— ווער ווייסט צי וועט ער בכלל מיט מיר רעדן? האָט פּעטער געפֿרעגט.

— אָן שום ספֿק. ס'איז גענוג, אַז ער זאָל וויסן, אַז איר זייט געווען אַרעסטירט צוליב אייערע פּאַציפֿיסטישע איבערצייגונגען. איר מוזט זען צו דערוועקן ביי אים אַן אינטערעס צו דער „ליגע קעגן דינסטפֿליכט", זאָגט אים, אַז די ליגע מוז ווערן אַ נאַציאָנאַלע אָרגאַניזאַציע און זי דאַרף נישט בלויז רעדן, נאָר אויך עפּעס טאָן.

דער יונגער לייקין איז פֿאַרבאָרגן אין האָטעל דע סאַטאַ. ווען פּעטער האָט דערהערט דעם אַדרעס האָט אים זיין האַרץ אָנגעהויבן צו שפּרינגען פֿאַר פֿרייד. דער האָטעל דע סאַטאַ איז געווען דער אָלימפּ פֿון אַמעריקאַן־סיטי. נישט איין מאָל איז פּעטער פֿאַרבײַגעגאַנגען די דאָזיקע ווײַסע געבײַדע, האָט זיך צוגעקוקט ווי עס עפֿנט זיך אויף און ס'פֿאַרמאַכט זיך די בראָנזענע טיר, ווי די גליקלעכע פֿון דער ערד גייען אַרײַן און אַרויס צוזאַמען מיט זייערע פֿאַרכּישופֿטע באַגלייטער. אים איז אָבער קיינמאָל אויבן זינען נישט אַרויף, אַז אים אַליין וועט אַמאָל אויסקומען אויפֿצועפֿענען די דאָזיקע בראָנזענע טיר און אַרײַנדרינגען אינווייניק אין די סודותפֿולע הייליקטימער.

— מען וועט מיך אַרײַנלאָזן? האָט פּעטער געפֿרעגט. גיוני האָט זיך פֿאַנאַנדערגעלאַכט.

— פֿאַרוואָס עפּעס נישט? גייט נאָר אַרײַן דרייסט, מיט אַ געהויבענעם קאָפּ, ווי איר וואָלט דאָרטן אייער גאַנץ לעבן געוווינט.

עס איז גרינג געווען גיוניען צו זאָגן, גיי אַרײַן ווי אין אַן אייגענער שטוב. פּעטערן איז אָבער אַ ביסל שווערלעך געווען זיך פֿאָרצושטעלן, ווי אַזוי פּונקט וועט ער דאָס טאָן. אַלנפֿאַלס וועט ער מוזן פּרובירן. גיוני ווייסט, מסתּמא, וואָס ער רעדט. און פֿרוי דזשעגאַס פּלעגט אים אויך געבן אַזעלכע עצות. מען דאַרף זיך צוקוקן צו אַנדערע מענטשן, שטילערהייט זיי נאָכמאַכן און דערנאָך זיך שוין אויפֿפֿירן אַזוי ווי זיי. דאָס גאַנצע לעבן איז איין גרויסער בלאָף, און כּדי צו האָבן מזל דאַרף מען נאָר געדענקען, אַז אַלע אַנדערע בלאָפֿן פּונקט ווי דו אַליין.

זיבן אַזייגער אין אָוונט איז פּעטער געשטאַנען פֿאַר דער בראָנזענער טיר, ער האָט נאָך כּמעט נישט באַוויזן צוצורירן זיך צו דער קלאַמקע, ווי אַ מענטש אין אַ בלויער אוניפֿאָרם האָט אַן עפֿן געטאָן די טיר. פּעטער איז אַרײַנגעגאַנגען און האָט דערזען פֿאַר זיך עטלעכע האָטעל־דינער אין בלישטשענדיקע קנעפּ. יונגע

האָבן זיך אַפֿילו נישט אומגעקוקט אויף אים, ווען ער איז פֿאַרבײַ זיי פֿאַרבײַגעגאַנגען. ער איז צוגעגאַנגען צום שווייצער און האָט געפֿרעגט, ווי קאָן ער זען דעם הערן רייכמאַן. דער הויכמוטיקער שווייצער האָט אָנגעוויזן פֿעטערן אויף אַ נאָך מער הויכמוטיקן טעלעפֿאָן־באַאַמטן און יענער איז אַזוי גוט געווען, האָט מטריח געווען זײַן כּבֿוד, דורכגערעדט זיך דורכן טעלעפֿאָן און דאַמאָלסט געמאָלדן פֿעטערן, אַז רייכמאַן איז אַוועקגעגאַנגען און אַז אין דער היים וועט ער זײַן אַכט אַזייגער.

פֿעטער האָט שוין געוואָלט אַרויסגיין און אַוועקשטעלן זיך וואַרטן ביז אַכט אַ זייגער אויפֿן גאַס, נאָר דאָ האָט ער זיך פּלוצלינג דערמאָנט, אַז אַלע בלאָפֿן. האָט ער זיך אַ קער געטאָן אויף צוריק, האָט זיך אַרײַנגעזעצט אין אַ ווייכן, לעדערנעם פּאָטער־שטול, וועלכער איז געווען אַזוי גרויס, אַז דריי מענטשן האָבן זיך אין אים געקאָנט אַרײַנזעצן. דאָרטן איז ער געזעסן לאַנג, זייער לאַנג און קיינער האָט אים אַ וואָרט נישט געזאָגט.

37

יאָ, דאָס איז געווען דער אָלימפּ און דאָ זענען געווען די געטער; געטער אין שוואַרצע פֿראַקן מיט אויסגעשטאַנענע, געפּרעסטע ברוסטן און געטינס אין אַ צושטאַנד פֿון געטלעכער האַלבנאַקעטקייט. יעדעס מאָל ווען עס פֿלעגט זיך באַווײַזן אַ הער פֿון שווייצער־צימער, פֿלעגט אים פֿעטער נאָכקוקן און פֿרעגן זיך אַליין, צי איז דאָס נישט אַמאָל רייכמאַן? צווישן אַ געוויינלעכן עולם וואָלט פֿעטער געוויס דערקענט אַ מיליאָנער, דאָ האָט אָבער יעדער איינציקער אויסגעזען ווי אַ מיליאָנער און דאָס האָט זייער באַשווערט פֿעטערס אויפֿגאַבע.

פֿאַר דער צײַט, וואָס פֿעטער איז געזעסן און געוואַרט האָט ער באַטראַכט די אויסטערלישע שיינע אַרכיטעקטור פֿון זאַל. ער האָט פּשוט זײַנע אויגן נישט געקאָנט אָפּרײַסן פֿון דער ריזיק־גרויסער העל־רינער, מאַרמאָרענער קאָלאָנע, פֿון די שפּיץ־דאָרנס, וואָס האָבן זיך געפֿונען בײַ אירע פֿיר זײַטן, פֿון די בוקעטן רויזן און אַנדערע געפֿלאַנצן, וואָס האָבן אַזוי ווי אַרויסגעשטראָמט פֿון זיי און פֿון די שמייכלדיקע מלאכים־געשטאַלטן, וועלכע האָבן אַרויסגעקוקט פֿון דעם דאָזיקן בוימען־פּלאַנטער. פֿעטער איז געזעסן ווי אַ פֿאַרכישופֿטער.

און דער זעלבער פֿאַרשווינדערישער גלאַנץ האָט געהערשט אומעטום, אין גאַנצן האָטעל, ווו ער האָט נאָר נישט געוואָרפֿן זײַן אויג. פֿעטער האָט געהאַט דעם אײַנדרוק ווי דאָס אַלץ וואָלט געשריגן צו אים, אַרויסגעפֿאָדערט אים אויף עפּעס. אַ געפֿיל פֿון אַ מאָדנער צומישטקייט און יראת הכּבֿוד האָט אים אַרומגעכאַפּט. ער האָט פֿאַרשטאַנען, אַז די, וואָס פֿירן אַזאַ מין לעבנס־שטייגער זענען דיזע מענטשן, פֿאַר וועלכע געלט איז גאָרנישט, שטראָמענווײַז, ווי וואַסער קאָנען זיי דאָס פֿאַנאַנדערגיסן.

און אַלץ אַרום האָט אַזוי ווי באַשטעטיקט זײַן מיינונג, אַפֿילו די געטער מיט די געטינס האָבן דערפֿאַר עדות געזאָגט. פֿון צײַט צו צײַט דערהערט זיך אַ גערויש, דאָס שלײַכט זיך דורך פֿאַרבײַ פֿעטערן אַ געטין מיט אַ בלישטשענ-

דיקער דיאַדעם אין די האָר, פּעטער פֿילט זיך איבערציילן די שטיינער, אָבער אויף איר שוואַרצער צפּיצן־קלייד לוינט אויך צו קוקן און אויך זי קאָן דערוועקן געוויסע געדאַנקען, דאָס קלייד איז אין גאַנצן באַדעקט מיט גאָלדענע זומער־פֿייגעלעך געהאַפּטן מיטן האַנט, מען האָט געקאָנט אויסרעכענען וויפֿיל אַזעלכן זומער־פֿייגעלעך וואָלט מען געדאַרפֿט אויסהאַפּטן, כּדי צו באַדעקן איין מעטער שטאָף פֿון דעם דאָזיקן קלייד. דערנאָך האָבן זיך געזען שיך און עס האָט זיך געוואָלט איבערציילן די בלישטשעדיקע בלעטעלעך פֿון וועלכע זיי זענען געווען צוזאַמענגעשטעלט. עס האָט אויך געצויגן צוצוקוקן זיך צום פֿיינעם מוסטער פֿון אירע דורכזיכטיקע זאָקן.

אַזעלכע געטינס האָט פּעטער געזען אַ סך. דאָס רוב זענען אַרויסגעגאַנגען פֿון דער ווינדע און זיך געלאָזן צום עס־זאַל. אַנדערע מענטשן וואָלט אפֿשר אַ ביסל שאָקירט זייער קליידונג. ביי פּעטערן אין זכּרון האָט אָבער געלעבט דאָס בילד פֿון אָלימפּ און עס איז אים אויסגעקומען, אַז עס דאַרף אַזוי זיין.

צוויי מאָל איז פּעטער געווען צוגעגאַנגען צום שווייצער זיך פֿרעגן צי לייקמען איז געקומען. ער איז נאָך אַלץ נישט געווען אין דער היים. פּעטער איז ביסלעכווייז געוואָרן אַ ביסל שטייפֿער ביי זיך און ער האָט גענומען אַרומגיין הין און צוריק איבערן זאַל. אַרום זאַל האָט זיך געצויגן אַ גרויסער באַלקאָן, פּעטער איז צוגעגאַנגען צו זיין אַ קוק טאָן, וואָס דאָרטן איז. פּעטער האָט ווידער דערזען ווייכע שטולן און קאַנאַפּעס מיט טונקל־גרינע סאַמעט באַדעקט. דאָס האָט אויסגעזען ווי אַן אָרט, וווּ די געטינס גייען אַריין אָפּרוען זיך נאָך מיטאָג. פּעטער האָט זיך אַוועקגעזעצט אין אַ ווינקל און אַרומגעקוקט זיך.

נישט ווייט פֿון פּעטערן איז געזעסן אויף אַ קאַנאַפּע אַ געטין מיט האַלב־גאָלדענע האָר און מיט אַן אויסגעצויגענער ווייסער האַנט. די האַנט איז געווען דיק און פֿעט און די געטין אַליין איז אויך געווען אַ דיקע און אַ פֿעטע און פֿון אַלע זייטן אַרומגעהאָנגען מיט צירונג. זי האָט זיך אַרומגעקוקט. אויף איין רגע האָבן זיך אירע אויגן אָפּגעשטעלט אויף פּעטערן, זיי האָבן זיך אָבער תּיכּף אָפּגעקערט אין אַן אַנדער זייט און פּעטער האָט מיט ווייטאָק דערפֿילט זיין אייגענע נישטיקייט.

ער אָבער האָט נישט אויפֿגעהערט צו באַטראַכטן די געטין און שפּעטער האָט דאָס אים הנאה געטאָן: ביי דער געטין אויפֿן שויס איז געלעגן אַן אויסגעהאַפּטע בייטעלע און נאָך דעם ווי זי איז אַ שטיקל צייט געזעסן רויק, האָט זי אויפֿגעעפֿנט דאָס דאָזיקע בייטעלע און האָט אָנגעהויבן אַרויסצונעמען פֿון דאָרטן אַ גאַנץ פּעקל סודותפֿולע זאַכן. קודם־כּל האָט זי אַרויסגענומען אַ גאָלדענעם שפּיגעלע און האָט זיך גענומען באַטראַכטן איר שיינקייט, דערנאָך האָט זי גענומען אַזאַ מין ווייכינקע פּודער־פּענדזעלע און האָט זיך פֿון אויבן לייכט באַשפּרינקלט דעם נאָז און די באַקן, דאַן איז געגאַנגען אַזאַ מין רויטער בלייפֿעדער, מיט וועלכן זי האָט זיך אַ פּאָר געטאָן הין און צוריק איבער די ליפּן, נאָך אים

איז ווידער געקומען א גאלדענער בלייפעדער, מיט וועלכן זי האט באשמירט די ברעמען, נאר פלוצלינג האט זי א פנים באמערקט ערגעץ א הערעלע, וואס האט נישט געדארפט זיין; אפשר איז עס אויסגעוואקסן פאר דער צייט, וואס זי איז ארויס פון איר שטוב; עס איז שווער געווען פון דער ווייטנס צו זען גענוי, וואס זי טוט, נאר ווי פעטערן האט זיך אויסגעדוכט, האט זי ארויסגענומען א מין אפצווייגל און האט עס אויסגעצופט. זי האט נאך אנדערע זאכן געטון ארום איר טואלעט, און די גאנצע צייט רויק און קאלטבלוטיק ווי דא וואלטן נאר קיין מענטשן נישט דורכגעגאנגען און ווי קיינער וואלט אויף איר נישט געקוקט.

זי איז אבער אין זאל נישט געווען די איינציקע געסט. פאר דער צייט זענען אנגעקומען נאך א סך אנדערע און פעטערס אויגן זענען געלאפן פון איין ארט אויפן אנדערן. און ער האט דערזען, אז פונקט אזוי ווי אלע מענטשן הויבן אן ניסן, אדער געניעצן בשעת איין מענטש ניסט אדער געניעצט, פונקט אזוי האבן זיך אלע געסטס פלוצלינג דערמאנט אן זייערע גאלדענע, אדער זילבערנע שפיגעלעך, און זייערע פודערפענדזעלעך און אן זייערע רויטע, געלע, שווארצע בלייפעדערס. מיט דער גרעסטער פארוואונדערונג האט זיך פעטער צוגעקוקט צו דעם, ווי דער עולם איז פארוואנדלט געווארן אין א קאסמעטישן קאבינעט.

פעטער האט זיך אויפגעהויבן און האט זיך ווייטער געקוקט אויף די געסטס. פון כל המינים זענען זיי דא געווען: גרויסע און קליינע, אלטע און יונגע, דיקע און דינע, שיינע און מיאוסע. און פעטערן איז אויסגעקומען, אזוי ווי די אלטע און מיאוסע וואלטן זיך מערסטן געקוקט אין זייערע קליינע שפיגעלען.

פעטער האט געקוקט אויף די געסטס מיט פארבענקטע, הונגעריקע אויגן. דא האט ער געוויסט, איז דאס אמתע, דאס שיינע לעבן. דער גרעסטער נחת רוח, דאס בעסטע, וועגן וואס א מענטש קאן נאר חלומען. אים האט געצויגן נאך עפעס צו זען, ער האט געוואלט זיך נאך מער זאכן דערוויסן. פאמעלעך האט ער זיך געלאזן גיין ווייטער. און בשעת מעשה האט ער זיך גארנישט פארגעשטעלט, נישט געטראכט, נישט געחלומט אפילו וועגן די געשעענישן, און וועלכע דער מזל האט זיך אים ווייטער געקליבן איינצופלאנטערן.

אויף איינער פון די קאנאפעס איז געזעסן א מיידל, א וואונדערבארע באשעפעניש פון גרינעם אינזל. האר האט זי געהאט רויטע, ווי דער זון־אויפגאנג און באקן ווי עפל. פעטער האט זיך איינגעקוקט אין איר, זיין הארץ האט אים אנגעהויבן צו האקן, אז ס׳איז אים שיער נישט ארויסגעשפרונגען. ער האט זיינע אייגענע אויגן נישט געגלויבט, די דאזיקע אויגן האבן אים אבער עקשנותדיק נאך אמאל און נאך אמאל געוויזן, אז ער האט קיין טעות נישט. און די אויגן האבן דאך געוויסט, גאנצע שעהן נאכאנאנד פלעגן זיי זיך דאך נישט קאנען אפרייסן פון די דאזיקע עפל־באקן און פון אט אט די זעלביקע האר; דאס מיידל איז געווען נעל, די געוועזענע באַרינערין

אין טעמפּל פֿון דזשימדזשאַמבאַ!

זי האָט געהאַלטן דעם פּנים אָפּגעקערט פֿון אים, ער האָט זיך אַרומגערוקט אין אַרונטערגעצויגן אונטער אַ קאָראָנגע און האָט ווייטער געקוקט. ער האָט נאָך אַלץ נישט געגלויבט זײַנע אויגן. עס קען דאָך נישט זײַן, אַז דאָס זאָל זײַן נעלי! עס איז דאָך אָבער פּונקט זי! אַ געענדערטע נעלי, אַ נײַע, וועלכע האָט זיך צום אַלעמען דערקליבן, זיך אין אַ גאַנצן פֿאַרוואַנדלט, אָבער פּונקט אַ נעלי.

נעלי איז געזעסן אויף דער קאַנאַפּע, פֿיל אָפּגעלאָזן, אַ העל-גראָער באַנד האָט פֿעסט אַרומגעכאַפּט איר טאַליע און זיך פֿאַרענדיקט מיט אַראָפּגעהאָנגענע בענדער פֿון בײדע זײַטן. זי האָט לעבעדיק געפּלױדערט מיט אַ יונגן-מאַן, וועלכער האָט געהאַט אַ פּנים פֿון אַ בולדאָג און איז געווען אָנגעטאָן אין בגדים, ווי אויף אַ שנײַדער-אַטאָנס.

פּעטער האָט געקוקט און געוואַרט, זײַן האַרץ איז אים אין דער לופֿטן געשפּרונגען. אין די דאָזיקע פּאָר מינוט, האָט ער ערשט פֿאַרשטאַנען, וואָס דאָס איז אַזוינס אמתע ליבע און האָט דערפֿילט איר צעשטערנדיקע מאַכט. די קלײנע דזשעני איז פֿאַרגעסן געוואָרן, די שטרײַענע אַלמנה איז אַרויסגעפֿלויגן פֿון קאָפּ. פּעטער האָט געוווּסט, אַז זײַן גאַנץ לעבן האָט עקזיסטירט פֿאַר אים בלויז אײן-אײנציקע פֿרוי — נעלי, דאָס שטוב-מײדל פֿון טעמפּל דזשימדזשאַמבאַ.

.38

חאָס פּאָרל האָט זיך אַ הייב געטון פֿון אָרט און געלאָזט זיך גיין צו דער ווינדע, פּעטער איז די נאָכגעגאַנגען. אין דער ערשטער רגע האָט אים אַפֿילו אַ ציי געטון אַרײַנצוגיין מיט זיי אינווייניק, ער האָט זיך אָבער דערמאָנט אָן די מלבושים, וועלכע ער האָט געמוזט טראָגן, ווי אַ פּראָלעטאַרישער אַנטימיליטאַריסט און ער איז געבליבן שטיין. זײַן גאַנצע טרייסט איז געווען, וואָס נעלי און איר באַגלייטער זענען געגאַנגען אָן הוט און אָן מאַנטלען און ער האָט געהאָפֿט, אַז אַזוי וועלן זיי אויפֿן גאַס נישט אַרויסגיין. זיי זענען זיכער געבליבן ערגיץ דאָ אין האָטעל, האָט זיך פּעטער געטראַכט און ער האָט זיך אַוועקגעלאָזן זיי זוכן.

ער איז דורכגעגאַנגען דעם ערשטן גרויסן זאַל, דערנאָך דעם עס-צימער, ביז ער איז צוגעקומען צו נאָך אַ גרויסן זאַל. אַ טייל פֿון דעם דאָזיקן זאַל איז געווען צוגעגרייט צום טאַנצן און אויף דער קלײנער עסטראַדע האָט געשפּילט אַן אָרקעסטער מוזיק.

פּעטער האָט זיך אָפּגעשטעלט הערן. פֿריער וואָלט דאָס אים אפֿשר גאָר אין קאָפּ נישט געלעגן, ער וואָלט אפֿשר נאָרנישט פֿאַרשטאַנען די אומבאַקאַנטע קלאַנגען; איצט אָבער, נאָכדעם ווי ער האָט געזען נעלין, האָבן די דאָזיקע קלאַנגען גערעדט צו זײַן נשמה און מאָדנע שײן געקלונגען אין זײַנע אויערן.

ער איז געשטאַנען, ווי אַ צוגעשמידטער צום אָרט. די מוזיק האָט געקרעכצט, געיאָמערט, געקוויטשעט, האָט אָנגעכאַפּט אַ טומל, ווי בשעת מען צורײַסט לײַוונט, האָט געשריען ווי אַ סירענע, האָט זיך געריסן אין הימל אַרײַן און האָט זיך נאָכדעם ווידער אַראָפּגעלאָזן טיף אין אָפּ-

גרונט. און בשעת מעשה האָט זיך געדוכט אַז עס דרייט זיך עפּעס, פּלאָנטערט זיך, גליטשט זיך און שפּרינגט, און דאָס וואָס עס האָבן געטון די געטער מיט די האַלב־נאַקעטע געטינס איז געווען אַזוי ווי אַ פּירוש צו דער דאָזיקער מוזיק.

זיי זענען געלאָפֿן איבערן גלאַטן פּאַרקעט, ווי איבער אַ גליטש, האָבן זיך געדרייט ווי שלאַנגען, געבלאָזן ווי אינדיקעס, געשפּרונגען ווי קראָליקעס און גלייך נאָכדעם זיך אָנגעהויבן לאָזן, פֿייערלעך שטייף, ווי זשיראַפֿן. און די גאַנצע צייט האָבן זיי זיך געהאַלטן שטייף אין די אָרעמס, ווי בערן, וואָס ווילן איינע די אַנדערע דערשטיקן אויף טויט און זייערע קערפּערס זענען געווען אײַנגעדרייט איינע אין די אַנדערע, ווי ריזיקע שלאַנגען, וואָס ווילן אויפֿפֿרעסן איינע די אַנדערע.

פּעטער האָט זיך צוגעקוקט צו זיי, האָט זיך צוגעהערט צו דער מוזיק און האָט פּלוצלינג, אינגאַנצן אומגעריכט פֿאַר זיך אַליין, געמאַכט אַ מאָדנע אַנטדעקונג: אין פּעטערס נשמה זענען באַגראָבן געווען גייסטער פֿון אַן אַ שיעור חיות. פּעטער איז אַמאָל געווען אַ בער, אַ קראָליק, אַ זשוראַף, אַן אינדיק און אַ פֿוקס. און אונטערן כּישוף פֿון דער דאָזיקער, נישט־היימלעכער מוזיק, זענען די אַלע טויטע נפֿשות אויפֿגעשטאַנען צום לעבן. פּעטער, הייסט עס, האָט דערפֿילט אויף זיך די ווירקונג פֿונם „דזשאַז־טאַנץ אין אַלע זיינע אויסערגעוויינלעכע, משונהדיקע וואַריאַציעס.

דאָסגלייכן האָט ער זיך אויך אַרומגעזען, אַז ער איז אַמאָל געווען אַ ווילדער מענטש, וועלכער פֿלעגט יענעם, וואָס פֿלעגט וועלן צונעמען זיין מיידל, דערלאַנגען מיט אַ שטיינערנער האַק אין קאָפּ און דאָס מיידל אַוועקשלעפּן פֿאַר די האָר צו זיך אין הייל אַריין. דאָס אַלץ איז פֿאַר אים קלאָר געוואָרן פֿאַר דער צייט, וואָס ער איז געשטאַנען אין טיר פֿון טאַנץ־זאַל און האָט געזען, ווי נעלי ליגט אין די אָרעמס און טאַנצט מיטן יונגן־מאַן, וואָס האָט געהאַט אַ פּנים פֿון אַ בולדאָג.

אַ לענגערע צייט איז פּעטער געשטאַנען, ווי אַ צודרולטער. נעלי מיטן יונגן־מאַן האָבן זיך אַוועקגעזעצט ביי אַ קליינעם טישל און באַשטעלט אַן אָוונט־ברויט.

פּעטער האָט זיך נישט געקאָנט קיין עצה געבן, וואָס זאָל ער טון. איין זאַך האָט ער בלויז געוווסט אויף זיכער, אַז אין די בגדים, אַזוי ווי ער גייט איצט אָנגעטון, טאָר ער זיך פֿאַר נעלי נישט באַווייזן. ווי אַזוי וועט ער איר חאָ קאָנען געבן צו פֿאַרשטיין, אַז דאָס שפּילט ער בלויז אַ ראָלע פֿון אַן אָרעמאַן, אַז אין דער אמתן איז ער גאָר אַ רייכער מענטש, אַ הונדערט־פּראָצענטיקער, כּשרער פּאַטריאָט איבערגעטון פֿאַר אַ פּראָלעטאַרישן פּאַציפֿיסט? ניין, ער מוז וואַרטן, ער מוז זיך אויספּוצן אין דאָס שענסטע און דאָס בעסטע, איידער ער גייט־צו רעדן צו איר. אָבער זי קאָן אונטער דער צייט אַוועקגיין און ווער ווייסט, צי וועט ער זי ווען נישט איז קאָנען געפֿינען אין דער גרויסער שטאָט.

אַ גאַנצע שעה האָט ער זיך געשלאָגן מיט דער דעה, ביז ער איז ענדלעך געקומען צום באַשלוס, אַז ער קאָן צו איר אָנשרייבן אַ בריוו. ער איז אַוועקגעלאָפֿן

אין שרייב-צימער און האָט אָנגעשריבן אַזאַ מין פּאָר שורות:

„נעל, איך בין אייער אַלטער פריינט פּעטער הורדש. מיר איז גוט געגאַנגען און איך האָב אייך זייער וויכטיקע זאַכן צו דערציילן. שרייבט מיר איין וואָרט. פּעטער". ער האָט נאָך צוגעגעבן זיין אַדרעס, האָט אַריינגעלייגט דעם בריוו אין אַ קאָנווערט, האָט אָנגעשריבן פון אויבן: „בריל נעל דולין".

איצט איז ער אַוועקגעלאָפן אין זאַל, האָט אַרויפגעטון אַ יינגל מיט בלישטשעדיקע קנעפּ, האָט אים אַריינגערוקט אין האַנט דאָס בריוול צוזאַמען מיט אַ דאָלאַר און האָט אים אַריינגעשושקעט אין אויער: „אין טאַנץ-זאַל געפינט זיך אַ יונגע דאַמע, זאָל ער איר תיכף איבערגעבן דעם בריוו, דער ענין איז זייער אַ וויכטיקער".

דער יינגל האָט זיך אַ ניי געטון, פּעטער האָט געזען, ווי ער איז אַריין אין טאַנץ-זאַל און האָט גענומען אויסרופן מיט אַ זינגעדיקן קול: „בריל נעל דולין! נעל דולין!" ער איז געגאַנגען פאַרביי דעם טישל, ווו נעל איז געזעסן, האָט איר אַריינגעשריען דעם נאָמען אין פּנים אַריין און זי איז געזעסן רויִק, ווי נישט איר מיינט מען דאָס.

פּעטער האָט נישט געוווסט, וואָס דאָס קאָן זיין, אָבער וואָס דאָס זאָל נישט זיין, נעל מוז דעם בריוו באַקומען. ווען דער יינגל האָט זיך אומגעקערט, איז ער צוגעגאַנגען נענטער און האָט אים געוויזן וועמען ער האָט איבערגעגעבן צו געבן דעם בריוו און ער האָט געזען מיט זיינע אויגן, ווי זי האָט אים באַקומען. נאָר אין דער רגע האָט ער זיך פּלוצלינג דערמאָנט, אַז ער האָט האָך דאָ עפּעס אַן אַרבעט דורכצופירן. ער איז אַוועקגעלאָפן צום שווייצער און האָט זיך געפרעגט אויף לייקמענען. ער האָט באַקומען אַ תשובה, פון וועלכער עס איז אים זייער ביטער געוואָרן אויפן האַרצן. לייקמען איז שוין דאָ געווען, האָט באַצאָלט זיינע חשבונות און איז אַוועקגעפאָרן. קיינער ווייסט נישט וווהין.

39.

פּעטער האָט אָפּגערעדט מיט גיוניען זיך טרעפן ביינאַכט. איצט האָט ער דאָס געדאַרפט גיין צו אים און מודה זיין זיך אין זיין מאָוסן דורכפאַל. נאַטירלעך איז אים זייער נישט פריילעך געווען אויפן האַרצן. ער האָט אָבער קיין אַנדער ברירה נישט געדאַט.

געקומען איז ער צו גיוניען דיער אַ צוטראָגענער, האָט גלייך אָנגעהויבן דערפון, אַז ער, פון זיין זייט, האָט געטאָן אַלץ, וואָס ס'איז נאָר מעגלעך געווען. ער איז אַ סך מאָל געלאָפן צום שווייצער, האָט זיך נאָכגעפרעגט, האָט געוואַרט און ער איז נישט שולדיק, וואָס קיינער האָט אים נישט געגעבן צו וויסן, אַז לייקמען איז געקומען. גיוניי האָט נישט געהאַט קיין גרונט אים נישט צו גלויבן, אָבער דאָס איז געווען פאַר אים אַ גאַנץ קליינע טרייסט. ער איז געשטאַנען אַנטקעגן פּעטערן אַ צעקאָכטער, ווי ער וואָלט אים וועלן צערייסן.

— טויזנטער האָלער האָט איר אָן אים געקאָנט פאַרדינען! — האָט ער געשריען. — האָס איז דאָך געווען דער גרעסטער פיש, וועלכן אונזער ווערקע וואָלט זען

נישט איז געקאנט פאקן.

— און מער וועט ער שוין נישט קומען? — האט פעטער געפרעגט א צוקלעמטער.

— ניין, — האט דער צווייטער געענטפערט, — זיי וועלן אים שוין, מסתמא, ביי אים אין געבורט־שטאט פאקן.

— נו, וויבאלד אזוי איז דאך שוין ווידער גוט, — האט זיך פעטער נאכדערפרייט.

— גייט, איר ווייסט נישט, וואס איר פלוידערט! דערפאר האבן מיר דאך טאקע אים דא געוואלט נעמען, אז מיר זאלן דאס עפעס קאנען האבן דערפון. מיר דארפן צו דאגהן דערפאר, אז זיי זאלן האטן פארדינען?

דער מענטש מיטן פנים פון א שטשור האט אזוי פיל זאגן נישט געוואלט. עס האט זיך אים פון כעס בלויז פון דער צונג אראפגעריסן, ער און נאך עטלעכע זיינע קאמעראדן האבן זיך געקליבן אריינזעצן דעם יונגען מיליאנער, אניאגן אויף אים א ביסל אימה און דערנאך לאזן זיך באצאלן א שיין ביסל טויזנטער דאלער פאר זיין באפרייונג. נאטירלעך, וואלט פעטער אויך באקומען זיין טייל. נו, און איצט האט ער אליין ארויסגעלאזן דאס פויגעלע פון שטייג!

פעטער האט געזאגט, אז ער איז גרייט נאכצופארן דעם יונגמאן און זען ווי נישט איז פון דאסניי אריינצונארן אים אהער, אין גיונים שליטה. ווען גייני האט זיך אויסגעשריען און זיין כעס האט זיך א ביסל איינגעשטילט, האט ער מודה געווען, אז דאס וואלט אפשר געווען א גאנץ גלייכע זאך. ער וועט זיך וועגן דעם מיישב זיין מיט די איבעריקע און וועט פעטערן געבן צו וויסן.

דערפון איז אבער גארנישט געווארן. אויף מארגן האט שוין פעטער איבערגעלייענט אין דער בייטאגיקער צייטונג, אז דער יונגער לייקמען איז גלייך ווי ער איז ביי זיך אין שטאט ארויס פון צוג ארעסטירט געווארן. מען האט אויך פארמאכט זיין שול און א טייל פונם לעדערפערסאנאל אריינגעזעצט אין טורמע. א דאנק דעם זענען נאך קאנפיסקירט געווארן זייער א סך פלוגבלעטער און בכלל איז אנטדעקט געווארן זייער א גרויסע מלוכהפארשווערונג.

ווען פעטער האט געלייענט די דאזיקע ידיעה, האט ער געוווסט, אז אים שטייט פאר אן ערנסטער שמועס מיט זיין עלטסטן. איצט האט דאס אים אבער קנאפ־וואס געארט. מיט א פאר מינוט פריער איז געשען א כך א וויכטיקערע זאך. א מענטש האט אים געבראכט א בריוו. מיט א הארץקלאפן האט פעטער געלייענט:

— גוט, ווארט אויף מיר היינט צוויי א זייגער אין ווארטע־צימער פון גוגענהיימערס האנדלס־הויז. אבער ווי גאט איז אייך ליב, פארגעסט, אז עס האט ווען נישט איז געלעבט אויף דער וועלט א נעל דולין. אייער עדית יוסטאס.

פעטער האט זיך אויסגעפוצט אין זיינע שענסטע בגדים, אין די זעלביקע, וואס ער פלעגט טראגן פאר די צייטן, ווען ער האט געלעבט מיט דער שטרויענער אלמנה. אויפן אפגערעדטן ארט איז ער געווען מיט א גאנצער שעה פריער. צו דער באשטימטער צייט איז אויך אונטערגעקומען נעל; זי איז געווען אזוי

שיין אָנגעטאָן, אַז ס'איז נענוג געווען איין קוק צו טאָן אויף איר, כּדי צו פֿאַרשטיין, אַז זי האָט אַ צוטריט צו דער בעסטער געזעלשאַפֿט און אַז קיין געלט קאַרגט זי נישט.

די גאַנצע צייט, וואָס זי איז געשטאַנען און גערעדט מיט פּעטערן, האָט זי זיך אַרומגעקוקט אויף אַלע זייטן, דאָס האָט זי מורא געהאַט, צי גייט דאָ ערגעץ נישט אַהים טעד גראַטער, דער יונגערמאַן מיטן פּנים פֿון אַ בולדאָג. ער איז אַ שרעקלעכער מענטש — האָט זי געזאָגט פּעטערן. — אַ גאַנצן טאָג האָט ער נישט וואָס צו טאָן און מען קאָן זיך פֿון אים אויף איין מינוט נישט באַהאַלטן.

ווען עס ווענדט זיך אָן פּעטערן, וואָלט ער אודאי אויסגעקליבן אַ בעסערן אָרט אויף אויסצוגיסן זיין האַרץ. דאָ האָט מען זיך אָבער נישט גערעכנט מיט זיין דעה און ער האָט זיך געמוזט אונטערגעבן. ער האָט געזאָגט נעל'ן, אַז ער האָט זי ליב, אַז קיינמאָל אין זיין לעבן וועט ער קיין אַנדער פֿרוי נישט קאָנען ליב האָבן, אַז ער האָט זייער אַ סך געלט פֿאַרדינט און אַז זיינע געשעפֿטן גייען אויך איצט גלענצנדיק. נעל האָט אים שוין איצט נישט אויסגעלאַכט, ווי אַמאָל אין טעמפּל פֿון דזשידזשאַמבאָ; פּעטער איז שוין נישט געווען דער אָרימער קינד־יינגל, נאָר אַ מענטש מיט אַ תּכלית און דערצו נאָך מיט אַ גאַנצן נעץ סודות אַרומגעוועבט.

נעל האָט זייער געוואָלט וויסן, מיט וואָס איינצלעך באַשעפֿטיקט ער זיך. ער האָט איר אָבער אויף דעם געענטפֿערט, אַז ער קאָן דאָס איר בשום אופֿן נישט זאָגן, אַז דאָס איז אַן אומגעהויער וויכטיקער סוד און אַז ער האָט געמוזט געבן אַ שבועה, אַז ער וועט דאָס קיינעם נישט אויסזאָגן.

דאָס איז געווען אין די צייטן פֿון דייטשע שפּיאָנעס און באָמבע־אַטענטאַטן, דאַמאָלסט ווען דער קייזער, דער צאַר און אַנדערע מלכים האָבן פֿאַרפּלייצט אַמעריקע מיט זייערע אוצרות. די צייטן פֿון געהיימע אָפּמאַכן און מלוכה־קאָנטראַקטן. ווען אין די עלעגאַנטע האָטעל־זאַלן פֿלעגן מענטשן יעדע שעה געווינען און פֿאַרלירן מוראדיקע פֿאַרמעגנס. דאַמאָלסט איז נישט שווער געווען צו גלייבן אין סודות און נעל האָט געגלייבט. און אַזוי ווי נעל איז געווען אַ פּתי האָט זי זיך טאַקע באַלד געפּרוווט דעם סוד צו דערגיין.

זי האָט אָבער נישט אויסגעפֿרעגט ביי פּעטערן, נישט געבעטן ער זאָל איר אויסזאָגן זיין סוד. זי האָט בלויז אויף אַ גאַנץ פֿאָרזיכטיקן, טאַקטישן אופֿן געזען צו פֿאַרקערעווען דעם שמועס אין אַ באַשטימטער ריכטונג. און עס האָט נאָך קנאַפּ געדויערט, ווען זי האָט שוין געוווּסט, אַז פּעטער שטייט אין די נאָענטסטע פֿאַרבינדונגען מיט די געפֿערלעכסטע רויטע, אַז ער ווייסט אַלע פּרטים פֿון הובער־פּראָצעס, אַז ער ווייסט אַפֿילו די נעמען פֿון די געשעפֿט־מענטשן, וואָס האָבן געגעבן דעם מיליאָן דאָלאַר אויף דעם האָזיקן עסק. און נעל האָט קיין סך נישט געדאַרפֿט האָבן. זי האָט אַ דריי געטאָן מיטן קאָפּ אַהער און אַהין, האָט געמאַכט אַן אויספֿיר און האָט אים תּיכּף אָן קונצן אַרויסגעזאָגט פּעטערן. פּעטער איז אַזוי נשתּומם געוואָרן, אַז ער האָט

אַ וואָרט נישט געקאָנט אַרויסריידן. אַ פּאָר מינוט האָט ער אײַנגאַנצן געשוויגן. דערנאָך האָט ער אָנגעהויבן דערציילן. ער האָט דערציילט פון אַלע זיינע אַרבעטן, איבערלעבונגען און פּלענער, האָט איר וועגן אַלץ מודה געווען דעם גאַנצן אמת, באַהאַלטן פון איר האָט ער בלויז די צוויי עפּיזאָדן, מיט דער שטרויענער אַלמנה און מיט דזשעניען.

ער האָט איר איבערגעגעבן וועגן אַלע געלט-סומען, וועלכע ער האָט פאַרדינט און וואָס ער האָט נאָך געהאָפט צו פאַרדינען. האָט איר דערציילט די מעשה מיט לייקמענען און האָט איר געוויזן אין צייטונג זיין בילד און די פאָטאָגראַפיע פון זיין שול.

— אַ פיינער מענטש — האָט זיך אָפּגערופן נעל. — עס איז באמת אַ בזיון.

— וואָס מיינט איר דערמיט צו זאָגן? — האָט געפרעגט פּעטער אַ צעטומלטער: — קאָן דאָס מעגלעך זיין, אַז נעל זאָל האָבן סימפּאַטיעס צו די רויטע?

— איך מיין צו זאָגן, — האָט זי געענטפערט, אַז אָן אים אַליין וואָלט איר געקאָנט פאַרדינען מער געלט, ווי פון אַיערע אַלע איבעריקע געשעפטן צוזאַמען.

נעל איז געווען אַ פרוי און האָט גלייך גענומען די זאַך פון איר פּראַקטישער זייט.

— הערט, פּעטער, — האָט זי זיך אָפּגערופן: — ביז איצט האָט איר זיך געלאָזן נאַרן פון די אַגענטן, זיי האָבן אַייך דייער אויסגענוצט. זיי קריגן די גרויסע מטבע און אַייך וואַרפן זיי צו גראָשנס. איר דאַרפט האָבן עמיצן, וועער עס זאָל זיך מיט אַייך אינטערעסירן.

פּעטערס האַרץ האָט אָנגעקוואָלן פון שמחה.

— נו, ווילט איר זיך אפשר פאַראינטערעסירן מיט מיר?

— איך וועל אַייך זאָגן, טעד לאָזט מיך נישט אָפּ. ער וואָלט אונז ביידן די העלזער איבערגעשניטן, ווען ער וויס, אַז איך געפין זיך דאָ. איך וועל אָבער זען. אפשר וועט מיר זיך איינגעבן צו באַפרייען, דאַמאָלסט וועל איך אַטראַכטון וועגן אַייער ענין. איך זאָג אַייך גאָרנישט נישט צו, אָבער ווי דאָס זאָל נישט זיין, וועל איך אַייך פונדעסטוועגן זען צו העלפן, אַז געפּפּי מיט זיין חברה זאָלן אַייך שוין נישט קאָנען אַזוי נאַרן ווי ביז איצט.

זי דאַרף האָבן אַ ביסל צייט אַ טראַכט צו טון, — האָט זי געזאָגט; אַחוץ דעם דאַרף זי זיך נאָך עפּעס דערוויסן וועגן עטלעכע אַגענטן. ווי ס'ווייזט אויס, האָט זי אפילו זיך געקענט מיט אַנדערע פון די. אויף מאָרגן האָט זי זיך געוואָלט טרעפן מיט פּעטערן אין שטאָטישן פּאַרק. פּעטער האָט איר, נאַטירלעך, צוגעזאָגט צו זיין צו דער צייט אויפן אָרט.

.40

נעלס רייד האָבן פּעטערן צוגעגעבן אַזוי פיל מוט, אַז ער האָט באַשלאָסן דעם טאָג אינגאַנצן נישט צו גיין צו גיזנייען. וואָס זאָל ער דאַרפן גיין צו אים? נאָכאַמאָל אויסהערן זיינע מוסר? האָט ער געמאַכט אַ פעלער מיט לייקמענען, נו, איז וואָס קאָן ער זיך העלפן. גיזנייס זידלערייען זענען אים שוין בכלל נמאס געוואָרן, אויב ער איז נישט צופרידן פון פּעטערן, זאָל ער אַליין פרוון אויף אַ

גענויסער צייט ווערן אַ רויטער. זאָל ער אַליין פאַרזוכן דעם טעם, וועט ער זען, וואָס דאָס איז.

דעם גאַנצן טאָג ביז שפּעט אין דערנאַכט האָט זיך פּעטער אַרומגעשלעפּט איבער די גאַסן. ער האָט געטראַכט וועגן נעל און האָט זיך שטילערהייט געפרייט מיטן האַלבן צוזאָג, וואָס זי האָט אים געגעבן.

אויף מאָרגן האָבן זיי זיך געטראָפן אין פּאַרק. אַרום איז קיינער נישט געווען; עס איז געווען זייער שטיל. זיי האָבן זיך אויסגעזוכט אַ פאַרבאַהאַלטן ווינקעלע און האָבן זיך אַוועקגעזעצט. פּעטער האָט פּרובירט אַ קוש־טון נעל, זי האָט זיך געלאָזן. פּעטער האָט איר ווייטער געקושט און אונטער דער צייט האָט זי פאַנאַנדערגעוויקלט פאַר אים איר פּלאַן, וועלכער האָט געמאַכט אויף אים אַ מוראדיקן רושם.

פּעטער האָט ביז ערשט געטון אַ שווערע אַרבעט, האָט זיך געלאָזן אויסנוצן, מען האָט אים אָפּגעפּטרט מיט אַ נאַרישע פּאָר גראָשן. פון זיינע אינפאָרמאַציעס זענען אַנדערע רייך געוואָרן. ס'איז גענוג זיך צו דערמאָנען, וואָס גיוניי האָט געזאָגט בשעתן דורכפאַל מיט ליקמענען. ער האָט זיך דאָך דאַמאָלסט אַליין אַרויסגעגעבן. פּעטער דאַרף אָנהויבן צו אַרבעטן אויף זיין אייגענע אחריות, דאַרף פאַרדינען אַ סך געלט, ווערן איינער פון די גדולים אין דער אַגענטור. לויט זיין אַרבעט האָט ער דאָס כשר פאַרדינט. ער קען גוט די מענטשן, ווייס זייער אַ סך ידיעות. און קיין פּראַקטיק פעלט אים אויך נישט. בשעתן הובער־פּראָצעס האָט ער האָר גאַנץ גוט געזען, ווי די זאַך ווערט געמאַכט. עס איז טאַקע זיין חוב צו באַפרייען דאָס לאַנד פון די רויטע, אָבער פאַרוואָס זאָל ער דערפאַר קיין געלט נישט באַקומען?

נעל האָט די גאַנצע נאַכט געטראַכט. זי האָט זיך געפרוווט געפינען די פּאַסיקע אַרבעט פאַר דער ערשטער התחלה. ענדלעך האָט זי נאָך לאַנגע מאַטערניש געפונען. די פּערזאָן, אויף וועלכער זי האָט זיך אָפּגעשטעלט, איז דער באַנקיר נעלס אַקערמאַן. אַקערמאַן איז שטיין־רייך, ער שטייט פאַר'ן רייכסטן מענטשן, מען רופט אים דער פינאַנץ־קעניג פון אַמעריקען־סיטי. דערצו נאָך איז ער אַן אַלטער מאַן און אַ מוראדיקער פּחדן. ער איז נישט לאַנג אויפגעשטאַנען פון אַ קרענק און אַ קראַנקער מענטש האָט נאָך מער מורא פאַר זיין לעבן, ווי אַ געזונטער. פּעטער דאַרף אַנטדעקן אַ באָמבען־אַטענטאַט אויף אַקערמאַנס לעבן. אָנהייבן דאַרף ער דערפון, וואָס ער וועט ביסלעכווייז פאַרשפּרייטן די אידייע צווישן די רויטע, דערוועקן זייער אינטערעס פאַר דעם דאָזיקן ענין. און דערנאָך אַריינשמוגלען עטלעכע פאַלשע בריוו צו די רויטע אין די קעשענעס, אָדער אָנהויבן פון די בריוו און דערנאָך אונטערוואַרפן ביי זיי אויף די דירות דינאַמיט, אָנזאָגן ווו מען באַדאַרף און די זאַך איז פאַרטיק.

ווען אַזאַ מין זאַך וועט אַנטדעקט ווערן וועט דאָס אָנמאַכן אַ מוראדיקן טומל. דער פינאַנץ־קעניג וועט זיך זיכער דערוויסן דערפון און ער וועט פּעטערן נישט באַעוולען. עס קאָן אַמאָל זיין, אַז ער זאָל אַפילו אינגאַנצן דינגען פּעטערן פאַר זיין געהיים־אַגענט, ער זאָל אים

די גאַנצע צײַט היטן פֿון די רויטע. און דאַמאָלסט וועט פֿעטער פֿאַרדינען געלט, וועט עפּעס זײַן, וואָס צו זען. לאָ־די וואָס ער וועט נישט דאַרפֿן זײַן קײן מענטש בײַ אַנדערע, וועט ער נאָך אַלײן קאָנען אָפּקויפֿן גיונייען מיט געפּפֿין צוזאַמען.

ווען פֿעטער וואָלט געווען אַלײן, צי וואָלט ער זיך גאָר זוען־נישט־איז גע־קאָנט דערטראַכטן צו אַזאַ מין געפֿערלעכן חלום? צי וואָלט ער געוואַגט זיך אויף אַזעלכעס צו פֿאַרמעסטן? צי דען איז ער נישט געווען אַ שוואַך מענטשעלע, אַ קרבן פֿון זײַן אײגענער פּחדנות און פּוסטער גאווה? אָבער ער איז נישט גע־ווען אַלײן, ער האָט געהאַט נעלן. און פּנים־אל־פּנים מיט איר האָט ער נישט געטאָרט זײַן קײן פּחדן. ער האָט געמוזט שפּילן די ראָל פֿון אַ העלד, פֿון אַ מענטשן, וואָס האָט פֿאַר קײן זאַך נישט מורא.

עס איז געווען ווי דאַמאָלסט אין די אַלטע צײַטן אין טעמפּל, ווען פֿעטער האָט געדאַרפֿט האָבן זײער ראַסך געלט, כּדי ער זאָל קאָנען צונעמען נעל פֿון אַן אַנדער מאַן. און דערפֿאַר איז ער אײַנ־געגאַנגען אויף איר פּלאַן און האָט זיך גלײַך צוזאַמען מיט איר גענומען אים אַרומצורײדן.

פּאַסיקער פֿאַר אַלעמען וועט זײַן קאַרמיק. זײַן ערנסטער אומצופֿרידענער פּנים, זײַן פֿאַרשלאָסנקײט אין זיך, זײַן קאָנספּיראַטיווע האַלטונג, דאָס אַלץ צו־זאַמען האָט לויט פֿעטערס מײנונג זײער געפּאַסט פֿאַר אַ באָמבעס־וואַרפֿער. און אַ חוץ אַלץ איז ער געווען פֿעטערס פֿער־זענלעכער שונא; ער האָט זיך אָקאָרשט אומגעקערט פֿון זײַן פּאַרטיי־נסיעה און ער האָט שוין באַוויזן עטלעכע מאָל גאַנץ שאַרף אָנצוגרײַפֿן פֿעטערן. יאָ, ער איז אָן שום ספֿק אײנער פֿון די געפֿערלעכסטע רויטע און געהערט זיכער צו די באָמבעס־וואַרפֿער!

דער צווייטער, וואָס וואָלט זייער גוט געטויגט צו דעם האָזיקן ענין איז געווען דזשוי ענגעל. מיט אים האָט זיך פֿעטער באַקאַנט אויף אַ פֿאַרזאַמלונג פֿון דער „ליגע קעגן דינסט־פֿליכט". איבער דעם האָזיקן יונגנמאַן פֿלעגט זיך דער עולם אָפֿטמאָל וויצלען; ער האָט אויסגעזען, ווי אַן אמתער מלאך. ער האָט געהאַט העלע הימל־בלויע אויגן, העל־בלאָנדע האָר און סמנים פֿון גריבעלעך אין די באַקן. ווען ער פֿלעגט אָבער עפֿענען זײַן מויל און אָנהויבן רײדן, איז דאַמאָלסט פֿאַר אַלעמען קלאָר געווען, אַז ער געהערט צו די מלאכים פֿון אַ נידעריקער מדרגה.

ענגעל איז געווען חוצפּהדיקער און דרייסטער פֿון אַלע רויטע, מיט וועלכע פֿעטערן איז זיך ביז איצט אויסגעקומען צו באַגעגענען. ער פֿלעגט חוזק מאַכן פֿון אַדאַ רוט מיט איר סענטימענטאַלי־טעט. איצט, פֿלעגט ער טענהן, איז נישט קײן צײַט אויף צו שרײַבן לידער, אָדער אָנצונעמען רעזאָלוציעס. איצט דאַרף מען אויך נישט האָבן קײן מענטשן, וואָס האָבן ספּיקות צי זיי מעגן אָנטאָן אַ מונדיר. פֿאַרקערט, זאָלן די מענער נעמען דאָס געווער, זאָלן די זיך לערנען דערמיט באַגיין, דערפֿאַר ווען די צײַט וועט קומען, וועלן זיי עס קאָנען אָנווענדן אַזוי ווי זיי וועלן פֿאַרשטײן. אַגיטירן און אָרגאַניזירן זענען אפֿשר זאַכן גאַנץ נייטיקע, אָבער

דאַמאָלסט ווען ס'איז דערויף די צייט. נישט איצט, ווען די רעגירונג האָט געהאַט די העזה אַזוי חוצפּהדיק אַרויסצופאָדערן דעם פּראָלעטאַריאַט, שיקן אים אין דער אַרמיי. און אַזעלכע צייטן דאַרף די סאָציאַליסטישע באַוועגונג האָבן מענטשן פון מעשים.

ענגעל איז אין זיין לעבן שוין אַ סך אַרומגעפאָרן. איז געווען אין די וועלדער, האָט געוווּסט די שטימונג פון דער מאַסע דאָלין-העקער און וואַטאָוניקעס. די דאָזיקע מענטשן זענען רעדעס שוין דערעסן געוואָרן. זיי האָבן געפילדעט געהיימע קאָמיטעטן און ווי נאָר די קאַפּיטאַליסטן מיט זייער רעגירונג וועלן אָפּגערוימט ווערן פון וועג, וועלן זיי אַליין איבערנעמען אין זייערע הענט. און טאָמער וועט ווער נישט איז פון די באַאַמטע האָבן אַ צו-גרויסע העזה, וועט ער „אָפּגערוימט" ווערן. „אָפּ-רוימען", האָט איז געווען דער באַליבסטער אויסדרוק ביי דעם מלאך מיט די בלויע אויגן, און יעדער מינוט פלעגט ער אים איבערחזרן פאַר זיינע רויטע.

.41

פּעטער און נעל האָבן ווייטער באַ-אַרבעט זייער פּלאַן. פּעטער דאַרף אויף אַן אַלגעמיינער פאַרזאַמלונג ריידן וועגן באַמ-בעס און פּאָליטישע מאָרדן. די, וועלכע וועלן אַרויסווייזן אַן אינטערעס צו די דאָזיקע פראַגן, דאַרף ער שטילערהייט אַריינרוקן אין קעשענע אַ צעטעלע, האָט וועט זיין אַן איינלאַדונג אויף אַ געהיי-מער פאַרזאַמלונג. די צעטלען וועט נעל אָנשרייבן, אַזוי אַז אויף פּעטערן וועט נישט קאָנען פאַלן קיין שום חשד. זי האָט אַרויסגענומען פון ביטל אַ בלאָק מיט אַ בלייפעדער און אָנגעשריבן אַ צעטל מיט אַזאַ מין נוסח: „אויב איר ווילט באמת הערן אַ חריסטן אַקט דערנענטערן די ממשלה פון פּראָלעטאַריאַט, וואַרט אויף מיר... זי האָט זיך אָפּגעשטעלט און געפרעגט: ווו?

— אין די אַטעליען, — האָט זיך פּעטער אָפּגערופן און נעל האָט צוגעשריבן „אין די אַטעליען".

— האָם קלעקט? — האָט זי געפרעגט.

— צימער 17, — האָט פּעטער צוגע-געבן — ער האָט געוווּסט, אַז אין דעם צימער האָט געוווינט אַ רוסישער מאָלער ניקיטין, וועלכער האָט זיך געהאַלטן פאַר אַן אַנאַרכיסט. נעל האָט נאָך צוגע-שריבן: צימער 17, מאָרגן אַכט אַ זייגער. עס טאָרן נישט דערמאָנט ווערן קיין שום נעמען. די זאַך מוז זיין פולשטענדיק קאָנספּיראַטיוו. טאַט!

פּעטער האָט אָנגעגעבן די דאָזיקע שעה, ווייל ער האָט געוווּסט, אַז היינט אָוונט דאַרף אין דער הויפּט-קוואַרטיר פון פאַריין פון די י.וו.וו.ס.*) פאָרקומען אַ פאַרזאַמלונג. די פאַרזאַמלונג איז צו-זאַמענגערופן געוואָרן צוליב פּראַקטישע פראַגן. פּעטער האָט אָבער געוווּסט, אַז פריער אָדער שפּעטער וועט מען פאָרט אַרויפקומען אויף דער פראַגע פון דער „טאַקטיק". צווישן די מיטגלידער פון י.וו.וו. ס. איז געווען אַ שטאַרקע גרופּע, וועל-כע איז נישט צופרידן געווען מיט דער צוריקגעהאַלטנקייט פון פאַריין און האָט תמיד געפאָדערט מען זאָל איבערגיין צו מעשים. פּעטער איז געווען זיכער, אַז אים וועט זיך איינגעבן צו דערוועקן אַן

*) פאַריין פון די אינדוסטריע-אַרבעטער פון דער גאַנצער וועלט,

אינטערעס פֿאַר אַ סאָמבע־אַטענטאַט.

אויסגעלאָזן האָט זיך זייער גוט. פּעטער האָט כמעט אינגאַנצן פֿאַרשפּאָרט עפּעס צו טון. דער מלאך מיט די פּליע אײַגן האָט זיך דער ערשטער אַ שטעל געטון און אָנגעהויבן צו שטורמען. וואָס וועט זיין, מען וועט טרייבן די אַרבעטער ווי שאָף צום שלאַכט־באַנק און דער פֿאַריין וועט זיך נישט רירן פֿון אָרט? ווו איז דאָס געהערט געוואָרן, פֿאַרוואָס זאָל אַמעריקען־סיטי נישט אָנהייבן די ערשטע? ער ווייסט, אַז די מאַסע איז גרייט צו אַן אַקציע, זי וואַרט בלויז אויף אַ רוף און אויף אַן אָרגאַניזאַציע, וועלכע זאָל איבערנעמען די אָנפֿירונג.

נאָך אים האָט גערעדט הענדערסאָן, דער הויכער האָלץ־העקער. דאָס איז דאָך דאָס גאַנצע אומגליק, וואָס מען קאָן ספּעציעל צוליב אַזאַ ציל קיין אָרגאַניזאַציע נישט גרינדן. די מאַכט־אָרגאַנען האָבן אומעטום זייערע שפּיאָנעס. זיי ווייסן אַלץ, וואָס ביי אונז איז. און ווי מיר ווילן עפּעס טון, מישן זיי זיך אַריין און שטערן, פֿאַריאָגן אונז אונטער דער ערד.

— נו, איז וואָס, — האָט זיך אָפּגערופֿן ענגעל, — לאָמיר מאַקע אַרבעטן אונטער דער ערד!

— יאָ, אָבער וואָס וועט דאָס דאַן זיין פֿאַר אַן אָרגאַניזאַציע? מען געטרויט נישט איינער דעם אַנדערן. מען האַלט איינע די אַנדערע פֿאַר שפּיאָנען.

— צו אַלדע שוואַרץ יאָר! — האָט אַ געשריי געטון ענגעל. — איך בין צוליב דער באַוועגונג אין טורמע געזעסן, ווער קאָן מיך האַלטן פֿאַר אַ שפּיאָן? איך קאָן נישט זיצן מיט צוזאַמענגעלייגטע הענט און צוקוקן זיך רויק, ווי דער פּראָלעטאַריאַט ווערט געטריבן אין גיהנום אַריין, בלויז דערפֿאַר, ווייל איך האָב מורא פֿאַר מיין אָרגאַניזאַציע.

אַזוי ווי מען האָט אים געמאַכט עטלעכע צווישן־רופֿן איז ענגעל נאָך היציקער געוואָרן. איז, וואָס איז, אַז ס'וועט זיין אַ מאַסן־אויפֿשטאַנד, אַז מען וועט הרגענען, שלאָגן? זאָלן די עקספּלואַטאַטאָרן, לכל הפּחות, באַקומען אַ שטיקל לעקציע, זאָלן זיי אויך האָבן אַ ביסל צרות אין זייער לעבן.

פּעטער האָט געהאַלטן, אַז גראָד איצט לוינט אים בעסער צו שפּילן אַ ראָל פֿון אַ צוריקגעהאַלטענעם.

— מיינט איר טאַקע באמת, אַז די קאַפּיטאַליסטן וועלן זיך דערשרעקן און נאָכגעבן? — האָט ער געפֿרעגט.

— זיכער. איר קאָנט זיך וועטן אויף דעם... — האָט זיך אָפּגערופֿן גאָר דער שוועדישער מאַטראָס. איך קאָן אייך אָנרופֿן עטלעכע געלט־מאַגנאַטן, וואָס ווען זיי זאָלן וויסן, אַז אויב מען וועט נישט שליסן קיין שלום וועלן זיי דערהרגעט ווערן, האָבן מיר תיכּף אַ שלום.

איצט האָט פּעטער דערגרייכט זיין ציל. ער האָט געהאַט די חברה ביי זיך אין האַנט.

— ווער זיינען דאָס די הויזיקע מענטשן? — האָט ער געפֿרעגט בתמימות. מען האָט אָנגעהויבן אָנצורופֿן נעמען, נאַמירלעך, האָט מען אויך דערמאָנט נעלס אַקערמאַן, אים האָבן די רויטע באַזונדערש פֿיינט געהאַט, ווייל ביים הובער־פּראָצעס האָט ער געגעבן גאַנצע הונדערט־טויזנט דאָלער. פּעטער האָט זיך געמאַכט, ווי ער

װאָלט אײַנגאַנצן נישט געװוּסט, װער דער אַקערמאַן איז, און אײנער אַ לאַנדאַרבעטער, דזשערי ראָדר, װאָס איז נאָך געװען קראַנק פֿון אַ קלאַפּ, װאָס ער האָט געקראָגן בײַם לעצטן שטרײַק, האָט צוגעגעבן, װען מען װאָלט אַװעלכע חבֿרה, װי די אַקער־מאַנס געשיקט אין די גראָבנס, װאָלט אין אַמעריקע גאָר גיך געװאָרן אַ סך פּאַציפֿיסטן.

און עס איז אױסגעקומען, װי ענגעל װאָלט ספּעציעל באַשטימט געװען באַהילפֿיק צו זײַן פּעטערן אין זײַנע כּװנות.— מיר דאַרפֿן האָבן מענטשן, האָט ער געזאָגט, װאָס זאָלן װעלן פּונקט אַזױ שװער קעמפֿן פֿאַר זיך, װי זײ קעמפֿן פֿאַר די קאַפּיטאַליסטן.

— יאָ, — האָט הענדערסאָן געזאָגט מיט פֿאַרדרוס: — מיר זענען אַלע גרױסע העלדן. מיר װאַרטן ביז אונדזערע באַלעבאַטים ערלױבן אונדז דערהרגעט צו װערן.

דערמיט האָט זיך פֿאַרענדיקט. פּעטער איז געװען צופֿרידן. ער האָט אָפּגעהיט דעם גינסטיקן מאָמענט, האָט זיך שטילערהײט אונטערגערוקט צו דזשױ ענגעל, דזשערי האָד, הענדערסאָן און גאָד, און האָט זײ אײנעם נאָכן אַנדערן אַרײַנגעשפּאַרט אין די קעשענעס זײַנע צעטלען. נאָכדעם איז ער אַ צוטומלטער פֿון אײַפֿערונג אַװעקגעגאַנגען פֿון לאָקאַל. דער גרױסער באָמבע־אַטענטאַט איז אױף אַ װעג. מען מוז פּטור װערן פֿון די הײַזיקע מענטשן! — האָט ער געמורמלט צו זיך אַלײן. מען מוז זיך פֿון זײ אומבאַדינגט באַפֿרײַען. האָס ערפֿיל איך בלױז מײַן ח.ב.

42.

פּעטער האָט אָפּגערעדט מיט נעל, צו באַגעגענען זיך עלף אַ זײגער בײַנאַכט אױף אַ ראָג פֿון אַ גאַס. װען זי איז צוגעגאַנגען האָט פּעטער באַמערקט, אַז זי טראָגט אין האַנט אַ רײזע־זעקל.

— נו, װאָס הערט זיך, װי איז דאָס אַראָפּגעגאַנגען, גוט? — און װען ער האָט איר געענטפֿערט מיט אַ יאָ, האָט זי אַזױ װי פֿאַרענדיקט:

— אָט איז דײַן באָמבע.

פּעטער האָט אַזש דעם מױל אױפֿגעעפֿנט. ער איז געװען אַזױ צעשראָקן, אַז זי האָט אים אױף גיך אָנגעהױבן צו באַרויִקן. ער האָט זיך נישט װאָס צו שרעקן, עס װעט נישט אױפֿרײַסן. אין זעקל געפֿינען זיך בלױז די נײטיקע מאַטעריאַלן פֿון דער באָמבע: דינאַמיט, עטלעכע צינדער און די באַשטאַנדטײלן פֿון אַ זײגער. דער דינאַמיט איז זײער גוט פֿאַרפּאַקט, און װען ער זאָל נאָר נישט אַראָפּװאַרפֿן דעם זעקל, קאָן זיך דאָס קײנמאָל נישט עפֿענען. דאָס האָט אָבער פּעטערן קאַפּװאָס באַרויִקט. ער האָט זיך נישט פֿאָרגעשטעלט, אַז נעל װעט גײן אַזױ װײַט, אַז ס׳װעט איר אױסקומען צו האָבן צו טאָן מיט דינאַמיט. װו האָט זי דאָס געקאָנט נעמען דינאַמיט? — האָט ער זיך געטראַכט און עס האָט אים שױן שטאַרק פֿאַרדראָסן אױפֿן גאַנצן עסק.

עס איז שױן אָבער געװען צו שפּעט. נעל האָט געזאָגט:

— דו מוזט תּיכּף נעמען דעם רײזע־זעקל און אַװעקשטעלן אין הױפּט־קװאַרטיר און מאַך דאָס אַזױ, אַז קײנער זאָל עס נישט באַמערקן. מען װעט מסתּמא באַלד פֿאַרשליסן דעם זאַל.

— מיר האָבן פֿאַרשלאָסן די טיר דאַ־

מאַלסט, ווען מיר זענען אַלע אַוועקגעגאַנגען.

— ווער האָט דעם שליסל?

— גרעדי, דער סעקרעטאַר.

— נו, און אַזוי וואָלסטו נישט געקאָנט צוקומען אַהין?

— פונדעסטוועגן וואָלט איך געקאָנט — האָט געענטפערט פעטער: — ס'איז דאָ אַ פענסטער, וועלכער פאַרמאַכט זיך נישט גוט. מיר זענען שוין אַ פּאָר מאָל דורך אים אַריינגעקראָכן בשעת די טיר איז געווען פאַרשלאָסן.

— גוט, — האָט זיך אָפּגערופן נעל: — אָבער מיר וועלן נאָך אַ ביסל וואַרטן, מיר טאָרן נישט ריזיקירן. אפשר וועט נאָך עמיצער קומען אַהין.

זיי זענען געגאַנגען איבערן גאַס. דעם רייזע־זעקל האָט געטראָגן נעל, זי האָט נישט געטרויט פעטערס נערוון.

— אַהינצו מוזן נאָך אויך אַריינגעשמוגלט ווערן צוויי בויגן פּאַפּיר. — האָט זי געזאָגט. — איינעם וועט מען דאַרפן צורייסן און אַריינוואַרפן אין פּאַפּיר־קאָרב. דאָס וועט זיין אַזאַ מין בריוו, אין וועלכן עס וועט אַרומגערעדט ווערן דער אַטענטאַט. דער בריוו וועט זיין אונטערגעשריבן מיט קאַרמיקס נאָמען. נאָר אַזוי ווי איך קען נישט זיין דאַטשריפט, האָב איך אים געמוזט שרייבן אויף אַ מאַשין. אויפן צווייטן בויגן וועט זיין אַ צייכענונג. די פּאָליצײַ וועט זיך שוין דערנאָך כאַפּן, וואָס דאָס באַדייט. דאָס איז אַ פּלאַן פון אַקערמאַנס הויז. און דאָ וווּ עס געפינט זיך זיין שלאָף־צימער וועט זיין אונטערגעצייכנט אַ צלם. נאָר מיר מוזן געפינען אַ מיטל אַזוי אַוועקצולייגן דעם פּלאַן, אַז ס'זאָל מעגלעך זיין אויסצוטייטשן, אַז ער געהערט צו קאַרמיקן. אין דער הויפּט־קוואַרטיר איז דאָ עפּעס, וואָס ס'געהערט צו אים?

פעטער האָט אַ ביסל געקלערט ביז ער האָט זיך דערמאָנט, אַז אין ביכער־שאַנק ליגן עטלעכע ביכער, וועלכע קאַרמיק האָט געשאָנקען און דאָרטן איז דאָ זיינע אַן אונטערשריפט.

— דאָס איז גרויסאַרטיק! — האָט נעל אַ געשריי געטאָן.

— מיר וועלן באַהאַלטן דעם פּלאַן אין איינעם פון די דאָזיקע ביכער. און בשעת די פּאָליצײַ וועט מאַכן די רעוויזיע וועט זי אים זיכער געפינען.

נעל האָט געפרעגט, וואָס דאָס זענען פאַר אַ ביכער. פעטער האָט זיך נאָר געקאָנט דערמאָנען, אַז איין בוך איז וועגן דער פראַגע פון סאַבאָטאַזש.

— פּאַק טאַקע אַריין דעם בויגן פּאַפּיר אין דעם בוך, — האָט נעל געזאָגט — און דערנאָך, אַז די פּאָליצײַ וועט געפינען דעם פּלאַן, וועלן די צייטונגען איבערדרוקן דעם גאַנצן בוך און אָנדערציילן כ'ווייס וואָס פאַר אַ מעשׂיות.

ס'איז געוואָרן גענוג שפּעט און זיי האָבן גענומען גיין אין דער ריכטונג צו דער הויפּט־קוואַרטיר. פעטערס קני האָבן אַזוי געציטערט, אַז קוים וואָס ער איז געגאַנגען. אין די געדאַנקען האָט ער זיך אָבער די גאַנצע צייט אונטערגעמונטערט. ער איז דאָך עפּעס נישט אַבי־ווער, ער איז דאָך אַ שטאַרקער מענטש, אַ הונדערט־פּראָצענטיקער אַמעריקאַנער און אין מלחמה־צייטן מוז יעדער פּאַטריאָט דערפילן זיין חוב. אויף אים איז אַרויפגעלייגט

געוואָרן דער חוב צו באַפרייען דאָס לאַנד פון די רויטע. און ער האָט קיין רעכט נישט זיך דערפון אַרויסצודרייען.

זיי זענען צוגעגאַנגען צום אַלטן ה״ז, וווּ עס האָט זיך געפונען די הויפּט־קוואַרטיר פון דער י.וו. פעטער איז אַריבערגעקראָכן דעם פּאַרקאַן, נעל האָט אים פאָרזיכטיק דערלאַנגט דעם רייזע־זעקל. פעטער איז צוגעגאַנגען צום פענסטער, האָט אים אַ ריס־געטון און ער איז אַריין אינווייניק.

דעם רייזע־זעקל האָט ער אַריינגערוקט אין אַ ווינקל פון גרויסן שאַף, האָט עס צוגעדעקט מיט שמאַטעס און מיט אַ גרויסע שטיק ברעזענט, וואָס איז דאָרטן געלעגן. דערנאָך האָט ער אויף גיך צעריסן דעם אָנגעשריבענעם בריוו און אַריינגעוואָרפן אין פּאַפּיר־קאָרב. פון דער לינקער קעשענע האָט ער אַרויסגענומען דעם פּלאַן פון אַקערמאַנס הויז, האָט אָנגעצונדן אַ שוועבעלע, אויסגעזוכט דעם ביכל מיטן רויטן איינבונד וועגן סאַבאָטאַזש, אַריינגעלייגט אַהין דעם פּלאַן און אַוועקגעשטעלט דאָס ביכל אויפן זעלבן אָרט, וווּ עס איז פריער געשטאַנען. דערנאָך איז ער צוריק אַרויס דורכן פענסטער, איז אַריבערגעקראָכן דעם פּאַרקאַן און איז אַוועק דורך דער אַלייע. דאָרטן האָט אויף אים געוואַרט נעל.

— אַלץ פאַר מיין לאַנד, — האָט פעטער צו זיך אַליין געמורמלט.

.43

איצט איז נאָך געבליבן איין אַרבעט: זען, אַז קאַרמיק זאָל מאָרגן פרי קומען אויפן טרעף־פּונקט. נעל האָט אויף אַ שרייב־מאַשין אָנגעשריבן אַזאַ מין צעטל:

„מעק! קום אַכט אַזייגער אין דער פרי אין צימער 17 אין די אַטעליען. זייער וויכטיק. אונדזער פּלאַן איז פאַרטיק. מיין אַרבעט איז אָפּגעטון. דזשוי״.

קאַרמיק וועט דאָס האַלטן פאַר ענגעלס אַ צעטל. ער וועט נישט וויסן וועגן וואָס דאָ גייט, אָבער גראָדע דאָס וועט אים צווינגען צו קומען. און איצט בלייבט נאָך איין זאַך דורכצופירן: אַכטונג צו געבן, אַז די אַגענטן זאָלן קומען פּונקט צו דער צייט, ווען די חבֿרה וועט זיך צוזאַמענקומען. אויב נישט, קאָן זיך נאָך ביי זיי דערוועקן אַ חשד און זיי וועלן נאָך באַווייזן צו אַנטלויפן. גיונייס מענטשן מוזן שטיין צוגעגרייט און וואַרטן. ער אַליין מוז זיך באַצייטנס אַלץ דערוויסן, עס זאָל נישט אַרויסקומען קיין שום פאַרדרייעניש.

די זאַך האָט אָבער געהאַט אירע שאָטען־זייטן. וועט מען נור געבן גיונייען אַ ביסל צייט, וועט ער זיך זיכער וועלן דורכריידן מיט פעטערן. נעל איז אָבער געווען איבערצייגט, אַז דאָס טויג נישט, אַז פעטער איז נישט צוגעגרייט צו אַזאַ שמועס אויג אויף אויג מיט גיונייען. פעטער אַליין האָט מיט איר מסכּים געווען. זיין האַרץ האָט אים גענומען קלאַפּן בלויז פון געדאַנק אַליין, אַז עס קאָן אים אויסקומען צו האָבן אַזאַ מין שמועס.

בעסער פון אַלץ וואָלט פאַר אים געווען, ווען ער קאָן זיך איצט בכלל אַרויסציען פון גאַנצן עסק. ווי מאַכט מען דאָס אָבער? ער האָט זיך געשעמט פאַר זיינע שותּפים. ער האָט צונויפגעדריקט די פויסטן, פאַרביסן די ציין, און ווען זיי זענען פאַרבייגעגאַנגען נעבן אַ לאַמטערנע, האָט ער אָפּגעקערט דעם פּנים, אַז

אימה, וואָס האָט פֿון אים אַרויסגעקוקט. נעל זאָל נישט באַמערקן די שרעקלעכע

נעל האָט דאָס אָבער גאַנץ גוט געוווּסט, זיין באַהאַלטן זיך איז געווען אינגאַנצן איבעריק. נעל האָט געוווּסט, אַז זי האָט צו טון מיט אַ בלאַסן ציטערדיקן פּחד און האָט זיך דערצו צוגעפּאַסט. זי האָט אַליין אויסגעאַרבעט אַלע פּלענער, געמאַכט די נויטיקע אָנווייזונגען, און איז נישט אָפּגעטראָטן פֿון אים, ביז וואַנען זי האָט נישט געוווּסט אויף זיכער, אַז ער האָט דאָס אויסגעפֿירט.

פּעטער האָט געוווּסט דעם נומער פֿון ג׳וניס פּריוואַטן טעלעפֿאָן, ער האט זיך אָבער געקאָנט באַנוצן מיט אים בלויז אין אויסנאַם-פֿאַלן. נעל האָט געהאַלטן, אַז איצט איז די פּאַסיקע צייט און זי האָט געהייסן תּיכּף אנקלינגען ג׳וניען און מעלדן אים, אַז אָקאָרשט ערשט האָט זיך אים איינגעגעבן צו דערוויסן וועגן אַ פֿאַרשווערונג פֿון דער י. וו. וו. דער אָנפֿירער איז קאַרמיק, זיי האָבן בדעה אויפֿצורייסן מיט דינאַמיט עטלעכע מענטשן. פּעטער מוז זיי נאָכגיין, ער טאָר זיי נישט אַרויסלאָזן פֿון אויג, ווייל ווען ער זאָל פֿאַרלירן זייער שפּור קאָנען זיי נאָך עפּעס אָפּטאָן, איידער מען וועט באַוויזן זיך אַריינצומישן. איצט האַלט ער זיי אין היטן און ביי דער ערשטער פּאַסיקער געלעגנהייט, וועט ער ווייטער טעלעפֿאָנירן.

אָבער איידער פּעטער איז אַוועקגעגאַנגען טעלעפֿאָנירן האָט אים נעל געגעבן גאַנץ גענויע אָנווייזונגען, ווי אַזוי ער האָט זיך צו האַלטן ביים טעלעפֿאָן.

קודם-כּל איז איר ווייער געגאַנגען אין דעם, אַז ער זאָל זיך לאַנג נישט פֿאַרהאַלטן; ער זאָל זאָגן, אַז ער האָט בלויז איין מינוט צייט. דערנאָך זאָל ער זיך למען-השם נישט לאָזן אויספּרעגן און נישט געבן קיין שום תּשובֿות. און אַ חוץ דעם מוז ער פֿון דער ערשטער רגע אָן מאַכן אַן אנשטעל, ווי ער וואָלט ציטערן פֿון אויפֿרעגונג; דאָס לעצטע איז פֿאַר פּעטערן געווען גרינגער ווי אַליין אויסצופֿירן. נאָר נאָך דעם אַלעם האָט אים נעל פֿונדעסטוועגן נאָך אַלץ נישט געלאָזן אַוועקגיין. ער האט געמוזט פֿאַר איר אָפּשפּילן די גאַנצע סצענע, ווי אַזוי ער וועט האַנדלען פֿון אָנהויב ביז סוף: ווי אַזוי ער וועט אָנהויבן רעדן. וואָס ער וועט זאָגן, ווי ער וועט איבערהאַקן דעם שמועס און אַפֿילו ווי אַזוי ער וועט אַוועקלייגן דעם טרייבל. ערשט איצט איז ער אַוועקגעגאַנגען אין אַן אַפּטייק און אַרויסגערופֿן ג׳וניען צום טעלעפֿאָן.

נאָך עטלעכע מינוט קלינגען איז צו זיין אויער דערגאַנגען די פֿאַרשלאָפֿענע שטים פֿון זיין עלטסטן. מיט זיינע ערשטע פּאָר ווערטער האט פּעטער שוין פֿאַריאָגט ג׳וניס שלעפֿעריקייט.

— הער ג׳וני, אַ באָמבע-פֿאַרשווערונג!

— וואָס?

— אין דער י. וו. וו. אַ רייזע-זעקל מיט באָמבעס! היינט ביינאַכט דאַרף עמיצער אויפֿגעריסן ווערן!

— גאָט מיינער! וואָס רעדט איר דאָרטן? ווער?

— דאָס ווייס איך נאָך נישט, איך האָב זיך אַליין אָקאָרשט ערשט דער-

ווּסט און נאָך נישט אײַנגעזען. די מענטשן זענען נאָר וואָס אַרויסגעגאַנגען, איך מוז זײ נאָכגײן. ווען נישט וועל איך פֿאַרלירן זײער שפּור און וועל קומען צו שפּעט. איר פֿאַרשטײט? איך מוז זײ נאָכגײן.

— איך הער, וואָס זאָל איך טאָן?

— איך וועל צו אײַך בײַ דער ערשטער געלעגנהײט טעלעפֿאָנירן. זאָלן אײַערע מענטשן זײַן גרײט. לכל הפּחות אַ מענטשן צוועלף און אויטאָמאָבילן. מען זאָל דאָס קאָנען מאַכן אויף גיך. איר פֿאַרשטײט?

— יאָ, אָבער וואַרט אַ מינוט, מענטש אײנער, מען קאָן דאָך נישט אַזױ גיך. אפֿשר איז דאָס גאָר אַ טעות.

— נײן, נײן, איך ווײס דאָס אויף געוויס, האָט פּעטער מיט אַן אויפֿגערעגטן קול אַרײַנגעשריען אין טעלעפֿאָן: זײ האָבן דינאַמיט, זײ האָבן אַלץ, דאָ גײט וועגן אײנעם אַ געוויסן נעלס.

— נעלס? און די פֿאַמיליע זײַנע?

— יאָ, דעם ווילן זײ דאָס דערהרגענען האָט זיך פּעטער, לויט די באַקומענע אינסטרוקציעס, אַרויסגעדרײט פֿון דער פֿראַגע. איך מוז שוין גײן, מאַכט אַלע הכנות.

פּעטער האָט אויפֿגעהאָנגען דעם טרײַבעל. ער איז געווען אַזױ צעטומלט פֿון דער ראָלע, וואָס ס'איז אים אויסגעקומען צו שפּילן, אַז ער האָט ממש נישט געוווּסט, וואָס עס טוט זיך מיט אים. פֿון אַפּטײק איז ער נישט אַרויסגעגאַנגען, נאָר אַרויסגעלאָפֿן מיט אַ משוגענעם אימפּעט, ווי ער וואָלט זיך אין דער אמתן געיאָגט נאָך פֿאַרשווערער, וואָס זענען ערגעץ געגאַנגען מיט באָמבעס אין די הענט.

אויפֿן גאַס האָט אויף אים געוואַרט נעל. זײ זענען אַוועק בײדע צוזאַמען. אין אַ קלײנעם פּאַרק האָבן זײ זיך אַוועקגעזעצט, ווײַל פּעטערס פֿיס האָבן אים שוין מער נישט געוואָלט טראָגן. נעל האָט געלאָזן פּעטערן זיצן אויפֿן באַנק און אַלײן איז זי אַוועקגעגאַנגען זען, צי קײנער דרײט זיך נישט אַרום. נאָכדעם ווי זי איז אַרומגעגאַנגען אַרום און אַרום און האָט געזען, אַז קײנער איז נישטאָ, האָט זי זיך אומגעקערט צו פּעטערן און האָט זיך גענומען צוגרײטן אים צו דער ווײטערדיקער אַרבעט. די איצטיקע לעקציע האָט שוין געמוזט זײַן זײער אַן ערנסטע, ווײַל דאָ איז מען שוין צוגעקומען צו דעם טײל פֿון דער אַרבעט, ווי נעל האָט נישט געקאָנט זײַן דערבײַ, און פּעטער האָט זיך געמוזט שטעלן אויף זײַנע אײגענע פֿיס.

פּעטער האָט דאָס געוווּסט און עס האָבן זיך אים גענומען בויגן די קני. ער האָט געוואָלט זאָגן, אַז ער קאָן שוין מער נישט, ס'איז נישט פֿאַר זײַנע כּוחות. ער איז געווען גרײט צו לויפֿן צו גזנייען און זיך אין אַלץ מודה זײַן.

נעל האָט געפֿילט, וואָס ס'קומט-פֿאָר אין זײַן נשמה און זי האָט אים געוואָלט פֿאַרשפּאָרן די חרפּה דאָס אַרויסצוזאָגן. זי האָט זיך נאָענט צוגעטוליעט צו אים, און שטיל געגלעט זײַן האַנט. אַ ליבע וואַרעמקײט האָט זיך פֿאַנאַנדערגעגאָסן איבער פּעטערס קערפּער, אים האָט זיך געוואָלט פֿאַרשטאַרקן דעם דאָזיקן זעלטענעם געפֿיל און זײַן האַנט האָט אַרומ-

גענומען נעלס טאַליע. און נעל האָט זיך ניִשט נאָר געלאָזן אַרומנעמען, נאָר זי האָט אים נאָך צוגעגעבן מוט, פּעטער איז דאָך אַן אמתער העלד, עפּעס אַ קלייניקייט איז דאָס אונטערצונעמען אַזאַ מין שווערע געפֿערלעכע זאַך, און ער וועט ניִשט בלײַבן הינטערשטעליק, מוטיק וועט ער דאָס דערפֿירן ביזן סוף און דאַמאָלסט וועט ער ערשט באמת ווערט זײַן, אַז נעל זאָל אים באַוווּנדערן.

— דאָס פֿאָטערלאַנד פֿירט מלחמה, האָט זי אויסגעשריִען, און די אויסוואָרפֿן וואַרפֿן קלעצער צווישן די רעדער!

בײַסלעכווײַז האָט זיך פּעטערן אָנגעהויבן דוכטן, אַז ער קאָן זיך שטעלן אַנטקעגן דער גאַנצער וועלט. עס איז בײַ אים רעכט געווען מיט די אייגענע האַנט צו וואַרפֿן די באָמבע אין קעניג פֿון אַמעריקען-סיטי. אין דער דאָזיקער שטימונג איז ער געווען די גאַנצע צײַט, וואָס ס'איז אים אויסגעקומען צו האַלטן דאָס מיידל אין זײַנע אָרעמס. ער האָט בלויז געוואָלט, אַז זי זאָל אָפּגעבן מער צײַט צוצוהערן זיך צו זײַנע ליבעס-ערקלערונגען און ווייניקער זיך פֿאַרנעמען מיטן איבערהערן איר לעקציע, ווי אַזוי ער דאַרף זיך האַלטן.

דער טאָג איז געקומען, די פֿייגעלעך האָבן אָנגעהויבן זינגען, די זון איז אויפֿגעגאַנגען און אירע שטראַלן זענען געפֿאַלן אויף פּעטערס גרוי, אויסגעמאַטערט פּנים און אויף נעלס אויסגעבלייכטע באַקן. עס איז געקומען די צײַט פֿון אַרבעט. פּעטער איז אַוועקגעגאַנגען נאָכקוקן קאַרמיקס דירה; זיבן אַזייגער אין דער פֿרי האָט ער באַדאַרפֿט באַקומען דעם בריוו.

ער האָט אים באַקומען. פּעטער האָט געזען ווי קאַרמיק איז אַרויס פֿון שטוב און האָט זיך געלאָזן גיין צו די אַטעליִען. עס איז נאָך אָבער געווען צו פֿרי און פּעטער האָט זיך געקלערט, אַז ער וועט נאָך מסתּמא אַרײַנגיין ערגעץ עסן. אַזוי איז דאָס טאַקע געווען, קאַרמיק איז אַרײַנגעגאַנגען אין אַ קליינער פֿערמע. פּעטער איז אַרײַנגעלאָפֿן אין דער נאָענטסטער טעלעפֿאָן-בוידל און האָט אַרויסגערופֿן זײַן עלטסטן.

— גיוני? האָט ער געפֿרעגט און האָט גלײַך האַסטיק אָנגעהויבן צו רעדן ווײַטער: בײַ נאַכט האָב איך די מענטשן פֿאַרלאָרן, איצט האָב איך זיי ווידער געפֿונען. באַלד קומט פֿאָר אַ פֿאַרזאַמלונג און מיר האָבן אַ געלעגנהייט זיי אַלעמען צו פּאַקן.

— וווּ? האָט גיוני געפֿרעגט.

— צימער 17 אין די אַטעליִען. שיקט אָבער אַהין ניִשט אייערע מענטשן, ביז וואַנען איך וועל אײַך ניִשט געבן אַ צייכן, אַז איך ווייס שוין אויף זיכער, אַז די ריכטיקע חברה-לײַט זענען אויפֿן אָרט.

— הערט נאָר, פּעטער, האָט זיך גיוני אָנגערופֿן, אַר נאַרט מיך ניִשט אָפּ?

— גאָט מײַנער! פֿאַר וועמען האַלט איר מיך? איך זאָג דאָך אײַך, אַז די מענטשן האָבן אַ גאַנצן פּאַק דינאַמיט.

— וווּ האָבן זיי דאָס אַהינגעטאָן?

— אַ טייל דערפֿון געפֿינט זיך אין הויפּט-קוואַרטיר, וווּ די איבעריקע איז ווייס איך ניִשט. זיי האָבן אים געשלעפּט מיט זיך, נאָר בײַנאַכט האָב איך זיי פֿאַרלאָרן און כ'האָב ניִשט געוווּסט, וווּ זיי

זענען אַריינגעגאַנגען. כ׳האָב אָבער געפֿי־נען ביי זיך אין קעשענע אַ צעטל. מען פֿאָדערט מיך אויף, אַז איך זאָל אויך מיטאַרבעטן.

— גרויסער גאָט! — האָט אַ געשריי געטאָן דער מענטש מיטן פּנים פֿון אַ שטשור.

— מיר וועלן פֿאַרגין די גאַנצע באַנדע. איר האָט אָנגעגרייט די מענטשן?

— יאָ.

— גוט, זאָלן זיי צוגיין צום ראָג זיבעטער און וואַשינגטאָנער גאַס. איר אַליין גייט צו צום ראָג אַכטער און וואַשינגטאָנער גאַס, דאָרטן וועל איך אויף אייך וואַרטן. אָבער קומט שוין! די מינוט. איר האָט געהערט?

— יאָ, איז געווען די תּשובֿה.

פּעטער האָט אויפֿגעהאַנגען דאָס טרייבער און איז געלאָפֿן צום אָפּגערעדטן אָרט. ער איז אָבער געווען אַזוי דין, נערוויִרט, אַז ער האָט נישט געקאָנט גיין, ער האָט זיך געמוזט אויף אַ פּאָר מינוט צוזעצן אויף די טרעפּ. ווען ער איז צוגעלאָפֿן צום אָרט איז נאָך גיוני נישט געווען. פּעטער איז געשטאַנען אַ צומישטער, ער האָט נישט געוווּסט, וואָס איבערצוקלערן. אפֿשר האָט אים גיוני שלעכט פֿאַרשטאַנען, אָדער ס׳איז עפּעס געשען מיטן אויטאָמאָביל. אָדער אפֿשר איז גאָר דער טעלעפֿאָן געווען איבערגעפֿירט. גיוני מיט זיינע מענטשן וועלן קומען צו שפּעט! און דערווייל שטייט די שטיג אָפֿן און די חבֿרה קאָן זיך פֿאַנאַנדערלויפֿן!

עס גייען אַוועק צען, פֿופֿצן, צוואַנציק מינוט. ענדלעך באַווייזט זיך אין גאַס אַן אויטאָמאָביל, גיוני שפּרינגט אַרויס און דער אויטאָמאָביל לויפֿט ווייטער. פּעטער האָט געגעבן אַ ווונק צו גיונייען און זיי זענען ביידע אַריין אין אַן אָפֿענע טיר. גיוני האָט גלייך אַ פֿרעג געטאָן:

— נו, איר האָט זיי?

— איך ווייס נישט, האָט פּעטער אַרויסגעשטאַמלט און עס האָט אים בשעת מעשׂה געדאַכט אַ צאָן אין אַ צאָן. זיי האָבן געזאָגט, אַז פּונקט אַכט וועלן זיי דאָ זיין.

— ווייזט מיר דעם צעטל, האָט גיוני באַפֿוילן. פּעטער האָט אַרויסגעשלעפּט פֿון קעשענע נעבן צעטל. „אויב איר ווילט באמת העלפֿן אַ דרייסטן אַקט דערנענטערן די ממשלה פֿון פּראָלעטאַריאַט וואַרט אויף מיר אין די אַטעליען אין צימער 17 מאָרגן אַכט אַוונט. עס טאָרן נישט דערמאָנט ווערן קיין שום נעמען. די זאַך מוז זיין פֿולשטענדיק קאָנספּיראַטיוו. טאָם!“

— איר האָט דאָס געפֿונען ביי זיך אין קעשענע?

— יאָ — א, העד גיוני.

— און איר ווייסט גאָרנישט ווער דאָס האָט אייך געקאָנט אונטערריקן?

— ניין, אָבער איך רעכן, אַז דזשאָ ענגעל...

גיוני האָט אַ קוק געטאָן אויפֿן זייגער:

— מיר האָבן נאָך צוואַנציק מינוט צייט.

— די אַגענטן זענען שוין דאָ? האָט פּעטער געפֿרעגט.

— אַ צוועלף שטיקלעך זענען אויפֿן אָרט. וואָס קלייבט איר זיך איצט צו טאָן?

פּעטער האָט געמאַכט זיינע פֿאַרשלאַ־

גען: אַנטקעגן די אַטעליען איז דאָ אַ קאָלאָניאַל־געשעפט. פעטער וועט אַהין אַריינגיין וועט כלומרשט עפעס קויפן און גלייכצייטיק וועט ער דורכן פענסטער היטן די גאַס. ווען די חברה וועט אינטערקומען וועט ער גיוניי געבן אַ צייכן. גיוניי דאַרף זיצן אויפן נאָענטסטן ראָג אין אַפטייק און וואַרטן. אָבער גיוניי דאַרף זיך האַלטן זייער פאָרזיכטיק, די רויטע זאָלן אים נישט דערזען, ווייל זיי ווייסן, אַז ער איז איינער פון געפפים אַגענטן.

פעטער האָט פאַרשפּאַרט צוויי מאָל איבערצוחזרן; גיוניי האָט אַלעכע זאַכן פאַרשטאַנען מיטן קוק און ער איז גלייך אַוועק אויפן נויטיקן אָרט. נאָך אים איז אַוועק פעטער; ער איז האַסטיק אַריבערגעלאָפן די גאַס און האָט זיך אַריינגעכאַפט אין קאָלאָניאַל־געשעפט, נאָך אידער ווער נישט איז וואָלט זיך באַוויזן אַרומצוקוקן. ער האָט זיך געקויפט קעקס מיט אַ שטיקל קעז, האָט זיך אַוועקגעזעצט אויף אַ קאַסטן לעבן פענסטער און האָט זיך געמאַכט ווי ער וואָלט עסן. די הענט האָבן אים אָבער אַזוי געציטערט, אַז ס'איז אים שווער געווען צו טראָגן צום מויל. פון דעם עסנוואַרג איז כמעט גאָרנישט געמינערט געוואָרן, נאָר דאָס איז איצט גראָד גוט געווען, ווייל ס'איז אים אַזוי טריקן געווען אין מויל, אַז קעקס מיט קעז איז נישט געווען פאַר אים קיין פאַסיקע אכילה.

זיין מויל האָט געקייט און זיינע אויגן האָבן זיך אויף איין מינוט נישט אָפגעריסן פון דער אַנטקעגנדיקער געביידע. אין אַ קורצער צייט אַרום — גאָט צו דאַנקען! ער האָט דערזען ווי קאַרמיק גייט אַריבער די גאַס. דער אירלענדער איז אַריין אינעווייניק און אין אַ פאָר מינוט אַרום זענען אינטערגעקומען, גאָר, דזשאָו ענגער און הענדערסאָן. די לעצטע זענען געגאַנגען פאַרטיפט אין אַ שמועס. פעטער האָט פאַרשטאַנען, אַז דאָס רעדן זיי וועגן די געהיימנישפולע צעטלען און פרעגן איינע ביי די אַנדערע ווער דאָס האָט געקאָנט שרייבן און וואָס די גאַנצע מעשה באַטייט.

פעטער איז געווען מוראדיק דענערווירט. ער האָט נישט געוווּסט, וואָס זאָל ער טון, צי זאָל ער נאָך וואַרטן אויף דזשערי, ראָד, אָדער באַגנוגענען זיך מיט די, וואָס זענען שוין דאָ? ער האָט זיך אויפגעהויבן און גענומען גיין צום טיר. אין דער זעלבער רגע האָט ער דערזען ווי זיין לעצטער קרבן גייט אַריבער די גאַס. איצט האָט שוין פעטערן קיין שום זאַך נישט אָפגעהאַלטן. ער איז אַרויס אויף גיך, האָט זיך דורכגעדרייט דורך אַן אויטאָמאָביל, וואָס איז פאַרבייגעפאָרן און איז געלאָפן צום אַפטייק. ער האָט נאָך אָבער נישט באַוויזן צוצוגיין, איז גיוניי אַרויסגעשפרונגען און זיך אַלאָז געטון צום צווייטן ראָג גאַס.

פעטער האָט נאָך איבערגעוואַרט ביז וואַנען עס זענען דורכגעפאָרן צוויי אויטאָמאָבילן אָנגעפאַקט מיט גראָבע, אויסגעפאַשעטע אַגענטן און דאַמאָלסט איז ער אַריינגעלאָפן אין דער דערבייאיקער גאַס. ער איז אַזוי אַריבערגעלאָפן עטלעכע הייזער, ביז וואַנען ער האָט זיך אַראָפגעלאָזן אויף אַ שטיין און אָנגעהויבן צו וויינען. געוויינט האָט ער פונקט ווי

די קליינע דזשעני, ווען ער האָט איר געזאָגט, אַז ער וויל מיט איר נישט התונה האָבן. מענטשן האָבן זיך אַרום אים אַרומגעשטעלט און געקוקט אויף אים, איינער אַן עלטערער מענטש איז צוגעגאַנגען צו אים, האָט אים אַ קלאַפּ געטאָן איבערן פּלייצע און געפֿרעגט, וואָס איז מיט אים. פּעטער האָט אַרויסגעכליפּעט:

— מיין מוטער איז געשטאָרבן. די מענטשן זענען זיך ביסלעכווייז פֿאַנאַנדערגעגאַנגען. אין אַ פּאָר מינוט אַרום האָט זיך פּעטער אויך אויפֿגעהויבן און איז געלאָפֿן ווייטער.

45

פּעטער איז שיער נישט געשטאָרבן פֿון אימה. ער האָט געוווּסט, אַז איצט שטייט אים פֿאָר אַ באַגעגעניש מיט גינייען און ער האָט זיך בשום אופֿן נישט געקאָנט פֿאָרשטעלן ווי דאָס וועט זיין. דער איינציקער באַגער זיינער איז איצט געווען נעל, ווי דערלעבט מען איר שוין צו זען!

נעל האָט קענטיק פֿאַרשטאַנען, אַז ער וועט איר דאַרפֿן האָבן און זי האָט האָט אים צוגעזאָגט האַלב נייַן אַ זייגער צו זיין אין פּאַרק, און זי האָט איר וואָרט געהאַלטן. פֿון דער צייט אָן, וואָס זי איז זיך פֿאַנאַנדערגעגאַנגען מיט פּעטערן, האָט זי שוין באַוויזן צו זיין ביי זיך אין שטוב, אָפּפּרישן אירע בעקלעך מיט פֿראַנצויזישע שמינקע, שטאַרקן זיך אַ ביסל מיט קאַווע און פּאַפּיראָסן און ווען ער איז געקומען אויפֿן אָרט איז זי שוין געשטאַנען אַ רויִקע, אַ שמייכלדיקע און אַ פֿרישע ווי די בלומען און פֿייגלען אין פּאַרק. זי האָט אים רויִק פֿאַנאַנדערגעפֿרעגט ווי אַלץ איז צוגעגאַנגען און ווען פּעטער האָט זיך איר אַ פֿאַרשעמטער מודה געווען, אַז ער איז נישט בכּוח צו באַגעגענען זיך מיט גינייען, האָט זי ווייטער אָנגעהויבן צו וועקן זיין מוט, נישט געקוקט אויף דעם, וואָס ס'איז געווען אין מיטן העלן טאָג, האָט זי זיך געלאָזן אַרומנעמען און האָט אים שטילינקערהייט איינגערוימט אין אויער, אַז ער דאַרף נישט פֿאַרגעסן, אַז מען דאַרף ווערט זיין איר האַרץ.

וואָס האָט ער וואָס מורא צו האָבן? מ'וועט אים קיינמאָל נישט קאָנען כאַ־
מען עוות אים קיינמאָל נישט קאָנען כאַפּען. זיינע הענט זענען ריין. ער דאַרף זיך בלויז תּמיד האַלטן ביי דאָס זעלביקע. נישט לאָזן זיך צעטומלען, נישט אָפּווייכן אַ האָר פֿון דער מעשׂה, וואָס זיי האָבן ביידע באַקלערט. ער האָט געמוזט איבערחזרן פֿאַר איר די גאַנצע מעשׂה פֿון אָנהייב אָן. ווי אַזוי עס איז פֿאָרגעקומען די פֿאַרזאַמלונג אין י. וו. וו., ווי מען האָט גערעדט וועגן דעם, אַז מען דאַרף דערהרגענען נעלז אַקערמאַן, כּדי אַ סוף צו מאַכן צו דער מלחמה. דערנאָך ווי ער האָט אינטערגעהערט דזשאָו ענגער, האָט אַריינגעשיקט דזשערי ראַד, אַז ער האָט אַלץ, וואָס מען דאַרף צו אַ באָמבע, אַז אין שאַפֿ האָט ער באַהאַלטן אַ פֿולן זעקל דינאַמיט. און דערנאָך ווי ענגער מיט קאַרמיק האָבן אָפּגערעדט זיך ביינאַכט צו באַגעגענען. פּעטער האָט געוואַרט אויף זיי אויפֿן גאַס, ער האָט געזען, ווי ענגער, הענדערסאָן און גאָר זענען אַרויסגעגאַנגען. ענגערס קעשענעס זענען געווען פֿול אָנגעשטאָפּט. פֿע־

מער האט גערעכנט, אז זיי וועלן גלייך אויספירן דעם אטענטאט, האט ער טעלעפאנירט צו גיזנייען. אין דער צייט, וואס ער איז געלאפן טעלעפאנירן האט ער די מענטשן פארלוירן, האט נישט געוווּסט, ווו זיי זענען אהינגעקומען. ער האט אבער מורא געהאט דאס איבערצוגעבן גיזנייען, האט ער זיך א גאנצע נאכט געוואלגערט אין פארק, אפשר וועט ער זיי ווידער דערזען. אין דער פרי האט ער צופעליק געפונען ביי זיך אין קעשענע דעם צעטל און האט דערזען, אז די חברה פאָדערט אים אויף מיטצוהעלפן. דאס איז אלץ, וואס פעטער ווייס.

נעל האט אים בלויז געהייסן נאך א מאל איבערהערן די פאר ווערטער, וואס דזשאָו ענגעל האט געזאגט צו דזשעדי ראד און האט אים עטלעכע מאל אנגעזאגט, אז ער זאל זיך, למען השם, נישט דערמאנען נישט איין ווארט מער און אויך נישט זאגן איין ווארט ווייניקער.

ענדלעך איז פעטער געווען גענוג צוגעגרייט און ער איז אוועקגעגאנגען אין „אמעריקען־הויז“ נומער 427 און האט זיך א וואָרף געטון אויפן בעט, ער איז געווען אויף אזוי ווייט אויסגעשעפּט, אז ער איז אנטשלאָפן געווארן. נאר אפילו אין שלאָף האבן אים געמאַטערט פארשיידענע פראגן, וועלכע גיזניי וואָלט אים געקאָנט שטעלן. דורכן שלאָף האט ער געהערט ווי עמיצער עפנט די טיר, ער האט זיך א הויב געטון, און צימער איז אריין איינער פון די דעטעקטיוון, איינער א העמעט.

— האללא, הודזשי! רירט זיך, האט ער זיך אפגערופן. דער עלטסטער וויל אייך ארעסטירן.

— ארעסטירן! האט א געשריי געטון פעטער, און פאר זיינע אויגן איז אים שוין געשטאנען זיין קאמער, ווו ער זיצט פארשפארט צוזאמען מיט די רויטע און מוזן הערן אלע זייערע שרעקלעכע מעשיות.

— יא, האט העמעט געזאגט, מיר ארעסטירן אלע רויטע, וועט דאך ווערן פארדעכטיק, ווען איר איינער וועט בלייבן פריי. גייט גלייך אין גאם און לאזט זיך נעמען.

פעטער האט אליין פארשטאנען, אז דאס מוז אזוי זיין. ער האט מער נישט געקלערט ווי אזוי דאס הירכצופירן. נאך א פאר מינוט טראכטן איז ביי אים פערטיק געווארן א פלאן. ער וויל, אז מען זאל אים ארעסטירן ביי מרים יאנקאָוויטש אויף דער דירה. מרים איז א פארברענטע רויטע און אים קאן זי נישט ליידן. ווען ער וועט ביי איר ארעסטירט ווערן וועט זי דאך מוזן ענדערן צו אים איר באציִונג. א חוץ דעם וועט דאס בכלל פארפעסטיקן זיין לאגע ביי די לינקע. ער האט געגעבן העמעטן דעם אדרעס און געזאגט:

— קומט אקארשט תיכף, ווייל עס קאן גריילעך זיין, אז זי זאל מיך גאר ארויסווארפן.

— גוט, האט זיך דער צווייטער פארנאנדערגעלאכט: זאגט איר, אז די פאליצייִ יאגט זיך נאך אייך און איר זייט ארייִנגעלאָפן זיך באהאלטן.

פעטער איז האסטיק געלאפן צו דער יידישער געגנט צו. ער איז צוגעלאָפן צו

אזא הויז מיט אן אויסוועג פון א קאַ-זאַרמע און איז אַרויף אויפן אויבערשטן שטאָק. דאָרטן האָט ער זיך אַוועקגע-שטעלט ביי אַ טיר און האָט אנגעקלאַפּט. אַ דיקע פרוי מיט פאַרקאַשערטע אַרבל, מיט הענט פול און שוים פון זייף האָט אים אויפגעעפנט די טיר. דאָס איז געווען מרים'ס מוטער. יאָ, מרים איז אין דער היים, האָט געענטפערט פרוי יאַנקעוויטש אויף פעטערס פראַגע. זי האָט גראד איצט קיין אַרבעט נישט, צוליב אירע סאָציאַ-ליסטישע אידעען האָט מען זי אפּגעזאָגט פון דער שטעלע, נאָר דא איז מרים אַריין אין צימער. זי האָט באַטראַכט פעטערן מיט אַ שטייפן, קאַלטן בליק, וועלכער האָט דייטלעכער ווי ווערטער געזאָגט: „דושעני טאד!"

עס האָט זיך אבער תיכף אַליין גע-ענדערט, ווי נאָר פעטער האט איר אָנ-געהויבן צו דערציילן, אַז ער איז געווען אין הויפּט-קוואַרטיר פון י. וו. וו. און אַז ער האָט דארטן געפינען פּאָליציי. ווי עס ווייזט אויס איז דאָרטן געווען אַ רעווי-זיע און מען האָט עפּעס געפינען. אים האָט זיך ווי נישט איז איינגעגעבן צו אַנטלויפן. מרים האָט אים אַריינגעפירט אין אַ הינטערשטן צימער און האָט אים אָנגעהויבן ממש פאַרשיטן מיט פראַגן. פעטער האָט איר אבער נישט געקאָנט געבן קיין שום תשובה. ער ווייסט גאָרנישט נעכטן אין אָוונט איז ער דארטן גע-ווען אויף אַ פאַרזאַמלונג און היינט איז ער זיך רויק געגאַנגען נעמען דאָרטן אַ בוך, מיטאַמאָל זעט ער ווי עס שטייען אַרום אַזוי פיל מענטשן און פּאָליציי, איז ער אַנטלאָפן געוואָרן.

ס'איז נישט אַוועק קיין האַלבע שעה ווי זיי זענען אַזוי געזעסן און גערעדט, האָט מען אנגעהויבן שטאַרק צו קלאַפּן אין טיר. פעטער האָט זיך האַסטיק אַ הויב געטון און איז אַרונטערגעקראָכן אונטערן בעט. די טיר איז אויפגעריסן געוואָרן, עס האבן זיך דערהערט רויע, בייזע שטימען פון אומבאַקאַנטע און אויפ-געריגטע קולות פון מרים'ן מיט איר מא-מען. לויט דעם טומל, וואָס האט זיך געהערט און שטוב האָט מען זיך געקאָנט אָנשטויסן, אַז די פרעמדע שליידערן פאַ-נאַנדער די מעבל. פּלוצלינג האָט זיך אונ-טערן בעט באַוויזן אַ האַנט, האָט אַ כאַפּ געטון פעטערן פאַרן קנעכל און האָט אים אַרויסגעשלעפּט. ער איז געשטאַנען אַנט-קעגן פיר פּאָליציאַנטן.

עס איז געווען זייער נישט קיין אָנ-גענעמע לאַגע. ווי עס ווייזט אויס, האָט מען די פּאָליציאַנטן נישט געזאגט, אַז פעטער איז אַ שפּיאָן און זיי האבן גע-מיינט, אַז זיי האָבן געכאַפּט אַן אמתן פאַרברעכער. איינער האָט צוגעהאַלטן פע-טערן, אַ צווייטער איז געשטאַנען מיט אַן אויפגעשטעלטן רעוואָלווער אַנטקעגן מרים'ען און אַ דריטער האָט געזוכט ביי פעטערן אין די קעשענעס באַמבעס. נאר אַזוי ווי קיין באָמבעס זענען ביי פעטערן נישט געווען, האָט דאס די פּאָליציאַנטן קענטיק זייער פאַרדראָסן, זיי זענען געווא רען שטאַרק אין כעס, זיי האָבן גענומען פעטערן שליידערן אויף אַלע זייטן און שלאָגן.

עס איז קענטיק געווען, אַז זיי זוכן מער נישט זיך צו וואָס עס איז צוצוטשע-פּען, כדי זיי זאָלן אים קאָנען שפּאַרן

דעם קאָפּ. פּעטער האָט זיך מיט אַלע קרעפֿטן באַמיט זיי אַזאַ געלעגנהייט ניט צו געבן. ער איז געווען שטיל, נאָכגיביק און האָט אַלץ געטענהט, אַז ער ווייס נישט פֿון וואָס צו זאָגן.

— דאָס וועלן מיר שוין זען, יונגער־מאַן, — האָט געזאָגט איינער פֿון די פּאָליציאַנטן אין דער צייט ווען די קייטן אויף פּעטערס הענט האָבן אַ קלונג געטאָן.

נאָכדעם איז איינער פֿון די פּאָליציאַנטן געבליבן שטיין מיט אַן אויפֿגעהויבענעם רעוואָלווער אין האַנט און די איבעריקע האָבן באַזוכט דעם צימער, געריסן שופֿלאָדן, אַרויסגעוואָרפֿן אַלץ, וואָס זיי האָבן דאָרטן געפֿונען און יעדע שטיקל געשריבענע פּאַפּיר גערוקט צו זיך אין אַ רייזע־זאַק. זיי האָבן געפֿונען ביכער אין רויטע איינבינדן מיט געפֿערלעכע נעמען, אָבער קיין באָמבעס זענען נישט געווען. פֿון זייער גאַנצע זוכעניש געווער, האָבן זיי קיין געפֿערלעכע זאַך ווי אַ קיך־מעסער נישט געקאָנט געפֿינען.

אַ סך ערגער איז געווען מרים'ס צונג. זי איז געשטאַנען אַ צוקאָכטע מיט בליש־טשעדיקע שוואַרצע אויגן און געדאַקט די פּאָליציאַנטן דעם אמת אין פּנים אַרײַן. זי ווייסט נישט, וואָס עס איז געווען אין הויפּט־קוואַרטיר, אָבער זי איז זיכער, אַז דאָס איז אַן אינטערגעשטעלטע געשיכטע. און זאָל איר די פּאָליצײַ אַרעסטירן, זי האָט קיין מורא נישט.

עס האָט קיין סך נישט געפֿעלט, אַז די פּאָליציאַנטן זאָלן דאָס טאָן, נאָר דאָס מאָל האָבן זיי עס נישט געטאָן. זיי האָבן זיך באַגנוגנט דערמיט, וואָס זיי האָבן פֿון כעס אַ שטויס געטאָן די באַליע מיט די וועש און אַרויס פֿון צימער, און וועלכן די פֿרוי יאַנקאָוויטש איז געבליבן שטיין אין אַ גאַנצן טייך זייף און געשריען.

מען האָט פּעטערן דורכגעשלעפּט דורך אַ ווילדן, צעקאָכטן המון, אַרײַנגעשפּאַרט אין אַן אויטאָמאָביל און מיט אַ משוגענער שנעלקייט געבראַכט צופֿירן אין אַ פּאָליצײַ־צירקל. דאָ האָט מען אים גלײַך אַרײַנגעפֿירט אין אַ קאַמער און געלאָזן זיצן. פּעטער האָט זיך שלעכט געפֿילט, אים איז געווען זייער אומעטיק אויפֿן האַרצן. ער האָט זיך דערמאָנט, אַז ער האָט זיך אינגאַנצן נישט פֿאַרשטענדיקט מיט העמעטן, ווי לאַנג עס זאָל דויערן זײַן אַרעסט. אָבער עס איז אַוועק נישט מער ווי איין שעה צייט און אין טיר האָט זיך באַוויזן דער וועכטער און ער האָט אַרײַנגעפֿירט פּעטערן אין אַ ווייטערדיקן חדר. דאָרטן זענען געווען עטלעכע מענטשן: העמעט, גיזיי, אַ פּאָליצײַ־קאָמיסאַר, אַ פּראָקוראָר און געפּפּו. דאָס ערשטע וואָרט האָט גענומען דער עלטסטער דעטעקטיוו פֿון אײַזנבאַן־טרעסט.

— נו, הודוש, האָט ער זיך אָפּגערופֿן, וואָס האָט איר אונדז דאָ אָנגעפּלאָנטערט פֿאַר אַ מעשה?

פּעטער האָט געהאַט דעם געפֿיל, ווי עמיצער וואָלט אים אַראָפּגעלאָזן אַ פּאַטש. עס איז אים אײַנגעפֿאַלן דאָס האַרץ. ער האָט פֿאַנאַנדערגעעפֿנט דאָס מויל, אויסגעגלאָצט די אויגן און געבליבן אַזוי שטיין ווי אַ אידיאָט. נאָר

פּליצלינג האָבן אים אַ קלינג געטאָן אין די אויערן נעלס לעצטע ווערטער: „נאָר נישט פאַרלירן זיך, פּעטער, נישט פאַרלירן זיך!" און זיין צונג האָט זיך גלייך אָנגעהויבן צו באַוועגן:

— וואָס זאָגט איר, מיסטער געפּפּי?

— זעצט זיך אַוועק און דערציילט אונדז די גאַנצע מעשה פון אָנהויב אָן. האָט זיך געפּי אָפּגערופן.

פּעטער האָט געפאָלגט. ער האָט זיך אַוועקגעזעצט און אָנגעהויבן דערציילן. קודם כל, וועגן דער פאַרזאַמלונג אין י.וו.ז. ווי אַזוי זי האָט זיך אָנגעהויבן ווי מען האָט קריטיקירט די שוואַכע טעטיקייט פון דער פאַרוואַלטונג און דערנאָך ווי מען האָט געפאָדערט, אַז ס'זאָל עפּעס געטאָן ווערן קעגן דינסט־פליכט. פּעטער האָט נישט געזשאַלעוועט קיין פּרטים. ער האָט זיך גענוי אָפּגעשטעלט אויף די רייד וועגן געוואַלט־מיטלען, דינאַמיט טויט־קלעפּ און דערנאָך אויף די פאָרשלאָגן אָפּצורוימען פון וועג נעלז אַקערמאַן און נאָך אַנדערע קאַפּיטאַליסטן. און דאָס אַלץ האָט פּעטער מוראדיק פאַנאַנדערגעשמירט, צוגעפּוצט, אַז די זאַך איז געווען פּשוט נישט צו דערקענען. געטאָן האָט דאָס פּעטער, לויט נעלס אָנווייזונגען, זי האָט אים אָנגעזאָגט, אַז וועגן דער פאַרזאַמלונג זאָל ער אַזוי דערציילן.

דערנאָך איז ער איבערגעגאַנגען צו דעם, ווי ער האָט נאָך דער פאַרזאַמלונג באַמערקט, ווי עטלעכע מיטגלידער שושקען זיך צווישן זיך. עס האָט זיך אים איינגעגעבן צוצוהערן זיך נאָענט צו דזשאָו ענגעל און דזשעריי ראַד. און צו זיין אויער זענען דערגאַנגען עטלעכע אָבגעריסענע ווערטער: „דינאַמיט", „אַ זעקל אין שאַף", „נעלד". ווען ענגעל איז אַוועק האָט פּעטער באַמערקט, אַז די קעשענעס זענען געווען ביי אים אָנגעשטאָפּט און ער האָט גערעכנט, אַז ער טראָגט ביי זיך די באָמבע. ער איז גלייך געלאָפן אין אַן אַפּטייק, האָט אָנגעקלינגען צו גינייען, נאָר גראָד האָט ער זיך נישט געקאָנט דערקלינגען, עס האָט לאַנג געדויערט און דערווייל זענען זיי נישט געוואָרן. פּעטער איז געווען אויכער זיך ער האָט זיך געשעמט מודה צו זיין דאָס פאַר גינייען און ער האָט זיך שוין לאַנג אַרומגעשלעפּט אויף די גאַסן און געזוכט די פאַרשווערער. אין דער פרי האָט ער זיך צופעליק געכאַפּט, אַז ער האָט אין קעשענע אַ צעטל, ער האָט תיכף געגעבן צו וויסן וועגן דעם גינייען. דאָס איז אַלץ, וואָס ער ווייסט

איצט האָט אים אָנגעהויבן אויספרעגן גיני: ער האָט געהערט, ווי דזשאָו ענגעל האָט גערעדט מיט דזשעריי ראַד, צי האָט ענגעל גערעדט מיט נאָך אַנדערע מענטשן? וואָס האָט דזשאָו ענגעל געזאָגט? זאָל פּעטער נאָך אַמאָל איבערחזרן יעדעס וואָרט. טראַכטנדיק וועגן נעלס אָנווייזונגען האָט זיך פּעטער דערמאָנט אַזאַ מין זאַץ: „מען האָט אים באַהאַלטן אין „סעב קעט". ווי ער האָט דאָס אַרויסגערעדט האָט ער געזען ווי אַלע האָבן אָנגעהויבן צו קוקן איינע אויף די אַנדערע.

— דאָס האָב איך געהערט, האָט פּעטער געמאָלדן. בלויז דאָס. כ'האָב אָבער

נישט פֿאַרשטאַנען, וואָס דאָס באַטייט.

„סעב קעט"? האָט געפֿרעגט דער פּאָליציי־קאָמיסאַר, אַ דיקער מענטש מיט ברוינע וואָנצן און מיט אַ פּולע מויל מיט קוי־טאַבאַק.

— דאָס באַטייט דאָך סאַבאָטאַזש, נישט אמת, גיוני?

— יאָ, האָט געענטפֿערט דער מענטש מיטן פּנים פֿון אַ שטשור.

— איז אייך עפּעס באַקאַנט אין הויפּט־קוואַרטיר, וואָס נישט איז, וואָס זאָל האָבן צו טאָן מיט דעם וואָרט סאַבאָטאַזש? האָט מען געפֿרעגט בײַ פּעטערן.

ער האָט אַ רגע געטראַכט.

— ניין, האָט ער געענטפֿערט.

אַלע אַנדערע צײַט האָבן די מענטשן גערעדט צווישן זיך. פּעטערן האָט מען מער נישט געטשעפּעט. גיוזעפּי האָט דערציילט, אַז אַלע זאַכן קאָרמיקס זענען צוגענומען געוואָרן, אפֿשר וועט מען דאָרטן געפֿינען אַ לייזונג פֿון דער דאָזיקער רעטעניש. גיוזעפּי איז צוגעגאַנגען צום טעלעפֿאָן און האָט אָנגעגעבן אַ נומער, וועלכער איז פּעטערן זייער גוט באַקאַנט געווען. דאָס איז געווען דער טעלעפֿאָן פֿון דער הויפּט־קוואַרטיר פֿון די י. וו. וו.

— איך ווייס עס, עלי? האָט ער געפֿרעגט. בײַ אייך האַרף עפּעס זײַן אַ זאַך, וואָס האָט צו טאָן מיט סאַבאָטאַזש. האָט איר זיך אָנגעשטויסן אויף עפּעס אַזאַ מין זאַך? אַן אַפּאַראַט, בילדער, שריפֿט־זאַכן, אָדער עפּעס אַן אַנדער זאַך וואָס נישט איז? קענטיק, אַז מען האָט פֿון דאָרטן געענטפֿערט, אַז מען האָט גאָרנישט געפֿונען, ווײַל גיוזעפּי האָט געזאָגט: זוכט ווײַטער. ווען איר וועט עפּעס געפֿינען, רופֿט מיך צו. דאָס קאָן אונז דינען פֿאַר אַ ריכטשנור.

דאַמאָלסט האָט גיוזעפּי אויפֿגעהאָנגען דאָס טרײַבל און האָט זיך געווענדעט צו פּעטערן:

— נו, הודזש, הייסט עס, אַז דאָס איז אַלץ, וואָס איר האָט אונז צו זאָגן?

— יאָ, מיסטער גיוזעפּי.

— ווײַבאַלד אַזוי קאָנט איר אײַנגאַנצן אויפֿהערן צו מאַכן אײַערע שטיק. מיר ווייסן גאַנץ גענוי, אַז דאָס האָט איר אַליין אויפֿגעפֿירט דאָס גאַנצע שפּיל און מיינט נישט, אַז מיר וועלן זיך לאָזן פֿון אײַך פֿירן פֿאַר אַ נאַר.

פּעטער איז געבליבן זיצן אָן לשון. ער האָט אָנגעקוקט גיוזעפּין ווי אַ צומישטער. יענער איז צוגעגאַנגען צו אים מיט בייזע קנייטשן אויפֿן שטערן און מיט צוויי צונויפֿגעדריקטע פֿויסטן. מיט אַ הלשות־שרעק האָט זיך פּעטער דערמאַנט אָן זײַנע איבערלעבונגען, בשעת דער מלחמה־מאַניפֿעסטאַציע. זאָל ער דאָס אַלץ איצט דאַרפֿן איבערלעבן פֿון דאָסניי?

— מיר וועלן דאָ פֿאַר אײַך עפּעס באַווײַזן, הודזש, האָט זיך דער דעטעקטיוו אָפּגערופֿן. איר וועט אונז נאָך אַמאָל דערציילן די גאַנצע געשיכטע, דעם שמועס צווישן ענגל און דזשערי ראָד, די אָנגעפּאַקטע קעשענעס און די אַלע אַנדערע מעשׂיות, וואָס איר האָט אונז דערציילט און ענגל וועט עס אָפּלייקענען.

— גאָט מײַנער, מיסטער גיוזעפּי! האָט פּעטער אַרויסגערעכצט.

— יאָ, ער וועט עס אָפּלייקענען. פּעטער

האָט די אייגענע אויערן נישט געגלויבט: קאָן דאָס זיין, אַז מען זאָל זיך צוהערן צו דעם, וואָס עס זאָגט אַ פּאַרשוועריער!

— יאָ, הודוש, גלייכער אַז איר זאָלט שוין דאָס טאַקע איצט וויסן — ענגעל איז אונזערער אַ מענטש. שוין אַ גאַנץ יאָר, ווי ער אַרבעט פאַר אונז אין דער י. וו. וו.

פּעטערס גאַנצע וועלט האָט פּלוצלינג דעם באָדן פאַרלאָרן, האָט זיך אַוועקגעטון אין אַ טיפער תהום פון אימה און פאַרצווייפלונג האָט זיך אויפגעעפנט פאַר אים. דזשאָ ענגעל איז פּונקט אַזוי ווי ער אַ געדיים-אַגענט! אָט אַדער מלאך מיט די בלאָע אויגן, וועלכער האָט אויף הונדערטער סאָציאַליסטישע פאַרזאַמלונגען גערעדט וועגן דינאַמיט, וועגן דער נויטיקייט פון טעראָר, אט דער, וועלכער פלעגט מיט זיינע רעדעס דערשרעקן די אויסגעפרעסטע ראַדיקאַלן! ענגעל אַ שפּיאָן! און גראד אים האָט דאָס פּעטער געדאַרפט אַריינפּלאָנטערן אין זיין אונטערגעשטעלטער שפּיל!

47

איצט איז געקומען פּעטערס סוף. מען וועט אים ווידער אַריינזעצן אין „לאָך“ און ער וועט שוין אַזוי זיין גאַנץ לעבן געפּייניקט ווערן. אין זיינע אויערן האָבן אים געקלונגען די קולות פון טויזנטער פאַרלוירענע נשמות און דאָס בלאָזן פון צענדליקער טויזנטער שופרות פונם לעצטן יום הדין. אָבער אין מיטן דעם דאָזיקן משוגענעם ליאַרם איז צו פּעטערס אויערן דערגאַנגען נאָך אַ שטילע שטים:

„נאָר נישט פאַרלירן זיך, פּעטער, נישט פאַרלירן זיך!“

אין די דאָזיקע שטים האָט קענטיק געהאַט אַ מאַגישן כח. ער האָט אַ הויב געטון די הענט אין דער הויך און האָט זיך אַוועקגעשטעלט אַנטקעגן זיינע באַשולדיקער.

— גאָט איז מיין עדות, מיסטער געפּפּן, אַז איך ווייס בלויז דאָס, וואָס איך האָב אייך דערציילט. דאָס איז פּאַקטיש געשען און אויב דזשאָ ענגעל דערציילט אייך עפּעס אַנדערש, זאָגט ער ליגן.

— צוליב וואָס דאַרף ער זאָגן ליגן?

— וואָס קאָן איך וויסן, איך ווייס בכלל גאָרנישט.

ס'איז געקומען דער מאָמענט, ווען פּעטער האָט געקאָנט נעמען די בכורה, וואָס אים איז געקומען אַלס אינטריגאַנט. אין רעכטן מיטן פון די אַלע צרות האָט אויף אייך רגע נישט אויפגעהערט צו אַרבעטן זיין מאַרך.

— אפשר האָט אייך דזשאָ ענגעל געוואָלט אָפּנאַרן, אפשר האָט ער גענאַרט עפּעס אַן אייגענעם פּלאַן און איך האָב אים צושטערט. איך זאָג אייך, אַז איך האָב געזאָגט דעם אמת.

דאָס וואָס פּעטער האָט שוין במילא נישט געהאַט וואָס צו פאַרלירן, האָט אים צוגעגעבן אַ געוויסע זיכערקייט, וועלכע האָט זיך אַנטקעגן געשטעלט געפּפּס איבערציינגונג און זי האָט זיך אַ וואַקל געטון. ווען פּעטער האָט דערנאָך ווייטער גערעדט, האָט ער שוין איבערגעלייענט אין דעם דעטעקטיווס אויגן, אַז יענער איז שוין נישט אַזוי פעסט ביי זיך ווי פריער.

— דעם זעקל האָט איר געזען? האָט ער געפרעגט בײַ פּעטערן.

— ניין, איך האָב קיין שום זעקל נישט געזען. כ׳ווייס אפילו נישט צי עס איז טאַקע דאָ אַ זעקל. כ׳האָב מער נישט געהערט ווי דזשאָ ענגעל האָט געזאָגט „אַ זעקל" און „דינאַמיט".

— צי האָט איר נישט געזען אַמאָל, אין ביוראָ האָט עמיצער געשריבן?

— ניין, הענדערסאָן איז געזעסן בײַם טיש אָבער זיין גאַנצע אַרבעט איז געווען וואָס ער האָט אַרויסגעצויגן עטלעכע פּאַפּירן פון קעשענע, האָט זיי צעריסן און אַריינגעוואָרפן אין פּאַפּיר־קאָרב.

פּעטער האָט באַמערקט ווי אַלע וואָס זענען געזעסן בײַם טיש האָבן גענומען קוקן איינע אויף די אַנדערע און ער האָט פאַרשטאַנען, אַז זיין לאַגע הייבט זיך אָן צו פאַרבעסערן.

אין אַפּאָר מינוט אַרום איז אים געקומען צו הילף דער צופאַל. מען האָט געקלונגען אין טעלעפאָן, דער פּאָליציי־קאָמיסאַר האָט גענומען דאָס טרייבל און האָט גלייך אַוווּנק געטאָן צו געפינען. ער האָט גענומען אין האַנט דאָס צווייטע טרייבל.

— אַ בוך? האָט דער דעטעקטיוו געפרעגט אַן אויפגערעגטער. וואָס פאַר אַ פּלאַן? זאָל איינער פון אייערע מענטשן תּיכף ומיד ברענגען אַהער דאָס בוך צוזאַמען מיטן פּלאַן. פאַרליִרט נישט קיין איבעריקע רגע, ווייל הערפין איז אַליין אָפּהענגיק.

אין איצט האָט זיך געעפנט געווענדט צו די איבעריקע.

— ווי געפעלט איך די מעשה, יע?

זאָגט, אַז ער האָט געפונען אַ בוך וועגן כאַבאַטאַוש אין בוך ליגט עפּעס אַ פּלאַן פון אַ הויז. אויפן בוך איז דאָ קאָרמיקס נאָמען.

די מענטשן האָבן זיך אַהויב געטאָן פון די ערטער, האָבן גענומען רעדן צווישן זיך. פּעטער האָט דערווייל געהאַט צייט אַ טראַכט צו טאָן. אין אַ ווײַלע אַרום האָט מען אים ווידער גענומען אויספרעגן, אַ פּריער דער פּאָליציי־קאָמיסאַר, דערנאָך דער פּראָקוראָר; פּעטער האָט זיך געהאַלטן פעסט בײַ דאָס זייניקע.

— גאָט מיינער! האָט ער אַ געשריי געטאָן: וואָס מיינט איר, וואָס בין איך משוגע געוואָרן, כ׳וועל האָבן די העזה אויסצוטראַכטן אַזאַ מין זאַך? פון וואַנען וואָלט איך דאָס אַליין געהאַט? ווי וואָלט איך גענומען דינאַמיט? נאָר דאָ האָט זיך פּעטער שיעור דעם צונג נישט אָפּגעביסן, אַזוי זיך צו פאַרעדן. קיינער האָט דאָך אים נישט געזאָגט, אַז אין זעקל איז דאָ דינאַמיט, ווי איז זיין קאָפּ? אין אַ צוטומלטער האָט ער שוין גענומען טראַכטן, ווי אַזוי זיך אַרויסצודרייען פון זיינע לעצטע פּאָר ווערטער. צום גליק האָט אָבער קיינער פון די פינף מענטשן נישט באַמערקט דעם געוואַלדיקן פעלער, וואָס ער איז באַגאַנגען. זיי האָבן אַלע געוווּסט, אַז אין זעקל איז דאָ דינאַמיט און האָבן לגמרי פאַרגעסן, אַז פּעטער האָט עס נישט געדאַרפט וויסן. אַזוי שטייט טיילמאָל אַ מענטש האַרט בײַם תּהום פון אונטערגאַנג און ווערט געראַטעוועט.

פּעטער איז גלייך אַריבערגעשפּרונגען

דעם געפערלעכן אָרט און האט אָנגעהויבן צו רעדן וועגן אַן אַנדער זאַך.

— וואָס איז, דזשאַי ענגעל לייקנט דען, ער זאָגט, אַז ער האט זיך נישט געשושקעט מיט דזשערי ראד? האָט פּעטער געפרעגט.

— ער קאָן זיך דאס נישט דערמאָנען, האָט געפּי געענטפערט. ער זאָגט, אַז ער האט אפשר מיט אים גערעדט, אָבער וועגן גאַנץ געוויינלעכע זאַכן. וועגן פאַרשווערונגען האָט ער מיט אים אַלענפאַלס נישט גערעדט.

— איך האָב דאך אָבער געהערט, האָט זיך פּעטער אָפּגערופן און זיין שאַרפער מח האָט שוין געאַרבעט ווי אַזוי צו געפינען דאָ אַ שטיקל אויסוועג: כ׳ווייס דאך גאַנץ גוט, וואָס איך האב געהערט. דאָס איז געווען גראָד דאַמאָלסט, ווען מיר האָבן געהאַלטן ביים אַרויסגיין פון לאָקאַל. עמיצער האָט פאַרדרייט דאס פייער. ער איז געשטאַנען צו מיר מיט דער פּלייצע און איך האָב זיך גערוקט הינטערן ביכער־שאַנק.

דער פּראָקוראָר האָט זיך אַריינגעמישט. ער איז געווען אַ יונגער מענטש און עס איז אים געווען גרינגער אָפּצונאַרן ווי די איבעריקע.

— ווייסט איר, אויף געוויס, אַז דאָס איז טאַקע געווען דזשאַיי ענגעל? האָט ער געפרעגט.

— גאָט מיינער, פאַר וואס זאָל איך נישט וויסן, האָט פּעטער געענטפערט. עס קען דאָך נישט זיין, איך זאָל האָבן אַ טעות. האָט ער געזאָגט און אין זיין שטים האָט זיך געפילט אַ ניואַנס פון אַ געוויסער ספקות

— איר זאָגט, אַז ער האט געשעפּטשעט.

— יאָ.

— האָטעס דען נישט געקענט זיין אַן אַנדערער?

— כ׳ווייס אויף מיין וואָרט נישט, וואס איך זאָל שוין איצט טראַכטן, איך בין שוין גאָר צעטומלט, האט זיך פּעטער באַקלאָגט. איך האב זיך אומגעקוקט צו אים מיט דער פּלייצע און כ׳האָב גערעדט מיט גרעדי, דעם סעקרעטאַר. דערנאָך האב איך זיך ווייטער אומגעקוקט און איך בין אַוועק צום ביכער־שאַנק.

— וויפיל מענטשן זענען דאַמאָלסט געווען אין צימער?

— אַ מענטשן צוואַנציק.

— דאָס פייער האט מען פאַרלאָשן איידער איר האָט זיך אומגעקוקט, אָדער דערנאָך?

— איך געדענק נישט. אפשר דערנאָך. און פּלוצלינג האט זיך דער אָרימער צעטומלטער פּעטער אָפּגערופן: איך ווייס טאַקע, אַז איך בין אַ שוטה, כ׳האָב געדאַרפט רעדן מיטן הברה־מאַן און ביי זיך אַליין לכל הדעות וויסן אויף באַשטימט, מיט וועמען איך האָב צו טאָן. אָבער איך בין געווען אַזוי זיכער, אַז דאָס איז דזשאַיי ענגעל. ס׳איז מיר גאָר אין קאָפּ נישט איינגעפאַלן, אַז דאס קאָן זיין אַן אַנדערער.

— נו, און, אַז ער האָט גערעדט מיט דזשערי ראד, ווייסט איר אויף זיכער?

— יאָ, דאס ווייס איך, ווייל דזשערין האָב איך געזען.

— נו, און דער וואָס האט דערמאָנט וועגן סאַבאָטאַזש איז געוויס געווען [illegible]

פעטער איז שוין איצט געשטאַנען באמת אַ צעטומלטער, אַ גאַנצער שטראָם נייע פראַגן האָט זיך אויף אים אַגאַס געטאָן פון אַלע זייטן. אָבער אין דעם מאָמענט איז גראַד אַרייַן דער דעטעקטיוו מיטן בוך וועגן קאַבאַטאַוש אין האַנט. אויפן שער־בלאַט איז געשטאַנען קאַרמיקס נאָמען און אינעווייניק איז געלעגן דער פּלאַן.

אַלע האָבן זיך אַלאַז געטאָן צום פּלאַן און גלייך איז זיי אַלעמען אַרייַן אין קאָפּ דער געדאַנק; צי איז עס נישט אַמאָל דער פּלאַן פון אַקערמאַנס הויז? דער פּאָליציי־קאָמיסאַר האָט תיכף אָנגעקלונגען צום באַנקירס סעקרעטאַר און ער האָט אים געבעטן ער זאָל זיך מטריח זיין פאַרשטעלן אים ווי אַזוי זעט אויס אַקערמאַנס הויז. דער קאָמיסאַר האָט זיך אַ געוויסע צייט צוגעהערט און דערנאָך האָט ער געפרעגט: צום צפון זייט פון הויז אַנטקעגן מערב איז עפּעס אונטערגעצייכנט אַ צלם, וואָס קאָן דאָס זיין? פון דאָרטן האָט מען קענטיק עפּעס געענטפערט, ווייל דער קאָמיסאַר האָט אַ געשריי געטאָן: גאָט מיינער! דערנאָך האָט ער געזאָגט: אפשר וואָלט איר אונז געקאָנט טאָן די טובה און קומען צו אונז אַהער מיטן אַרכיטעקטאָרס פּלאַן כדי מיר זאָלן קענען פאַרגלייכן די ביידע פּלענער? און דאָ האָט ער זיך אַ קער געטאָן צו די איבעריקע און געזאָגט: איר ווייסט, אַז דאָ ווי עס איז אונטערגעצייכנט דער צלם איז דאָס אַ צימער אויפן צווייטן שטאָק וווּ אַקערמאַן שלאָפט.

דאָס האָט געווירקט ווי אַ דונער. מאָמענטאַל האָבן זיי אַלע אָפּגעוואָרפן אַלע ספקות בנוגע פעטערס ערלעכקייט. דאָס איז געווען אַ צו ערנסטע שטיקל אַרבעט. קיין מאָל אין לעבן וואָלט דער דאָזיקער נישטיקער, דערשראָקענער קליין מענטשעלע נישט בכח געווען אויסצואַרבעטן אַזאַ מין פּלאַן — ניין, דאָס איז אַן אַרבעט פון אַ גרויסן גייסט, פון אַ טייוולאָנישן פאַרשווערער, וועלכער וויל הרג דער רויטער מגפה אַ סוף מאַכן פון אַמעריקען־סיטי.

48.

מען האָט פעטערן צוריק אַוועקגעפירט אין קאַמער. ער איז אָפּגעזעסן צוויי טעג און קיינער האָט אים נישט געזאָגט, וואָס עס וועט מיט אים זיין און ווי אַזוי ער האָט זיך צו האַלטן אויף ווייטער. קיין צייטונגען האָט מען אים טורמע אויך נישט צוגעלאָזן, און פעטער וואָלט אינגאַנצן אָפּגעריסן געווען פון דער וועלט, ווען נישט דאָס ביסל געלט, וואָס ער האָט נאָך געהאַט ביי זיך. אויף מאָרגן האָט זיך אים איינגעגעבן אונטערצוקויפן זיין וועכטער און ער האָט אים געבראַכט אַ „טיימס“. די גאַנצע פאָדערשטע זייט פון דער צייטונג איז געווען פאַרשריבן מיט די פּרטים פון אויסערגעוויינלעכן פאַרפאַל.

שוין דרייסיק יאָר, ווי דער „טיימס“ איז געשטאַנען אויף דער וואַך פון געזעץ און אָרדענונג און געקעמפט קעגן דער רויטער געוואַלט, מרידה און רעוואָלוציע. שוין דרייסיק יאָר ווי דער „טיימס“ האָט נישט אויפגעהערט צו דערווייזן, אַז אַרבעטער־טוער, סאָציאַליסטן און אַנאַרכיסטן זענען אַלע איינס און דאָסזעלבע. און אַז פאַר די אַלעמען עקזיסטירט בלויז איין געווער: די באָמבע. און ענדלעך,

נאָך אַזוי פֿיל יאָרן, האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז דער „טיימס" איז געווען גערעכט. דאָס איז געווען אַ היסטאָרישער טאָג פֿאַר דער צייטונג, און זי האָט אים אויסגענוצט אין דער גאַנצער ברייט.

אַחוץ דער ערשטער זייט, וואָס איז געווען פֿאַרפֿילט מיט דער געשיכטע, זענען נאָך צוויי זייטן געווען פֿאַרנומען מיט בילדער פֿון די פֿאַרשווערער. צווישן זיי איז אויך געווען פּעטערס בילד און נאָך פֿאַרשיידענע פֿאָטאָגראַפֿיעס. עס איז געווען אַרונטערגענומען די הויפּט־קוואַרטיר פֿון י. וו. וו. דאָס רייזע־זעקל, דער דינאַמיט, דער צינדער, די באַשטאַנד־טיילן פֿון זייגער, די אַטעליערן, ווו מען האָט געכאַפּט די פֿאַרשווערער אין דער צימער נומער 17, ווו עס האָט געוווינט דער רוסישער אַנאַרכיסט ניקיטין. דערנאָך זענען וועגן דער געשעעניש געגאַנגען אַ גאַנצע רייע אַרטיקלען און אינטערוויוען. עס האָבן זיך אַרויסגעזאָגט וועגן דער פֿראַגע גלחים, באַנקירן, דער פּרעזידענט פֿון דער האַנדלס־קאַמער און דער סעקרעטאַר פֿון אַגראַר־באַנק.

אַ לייט־אַרטיקל געדרוקט מיט פֿעטע, גרויסע אותיות האָט זיך פֿאַרנומען דערמיט, וואָס ער האָט דערוויזן, אַז אין משך פֿון דרייסיק יאָר האָט דער „טיימס" געוואָרנט די געזעלשאַפֿט און אַז אויך איצט איז ער מתרה, אַז אַלץ וואָס איז געשען פֿאַר דער לעצטער צייט: דער באַשריבענער פֿאַל, די מעשה היבער, דערנאָך לייקמען און די דריי פּאַציפֿיסטן גלחים, וואָס זענען מיט אַ פּאָר טעג צוריק אַרעסטירט געוואָרן דערפֿאַר, וואָס זיי האָבן עפֿנטלעך געלייענט אַ קאַפּיטל פֿון עוואַנגעליום, ווי כריסטוס רעדט פֿון באַרג צו זיינע תּלמידים, אַז דאָס אַלץ שטאַמט פֿון דעם זעלבן מקור און איז ענג צוזאַמענגעבונדן איינס מיט דאָס אַנדערע.

פּעטער האָט אָבער געוווּסט, אַז דאָס אַלץ האָט ער, פּעטער הורדשו געטאָן! אַז אים דעם קליינעם, אומבאַקאַנטן געהיים־אַגענט האָט מען דאָס אַלץ צו פֿאַרדאַנקען! קיינער ווייס דאָס אָבער נישט און קיינער וועט אים דערפֿאַר נישט לויבן. דער פּאָליציי־קאָמיסאַר און דער פּראָקוראָר האָבן אָנגעשריבן גרויסע באַקאַנטמאַכונגען, און וועלכע זיי האָבן זיך צוגעשריבן די גאַנצע פֿאַרדינסטן און מיט קיין איין וואָרט נישט דערמאָנט די געהיימע אַרבעט פֿון טרעסט.

דאָס האָט אָבער געמוזט אַזוי זיין. כדי אונטערצוהאַלטן דעם אויטאָריטעט פֿון די אָרדנונגס־היטער האָט מען געמוזט פֿאַרשטעלן די זאַך אַזוי, ווי זיי וואָלטן אַליין דורכגעפֿירט די גאַנצע אַרבעט. דער המון האָט נישט געטאָרט וויסן, אַז זיי ווערן מאַטעריעל אויסגעהאַלטן און אָנגעפֿירט פֿון די גרויסע געשעפֿטס־לייט פֿון שטאָט. פֿינדעסטוועגן האָט עס פּעטערן פֿאַרדראָסן. ער, גייני און נאָך אַנדערע פֿון געפּפּים מענטשן האָבן שטאַרק פֿיינט געהאַט די שטאָטישע באַאַמטע, זיי האָבן זיי געהאַלטן פֿאַר נישט פֿעיק, אָרים און מאַכטלאָז. און עס איז כמעט אַזוי געווען. האָט מען אין אַמעריקע געוואָלט עפּעס דורכפֿירן איז מען געגאַנגען נישט צו די שטאָט־באַאַמטע, נאָר צו די גרויסע געשעפֿטס־לייט, ווייל מען האָט געוווּסט, אַז נאָר זיי פֿאַרמאָגן דעם „מאַטעריאַל"־ וואָס איז

געניג פלינק און מסוגל הרכצופירן יעדע זאך גוט און גרינדלעך. דאס זעלביקע איז נאטירלעך געווען אויך ביי דעם ענין פון שפיאנאזש.

טיילמאל פלעגט פעטערן ארויפקומען דער געדאנק, ווי ווייניק עס האט געפעלט דערצו, אז ער זאל אין גאנצן מוזן אונטערגיין. שרעקלעכע בילדער האבן אים געפייניקט. ער האט זיך אליין פארגעשטעלט, ווי ער זיצט אזוי אין לאך און געפפי ציט ארויס פון אים דעם גאנצן אמת. אבער פעטער פלעגט גיך באקעמפן די דאזיקע געדאנקען. ער האט געפילט און פארשטאנען, אז דער באמבע־אטענטאט איז א צו וויכטיקער ענין, אז עס איז נישט אזוי גרינג זיך פון אים אפצושאקלען, אז ער מוז צוציען צו זיך זיינע פירער. און צי ז ווילן דאס, צי זיי ווילן דאס נישט מוזן זיי ארבעטן ווייטער, מוזן גיין צוזאמען מיט פעטערן.

און אזוי איז דאס טאקע געווען, און אוונט איז געקומען דער וועכטער און האט אים געמאלדן אז ער איז פריי. מען האט פעטערן ארויסגעפירט, ער איז ווידער געווען א פרייער מענטש.

64

פון דארטן איז פעטער גלייך אוועק צושטעלן זיך אין צימער 427 אין „אמעריקען־הויז”. דארטן האט שוין געווארט אויף אים גיזוני. דאס מאל האט שוין פעטערס עלטסטער נישט גערעדט וועגן קיין שום השדים קעגן פעטערן און האט בכלל נישט דערמאנט וועגן דעם, וואס ס'איז געווען. די גרויסע לייט האבן אפנים באשלאסן אנצונעמען די מתנה, וועלכע דער צופאל האט זיי אינטערגעטראגן אויף זילבערנע טאצן. שוין יארן לאנג ווי זיי האט זיך געוואלט איינגעמען די רויטע אין די הענט און ענדלעך איז זיי דאס געלונגען.

— הערט, הודוש, האט זיך גיזוני אפגערופן: איר דארפט זיך האלטן אויף אזא מין שטייגער; איר זייט ארעסטירט געווארן מען האט אייך גענומען אויף א פארהער פון „דריטן גראד”, מען האט אייך גוט געמאטערט, נאר אייך האט זיך איינגעגעבן צו דערוויזן דער פאליציי, אז איר ווייסט פון גארנישט. סוף כל סוף האט מען אייך ארויסגעלאזן. דאס איז אלץ, וואס איר האט צו דערציילן. ווייטער דארפט איר, פעטער, וויסן, אז כדי אייך צו דעקן האבן מיר נאך עטלעכע ארויסגעלאזן. גייט איצט גלייך צו אייערע „פריינט” און דערוויסט זיך, וואס פאר א פלענער די רויטע האבן אויף ווייטער. זעלבסטפארשטענדלעך, דארפט איר די גאנצע צייט טענהנען, אז דאס, איז אן אינטערגעשטעלטע זאך און איר מוזט זען ארויסקריגן פון זיי, וואס זיי ווייסן וועגן דעם ענין. זייט פארזיכטיק, באווארנט יעדן טריט, וואס איר טוט, א געוויסע צייט וועלן די מענטשן זיך מסתמא באציען צו אייך מיט אומצוטרוי. צוליב דעם טאקע זענען מיר געווען ביי אייך אין צימער האבן אלץ דורכגעזוכט, צעווארפן אזוי, אז די זאך זאל אויסזען, וואס בעסער.

פעטער איז אוועק פון האטעל, אבער ער איז נישט געגאנגען גלייך צו די רויטע. א שעה צייט האט ער זיך ארומגעדרייט איבער די גאסן, האט זיך גוט ארומגעקוקט, און ערשט דאמאלסט, ווען ער איז שוין געווען אין גאנצן זיכער, אז

קיינער קוקט אים נישט נאָך, איז ער אַוועקגעגאַנגען און אָנגעקלונגען צו נעלן. אין אַ שעה אַרום האָבן זיי זיך ביידע באַגעגנט אין פּאַרק.

מיט גרויס שמחה איז זי אים געלאָפן אַנטקעגן, האָט אים געקושט און געהאַלדזט. זי האָט זיך גאָרנישט געקאָנט אָפּרייסן פון אים. נאַטירלעך האָט ער איר געמוזט דערציילן אַלץ, פון א. ביז ת. ווען זי האָט דערהערט, אַז דושוי ענגעל איז אַליין אַ געהיים-אַגענט, איז זי לכתחילה שיער אַ טויטע נישט געבליבן שטיין פאַר שרעק. דערנאָך האָט זי זיך אַזוי פאַנאַנדערגעלאַכט, אַז טרערן האָבן זיך איר געגאָסן פון די אויגן. בשעת פּעטער האָט איר נאָכדעם, ווי זי האָט זיך אַפּיסל באַרויקט, דערציילט ווי קונציק ער האָט זיך אַרויסגעראַטעוועט פון דער שווערער לאַגע, האָט ער צום ערשטן מאָל דערפילט, אַז ער קען זיין זיכער אין איר ליבע.

— ניין, פּעטער האָט זי זיך אָפּגערופן: איצט דאַרף מען זיך נעמען צו דער אַרבעט. די ציַיטונגען זענען פול מיט דער געשיכטע און דער אַלטער נעלז אַקערמאַן ציטערט זיכער פאַר זיין לעבן. אָט דעם בריוו וועל איך היינט אָוונט אַוועקשיקן. די זעסט, ער איז געשריבן מיט גאָר אַן אַנדער שרייב-מאַשין, נישט ווי יענע. איך האָב אים געשריבן אין אַ געשעפט פון שרייב-מאַשינען, אַזוי אַז מען קאָן קיינמאָל נישט דערגיין ווער עס האָט דעם בריוו געשיקט.

דער בריוו איז געווען אַדרעסירט צו נעלז אַקערמאַן מיט אַ באַמערקונג: „פּריוואַט". פּעטער האָט געלייענט:

„דאָס איז אַ שליחות פון איינעם אַ פריינט די רויטע האָבן אַ שפּיאָן ביי אייך אין שטוב, ער האָט זיי אַרויסגעגעבן דעם פּלאַן פון אייער הויז. די פּאָליציי באַהאַלט פון אייך דעם אמת, ווייל זי קען נישט פאַלן אויפן שפּור פון פאַרברעכער און וויל זיך נישט מודה זיין אין איר אימפּעטיקייט. איינער אַ מענטש האָט אַנטדעקט די גאַנצע פאַרשווערונג. איר מוזט זיך זען מיט אים. די פּאָליציי וועט אייך וועלן שטערן אין דעם, איר טאָרפט אָבער דורכאויס פאָדערן, אַז איר ווילט אים זען. דערמאָנט אָבער, למען השם, נישט דעם דאָזיקן בריוו. טאָמער וועט מען צו אייך שיקן נישט דעם ריכטיקן מענטשן, וועל איך אייך ווידער שרייבן. קוים וועט איר נאָר האַלטן דעם בריוו בסוד, בין איך אייך אַלע מאָל גרייט צו קומען צו הילף, ווען איר וועט אָבער מיט עמיצן רעדן וועגן בריוו וועל איך שוין דאַמאָלסט גאָרנישט קענען טאָן פאַר אייך".

— ווען ער וועט באַקומען דעם בריוו, האָט נעלי געזאָגט: וועט ער געוויס רויק נישט בלייבן. ער וועט זיך וועלן זען. איז דאַמאָלסט דאַרפסטו וויסן, וואָס דו האָסט צו טון, ווייל דערפון איז אַלץ אָפּהענגיק.

און נעלי האָט געלערנט פּעטערן ווי ער האָט זיך צו האַלטן דאַמאָלסט, בשעת אים וועט אויסקומען צו באַגעגענען זיך פּנים אל פּנים מיטן קעניג פון אַמעריקען-סיטי. פּעטער איז ממש נתפּעל געוואָרן פון איר קלוגשאַפט. מיט דער גרעסטער אויפמערקזאַמקייט האָט ער זיך צוגעהערט צו איר לעקציע און האָט איר פייערלעך צוגעזאָגט צו טאָן אַלץ, וואָס זי הייסט אים. ער האָט דערפאַר באַקומען קושן.

אין אַ צופֿרידענער איז ער אַוועק אַהיים, שלאָפֿן מיטן שלאָף פֿון אַן אומשולדיקן.

איין מאָרגן אין דער פֿרי איז פּעטער אַוועק אַרבעטן פֿאַר ג׳ווניייען. כּדי יענער זאָל נישט האָבן וואָס זיך צו באַקלאָגן אויף אים. קודם כּל איז פּעטער אַוועק צו מר׳ים יאַנקאָוויטש. יענע איז אים געלאָפֿן אַנטקעגן מיט ביידע הענט אויסגעשטעלט. זי האָט אים אַזוי האַרציק באַגריסט, אַז פּעטער האָט פֿאַרשטאַנען, אַז זי האָט אים שוין אין גאַנצן מוחל געווען די מעשׂה מיט דזשעני טאַד. פּעטער איז ווידער אַמאָל געווען אַ מאַרטירער. ער האָט איר דערציילט וועגן פֿאַרהער פֿון „דריטן גראַד“, אַלץ וואָס ער האָט געהאַט אויסצושטיין און זי האָט אים מיט פֿאַרדרוס איבערגעגעבן, אַז דאָס וואַסער פֿון דער איבערגעקערטער באַליע איז דורכן באַלקאָן אַריינגערונען אין די אונטערשטע דירות און האָט איבערגעפֿירט דאָס עסן פֿון די אָרעמע אַרבעטער וואָס וווינען דאָרטן.

פֿון איר האָט ער זיך אויך דערוווּסט, וואָס פֿאַר אַ מיינונג די רויטע האָבן, וועגן דעם צופֿאַל. זי האָט אים דערציילט, אַז ענדריוס דער אַדוואָקאַט האָט זיך געוואָלט זען מיט די אַרעסטירטע, האָט מען אים נישט צוגעלאָזן און קיין ערבֿות־געלט האָט מען אויך נישט געוואָלט נעמען. נעכטן אין אָוונט איז געווען אַ פֿאַרזאַמלונג ביים אַדוואָקאַט ענדריוס, מען האָט דאָרט אַרומגערעדט די געשעעניש. אַלע פֿאַרשטייער פֿון י. וו. וו. זענען זיכער, אַז דאָס איז אַן אונטערגעשטעלטע זאַך. די צעטלען זענען בלי שום ספֿק געפֿעלשטע. דעם דינאַמיט האָט אַפֿנים די פּאָליצײַ אַליין אונטערגעוואָרפֿן. דאָס איז אַלץ געמאַכט געוואָרן צוליב דעם, ווײַל מען האָט געוואָלט האָבן אַ תּירוץ צוליב וואָס צו פֿאַרמאַכן די הויפּט־קוואַרטיר. און צו אַרעסטירן עטלעכע סאָציאַליסטישע טוער.

נאָר ערגער פֿון אַלץ איז פֿונדעסטוועגן די פּראָפּאַגאַנדע; די שרעקלעכע זאַכן, מיט וועלכע עס זענען פֿול אַלע צײַטונגען. פּעטער איז אפֿשר אויסגעקומען צו זען די פֿרימאָרגן־אויסגאַבע פֿון „טיימס“? דאָרטן העצן זיי דעם המון צו לינטשן די רויטע!

50

פֿון מרימען איז פּעטער גלײַך אַוועק אין צימער 427. נעל האָט געזאָגט, אַז נאָכדעם ווי אַקערמאַן וועט באַקומען דעם בריוו וועט ער לאַנג נישט וואַרטן. און אַזוי איז דאָס טאַקע געווען. פּעטער האָט געפֿונען אויפֿן טיש אַ צעטל, וואָס איז געווען באַשטימט פֿאַר אים: „וואַרט ביז וואַנען איך וועל קומען. איך דאַרף וועגן עפּעס רעדן מיט אײַך“.

פּעטער האָט געוואַרט; אין אַ קורצער צײַט אַרום איז געקומען ג׳ווניי און האָט גלײַך אָנגעהויבן צו רעדן צו פּעטערן אין אַ פֿייערלעכן טאָן:

— פּעטער הידוש, איר ווייסט דאָך, אַז איך בין אײַך אַ גוטער פֿרײַנט.

— יאָ, כ׳ווייס!

— איך האָב תּמיד געהאַלטן מיט אײַך. ווען נישט איך, וואָלט איר נאָך עד היום געלעגן אין לאָך און מען וואָלט אײַך סוף כּל סוף געצוווּנגען מודה צו זײַן זיך, אַז דאָס האָט איר אַליין אויסגעטראַכט די גאַנצע מעשׂה מיט דער פֿאַר־

שווערונג. דאָס וויל איך, אַז איר זאָלט וויסן און איך וויל, אַז איר זאָלט אויך וויסן, אַז אויף ווייטער וועל איך אויך האַלטן מיט אײַך. דערפֿאַר אָבער פֿאַרלאַנג איך פֿון אײַך, אַז איר זאָלט האַלטן מיט מיר. אַז איר זאָלט האַנדלען בנוגע מיר ווי אַן ערלעכער מאַן.

— בלי שום ספק, האָט פּעטער געענטפֿערט. און ערשט איצט האָט אים גיוונײַ אָנגעהויבן צו דערקלערן וועגן וואָס עס האַנדלט זיך. דער אַלטער נעלז אַקערמאַן האָט זיך אײַנגערעדט, אַז די פּאָליציי באַהאַלט עפּעס פֿון אים. נאַטירלעך איז ער זייער צעשראָקן. ביי נאַכט פֿאַרשליסט ער זיך אין אַ שראַנק און ווען זיין פֿרוי פֿאָרט אַרויס אין אויטאָמאָביל מוז זי אַראָפּלאָזן די פֿאָרהאַנגען. איצט האָט ער זיך אײַנגעעקשנט, אַז ער וויל נישט אַנדערש רעדן מיט דעם מענטשן, וואָס האָט אַנטדעקט די פֿאַרשווערונג. גיוונײַ גיט זיך אָפּ אַ דין וחשבון, וואָס דאָס הייסט אַרויסגעבן פֿאַר עמיצן פּעטערן, וואָס קאָן מען זיך אָבער העלפֿן. נעלז אַקערמאַן איז אַ מענטש וועמענס ווילן עס איז אַ געזעץ. אין דערצו איז ער נאָך פּעטערס אַרבעטסגעבער אויך, ער האָט זייער אַ סך געלט געגעבן פֿאַר דער געהיים-דינסט. און אים וועט זיך קיינער נישט דערוועגן, נישט עפּעס, נישט די גרויסע מענטשן פֿון שטאָט, צו שיטן זאַמד אין די אויגן. קוים וויל ער מוז דאָס אַזוי זיין.

— נו, גאַנץ גוט, האָט זיך פּעטער אָפּגערופֿן, עס וועט מיר גאָרנישט שאַטן אַז איך וועל אים זען.

— ער וועט אײַך שטעלן פֿאַרשידענע פֿראַגן. איר פֿאַרשטייט, האָט זיך גיוונײַ אָפּגערופֿן: איר דאַרפֿט געדענקען, אַז איר טאָרט אונז נישט פֿאַרשיטן, איר דאַרפֿט אים זאָגן, אַז מיר האָבן געטאָן אַלץ, וואָס ס'איז געווען אין אונזערע קרעפֿטן. איר דאַרפֿט אונז אַרויסשטעלן פֿאַר אים אין אַ גוטער ליכט.

פּעטער האָט צוגעזאָגט אַזוי צו טאָן. אָבער פּעטערס ענטפֿער האָט אַפּנים נישט באַפֿרידיקט גיוונײַען. ער איז געווען מוראדיק אויפֿגערעגט און האָט ווי מיט אַ האַמער געהאַקט פּעטערן אין קאָפּ אַריין, וועגן דער באַדייטונג פֿון אחדות און ווי ווייט נויטיק עס איז צו זיין טריי אַן עלטערן אַ פֿירער.

— גאָר ווי אין דער י. וו. וו. האָט זיך פּעטער געטראַכט.

— אפֿשר מיינט איר, אַז דאָ מאַכט זיך אײַך שוין אַ געלעגנהייט אונז אַריבערצושפּרינגען, צו שטעלן זיך אין דער שפּיץ, האָט איר אַ גרויסן טעות. איר דאַרפֿט נישט פֿאַרגעסן, פּעטער דורוש, אַז מיר האָבן די מאַשין, אַז דער אַפּאַראַט איז ביי אונז אין די הענט און ביי אַן ענין, וואָס דאַרף זיך אַביסל פֿאַרציען, איז תמיד מנצח דער, וואָס האָט די מאַשין. מיר האָבן שוין נישט איינעם געפּטרט, וואָס האָט געוואָלט מאַכן מיט אונז קונצן. לכתחילה וועט אײַך נעלז מסתמא געבן אַ גוטן מקח, אָבער אין אַ קורצער צייט אַרום וועט איר אים נמאס ווערן און דאַן מוזט איר זיך ווידער אומקערן צו אונז. און נאָך איין זאַך וויל איך אײַך מתרה זיין, בעסער זאָל אײַך אַזאַ געדאַנק גאָר נישט אײַנפֿאַלן. נאָר טאָמער וועט איר זיך בנוגע אונז האַלטן נישט ווי עס באַדאַרף צו זיין, וועט איר

זיך אַליין נישט אַרומזען, ווי גענפּי וועט איך ווידער אַרײַנפּאַקן אין „לאָך". אין אַרויסגיין פֿון דאָרטן, וועט איר שוין סיידן אויף טראָג־בעטלעך.

פּעטער האָט נאָך אַמאָל געשוווירן צו זײַן טרײַ אין ערלעך, ער האָט אָבער גלײַך אויסגענוצט די געלעגנהייט אין צוגעגעבן:

— זאָגט איר אַליין, האָט גענפּי נישט געדאַרפֿט עפּעס טאָן פֿאַר מיר דערפֿאַר, וואָס איך האָב אַנטדעקט די פֿאַרשווערונג?

זעט איר, דאָס איז שוין גאָר אַן אַנדער זאַך. וואָס גערעכט, איז גערעכט.

אין איצט האָט מען זיך אָנגעהויבן צו דינגען. פּעטער האָט אָנגעוויזן אין וואָס פֿאַר אַ געפֿאַר ער האָט זיך געשטעלט אין ווי קיינער ווייסט נישט דערפֿון, ווי דער גאַנצער כּבֿוד גייט אויפֿן חשבון פֿון אַנדערע. גענפּין האָט מען אַפֿילו אין די צייטונגען נישט באַשריבן, אָבער זײַנע אַרבעט־געבער זענען דאָך פֿון אים צופֿרידן. אין ווען פּעטער וועט זיך איצט אײַנשטעלן פֿאַר אים, וועט אים לויבן פֿאַרן קעניג פֿון אַמעריקען־סיטי וועט מען זײַן פֿון אים נאָך מער צופֿרידן. אין לויט פּעטערס מיינונג דאַרף מען אים דערפֿאַר באַצאָלן טויזנט דאָלאַר. דאָס געלט דאַרף ער אָבער האָבן תּיכף, נאָך איידער ער גייט צום קעניג. גיווני האָט אַ קוק געטאָן אויף פּעטערן מיט אַ פּאָר בייזע, שטעכעדיקע אויגן.

— איר שעמט זיך נישט, הידוש, איר האָט נאָך די העזה צו בעטן געלט פֿאַר דער מיאוסער שטיקל אַרבעט, וואָס איר האָט אָפּגעטאָן?

גיווני האָט תּמיד געקוקט אויף פּעטערן ווי אויף אַ פֿערד, ווי אויף אַ קליינמוטיקן בלאָפֿער. ער האָט אָבער געוווּסט, אַז עס מאַכן זיך צײַטן, ווען דער דאָזיקער קליין מענטשעלע ווערט אין גאַנצן אַן אַנדערער; דאָס איז דאָס רובֿ דאַמאָלסט, בשעת עס האַנדלט זיך וועגן געלט. אין וועגן דעם טאַקע האָט זיך דאָס איצט געהאַנדלט. פּעטער האָט גאַנץ קאַלט אָפּגעגעבן גיווניען זײַן בייזן, שטעכעדיקן בליק צוריק.

— אויב איך געפֿעלט נישט מײַן שטיקל אַרבעט, דאַרפֿט איר בלויז איין זאַך טאָן, אַרײַנשרײַבן וועגן דעם אין צייטונג. ..

פּעטער איז ווידער אַמאָל געווען אַ בולדאָג, וועלכער האָט זיך מיט זײַן שנוק אײַנגעפּרעסן אין שנוק פֿון אַ צווייטן בולדאָג. ער האָט שוין נישט איינמאָל געזען, ווי דער מענטש מיטן פּנים פֿון אַ שטשור ציט אַרויס געלט פֿון קעשענע אין אויך דאָס מאָל איז ער געווען זיכער, אַז יד איז געקומען אַהער צוגעגרייטערהייט. אין ער איז דערפֿאַר געשטאַנען פֿעסט בײַ זײַן פֿאָדערונג: טויזנט דאָלאַר, אָדער גאָר נישט. אין פּונקט ווי דאָס ערשטע מאָל, האָט אויך הײַנט פּעטערן אַ שניט געטאָן איבערן האַרצן, בשעת ער האָט דערזען, ווען גיווני האָט אַרויסגעצויגן דאָס געלט, אַז ער האָט מיטגעבראַכט מיט זיך אַ סך מער ווי טויזנט דאָלאַר.

פּעטער האָט זיך פֿינדעסטוועגן געטרייסט דערמיט, וואָס טויזנט דאָלאַר איז אַ גאַנץ שיינע מטבע אין האָט זיך אַ צופֿרידענער געלאָזן גיין צו אַקערמאַנס הויז. וואָס איז שייך נעל, האָט ער בײַ זיך באַשלאָסן, אַז וועגן די טויזנט דאָלאַר וועט ער איר

גאַרנישט דערציילן; ווען פרויען דערוויסן זיך נאָר, אַז מען האָט געלט, רוען זיי נישט ביז וואַנען זיי קריגן נישט אַרויס ביזן לעצטן סענט, אָדער זיי צווינגען יענעם אין גאַנצן אויסצוגעבן.

51

נעלן אַקערמאַנס הויז איז געשטאַנען אויף אַ בערגל, אין אַ וואַלד ווייט הינטערן שטאָט. פון דער לעצטער טראַמוויי-סטאַציע איז פעטערן אויסגעקומען צו גיין עטלעכע מייל צופוס אין אַ ברענעדיקער היץ. אַפּנים, אַז בשעת דער באַנקיר האָט געבויט זיין הויז, האָט ער זיך גאָרנישט פאָרגעשטעלט, אַז עמיצער, וואָס האָט נישט קיין אויטאָמאָביל וועט וועלן קומען צו אים. און פעטער האָט שוין טאַקע ביי זיך אַ טראַכט געטאָן, אַז ווען אים וועט אויסקומען עפטער צו פאַרקערן אין די העכערע קרייזן, וועט ער זיך מוזן פאַרשרייבן אין אויטאָמאָבילסטן-צעך.

דער פּאַרק איז געווען אַרומגעצוימט מיט אַ מוראדיקן בראָנזענעם פּאַרקן, וועלכער איז געווען צען פוס די הויך און האָט זיך פאַרענדיקט מיט שפּיצן, וואָס האָבן אויסגעזען זייער נישט גאַסטפריינטלעך. פעטער האָט נישט איין מאָל געלייענט אין „טיימס“ וועגן דעם דאָזיקן זעלטענעם פּאַרקאַן: וויפל יאַרד ער האָט אין דער לענג, וואָס פאַר אַ שפּיצן ער האָט, וויפל טויזנטער דאָלאַר ער האָט אָפּגעקאָסט. דער פּאַרק האָט זיך פאַרענדיקט מיט אַ גרויסן בראָנזענעם טויער, אויף אַן אָנגעזעענעם אָרט איז געהאַנגען אַ טאָוול: „היט אייך פאַר די הינט“! הינטערן טויער זענען געגאַנגען הין און צוריק דריי מענטשן באַוואָפנט מיט ביקסן.

דאָס איז געווען אַ וואַך צוליב דער לעצטער דינאַמיט-פאַרשווערונג.

פעטער האָט דאָס אָבער נישט געוווּסט; ער האָט געמיינט, אַז דאָס איז עפּעס אַ שטענדיקע זאַך און דאָס איז געווען פאַר אים אַ מין סימבאָל פון דער מוראדיקער וויכטיקייט פון דעם מענטשן צו וועמען ער גייט.

ער האָט אַ קוועטש געטאָן דעם קנאָפּ ביים טויער און עס האָט זיך באַוויזן אַ מענטש. פעטער האָט לויט די אָנווייזונגען, וועלכע ער האָט באַקומען, געמאָלדן זיין נאָמען. דער טויער-היטער איז אַוועקגעגאַנגען צו זיך טעלעפאָנירן. אין אַ פּאָר מינוט אַרום איז ער געקומען צוריק, האָט אָפּגעשלאָסן דעם טויער און אַריינגעלאָזן פעטערן אינעווייניק.

— איר מוזט זיך אָבער לאָזן באַזוכן. האָט ער געזאָגט צו פעטערן. פעטער, וועלכער איז שוין אויף זיין לעבן נישט איין מאָל געזעסן האָט זיך נישט באַליידיקט און דאָס איז מער נישט געווען פאַר אים ווי נאָך איין איבעריקער באַווייז פון אַקערמאַנס גרויסקייט. די וואַך האָט דורכגעקוקט זיינע קעשענעס, האָט אים אַרומגעטאַפּט און דערנאָך איז איינער פון זיי אַוועק פאַרויס ווייזן פעטערן דעם וועג. ער האָט אים דורכגעפירט דורכן וואַלד, האָט זיך אַרויפגעהויבן מיט אים אויף מאַרמאָרנע טרעפּ צום בערגל און איבערגעגעבן אים אַ דינער אַ כינעזער, וועלכער איז אַרומגעגאַנגען הין און צוריק אויף פילצענע זוילן, אַזוי אַז ס'האָט זיך נישט געהערט, ווי ער באַוועגט זיך.

ווען פעטער ווייסט נישט, אַז דאָס איז אַ פּריוואַטע הויז, וואָלט ער געמיינט, אַז

ער איז אַרײַנגעפֿאַלן אין אַ קונסט־גאַלעריע. מוראדיק גרויסע מאַרמאָרנע זײַלן האָבן זיך געריכט אין דער הויך. אויף די ווענט זענען געהאַנגען בילדער, וואָס זענען געווען העכער פֿאַר פּעטערן אין גאָבעלינען אויף וועלכע עס האָבן אַרומגעטאַנצט פֿערד אין דער נאַטוראַלער גרויס. דערצו זענען נאָך געווען געפּאַנצערטע ריטער, גרויסע הערן, גלאַנצנדיקע יאַפּאַנישע טייוואַלים און נאָך אַנדערע זעלטענע זאַכן.

אין אַן אַנדער צײַט וואָלט פּעטער מסתּמא, זײַנע אויגן נישט געקאָנט אָפּרײַסן פֿון דעם אַלעם. עפּעס אַ קלייניקייט איז דאָס געפֿינען זיך אין רעכטן מיטן פֿון אַזאַ מין לוקסוס און קענען זען מיט די אייגענע אויגן, ווי אַזוי אַ גרויסער מיליאָנער באַצירט זײַן הויז? איצט זענען אָבער אַלע געדאַנקען פּעטערס געווען פֿאַרנומען בלויז דערמיט, וואָס ס׳איז אים פֿאַרגעשטאַנען צו טאָן. נעד האָט אים אָנגעזאָגט אויף וואָס ער האָט צו קוקן און דאָס האָט ער געטאָן. ווען ער איז אַרויפֿגעגאַנגען אויף די טרעפּ, באַדעקט מיט סאַמעטענע טעפּיכער, האָט ער דערזען אַ פֿאָרהאַנג הינטער וועלכן עס האָט זיך געקאָנט באַהאַלטן אַ מענטש און פּונקט אַנטקעגן איז געהאַנגען אַ בילד פֿון אַ שפּאַנישן קאַוואַליער. די צוויי זאַכן האָט זיך פּעטער אָנגעמערקט אויף צו געדענקען.

די זענען דורכגעגאַנגען אַ זאַל און צוגעקומען צו אַ טיר, אין וועלכער אַ דינער האָט אָנגעקלאַפּט. די טיר האָט זיך אויפֿגעעפֿנט און פּעטער איז אַרײַן אין אַ גרויסן האַלב־טונקעלן חדר. דער דינער איז שטיל אַרויסגעגאַנגען און פּעטער איז געבליבן שטיין אַ צעטומלטער און האָט נישט געוווּסט, וואָס ער זאָל מיט זיך טאָן. טיף אין צימער האָט זיך דערהערט ווי עמיצער הוסט. פּעטער האָט דערזען פֿון ווײַטן אַ בעט פֿון טונקעלן האָלץ, וועלכע איז געווען אַרומגעהאָנגען מיט פֿאָרהאַנגען און אַ פּרוכת. אין בעט איז געזעסן אַ מענטש אײַנגעשפּאַרט מיט זייער אַ סך קישנס. ער האָט אַ צווייטן מאָל אַ הוסט געטאָן און דערנאָך האָט ער מיט אַ שוואַכער שטים געזאָגט: „גייט צו נעענטער". פּעטער איז דורכגעגאַנגען דעם צימער און איז געבליבן שטיין מיטן הוט אין האַנט, אַזוי אַ צען טריט ווײַט פֿון בעט. דעם, וואָס איז געזעסן אין בעט האָט ער כמעט נישט געזען, ער האָט גערעכנט, אַז ס׳פּאַסט נישט אַזוי אַרײַנצוקוקן אים אין די אויגן.

— איר זייט עס, הייסט עס. (אַ הוסט) ווי רופֿט מען אײַך?

— הורוש.

— איר זייט עס דער מענטש (אַ הוסט), וואָס ווייס אַלץ, וואָס טוט זיך בײַ די רויטע?

— יאָ, מיסטער.

דער מענטש, וואָס איז געזעסן אין בעט האָט אַלע ווײַלע געהוסט, נאָר פּעטער האָט באַמערקט, אַז יעדעס מאָל האָט ער צו מיטן האַנט זײַן מויל ווי ער וואָלט זיך געשעמט אָנצומאַכן אַזאַ טומל. ביסלעכווײַז האָבן זיך פּעטערס אויגן צוגעוווינט צו דער טונקלקייט און ער האָט שוין געזען, אַז נעד אַקערמאַן איז אַן אַלטער מאַן מיט אַראָפּגעלאָזטע באַקן און מיט אַ פּאָר טונקעלע שאָטנס אונטער די אויגן. די האָר זענען בײַ אים געווען אײַנגעגאַנגען אויסגעקראָכן, אויפֿן קאָפּ

האָט ער געטראָגן אַ שוואַרצן, ווײַדענע, אויסגעדאַפּטע קעפּקע און אויפֿן נאַכטהעמד אַ קורצן געדאַפּטענעם יאַק. נעבן בעט איז געשטאַנען אַ טיש, אויף וועלכן ס'זענען געווען אויסגעשטעלט אַן אַ שיעור פֿלעשלעך און גלעזער און פֿון זײַט איז נאָך געשטאַנען אַ טעלעפֿאָן.

אַ פּאָר מינוט פֿלעגט דער טעלעפֿאָן קלינגען און אַקערמאַן פֿלעגט איבעררײַסן זײַן שמועס מיט פּעטערן און רעגולירן וועלכן נישט איז פֿון זײַנע קאָמפּליצירטע געשעפֿטס־ענינים. „איך האָב שוין מײַנע באַדינגונגען געזאָגט", האָט ער איין מאָל געענטפֿערט און אויפֿגערעגטער אַ הוסט געטאָן. פּעטער, וועלכער איז געשטאַנען אַ צוגעשמידטער און האָט נישט דורכגעלאָזן קיין איין באַוועגונג פֿון גרויסן מיליאָנער, האָט באַמערקט, אַז אַקערמאַן איז אויף אַזוי ווײַט איידל, אַז אין טעלעפֿאָן הוסט ער נישט. „ווען איר קענט געבן פֿינף און צוואַנציק טויזנט דאָלאַר אַ קאַנטאָ בין איך מסכּים צו וואַרטן, אָבער איין סענט נישט ווייניקער, איר הערט". דורכגענומען, מיט גרויס אימה און יראת־הכּבוד, האָט פּעטער פֿאַרשטאַנען, אַז איצט געפֿינט ער זיך אויפֿן סאַמע שפּיץ פֿון אָלימפּ, אַז העכער גיין קען מען שוין נישט. אַז איבער אים איז בלויז דער הימל.

דער אַלטער מאַן האָט אַ קוק געטאָן מיט זײַנע טונקעלע אויגן אויף זײַן באַזוכער.

— ווער האָט געשריבן דעם בריוו? האָט ער שטיל געפֿרעגט.

פּעטער איז געווען צוגעגרייט צו דער פֿראַגע.

— וועלכן בריוו, מיסטער?

— אַ בריוו, אין וועלכן מען שרײַבט מיר, אַז איך מוז זיך מיט אײַך זען.

— איך ווייס וועגן דעם גאָרנישט, מיסטער.

— דערמיט ווילט איר זאָגן (אַ הוסט) אַז נישט איר האָט עס מיר געשיקט דעם אַנאָנימען בריוו?

— ניין, מיסטער.

— ווײַבאַלד אַזוי, האָט עס געמוזט שיקן עמיצער פֿון אײַערע גוטע פֿרײַנט.

— דאָס ווייס איך נישט. עס קען אָבער גרײַלעך זײַן, אַז דאָס האָט געשריבן עמיצער, וואָס איז אַ שונא פֿון דער פּאָליציי.

— וואָס קען דאָס באַדײַטן, די רויטע האָבן אַ שפּיאָן בײַ מיר אין הויז?

— איז דען דאָס געשטאַנען אין בריוו?

— יאָ.

— דאָס איז אפֿשר אַ ביסל איבערגעטריבן. איך האָב געקלערט, אַז אַזוי מוז דאָס זײַן. מען דאַרף די זאַך ווי געהעריק אויספֿאָרשן.

— איר האָט דאָס אַנטדעקט די פֿאַרשווערונג?

— יאָ, מיסטער.

— זעצט זיך, האָט דער באַנקיר געזאָגט.

נעבן בעט איז געשטאַנען אַ שטול, פּעטער האָט אָבער געקלערט, אַז עס וועט זײַן אַ פּחיתות הכּבוד אַוועקצוזעצן זיך אַזוי נאָענט נעבן בעט; ער האָט אָפּגערוקט דעם שטול אַ סך ווײַטער און זיך אַוועקגעזעצט אויפֿן סאַמע ברעג אין

האָט נערוועז געדרייט דעם קאַפּעלוש צווישן די פינגער.

— ליגט אַוועק דעם קאַפּעלוש, האָט דער אַלטער געזאָגט, אַביסל אַזוי ווי אויפגערעגט.

פּעטער האָט גלייך אַוועקגעטאָן דעם קאַפּעלוש אונטערן שטול.

— האָט קיין פאַראיבל נישט, מיסטער.

דער אַלטער פּלוטאָקראַט איז געווען שוואַך און קראַנק. אָבער זיין שכל האָט זיין שאַרפקייט נישט פאַרלוירן און דעם אַלטנס טונקעלע אויגן האָבן הורכגעבויערט פּעטערן מיט זייער קלוגן קוק. פּעטער האָט דאָס געפילט און שטילערהייט ביי זיך געטראַכט: דאָ מוז מען זיין פאָרזיכטיק, דער קלענסטער פעלער קאָן איבערפירן אַלץ.

— דערציילט מיר הודוש, אַלץ, האָט געזאָגט דער אַלטער. ווי אַזוי זייט איר געקומען צו די רויטע? הויבט אָן פון סאַמע אָנהויב.

— איך האָב געזאָגט צו זיך אַליין, האָט פּעטער געענטפערט, איך וויל דערגיין אַלץ, וואָס ס'איז נאָר מעגלעך צו דערגיין פון די דאָזיקע מענטשן. איך בין געגאַנגען אויף זייערע פאַרזאַמלונגען און איך האָב זיך געמאַכט כלומרשט ווי איך וואָלט מיט זיי מסכים געווען. און איצט קען איך אייך, הער אַקערמאַן, זאָגן — אונזער פּאָליציי שלאָפט. זי ווייס לגמרי נישט, וואָס פאַר אַ זאַכן עס טוען אָפּ די רויטע, וועלכע רעדעס זייערע אַגיטאַטאָרן האַלטן און וואָס פאַר אַ השפּעה זיי האָבן אויף די אומצופרידענע מאַסן.

און פּעטער האָט אָנגעהויבן ברייט צו דערציילן ווי אַזוי עס ווערט געפירט די פּראָפּאַגאַנדע פאַר דער סאָציאַלער רעוואָלוציע. ווי מען אַגיטירט אָפן פאַר פאַרשווערונגען קעגן געזעץ און אָרדענונג, קעגן פּריוואַט-אייגנטום און אַפילו קעגן לעבן פון די רייכע מענטשן. און בשעת ער האָט אַזוי געהאַלטן אין דערציילן, האָט ער באַמערקט ווי דער אַלטער נעמט אַ גלאָז אין האַנט און ווי זיין האַנט ציטערט אַזוי שטאַרק, אַז דאָס וואַסער גיסט זיך פאַנאַנדער. און ווען דער טעלעפאָן האָט ווידער געקלונגען איז דעם אַלטנס שטים געווען באַפעלעריש און רויק.

— ווי, ענטוס? מען פאַרלאַנגט, אַז די מענטשן זאָלן אַרויסגעלאָזן ווערן אויף ערבות-געלט? דאָס איז אַ געוואַלדיקער חוצפּה! נישטאָ קיין שום ספיקות. גייט תיכף צום ריכטער און איבערצייגט זיך צי די מענטשן זענען נאָך אין תפיסה. נאָכדעם האָט דעם אַלטן ווידער אָנגעכאַפּט דער הוסט.

— הערט הודוש, האָט ער גערעדט אַ פאַרקייכטער, דאָס אַלץ ווייס איך שוין פון פריער. איך וויל זיך דערוויסן גענויער וועגן דער פאַרשווערונג קעגן מיר, ווי אַזוי האָט איר זי אַנטדעקט.

פּעטער האָט ווידער אַמאָל דערציילט גאַנץ גענוי די מעשה מיט דער פאַרשווערונג, מערניסט דאָס מאָל האָט ער זייער צוגעפּוצט די עדות, וואָס זענען ספּעציעל נוגע געווען אַקערמאַנען. ער האָט געזאָגט, אַז די רויטע הערן נישט אויף צו רעדן וועגן אַקערמאַנען, אַז אויף אים זענען זיי עפּעס גאָר מאָדנע אין כעס.

— אָבער, פאַרוואָס אייגנטלעך? האָט דער אַלטער אַ געשריי געטאָן פאַרוואָס?

— ווייל זיי האַלטן, אַז איר קעמפט קעגן זיי, הער אַהערמאַן.

— דאָס איז אַ ליגן, איך טו דאָס נישט.

— זיי זאָגן, אַז איר האָט געגעבן געלט, כדי הויבער זאָל פאַרמשפּט ווערן צום טויט. זיי רופן אייך — איר וועט אויף מיר קיין פאַראיבל נישט האָבן, ווען איך וועל דאָס אייך זאָגן.

— ניין, ניין, איר קענט זאָגן.

„דער איבער-טייוול פון די געלט! דער פינאַנץ-קעניג פון אַמעריקען-סיטי".

— קעניג! האָט אַ געשריי געטאָן דער באַנקיר. דאָס איז אַן אומזין, אַ פּלאַפּלעריי פון די צייטונגען. איך בין אַן אָרימער מענטש. עס זענען דאָ אין שטאָט אפשר אַ פּאָר טויזנט מענטשן, וואָס זענען אַ סך רייכער פון מיר און האָבן אַ סך אַגרעסערע מאַכט. עס.. נאָר דאָ האָט זיך דער אַלטער פאַרהוסט און איז אַוועקגעפאַלן אין אויסגעשעפּטער אויפן קישן.

פּעטער האָט זיך צו דעם אַלטן צוגערעדט שטיל, מיט יראת-הכבוד. אָבער געגלייבט האָט ער נישט, צי פיל האָט ער שוין אין זיין לעבן געהאַט צו טון מיט מענטשן און נישט דאָס ערשטע מאָל איז אים אויסגעקומען פון זיי אַזעלכע זאַכן צו הערן.

— הערט, הודוש, האָט זיך פון דאָס ניי אָפּגערופן דער אַלטער מאַן: איך וויל נישט דערהרגעט ווערן. איר הערט, איך וויל נישט!

— ניי, געוויס נישט, ניי, וואָס פאַר אַ רייד, האָט פּעטער געענטפערט.

ער האָט זייער גוט פאַרשטאַנען, אַז אַקערמאַן וויל נישט דערהרגעט ווערן, יענער האָט אָבער קענטיק גע[illegible] נויטיק אים דאָס איבערצוחזרן עטלעכע מאָל נאָכאַנאַנד, ווי דאָס וואָלט זיין עפּעס גאָר אַן אויסטערגעוויינלעכע נייעס פאַר אים.

— איך וויל נישט דערהרגעט ווערן, הודוש, כ'וויל נישט אומגעבראַכט ווערן פון דער דאָזיקער חברה. מיר מוזן צעשטערן אַלע זייערע פּלענער, מיר מוזן אויסגעפינען אַלע מעגלעכע פאַרזיכטס-מיטלען. אַלע פאַרזיכטס-מיטלען, וואָס קאָנען נאָר זיין, אַלע אָן אויסנאַם.

— צוליב דעם בין איך דאָך אַהערגעקומען, הער אַקערמאַן, און פּעטער האָט פייערלעך צוגעגעבן: איך וועל טון אַלץ, וואָס אין מיינע קרעפטן, מיר וועלן טון אַלץ.

— נו, און די פּאָליציי און געהיים-אַגענטור? האָט דער באַנקיר געפרעגט: איר האַלט, אַז די מענטשן זענען נישט זייער אויפן אָרט?

— איך וועל אייך זאָגן, הער אַקערמאַן, האָט זיך פּעטער אָפּגערופן: דאָ איז מיר שוין אַ ביסל שווערלעך, די מענטשן זענען דאָך מיינע זעלבסטע...

— נאַרישקייט! האָט דער צווייטער אַ געשריי געטאָן. איך דינג אייך, איך גיב דאָס געלט און איך וויל וויסן דעם אמת, דעם גאַנצן אמת.

— די מענטשן זענען זיך מיט מיר זייער גוט באַגאַנגען...

— זאָגט מיר אַלץ, האָט דער אַלטער שטרענג באַפוילן. עס איז אים אפנים זייער גרינג געווען אַריינצוברענגען אין כעס. און ער האָט נישט גע-

קאָנט פֿאַרטראָגן, אַז עמיצער זאָל זיך אים אַנטקעגן שטעלן.

— און וואָס זייט איר דרויש, הושר די מענטשן?

מיט גרויס הכנעה האָט פּעטער אויף דעם געענטפֿערט: איך וואָלט אייך, הער אַקערמאַן, זייער אַ סך זאַכן געקאָנט דערציילן, וואָס וואָלטן אייך שטאַרק צונוץ געקומען. איך מוז אָבער וויסן אויף זיכער, אַז דאָס וועט בלייבן צווישן אונז.

—גוט, האָט זיך דער צווייטער האַסטיק אָפּגערופֿן, וואָס?

— ווען איר זאָלט עמיצן בלויז איין וואָרט טאָן וועגן דעם, בין איך פֿאַרלאָרן.

— שרעקט זיך נישט, איר וועט אָן אַ שטעלע נישט בלייבן. פֿאַרלאָזט זיך אויף מיר, און אויב מ'וועט דאַרפֿן וועל איך אייך אינגאַנצן נעמען צו זיך, איר וועט ביי מיר פּערזענלעך אַרבעטן.

— איך קאָן אייך גאָרנישט זאָגן, הער אַקערמאַן, וואָס דאָס איז אַזוינס. דאָס איז דאָך אַ מאַשין, מען קאָן נישט לויפֿן אַנטקעגן דעם, מען מוז זיך צופּאַסן צו איר, באַמיִען זיך זי צו פֿאַרשטיין. איך וואָלט אייך זייער געוואָלט העלפֿן און איך קאָן דאָס גראָד טאָן, איר דאַרפֿט מיר אָבער דערלויבן אויפֿצוקלערן אייך געוויסע זאַכן און איר דאַרפֿט זיך באַמיִען דאָס צו פֿאַרשטיין.

— גוט, רעדט ווייטער.

— די לאַגע איז אַזאַ: די פּאָליציי און די געהיים־אַגענטן האָבן גאַנץ גוטע כוונות, זיי באַנעמען אָבער נישט די זאַך ווי ס'באַדאַרף צו זיין. זיי האָבן אַ צו קנאַפּן באַגריף וועגן דעם, וואָס דאָס איז אַזוינס די באַוועגונג, זיי זענען בלויז צוגעוויינט צו האָבן צוטון מיט פֿאַרברעכער, און דער צייט ווען די רויטע זענען גאָר אַלע טפּשים. די פֿאַרברעכער אָבער זענען נישט אָרגאַניזירט און די רויטע זענען יאָ אָרגאַניזירט; קעמפֿט מען מיט זיי, שלאָגן זיי צוריק. זיי כאַפּן זיך צו זייער פּראָפּאַגאַנדע. און די פּראָפּאַגאַנדע איז זייער אַ געפֿערלעכע זאַך. דער קלענסטער פֿעלער אין פּאָליציי טריט און מען מאַכט די רויטע נאָך שטאַרקער ווי זיי זענען פֿריער געווען.

— איך פֿאַרשטיי דאָס, האָט דער אַלטער באַמערקט: נו, איז וואָס?

— די פּאָליציי גיט זיך גאָר נישט אָפּ קיין דין וחשבון ווי געפֿערלעך די מענטשן זענען און ווען מען זאָגט עס איר, ווילט זי נישט גלייבן. איך האָב שוין פֿון אַ לענגערער צייט געוווּסט, אַז אַ גרופּע רויטע האָט זיך צוזאַמענגערעדט צו דערהרגענען אַלע גבירים, אַלע גרויסע מענטשן פֿון לאַנד. זיי שפּיאָנירן גוט אויס זייערע קרבנות, גרייטן אַלץ צו און זיי האָבן זייער אַ סך ידיעות. און דערפֿאַר טאָקע איז מיר אַריינגעפֿאַלן דער געדאַנק, אַז ביי אייך אין שטוב, הער אַקערמאַן, האָבן די רויטע אַ שפּיאָן.

— זאָגט קלערער, וואָס מיינט איר דערמיט.

— טיילמאָל איז מיר אויסגעקומען אונטערצוכאַפּן שטיקלעך פֿון אַ שמועס, איין מאָל למשל, האָט מע קאַווי געזאָגט...

—מעק, ווער איז דאָס?

— דאָס איז קאַרמיק, וואָס זיצט איצט אין תּפֿיסה. ער איז דער פֿירער פֿון י. וו. וו. און לויט מיין מיינונג איז ער

דער געבעטלעכסטער פֿון זיי אַלעמען. ער האָט זיך געשושקעט מיט אַ צווייטן אין דאָס, וואָס כ'איז מיר אויסגעקומען צו הערן איז געווען פּשוט שרעקלעך פֿאַר מיר. עס האָט זיך געהאַנדלט וועגן דערהרגענען איינעם אַ רייכן מענטשן. ער האָט געזאָגט, אַז עס האָט זיך אים איינגעגעבן אַ לענגערע צייט נאָכצוקוקן איינעם אַ רייכן מאַן און אַז ביי אים אין שטוב וועט ער אים דערשיסן. יענעמס נאָמען האָב איך שוין נישט געהערט, ווייל איך האָב געמוזט אַוועקגיין, כדי זיי זאָלן נישט באַמערקן, אַז איך הער זיך צו צו זייערע רייד. די חבֿרה־לייט באַציִען זיך מיט גרויס אומצוטרוי צו אַלעמען, דער מעק האָט זיך אַלע מינוט אַרומגעקוקט, צי יעם הערט זיך עמיצער נישט צו. איך בין געגאַנגען הין און צוריק איבערן צימער, און ווען מיר איז ווייטער אויסגעקומען פֿאַרבייצוגיין פֿאַרביי מעקן, האָב איך געהערט ווי ער לאַכט און איך האָב אונטערגעכאַפּט אַזעלכע ווערטער: „איך האָב זיך פֿאַרבאַהאַלטן הינטער אַ פֿאַרהאַנג אין פּונקט אַנטקעגן מיר אויף אַ וואַנט איז געהאָנגען אַ בילד פֿון אַ שפּאַנישן קאַוואַליר. יעדעס מאָל ווען מיר פֿלעגט זיך אויסקומען אַוועקצושטעלן הינטערן פֿאַרהאַנג אין איך פֿלעג רעדן דעם שפּאַניער מיט די אויסגעלאָשענע אויגן, פֿלעגט זיך מיר דוכטן, אַז אָט באַלד גייט ער מיר אַרויס“.

פּעטער איז אַנטשוויגן געוואָרן. זיינע אויגן האָבן זיך שוין אונטער דער צייט איינגעוואוינט צו דער טונקלקייט און ער האָט געזען ווי דעם באַנקירס אויגן זענען שיער פֿון די לעכער נישט אַרויסגעשפּרונגען. „גאָט מיינער!“ האָבן זיינע ליפּן געשעפּטשעט צו זיך אַליין.

— דאָס האָב איך געהערט, האָט פּעטער ווייטער גערעדט. כ'האָב אָבער נישט פֿאַרשטאַנען, וואָס דאָס באַדייט. בשעת איך האָב אָבער דערזען דעם פּלאַן, וואָס מעק האָט געמאַכט פֿון אײַער הויז, האָב איך תיכף אַ קלער געטאָן: רבונו של עולם, דאָס וויל ער דעם הער אַקערמאַן דערשיסן.

— גוטער גאָט! גוטער גאָט! האָט געמורמלט דער אַלטער מאַן. און זיינע ציטערדיקע פֿינגער האָבן זיך טיף איינגעגראָבן אין דער דעקע. חוץ טעלעפֿאָן האָט געקלינגען, ער האָט געענטפֿערט, אַז ער איז זייער פֿאַרנומען און געבעטן, אַז מען זאָל אים שפּעטער אַרויסרופֿן. דער הוסט איז אים ווידער באַפֿאַלן און פּעטערן האָט זיך געדוכט, אַז אָט באַלד ווערט ער דערשטיקט, ער האָט אים דערלאַנגט עפּעס אַ מעדיצין. פּעטערן האָט עס פֿאַרדראָסן, ער האָט זיך גאָרנישט פֿאָרגעשטעלט, אַז עמיצער פֿון די גוטע זאָל זיך קענען געפֿינען אין אַזאַ צושטאַנד. אַ פּנים, אַז די אַלמפּער זענען אויך מער נישט ווי מענטשן און פּונקט אַזוי ווי פּעטער קענען זיי נישט אויסמיידן נישט יסורים און נישט דעם טויט.

פּעטערן האָט אויך שטאַרק געוווּנדערט ווי גרינג דער באַנקיר האָט זיך געלאָזן נאַרן. ער האָט אַפֿילו נישט געפּרוּווט פֿאַרשטעלן פֿאַר פּעטערן זיין מורא פֿאַר די רויטע. אָפֿן האָט ער פֿאַר אים אַלץ מודה געווען און האָט זיך דערמיט אינ-

גאַנצן איבערגעגעבן פעטערן אין די הענט אַריין. פון איצט אָן האט ער אים געקאָנט „מעלקן" וויפיל זיי האַרץ גלוסט. איז זעלבסטפאַרשטענדליך, אַז פעטער הינטערשטעליק נישט געבליבן. ——

— איר זעט דאָך אַליין, הער אַקערמאַן, האָט ער פון דאסניי אָנגעהויבן, צי האָט עס אַ זין צו דערציילן דער פּאָליציי אַזעלכע זאַכן. זי פאַרשטייט דאָס להלוטין נישט, קאָן זיך קיין עצה נישט געבן אין אַזעלכע פאַלן. אַז פאַר איר שפּילן די רויטע גאָר קיין ראָלע נישט. זי גיט אויס צען מאָל אַזוי פיל געלט אויף צו כאַפּן אַ געוויינליכן גנב. איידער דאָרטן כ׳ווייס וויפיל רויטע.

— אָבער פונדעסטוועגן, ווי אַזוי האָבן פאָרט די מענטשן זיך געקאָנט אַריינקריגן צו מיר אין הויז?! האָט דער אַלטער זיך נישט געקאָנט באַרויקן.

— אויף דעם, זאָלט איר, הער אַקערמאַן, קיין קשיות נישט פרעגן, ווער קאָן זיך דאָס פאַרשטעלן וואָס זיי זענען מסוגל צו טון. זיי האָבן דאָך אומעטום זייערע אָנהענגער. עס איז גאר ממש זיך שווער פאָרצושטעלן.. עס זענען דא גלחים, וואָס זענען רויטע, פּראָפעסאָרן פון אוניווערזיטעט, אַפילו אַזעלכע רייכע מענטשן ווי איר אַליין זייט.

— איך ווייס דאָס, איך ווייס, אָבער פאָרט..

— אפשר געפינט זיך גאָר דער פאַררעטער אין אייער אייגענער משפחה, מען קאָן אַמאָל נישט וויסן.

אַזוי־אַרום האָט פעטער ביסלעכווייז געגאָסן דעם גיפט פון רויטן טעראָר אין נשמה פון אַלטן מיליאָנער, וועלכער האט בשום אופן נישט געוואָלט דערהרגעט ווערן, איז ער האָט עס נאָך אַמאָל איבערגעחזרט און דערקלערט פאַרוואָס: פעטער קאָן זיך גאַרנישט פאָרשטעלן וויפיל מענטשן עס זענען אָפּהענגיק פון אים. אין אַמעריקער סיטי זענען דאָ הונדערט טויזנט מענער, וואָס זענען צוזאַמען מיט זייערע פאַמיליעס אָנגעוויזן בלויז אויף אַקערמאַנען, ווייל בלויז ער קאָן דורכפירן זייערע פּלענער אין לעבן. דערנאָך וויפיל אלמנות און יתומים עס ווערן דורך אים אויסגעהאַלטן. זיין יעדער באַשלוס איז פאַרבונדן מיט אַ מוראדיקער אחריות. אין דער רגע האָט ווידער אַקלינג געטון דער טעלעפאָן און פעטער האָט געהערט ווי נעלזן אַקערמאַן ענטפערט דער „פאַריייניקטער פאַרזיכערונגס־געזעלשאַפט", אַז דער באַשלוס וועגן די דיווידענטן מוז אָפּגעלייגט ווערן אויף מאָרגן, ווייל ער איז איצט זייער פאַרנומען און ער קאָן נישט אונטערשרייבן די דאָקומענטן. ער האט אויפגעהאָנגען דאס טרייבל און האָט זיך ווידער געווענדעט צו פעטערן:

— איר זעט, איך זאָג אייך, הודוש, מיר טאָרן נישט דערלאָזן, אַז די חברה זאָלן מיך פאַקן.

53

איצט איז מען איבערגעגאַנגען צו דער פּראַקטישער זייט פון דער פראַגע. פעטער האָט אנגעהויבן אַנטוויקלען זיינע פּלענער, קודם כל, האָט ער געזאָגט, טאָר אַקערמאַן נישט געבן צו פילן, נישט דער פּאָליציי און נישט געפּין, אַז ער איז מיט זיי נישט צופרידן. דאָס איז דער הויפּט־באַדינג. דערנאָך מוז ער

איינאָרדנען, און פֿון צײַט צו צײַט זאָל פֿעטער קאָנען קומען צו אים און דאַמאָלסט וועלן זיי צוזאַמען באַטראַכטן די מיטלען, וואָס דאַרפֿן אָנגענומען ווערן, כּדי צו פֿאַרהיטן דעם מיסטער אַקערמאַנס לעבן, וואָס איז אַזוי טײַער פֿאַרן כּלל.

די ערשטע אַרבעט אָבער, וואָס מוז שוין דורכגעפֿירט ווערן, איז פֿעסטצושטעלן צי איז טאַקע דאָ אין אַקערמאַנס הויז אַ פֿאַררעטער. אָבער דערצו וואָלט מען געדאַרפֿט האָבן אַ גענײַטן שפּיאָן, אַן ערשטקלאַסיקן דעטעקטיוו, וועלכן מען וואָלט געדאַרפֿט אויף אַ וועלכן ניט איז אופֿן אַרײַנפֿירן אין שטוב און באַזעצן אים דאָ אויף אַ געוויסע צײַט. דערמיט איז אָבער ניט אַזוי גרינג, ווײַל זייער זעלטן ווען מען קאָן אָנטרעפֿן אויף אַ דעטעקטיוו, וועלכן מען זאָל קאָנען געטרויען. זיי זענען כּמעט אַלע שווינדלער און טאָמער טרעפֿט מען שוין אַמאָל אָן אויף אַן ערלעכן, פֿעלט אים סתּם שׂכל צו אַזאַ מין ענין, און נאָך אַ מניעה זייער אַן ערנסטע. ס'איז זיי גרינג צו דערקענען. די רויטע דערקענען תּיכּף וואָס מיר קאָנען נאָר דאַרפֿן, מכה אַלע ניט.

— אָבער איך האָב אַ פּלאַן, האָט זיך פֿעטער אָפּגערופֿן נאָך אַ פּאָר מינוט טראַכטן. איך האָב אַ פֿרוי, איז דאָס אַן אמתער אוצר פֿאַר אונדז. און ווען איך קאָן לכל־הפּחות אויף אַ פּאָר טעג האָבן דאָ עדיטן, ווייסן מיר דאַמאָלס אַלץ, וואָס מיר קאָנען נאָר דאַרפֿן, מכה אַלע אייערע שטיב־מענטשן, קרובֿים און דינערשאַפֿט.

— וואָס איז זי לויט איר פֿאַך, אַ דעטעקטיווין?

— ניין, דאָס גראָד ניט. זי איז גאָר געווען אַ שוישפּילערין, ערשט יום־טעג, אפֿשר האָט איר זי אַמאָל געזען אויף דער בינע?

— ניין, אין טעאַטער גיי איך ניט. איך בין צו פֿיל פֿאַרנומען.

— כ'פֿאַרשטיי דאָס גאַנץ גוט, האָט זיך פֿעטער אָפּגערופֿן: איך ווייס אָבער ניט צי זי וועט זיך דאָס וועלן אונטערנעמען. זי איז זייער ניט צופֿרידן, וואָס איך דריי זיך אַרום בײַ די רויטע. זי האָט מיר שוין לאַנג געזאָגט, איך זאָל דערמיט אַ סוף מאַכן. איך קלער אָבער, אַז ווען איך וועל איר דערציילן די געשיכטע, וועט זי זיכער מסכּים זײַן.

ווי אַזוי זאָל אָבער פֿעטערס פֿרוי אַרײַנגעפֿירט ווערן אין אַקערמאַנס הויז און דאָס זאָל קיין חשד ניט אַרויסרופֿן? פֿעטער האָט געשטעלט די דאָזיקע פֿראַגע און האָט גלײַכצײַטיק אָנגעוויזן אויף דעם, אַז זײַן פֿרוי איז אַ צו פֿײַנע דאַמע, אַז ווי אַ דינסט קאָן זי ניט אָנקומען. אויף דעם האָט איר אַקערמאַן געענטפֿערט, אַז ער ווייסט בכלל ניט, ווי מע וועט דאָס דורכפֿירן, ווײַל ער פּערזענלעך פֿאַרנעמט זיך ניט מיטן אַנגאַזשירן מענטשן. און בלי שום ספֿק וואָלט מען זיך זייער געוווּנדערט ווען ער וואָלט עס פּלוצלינג געטאָן, נאָר עס וואָלט אפֿשר געקאָנט זײַן אַזאַ מין אויסוועג. צו אים קומט אָפּטמאָל זײַנע אַ פּלימעניצע, באַלד דאַרף זי דאָ גראָד זײַן, אפֿשר וואָלט ער זי אויף אַ געוויסע צײַט פֿאַרבעטן צו זיך און זי וואָלט שוין

געקאָנט מיטברענגען עדיט יוסטעק ווי אי־רע אַסיברעטין. פּעטער האָט געזאָגט, אַז דאָס געפעלט אים, אַז אין דער ראָלע וואָלט עדיט זייער גוט געווען, ווייל זי האָט איר שוין נישט איינמאָל דערגעפירט אויף דער בינע. דער אַקערמאַן האָט צוגעזאָגט זיך דורכצוריידן מכח דעם מיט זיין פּלימעניצע און זאָל שוין טאַקע היינט נאָכמיטאָג עדיט וואַרטן אויף איר אין האָטעל דע סאָטאַ.

נאָכדעם ווי דערמיט איז פאַרענדיקט געוואָרן, האָט דער באַנקיר נאָך אַ מאָל אונטערגעשטראָכן, אַז פון זייער שמועס וועט קיין מענטש נישט וויסן, אַ חוץ פאַרשטייט זיך, דער פּלימעניצע זיינער, וואָס איר מוז ער דאָך ווי נישט איז אַריינציִען אין דעם. פּעטער האָט זיך אַפּנים דערמיט נישט באַפרידיקט און ער האָט נאָך אַ מאָל און נאָך אַ מאָל איבערגעחזרט, אַז די זאַך מוז פאַרבלייבן בסוד, אַז נישט די פּאָליציי, נישט קיינער פון די שטוב־מענטשן און אַפילו נישט דער פּערזענלעכער סעקרעטאַר אַקערמאַנס, טאָרן נישט וויסן קיין איין איינציק וואָרט פון דעם, וואָס זיי האָבן ביידע גערעדט. דער באַנקיר האָט דאָס אים צוגעזאָגט און דערביי נאָך אַ מאָל אַרויסגעזאָגט דעם געדאַנק, וועלכער איז אַפּנים געווען פאַר אים דער וויכטיקסטער אין דער וועלט: „איך וויל נישט דערהרגעט ווערן. איר הערט, הודוש, איך זאָג אייך: איך וויל נישט דערהרגעט ווערן!" פּעטער האָט געשוואוירן, אַז פון היינט אָן וועט ער, ווי ווייט נאָר עס וועט מעגלעך זיין, נישט דערלאָזן קיין איין וואָרט פון די רויטע, אויב דאָס וועט נאָר האָבן די קלענסטע שייכות צו אַקערמאַנען.

אַזוי ווי פּעטער האָט זיך שוין געגרייט צום אַוועקגיין, האָט אַקערמאַן אַריינגעשטעקט זיין ציטערדיקע האַנט אין קעשענע און אַרויסגעצויגן פון דאָרטן אַ קנאַקעדיקן באַנקנאָט. ער האָט עס פאַרנאַנדערגעוויקלט און פּעטער האָט געזען, אַז דאָס איז 500 דאָלאַר, פרישינקע, נייע אָקאָרשט פון נאַציאָנאַל־באַנק פון אַמעריקען־סיטי, ווו אַקערמאַן איז געווען איינער פון די דירעקטאָרן.

— נאַט אייך, הודוש, דאָס איז אַ קליינע מתנה פאַר אייך, האָט דער אַלטער מאַן געזאָגט, איר זאָלט וויסן זיין, אַז קוים וועט זיך אייך נאָך איינגעבן צו פאַרהיטן מיך פון די גזלנים וועט אייך גאָר נישט פעלן. פון היינט אָן רעכנט איר זיך ווי מיינער אַן אָנגעשטעלטער.

— יאָ, מיסטער, האָט פּעטער געענטפערט. איך דאַנק אייך, מיסטער. ער האָט אַריינגערוקט דעם 500־טער אין קעשענע און האָט זיך גענומען רוקן אויף הינטן צום טיר צו, די גאַנצע צייט שאָקלענדיק מיטן קאָפּ.

— איר האָט אייער הוט פאַרגעסן, האָט זיך דער באַנקיר אָפּגערופן.

— יאָ, אמת טאַקע, האָט פּעטער געזאָגט אַ צעטומלטער, איז צוגעגאַנגען האָט גענומען דעם קאַפּעליוש און האָט זיך ווייטער גענומען רוקן אויף הינטן צום טיר.

— פאַרגעסט נישט, הודוש, האָט דער אַלטער אים נאָכגעשריִען: „איך וויל נישט

דערהרגעט ווערן. איך וויל נישט, אַז זיי זאָלן מיך פּאַקן".

54

מיט דאַסטיקע טריט איז פּעטער געלאָפן צוריק אין שטאָט אַריין. נאָר פּלוצלינג האָט ער זיך אָפּגעשטעלט אין מיטן לויפן, האָט אַן עפן געטאָן אַ טיר און איז אַריינגעגאַנגען. דאָס איז ער אַריין צו אַהערמאַנען אין באַנק אויסטוישן זיינע 500 דאָלאַר. דער קאַסירער האָט אַפילו גאַנץ שטרענג אַ קוק געטאָן אויף אים, נאָר פונדעסטוועגן האָט ער אים אַרויסגעלייגט פון יענער זייט פענסטערל פינף איינציקע הונדערטער. דריי פון זיי האָט פּעטער גלייך באַהאַלטן אין אַ הינטערשטער קעשענע און די איבעריקע צוויי האָט ער שוין אַריינגעלייגט פון אויבן אויף אין טייסטער און האָט זיך ווייטער מיט אימפּעט געלאָזן אין וועג. ער איז געלאָפן אויפזוכן נעל.

ענדלעך האָט ער זי געפונען. מיט אַ פאַרכאַפּטן אָטעם האָט פּעטער דערציילט פאַר איר אַלץ, וואָס ס'איז פאָרגעקומען צווישן אים און באַנקיר און האָט איר איבערגעגעבן, ווי זי האָט זיך צו טרעפן מיט אַהערמאַנס קרובֿה. אָבער פאַר איר איז דאָס נאָך אַ פּנים געווען אַ ביסל צו ווייניק. „וויפיל האָט ער דיר געגעבן?" איז געווען איר ערשטע פראַגע. און בשעת פּעטער האָט איר געוויזן די צוויי הונדערטער האָט זי זיך אָפּגערופן: „אָ, ס'איז אַן אַלטער קמצן דאָס איז!"

— ער האָט געזאָגט, אַז איך וועל נאָך קריגן שפּעטער נאָך געלט.

— נו, יאָ, ער זאָגט, וואָס אַרט עס אים. „צוזאָגן און ליב האָבן קאָסט קיין געלט נישט". מיר וועלן זיך מוזן נעמען צום עסק אַ ביסל פעסטער. גיב מיר דערווייל דאָס, וואָס דו האָסט, איך וועל באַהאַלטן.

— אייגנטלעך, דאַרף איך האָבן לכל הפּחות אַ ביסל דערפון אויף אייגענע הוצאות!

— דו האָסט דאָך דיינע שכירות.

— יאָ, אָבער פונדעסטוועגן..

— וועסט אויסקומען אָן דעם. גיב אַהער איך וועל עס באַהאַלטן פאַר דיר. עס וועט קומען אַ צייט, ווען דו וועסט עס דאַרפן האָבן, וועסטו זיין זייער צופרידן, וואָס דאָס איז געלעגן ביי מיר. וואָס פאַרשטייט, איר מאַנסבילן, ווי אָפּצושפּאָרן אַ גראָשן? אין דעם זין זענען מיר, פרויען, שוין מער פּראַקטיש פאַר אייך.

פּעטער האָט זיך געפּרוּווט צו דינגען מיט איר. ער האָט אָבער באַלד איינגעזען, אַז ס'איז אַ גאַנץ שווערער ענין, אַ סך שווערער ווי מיט גיינייען. און וואָס איז דער חידוש: אירע אויגן האָבן אַזוי צאַרט געקאָנט קוקן און פּעטער איז דאָך דערווייל געווען מער נישט ווי אַ בשר ודם.. דער מאַרד האָט זי דאָס גענומען מישן און ער האָט שוין וועגן קיין זאַך נישט געקלערט, אויטאָמאַטיש האָט ער אַרויסגעשלעפּט פון קעשענע זיינע צוויי הונדערטערס און האָט זיי איר דערלאַנגט. זי האָט אַזאַ ליבן שמייכל געטאָן, אַז פּעטער האָט שוין געוואָגט צו זאָגן:

— איצט, נעל, ביסטו דאָך שוין מיין פרוי.

— יאָ, יאָ, האָט זי צוגעשאָקלט מיט קאָפּ. מער נישט מיר מוזן זען, וואָס

גיכער פטור צו ווערן פון טער גראטערס. אי דהאב אזוי פיל צרות פון אים. ער לאזט מיך נישט א פאיף אטריט, און ס'איז גארנישט אזא געשמאקער מאכל יעדעס מאל, ווען מען דארף ארויסגיין זוכן תירוצים.

— נו, אדרבא, זאג, ווי אזוי וואלטן מיר טאקע געקאנט פון אים פטור ווערן? האט זיך פעטער אנגעכאפט אן אירע ריד.

— עס איז טאקע זייער שווער, מיר וועלן מוזן אנטלויפן, האט דאס מיידל געענטפערט. גלייך ווי אונזער עסק וועט זיך ענדיקן, מוזן מיר אפציען..

— הייסט עס, ווייטער ווארטן? האט פעטער געקרעכצט.

דאס מיידל האט זיך פאנאנדערגעלאכט:

נו, וואס קאן מען זיך העלפן. דערפאר וועסטו זען, ווי גוט עס וועט זיין. דאס מאל וועלן מיר שוין פון אהערמאנען ארויסברענגען א ריכטיקע מטבע. אויף אונזער גאנץ לעבן וועלן מיר שוין זיין פארזארגט. דאמאלסט וועלן מיר שוין נעלם ווערן און קיין האן וועט נישט קרייען. האב נאר געדולד. רעד איצט נישט וועגן ליבע, איך בעט דיר. מיין קאפ איז מיר אזוי פול מיט כל ערליי פלענער, אז איך קאן גארנישט טראכטן וועגן אזעלכע זאכן.

פעטער האט זיך אונטערגעגעבן. זיי האבן זיך געזעגנט און זענען זיך פאנאנדערגעגאנגען אין פארשיידענע זייטן. זי אהין און איר וועלט, פעטער — צו גיזנייען אין „אמעריקען־הויז". „זיי נאר שטייף ביי זיך", האט אים נער אנגעזאגט פארן אוועקגיין. דאס איז אבער א סך

גרינגער געווען צו זאגן, איידער צו טון. פעטער איז קוים א לעבעדיקער ארויס פון גיזניים הענט, אזוי האט ער אים געמאטערט און געפייניקט און שיעור די עצמות פון אים נישט ארויסגעצויגן צוזאמען מיט די ידיעות, וואס ער האט געוואלט פון אים באקומען. פעטער אבער האט אויסגעהאלטן. ער האט געזאגט, אז ער איז געווען זייער לאיאל, אז ער האט אהערמאנען, פונקט אזוי ווי פריער ער געפפין אין גיזנייען געזאגט בלויז דעם אמת. און דערצו האט ער נאך צוגעגעבן, אז די פאליציי באציט זיך זייער אויפמערקזאם און אז געפפים אגענטן האלטן ביים אויפדעקן אדען רויטע.

— וואס האט ער געוואלט, זאלט איר טון פאר אים? האט געפרעגט דער מענטש מיטן פנים פון א שטשור.

— ער האט בלויז געוואלט זיין זיכער, אז מען האט פון אים נישט באהאלטן קיין שום וויכטיקע זאכן. ווייטער האב איך אים געמוזט צוזאגן, אז איך וועל אים געבן צו וויסן, אלץ וואס איך וועל זיך דערוויסן מכח דער פארשווערונג קעגן אים. איך האב אים נאטירלעך געמוזט צוזאגן, אז מיר וועלן אים סוועגן אלץ באצייטנס געבן צו וויסן.

— איר וועט זיין ביי אים נאך אמאל?

— מיר האבן וועגן דעם נישט אפגערעדט.

— אייער אדרעס האט ער זיך פארשריבן?

— ניין, ווען ער וועט מיך וועלן זען, וועט ער געבן צו וויסן דורך אייך.

— גוט. געלט האט ער אייך געגעבן?

— יא, צוויי הונדערט דאלאר, און ער

האָט געזאָגט, אַז מיר וועלן אַרבעטן פֿאַר אים ווי ס'באַדאַרף צו זיין וועט ער געבן נאָך. ער האָט דאָס עטלעכע מאָל איבערגעחזרט. ער איז קראַנק און איבערגעשראָקן אויף טויט.

ענדלעך האָט זיך גיזני באַדיקט, באַדאַנקט פּעטערן פֿאַר זיין טרייקייט און צוגעטראָטן אים געבן נייע אינסטרוקציעס.

די רויטע האָבן אויפֿגעהויבן אַ שרעקלעכן טומל. ענדריוסן איז פֿאָרט געלונגען זיך צו זען מיט די אַרעסטירטע. זיי טענהן אַלע אין איין קול, אַז דאָס איז אַן אינטערגעשטעלטע זאַך. איצט קלייבן זיך די רויטע פּאַנאַנדערצושיקן וועגן דעם צירקולאַרן אין אַלע שטאַטן, צו אַלע זייערע חברים, זיי ווילן אויפֿקלערן די פּאָליטישע זייט פֿון דער לאַגע און אָנהויבן קלייבן געלט אויף דער פֿאַרטיידיקונג.

די זאַך ווערט געפֿירט שטאַרק בסוד, און גיזני דאַרף וויסן ערשטנס פֿון וואַנען זיי קריגן דאָס געלט, און דערנאָך איז זייער נויטיק צו האָבן אַ קאָפּיע פֿון צירקולאַר און גענוי זיך צו דערוויסן, ווען ער וועט אַרויסגעשיקט ווערן. געפּפּי האָט שוין געפֿירט אונטערהאַנדלונגען מיט די אויטאָריטעטן פֿון פּאָסט־פּאַרקער — די צירקולאַרן וועלן קאָנפֿיסקירט ווערן, די רויטע נאַטירלעך וועלן דאָס נישט וויסן.

פּעטער האָט זיך ממש געריבן די הענט פֿון שמחה. אַזוי דאַרף זיין, דאָס געפֿעלט אים. דאָס הייסט, געטאָן עפּעס קעגן די פֿאַרברעכער. דער מענטש מיטן פּנים פֿון אַ שטשור האָט אים געזאָגט, אַז דאָס איז נאָך גאָרנישט. ער וועט שוין זען, וואָס עס וועט זיך טאָן אין עטלעכע טעג אַרום. זאָל נאָר פּעטער בלייבן ביי דער אַרבעט. איצט, בשעת דער עולם איז אַזוי אויפֿגערעגט צוליב דער באַמבע־פֿאַרשווערונג, איז געקומען די צייט פֿון מעשׂים.

55

פּעטער איז געפֿאָרן צו מרים יאַנקאָוויטש אויפֿן וועג האָט ער זיך געקויפֿט אַ „טיימס“. די שרייבער פֿון דער דאָזיקער צייטונג האָבן באמת אויפֿגעהויבן אַ מוראדיקע העץ־קאַמפּאַניע קעגן די רויטע. ווי נעל האָט ריכטיק פֿאָרויסגעזען, זענען איבערגעדרוקט געוואָרן גאַנצע קאַפּיטלען פֿון בוך וועגן סאַבאָטאַזש. און מיט מוראדיק גרויסע, פֿעטע אותיות איז מען וועגן דעם מודיע געווען דעם עולם. די צייטונג האָט אויך געבראַכט אַ בילד „קאָרמיק אין תּפֿיסה“. קענטיק, אַז ער האָט זיך עטלעכע טעג נישט ראַזירט און איז נאָך מסתּמא געווען נישט גאָר גוט געשטימט אויך בשעת מען האָט אים פֿאָטאָגראַפֿירט, אַזוי אַז ער האָט אויסגעזען זייער ווילד און עס איז נישט שווער געווען צו דערשרעקן מיט אים מענטשן. און פּעטערס מיינונג, אַז מעק איז געווען דער געפֿערלעכסטער פֿון אַלע רויטע, האָט זיך פֿאַרשטאַרקט.

שפּאַלט נאָך שפּאַלט, איז די גאַנצע צייטונג פֿאַרפֿילט געוואָרן מיט דעם לעצטן פֿאַל, וועלכן די שרייבערס האָבן קונציק צונויפֿגעבונדן מיט אַלע הריגות און אַטענטאַטן אין דער געשיכטע פֿון אַמעריקע און מיט דייטשע שפּיאָנאַזש־פֿאַרשווערונגען. ביי אונדז אין לאַנד האָט די צייטונג געשריבן, געפֿינט זיך אַ מוראדיקע גרויסע אָרגאַניזאַציע פֿון מערדער, וועלכע פֿאַרמאָגט הונדערטער צייטונגען און

האָט מיליאָנען לעווער און דאָס אַלץ ווערט אויסגעהאַלטן פאַר דייטשן געלט. דער לייט־אַרטיקל האָט אויפגעפאָדערט די בירגער ענדלעך אויפצוהייבן זיך אין איין מאָל פאַר אַלע מאָל אַ סוף צו מאַכן מיט דער רויטער מגפה. פעטער האָט דאָס אַלץ געלייענט, און ווי יעדער גוטער אַמעריקאַנער, האָט ער געגלייבט יעדעס וואָרט וואָס איז געווען געדרוקט אין זיין צייטונג און איז געזעסן אַ צעקאָכטער פון כעס אויף די רויטע.

מרים יאַנקאָוויטש איז אין שטוב נישט געווען. די מוטער אירע איז אַרומגעגאַנגען דייער אַ צעקלעמטע. זיי האָבן זיך דערוווּסט, אַז מען האָט אין תפיסה געפייניקט די אַרעסטירטע. מרים איז דאָס אַוועקגעלאָפן אין ביוראָ פון „פאָלקס־ראַט" כדי צו ווירקן אויף די ראַדיקאַלן, אַז מען זאָל תיכף זען עפּעס וואָס צו טאָן וועגן דעם.

פעטער איז אויך אַוועק אַהין. דאָרטן האָט ער שוין געפונען אַ מענטשן 25, רויטע און פאַציפיסטן, וועלכע זענען אַלע שיער נישט משוגע געווען פון אויפרעגונג. מרים איז אַרומגעגאַנגען הין און צוריק איבערן צימער און האָט נערוועז געבראָכן מיט די הענט; זי האָט אויסגעזען ווי זי וואָלט אַ גאַנצן טאָג געוויינט. אין פעטערן איז אַריינגעפאַלן אין קאָפּ, אַז מרים מיט מעקן מוז זיך ליבן איינע די אַנדערע. ער האָט געפרעגט ביי איר, וואָס ס'איז געווען. זי האָט אים דערציילט אַז מעקן האָט מען אַריינגעוואָרפן אין „לאָך" און אַז הענדערסאָנען האָט מען נאָכן פאַרהער אַוועקגעפירט אין שפּיטאָל.

דאָס מיידל האָט זיך אָפּגעשטעלט אויף פאַרשיידענע פרטים, וועלכע זענען איר פון דאָרטן איבערגעגעבן געוואָרן. פעטערן האָט געשוידערט, ער האָט נאָך גוט געדענקט דעם טעם פון פאַרדוגר פון „דריטן גראַד". ער האָט זיך אָבער נישט געפּרוּווט זי צו באַרויִקן, פאַרקערט ער איז געגאַנגען מיט איר צוזאַמען הין און צוריק איבערן צימער און האָט איר געשילדערט וואָס אַ מענטש שפּירט בעת מעשה, ווען מען דרייט אים אויס זיינע פינגער אויף הינטן, ווען מען ברעכט אים זיין האַנט. ער האָט אויך דערציילט ווי נאַס און שרעקלעך אין „לאָך" איז. מיט זיין דערציילן האָט ער געהאָפט אַרויסצוברענגען פון געדולד די רויטע און אַזוי אַרום אפשר ווירקן אויף זיי, אַז זיי זאָלן טאָן דאָס, וואָס גיווני האָט געוואָלט. אין פאַרוואָס זאָל מען טאַקע נישט באַפאַלן די תפיסה און נישט באַפרייען די אַרעסטירטע.

אַראַ רוט האָט געזאָגט, אַז דאָס וואָלט געווען אַן אומזין. מען וואָלט אפשר געדאַרפט נעמען פעטער און גיין איבער די גאַסן און פּראָטעסטירן קעגן פייניקן מענטשן, וועלכע זענען אין קיין שום זאַך נישט שולדיק. די פּאָליצײ וועט זיכער איבערפאַלן די דעמאָנסטראַנטן, דער המון וועט, מסתמא נאָכטאָן איר ביישפּיל, מען וועט אפשר עטלעכע פון אונז אויף שטיקער צעריסן, אָבער מען קען נישט שווייגן, עפּעס מוז געשען. דאָנאַלד גאָרדאָן ווידער האָט געזאָגט, אַז דאָס וועט בלויז שטערן דער אַגיטאַציע. וואָס מען וואָלט יאָ געמוזט טאָן איז — דאָס אָרגאַניזירן אַ שטרייק. מען דאַרף אַוועקשיקן דעפּעשן אין די סאָציאַליסטישע צייטונגען,

מען דאַרף זען צונויפֿקלײַבן געלט און אין משך פֿון דרײַ טעג צוזאַמענצורופֿן אַ גרויסן מאַסן־מיטינג, װענדן זיך צו אַלע פּראָפֿעסיאָנעלע פֿאַרײנען און זען, אפֿשר װעט מעגלעך זײַן צו אָרגאַניזירן אַ גענעראַל־שטרײַק.

פּעטער איז אַװעק פֿון דאָרטן אַ ביסל אַן ענטױשטער. זײַנע פֿאָרשלאָגן זענען נישט אָנגענומען געװאָרן. ער איז געגאַנגען באַריכטן װעגן דעם גיװאַניען. צו זײַן גרױס חידוש איז אָבער גיװאַני דערפֿון גאָרנישט געװען צעטראָגן. ער האָט געזאָגט, אַז אַלץ גײט װײַטער גוט און ער האָט שױן אַ פּלאַן װי אַזױ פֿאַרטיק צו װערן מיט דער חבֿרה. דערנאָך האָט ער פּעטערן דערצײלט גאָר אַ מאָדנע מעשׂה.

פּעטער האָט די גאַנצע צײַט געלײענט װעגן די דײַטשע שפּיאָנען. ער האָט זיך אָבער דערצו קײן מאָל ערנסט נישט באַצױגן; די מלחמה האָט זיך שױן געצױגן אַ לאַנגע צײַט, פּעטער האָט נאָך קײן אײן מאָל נישט געזען קײן דײַטש גאָלד, הגם װעגן װעלכע מען האָט אַזױ פֿיל גערעדט. די רױטע זענען געװען זײער אָרים, יעדערער פֿלעגט זיך מוזן אָפּזאָגן פֿון דאָס נויטיקסטע, כּדי צו געבן אַביסל געלט אױף אַגיטאַציע־צװעקן. איצט אָבער האָט אים גיװאַני גאַנץ ערנסט געזאָגט, אַז אין אַמעריקען־סיטי געפֿינט זיך דעם קײזערס אַן אַגענט: די רעגירונג האָט אים שױן כּמעט אין איר האַנט. גיװאַני װײסט אָבער, אַז אײדער דער אַגענט װעט אַרעסטירט װערן, זאָל מען נאָך אַרױסקריגן בײַ אים געלט אױף דער אַרבעטער־באַװעגונג.

עס איז איבעריק געװען אױפֿצוװײַזן פּעטערן װי װײַט װיכטיק דאָס איז געװען. קױם װעלן די רעגירונגס־אױטאָריטעטן קענען דערװײַזן, אַז די אַגיטאַציע פֿאַר קאָרמיקן און די איבעריקע אַרעסטירטע װערט געפֿירט פֿאַר דײַטש געלט, װעלן דאַמאָלט באַרעכטיקט װערן אַלע מיטלען, װאָס װעלן קענען זײ אָנגענומען װערן, אפֿשר קען פּעטער אָנװײַזן גיװאַניען אַ דײַטשן סאָציאַליסט, װעלכער װאָלט זיך געלאָזן איבעררעדן אַרײַנצוגײן אין אונטערהאַנדלונגען מיטן דײַטשן אַגענט און זען אַרױסצוקריגן בײַ אים געלט אױף אַ גענעראַל־שטרײַק אין אַמעריקען־סיטי? ס׳װערן גראָד איצט אַװעקגעשטעלט עטלעכע פֿאַבריקן אױף אױסצואַרבעטן אַמוניציע און אַן אַלגעמײנער שטרײַק װאָלט זײער צונוץ געקומען דעם שונא. בשעתן הובער־פּראָצעס האָבן געפּפּים מענטשן זײער אַ סך געטון װעגן דעם, אַז דײַטשן זאָלן געבן געלט אױף דער פֿאַרטײדיקונג. דאָס האָט זיך זײ אָבער בשום אופֿן נישט אײַנגעגעבן; איצט איז אָבער דאָ אַ סך אַ בעסערע געלעגנהײט.

פּעטער האָט זיך דערמאָנט אין אײנעם אַ חבֿר אַפּפּעל, װעלכער איז געװען אײנער פֿון די ראַדיקאַלסטע סאָציאַליסטן און דערצו נאָך, װי דאָס רוב די דײַטשן, זײער אַ הײסער פּאַציפֿיסט. אַפּפּעל האָט געאַרבעט אין אַ בעקערײַ, זײַן פּנים איז תּמיד געװען אײַנגעשמירט אין מעל און װײַס װי דער טײג, װעלכן ער האָט געקנאָטן. ער פֿלעגט אָבער װערן רױט װי צונטער, װען ער פֿלעגט אָנהײבן צו באַשולדיקן די סאָציאַל־פּאַטריאָטן, אַז זײ װילן איבערגעבן ענגלאַנד די הערשאַפֿט איבער דער װעלט. גיװאַני האָט געזאָגט

אַז ער שיקט תּיכּף אַ מענטשן צו אָפּשטעלן אין יענער וועט זען צו ווירקן אויף אים, אַז ער זאָל זיך פֿאַרבינדן מיטן קייזערס אַגענט. פּעטער האָט אַליין געוואָלט גיין דער מענטש מיטן פּנים פֿון אַ שטשור, האָט עס אָבער נישט דערלויבט; פּעטער איז אַ צו וויכטיקער מענטש. מען טאָר נישט ריזיקירן מיט אים אויף אַזאַ מין זאַך. בײַ אָפּשטעלן קען זיך דאָך נאָכאַמאָל דערוועקן אַ חשד.

56

פֿון נעוו האָט פּעטער באַקומען אַ קורצן בריוו, אין וועלכן זי איז אים מודיע, אַז זי איז שוין אָנגעקומען אויף איר נײַער שטעלע און אַז אין גיכן וועט זי אים ווידער שרײַבן. אַ צופֿרידענער איז פּעטער אַוועקגעגאַנגען צו זײַן אַרבעט.

הגם מצד דער רעגירונג איז אַלץ געטאָן געוואָרן, כּדי צו שטערן די סאָציאַליסטן אין זייער טעטיקייט, האָבן די פֿינדעסטהייגן אַוועקגעשטעלט זיך גאָר אַ ברייטע אַרבעט און געהאַט אַ מוראדיקן ערפֿאָלג. ממש ווי דורך אַ כּישוף־מאַכט פֿלעגן זיך אויף יעדער פֿאַרזאַמלונג באַווײַזן גאַנצע פּעק בלעטלעך, וועלכע פֿלעגן פֿאַנאַנדערגעטיילט און פֿאַרשפּרייט ווערן נאָך איידער די פּאָליצײַ פֿלעגט קומען. נישט ערגער איז געווען אַוועקגעשטעלט די מונדלעכע אַגיטאַציע. אין די אָוונטן פֿלעגן אויף די אַרבעטער־טריבונעס אײַנע נאָך די אַנדערע הייזעריק ווערן רעדנער, דערציילנדיק וועגן דעם פֿאַר קאַרמיק, און אַחוץ דעם האָט זיך נאָך אין דער „אין סענט צײַטונג" פֿון אַמעריקען־סיטי וועלכע פֿלעגט זיך תּמיד חבֿרן מיט די אַרבעטער, געווען געדרוקט אַן אַרטיקל, אין וועלכן עס איז באַוויזן געוואָרן מיט כּלערליי פּרטים, אַז די גאַנצע פֿאַרשווערונג איז אַן אונטערגעשטעלטע זאַך, און דערצו נאָך האָבן זיך די רויטע דערוווּסט, אַז זייערע בריוו ווערן אויפֿגעעפֿנט און נישט אַוועקגעשיקט לויטן אַדרעס און זיי האָבן געמאַכט אַ שרעקלעכן טומל, זיי האָבן געטענהט, אַז דאָ גייט, וועגן פֿרײַהייט פֿון וואָרט.

אין דעם אָוונט האָט געזאָלט פֿאָרקומען דער מאַסן־מיטינג. דער לייט־אַרטיקל אין „טײַמס" האָט מיט גרויס אויפֿרעגונג געפֿאָדערט פֿון דער מאַכט, אַז די פֿאַרזאַמלונג זאָל פֿאַרבאָטן ווערן. פֿאַרענדיקט האָט זיך דער אַרטיקל מיט די ווערטער: „נידער מיט דער רויטער פֿאָן". ווען פּעטער האָט אים איבערגעלייענט, איז פֿאַר אים געווען קלאָר, אַז נאָר אַזאַ אַרטיקל וועט קיין שום בלוט־רייניגער, הונדערט־פּראָצענטיקער אַמעריקאַנער נישט קענען בלײַבן שטיין מיט צונויפֿגעלייגטע הענט. ער וועט מוזן איבערגיין צו מעשׂים.

דעם דאָזיקן געדאַנק האָט פּעטער אַרויסגעזאָגט פֿאַר גיווניען, ווען ער האָט זיך שפּעטער באַגעגנט מיט אים. גיווני האָט אים אויף דעם געענטפֿערט: „דאַגהט נישט, מיר וועלן שוין עפּעס טאָן. האָט נאָר אַביסעלע געדולד". און גיווני האָט אַפּנים נישט גערעדט אומזיסט. נאָך מיטאָג האָט זיך אין די צײַטונגען באַוויזן אַ ידיעה, אַז דער בירגערמייסטער פֿון אַמעריקען־סיטי האָט געשיקט אָנזאָגן די אײַגנטימער פֿון זאַל, ווו דער מיטינג האָט געזאָלט פֿאָרקומען, אַז זיי וועלן טראָגן די פֿאַראַנטוואָרטלעכקייט פֿאַר אַלע אויפֿהעצערישע, רעוואָלוציאָנערע אויסרופֿן,,

וואָס עס וועלן געמאַכט ווערן בשעת דער פֿאַרזאַמלונג. אַחוץ דעם איז פֿאַרבאָטן געוואָרן די בירגער צו קלייבן זיך אויפֿן גאַס. און עס איז אָנגעוויזן געוואָרן, אַז פּאָליציי וועט זיך געפֿינען אויפֿן אָרט, כּדי צו שיצן דעם געזעץ און די אָרדענונג.

נאָך אַזאַ התראה האָבן זיך די אייגנטימער פֿון זאַל אָנגעהויבן צו וואַקלען, צי זאָלן זיי אים פֿאַרדינגען. פּעטער איז אָוועקגעלאָפֿן אין ביוראָ פֿון „פֿאָלקס-ראַט". דאָרטן איז געווען אַ געוואַלדיקע מהומה. די סאָציאַליסטן האָבן בשום אופֿן נישט געקאָנט קריגן קיין אַנדער זאַל אויף אַ פֿאַרזאַמלונג. פּעטער האָט זיך צוגעהערט צו אַלץ, וואָס קומט פֿאָר און ווי נאָר ער פֿלעגט האָבן עפּעס אַ נייעס, פֿלעגט ער תּיכּף אָוועקלויפֿן אין אַ טעלעפֿאָן-בײדל און איבערגעבן דאָס גיכנייען. און ער ווידער פֿלעגט זיך גלייך פֿאַרשטענדיקן מיט געפּפּין. וועגן דער מעשה מיטן זאַל, האָט זיך געפּפּי געווענדעט צום סעקרעטאַר פֿון דער האַנדלס-קאַמער, יענער האָט אַרויסגעפֿאָדערט צו זיך די באַלעבאַטים פֿון די זאַלן און מען האָט זיך באַמיט צו ווירקן אויף זיי דורך פֿאַרשיידענע מיטלען: אויף וועלכן דורך אַ דירעקטאָר פֿון אַ באַנק, וועלכער האָט געהאַט אַ היפּאָטעק אויף זייער הויז און אויף וועמען דורך אַ דירעקטאָר פֿון אַ סימפֿאָנישן אָרקעסטער, וואָס פֿלעגט דאָרטן געבן זיינע קאָנצערטן. נאָר ווי דאָס זאָל נישט זיין יענעם אוונט איז שוין קיין מיטינג נישט פֿאָרגעקומען.

צוליב דער זעלביקער סיבה האָבן אויך אין די נאָענטסטע אוונטן נישט געקאָנט צושטאַנד קומען קיין שום מיטינגען. אין דער צייט האָט געפּפּיס אַגענטור באַוויזן אַרויסצושלעפּן די געשיכטע מיטן דייטשן שפּיאָנאַזש. אין אַ שיינעם פֿרימאָרגן איז די ערשטע זייט פֿון „טיימס" געווען פֿול מיט דער סענסאַציאָנעלער ידיעה אַז אין אַמעריקען-סיטי איז אַרעסטירט געוואָרן אַ געוויסער קאַרל פֿאָן שטרעבונג, דעם דייטשן קאַנצלערס אַ קרוב, און אַגענט פֿון דער דייטשער רעגירונג. אָנגעגעבן האָט ער זיך ווי אַן אַגענט פֿון שוועדישע מאַשינען. אין דער אמתן אָבער האָט ער פֿינאַנסירט אַ באָמבע-פֿאַרשווערונג קעגן אַן אַמוניציע-פֿאַבריק. מיט אים צוזאַמען זענען אַרעסטירט געוואָרן דריי פֿון זיינע מיטהעלפֿער און מען האָט ביי זיי געפֿונען זייער אַ סך וויכטיקע דאָקומענטן. צוזאַמען מיט אַ רייע אַנדערע וויכטיקע ידיעות, האָט זיך אויך לויט די דאָקומענטן איינגעגעבן פֿעסטצושטעלן, אַז שטרעמע איז געשטאַנען אין אַ פֿאַרבינדונג מיט אַ דייטשן עקסטרע-לינקן סאָציאַליסט, מיט אַ באַאַמטן פֿון פֿאַריין פֿון ברויט און צוקער-געבעק-אַרבעטער, זיין נאָמען איז ערנסט אַפּפּעל. און ווי עס איז שוין גאַנץ געניו באַוווּסט, האָט דער דאָזיקער אַפּפּעל גענומען ביים אַגענט געלט, האָט עס פֿאַנאַנדערגעטיילט צווישן עטלעכע דייטשע רויטע און זיי האָבן עס איבערגעגעבן אין פֿאַרטיידיקונגס-פֿאָנד אויף צו דריקן אויפֿרופֿן צום גענעראַל-שטרייק.

פּעטערס האַרץ האָט געציטערט פֿון אויפֿרעגונג — אָט, וואָס פֿאַר אַ שטיקל אַרבעט ער האָט דורכגעפֿירט! נאָר דערמיט האָבן זיך נאָך נישט פֿאַרענדיקט פּעטערס איבערלעבונגען פֿאַרן טאָג. ווען ער איז שפּעטער נאָכן עסן אַרויס אין

גאַס, אַביסל זיך דורכגיין, זענען אויף די גאַסן פול געווען מענטשן, פאָנען האָבן אימעטום געפלאַטערט און עס האָט אויסגעזען ווי אין טאָג פון דער מלחמה־מאַניפעסטאַציע. דאָס האַרץ האָט ביי פעטערן אָנגעהויבן שטאַרק צו קלאַפּן און אַ מאָדנע אימה האָט אים אַרומגעכאַפּט. פאַר זיינע אויגן איז אים געשטאַנען דער אַלטער באָמבע־אַטענטאַט און עס האָט זיך אים פאַרגעשטעלט אַ נייער; די אויפגערעגטע, צעהיצטע פנימער פון דער מענטשן־מהנה, איר התלהבות זענען אָבער געווען אַזוי אָנשטעקנדיק, אַז פעטער האָט איר נישט געקאָנט ביישטיין, ער איז מיטגעשלעפּט געוואָרן און האָט זיך פאַרגעסן אָן אַלץ. אין דאָ האָט זיך נאָך באַוויזן אַ מוזיק־קאַפּעלע, עס האָבן אַ דונער געטאָן די אויפמונטערנדיקע, קריגערישע קלאַנגען פון אַ מיליטערישן מאַרש און עס האָבן זיך אַ שאָט געטאָן סאָלדאַטן יונגע בחורים, אַלע אָנגעטאָן אין כאַקי־קאָליר, איבער דער גאַנצער לענג פון דער גאַס, איינס אין איינס, אַ רייע נאָך אַ רייע, אַלע מיט שווערע רוקזעק אויף די פּלייצעס, מיט שפּאָגל־נייע ביקסן ביי דער זייט. טראַב, טראַב, טראַב! האָט צוגעקלונגען אין דער לופט. אונזערע יונגלעך! אונזערע העלדישע יונגלעך! געבענטשט זאָלן זיי זיין פון גאָט!

דאָס זענען געווען דריי פּולקן פון דער 23־טער דיוויזיע, וועלכע זענען געקומען אַהער פון לאַגער „לינקאָלן", כדי צו זעצן זיך אויף די שיפן. אייגנטלעך וואָלטן זיי געקאָנט אָפּפאָרן פון לאַגער און זיי האָבן גאָר נישט געדאַרפט קומען אין שטאָט, נאָר דער עולם האָט נישט אַנ־דעריש געוואָלט זען די סאָלדאַטן און זיי האָבן זיך אַראָפּגעלאָזן אַהער מיט מוזיק, פאָנען און אַ גאַנצע מהנה צעהיצטע, התלהבותדיקע באַגלייטער. צוויי רייען מענטשן, וועלכע האָבן זיך געצויגן אין אַ סוף, האָבן משוגע פון פּאַטריאָטיזם, שרייענדיקע, זינגענדיקע, זענען זיי געלאָפן נאָך די סאָלדאַטן און געפּאַטשט אין דער הויך מיט זייערע טיכלעך און קאַפּעלושן. די גאַנצע גאַס איז פאַרוואַנדלט געוואָרן אין אַ משונהדיקן פראָנטער אין אַ מין פיבער־חלום.

פעטער האָט זיך צוגעקוקט צו די רייען, האָט זיך צוגעהערט צו זייער מאַרשירן נאָכן טאַקט, צום קלאַפּן פון זייערע טריט. ער האָט אַריינגעקוקט אין די יונגע, יינגלשע פנימער, האָט געזען, ווי זייערע אויגן קוקן שטאָלץ און ערנסט און מרדיק אַריין, אַזוי ווי זיי וואָלטן פילן, אַז דאָס איז דאָס לעצטע מאָל, וואָס זיי זעען זייער געבורט־שטאָט, אַז פון דער נסיעה וועלן זיי זיך שוין נישט אומקערן צוריק. אונזערע יינגלעך! געבענטשט זאָלן זיי זיין פון גאָט! פעטער האָט זיך שווער נישט פאַנאַנדערגעוויינט. אַ געפיל פון דאַנקבאַרקייט האָט אים אַרומגעכאַפּט. די דאָזיקע מענטשן גייען דאָך פאַרטיידיקן דאָס לאַנד! ער האָט צונויפגעדריקט די פויסטן, פאַרביסן די ציין און האָט פון דאָסניי באַשלאָסן: די שלעכטע מענטשן, די וואָס זענען קעגן דינסט, די פּאַציפיסטן, די בינטאָוושטשיקעס, די וואָס ווילן זיך נישט באַטייליקן אין דער רומפולער אונטערנעמונג, דאַרפן באַשטראָפט ווערן.

פּעטער איז אַוועק אין „אַמעריקאַן-הויז" און האָט באַקומען פֿון גרינייען אַן אַרבעט, וועלכע האָט זעלטן גוט גע-פּאַסט צו זיין שטימונג. עס איז געקומען די צייט פֿון מעשׂים, האָט געזאָגט דער מענטש מיטן פּנים פֿון אַ שטשור. דער עקזעקוטיוו-קאָמיטעט פֿון דעם י. וו: וו: האָט זיך געווענדעט נאָך הילף צו אַלע לאַנד-אָרגאַניזאַציעס. היינט אָוונט דאַרף זיין אַ זיצונג פֿון עקזעקוטיוו-קאָמיטעט. פּעטער דאַרף זען ווי ניט איז צוזאַמענצו-קומען מיטן סעקרעטאַר און אַרויסקריגן ביי אים, ווי עס דאַרף פֿאָרקומען די זיצונג. דערנאָך דאַרף ער פּרובירן ווירקן אויף אים, אַז עס זאָלן צוגעלאָזן ווערן אַנדערע מיטגלידער אויך, אָדער סתּם אַלגע-רויטע. די געשעפֿט-מענטשן פֿון שטאָט פּלאַנעווען אויף דעם אָוונט עפּעס גאָר אַ גרויסע זאַך. די יונגע מיטגלידער פֿון האַנדלס-קאַמער, פֿון סוחרים- און פֿאַבריקאַנטן-פֿאַריין האָבן אויסגעאַרבעט אַ גע-היימען פּלאַן, און איצט האַנדלט זיך נאָר וועגן דעם צוזאַמענצוקלייבן אַלע רויטע אויף איין אָרט.

פּעטער איז אַוועקגעגאַנגען. אויף זיין גליק איז דער סעקרעטאַר גרעדי גראָד געווען אויפֿן אָרט. בכלל איז מיט אים פּעטער ניט זייער שטאַרק צופֿרידן געווען. דער יונגער אירלענדער האָט גע-האַט אַ טבֿע אַזוי גוט צו באַהאַלטן די פּאַרטיי-ביכער און די צעטלען פֿון די מיטגלידער, אַז פּעטער האָט זיי בשום אופֿן ניט געקאָנט אַרויסקריגן. אָבער היינט האָט ער אים זייער געדאַרפֿט האָבן און ער האָט זיך שטאַרק דערפֿרייט מיט אים. פּעטער האָט געבראַכט די נייעסטע ידיעות, האָט דערציילט וועגן מעקן, וועגן הענדערסאָנען און זיין אויפֿרעגונג און בשעת מעשׂה געווען אַזוי שטאַרק, ער איז געווען אַזוי צאָרנדיק אויפֿגעבראַכט אַז דער סעקרעטאַר האָט אים פּשוט, כּדי צו דערווייזן, אַז די זאַך ווערט ניט פֿאַרשוויגן, דערציילט וועגן דער פֿאַר-זאַמלונג און ווי זי קומט פֿאָר. דאַמאָלסט האָט פּעטער געזאָגט, אַז לויט זיין מיי-נונג וואָלט מען זיך ניט געדאַרפֿט באַ-גנוגענען מיטן עקזעקוטיוו-קאָמיטעט. מען וואָלט געדאַרפֿט איינלאַדן אַ גרעסערע צאָל חבֿרים און זיך צוזאַמען מיט זיי מישבֿ זיין, ווי אַזוי אַוועקצושטעלן דעם טראַנס-פּאָרט פֿון דער פּראָטעסט-ליטעראַטור; מען טאָר ניט פֿאַרגעסן, אַז מיט דער פּאָסט קען מען זיך שוין איצט ניט אַזוי באַנוצן ווי פֿריִער. און בכלל זעט ער ניט קיין פּעולה, פֿון די רעזאָלוציעס פֿון עקזעקוטיוו-קאָמיטעט. מען דאַרף זען, אַז די מיטגלידער גופֿא זאָלן עפּעס טון. עס מוז אָרגאַניזירט ווערן אַ וועלכע ניט איז אַקציע. גרעדי האָט געזאָגט, אַז ער איז אין גאַנצן מסכּים מיט פּעטערן און ער וועט טאַקע דאָס מאָרגן געבן צו וויסן, וועגן דער פֿאַרזאַמלונג אַלע אַקטיווע מיט-גלידער און סימפּאַטיקער. נאָר אַזוי ווי עס איז שוין געווען ווייניק צייט האָט ער געבעטן פּעטערן, אַז ער זאָל אים העלפֿן אָנזאָגן אַ טייל מיטגלידער און האָט אים גלייך אויפֿן אָרט איבערגעגעבן אַ צעטל.

זעקס אַ זייגער פֿאַרנאַכט איז פּעטער אַוועק מיט זיינע אינפֿאָרמאַציעס צו גרי-נייען. דאָרטן האָט אָבער געוואַרט אויף

אים אַן אומגליק, אויף וועלכן ער האָט זיך גאָרנישט געריכט.

— איר מוזט אַליין אויך גיין אויף דער פאַרזאַמלונג, האָט אים געמאלדן דער „שטשור“. עס טאָר אויף אייך נישט פאַלן קיין שום השד.

— רבונו של עולם! האָט זיך פּעטער אָפּגערופן אַ צעמישטער. וואָס פאַרט וועט געשען אויף דער פאַרזאַמלונג?

— שרעקט זיך נאָר נישט. אייך וועט מען גאָרנישט טאָן. איך בין אין דעם, איר קענט זיך אויף מיר פאַרלאָזן! האָט דער „שטשור“ געענטפערט מיט אַ שמייכל.

די פאַרזאַמלונג האָט געזאָלט פאָרקומען בײַ יודע רוט אין שטוב; גיזני האָט געבעטן, אַז פּעטער זאָל אים מער אָדער ווייניקער פאַרשטעלן ווי זעט אויס די דירה. פּעטער האָט זיך דערמאָנט, אַז הינטער די צימערן איז געווען אַ קאָרידאָר און דאָרטן איז געשטאַנען אַ גרויסער וועש-אַלמער. גיזני האָט אים געראָטן, אַז ווי נאָר עס וועט זיך אָנהויבן דער טומל זאָל ער זיך תיכף אַריינשפּאַרן טאַקע אין אָט דעם אַלמער. גיזוני וועט שוין דאָרטן זיין, ער וועט זיך גלייך וואַרפן אויף פּעטערן, וועט זיך כלומרשט מאַכן ווי ער וואָלט אים שלאָגן אין דער אמתן אָבער וועט ער אים פאַרהיטן פון גורל, וואָס וועט דערוואַרטן אַלע איבעריקע. פּעטערס קני האָבן געציטערט. ער האָט בשום אופן נישט געוואָלט איינגיין אויף דעם. וואָס וועט ווערן פון פּעטערן טאָמער וועט עפּעס טרעפן מיט גיזנייען, אָדער ער וועט סתם קומען אַ ביסל צו שפּעט? גיזני האָט אים באַרויקט. פּעטער איז אַ צו טייערער מענטש מיט זיין לעבן וועט מען נישט ריזיקירן. ער וועט בלי שום ספק זיין אויפן אָרט צו דער ריכטיקער צייט, פּעטער דאַרף בלויז שרעקלעך שרייען און זיך מאַכן חלשן. מען וועט אים שוין פון דאָרטן אַוועקטראָגן, אַריינפּאַקן אין אַן אויטאָמאָביל און ער וועט זיין אויסער יעדער סכנה.

פּעטער איז אָבער געווען אַזוי צעטראָגן, אַז ער האָט אַפילו נישט געקאָנט עסן. אַ צעטומלטער האָט ער זיך אַרומגעשלעפּט איבער די גאַסן, גערעדט צו זיך אַליין, זיך באַמיט צו הייבן דעם אייגענעם מוט. אַ לאַנגע צייט נאָכאַנאַנד איז ער געשטאַנען אויף איין אָרט, האָט באַטראַכט די אַמעריקאַנער פענער, דערנאָך האָט ער אַפּאָר מאָל אויפמערקזאַם איבערגעלייענט די אָוונט-אויסגאַבע פון „טיימס“, ביז עס האָט ווידער סוף כל סוף אויפגעפלעמט אין אים דער פּאַטריאָטישער פייער. אַז בשעת ער האָט זיך דערנענטערט צו דער דירה פון דער קליינער פאַרזעניש, וואָס שרייבט פּאַציפיסטישע לידער, האָט ער געהאַט דעם געפיל, ווי ער וואָלט באמת געווען אַ סאָלדאַט, וואָס גייט אויף מלחמה.

אין שטוב ווען פּעטער איז געקומען זענען שוין געווען: אַהרן רוט, איר מוטער אַן אַלטע אויסגעטריקנטע דאַמע, וועלכע האָט גאָרנישט געוווסט וועגן די געשעענישן, וואָס האָבן אויפגעטרייסלט די וועלט, אַחוץ אַ שוועסטערקינד אַן אַלטע פריילין אַ לערערין, די סעקרעטאַרין פון „פאָלקס-ראַט“, מרים יאַנקאָוויטש, סעדי טאַר און דאָנאַלד גאָרדאָן. אויפן וועג האָט פּעטער באַגעגנט טאָם

דאַן אין דער טריעריקער דיכטער האָט אים דערציילט, אַז ער האָט שוין אָנגעשריבן וועגן מעקן אַ ליד. גלייך נאָך זיי איז געקומען גרעדי, די קעשענעס פול אָנגעשפּאַרט מיט פּאַפּירן.

גרעדי איז געווען אַ הויכגעוואַקסענער אימפּולסיווער אירלענדער מיט אַ פּאָר מונקעלע לעבעדיקע אויגן. אין דער באַוועגונג איז ער געווען דאָס, וואָס די סאָציאַליסטן רופן „דזשומי היגענס", אַ מענטש וואָס פּלעגט נעמען אויף זיך אַלע שווערע און לאַנגווייליקע אַרבעט, וואָס פאָדערט זיך אין באַוועגונג, ער איז תמיד אויפן אָרט, תמיד גרייט אַרויפצונעמען אַ נייע משא אויף זיינע פּלייצעס. גרעדי האָט אין גרינט גענומען, פון די סאָצ. נישט געהאַלטן, געגלויבט האָט ער בלויז אין דער טעטיקייט פון דער פּראָפעסיאָנעלער באַוועגונג. דאָס האָט אים אָבער נישט געשטערט צו זיין אַ „דזשומי היגענס" און ער האָט געזאָגט, אַז פּעטער איז אויך אַזאַ איינער. פּעטער האָט דעם דאָזיקן נאָמען אויפגענומען מיט אַ שמייכל. אַ „דזשומי היגענס" דאָס איז דאָס לעצטע זאַך אויף דער וועלט, וואָס פּעטער וואָלט געקאָנט זיין. פּעטער האָט זיך פאַרנומען אויפן וועג, וואָס פירט צו אַ רייכן, אַ זעלבשטענדיקן לעבן. עס איז אים גאָר אין קאָפּ נישט אַריינגעפאַלן, אַז ביי די ווייסע קענען אויך זיין פּונקט אַזעלכע דזשומי היגענס ווי עס זענען דאָ ביי די רויטע.

גרעדי האָט אַרויסגעצויגן פון קעשענע זיינע פּאַפּירן און האָט זיך גענומען מישב זיין זיך מיט דאָנאַלד גאָרדאָן וועגן סדר-היום. פון דער צענטראַלע פון י.וו.וו., האָט ער באַקומען אַ דעפּעשע, אַז וועלכער מען זאָגט אים צו הילף, ער האָט זיך אַרומגעטראָגן מיט איר איבערן צימער, האָט איר אַלעמען באַוויזן און זיין פּנים האָט בשעת מעשה געלויכטן פון שטאָלץ. דערנאָך האָט ער איבערגעגעבן, אַז אויף דער פאַרזאַמלונג וועט קומען בעד קענער — אַ באַרימטער אָרגאַניזאַטאָר, וועלכער איז צוזאַמען מיט קאַרמאַקן געווען אין נאַפט-ראַיאָן. ווי ער גיט איבער האַלט דאָרט ביי די אַרבעטער ערב אַ גראַנדיעזן שטרייק. אין דער צייט, וואָס ער האָט אַזוי דערציילט איז אונטערגעקומען די פרוי דזשעניגס, אַן אומגליקלעכע קראַנקע פרוי, וועלכע האָט געליטן אויף אַ ראַק און וועלכער דער מאַן האָט זי געוואָלט גטן דערפאַר, וואָס זי האָט געגעבן דעם י.וו.וו. געלט. מיט איר צוזאַמען איז געקומען אַ הויכער, שטאַרקער מאַשיניסט, וועלכער האָט פאַרלאָרן זיין שטעלע דערפאַר, וואָס ער האָט צופיל גערעדט וועגן די נויטיקייט פון אַ באַלדיקער אַקציע. ער האָט אַרויסגעצויגן פון קעשענע אַ נומער פון דער „אָוונט-טעלעגראַם" און האָט פאַרגעלייענט דעם לייט-אַרטיקל, ווי עס איז דערוויזן געוואָרן, אַז די „באַלדיקע אַקציע" איז אַלץ איינס, וואָס וואַרפן באָמבעס. וואָס פאַר אַ געמיינע ליגנער דאָס זענען, האָט ער זיך אָפּגערופן, זיי סטראַשענען, אַז זיי וועלן אַליין אָנהויבן אַן אַקציע. נו, זאָלן זיי שוין אָנהויבן, ווער לאָזט זיי נישט. ווי לאַנג וועלן זיי די היטער פון געזעץ און אָרדענונג זיך נאָך קלייבן מיט זייער אַקציע?

58

ווען עס זענען שוין געווען צוזאַמענגעקליבן אַ מענטשן דרייסיק, איז מען צוגעטרעטן צו באַטראַכטן דעם סדר־היום. דאָס ערשטע וואָרט האָט באַקומען גרעדי; ער האָט געזאָגט: עס איז פֿאַר אַלעמען קלאָר, אַז די רעגירונגס־פֿאַרשטייער האָבן אויסגעקלערט דעם באָמבע־אַטענטאַט, כּדי צו האָבן אַ תּירוץ פּטור צו ווערן פֿון י. וו. די הויפּט־קוואַרטיר איז געשלאָסן און אַלץ, וואָס האָט זיך דאָרט געפֿינען, שרייב־מאַשינען, ביכער, מעבל, אַלץ איז קאָנפֿיסקירט. עס האָבן זיך דערהערט שאַרפֿע צווישנרופֿן. און אפֿילו די פּאָסט, וואָס די י. וו. שיקט פֿאַנאַנדער איז שוין איצט נישט זיכער. די ליטעראַטור מוז פֿאַנאַנדערגעשיקט ווערן דורכן באַן. מען קעמפֿט דאָך עפּעס פֿאַר דער עקזיסטענץ, קען מען דאָך נישט זיצן אין שווייגן און נישט געבן צו וויסן דעם עולם די פֿאַקטישע זייט פֿון דער לאַגע. מען מוז דאָך זען אויף אַ וועלכן נישט אופֿן אויפֿקלערן דעם אמת. אויב עמיצער האָט וועלכע נישט איז פֿאָרשלאַגן צו מאַכן זאָל ער נעמען אַ וואָרט.

פֿאָרשלאָגן האָבן זיך אָנגעהויבן שיטן פֿון אַלע זייטן; פּעטער איז געזעסן ווי אויף שפּילקעס. פֿאַרוואָס קומען זיי שוין נישט די יונגערע מיטגלידער פֿון האַנדלס־קאַמער און פֿון סוחרים און פֿאַבריקאַנטן פֿאַריין? וואָס טראַכטן זיי זיך, אַז פּעטער וועט זיי דאָ אָפּזיצן אַ גאַנצע נאַכט אַזוי, אַ שרעקעדיקער פֿון פּחד און אַ הונגעריקער?

פּלוצלונג האָט פּעטער אַ שפּרונג געטאָן פֿון שטול. פֿון דרויסן האָט זיך דערהערט אַ געשריי. דאָנאַלד גאָרדאָן, וועלכער האָט געהאַלטן אין מיטן רעדן איז אַנטשוויגן געוואָרן, די פֿאַרזאַמלטע האָבן אָנגעהויבן קוקן איינע אויף די אַנדערע, עטלעכע זענען אויפֿגעשפּרונגען פֿון די ערטער. עס האָבן זיך דערהערט נאָך שטאַרקערע קולות, דער עולם האָט זיך אַ הויב געטאָן פֿון די ערטער און האָט זיך געלאָזט לויפֿן ווער דורך דער פֿאָדער־טיר, ווער דורך דער הינטער־טיר און אַנדערע האָבן זיך גאָר אַ לאָז געטאָן צו די פֿענצטער. פּעטער איז געלאָפֿן אין קאָרידאָר און האָט זיך גלייך אַריינגעפּאַקט אין וועשאַלמער און צוגעדעקט זיך מיט עטלעכע שטיקער וועש. דאָס האָבן אַפּנים באַמערקט נאָך אַנדערע מענטשן און האָבן זיך אַ לאָז געטאָן נאָך אים.

צענויפֿגעדרייט אין דרייען איז פּעטער געלעגן אין זיין פֿאַרבאַהעלטעניש און האָט זיך צוגעהערט צום ווילדן טומל אין שטוב. עס האָט זיך געדוכט, אַז דער אָרט איז פּלוצלינג פֿאַרוואַנדלט געוואָרן אין אַ גיהנום. עס האָט זיך געהערט ווי עס שרייען פֿרויען מיט ווילדע קולות, ווי מענער ראַנגלען זיך און שעלטן, מעבל פֿאַלט און ברעכט זיך, שטעקנס און בייטשן פֿייפֿן אין דער לופֿט און לאָזן זיך אַראָפּ אויף מענטשלעכע קעפּ. נישט מיט קיין שוואַכע כּוחות זענען זיי אַהערגעקומען די יונגע מיטגלידער פֿון האַנדלס־קאַמער, פֿון סוחרים און פֿאַבריקאַנטן־פֿאַריין. זייער צאָל האָט געקלעקט אָנצופֿילן די שטוב, צו פֿאַרשטעלן די טירן, אָפּצוהיטן די פֿענצטער, פֿאַנאַנדערצושטעלן אַ וואַך אין גאָרטן און אויפֿן גאַס, אַזוי אַז קיינער זאָל זיך פֿון זייערע הענט

נישט קענען אויסדרייען.

אין מיטן פון שרעקלעכן ליאַרעם, האָט פעטער מיט אַמאָל דערהערט ווי עס האָבן גענומען שרייען די מענטשן, וואָס זענען געלעגן אויף אים, ער האָט געזען ווי מען האָט זיי איינע נאָך די אַנדערע געשלעפּט און געשליידערט אין דער ערד. און דערנאָך האָבן זיך הענט אַ ציי געטאָן צו אים. ווי אַ וואָרעם האָט ער זיך צונויפגעקאַרטשעט און גענומען שרייען מיט ווילדע קולות. — גלייכצייטיק האָט ער אָבער אַ הויב געטאָן דעם קאָפּ און דערזען פאַר זיך אַ מענטשן אין אַ שוואַרצער מאַסקע. ער האָט גלייך דערקענט גיווניען. קיין מאָל אין זיין לעבן האָט זיך נאָך פעטער אַזוי נישט דערפרייט מיט אַ מענטשלעך פּנים, ווי איצט מיטן פאַרמאַסקירטן „שטשור". גיווני האָט געהאַלטן אַ בייטש אין האַנט און האָט מיט גרויס אימפּעט געשמיסן איבער די וועש לעבן וועלכע פעטער איז געלעגן. הינטער אים זענען געשטאַנען זיינע צוויי מיטהעלפער העמינג און קאַמינגס און האָבן אויך כלומרשט געשמיסן און פעטערן.

דער קאַמף איז גיך פאַרענדיקט געוואָרן. יעדער איינציקער, וואָס האָט געפּרווט שטעלן אַ ווידערשטאַנד איז איינגענומען און צוקלאַפּט געוואָרן. און איצט האָבן זיך עטלעכע אַגענטן, וואָס האָבן גוט געקענט די רויטע, זיך אַלאָז געטאָן צווישן די פאַרווונדעטע, אויסגעזוכט די, וואָס זיי האָבן געדאַרפט און האָבן זיי אָנגעטאָן קייטן אויף די הענט. איינער פון די אַגענטן איז צוגעגאַנגען צו פעטערן. ער איז אָבער גלייך אַ פאַל געטאָן אין חלשות און צוגעמאַכט די אויגן. העמינג האָט אים אַ כאַפּ געטאָן אונטער די הענט און קאַמינגס פאַר די פיס און גיווני האָט אומישנע אַ געשריי געטאָן, אַז אַלע זאָלן הערן: „אָ, דעם חברה־מאַן דאַרפן מיר האָבן. איר זאָלט אים גוט היטן".

זיי האָבן אים אַרויסגעטראָגן אויפן גאַס. אין דער פינסטער האָט ער אַן עפן געטאָן די אויגן און ער האָט דערזען, אַז די גאַס איז פול מיט אויטאָמאָבילן און מען פּאַקט אין זיי די רויטע. פעטערס פריינט האָבן אים אויך אַריינגעזעצט אין אַן אויטאָמאָביל און זענען מיט אים אַוועקגעפאָרן. איצט איז פעטער נאַטירלעך אין גאַנצן געקומען צו זיך און אַלע פיער האָבן זיך אַזוי פאַנאַנדערגעלאַכט, אַז זיי האָבן שיער נישט געפּלאַצט פון געלעכטער. דערנאָך, אַז מען האָט באַרויקט אַ ביסל, האָט מען זיך צופרידענע אָנגעהויבן טיילן איינע מיט די אַנדערע מיט פאַרשידענע פּרטים, וואָס ס'איז זיי איבערגעקומען צו זען. גערדי האָט געקריגן אַ ווונד איבערן סאַמע אויג, זיין גאַנץ פּנים איז אָפּגעפּליצט געוואָרן מיט בלוט. נו, ער האָט דאָך נישט אַנדערש געוואָלט זיין אַ רויטער, נו, האָט מען אים געמאַכט רויט. און אפשר האָט גיווני געזען ווי בעקעלים, דער אַגענט, האָט דעם „בראַדיאַגע־דיכטער", צוהאַקט דעם נאָז? און דער יונגער אַגדען, דעם פּרעזידענטס זון פון האַנדלס־קאַמער, אַ, וואָס ער האָט צואַרבעט. ער האָט נישט געשאָנעוועט נישט מענער, נישט פרויען. ווען די חברטע די יאַנקאָוויטש האָט אים אַ פּאַטש געטאָן, האָט ער איר אַזאַ שלעפּ געטאָן פאַרן ביזים, אַז ער האָט איר שיער די בריסטן נישט אַרויסגעדרייט, אַזוי אַז די

דאַט גלייך אַ געשריי געטאָן און איז געפֿאַלן אין חלשות.

יאָ, מען האָט זיי געגעבן, אָבער דאָס איז נאָך נישט אַלץ. די ריכטיקע אַרבעט וועט נאָך ערשט אָנגעטאָן ווערן היינט ביי נאַכט. זאָלן די פּאַציפֿיסטן פֿאַרזיכן וואָס דאָס הייסט מלחמה. אַז מיטן רויטן טעראָר וועט מען איין מאָל פֿאַר אַלע מאָל מאַכן אַ סוף. אויב פּעטער האָט נאָר חשק, קען ער זיין דערביי. פֿאָרקומען וועט עס הינטערן שטאָט, גאָר ליכטיק איז דאָרטן נישט און אַז פּעטער וועט אָנטאָן אַ מאַסקע וועט אים קיינער נישט דערקענען. פּעטער האָט געזאָגט יאָ. אין זיין בלוט האָבן אויפֿגעברויזט זיינע יעגער־געפֿילן און ביי אים האָט זיך דערוועקט אַ חשק זיי צו באַפֿרידיקן.

59

שטיל האָט דער מאָטאָר געברומט אין דער נאַכט־לופֿט, אין דער צייט ווען דער אויטאָמאָביל מיט אונזערע פֿיר פֿאַרמאַסקירטע איז דורכגעפֿלויגן דורך גאַסן און פֿאָרשטעדט און איז געקומען צו פֿליען אויף אַ ברייטן, פֿרייען פֿעלד. פֿאַר זיי זענען געלאָפֿן אויטאָמאָבילן, הינטער זיי האָבן געפּיפּט אויטאָמאָבילן. אַ שאַרפֿער ווייסער ליכט־שטראָם האָט זיך געצויגן ווייט אין מרחק אַריין. זיי זענען געקומען צו אַ סאָסנע־וועלדל. ריזיקע סאָסנע־בוימער האָבן זיך ווי קלויסטער־זיילן געצויגן אין דער הייך, אונטער זייערע פֿיס האָט זיך אויסגעשפּרייט אַ ברייטער טעפּיך פֿון ווייכן, ברוינעם מאָך. דאָס איז געווען דער גוט באַהאַלטענער אויספֿלוג־אָרט, דער טרעף־פּונקט פֿון די אויטאָמאָבילן.

אַלץ איז געווען צוגעגרייט מיט דער פּינקטלעכקייט, מיט וועלכער עס האָט געקאָנט שטאָלצירן יעדער הונדערט־פּראָצענטיקער אַמעריקאַנער. אַ מענטש אין אַ שוואַרצער מאַסקע איז געשטאַנען אין מיטן וועלדל און אַרויסגעגעבן פֿאַראָרדענונגען דורך אַ מעגאַפֿאָן. די אויטאָמאָבילן זענען אויסגעשטעלט געוואָרן אין אַ גרויסן קרייז. די אויטאָמאָבילן פֿון די דאָזיקע הערן זענען געווען גוט דערצויגענע באַגלייטער, שטיל און געשיקט פֿלעגן זיי זיך צוגליטשן צום אָרט, וווּהין ס'פֿלעגט זיי אָנווייזן די מאַגאַפֿאָן־שטים. פּונקט אַזוי ווי זיי פֿלעגן דאָס טאָן דאַמאָלסט, ווען די יונגע הערן מיט זייערע פֿרויען און כלות פֿלעגן פֿאָרן ערגעץ צו גאַסט אָדער אויף אַ באַל.

אויטאָמאָבילן זענען נאָך אַלץ געקומען און געקומען ביז עס איז שוין כמעט אינגאַנצן קיין אָרט נישט געווען. „נומער איינס!“ האָט דאָ אַ דונער געטאָן אין דער לופֿט. אַ גרופּע מענער איז אַרויס פֿון אַן אויטאָמאָביל און געשלעפּט מיט זיך אַ געשמידטן געפֿאַנגענעם. דאָס איז געווען מיכאל דאַבין, דער יונגער יידישער שניידער, מיט וועלכן פּעטער איז צוזאַמען געזעסן פֿופֿצן טעג אין תּפֿיסה. מיכאל איז געווען אַ ביכער־מענטש, אַ טרוימער, ער האָט נאָך קיינמאָל אין זיין לעבן נישט איבערגעלעבט אַזאַ מין שרעקלעכע סצענע. דערצו נאָך האָט ער געהערט צו יענע ראַסע, וועלכע האַלט זיך נישט אָפּ פֿון אויסדריקן אירע געפֿילן און דערפֿאַר טאַקע איז זי זייער אַנטיפּאַטיש דעם הונדערט־פּראָצענטיקן אַמעריקאַנער. אין דער צייט ווען מען האָט

אים אויסגעטאָן די קייטן, געשלעפּט פֿון אים דעם ראָק און די העמד, האָט ער מוראדיק געקרעכצט און געשריִען.

די פֿאַרמאַסקירטע מענער האָבן אים צוגעשלעפּט צו אַ בוים און מיטן פֿון קרייז, האָבן אים געבונדן די הענט און צוגעבונדן צום שטאַם פֿון בוים. און אַזוי איז ער געשטאַנען אין דער בלענדיקער ליכטיקייט פֿון אימגעפֿער דרייסיק אויטאָמאָביל־לאָמפּן, זיך געדרייט, געקאָרטשעט און געקרעכצט, און דער צייט ווען איינער פֿון די פֿאַרמאַסקירטע האָט אויסגעטאָן זיין ראָק, איז געגרייט זיך צו דער אַרבעט.

ער האָט אַרויסגעצויגן אַ לאַנגען געפֿלאָכטענעם בייטש, וואָס האָט אויסגעזען ווי אַ שלאַנג אין געוואַרט.

— אָנהייבן! האָט אַ הינער געטאָן די מעגאַפֿאָן־שטים; דער בייטש האָט אַ פֿייף געטאָן אין דער לופֿט, האָט זיך אַראָפּגעלאָזן אויף מיכאַילס רוקן און האָט זיך איינגעגעסן אין פֿלייש, אַזוי אַז בלוט האָט אַ שפּריץ געטאָן. אַ געשריי פֿון יסורים האָט דורכגעשניטן די לופֿט. דער קרבן האָט זיך געדרייט און געקאָרטשעט ווי פֿאַר דער גסיסה. און ווידער אַ מאָל האָט אַ פֿייף געטאָן דער בייטש און ווידער האָט זיך דערהערט דער טעמפּער קלאַנג פֿון אויסגעריסענעם פֿלייש און נאָך מער בלוט האָט זיך אַ גאָס געטאָן.

די יונגע מיטגלידער פֿון האַנדלס־קאַמער און פֿון סוחרים־ און פֿאַבריקאַנטן־פֿאַריין זענען געווען זעלטן גוט צוגעפּאַסט צו דער אַרבעט פֿון זייער היינטיקן אָוונט. זיי זענען נישט געווען נישט בלאַס, און נישט מאָגער, נישט שלעכט ערנערט און נישט איבערגעאַרבעט ווי זייערע געפֿאַנגענע. ראָז זענען זיי געווען, אָנגעפֿרעסן און די געזונט האָט געשפּריצט פֿון זיי. עס איז אויסגעקומען, ווי זייערע טאַטעס וואָלטן שוין מיט לאַנגע יאָרן צוריק פֿאַראויסגעזען, די רויטע געפֿאַר און אָנגענומען די נויטיקע מיטלען, ווי אָפּצוהיטן דעם הונדערט־פּראָצענטיקן אַמעריקאַניזם. זיי האָבן דאָ אויף דער פֿרישער לופֿט אויסגעבויט גרויסאַרטיקע קלובן און אַ מין קוואַדראַט־קילאָמעטער אָפּגעגעבן ספּעציעל פֿאַר באַרימטן אַמעריקאַנער ספּאָרט־שפּיל. די יונגע באַלעבאַטישע זין פֿלעגן גלייך נאָך מיטאָג פֿאַרלאָזן די ביוראָען און קאָנטאָרן און אַוועקפֿאָרן אין די פֿעלדער אַנטוויקלען זייערע מוסקולן. דאָרטן פֿלעגן זיי אָפּהאַלטן וועט־שפּילן און שפּעטער דערציילן איינע די אַנדערע פֿון זייערע נצחונות.

דער מענטש אין דער שוואַרצער מאַסקע איז אויך געווען איינער פֿון די איינגעאיבטע. ער האָט נישט פֿאַרלוירן דעם אָטעם, ער האָט געשלאָגן און געשלאָגן ביז וואַנען עס זענען שוין פֿאַרווישט געוואָרן די סימנים און מיכאַילס גאַנצער רוקן איז פֿאַרוואַנדלט געוואָרן אין איין שטיק רויע, בלוטיקע פֿלייש. ביסלעכווייז זענען מיכאַילס קולות אָפּגעשטאָרבן, זיין געראַנגל האָט אויפֿגעהערט, זיין קאָפּ האָט זיך אַראָפּגעלאָזן און אַליין איז ער אַלץ טיפֿער און טיפֿער געזונקען צו דער ערד.

ענדלעך האָט זיך דערהערט די שטים פֿון צערעמאָניע־מייסטער: „האַלט!" דער מענטש מיטן בייטש האָט זיך אָפּגעווישט דעם שווייס פֿון שטערן, אַנדערע צוויי זענען אונטערגעלאָפֿן, האָבן אָפּגעשלעפּט

מיכאַלס קערפּער אַן אַ ווייט און אַ שליידער געטאָן אים אויף דער ערד מיטן פּנים אויף די סאָסנע־נאָדלען.

„נומער צוויי!“ האָט אַ געשריי געטאָן דער צערעמאָניע־מייסטער מיט זיין קלינגעדיקער, באַפעלערישער שטים, ווי ער וואָלט אויסגערופן די טורן פון אַ קאַדריל. פון אַ צווייטן אויטאָמאָביל זענען אַרויס מענטשן און האָבן הינטער זיך געשלעפּט אַן אַנדער געפאַנגענעם. דאָס איז געווען בערט גליקאַן, אַ לאַנד־אַרבעטער, אַ מיטגליד פון עקזעקוטיוו פון י.וו.וו. אין דער צייט ווען מען האָט פון אים אַראָפּגעצויגן זיין בגד, האָט זיך אים איינגעגעבן אַרויסצוציען אַ האַנט, ער האָט איר צונויפגעדריקט אין אַ פויסט און האָט געדראָט מיט איר די אויסגעשטעלטע צושויער, וואָס זענען געשטאַנען הינטער די אויטאָמאָבילן. „פאַרפלוכט זאָלט איר זיין פון גאָט!“ האָט ער אַרויסגעשריען. מען האָט אים גלייך געכאַפּט, נאָך פעסטער צונויפגעבונדן. אַ צווייטער איז צוגעגאַנגען און האָט גענומען דעם ביטש אין האַנט. ביי יעדן קלאַפּ האָט דער קרבן אַן אַנדער קללה אויסגעשריען, אַ פריער אויף ענגליש דערנאָך אויף עפּעס אַ פרעמדער שפּראַך. סוף כל סוף זענען אָבער אויך זיינע קללות אָפּגעשטאָרבן. אַ געדהלשטער האָט ער זיך אַראָפּגעלאָזן, מען האָט אים אָפּגעבונדן און אַוועקגעוואָרפן אויף דער ערד נעבן ערשטן קרבן. „נומער דריי!“ האָט פון דאָסניי אַ הילך געטאָן די שטים פון צערעמאָניע־מייסטער.

פּעטער איז געזעסן אויף דער פאָדערשטער באַנק אין אויטאָמאָביל און געקוקט דורך זיין שוואַרצער מאַסקע. פּעטער האָט פיינט געהאַט די רויטע, האָט געוואָלט, אַז זיי זאָלן באַשטראָפט ווערן, ער האָט זיך אָבער קיין מאָל נישט פאָרגעשטעלט אַזאַ מין בלוטיק בילד, און דעם אינטאָניקן, שטומפּן קלאַנג פון ביטש איבער מענטשלעך פלייש האָט ער אין גאַנצן נישט געקאָנט איבערטראָגן. דאָס איז געווען איבער זיינע קרעפטן.

און צו וואָס איז ער גאָר געקומען אַהער? דאָס וואָס ער האָט דאָ געזען, האָט נישט געהערט צו דעם טייך פון זיין אַרבעט. זיין חוב האָט ער דערפילט. דערמיט, וואָס ער האָט אָנגעוויזן אויף די געפערלעכסטע רויטע. און ווייטער איז ער געווען אַ מענטש פון שכל, אָבער נישט פון געוואַלד.

מיט אַמאָל האָט אָבער פּעטער איבערגעריסן זיינע רעיונות. ער האָט דערזען, מען פירט טאָם דאַגן מיט זיין צוקלאַפּטער נאָז, און אין גאַנצן אימגעריכט פאַר זיך אַליין איז פּעטערן איבער אַ קעלט איבערן לייב. ער האָט פּלוצלונג אַזוי ווי דערפילט, אַז דאַגן איז אים נאָענט. דאַגן איז אפילו געווען אַ ביסל אַ צעהיטער, אַן אויסטערלישער, ער איז אָבער געווען אַ טרייער חבר און אַ וווילער יונג. אייגנטלעך האָט ער דאָך נאָר בלויז געמורמלט, און פון דאָזיקן מורמלען זיינעם האָט ער פערזן צונויפגעשטעלט. ניין, עס איז אַ פאַרזען, אַ טעות. אים טאָר מען נישט שלאָגן! און עס איז געווען אַרגע ווען פּעטער האָט געמוזט באַהאַלטן אין זיך דעם משוגעם פאַרלאַנג, אַרויסצושרייען דאָס אין דער הויך.

דער ריכטער איז געגאַנגען אַ שווייגע-

דיקער, מיט צונויפגעדריקטע ליפּן, אַנ-שערן שיין פון דער וואַסער ליכטיקייט האָט פּעטער דערזען זיין פּנים. און הגם עס איז געווען באַדעקט מיט ברודה און מיט בלוט פאַרגאָסן, האָט מען פונדעסטוועגן געקאָנט אַרויסלייענען פון אים, דעם פעסטן ווילן גיכער צו שטאַרבן, איידער אַרויס צולאָזן אַ קלאַנג פון די ליפּן. יעדעס מאָל ווען דער בייטש פלעגט זיך אַראָפּלאָזן, פלעגט זיין גאַנצער קערפּער אויפגעציטערט ווערן, מען האָט אָבער פון אים קיין פּיפּס ניט געהערט. מער ניט די הענט זיינע פלעגן זיך וואָס ווייטער אַלץ פעסטער אַרומקלאַמערן אַרום בוים. מען האָט אים אַזוי האַנג געשלאָגן ביז דאָס בלוט האָט אָנגעהויבן צו שפּריצן פון בייטש און שטראָמענווייז זיך גיסן איבער דער ערד.

די אויסגערעכנטע געשעפטס-לייט האָבן פונדעסטוועגן מיטגענומען מיט זיך אַ דאָקטאָר, טאָמער וועט מען דאַרפן. און דאָס איז געווען דאָס ערשטע מאָל, ווען דער דאָזיקער דאָקטאָר איז צוגעגאַנגען צום צערעמאָניע-מייסטער און האָט אים עפּעס אַריינגעשושקעט אין אויער. מען האָט דאַנען אָפּגעבונדן. זיינע הענט איז אויסגעקומען אָפּצורייסן פון אים. אויך דעם קרבן האָט מען אַ וואַרף געטאָן נעבן גליקאַנען.

איצט איז געקומען די ריי אויף דאָנאַלד גאָרדאָן, דעם סאָציאַליסטישן קוואַקער. און ער האָט אין דעם דאָזיקן טייוועלשן שפּיל אַריינגעפירט אַ מעלאָדראַמאַטישן מאָמענט. דאָנאַלד איז באמת געווען אַ גלויביקער קריסט. קעגן דער מלחמה האָט ער געקעמפּט מיטן נאָמען פון יעזוס אויף די ליפּן. און דערפאַר טאַקע האָט מען אים נאָך מער פיינט געהאַט. דעם איצטיקן מאָמענט ווי עס ווייזט אויס האָט ער אויך געהאַלטן פאַר אַ פּאַסיקן אויף צו דערמאָנען אָן גאָט. ער האָט אַ הויב געטאָן זיינע צוויי געשמידטע הענט, ווי צו אַ געבעט און האָט מיט אַ רירנדיקער שטימע אויסגעשריען: „פאָטער זאַ זיי מוחל, ווייל זיי ווייסן ניט, וואָס זיי טוען."

לכתחילה האָט זיך דערהערט אַ מורמלען אין דער מחנה. דערנאָך האָט זיך אָנגעהויבן אַ ווילדער געשריי, „גאָט-לעסטערונג! פאַרשטאָפּט אים זיין מויל"! דאָס האָט דאָך גערעדט דער, וואָס האָט פון הונדערטער טריבונעס גערעדט קעגן דער מלחמה און קעגן די, וואָס זענען שולדיק אין איר. און איצט זענען זיי דאָ אַלע געווען די מענטשן, וועלכע ער האָט באַשולדיקט. די הערן פון האַנדלס-קאַמער, די סוחרים און פאַבריקאַנטן, די „בעסטע" מענטשן פון שטאָט. ווי האָט די דאָזיקע שיינע כנופיה, וואָס האָט זיך דאָ צונויפגענומען, כדי צו ראַטעווען דאָס פאָטערלאַנד, געקאָנט פאַרטראָגן אַזאַ עולה קעגן גאָט? און איינער, וועמענס מאַסקע עס האָט פּשוט אויסגעזען ווי אַ הוזק, ווייל ער איז געווען אַזוי גרויס און גראָב, אַ יעדער איינציקער האָט אים דערקענט, האָט גענומען אין האַנט דעם בייטש. דאָס איז געווען בילי נאַש, דער סעקרעטאַר פון „דער ליגע אויף צו דערהויבן די מאָראַל אין אַמעריקע". די מחנה האָט געדונערט. פאָראויס בילי, ווייז וואָס דו קענסט! דאָנאַלד גאָרדאָן האָט צוואַנציק מאָל געמעגט זאָגן גאָט, אַז בילי נאַש ווייסט ניט, וואָס ער טוט. בילי האָט אָבער געקלערט, אַז ער ווייסט יאָ. און ער האָט געוואָלט, אַז

אויך דאָנאַלד זאָל דאָס דערשפּירן. אין דיין לאַנגע צייט האָט ער אויף דעם נישט געדאַרפט האָבן. דער יונגער קוואַקער האָט געהאַט בלויז אַ שטים אַ שטאַרקע. נאָכן פּינפטן קלאַפּ איז ער געפאַלן אין חלשות. נאָכן צוואַנציקסטן האָט דער דאָקטאָר געהייסן אויפהערן.

נאָך אים איז געגאַנגען גרעדי, דער סעקרעטאַר פון י.וו.וו, און דאָ איז געשען עפּעס שרעקלעכס. גרעדי, וועלכער איז די גאַנצע צייט געזעסן אַ געבונדענער און צוגעקוקט זיך צום בלוטיקן שפּיל, איז אַזוי אויפגערעגט געוואָרן, אַז ער איז אין גאַנצן אַרויס פון די כּלים. ווי מען האָט אים נאָר אָפּגעבונדן האָט ער זיך אַרויס געטאָן אין געווימער שלאַגן אויף רעכטס און אויף לינקס. ער האָט זיך אויסגעהאָדעוועט אין די וועלדער און איז געווען פּיזיש זייער אַ שטאַרקער מענטש. נאָך איידער די מחנה האָט זיך באַוויזן אַרומצונויקן איז ער שוין געשטאַנען צווישן צוויי אויטאָמאָבילן. נאָר דאָ האָבן זיך מענטשן אַלאָז געטאָן אויף אים פון אַלע זייטן און אין אַ פּאָר מינוט אַרום איז ער שוין געלעגן אויף דער ערד. אַ צובלוטיקטער, אַ צעטראָטענער און זיי האָבן אים געבונדן און איצט האָט זיך גענומען טראָגן אַ געהויל פון דער מחנה, ווי פון ווילדע חיות בײַ נאַכט. „הענגט אים אויף"! הענגט אים אויף"! אַ מענטש איז צוגעקומען צו לויפן מיט אַ שטריק אין האַנט. „הענגט אים"! „הענגט אים"!

דער צערעמאָניע־מייסטער האָט הויך דין מעגאַפאָן פּראָטעסטירט קעגן דעם, מען האָט עס אים אָבער אַרויסגעשלאָגן פון האַנט און אים אַליין אָפּגעשטופּט אין אַ זייט. איינער איז אַרויפגעקראָכן אויף אַ סאָסנע און האָט אָנגעבונדן די שטריק אין אַ צווייג. גרעדי איז פאַרשווּנדן געוואָרן אין די הענט פון די ווילדע מחנה. פּלוצלונג האָט זיך דערהערט אַ געשריי: גרעדי איז געהאָנגען אין דער לופטן מיט אַ שטריק איבערן האַלדז און מיט מאָדנע אויסגעשטעלטע פיס. און אונטער אים האָבן די מענטשן געטאַנצט, געהוילט ווי ווילדע חיות, געוואָרפן זייערע קאַפּעלושן אין דער הויך, געפּרוווט כאַפּן די צאַפּלדיקע פיס, אָנטאַפּן און הענגען זיך אויף זיי.

און דאָ האָט זיך דערהערט אַ שטים הויכן מעגאַפאָן, „לאָזט אים אַביסל אַראָפּ, איך דאַרף צו אים דערגרייכן". דער קערפּער, וואָס האָט זיך נאָך אַלץ געהאַלטן אין וויגן איז אַראָפּגעלאָזט געוואָרן ביז צו דער ערד. אַ מענטש איז צוגעגאַנגען, האָט אַרויסגענומען אַ מעסער פון קעשענע, האָט אויפגעטרענט דעם געהאַנגענעמס בגד און האָט אים קאַסטרירט. איצט האָט זיך ערשט אָנגעהויבן דער אמתער שדים־טאַנץ פון דער מחנה, און די אויטאָמאָבילן האָט מען געפּאַטשט. פּועטערס באַגלייטער האָבן אים אַריינגעשושקעט, אַז דאָס איז אַגרען, דער פּרעזידענט פון האַנדלס־קאַמער. וואָכן נאָכאַנאַנד האָט מען זיך דערנאָך אין שטאָט געשושקעט וועגן דעם, וואָס אַגרען האָט אָפּגעטאָן איבער גרעדיס גוף. און אַלע האָבן מיט גרויס הנאה געשטשירעט מיט די ציין. איצט איז שוין אויס מיטן טעראָר. דער הינדערטפּראָצענטיקער אַמעריקאַניזם קען פייערן זיין נצחון, דאָס פּראָבלעם פון אַרבעט און קאַפּיטאַל איז אויף אַ פרידלעכן אופן געלייזט געוואָרן.

און ווי דאס זאל נישט קלינגען וואונדערבאר, איינער פון די י. וו. וו, איז מסכים געווען דערמיט. איינער פון די קרבנות איז אין דער דאזיקער נאכט געקומען צו אזא איבערצייגונג. ווי נאר טאם דאגן האט זיך ווי נישט איז געקענט אוועקזעצן אין בעט — זעקס וואכן נאך יענער נאכט — האט ער געשריבן אן ארטיקל וועגן זיינע איבערלעבונגען. דער ארטיקל איז לכתחילה אפגעדרוקט געווען אין דער "י.וו.וו."-צייטונג, דערנאך ארויסגעגעבן געווארן ווי א בראשור, וועלכע עס האבן געליינט הונדערטער, טויזנטער ארבעטער. דער דיכטער האט געשריבן:

„דאס פראגראם פון דער י.וו.וו. הויבט זיך אן מיט דער איינלייטונג, אז צווישן דעם קלאס אונטערנעמער און דעם פראלעטאריאט איז נישטא קיין שום געמיינזאמעס. אין יענער נאכט האב איך זיך אבער איבערצייגט, אז דער זאץ איז פאלש אויך האב אין יענער נאכט געזען א זאך וואס איז געווען געמיינזאם סיי פארן אונטערנעמער, סיי פארן פראלעטאריאט. דאס איז דער שווארצער שלאנגען-בייטש. דאס הענטל פון בייטש איז געווען אין די הענט פון די אונטערנעמער, דער שנור פון בייטש האט געטאנצט אויפן רוקן פון פראלעטאריאט. און אויף דעם אופן איז אויף אייביקע צייטן פעסטגעשטעלט געווארן די פארהעלטניש צווישן די ביידע קלאסן...,

61.

אויף מארגן איז דער פרי איז פעטער איבערגעשטאנען מיט א מארנעם געפיל פון פארדרוס און אימה געמישט, וועלכער איז פאר אים אינגאנצן ניי געווען. ער האט די גאנצע צייט געוואלט, אז די רויטע זאלן באשטראפט ווערן. די שטראף גופא האט ער זיך אבער אלע מאל זייער אבסטראקט פארגעשטעלט. אים האט זיך עפעס געדוכט, אז מיט איין מאך פון האנט וועט עס דורכגעפירט ווערן. די פיזישע זייט פון דער זאך, דאס בהוט אין דער בהוד — איז אים קיינמאל אויפן זינען נישט ארויף. און דא איז אים אויסגעקומען צוויי שעה נאכאנאנד און אפשר נאך לענגער צוצוהערן זיך צום טעמפן קלאנג פון בייטש איבער מענטשן-פלייש און יעדער קלאפ האט אים געשניטן איבער זיינע נערוון. דאס איז שוין געווען צו פיל נקמה פאר פעטערן, ער איז געווען איבערגעזעטיקט. אין דעם פרימארגן האט אים געמאטערט זיין געוויסן. ער האט דאך געקאנט די אלע בחורים. און איצט האט ער געזען פאר זיך זייערע פנימער און זיי האבן אים ממש פארפאלגט. ווי ער האט זיך געקערט און געווענדט. וואס האבן זיי אזעלכעס געטאן, כדי אזא שטראף צו באקומען? צי האט כאטש איינער פון זיי אפגעטאן אין זיין לעבן אזא מין געוואלד-טאט, וואס איז קעגן זיי אלעמען באגאנגען געווארן?

מער פון אלץ האט אבער פעטערן געמאטערט די מורא. פעטער, די מיראשקע, האט געזען אז דער געראנגל פון די צוויי גבורים ווערט וואס אמאל פארביסענער און ער האט פארשטאנען, וואס פאר א סכנה עס איז צו דרייען זיך אונטער זייערע פיס. אויף ביידע זייטן האבן געפלאקערט די ליידנשאפטן. און וואס שטארקער דער האס האט זיך פאנאנדערגעברענט, אלץ גרעסער איז געווארן

פאר פעטער די סכנה, אליין גיכער האט ער געקאנט דערכאפן. און ווי שרעקלעך עס וואלט דאמאלסט געווען זיין לאגע. וואס איז די פעולה דערפון, וואס גיווני פארזיכערט אים, אז דעם אמת וויסן בלויז פיר מענטשן און יענע קען מען געטרויען פונקט ווי זיך אליין. א צעציטערטער האט זיך פעטער דערמאנט גרעדיס אן אמאליקע באמערקונג, וועלכע האט אים שוין נישט איינמאל איבערגעפירט דעם אפעטיט. „זיי האבן צווישן אונז אריינגעשמוגלט שפיאנעס", האט דער יונגער אירלענדער דאמאלסט געזאגט. „גוט, פריער אדער שפעטער וועלן מיר זיך אויך נעמען צום שפיאנירן".

איצט האבן די דאזיקע ווערטער געקלונגען פאר פעטערן ווי א שטים פון קבר. ווי וואלט געווען ווען עמיצער פון די רויטע האט געגעבן געלט אויף אריינצושמוגלען וועמען עס איז צו געפין אין ביורא? אדער א וועלכע נישט איז „רויטע מיידל", באנוצט זיך מיט פעטערס שפיצל, פארפירט וועמען נישט איז פון געפפיס הברה־לייט. און דאס וועט איר גראד גארנישט אזוי שווער אנקומען! יענער וועט גארנישט ברעה האבן ארויסצוגעבן, אז פעטער איז איינער פון געפפיס מענטשן, אבער דער אמת קען זיך אים אראפגליטשן פון צונג פונקט אזוי ווי דזשעקס נאמען האט זיך קעגן איר אייגענעם ווילן ארויסגעכאפט ביי דער קליינער דזשעני, און דאמאלסט וועט זיך מען דערוויסן ווער עס האט אים אפגעטאן דאס שטיקל ארבעט און צי קען זיך גאר א מענטש פארשטעלן, וואס אזא מען קען אפטאן פעטערן, ווען ער וועט זיין אויף דער פריי?

און אין דעם מאמענט האט פעטער געפילט, וואס דאס הייסט גיין אויף א מלחמה. וואס האט ער דערפון, וואס ער איז פארבליבן אין דער היים, דאס איז דאך אויך א מלחמה? איז עס א קלאסן־מלחמה, וואס איז די נפקא־מינה? אויך אין דער דאזיקער מלחמה ווערט שפיאנאזש באשטראפט מיטן טויט.

און וועגן נעל האט פעטער אויך נישט געוווסט, וואס איבערצוקלערן. ש'איז א גאנצע וואך, ווי זי איז אויף דער נייער שטעלע און מען הערט פון איר קיין ווארט נישט. פעטער וואלט אנגעשריבן צו איר א בריוול, האט זי אים אבער פארווארנט דאס צו טאן. זי האט מורא, טאמער וועט ער נישט זיין גענוג פארזיכטיק. ער קען גאנץ היק ווארטן, ביז זי וועט זיך אליין אפרופן. עדיט יוסטעק ווייסט, וואס זי האט צו טאן. וועגן דעם האט פעטער גראד נישט געצווייפלט, און נישט דערפאר האט ער מורא געהאט. באאומרויקט האט אים בלויז דער געדאנק מכח אירע איצטיקע פלענער. אים האט געשראקן איר צורייכע פאנטאזיע. בשעת די דאזיקע פאנטאזיע איז חאס לעצטע מאל ארומגעגאנגען א מעוברתע מיט פלענער, האט זי אים באשאנקען מיט א זעקל דינאמיט. ווער ווייסט, וואס פאר א פרי זי וועט אים איצט אונטערטראגן. זי קאן נאך אמאל דערפירן דערצו, אז געפי זאל זיך דערוויסן וועגן דער גאנצער מעשה, און דאס וואלט זיין פונקט אזוי שלעכט, ווי אריינצופאלן צו מעקן אין די הענט.

פעטער האט געקויפט די פרימארג־

דיקע אויסגאַבע פֿון „טיימס" און האָט זיך גענומען לייענען. די גאַנצע פֿאָדערשטע זייט דאָרטן איז געווען פֿאַרנומען מיט דעם, ווי אַזוי מען האָט זיך אין דער פֿאַרגאַנגענער נאַכט אָפּגערעכנט מיט די רויטע. און די גאַנצע זאַך איז פֿאַרגעשטעלט געוואָרן, ווי אַ העלדיש - אויסגעפֿירטער, פּאַטריאָטישער חוב. דאָס האָט פּעטערן אַ ביסל באַרויקט. ער האָט ווייטער געלייענט. דער לייט־אַרטיקל איז שוין געווען ממש איין טריומף־געשריי. פּעטערן איז נאָך גרינגער געוואָרן אויפֿן האַרצן. ווער שמועסט, אַז ער האָט נאָך איבערגעלייענט די אינטערוויוען מיט די אָנגעזעענסטע לייט פֿון שטאָט, וועלכע האָבן אין וואַרעמע ווערטער באַגריסט די אונטערנעמונג, האָט זיך שוין פּעטערס געוויסן אינגאַנצן באַרויקט און ער האָט זיך שוין גאָר אָנגעהויבן צו שעמען מיט זיין שוואַכקייט. עס האָט אים הנאה־געטאָן, וואָס קיינער, לכל־הפּחות, ווייסט נישט דערפֿון. פּעטער האָט זיך מיט אַלע כּוחות געריסן צו ווערן אַן אמתער, הונדערט־פּראָצענטיקער אַמעריקאַנער, און דערפֿאַר טאַקע האָט ער צוויי מאָל אַ טאָג געלייענט דעם „טיימס". אין אים האָט ער געזוכט אַ תּשובה אויף אַלע פֿראַגן, פֿון אים האָט ער געשעפּט זיין מוט און באַוווּסטזיין.

ג׳זונייען איז אַריינגעפֿאַלן אַ פּלאַן, אַז ס׳וואָלט גוט געווען, אַז פּעטער זאָל זיך מאַכן פֿאַר אַ קרבן פֿון דער פֿאַרגאַנגענער נאַכט. פּעטערן איז דער עניין זייער געפֿעלן געוואָרן. ער איז אַוועק אַהיים, האָט זיך פֿון איין זייט קאָפּ אָפּגעשווירן די האָר און אויף דעם אָרט האָט ער אַרויפֿגעלייגט וואַטע און פֿאַרקלעפּט מיט אַ פּלאַסטער. אַ צווייטע שטיק פּלאַסטער האָט ער אין דער קווער אַרויפֿגעקלעפּט אויפֿן שטערן און אַ דריטע שטיק אַרויפֿגעזעצט ווי אַ צלם אויפֿן באַק. אַחוץ דעם האָט ער זיך נאָך פֿאַרבונדן אַ האַנט, ווי זי וואָלט כּלומרשט געווען אויסגעלונקען. און אַזוי אויסגעפּוצט, האָט ער זיך אַוועקגעלאָזט אין „אַמעריקען־הייר". ג׳זוניי האָט אים באַגעגנט מיט אַ מראדיקן געלעכטער. ער האָט געהאַט פֿאַר פּעטערן אַ שפּאָגל־נייע שטיקל אַרבעט. ווען פּעטער האָט דערהערט, וועגן וואָס עס גייט, האָט ער אָן אַלע זיינע ספֿקות פֿאַרגעסן, די רויקייט האָט זיך צוריקגעקערט אין זיין נשמה. פּעטער האָט זיך ווידער אַמאָל געדאַרפֿט אויפֿהויבן אויפֿן אָלימפּ.

דער „שטשור" האָט אים דערציילט אַזאַ מין מעשה: עס איז דאָ זייער אַ רייכע דאַמע — מען האַלט זי אַפֿילו פֿאַר אַ פֿילפֿאַכע מיליאָנערין, — וועלכע האָט זיך אָפֿן דערקלערט פֿאַר אַ רויטע און פֿאַרברענטע פּאַציפֿיסטין. צייט דער יונגער לייכמען איז אַרעסטירט געוואָרן, איז זי אַרויסגעטראָטן אין דער עפֿנטלעכקייט, האָט געגעבן געלט פֿאַרן „פֿאָלקס־ראַט", פֿאַר דער „ליגע קעגן דינסט־פֿליכט" און נאָך פֿאַר אַנדערע אַזוי־גערופֿענע „דייטש־מיטפֿילנדיקע" פֿאַריינען.

צום באַדויערן, קאָן מען אָבער מיט דער דאַמע גאָרנישט מאַכן, טאַקע צוליב דעם, וואָס זי איז אַזאַ גרויסע גבירטע. איר מאַן איז אַ דירעקטאָר אין עטלעכע בענק צקערמאַנס און האָט זייער

אָן אײַנפֿלוסרײַכע באַקאַנטשאַפֿט. דער מאַן אַלײן איז אַפֿילו אַ פֿאַרביסענער קעגנער פֿון די סאָציאַליסטן, אײנער פֿון די, װאָס האָבן אונטערגעשריבן די פֿרײַהײטס־הלוואה; ער קעמפֿט מיט זײַן פֿרױ געװאַלטיק, אָבער ער װיל נישט פֿונדעסטװעגן, אַז מען זאָל זי אַרײַנזעצן אין תּפֿיסה. און נאַטירלעך, אַז נישט דער פּאָליציי, נישט דער פּראָקוראָטור װילט זיך נישט אײַנרײַסן מיט אײנעם פֿון די הױפּלײַט פֿון פֿינאַנץ־קעניג.

— אָבער נישט געקוקט אױף דעם אַלעם, מוז פּאָרט עפּעס געטאָן װערן — האָט גיװוני געזאָגט צום סוף פֿון זײַן מעשה. עס קאָן בשום־אופֿן נישט דערלאָזט װערן, אַז די פֿאַרמאַסקירטע דײַטשע פּראָפּאַגאַנדע זאָל אַזױ װײַטער, אומגעשטערט געפֿירט װערן. פּעטער דאַרף זען צו װירקן אױף דער פֿרױ געט, אַז זי זאָל אונטערנעמען װעלכע נישט איז „דירעקטע אַקציע".

— פֿרױ געט? — האָט פּעטער איבערגעפֿרעגט. דעם דאָזיקן נאָמען האָט ער שױן ערגעץ־װוּ אַמאָל געהערט. און עס איז אים עפּעס אױסגעקומען מאָדנע, אַז מיט דעם דאָזיקן נאָמען זאָל זיך רופֿן אײנע פֿון די, װאָס באַװױנען דעם אָלימפּ.

די רײַכע דאַמע האָט געװױנט אױף אַ בערגל הינטערן שטאָט, נישט װײַט פֿון אַקערמאַנס פּאַלאַץ. נױטבאַדערפֿטיקע רױטע און פּאַציפֿיסטן פֿלעגן אױפֿזוכן איר הױז, כּדי צו פֿאַרקלעפּן זײער נױט מיט אַ ביסל באַנקנאָטן־פּלאַסטערס. און איצט האָט גיװוני געװאָלט, אַז פּעטער זאָל זיך צו איר אַװעקלאָזן. פּעטער האָט אַזױ פֿיל װוּנדן, װאָס מוזן פֿאַרקלעפּט װערן.

די געשעענישן פֿון דער פֿאַרגאַנגענער נאַכט װעלן געװיס אױפֿרעגן די פֿרױ געט. זי װעט אַװדאי נישט שװײַגן.

אַ צופֿרידענער פֿון דער נײַער עובֿדא, האָט זיך פּעטער אַרײַנגעזעצט אין אַ טראַמװײַ.

62.

שױן לאַנג האָט זיך פּעטער אַזױ נישט דערנערװירט. כּמעט פֿון יענעם טאָג אָן, װען אים איז אױסגעקומען צו װאַרטן אױף לײַקמענען. דעם דאַמאָלסטיקן דורכפֿאַל האָט ער זיך נאָך ביז איצט נישט מוחל געװען; הײַנט האָט ער ערשט געהאָפֿט אים צו פֿאַרריכטן. ער האָט דורכגעמאַכט אַ מוראדיק־לאַנגן װעג הינטערן שטאָט, איז דורכגעגאַנגען אַ זעלטן־שײן װעלדל און איטאַליענישע גערטנער. און איז ענדלעך צוגעקומען צו אַ בערגל, װוּ דער פּאַלאַץ איז געשטאַנען.

פּעטערן איז געװען הײס, ער איז געװען פֿאַרשטױבט פֿון לאַנגן װעג, דער שװײס האָט זיך אים געגאָסן איבערן פּנים און פֿאַרשמירט זײַנע װײַסע פֿלאַסטערס. אין זײַנע בעסטע צײַטן האָט פּעטער גענוג קלאָגעדיק אױסגעזען, און איצט האָט ער גאָר געהאַט אַ פּנים װי אַ שלעפּער. די פֿראַנצײזישע סובֿרעטין האָט אים פֿונדעסטװעגן אױפֿגעעפֿנט די טיר און אַרײַנגעלאָזן. אַפּנים, אַז זי איז געװען געװױנט צו אַזעלכע געסט. זי האָט פּעטערן נישט געהײסן גײן דורך דער הינטער־טיר, האָט אים נישט געדראָט, אַז זי װעט אָנרײַצן אױף אים די הינט, נאָר זי האָט פּשוט געזאָגט: „זעצט זיך, זײַט אַזױ גוט, איך װעל געבן צו װיסן דער מאַדאַם".

אין אַ פּאָר מינוט אַרום האָט זיך באַוויזן פֿרוי געט. פּונקט ווי אַ וואָלקן פֿון אָלימפּישער געטסקייט וואָלט זיך אַראָפּגעלאָזן. זי איז געווען אַ דיקע, שטאַרק־געבויטע דאַמע און האָט זיך, לויט פּעטערס מיינונג, זעלטן גוט געפּאַסט פֿאַר דער ראָלע פֿון אַ געטין. פּעטער איז געבליבן שטיין מיט אַראָפּגעלאָזטע הענט, אַ פֿאַרלאָרענער, אַ צומישטער. ווי אַזוי האָט ער גאָר געהאַט די העזה צו קומען אַהער? נישט אין האָטעל דע סאַטאַ מיט אַלע זיינע געטינס און אַפֿילו נישט אין פּאַלאַץ פֿון „קעניג" אַקערמאַן האָט ער זיך נישט געפֿילט אַזוי קליין און נישטיק ווי דאָ איצט, פּנים אל פּנים מיט דער דאָזיקער גרויסער דאַמע מיט אירע לאַנגזאַמע, געלאַסענע באַוועגונגען. פּעטער האָט דערזען פֿאַר זיך די פֿאַרקערפּערונג פֿון שפּע, פֿון איבערפֿלוס. איינע פֿון די „עכטע". און הגם זי האָט געקוקט אויף אים מיט אַ פּאָר גוטע, בלאָע אויגן, האָט זי פֿונדעסטוועגן געמאַכט אויף אים דעם איינדרוק פֿון אַ מוראדיקער איבערמאַכט. ער האָט נישט געוווּסט, אַז ס'איז די פֿליכט פֿון אַ דזשענטלמען אויפֿצושטיין, ווען אַ דאַמע גייט אַריין אין צימער. דער אינסטינקט האָט אים אָבער אַ יאָג געטון צו שטעלן זיך אויף די פֿיס און האָט אים געצוווּנגען שטייענדיקערהייט צו וואַרטן און קוקן ווי זי גייט דורך דעם צימער.

— גוט מאָרגן, האָט זי געזאָגט מיט אַ שטילער, טיפֿער שטימע און אַ קוק געטון אויף אים מיט אירע גרויסע, גוטע אויגן.

פּעטער האָט אַרויסגעשטאַמלט: — גוט מאָרגן, פֿרוי געט.

פּעטער איז געשטאַנען אַ צעטומלטער. ער האָט זיינע אייגענע אויגן נישט געגלייבט. צי קאָן דאָס גאָר זיין אין דער וועלט, אַז אַזאַ מין מענטש זאָל זיין אַ רויטע? די הויפּט־זאַך, וואָס פֿלעגט אים אָפּשטויסן פֿון די סאָציאַליסטן איז געווען זייער טומלדיקייט, זייער שרייען. דאָ האָט ער אָבער געזען פֿאַר זיך אַזוי פֿיל שטילקייט, געלאַסנקייט, אַזאַ מין ווייכע, ליבע שטימע, און אַ היין דעם, שיינקייט, אַ צאַרטע, דינע הויט אָן שום קנייטשן, הגם די דאַמע איז שוין נישט געווען אַזאַ יונגע. נעל חילין האָט אויך געהאַט אַ שיינע געזיכטס־פֿאַרב, אָבער די פּודער איז אויף אַ פֿינגער די גרעב געלעגן אויף אירע באַקן און ווען מען האָט זיך צוגעקוקט צו איר נענטער האָט מען געזען בלויע פֿלעקן אויפֿן האַלדז און אונטער די האָר. פֿרוי געטס הויט האָט געגלאַנצט, ווי עס קאָן נאָר גלאַנצן די הויט פֿון אַ געטין. און אַלץ אין איר איז געשמאַק געווען. פּעטער האָט אַליין נישט געוווּסט פֿאַר וואָס זי האָט געמאַכט אויף אים אַזאַ מין איינדרוק. זי האָט געטראָגן זייער ווייניק צירונג, קיין גרויסע שטיינער האָט מען אויף איר אין גאַנצן נישט געזען. די פֿרוי דזשעמס למשל האָט געטראָגן אַ סך מער און שענערע צירונג. זאָל מען זאָגן, אַז דאָס איז דער ריח פֿון אירע פּערפֿומען — נעל חילין האָט פֿאַרשפּרייט אַרום זיך אַ זיסערן ריח. פּעטער האָט אָבער פֿאַרט דערטאַפּט די נפֿקא מינה, הגם ער איז נישט געווען פֿון די זייער

אױסגעקליבענע מענטשן. אַלץ האָט דאָ אַנדערש אױסגעזען: די פֿרױ געטס גרױסאַרטיקע קלײדער װי מען װאָלט זײ דעם ערשטן מאָל אָנגעטאָן, די װוּנדערשײנע טעפּיכער אױף דער פּאָדלאָגע װי נאָך קײן מאָל װאָלט אױף זײ אַ מענטשלעך פֿוס נישט געטראָטן און דער שטול אױף װעלכן פֿרױ געט האָט זיך אַראָפּגעלאָזן װי מען װאָלט זיך מיט אים דאָס ערשטע מאָל באַנוצט.

אַדאַ ריט האָט אַמאָל געזאָגט, אַז פֿרױ געט איז „די מוטער פֿון דער גאַנצער װעלט". איצט איז זי געװאָרן אױך פּעטערס מוטער. זי האָט שױן געלײענט די פֿרי־מאָרגנדיקע צײטונגען, האָט שױן געהאַט באַקומען עטלעכע דעפּעשן פֿון רױמע, אַזױ אַז פּעטער האָט נישט געדאַרפֿט קײן סך רעדן, װעגן די סיבה פֿון זײנע פּלאָנטערס. זי האָט אים דערלאַנגט איר שײנע, קלאָרע האַנט און די גרױסע אױגן זענען פֿול געװאָרן מיט טרערן. „איר זײט עס אױך אײנער פֿון די אומגליקלעכע יונגלעך, גאָט צו דאַנקען, װאָס איר זײט געבליבן לעבן". זי האָט אים צוגעפֿירט צו אַ װײכער קאַנאַפּע און האָט אים געצװוּנגען נישט אַנדערש, אױסצוציִען זיך אױף די װײכע קישנס. פּעטערס חלום װעגן אָלימפּ איז מקוים געװאָרן, אַז ער האָט אַ טראַכט געטאָן בײ זיך, װען פֿרױ געט װאָלט מסכים געװען אױף אַלע מאָל צו שפּילן די ראָלע פֿון זײן מוטער, װאָלט ער פֿון זײן זײט גרײט געװען תּיכּף וּמיד אָפּצוזאָגן זיך פֿון זײן אַגענט־שטעלע, פֿאַרגעסן אָן זײן פּאַטריאָטישן חוב, אַז אַלע צרות פֿון דער װעלט און װערן אײנער פֿון די לאָטאָס־עסער און נעקטאַר־טרינקער פֿון אָלימפּ.

זי איז געזעסן לעבן אים און גערעדט מיט איר װײכער, צאַרטער שטימע. פּעטערן האָט זיך געדוכט, אַז ער האָט נאָך קײן מאָל אין זײן לעבן נישט איבערגעלעבט אַזאַ מין נחת־רוח. פֿרױ יאַנקאָװיטש איז אַמאָל אױך געװען זײער אַ גוטמוטיקע. אין אירע אױגן פֿלעגן זיך אױך זײער אָפֿט אָנפֿילן מיט טרערן, אָבער פֿרױ יאַנקאָװיטש איז געװען אַן אַלטע, דיקע אידענע, װעלכע האָט געװױנט אין אַ קאָרעמע און עס האָט זיך געהערט פֿון איר זײף און זאָדע. איר גוטסקײט האָט פּעטערן נישט גערירט און פּעטער האָט צו איר נישט געפֿילט קײן שום דאַנקבאַרקײט. אָבער באַגעגענען זיך מיט צאַרטע געפֿילן אין די הימלישע געצעלטן, מוטערלעך באַהאַנדלט װערן פֿון אַזאַ מין װוּנדערבאַרער פֿרױ געט, װעלכע איז אין גאַנצן אײנגעהילט געװען אין װײסן שיפֿאָן, דאָס איז גאָר עפּעס אַנדערש.

63.

פּעטער האָט שױן נישט בדעה געהאַט צו פֿאַרשפּרײטן אַ נעץ פֿאַר דער דאָזיקער אָלימפּישער מוטער. ער האָט שױן אױך נישט געװאָלט אַרױסקריגן פֿון איר קײן סודות, אָבער ער האָט עס לגמרי פֿאַרשפּאָרט צו פֿרעגן, װײל זי האָט במילא אַלײן דערצײלט גאַנץ פֿרײ װעגן אַלץ, נישט אָפּשטעלנדיק זיך פֿאַר קײן שום זאַך. זי האָט גערעדט פּונקט דאָס זעלביקע, װאָס מען פֿלעגט רעדן אױף די פֿאַרזאַמלונגען אין י. װ. ח., און װען פּעטער האָט נאָכדעם געטראַכט װעגן דעם

איז ער געקומען צו אַזאַ מין פּועל־יוצא: אויף דער וועלט זענען דאָ צווייערליי מענטשן, וואָס קאָנען זײַן אין גאַנצן אויפֿריכטיק: די יעניקע, וועלכע האָבן גאָרנישט צו פֿאַרלירן אין די, וועלכע האָבן אַזוי פֿיל, אַז ס'איז אוממעגלעך, אַז זיי זאָלן דאָס אַלץ קאָנען פֿאַרלירן.

פֿרוי געט האָט געזאָגט:

— נעכטן בײַנאַכט איז באַגאַנגען געוואָרן אַ פֿאַרברעכן און ער מוז באַשטראָפֿט ווערן אַזוי האַרב ווי נאָך קיין שום פֿאַרברעכן איז נאָך נישט באַשטראָפֿט געוואָרן. זי וועט גערן אָנדינגען דעטעקטיוון, כּדי אָנצוקלײַבן באַווײַזן קעגן די שולדיקע. זי האָט אויך אָפֿן געזאָגט, אַז זי סימפּאַטיזירט מיט די רויטסטע פֿון די רויטע. און ווען אויף דער וועלט וואָלט זײַן נאָך אַ רויטערע רויטקייט, וואָלט עס געווען איר פֿאַרב. און דאָס אַלץ האָט זי זיך גערעדט מיט איר שטילער, ווייכער שטים. פֿון צײַט צו צײַט פֿלעגן זיך באַווײַזן טרערן אין אירע אויגן, אָבער דאָס זענען געווען גוט דערצויגענע טרערן, זיי פֿלעגן פֿון זיך אַליין פֿאַרשווינדן, האָבן זיך נישט געגאָסן איבער די באַקן, נישט איבערגעפֿירט זייער פֿאַרב.

פֿרוי געט האָט געזאָגט, אַז זי קאָן בשום אופֿן נישט באַגרײַפֿן, ווי אַזוי קאָן אַ מענטש, וועלכער זעט אין די אומגערעכטיקייט פֿון דער היינטיקער געזעלשאַפֿטלעכער אָרדנונג, פּועלן בײַ זיך נישט צו זײַן קיין רויטער. מיט עטלעכע טעג צוריק איז איר אויסגעקומען צו טרעפֿן זיך מיטן פּראָקוראָר, האָט זי מיט אים אויך גערעדט אויף דער זעלבער טעמע. זי האָט געוואָלט ווירקן אויף אים, ער זאָל ווערן אַ רויטער. און מיט אַ געוויסע צײַט צוריק האָט זי אויך געהאַט אַזאַ מין מעשה. צו איר איז דאָ געקומען איינער אַ מענטש, וואָס האָט זייער אַ סך געפּלאַפּלט וועגן סאָציאַליזם, זי האָט באַלד געזען, אַז ער ווייסט כמעט נישט וואָס ער רעדט. און דערנאָך איז איר איינגעפֿאַלן אפֿשר איז ער גאָר אַ רעגירונגס־אַגענט. זי האָט עס אים געזאָגט און דער מענטש האָט איר מודה געווען, אַז אַזוי איז עס. דעמאָלט האָט זי זיך גענומען צו אים, האָט אים אָנגעהויבן אַגיטירן. צוויי שעה נאָכאַנאַנד האָט זי מיט אים גערעדט און דערנאָך האָט זי אים נאָך געבעטן, ער זאָל קומען צו איר אין דער אָפּערע.

— אין שטעלט אייך פֿאָר, האָט פֿרוי געט פֿאַרענדיקט מיט אַ באַליידיקטער שטים, ער וואַקלט זיך נאָך אַלץ. די דאָזיקע מענטשן ווילן גאָר נישט ווערן אַנדערש ווי זיי זענען. ווילן זיך בשום אופֿן נישט צוהערן צו דעם, וואָס עס דיקטירט דער געזונטער פֿאַרשטאַנד. מער קומט ער נישט צו מיר. איך רעכן, אַז ער האָט זיך מסתּמא דערשראָקן, טאָמער וועל איך פֿאָרט ווירקן אויף אים.

— דאָס וואָלט פֿאַר מיר גאָר קיין חידוש נישט געווען, האָט פּעטער אַ ביסל אַ צעשראָקענער געענטפֿערט. ער האָט אַליין אויך אָנגעהויבן מורא צו האָבן.

— איך האָב צו אים געזאָגט: איך לעב דאָ, אין דעם דאָזיקן פּאַלאַץ, און דאָרטן אונטן אין שטאָט שטייען אין די פֿאַבריקן טויזנטער מענער און פֿרויען, איצט

בשעת דער מלחמה, ווי טאָג אַזוי נאַכט אין האָרעווען פֿאַר מיר. איך לעב פֿון ניראָפּיט, וואָס עס גיט זייער אַרבעט. וואָס האָב איך געטון, כדי עס צו פֿאַרדינען? צי האָב איך ווען נישט איז אין מיין לעבן עפּעס אַ נידעריקע אַרבעט געטון? ער האָט בײַ מיר געפֿרעגט: וואָס וועט איר טון, ווען מען זאָל אויפֿהערן צו צאָלן דיווידענדן? דאָס ווייס איך נישט, האָב איך אים געענטפֿערט. נאַטירלעך וואָלט מיר זייער שלעכט געווען. איך האָב פֿיינט די אָרעמקייט, קאָן זי ממש נישט פֿאַרטראָגן, עס איז דאָך פּשוט אַ שרעק, פֿירן אַ לעבן אָן שום באַקוועמלעכקייטן, אָפּזאָגן זיך פֿון ריינטלעכקייט, נישט זיין זיכער מיט מאָרגנדיקן טאָג. און אויב איר ווילט וויסן, בין איך טאַקע דערפֿאַר אַ רויטע, איך ווייס, אַז ס׳איז אַן עולה אַן אָרימאַן צו זיין, אַז ס׳איז נישטאָ אויף דעם קיין שום פֿאַרענטפֿערונג. און איך וויל מיטהעלפֿן אַראָפּצוּוואַרפֿן די קאַפּיטאַליסטישע אָרדנונג, ווען איך זאָל אַפֿילו דאַרפֿן ווערן אַ וועשין, כדי צו פֿאַרדינען מיין ברויט.

פּעטער האָט זי באַטראַכט אין אַ שמעקעדיקער, ווייסער פֿרישקייט. אירע ווערטער האָבן דערוועקט בײַ אים זייער נישט קיין אָנגענעמע ערינערונג. ער האָט זיך דערמאָנט אָן דער שטוב אין דער קאַזאַרמע, האָט דערזען די דיקע פֿרוי יאַנקאָוויטש אין אַ וואָלקן פֿון פּאַרע, די דענט איינגעטונקט אין זייף. און עס האָט זיך שיעור בײַ אים פֿון צונג נישט אָפּגעריסן: „ווען איר, פֿרוי געט, וואָלט געפֿרוווט כאָטשבע איין טאָג שטיין איבער דער באַליע, וואָלט איר גאָר אַנדערש גערעדט".

ער האָט זיך אָבער דערמאָנט, אַז ער דאַרף דאָך עפּעס שפּילן זיין ראָל און ער האָט געזאָגט מיט אַ טרויעריקער, שוואַכער שטים:

— די רעגירונגס־אַגענטן, דאָס זענען געפֿערלעכע מענטשן. צוויי פֿון זיי האָבן דאָס מיר נעכטן דעם קאָפּ צוגעהאַקט.

די פֿרוי געט איז געווען אַזוי גערירט, אַז זי האָט נאָך שאַרפֿער אָנגעהויבן צו רעדן.

— אין אַלץ איז שולדיק די פֿאַרפֿלוכטע מלחמה. מיר פֿירן כלומרשט אַ מלחמה כדי צו פֿאַרזיכערן אין דער וועלט די דעמאָקראַטיע. און גלייכצייטיק פֿאַרניכטען מיר בײַ זיך אין דער היים דעם לעצטן שפּור פֿון דעמאָקראַטיע. נאָר זאָלן זיי זיך זאָגן, וואָס זיי ווילן, מיך וועלן זיי נישט צווינגען צו שווייגן. איך ווייס, אַז די פֿאַרבינדעטע זענען פּונקט אַזוי שולדיק ווי די דייטשן. איך ווייס אויך, אַז דאָס איז אַ מלחמה פֿון באַנקירן און ספּעקולאַנטן. זיי האָבן געקאָנט צונעמען בײַ מיר מיינע זין און פֿאַרשיקן זיי אין דער אַרמיי, זיי קאָנען אָבער נישט אָפּנעמען בײַ מיר מיינע איבערצייגונגען און עס אין דער אַרמיי וואַרפֿן. איך בין אַ פּאַציפֿיסטין, און אינטערנאַציאָנאַליסטין, איך וויל זען מיט מיינע אויגן ווי דער פּראָלעטאַריאַט וועט אויפֿשטיין, פֿאַריאָגן די קאַפּיטאַליסטישע רעגירונגען און מאַכן אַ סוף צו דער עקלהאַפֿטער שחיטה. און איך וועל דאָס זאָגן כל זמן איך וועל לעבן.

זי איז אַנטשוויגן געוואָרן. אַ געלאַסענע, אַרויקע איז זי געבליבן זיצן

אויף איר שטול. די שיינע, לאנגע פינ־
גער זענען געווען צונויפגעפלאכטן ווי
צו א תפילה, אויפן מיטן פינגער האט
געבלאנקט א גרויסער דימענטענער רינג
און דאס פנים איז געווען הייך מיט אן
אויסדרוק פון קינדערשער זיכערקייט. איר
גייסט אבער האט זיך געראנגלט מיט אלע
רעגירונגס־אגענטן, אלע פראקוראָרן, אלע
קאפיטאליסטישע שופטים, מיט אלע
מלוכה־מענער, גענעראלן, אפיצירן פון
דער גאנצער וועלט. —

זי האט ווידער אנגעהויבן צו רעדן.
איצט האט זי דערציילט פון א פראצעס
פון דריי גלחים־פאנאטיקן, אויף וועל־
כען ס'איז איר אויסגעקומען צו זיין מיט
צוויי וואכן צוריק. ווי שרעקלעך דאס איז
געווען צוצוזען, ווי קריסטן אין א קריסט־
לעך לאנד, זענען פארשפארט געווארן
אין תפיסה בלויז דערפאר, ווייל זיי האָ־
בן זיך דערלויבט איבערצוחזרן כריס־
טוסעס ווערטער.

— איך בין געווען אזוי אויפגערעגט,
האט פרוי גוט געזאגט, אז איך האב
זיך נישט געקאנט איינהאלטן און איך
האב אנגעשריבן צום ריכטער א בריוו.
מיין מאן האט געזאגט, אז מען וועט
מיך ציען צו פאראנטווארטלעכקייט פאר
גרינגשעצונג פון געריכט, אויב איך וועל
שרייבן צום ריכטער אין דער צייט ווען
דער משפט קומט נאך פאר. איך האב
אים אבער אויף דעם געענטפערט, אז
מיין פאראכטונג צום געריכט איז אזוי
גרויס, אז איך ווייס נישט צי וועל איך
גאר בכח זיין שריפטלעך זי אויסצודריקן.
ווארט אין רגע..

פרוי גוט האט זיך אויפגעהויבן און
האט ארויסגענומען פון פולט א קאפיע
פון בריוו. איך וועל עס אייך פארלייענען.

מיט גרויס אויפמערקזאמקייט האט זיך
פעטער צוגעהערט צום מאניפעסט פון
אלימפישן „באלשעוויזם".

„דער ריכטער!

ווען איך בין אריין אין די קדש קדשים
פון געריכט, האב איך אויפגעהויבן מיינע
אויגן צום גלעזערנעם קופאל. פון דארטן
האבן פיר ווערטער געלויכטן: שלום...
גערעכטיקייט.... אמת... געזעץ... מיין
הארץ איז פול געווארן מיט האפענונג. פאר
מיר זענען געשטאנען מענטשן, וועלכע
זענען נישט איבערגעטראטן קיין שום קאנ־
סטיטוציאנעלן געזעץ, וועלכע האבן נישט
געהאט קיין שום נייגונג צו פארברעכנס,
מענטשן, וואס זענען געווען קעגן יעדע
געוואלט.

דער משפט האט זיך געפירט. איך האב
געקוקט אויפן שיינעם, גלעזערנעם קו־
פאל און שטילערהייט ביי זיך, איבער־
געחזרט די גרויסע ווערטער: „שלום..
גערעכטיקייט... אמת... געזעץ..." איך
האב זיך צוגעהערט צו דעם, וואס עס
האט גערעדט דער פראקוראָר. אין זיין
האנט איז דאס געזעץ געווארן א שארף,
גרויזאם געווער, וואס האט אן שום
רחמנות אויף איין מינוט נישט אויפגע־
הערט צו זוכן ביים קרבן א פילבאר ארט.
איך האב זיך צוגעהערט צו זיין אמת —
עס איז געווען שקר. זיין שלום איז גע־
ווען גרויזאמע, בלוטיקע מלחמה, זיין
גערעכטיקייט א נעץ, אין וועלכער ער האט
נישט אנדערש געוואלט פאנגען דעם קרבן.
פאנגען פאר יעדן פרייז, כדי דעם אייגענעם
כבוד צו דערהויבן.

מיין האַרץ האָט מיר אָנגעהויבן ווײ צו טאָן. און ווידער אַ מאָל האָב איך זיך אַליין געמוטשעט, שטעלן די אַלטע פֿראַגע: וואָס קאָנען מיר טאָן, כּדי אויף אַן אמת צו ברענגען אויף דער וועלט שלום, גערעכטיקייט, אמת און געזעץ? צי זאָלן מיר אפֿשר פֿאַלן אויף די קני פֿאַר די אַלע באַאַמטע און בעטן זיי, אַז זיי זאָלן אַכטונג געבן, אַז די הילפֿלאָזע זאָלן נישט אַזוי באַעוולט ווערן, אַז נישט אייביק זאָלן אַלץ פֿאַרפֿאָלגט ווערן די הייליקסטע נשמות פֿון דער וועלט? איר וועט די מענטשן פֿאַרמשפּטן, איר וועט זיי פֿאַרשפּאַרן הינטער די אײַזערנע קראַטעס, וועלכע האָבן נישט געטאָרט עקזיסטירן פֿאַר מענטשן, ווען זיי זאָלן האָבן אַפֿילו דעם שווערסטן פֿאַרברעכן באַגאַנגען, ווײַל דאָס מאַכט זיי פֿאַר ווילדע חיות. זאָל דאָס זײַן אײַער ציל, העררי ריכטער? מיר דוכט, אַז אַזוי איז עס. און דערפֿאַר זאָג איך, מיר מוזן אַראָפּוואַרפֿן אַזאַ מין אָרדנונג, וועלכע פֿאַראַכט די מענטשהייט, אַנשטאָט איר אַנטקעגן צו קומען, מיטצוהעלפֿן און צו דערהייבן.

פֿאַר שלום, גערעכטיקייט, אמת און געזעץ!

מאַריע אַנדרושעריקע געזעץ".

וואָס זאָל מען טאָן מיט אַזאַ מין פֿרוי? וואָס פֿאַר אַ זין האָט עס געהאַט פֿאַר פּעטערן צו קומען אַרויס נאָך אינפֿאָרמאַציעס? איר באַציִונג צום געריכט האָט פֿרוי געט איבערגעגעבן שריפֿטלעך און דעם רעגירונגס־אַגענט האָט זי אָבער ערקלערט בײַ וואָס פֿאַר אַ בליקן זי האַלט זיך, זי האָט אַ מאָל דערציילט, אַז זי האָט געגעבן דעם פֿאָלקס־ראַט עטלעכע טויזנט דאָלאַר און אַז זי וועט אים געבן נאָך געלט. זי האָט אַ סך אַרעסטירטע געהאָלפֿן און ערשט איז זי גרייט אײַנצושטעלן ערבֿות־געלט פֿאַר קאַרמיקן און אַלע זײַנע חבֿרים ווי נאָר דאָס געריכט וועט מסכּים זײַן אָנצונעמען ערבֿות־געלט.

— איך קען מעק קאַרמיקן זייער גוט, האָט זי געזאָגט. ער איז אַ ווילער בחור. איך בין זיכער, אַז ער האָט פּונקט אַזוי געטראַכט צו טאָן מיט באָמבעס ווי איך.

פּעטער האָט זיך נאָך אַליין געפֿונען אונטער פֿרוי געטס צויבער. ער איז געווען צווישן די לאָטאָס־עסער, האָט פֿאַרגעסן אָן אַלע דאגות און קאַמפֿן פֿון דער זינדיקער ערד, באַקוועם אויסגעצויגן אויף דער ווייכער, זײַדענער קאַנאַפּע, האָט ער געטרונקען דעם בלישטשעדיקן נעקטאַר פֿון אָלימפּ. נאָר דאָ איז ער פּלוצלינג אויפֿגעוועקט געוואָרן פֿון זײַנע חלומות, ער האָט זיך דערמאָנט אָן זײַן פּליכט. פֿרוי געט איז קאַרמיקס אַ גוטער פֿרײַנט, זי וויל באַפֿרײַען קאַרמיקן פֿון תּפֿיסה! מעקן, דעם געפֿערלעכסטן פֿון אַלע רויטע! פּעטער האָט אײַנגעזען, אַז ער מוז עפּעס וואָס טאָן קעגן דער דאָזיקער פֿרוי.

פּעטער האָט זיך אויפֿגעוועקט און איז צוגעטראָטן צו דער אַרבעט. ער האָט אָנגעהויבן, פֿרוי געט, אַרײַנצוציִען אין אַ נײַער אונטערנעמונג. „די ליגע קעגן דינסטפּליכט" האָט בדעה צו אָרגאַניזירן פּאַראַדן פֿאַר די יוגנט־לייט, וואָס זאָגן זיך אָפּ צו גיין אויף מלחמה. דער ציל איז אויפֿצוקלערן די צוהערער וועגן קאָנסטיטוציאָנעלע און געזעצלעכע רעכטן.

גיוני האָט געוואָלט, אַז פּעטער זאָל זיצן אויף די פֿירער פֿון דער ליגע, אַז אין די דאָזיקע פּאַרטרעטן זאָל אַריינגעפּאַסט הערן אַפּונקט, און וועלן די יונגע מענטשן זאָלן אויפֿגעפֿאָדערט ווערן אָפּצוזאָגן זיך צו דערפֿילן זייער דינסט־פּליכט. און ווען דאָס זאָל זיך איינגעבן אין אַזעלכע פּאַרטרעטן זאָלן געדרוקט אין פֿאַרשפּרייט ווערן, דעמאָלט שמעקט עס מיט צען, ביז צוואַנציק יאָר טורמע פֿאַר יעדן מיטגליד פֿון דער „ליגע קעגן דינסט־פּליכט“. גיוני האָט אָבער פּעטערן אָנגעזאָגט ער זאָל זיין זייער פֿאָרזיכטיק. פּעטער האָט אָבער נאָך אַמאָל דערפֿילט, אַז דאָס איז לגמרי נישט נויטיק צו טראַכטן וועגן פֿאָרזיכטיקייט. פֿרוי געט איז גלייך מסכים געווען, זי האָט געזאָגט, אַז מען דאַרף טאַקע צורעדן די יונגע מענטשן, אַז זיי זאָלן נישט גיין אין אַרמיי. זי פֿון איר זייט, האָט שוין נישט איינעם אַזאַ עצה געגעבן. די אייגענע זין האָט זי דאָס אויך געזאָגט. צום באַדויערן אָבער האָבן זיי געפֿאָלגט זייער פֿאָטער. זיי זענען שרעקלעך בלוטדורשטיק.

עס איז געקומען די צייט פֿון מיטאָגעסן, פֿרוי געט האָט געפֿרעגט ביי פּעטערן צי ער פֿילט זיך גענוג גוט, אַז ער זאָל קאָנען גיין עסן צום טיש? פּעטערס נייגעריקייט האָט איבערגעשטיגן אַלץ. ער האָט געוואָלט זען, צי די משפּחה געט טרינקט דעם נעקטאַר פֿון גאָלדענע בעכער. און אַחוץ דעם האָט ער געוואָלט זען דעם קעגנער אין די בלוטדורשטיקע זין, הגם ער איז נישט געווען זיכער צי זיי וועלן דאָרט זיין.

אָבער ביים טיש איז געזעסן בלויז אַן עלטערע דאַמע און קיין גאָלדענע בעכער זענען אויך נישט געווען. דערפֿאַר האָט אָבער פּעטער געזען אַזעלכע דינען פֿאַרצעלײַ, אַז ער האָט זיך מורא געהאַט אַן דעם אָנצורירן, טאָמער וועט עס זיך צעבּרעכן, זילבערנע גאָפּל־מעסער, וואָס זענען געווען אַזוי שווער, אַז יעדעס מאָל, ווען עס פֿלעגט אים אויסקומען זיי צו נעמען אין האַנט, פֿלעגט ער זיך נישט קאָנען אָפּוווּנדערן. נאָר דאָס אַליין איז גאָרנישט לגבּי דעם עסן, וואָס מען האָט דערלאַנגט. דאָס זענען געווען עפּעס אַזעלכע אויסטערלישע מאכלים, אַזוי אויסערגעוויינלעך צוגעריכט און מיט אַזעלכע מאָדנע סאָסן באַגאָסן, אַז אַחוץ דעם ברויט, וואָס פּעטער האָט געגעסן, האָט ער נישט געוווּסט, וואָס ער עסט.

דאָס זיצן ביים טיש איז פֿאַר אים געווען זייער אַ שווערע הלכה. ער האָט נישט געוווּסט, ווי זיך אַחריי צו טון. ער האָט זיך אָבער דערמאָנט אָן דער אַלמנהס אַן אַמאָליקער עצה: „קוק זיך צו ווי עס טוען אַנדערע און מאַך זיי נאָך“. און ער האָט זיך אָנגעכאַפּט אָן איר ווי אָן אַן אבן טוב. די גאַנצע צייט, וואָס ער איז געזעסן ביים טיש האָט ער נישט אַראָפּגעלאָזן זיינע אויגן פֿון פֿרוי געט, און ביי יעדן נייעם מאכל האָט ער געוואַרט ביז זי וועט נעמען אַ גאָפּל, אָדער אַ לעפֿל אין האַנט און ערשט דעמאָלט האָט ער עס גענומען.

ער האָט געקאָנט פֿאַרווענדן אויף דעם זיין גאַנצע אויפֿמערקזאַמקייט, ווייל רעדן האָט ער נישט געדאַרפֿט. די פֿרוי געט האָט די גאַנצע צייט נישט אויפֿגעהערט

צו רעדן אין פעטער האָט זיך בלויז צוגעהערט און געשאָקלט מיטן קאָפּ. פרוי גוט האָט געמיינט, אַז ער שווייגט דערפאַר, ווייל זיין מויל איז פול און ער קאָן נישט רעדן.

נאָכן עסן זענען זיי אַרויס אויף אַ גרויסער וועראַנדע. אַ וווּנדער־שיינער נאַטור־לאַנדשאַפט האָט זיך אויסגעשפּרייט פאַר פעטערס אויגן. פרוי גוט האָט גלייך אַריינגעזעצט איר גאַסט אין אַ שיינעם, ווייכן פאָטעל־שטול, האָט אים אַרומגעלייגט מיט אַ סך קישנס און אַליין איז זי געבליבן שטיין, האָט אויסגעצויגן איר האַנט צו דער ווייטער שטאָט צו, וועלכע איז געלעגן כמעט ווי איינגעזונקען אין אַ ים פון רויך און גערויש:

— דאָרטן מאַטערן זיך די לוין־שקלאַפן וואָס אַרבעטן אויס פאַר מיר דיווידענדן. דאָרטן מוזן זיי פאַרבלייבן, ווייל דאס איז זייער אָרט, אַהין געהערן זיי. איך ווידער דאַרף דאָ פאַרבלייבן, ווייל איך געהער אַהער. און טאָמער ווילן זיי זיך בייטן מיט מיר, שרייט מען, אַז דאָס איז „געוואַלט“, „רעוואָלוציע“, אַז דאס קאָן נישט דערלאָזן ווערן. איך וווּנדער זיך תמיד, וואָס זיי באַנוצן זיך אַזוי זעלטן מיט געוואַלט־מיטלען, וואָס די שטרעבונג צו געוואַלט איז אַזאַ שוואַכע. דערמאָנט זיך אז די מענטשן, וועלכע מען האָט געפּייניקט אין די תּפיסות. צו רעדן, וואָלט מען געקאָנט אויף זיי פאַריבל האָבן, ווען זיי ווענדן אָן געוואַלט־מיטלען, אָדער פרווון אַנטלויפן?

— מען וואָלט זיי געקאָנט מיטהעלפן אין דעם, האָט ער אַזוי ווי פאַרביי־גייענדיק אַ זאָג געטון.

— אַזוי, איר רעכנט, אַז מען וואָלט געקאָנט? דאס ערשטע מאָל האָט פעטער געזען די פרוי גוט אַ ביסל אַזוי ווי אויפגערעגט.

— אפשר יאָ. פון די וועכטער וואָלט מען אַנדערע געקאָנט אונטערקויפן. בשעת איך בין געזעסן האָב איך זיך מיט אַ סך פון זיי באַקאָנט. איך וואָלט זיך ווי נישט איז געקאָנט פאַרבינדן מיט איינעם, אָדער מיט צוויי, וואָס וואָלטן זיך געלאָזן אונטערקויפן. אפשר זאל איך דאָס טון, ווי קלערט איר?

— איך ווייס אַליין נישט, האָט די דאַמע געזאָגט, אַזוי ווי נישט זיכער: מיינט איר, אַז ס'וואָלט זיך באמת עפּעס איינגעגעבן צו טון?..

— ווען עס גיט זיך זיי איין צו זיך אַנטלויפן אָן שום קאַמף מיט די וועכטער, וואָלטן זיי דאָך טאַקע קיינעם דערמיט קיין שאָדן נישט געבראַכט..

ווען פעטער האָט אַזוי געהאַלטן אין אַנטוויקלען דעם פּלאַן פון זיין נייער אונטערנעמונג, האָט ער פּלוצלינג דערהערט הינטער זיך אַ שטים. „וואָס איז דאָס אַזוינס?“ דאס איז געווען אַ מענטשישע שטימע, אַ ווילדע, אַן אויפגערעגטע פון כעס. פעטער איז אַרויסגעשפּרונגען פון די ווייכע קישנס, האָט זיך אַרומגעקוקט אַרום זיך און אויסגעצויגן זיין האַנט מיט אַ דשעסט פון אַ מענטשן, וואָס איז פון זיינע פריסטע קינדער־יאָרן געווינט

ווי אַ בליץ איז דורכגעלאָפן פעטערן אַ געדאַנק: ווען ער וואָלט געקאָנט דער־פרוי גוט איינרעדן, אַז זי זאָל זיך

געשלאָגן צו ווערן.

צו אים איז אונטערגעלאָפֿן אַ מענטש; אפֿשר איז ער גאָר נישט געווען אַזוי גרויס, אָבער פֿאַר פּעטערס אויגן האָט ער אויסגעזען ווי אַ ריז. זיין גלאַט־אָפּגעראַזירטער פּנים איז געווען רויט און צעקאָכט, דער שטערן אין טיפֿע קנייטשן און די צוויי הענט זענען געווען צונויפֿגעדריקט אין פֿויסטן. אַזאַ מין ברודיקער, קליינער נפֿש איינער! אַזאַ הינט איינער! האָט ער געשריען.

דזשאָן! האָט פֿרוי גענט אַ געשריי געטאָן. נאָר זי וואָלט גיכער געקאָנט איינהאַלטן אַ שטורם. דער מענטש איז צוגעלאָפֿן מיט אימפּעט צו פּעטערן. אין פּעטער ווידער, וועלכער האָט שוין אין זיין לעבן אַזוי גליקלעך אויסגעמיטן הונדערטער קלעפּ, האָט אַ פֿלי געטאָן פֿון שטול און האָט זיך אַ לאָז געטאָן צו די טרעפּ פֿון וועראַנדאַ. דער מענטש איז אים נאָכגעלאָפֿן און בשעת פּעטער איז צוגעקומען צום ערשטן טרעפּל, האָט זיך דעם מענטשנס פֿוס אַ הויב געטאָן און פֿון די אויבערשטע צוועלף טרעפּ האָט שוין פּעטער קיין איין איינציקן נישט באַרירט.

ווען ער האָט דערפֿילט, אַז ער איז אונטן, האָט ער זיך אַפֿילו נישט אומגעקוקט און איז געלאָפֿן ווייטער. דער צווייטער איז אים נאָכגעלאָפֿן, גאַנץ נאָענט הינטער זיך האָט ער געפֿילט זיין סאָפּען. פֿון צייט צו צייט פֿלעגט זיך יענעמס פֿוס אַ הויב טאָן און פּעטערן האָט זיך קוים איינגעגעבן אויסצומיידן דעם קלאַפּ. ענדלעך האָט דאָס געיעג אויפֿגעהערט. דער פֿאַרפֿאָלגער האָט זיך אָפּגעשטעלט. פּעטער איז דורכן טויער אַרויסגעלאָפֿן אויפֿן גאַס.

פּעטער האָט אָפּגעכאַפּט דעם אָטעם און אַ קוק געטאָן הינטער זיך. גענט איז געשטאַנען אַ הויפֿישע שטיקל ווייט פֿון אים. איצט איז פּעטער מיט אַ מאָל געוואָרן דרייסט. אַ צוקאָכטער האָט ער זיך אומגעקערט מיטן פּנים צום גאָרטן, האָט אויסגעשטעלט זיין צונויפֿגעדריקטן פֿויסט און גענומען שרייען מיט ווילדע קולות:

— דער טייוול זאָל דיך נעמען! גיי צו אַלע שוואַרצע יאָר!

פּעטער איז געווען אַזוי אין כּעס, אַז ער איז שיער פֿון הויט נישט אַרויסגעשפּרונגען. די ערגסטע זידל־ווערטער; שוועבל און פּעך האָט זיך געגאָסן פֿון זיין מויל, נאָר פֿון צייט צו צייט פֿלעגט זיך פֿון זיין צונג אַראָפּרייסן גאָר מאָדנע דבורים: „יאָ, איך בין אַ רויטער און איך בלייב אַ רויטער, מעגסט אַפֿילו פּלאַצן!"

יאָ, פּעטער הורוש, דער אָנהענגער פֿון געזעץ און אָרדענונג, דער ברודער און פֿריינט פֿון די רייכע, האָט געשריען: „איך בין אַ רויטער, עס וועט קומען אַ צייט, אַז מיר וועלן דיך דערפֿאַר אויפֿרייסן אין דער לופֿטן, איך און מעק וועלן דיר אונטער דיין גראָבן הינטערטייל אונטערלייגן אַ באָמבע, מיין נישט, אַז דיר וועט עס אַראָפּ אַזוי גלאַט".

הער גענט האָט זיך אומגעקערט מיט אַ מינע פֿון שטאָלצער פֿאַראַכטונג און איז אַוועק צו זיין אויפֿגערעגטער ווייב.

פּעטער האָט זיך געשלעפּט איבערן גאַס האָט זיך געריבן די אָנגעווייטיקטע ווייטן און שטילערהייט געוויינט. איצט האָט ער אין גאַנצן מיטגעפֿילט די רוי־

טע. די חאָזיקע רייכע פּאַראַזיטן, זיי נוצן מער נישט אויס די אַרבעטס-קראַפט פון פּראָלעטאַריאַט, אַליין טוען זיי גאר נישט. לעבן אין פּאַלאַצן, פאַר וואָס קומט עס זיי? וואָס טוען זיי פאַרן אָרימען מענטשן, אַחוץ דעם, וואָס זיי ווייזן אַרויס זייער פאַראַכטונג און בריקן אים מיט די פיס. און פּלוצלינג האָט זיך דאָס געשעעניש פון דער פאַרגאַנגענער נאַכט פאַרגעשטעלט פעטערן גאר אין אַנדערע ליכט. אָ, ווען ער קען איצט פּאַקן די גאַנצע חברה, די יונגע מיטגלידער פון דאַנדלס-קאַמער, פון ס'רחים און פאַבריקאַנטן-פאַריין. צוזאַמען מיטן הערן געט. אָ! ווי ער וואָלט זיך אָפּגערעכנט מיט זיי.

אין דאָס איז געווען אַן איבערגאַנגס-שטימונג. פעטערס הינטערטייל האָט אים אַזוי ווי געטון, אַז ער איז קוים איינגעזעסן אין טראַמוואַי. דעם גאַנצן וועג האָט ער נאר געטראַכט, ווי אַזוי נקמה צו נעמען פון געטן. ער האָט זיך דערמאָנט, אַז דער געט איז אַקערמאַנס אַ שותף און ביי אַקערמאַנען איין שטוב האָט דאך פעטער זיינעם אַ מענטשן, פעטער וועט אָקאָרשט אַ פּרוו-טון צו אָרגאַניזירן קעגן געטן אַ באָמבע-פאַרשווערונג. ער וועט צווישן די ראַדיקאַלן אַגיטירן קעגן געטן. אפשר וועט זיך אים איינגעבן איבערצורעדן עטלעכע פון די י.וו.וו., אַז מען זאָל אים ערגעץ פאַרשלעפּן, מיטנעמען אַ לאַנגע שוואַרצן בייטש, צובינדן צו אַ בוים און ווי עס דאַרף צו זיין אַריינקאַטשעווען.

פאַרטיפט אין די דאָזיקע רעוואַנש-מחשבות איז פעטער געגאַנגען אין „אַמעריקען-הויז". אין אָוונט האָט ער זיך דאָרטן געדאַרפט טרעפן מיט ג'וונייען. פעטער איז גלייך אַריינגעגאַנגען אין צימער 427 און אַזוי ווי ער איז געווען שרעקלעך פאַרמאַטערט, האָט ער זיך אויסגעצויגן אויפן בעט און איז אַנטשלאָפן געוואָרן.

בשעת ער האָט אויפגעעפנט די אויגן האָט זיך אים געדוכט, אַז אָדער ער לעבט איבער עפּעס אַ ווילדן חלום, אָדער ער איז בעתן שלאָף רחמנא לצלן, געשטאָרבן און איז צוזאַמען מיט דעם הערן געט אין גיהנום אַריין. „שטייט אויף"! האָט עמיצער געשריגן און האָט אים געריסן פאַרן אַרבל. ווען פעטער האָט אין גאַנצן געעפנט די אויגן האָט ער דערזען ג'וונייען. ווייבאַלד אַזוי, איז דאָך הייסט דאָס אין אָרדענונג, אָבער פאַר וואָס האָט אים עפּעס ג'וונייי אַזוי געריסן פון שלאָף? און וואָס איז דאָס אַזוינס? ג'וונייס שנאַמע איז עפּעס אַזוי בייז, זיין פּנים אַזוי רויט און אויפגערעגט, — און דאָס קען מען עפּעס גאָר נישט פאַרשטיין — ער שטייט אַנטקעגן פעטערן מיט אַ רעוואָלווער אין האַנט!

דאָס אַליין האָט נאָך שווערער געמאַכט פאַר פעטערן דאָס אויפשטיין. ער האָט געמיינט, אַז דאָס חלומט זיך אים אַליין און ער איז ווייטער געלעגן מיט אַ אָפענער מויל און זיינע אויגן האָבן מיט גרויס אימה געקוקט אין לאָך פון רעוואָלווער.

— גאָ—ט מיי—נער, ג'וונייי, וואָס איז גע—שע—ען? האָט ער קוים אַ לעבעדיקער אַרויסגעשטאַמלט.

— שטייט-אויף! האָט אַרויסגעקוויטשעט

דער שטשור און האָט נאָך צוגעגעבן דערצו זייער אַ מיאוסן זידל־וואָרט. ער איז נאָך אַלץ געשטאַנען דאָרט נעבן פעטערן מיטן רעוואָלווער אין האַנט און האָט אים געשלעפט פאַר די הענט און פאַר די פיס.

דער שלימזלדיקער פעטער האָט זיך מיט אַלע כוחות געריסן ווי נישט איז צונויפנעמען זיינע פינף חושים און קומען צו זיך. עס האָבן זיך אים גענומען פלאָנטערן אַלערליי רעיונות אין קאָפּ. קען דאָס זיין, אַז גיווניי זאָל האָבן געהערט ווי ער האָט געזידלט דעם הערן געט אין געשריען, אַז ער איז אַ רויטער? אָדער אפשר האָבן עפעס די רויטע אָפּגעטון פעטערן? און אפשר איז גאָר גיווניי פון זינען אַראָפּ און פעטער איז איצט מיט אַ משוגענעם אַליין אין צימער, וועלכער איז נאָך אַ היץ דעם באַוואָפנט אויך?

— ווו איז דאָס געלט, וואָס איך האָב אייך מיט אַ געוויסע צייט צוריק געגעבן? און ווידער האָבן זיך אַ שאָט־געטון אויף פעטערן אַ גאַנצער באַרג זלזולים.

דאָ האָט זיך שוין פעטער גלייך צוזאַמענגענומען און איז גרייט געווען צו פאַרטיידיקונג. ער מעג ווער ווייסט ווי מורא האָבן, אָבער אָן זיין געלט וועט ער זיך תמיד האַלטן.

— איך האָב דאָס אויסגעגעבן. הער גיווניי.

— ס'איז אַ ליגן!

— ניין, ס'איז אמת.

— איר וועט מיר זאָגן ווו דאָס געלט איז? איז דער צווייטער עקשנותדיק נישט אָפּגעטראָטן פון אָרט. און זיין פנים איז בשעת מעשה אַזוי צוקאָכט געוואָרן, אַז ס'איז אַ מורא געווען אויף אים אַ קוק צו טאָן. און אַפילו די לאָך פון זיין רעוואָלווער האָט אויך געקוקט עפעס מיט אַ מאָדנער רציחה. אַ צעציטערטער האָט אָבער פעטער פאָרט געטענהט, אַז ער האָט אויסגעגעבן ביז איין סענט.

— דאָס איז אייער לעצטער וואָרט? נו, דעמעט, נעמט איר זיך צו אים אַביסל! האָט גיווניי אַ געשריי געטאָן. און ערשט איצט האָט פעטער באַמערקט, אַז אין צימער איז דאָ נאָך אַ מענטש. ביז איצט האָט די לאָך פון רעוואָלווער אַזוי צוגעצויגן צו זיך זיינע אויגן, אַז קיין אַנדער זאַך האָט ער נישט געקענט זען.

דעמעט איז געווען אַ געזונטער יונג, מיט אימפעט האָט ער זיך אַלאָז געטאָן צו פעטערן, האָט אים אַ כאַפּ געטאָן פאַר אַ האַנט און האָט אים אַ דריי געטאָן אויף הינטן, אַז פעטער האָט דערזען פייער אין די אויגן. ער האָט אָנגעהויבן צו שרייען, דעמעט האָט אים אָבער מיט זיין האַנט פאַרשטאָפּט דאָס מויל. „איצט איז געקומען דער סוף", האָט זיך פעטער געקלערט. מען מוז אויסזאָגן, ווו דאָס געלט איז. און ווען גיווניי האָט דערנאָך נאָך אַ מאָל געפרעגט, ווו דאָס געלט איז, האָט שוין פעטער געוואָלט כאָטשבע מיטן נאָז ענטפערן. דעמעט האָט צוגענומען זיין האַנט.

— ווו איז דאָס געלט?

— אין מיין לינקן שוך, האָט פעטער געענטפערט.

דעמעט האָט אים אָפּגעבונדן דעם שוך און אַרויסגעשלעפט אַ קליינעם, פראַכן פעקעלע, אין וועלכן עס זענען געלעגן

די טויגט דאָלאַר, וועלכע פּעטער האָט באַקומען פון גיווניייען. אַקערמאַנס דריי הונדערט דאָלאַר און נאָך צוויי הונדערט. וועלכע פּעטער האָט געהאַט אָפּגעשפּאָרט פון זיינע שכירות. הערמעט האָט איבערגעציילט דאָס געלט, גיווניי האָט עס איינגעוויקלט צו זיך אין קעשענע און געהייסן פּעטערן אָנטאָן דעם שיך. דער צעטומלטער פּעטער האָט געטון אַלץ, וואָס מען האָט אים געהייסן און זיינע צעשראָקענע, אויסגעגלאָצטע אויגן האָבן געקוקט נאָך דער רייע דאָ אויפן רעוואָלווער און דאָ אויפן פּנים פון „שטשור“.

— אָבער וואָס איז פּאָרט געשען, מיסטער גיווניי?

— איר וועט שוין וויסן. איז געווען די קורצע תשובה, און איצט מאַרש, אַרויס פון דאַנען. פאַרגעסט אָבער נישט אַז איך האָב אַ רעוואָלווער מיט אַכט קוילן. און ווען איר זאָלט זיך נאָר פּרוּוון אַריר טאָן מיט אַ פינגער, זיצן זיי אַלע אַכט אין אייך.

פּעטער, גיווניי און הערמעט זענען אַראָפּ אויפן גאַס און האָבן זיך איינגעזעצט און אַן אויטאָמאָביל. הערמעט האָט זיך אַוועקגעזעצט ביים מאַשין, הינטער אים האָט גיווניי זיך געהייסן אַוועקזעצן פּעטערן. דערנאָך האָט ער זיך אַליין אַוועקגעזעצט מיטן אָנגעלאָדעוועטן רעוואָלווער אין האַנט. מיט אַ פינגער אויפן צינגל און די לאָך פונקט אַנטקעגן פּעטערן. מיט אַזאַ מין וואַך ביי דער זייט איז שוין פּעטער נאַטירלעך געווען רויק און האָט שוין אַפילו אויפגעהערט פראַגן צו שטעלן.

זיין מוח אָבער האָט נישט גערוט. אַ דערשראָקענער ביז צום טויט, האָט זיך זיין מאָרך ווי נישט איז געפּרוּווט אָנטאַפּן די סיבה פון דעם, וואָס ס'איז געשען, ער האָט זיך דערמאָנט אָן דזשאָרענגעל. אפשר גלויבט אים געפּוי מער פאַר פּעטערן. אָבער צו וואָס וואָלט דאָ געווען דער רעוואָלווער און דער גאַנצער קינאָ־מאַסקאַראַד?

ענדלעך האָט פּעטער געזען, אַז ער וועט דאָ גאָרנישט אויסטראַכטן און ער האָט זיך אָפּגעזאָגט צו געפינען אַן ענטפער אויף דער פראַגע. און ער האָט אין דעם פאַל זייער גוט געטון. ווייל דאָס, וואָס איז געשען, וואָלט נישט פּעטער, נישט קיין שום אַנדער מענטש, נישט געקאָנט טרעפן.

66

זיי זענען געפאָרן אין ביוראָ פון דער געהיים־אַגענטור. פּעטער האָט נאָך קיין מאָל נישט געהאַט די זכיה, דאָרטן צו זיין. ער האָט אַהין נישט געטאָרט קומען. געפינען האָט עס זיך אויפן פערצענטן שטאָק אין דער געביידע פון סוחרים־טרעסט. אויפן טיר איז געהאַנגען אַ שילדל: „אַגראַר און באַנק־געזעלשאַפט פון אַמעריקען סיטי. ביים אַריינגאַנג דאַרף מען אין טיר נישט קלאַפּן“. און אַז מען איז געווען אינעווייניק האָט מען באמת געקאָנט מיינען, אַז מען געפינט זיך אין אַ געוויינלעכער ביוראָ פון אַ וועלכער נישט איז געזעלשאַפט. געוויסע טירן בלויז האָבן געפירט אין די געהיימע צימערן, ווו געפּוי מיט זיין שטאַב האָבן געטון זייער אַרבעט.

אין איינעם פון די דאָזיקע צימערן האָט מען אַריינגעשטופּט פּעטערן און דאָ האָט שוין אויף אים געוואַרט געפּוי.

ווי נאָר ער האָט דערזען פּעטערן, האָט ער זיך אַ הויב געטאָן פֿון אָרט און איז צוגעלאָפֿן צו אים מיטן פּויסט אין דער הויך און אָנגעהויבן שרייען מיט ווילדע קולות: „דו מיאוסער כּלב איינער!“ „שמוציקער, שלימזלדיקער כּלב!“ געמיינער נידעריקער נפֿש!“

פּעטערס קני האָבן געציטערט. עס האָט אים געדאַכט אַ צאָן אַן אַ צאָן. זיינע צעשראָקענע אויגן האָבן זיך אָבער אויפֿמערקזאַם צוגעקוקט צו יעדער באַוועגונג פֿון געפּיס פֿינגער, צו יעדער תּנועה פֿון זיין פֿאַרקרימט, אויפֿגערייצט פּנים. און ענדלעך איז ער געקומען צום באַשלוס, אַז דאָס מאָל וועט מען אים נישט פּייניקן, מען וועט אים בלויז זידלען. פּעטער האָט זיך געריכט אויף די שרעקלעכסטע ענויים און איצט איז אים ממש אַראָפּ אַ שטיין פֿון האַרצן. פּעטער האָט אין זיין לעבן פֿון אַ געיאָגטער גאַסן־מויד, זיך אָנגעהערט אַזוי פֿיל זלזולים, אַז געפּי וואָלט אים אַזוי פֿיל נישט געקאָנט אויסזידלען, ווען ער האָט אַפֿילו אויף דעם אַ גאַנצן חודש צייט. קוים וועט נאָר געפּי קיין אַנדער זאַך נישט טאָן, בלויז אַרומלויפֿן הין און צוריק איבערן צימער, פֿאָכן מיטן פּויסט און זידלען זיך, איז דאָס נאָך צו דערליידן.

פּעטער האָט שוין רעזיגנירט צו וועלן דערגיין, וואָס עס איז פֿאָרט געשען; ער האָט באַמערקט, אַז דאָס רייצט נאָך מער אויף געפּין און ער האָט געשוויגן. געפּי האָט נישט געוואָלט רעדן מיט אים. האָט נישט געוואָלט הערן זיין קוויטשעדיקן, הינטעשן קול. ער האָט בלויז געוואָלט אויסגיסן זיין כּעס און זען ווי פּעטער זיצט געבויגן, אַ האַלב טויטער פֿון שרעק, און הערט זיך צו. און פּעטער האָט אים געטאָן די דאָזיקע טובֿה. בשעת מעשה האָט אָבער פּעטערס מוח געאַרבעט זייער אינטענסיוו און האָט זיך געקלאַמערט אָן יעדעס וואָרט, אָן יעדער רמז, טאָמער וועט ער פֿאָרט עפּעס דערגיין. נאָר וואָס עס זאָל נישט זיין, איין זאַך האָט פּעטער געוווּסט אויף זיכער, אַז מיט זיינע גוטע יאָרן איז אויס, אַז ס'איז נאָך בלויז פֿאַרבליבן איבערצוקומען דאָס באַגרעבעניש. פּעטער האָט שוין אַפֿילו באַצאָלט פֿאַר דער דאָזיקער באַגרעבעניש, זיין געלט האָט מען ביי אים צוגענומען, מער קאָן מען שוין פֿון אים גאָרנישט אַרויספּרעסן.

ביסלעכווייז זענען אָבער די רמזים אַזוי ווי קענטיקער געוואָרן.

— איר האָט הייסט עס געוואָלט מאַכן געשעפֿטן אויפֿן אייגענעם חשבון, האָט געפּי אַרויסגעבראַכט אין זיין פּויסט, וועלכע האָט זיך גראָד אין דעם מאָמענט געפֿונען אונטער פּעטערס נאָז, האָט זיך אַ הויב געטאָן אין דער הויך, אַזוי, אַז ביים אויסמיידן דעם קלאַפּ האָט זיך פּעטער שיִער דעם האַלדז נישט אויסגעלינקען.

— אַהאַ, האָט זיך פּעטער אַ כאַפּ געטאָן, נעלו אַקערמאַן האָט עפּעס אַרויסגעפּלאַפּלט.

— איר האָט געמיינט איר וועט ווערן אַ גבֿיר, וועט דערנאָך קאָנען לעבן פֿון אייערע רענטעס!

— יאָ, דאָס מוז עס זיין, אָבער וואָס האָט אַקערמאַן געקאָנט זאָגן?

— איר האָט זיך געוואָלט אָנדינגען אַן

איינעם שפּיאָן, האָבן אַן אייגענעם ביז רע, פֿאַרנעמען מײַן אָרט!

— רבונו של עולם, האָט פּעטער אַ טראַכט געטאָן, ווער האָט עס אים געקאָנט זאָגן?

פֿלעצלינג האָט זיך געפּי אַ שטעל געטאָן לעבן פּעטערן.

— איז טאַקע דאָס געווען אײַער כוונה? זאָגט, שעמט זיך נישט.

ער האָט נאָך אַמאָל איבערגעחזרט די פֿראַגע און מען האָט געזען, אַז ער וואַרט ערנסט אויף אַ תשובה. פּעטער האָט אַרויסגעשטאַמלט: „ניין, מיסטער". די דאָזיקע תשובה האָט אַפּנים געפּין נישט צופֿרידן געשטעלט. ער האָט אַ כאַפּ געטאָן פּעטערס נאָז און האָט אים אַזאַ מין ריס געטאָן, אַז עס האָבן זיך פּעטערן געשטעלט טרערן אין די אויגן.

— וואָס־זשע דען האָט איר געוואָלט? האָט מיט חוזק זיך אַ קרים געטאָן דער דעטעקטיוו, און אַ שטשירע געטאָן מיט די ציין.

— האָט איר טאַקע באמת געמיינט, אַז זי האָט אײַך ליב? דאָס איז עס געווען? זי, האָט אײַך ליב! און גיוונײַ, העמעט און געפּי, האָבן זיך פֿלעצלינג אַלע דרײַ ווי לויט אַ קאָמאַנדע פֿאַנאַנדערגעמעקעט אויפֿן קול. פּעטערן האָט זיך געדוכט, אַז שדים פֿון גיהנום מאַכן חוזק פֿון אים.

די לעצטע ווערטער האָבן אַרויסגעריסן די זײַלן פֿון פּעטערס לופֿט־שלאָס און די גאַנצע געבײַדע איז אים אַ פֿאַל געטאָן פֿאַר די אויגן. געפּי האָט זיך דערוויסט די מעשה מיט נעלי!

די גאַנצע צײַט פֿון זײַן נסיעה אין אויטאָמאָביל, האָט זיך פּעטער יעדע רגע איבערגעחזרט נעלס ווערטער: „נאָר נישט פֿאַרלירן זיך פּעטער". „דורכהאַלטן"! און אַזוי האָט ער טאַקע בדעה געהאַט צו טאָן, האַלטן זיך ביז וואַנען נאָר זײַנע קרעפֿטן וועלן טראָגן. איצט איז דאָך אָבער פֿאַר אים קלאָר ווי דער טאָג, אַז אַלץ איז פֿאַרלאָרן. ווי קאָן ער זיך האַלטן אין דער צײַט, ווען די מענטשן ווייסן וועגן נעלי, ווען נעלי אַליין האָט נישט אויסגעהאַלטן?

געפּי האָט קענטיק די דאָזיקע געדאַנקען אַרויסגעלייענט פֿון פּעטערס פּנים און זײַן חוזק איז ווידער איבערגעגאַנגען אין אַ ווילדן ברומען:

— איז וואָס הייסט עס, ווילט איר נאָך אַלץ נישט אַרויס מיטן אמת? נו, מילא, צופֿעליק דאַרף איך נישט אײַערע ווערטער.

און ער האָט ווידער אַמאָל גענומען לויפֿן הין און צוריק איבערן צימער. פֿון כעס האָט אַפּנים אַזוי געקאָכט אין אים זײַן בלוט, אַז ער האָט אין מינוט נישט געקאָנט שטיין רויִק. ענדלעך האָט ער זיך אָבער אַוועקגעזעצט בײַ אַ פּולט און אַרויסגעצויגן פֿון שופֿלאָד אַ פּאַפּיר.

— איך זע, אַז איר קלײַבט זיך דערווײַל אויסצוקלערן עפּעס אַ שפּאָגל־נײַעם ליגן, האָט ער געזאָגט.

פּעטער האָט מורא געהאַט דאָס אָפּצולייקענען, ווײַל יעדעס וואָרט זײַנער האָט אַרויסגערופֿן בײַ יענעם אַ נײַעם שטורעם פֿון כעס.

— גוט, האָט געפּי געזאָגט. איך וועל דאָס אײַך פֿאַרדייענען, וועט איר וויסן, וואָס עס טוט זיך מיט אײַך, וואָס פֿאַר אַן אייזל איר זײַט.

ער האָט אָנגעהויבן צו לייענען דעם בריוו, נאָר איידער ער האָט נאָך באַוויזן איבערצולייענען אַ גאַנצן זאַץ, האָט שוין פֿעטער געוווּסט, אַז זיין שיינער טרוים־שלאָס ליגט אין חורבות אויף שטיקער צעשמעטערט. און די חורבות פֿון נינוה זענען גאָרנישט אין פֿאַרגלייך מיט זיין בראָך.

נעלי האָט געשריבן: „ליבער הער געמפּי! עס פֿאַרדריסט מיך זייער, וואָס איך מוז אָוועקגיין פֿון אייך. אָבער וואָס קען מען זיך העלפֿן? איר ווייסט דאָך גאַנץ גוט, אַז עס מאַכט זיך ביי אונדז אַלעמען אַ צייט, ווען די אַרבעט ווערט אונדז דערעסן און עס פֿאַרוועלט זיך אונדז אָפּצורוען אַ ביסל. די דאָזיקע שורות האָבן דעם ציל אייך צו געבן צו וויסן, אַז טעד גראַטערס האָט צעבראָכן נעליז אַקערמאַנס אייזערנע קאַסע און אַרויסגענומען פֿון דאָרטן עטלעכע פּריידיטס־הלוואות און צירונג אומגעפֿער אויף פֿופֿציק טויזנט דאָלאַר. איר ווייסט דאָך, אַז טעד איז אַ מבֿין אויף אַזעלכע זאַכן.

— איר וועט זיך זיכער דערוויסן, אַז איך האָב דאָרטן געאַרבעט און איר וועט אונדז אַוודאי וועלן אַרעסטירן. זאָג איך אייך, אַז דאָס האָט פֿאַר אייך קיין שום זין נישט. איר דאַרפֿט וויסן, אַז אונדז איז גוט באַקאַנט דער גאַנצער שווינדל, וואָס איר האָט געמאַכט אין היבער־פּראָצעס און אַלע אייערע איבעריקע קונצן, וואָס איר האָט געפּראַוועט דעם לעצטן יאָר. אויב איר ווילט וויסן, צי דאָס איז אמת פֿרעגט ביי פֿעטער הירדוש ער וועט אייך די אַלע ווערטער זיינע באַשטעטיקן. די גאַנצע שטיקל אַמערע מיט דער באַמבע־פֿאַרשווערונג האָב איך דורכגעפֿירט צוזאַמען מיט פֿעטערן; איר דאַרפֿט אָבער פֿעטערן דערפֿאַר נישט באַשטראָפֿן, ווייל ער האָט בלויז געטאָן דאָס, וואָס איך האָב אים געהייסן. ער איז אַ צו גרויסער נאַר, אום פֿאַר אייך געפֿערלעך צו זיין און ווי אַן אַגענט קען ער אייך זייער צונוץ קומען. איר דאַרפֿט אים נאָר גוט באַהאַנדלען און אַכטונג געבן, אַז ער זאָל נישט האָבן קיין שום מגע ומשא מיט פֿרויען. דאָס לעצטע איז גאַנץ גרינג דורכצופֿירן. איר דאַרפֿט בלויז צונעמען ביי אים דאָס געלט, ווייל ער איז אַזאַ פֿאַרזעעניש, אַז קיין שום פֿרוי אין דער וועלט וועט נישט וועלן אַקוקן אויף אים, קוים וועט ער נישט גוט באַצאָלן.

פֿעטער וועט אייך דערציילן, ווי אַזוי מיר האָבן דורכגעפֿירט די דינאַמיט־פֿאַרשווערונג. איר וועט מסתמא אוודאי נישט וועלן אין פֿאַר אייך וועט געוויס זיין נישט זייער באַקוועם אַז דער אמת זאָל דערגיין צו די רויטע און איר מעגט זיין גאַנץ זיכער, אַז דאָס וועט געשען, אויב איר וועט נאָר מיך און טעדן נישט לאָזן צו רו. ווען איר וועט זיך אָבער לגבי אונדז פֿאַרהאַלטן רויִק, וועלן מיר מכה דעם גאַנצן ענין קיין וואָרט נישט פֿאַרלירן און עס בלייבט אייך איבער אַזאַ מין גרויסע פֿאַרשווערונג, וועלכע קאָן קלעקן פֿאַר אייך אויף אַלאַנגע צייט אַ תל צו מאַכן פֿון די רויטע.

אין סוף כל סוף האָט איר גאָרנישט איבערגעצאָלט. די אַרבעט איז אַ מציאה פֿופֿציק טויזנט דאָלאַר. נעלי אַקערמאַן האָט אייך פֿאַר אַ סך ווייניקער אַרבעט באַצאָלט אַ סך מער געלט. איך ווייס, אַז

בשעת איר וועט עס לייענען וועט איר זיין זייער אין כעס. איך בעט אײַך זיך מישב צו זיין און נישט פאַרלירן דעם קאָפּ. איך שיק דעם בריוו דורך אַ שליח און איך וויל, אַז איר זאָלט זיך גלייך ווענדן צו אַקערמאַנען און זען, אַז ער זאָל נישט גיין צו דער פּאָליציי. איר פאַרשטייט מסתמא מיט וואָס דאָס שמעקט די שוואַכע קעפּלעך, וועלן זיך אָנהייבן צו גריבלען וועלן קומען אויפן שפּור פון דער באָמבע־אַפערע עס וועט דערגיין צו די צייטונגען, צו די רויטע און איך רעכן, אַז איך דאַרף אײַך נישט זאָגן, וואָס פאַר אַ שאָדן דאָס קען ברענגען אייער אַגענטור.

און אַחוץ דעם בין איך אײַך נאָך מחויב צו דערמאָנען, אַז איצט נאָכדעם ווי איר האָט גערעדן געלינטשט און אַלע אַנדערע רויטע געשלאָגן, איז נישט אַזוי אָנגענעם צו האָבן זיי פאַר פּערזענלעכע שונאים. איך מיט טערן וועלן אויף אַ געוויסע צייט נעמען ווען אין די צייטונג וועלן מיר אויך נישט גלייך פאַרקויפן. און אַזויערנאָך וועט אַלץ זיין אין אָרדנונג.

מיט גרויס דרך־ארץ
עדיט.

פּ. ס. עס איז באמת נישט פּעטערס שולד, וואָס ער פאַרלירט אַזוי דעם קאָפּ ווען עס קומט זיך אים אויס צו באַגעגענען מיט פרויען. ער וואָלט פאַר אײַך זיכער זייער גוט געאַרבעט. ווען איך וואָלט נישט געווען אַזוי שיין.

67

דאָס הייסט עס איז ג"ז געווען איצט נאָכדעם ווי פּעטער האָט זיך שוין באַקאַנט מיטן בריוו, ווייסט ער שוין, אַז מער האָט ער גאָרנישט וואָס צו זאָגן. אין פּלוצלונג האָט ער דערפילט ווי זיין משא איז שווערער געוואָרן אַלס ער איז בכח געווען צו פאַרטראָגן. אַן אָפּגעשוואַכטער האָט ער זיך אַראָפּגעלאָזן אויף אַ שטול. אין האַרצן איז ער שוין געבליבן זיצן, און זיינע פאַרצווייפלטע אויגן האָבן אַרומגעבלאָנדזשעט פון איין אָרט אויפן אַנדערן, פון איין מענטשן אויפן צווייטן.

הם זייער אַ היציקער, איז דאָך דער ערשטער דעטעקטיוו געווען אַ פּראַקטישער מענטש. ווען נישט וואָלט ער זיכער נישט געקאָנט אויספירן די שווערע און אחריותפולע אַרבעט, וואָס דער טרעסט האָט אויף אים אַרויפגעלייגט. ער איז טאַקע באַלד איבערגעגאַנגען צו דער געשעפטלעכער זייט. קודם כל זאָל אים פּעטער גענוי באַריכטן, ווי אַזוי איז אָרגאַניזירט געוואָרן די פאַרשווערונג און ווער נאָך ווייס פון איר. און פּעטער ווידער, וועלכער איז אויך געווען אַ פּראַקטישער מענטש, האָט פאַרשטאַנען אַז איצט — האָט שוין קיין שום זין נישט וואָס נישט איז צו באַהאַלטן.

ער האָט זיך אין אַלץ מודה געווען און האָט אונטערגעשטראָכן, אַז אויב נער האָט נאָר נישט דערציילט וועגן דעם איר געליבטן, ווייסן דערפון בלויז זיי ביידע, פּעטער און נער. פון ווײַטערדיקן שמועס האָט זיך אָבער פּעטער דערוווּסט, אַז דער יונגערמאַן מיטן פּנים פון אַ בולדאָג איז איינער פון די באַרימטסטע קאַסע־ברעכער אין לאַנד. און גיכער פון אַלץ איז ער דאָס געווען דער איניציאַטאָר פון דער פאַרשווערונג, ער האָט עס אָנגעפירט מיט נער, געגעבן איר די נייטיקע דירעקטיוון

און דאָ האָט זיך פּעטער פּלוצלינג דערמאָנט אין די קישן, וואָס נעל האָט אים געגעבן אין פּאַרק, און די הבטחות אירע און ער איז רויט געוואָרן פֿאַר חרפּה. בלי שום ספֿק, וואָס איז שייך פֿרויען, איז ער אַ מוראדיקער נאַר.

פּעטער האָט זיך אָנגעהויבן צו פֿאַרטיידיקן. וואָס איז ער שולדיק, וואָס נעל האָט אים אָפּגענאַרט? ווען ער איז נאָך געווען אַ יונגער יינגל אין טעמפּל פֿון רדשימדרושאמבא איז ער שוין געווען אין איר פֿאַרליבט ביז משוגעת. זי איז נישט נאָר שיין, זי איז אויך די קליגסטע פֿרוי, וועלכע פּעטער האָט ווען נישט אין באַגעגנט. אויף דעם האָט אים גיווני באַמערקט, אַז ווי ס'ווייזט אויס האָט זי שוין דאַמאָלסט חוזק געמאַכט פֿון אים. דערווייל צו יענער צייט האָט זי שוין געאַרבעט פֿאַר געפּין, זי האָט דאַמאָלסט געזאַמלט מאַטעריאַל קעגן קאַלאַנדרען און אַ דאַנק איר איז ער דאָס באַשטראָפֿט געוואָרן מיט טורמע. זי האָט שוין זייער אַ סך געאַרבעט פֿאַר דער געהיים אַגענטור פֿון טרעסט. דאַמאָלסט ווען פּעטער איז נאָך אַרומגעפֿאָרן מיט פֿעריקלעס פֿריזים, אַרבעטנדיק פֿאַר געפּין, האָט נעל מאַרפּירט אַ באַקאַנטן אַרבעטער-טוער, האָט זיך געלאָזן כאַפּן מיט אים צוזאַמען אין אַ צימער פֿון אַ האָטעל און דערמיט האָט זי אַרונטערגעריסן איינעם פֿון די גרעסטע שטריקן.

איצט איז שוין פּעטער געוואָרן אַ ביסל שטיפֿער בײַ זיך. וואָס איז דער חידוש, וואָס ער האָט נישט געקאָנט בײַשטיין קעגן אַזאַ מין פֿרוי? געפּין איז אַליין שולדיק, וואָס אַ פֿריער האָט ער אַזעלכע מענטשן, דערנאָך לאָזט ער זיי פֿרײַ אַרומלויפֿן. און דאָ האָט זיך פּעטער געכאַפּט, אַז ס'קען גריילעך זיין אַז נעל זאָל האָבן געוווּסט, אַז ער וואַרט אין האָטעל דע סאַטאַ אויף לייקמענען און זי איז ספּעציעל געקומען אַהין, כדי אים אַרײַנצושלעפּן אין דער אַפֿערע. און נאָכדעם ווי גיווני האָט מודה געווען, אַז דאָס איז נישט אויסגעשלאָסן, האָט פּעטער דערפֿילט, אַז ער האָט געוווּנען די שפּיל.

ער איז מיט אַמאָל רעדעוודיק געוואָרן. דער צונג האָט זיך אים ווי מען זאָגט פֿאַנאַנדערגעבונדן. נו, יאָ, אוודאי איז ער געווען אַ גרויסע בהמה. ער געפֿינט טאַקע פֿאַר זיך נישט קיין שום פֿאַרענטפֿערונג, אָבער דערפֿאַר האָט ער שוין איצט געהאַט אַן אמתע לעקציע. איצט ווייס ער שוין, וואָס ער האָט צו טון. וועגן פֿרויען וויל ער שוין מער נישט הערן, און מכּח אַרייכן לעבן טראַכט ער נישט. ווען ה' געפּין וואָלט געוואָלט נאָך איין מאָל פּרובירן מיט אים מאַכן אַ געשעפֿט...

געפּין האָט דאָס אָבער אַ צעקאָכטער קאַטעגאָריש אָפּגעוואָרפֿן. אַזאַ אידיאָט וויל ער נישט האָבן אַפֿילו פֿאַר צען מייל ווייט פֿון זיין אַגענטור. פּעטער האָט זיך אָנגעהויבן צו בעטן, ער קען דאָך באמת די רויטע זייער גוט. צי קען דער געפּין אָנווייזן נאָך אַ מענטשן, וועלכער זאָל זיין אַזוי גוט באַהאַוונט אין די אַלע זאַכן ווי ער? אַלע רויטע געטרויען אים. ער איז אַן אמתער מאַרטירער, זאָל דער געפּין בלויז אַ קוק טון אויף די פּלאַסטערס מיטן באַנדאַזש. אַחוץ דעם האָט ער זיך לעצטנס נאָך אַ לאָרבער-בלאַט אײַנגעפֿלאָכטן אין זיין קראַנץ. ער איז געווען

ביי דער פרוי געט און דאָס פון איר מאַן באַקומען קלעפּ. די דאָזיקע מעשה קען ער פאַרשפּרייטן, אפשר וועט זיך אים פאַרט איינגעבן אַריינצושלעפּן די רויטע אין אַ פאַרשווערונג טאַקע קעגן געטן. און ווי דאָס זאָל ניט זיין. דאָס מאַטעריאַל, וואָס זיי האָבן איצט קעגן מעקקאַרמיקס און די איבעריקע פון דער י. וו. וו. איז דאָך פאַרט עפּעס ווערט, מען קען דאָך איצט פּעטערן ניט לאָזן פאַלן. מען דאַרף בלויז די הערן אַקערמאַן אויסקלערן די זאַך ווי זי איז...

די לעצטע באַמערקונג איז אַפּנים געווען ניט אויפן אָרט. געפּי האָט זיך ווידער אַ הויב געטון פון שטול, האָט גענומען לויפן הין און צוריק איבערן צימער און זידלען פּעטערן אויף וואָס די וועלט שטייט. און שרייענדיק האָט ער זיך דערווייל אויסגערעדט, אַז ער איז שוין געווען ביי אַקערמאַנען און דער לעצטער האָט אים ווייט ניט ליבנסווירדיק אויפגענומען. עפּעס אַ קליינקייט איז עס, אַז די געהיים אַגענטור, וועלכע ער אַליין פינאַנסירט, האָט אַריינגעפירט צו אים אין שטוב צוויי חברה־לייט, וועלכע האָבן אים בגנבעט אויף פּומפּיק טויזנט דאָלאַר. צי, וועט ער אים נעמען ווידער צו דער אַרבעט? זאָל פּעטער דאַנקען גאָט, וואָס געפּי האָט אים אויף זיין גאַנץ לעבן ניט אַריינגעשפּאַרט אין לאָך אדער האָט אים איינציקווייז ניט צעבראָכן אַלע זיינע גלידער. און איצט זאָל ער זיך די מינוט אָפּטראָגן פון דאַנען. זיין פוס זאָל דאָ מער ניט זיין. „אַרויס פון דאַנען"!

פּעטער האָט זיך אויפגעהויבן און זיך אָנגעהויבן פּאַמעלעך צו שלעפּן צו דער טיר. און בשעת מעשה האָט ער ביי זיך אַ טראַכט געטאָן: „אפשר זאָל איך זיי אַ סטראַשע טון. זאָגן, אַז איך גיי אַוועק צו די רויטע און דערצייל זיי אַלץ"? נאָר, ניין! עס לוינט ניט, גלייכער שווייגן. געפּי קען אים ניט אויף קיין קאַטאָוועס אַריינוואַרפן אין לאָך. אָבער געפּי אַליין, ווי פונדעסטוועגן ריזיקירט ער דאָס אים אַוועקצולאָזן? ער דאַרף דאָך פאַרשטיין, אַז פון כעס, אָדער ניט האָבנדיק קיין אַנדער ברירה, קען ער דאָך אַוועקגיין צו די רויטע און אַרויסגעבן אַלץ. איז דאַמאָלסט וואָלט דאָך די געהיים־אַגענטור געווען אויף אייביק רויִנירט. ניין, געפּי וועט ניט ריזיקירן. און פּעטער האָט זיך זייער פּאַמעלעך צוגערוקט צום טיר, האָט זי כלומרשט געפּרוּווט עפענען און האָט זי כלומרש געפּרוּווט עפענען און האָט זיך צוגעהאַלטן פאַר דער קליאַמקע פונקט ווי ער וואָלט זיך ניט קענען האַלטן אויף די פיס. האָט געוואַרט און געוואַרט.

און כך־הוה. עס האָט זיך דערהערט, ווי געפּי זאָגט: „קערט זיך אום, אייזל איינער!". פּעטער האָט זיך תיכף אַ קער געטון אויף צוריק און מיט הכנעה אַ הויב געטון זיינע הענט צום דעטעקטיוו; און וואָלט ער זיך געפונען אין אַ מזרח־לאַנד, וואָלט ער געפאַלן אויף די קני און דריי מאָל צוגעלייגט זיין שטערן צו דער ערד. „איך בעט אייך, הער געפּי. זייט אַזוי גוט", האָט ער זיך קרעכצנדיק געבעטן, „פּראָבירט זיך מיט מיר נאָך איין מאָל".

— ווען איך וועל אייך איצט ווידער געפינען אויף דער שוועלע, האָט געפּי

געברומט: — וועט איר טון ביי מיר בלויז דאָס, וואָס איך וועל הייסן און נישט דאָס, וואָס אייך וועט זיך פאַרוועלן צו טון! איר פאַרשטייט?

— יאָ, יאָ, הער געפּי.

— נו, און איבן איינעם חשבון וועט איר שוין איצט מער נישט אַרבעטן?

— ניין, ניין, הער געפּי.

— גוט, איך וועל זיך נאָך איין מאָל פּרובירן. אָבער געדיינקט, איך שווער אייך ביי גאָט, טאָמער וועט איר זיך נאָך איין מאָל דערוועגן בלויז אַ קוק צו טון אויף אַ מיידל, האַק איך אייך אויס אַלע ציין פון מויל.

פּעטער איז אַ לעבעדיקער געוואָרן.

— איך דאַנק אייך, איך דאַנק אייך, הער געפּי.

— באַקומען וועט איר ביי מיר צוואַנציק דאָלער אַ וואָך, איין סענט נישט מער. דערביי זאָג איך אייך, אַז ווערט זייט איר אַ סך מער, איך קאָן אייך אָבער קיין געלט נישט געטרויען. נו, איר זייט מסכּים, אָדער נישט?

— איך בין גאַנץ צופרידן, הער געפּי.

— האָט פּעטער געענטפערט.

68

דערמיט האָט זיך פאַר פּעטער הגרוש פאַרענדיקט זיין גוט לעבן. ער האָט שוין איצט נישט קיין אַריינגאַנג אין די אָלימפּישע קרייזן. ער זעט שוין איצט נישט, נישט אַקערמאַנס כינעזישן דינער און נישט פרוי געטס בראַנצווייזישע סופּרעטן. און קיין מאָה ווערן שוין ניט שמייכלען צו אים די פיער און צוואַנציק מלאכים פון דאָטער דע סאטא. זיינע מיטאָגן וועט ער עסן ערגעץ אין אַ פאַרוואָרפענעם שענקל און ער וועט זיין דער אמתער באַשיידענער פּראָלעטאַריער, דער „דזשימי דיגענס". ווייט פון זיך האָט ער פאַריאָגט די זוניקע חלומות, וועגן אַ גרויסן פאַרמעגן און איז מקבל באהבה געווען די פּשוטע, טאָג־טעגלעכע אַרבעט, וועלכע ער האָט אויסגעפירט בשלמות. האָט געשלאָסן באַקאַנטשאַפט מיט נייע טוער, האָט זיך צוגעקוקט צו זיי, געגנבעט זייער ברייוו, זייערע נאָטיץ־ביכער, די אַדרעסן, וואָס זיי פלעגן האָבן ביי זיך און אַלץ געשלעפּט אין צימער 427 אין „אַמעריקען הויז".

עס איז דאַמאָלסט געווען זייער אַ סך אַרבעט. הים מען האָט געשלאָגן, געלינטשעט און אין תפיסות געזעצט — אין אַפּשר טאָגע דערפאַר — האָט די ראַדיקאַלע באַוועגונג אויפגעלעבט מיט אַ נייעם כח. די י. וו. וו. האָבן זיך אויף אַן אימפּעטועזן אופן פון דאָסניי אָרגאַניזירט און געקליבן געלט אויף אַ פאַרטיידיקונגס־פאָנד פאַר זייערע אַרעסטירטע. אין די סאָציאַליסטן פון אַנדערע שאַטירונגען זענען אויך נישט אַרומגעגאַנגען מיט פאַרלייגטע הענט. זיי האָבן נאָך אַלין נישט אויפגעהערט אויסצונוצן דעם דיבער־פּראָצעס און איצט האָבן זיי גראָד געאַרבעט נאָך ענערגישער ווי פריער, ווייל אין גיכן האָט געדאַרפט פאַרקומען דער פּראָצעס פון הובערס פרוי.

אין אונטער דער צייט, האָט זיך אין רוסלאַנד אויך די לאַגע געביטן, די עקסטרויטע האָט דאָרטן אָנגעהויבן זייער גוט צו גיין. סוף הערבסט האָבן זיי אַראָפּגעוואָרפן די פריערדיקע רעגירונג. האָבן איבערגענומען די אַנפירונג מיטן לאַנד,

האבן מיט דייטשלאנד שלום געשלאסן, וואס די פארבינדעטע האט שטארק פארדראסן און האבן איינגעפירט אין אים גאנג א נייע ווארט: דאס שרעקלעך ווארט „באלשעוויק". פון דאמאלסט אן איז געווען גענוג, אז עמיצער זאל זאגן אויף א מענטשן, אז יענער איז א „באלשעוויק" און מען האט שוין נישט געוואלט האבן מיט אים קיין מגע ומשא.

די ראדיקאלסטע האבן פונדעסטוועגן אנגענומען דעם דאזיקן נאמען און האבן אים געטראגן, ווי א געוויסע אויסצייכענונג. די ארטיקע סאציאליסטישע גרופע פון אמעריקען-סיטי, האט מיט גרויס התלהבות אנגענומען א רעזאלוציע פון איצט אן אנצורופן זיך „די ארטיקע באלשעוויסטישע גרופע". און א לייננערע צייט נאכאנאנד האבן דארטן די לינקע געהאט די איבערהאנט. דער פירער פון די לינקע איז געווען הערבערט אשטאן, א בלאסער, אויסגעדארטער און זייער פארביטערטער יונגערמאן. לויט זיין פאך איז ער געווען א זשורנאליסט, דער רעדאקטאר פון דער ארטיקער פארטיי-צייטונג „דער טראמפייט". אשטאן האט אפנים זיין גאנץ לעבן פארבראכט אין שטודירן די אינטריגעס פון אינטערנאציאנאלן קאפיטאל און אויף אלע פראגן האט ער תמיד געהאט א תשובה. די מלחמה איז לויט זיין מיינונג געווען א קאמף צווישן די אלטע ענגלישע קאמערסאנטן און די נייע-אויפגעקומענע אגרעסיווע דייטשע קאמערסאנטן. [די גאנצע בריטישע מלוכה איז ביי אים געווען איין אומגעהייערע האנדלס-געזעלשאפט].

אשטאן פלעגט מיט זיין שארפער קריטיק ממש דערהיין די יארן די אנדייגער פון דער מלחמה; ער פלעגט זיך איינעסן אין זייערע לאזונגען, ווי א קאץ אין א מויז. דאס איז הייסט עס ביי אייך א מלחמה פאר דער דעמאקראטיע!—פלעגט ער שרייבן. צוואנציק יאר נאכאנאנד האבן די פאריזער באנקירן אונטערגעהאלטן מיט זייערע הלוואות די רוסישע קיסרים. די זעלביקע קיסרים, וואס האבן הונדערטער-טויזנטער פארשיקט אין סיביר, אודאי מסתמא, כדי צו פארפעסטיקן אין דער וועלט די דעמאקראטיע. און אויך די בריטישע מלוכה האט משמעות פארפירט אירע מלחמות בלויז צוליב דער דעמאקראטיע—א פריער אין אירלאנד, דערנאך אין אינדיען, אין עגיפטן און אפילו ביי זיך אין די לאנדאנער ארבעטער-קווארטאלן!

ניין, האט געטענהט אשטאן, די ארבעטער וועלן זיך פון אזעלכע שווינדלעריען נישט לאזן פארפירן. די וואל-גאס און בערזע-גאס האבן די באנקירן פון די פארבינדעטע עטלעכע מיליארד דאלאר געליען, און איצט ווילן זיי, אז דאס אמעריקאניש פאלק זאל גיין זיין בלוט פארגיסן, כדי צו פארזיכערן זיי די דאזיקע הלואה.

פעטער האט אויפמערקזאם געמאכט ג׳ווניען, אז מען וואלט געדארפט א סך מאכן צו דער דאזיקער אגיטאציע. און ג׳ווני פון זיין זייט, האט געזאגט פעטערן, אז מען גרייט זיך טאקע עפעס וואס צו טון. באלד דארף פארקומען א גרויסע מאסן-פארזאמלונג לכבוד דער רוסישער רעוואלוציע און פון דער פארזאמלונג קלערט מען דאס טאקע אנצוהייבן. זי וועט זיכער אן א סקאנדאל נישט אראפגיין.

פעטער האט אראפגענומען זיין זשעטאן, זיין רויטע אפצייכענונג, וואס ער

האָט געטראָגן און איז אַוועק אויף דער פאַרזאַמלונג. דאָרטן האָט ער זיך גלייך אַרויפגעכאַפּט אויף דער גאַלעריע און אַריינגעדרייט זיך צווישן עולם. אונטן אין זאַל האָט פעטער דערזען אַ גאַנץ אָנגעזעענע צאָל שפּיאָנעס. דעם פּאָליציי־קאָמיסאַר און דעם פירער פון דער שטאָטישער געהיים־פּאָליציי. בשעת הערבערט אַשמאַן האָט שוין געהאַט גערעדט אַ לענגערע צייט, האָט זיך אויף דער טריבונע פּלוצלינג באַוויזן דער פירער פון דער געהיים־פּאָליציי און האָט אים געמאָלדן, אַז ער איז אַרעסטירט. אומגעפער אַ צוואַנציק פּאָליציאַנטן האָבן זיך תיכף אַוועקגעשטעלט צווישן דעם רעדנער און אויפגערעגטן דמון.

אַחוץ אים זענען אויף יענער פאַרזאַמלונג אַרעסטירט געוואָרן נאָך עטלעכע מענטשן, בסך־הכל זיבן פון די אָנוועזנדיקע. אָבער דאָס האָט אַרויסגערופן אַזאַ באַגייסטערונג ביי די אַלע געגנער, די צייטונגען האָבן אַזוי געלויבט דעם דאָזיקן טריט, אַז מען האָט באַשלאָסן ווייטער צו אַרבעטן אין דער זעלבער ריכטונג. אויף מאָרגן האָבן זיך צונויפגענומען אַ צוועלף פון געפּים חברה־לייט און אַ צוועלף דעם פּראָקוראָרס און מען איז צוזאַמען באַפאַלן דער רעדאַקציע פון „טראָמפּייט". פון רעדאַקציע־פּערסאָנאַל האָט מען אַנדערע אַראָפּגעוואָרפן פון די טרעפּ, אַנדערע אַרויסגעוואָרפן דורך די פענסטער, די מאַשינעס האָט מען צעבראָכן, און אַלע אַבאָנענטן־צעטלען מיט אַ סך שריפט האָט מען אַרויסגעשלעפּט אויפן הויף, כדי דאָס צו פאַרברענען. מען האָט אויך פאַרהאַמירט דעם לאָקאַל פון דער אָרטיקער גרופּע, אַרעסטירט זיבן מיטגלידער פון עקזעקוטיוו־קאָמיטעט און פאַר יעדערן באַשטימט נישט ווייניקער ווי פופציק טויזנט דאָלאַר ערבות־געלט. צווי, דריי מאָל אין דער וואָך פלעגט די „טיימס" שיקן אַהין אַ מענטשן אין געפּים אַגענטור און דאָרטן פלעגט מען אים איבערגעבן אַ גאַנצן פּאַק מאַטעריאַל, וועלכן פעטער פלעגט צוזאַמענשטעלן און ווי עס פלעגט דערוויזן ווערן באותות ומופתים, אַז די סאָציאַליסטישע פּראָגראַם שטיצט זיך אויף מאָרד און טעראָר.

יעדן טאָג כמעט פלעגט פעטער עפּעס וואָס טון פאַר זיין פאָטערלאַנד. ער האָט אַנטדעקט די געהיימע דרוקעריי פון דער י.וו.וו.; מען איז גלייך באַפאַלן דעם אָרט, רעקווירירט די דרוק־מאַשין און אַרעסטירט זעקס מענטשן. אַלס פּראָטעסט האָבן די אַרעסטירטע ערקלערט אַ הונגער־שטרייק. עטלעכע היסטערישע פרויען האָבן זיך צונויפגעקליבן ביי אָדאַ רוט, האָבן צונויפגעשטעלט אַ פּראָטעסט־רעזאָלוציע און האָבן עס באַשלאָסן פאַנאַנדערצושיקן. פעטער האָט זיך תיכף דערוווּסט דערפון, איז דערגאַנגען ווען מען האָט די צירקולאַרן אַוועקגעשיקט אויף פּאָסט און דאָרטן זענען זיי גלייך קאָנפיסקירט געוואָרן. און אַזוי־אַרום האָט פעטער ווידער צעשטערט אַ פאַרשווערונג קעגן זיין לאַנד. עטלעכע מענטשן פון דער געהיים־אַגענטור האָבן איצט געאַרבעט אויף דער פּאָסט. זיי פלעגן נאָכשפּירן די קאָרעספּאָנדענץ פון די אַגיטאַטאָרן. פון צייט צו צייט פלעגט זיך באַקומען אַ באַפעל, נישט דורכצולאָזן די פּאָסט פון דער, אָדער פון יענער פאַרדעכטיקער פּערזאָן.

חאסגלייכן פלעגט אויך נישט דורכגעלאזן ווערן דורך דער פאסט „דער טהאמפייט”. עטלעכע חברים האבן גענומען אויף זיך צוצושטעלן די צייטונגען אין די שכנותדיקע שטעט אויף אויטאמאבילן. מען האט באפולמעכטיקט פעטערן צו דערגיין, ווער עס זענען די דאזיקע חברים; איינמאל ביינאכט, האבן זיך געפים חברה אריינגעגנבעט אין גאראזש, האבן קאליע געמאכט די מאשין און דער פאדער האט אויף מארגן שיעור דעם האלז נישט געבראכן. און ווידער-אמאל האט פעטער געטון א טובה זיין לאנד.

69.

פעטער איז געווען גליקליך. ענדליך זענען די גרויסע לייט א ביסל אויסגערודערט געווארן, האבן זיך אויפגעכאפט פון זייער שלאף. פעטער האט געזען, אז זיין ארבעט גייט נישט לאיבוד, אז זיינע צוגעשטעלטע ידיעות ווערן אויסגענוצט, אז עס ווערט עפעס געטון. אפיציעל איז אלץ געגאנגען אויפן חשבון פון דער פראקוראטור, רעגירונגס-אגענטן און דער שטאטישער פאליציי. פעטער האט אבער געוווסט, אז פאקטיש פירן-אן מיט אלץ — ער און די איבעריקע געפים אגענטן; אז הינטער די קוליסן האלטן זיי אלע פעדעם אין זייערע הענט.

געפי האט געהאט געלט, האט געארבעט פאר מענטשן, וואס האבן געשפילט א ראליע אין אמעריקען-סיטי. געפי איז געווען דער אמתער באלעבאס. און אזוי איז געווען נישט בלויז אין אמעריקען-סיטי. אין גאנצן לאנד האט זיך אפגעשפילט האסועלביקע: אומעטום זענען די הימע פארפאלגט געווארן מצד די פלערליי געהיים-אגענטורן, האנדלס-קאמערן, סוחרים- און פאבריקאנטן-פאריינען, און א חוץ זיי אלע — נאך פון דער „ליגע צו הויבן די מאראל פון אמעריקע”.

די אגענטן פון כל המינים האבן געהאט פרייע הענט צו טון וואס זייער הארץ גלוסט. די מלוכה האט זיך געפונען אין מלחמה-צושטאנד. דער קריגשגעון האט ווי א העליש פייער ארומגעכאפט דאס גאנצע לאנד. עס איז גענוג געווען, אז עמיצער זאל זאגן אויף א מענטשן, אז יענער איז א דייטש-מיטפילנדיקער, אדער א באלשעוויק — און דער המון איז שוין גרייט געווען צו ווארפן זיך אויף אים, שלאגן אים, באגיסן מיט פעך, לינטשן שוין אויפן ארט.

אזוי פיל יארן האבן זיך די גרויסע געשעפטסלייט ארומגעטראגן מיט זייער ברענענדיקער שנאה צו די אגיטאטארן, און איצט איז ענדליך געקומען די פאסיקע געלעגנהייט זי אויסצולאדעווען; אין יעדער שטאט, אין יעדן געשעפט, אין יעדער פאבריק און אין יעדער שאכטע, האבן זיי געארבעט, די פעטער הודזשעס, די דאזיקע „דזימי היגינס” פון די ווייסע, און זיי האבן געהיט און שפיאנירט פון די „דזשימי היגענס” פון די רויטע. אומעטום האבן די געפים מיט די גיורניים אנגעפירט מיט דער ארבעט, און הינטער זיי זענען געשטאנען די נעזונטע יונגן, באלאדן מיט רעוואלווערן און אנדערע געווער, און האבן געשטיצט זייער אומבאגרענעצטע רעכט צו פארהיטן דאס לאנד פון די אינעווייניקסטע שונאים.

אין די לאגערן, ווו מען האט געלערנט די יונגע סאלדאטן, זענען גע-

ווען צונויפֿגעקליבן פֿון דריי ביז פֿיר מיליאָן יונגע מענטשן, און וואָך־איין, וואָך־אויס פֿלעגן פֿון די מזרח־האַפֿנס אָפּגיין מוראדיק־גרויסע שיפֿן מיט סאָלדאַטן פֿאַר „יענער זייט וועלט". און צוזאַמען מיט זיי פֿלעגט אַוועקגעשיקט ווערן פֿאַר מיליאַרדן דאָלאַר אַמוניציע, עסנוואַרג און אַלע הייסע, אומגעדולדיקע פּאַטריאָטן פֿון לאַנד. און ווידעראַמאָל האָט פּעטער געלייענט רעדעס, מוסר־השׂכּלס, און איז געווען שטאָלץ און צופֿרידן פֿון דעם געדאַנק, אַז אויך ער טראָגט־אַריין זיין באַשיידענעם חלק אין דער האָזיקער גרויסער אונטערנעמונג.

און ווי האָט גאָר פּעטער געקאָנט זיין אומצופֿרידן מיט זיינע צוואַנציק דאָלאַר אַ וואָך, אין דער צייט, ווען ער האָט געלייענט שוואַרץ אויף ווייס, אַז די גרעסטע אינדוסטריע־ און פֿינאַנץ־מאַגנאַטן גיבן אָפּ דעם לאַנד זייער דינסט פֿאַר איין איינציקן דאָלאַר אַ יאָר. און טאָמער פֿלעגט ער הערן, ווי די רויטע ריידן אויף די פֿאַרזאַמלונגען אָדער שרייבן אין זייערע בראָשורן, אַז די אינדוסטריע־ און געלט־מאַגנאַטן שטייען אָן דער שפּיץ פֿון געזעלשאַפֿטן, וועלכע מאַכן מוראדיקע געשעפֿטן מיט דער רעגירונג און פֿאַרדינען צען מאָל אַזויפֿיל ווי פֿאַר דער מלחמה, האָט פּעטער געוווסט, אַז דאָס הערט ער אַ רעדע פֿון אַ געפֿערלעכן באָלשעוויק. ער פֿלעגט זיך גלייך פֿאַרנאָטירן דעם נאָמען פֿון רעדנער און ברענגען אים צו גיוונייען. און יענער ווידער פֿלעגט שוין אַ צי־טון פֿאַרן געהיימען שטריקל, און די גערעכטיקייט פֿלעגט פֿייערן איר נצחון. פֿלוצלונג פֿלעגט יענער אָדער פֿאַרלירן זיין שטעלע, אָדער ער פֿלעגט פֿאַר עפּעס אַ צוטשעפּעניש אָנגעקלאָגט ווערן מצד דער אָרטיקער פּאָליציי.

נאָך אַ לאַנגער, האַרטנעקיגער אַרבעט האָט זיך דאָך ענדלעך איינגעגעבן די רויטע צו ווירקן אויפֿן ריכטער, ער זאָל קאַרמיקן און די איבעריקע, וואָס זענען מיט אים צוזאַמען אַרעסטירט געוואָרן — אַרויסלאָזן אויף ערבות־געלט צו 50 טויזענט דאָלאַר פֿון אַ מענטשן. דאָס האָט פּעטערן געוואַלטיק אויפֿגערעגט. עס איז דאָך אַ באַוווסטע זאַך, אַז ווען אַ רויטער ווערט אַרעסטירט און זיצט אַ געוויסע צייט אין תּפֿיסה, ווערט דערמיט זיין השפּעה פֿאַרגרעסערט, און דערנאָך, ווען ער גייט־אַרויס אויף דער פֿריי, ווירקט זיין אַגיטאַציע דעם מאָל מער ווי פֿריער. אָבער די ריכטער האָבן דאָס בשום־אופֿן נישט געוואָלט פֿאַרשטיין. די קעפּ זענען ביי זיי געווען פֿול אָנגעשטאָפּט מיט כּלערליי פּאַראַגראַפֿן פֿון געזעץ, און האָבן זיך געלאָזן פֿירן פֿאַר'ן נאָז פֿון ענדריוסן און אַנדערע רויטע אַדוואָקאַטן.

דאָסגלייכן זענען אויך באַפֿרייט געוואָרן אויף ערבות־געלט הערבערט אשטאָן און אַלע איבעריקע מיטגלידער פֿון רעדאַקציע. „דער טראָמפּייט" איז נאָך אַלץ אַרויסגעגאַנגען און מען פֿלעגט אים גאַנץ אָפֿן פֿאַרקויפֿן אין די צייטונגס־קיאָסקן. אמת, די צייטונג האָט שוין איצט נישט געוואַגט צו שרייבן אָפֿן קעגן דער מלחמה, זי פֿלעגט אָבער נישט דערלאָזן קיין שום זאַך, וואָס האָט נור געקאָנט קאָמפּראָמיטירן „די גרויסע האַנדלס־געזעלשאַפֿט". וועלכע האָט זיך גלייכצייטיק אויך גערופֿן בריטישע מלוכה; אָדער „די פֿראַנ־

ציוישע באנקירן" און „די איטאליענישע אימפעריאליסטן". ווייטער האט זי פאר אירלאנד, עגיפטן און אינדיען געפאדערט „די דעמאקראטיע", און אויף אן אומפארשעמטן אופן פארטיידיקט די אנהייגער פון די דייטשן.

פעטער האט נישט אויפגעהערט צו זאמלען באווייזן קעגן דער רעדאקציע פון „טראמפייט" און קעגן די י.וו.וו. און סוף־כל־סוף האט ער אין א שיינעם פרימארגן געלייענט די פריילעכע ידיעה, אז די רעגירונג האט אין גאנצן לאנד ארעסטירט א צוויי הונדערט טוער פון די י.וו.וו. און נאך עטלעכע פירער פון די סאציאליסטן, און זיי אלע צוזאמען ווערן באשולדיקט אין ארגאניזירן א פארשווערונג. דערנאך האט זיך אונטערגערוקט דער פראצעס פון קארמיק, גאה, הענדערסאן און די איבעריקע.

פעטער האט נישט הרכגעלאזן קיין איין שורה אין „טיימס" און איין מאל האט ער דארטן דערזען א ידיעה, פון וועלכער עס האט אים ממש דער אטעם פארכאפט. דזשאי ענגעל, איינער פון די פארשווערער, איז געווארן א עדות מצד דער באשולדיקונג. ער האט זיך פאר'ן פראקוראר מודה געווען נישט בלויז אין דעם, וואס פאר א ראלע ער האט געשפילט אין דער פארשווערונג קעגן נעלזן אגערמאן. נאר ער האט נאך אפילו דערציילט פון וואנען מען האט גענומען דעם דינאמיט, ווי אזוי עס זענען אויסגעארבעט געווארן די באמבעס און וועמען נאך פון די אנגעזעענע מענטשן פון שטאט מען האט זיך געקליבן אוועקצופטרן. ווען פעטער האט עס איבערגעלייענט האט ער זיך ממש געקייקלט אויפן בעט פון געלעכטער.

און ווי זאל פעטער נישט לאכן? דאס האט ער דאך ארייגעפלאנטערט גענעם אן אנגעשטעלטן אין דער דאזיקער שווינדלערישער פארשווערונג און איצט קען אים שוין אפילו דער קלוגער גנב פון איר נישט ארויספלאנטערן. גנבי קען דאך אבער נישט לאזן זיינעם א מענטשן זיצן אין טורמע. איז קיין אנדער ברירה נישט געווען ווי מאכן אים פאר א עדות מצד דער באשולדיקונג, ווייל ווי אזעלכן וועט מען אים שוין קענען ארויסלאזן.

די געריכטן זענען אלע ממש פארווארפן געווען מיט פראצעסן וועגן „שפיאנאזש" און מיט כלערליי באשולדיקונגען קעגן פאציפיסטישע גלחים, קעגן אַרבעטער־טוער, וועלכע האבן געפרואווט ארגאניזירן שטרייקן, קעגן מיטגלידער און סימפאטיקער פון דער „ליגע קעגן דינסט־פליכט" קעגן אנארכיסטן, קאמוניסטן, קוואקערן, י. וו. וו., סאציאליסטן און אנדערע.

דאס רוב פלעגן זיך מאכן עטלעכע פראצעסן מיט א מאל און ביי יעדן פראצעס האט פעטער צוגעלייגט זיין האנט: דא האט ער געדארפט אויסזוכן די פאסיקע עדות, דארטן אויסשפירן די פארגאנגענהייט פון די געשווארענע און אן אנדער מאל ווידער, פלעגט ער געבן אויף זיך די הייליקע עובדא אויסצוקלערן עפעס א וועלכע נישט רכילות אויף די עדות מצד דער פארטיידיקונג און אזוי ארום מאכן זיי אומשעדלעך. און יעדעס מאל ווען דאס געריכט פלעגט עמיצן פאר־משפטן, האט פעטער געקוקט אויף דעם ווי אויף זיינעם א פערזענלעכן טריומף. אז

אַזוי ווי דאָס געריכט פֿלעגט דאַמאָלסט
דורכאויס פֿאַרמישפּטן, איז פֿעטער אַרומ-
געגאַנגען אַז אָנגעפֿילטער מיט פּאַטריאָ-
טישער התלהבות. די מעשה מיט נעל
דולין און מער גראַמערס איז בײַלעבנווײַז
כמעט אין גאַנצן אויסגעמעקט געוואָרן
פֿון זײַן זכרון. און בשעת מען אין די
איבעריקע, וואָס זענען צוזאַמען מיט אים
אַרעסטירט געוואָרן, זענען פֿאַרמישפּט גע-
וואָרן צו צוואַנציק יאָר שווערע תּפֿיסה,
האָט פֿעטער געוווּסט, אַז איצט איז ער
שוין גענוג אָפּגעקומען פֿאַר אַלע זײַנע
חטאָים. און ער האָט זיך ערלויבט באַ-
שײדן אָנצומערקן גיוואָנייען, אַז דאָס לעבן
ווערט טאָג-טעגלעך טײַערער און אַז ער
האַלט זײַן הבטחה: שוין זעקס חדשים
ווי ער האָט נישט אַ קוק געטאָן אויף אַ
פֿרוי. גיוואָני האָט אַ שאָקל געטאָן מיטן
קאָפּ; פֿעטער וועט באַקומען דרײַסיק דאָ-
לאַר אַ וואָך.

70

נאַטירלעך מוז מען זיך אָנשטויסן, אַז
פֿעטערס פֿריערדיקע ערקלערונג בנוגע זײַן
קוק אויף פֿרויען, איז נישט געווען אין
גאַנצן ריכטיק. אינטער דער צײַט האָט
שוין פֿעטער געקוקט אַ סך מער ווי אויף
איין פֿרוי. קיינער פֿון זיי האָט אים אָבער,
צום באַדויערן נישט געענטפֿערט מיט אַ
בליק. לכתּחילה האָט זיך פֿעטער גע-
נומען דרייען אַרום מרים יאַנקאָוויטש. זי
איז געווען גאַנץ שיין און דיק און זי
איז פֿעטערן גאָר גוט געפֿעלן געוואָרן.
מרימס קאָפּ איז אָבער געווען אינגאַנצן
פֿאַרנומען מיטן אַרעסטירטן קאַרמיקן און
אויך דעם, האָט זי נאָך דעם צוזאַמענ-
שטויס, וואָס זי דאַט געהאַט מיט אַנ-
דערנע זיך געמוזט אַרײַנלייגן אין אַ שפּי-
טאָל און מיט קראַנקע האָט פֿעטער במילא
פֿײַנט געהאַט אַז עסק צו האָבן.

פֿעטערן זענען נאָך גאַנץ גוט געפֿעלן
געוואָרן אַנדערע „רויטע" מיידלעך און זיי
האָבן צו אים אויך גאָרנישט געהאַט, נאָר
זיי האָבן זיך באַצויגן צו אים ווי צו אַ
גוטן חבר און עס איז עפּעס גאָרנישט
קענטיק געווען זיי זאָלן האַלטן פֿון פֿרײַע
ליבע. פֿעטער האָט דערנאָך באַשלאָסן
אויסצוזוכן זיך אַ מיידל נישט קיין „רויטע".
דאַמאָלסט וואָלט ער געהאַט מיט וועמען
צו פֿאַרברענגען און ער וואָלט בכלל גע-
קומען אַ ביסל צו זיך. מיט די רויטע קען
מען במילא נישט פֿאַרברענגען. פֿאַר זיי
איז שוין אַ גאַנצע פֿאַרווײַלונג, ווען זיי
קענען זיך צוזאַמענקלײַבן אין אַ צימער
און שטיפֿערהייט, אַז די פּאָליציי זאָל נישט
דערהערן, זינגען דעם „אינטערנאַציאָנאַל"
און די „רויטע פֿאָן".

אין מאָל אַ שבת נאָכמיטאָג איז פֿעטער
אַוועק אין אַ קאָנפֿעקציע-געשעפֿט, וועל-
כער האָט געהערט צו איינעם אַ סאָציאַליסט
און האָט זיך געקויפֿט אויף אויסצוצאָלן
אַ נייעם הוט און אַ אַנצוג. ער האָט זיך
גלײַך אויסגעפּוצט און האָט זיך אַוועק-
געלאָזן אַ ביסל און גאַס שפּאַצירן. פֿון
ווײַטן האָט ער באַמערקט ווי אַ קליינע,
עלעגאַנטע מיידל גייט אַרײַן אין קינאָ. ער
איז איר נאָכגעגאַנגען. זיי האָבן זיך באַ-
קענט און געגאַנגען צוזאַמען עסן אָוונט-
ברויט. זי איז געווען גאַנץ שיין אָנגעטאָן
און זי האָט דערציילט פֿעטערן, אַז זי
איז אַ מאַניקורשע. און וואָס איז שייך
צום פֿאַרברענגען גיט די צײַט, זענען
אירע בליקן אין גאַנצן צוזאַמענגעגאַנגען

מיט פּעטערס. אין יענעם שבתדיקן אָוונט האָט פּעטער אויסגעגעבן זיין גאַנצן געלט און ער האָט תּיכּף ביי זיך באַשלאָסן, אַז ווי נאָר ער וועט האָבן עפּעס וואָס וויכטיקעס איבערצוגעבן מכּוח די רויטע, וועט ער גלייך בעטן ביי גיווניען פּערציק דאָלאַר אַ וואָך.

אויף מאָרגן איז געווען דער ערשטער טאָג פּסח. פּעטער האָט זיך באַגעגנט מיט זיין מאַניקירשע און זיי זענען געגאַנגען צוזאַמען שפּאַצירן אין פּאַרק עוועניו, אויף איינער פון די שענסטע גאַסן פון אַמעריקע-סיטי. אויף אַ סך הייזער זענען געהאַנגען פענער און צווישן עולם האָבן זיך געזען אַ סך מענער אָנגעטאָן אין מיליטערישע בגדים.

אַלע גלחים האָבן אין די קלויסטערס געדרשנט וועגן דער מלחמה, אַלע דרשות זענען געווען פאַרפילט מיט מלחמה-ענינים. אַזוי אַז ס'האָט זיך געקאָנט חכמען, אַז כּריסטוס אַליין איז אויפגעשטאַנען, כּדי צו פאַרזיכערן פאַר דער וועלט די דעמאָקראַטיע און איינפירן דאָס זעלבסטבאַשטימונגס-רעכט פון די פעלקער. פּעטער און זיין פריילין זענען געווען זונטאָגדיק אָנגעטאָן און זיי האָבן זיך צוגעקוקט צום יום-טובדיקן עולם. די פריילין פּריזבי איז געווען פאַרנומען מיטן באַטראַכטן די מאָדעס פון די דאַמען און פון צייט צו צייט, מיטן אונטערכאַפּן שטיקלעך פון די שמועסן, וואָס זיי פלעגן פירן צווישן זיך און גלייך שטילנקערהייט זיי איבערגעגעבן פּעטערן. און פּעטער האָט געהאַט דעם געפיל ווי ער וואָלט זיך ווידער אומגעקוקט אויפן אָלימפּ.

זיי זענען אַריין אין איינעם פון די אַריסטאָקראַטישע קלויסטערס, „אין קלויסטער פון גאָטס רחמנות". עס איז געווען איינער פון די גאָר „געהויבענע" קלויסטערס מיט ליכט, און מיט ווייראַך. דעם ווייראַך האָט מען אַפילו קנאַפּ וואָס געהערט, ווייל די ליליען און די פּאַרפומען פון די דאַמען האָבן פאַרשלאָגן זיין ריח, אָבער פונדעסטוועגן האָט מען געוווּסט, אַז ער איז דאָ. פּעטער מיט זיין פריילין האָבן זיך אַוועקגעזעצט אויף צוויי שטולן באַצויגענע מיט לעדער און האָבן זיך צוגעהערט צו דער פּאַטריאָטישער דרשה פון בכּבודיקן „ווילאָבי סטאַטערדזש". די מאָנטאָגדיקע אויסגאַבע פון „טיימס" פלעגט זיך גאָר קיין מאָל נישט קענען אָפּליבן פון אים.

בשעת פּעטער האָט זיך אַוועקגעזעצט, האָט דער באַרימטער בעל-דרשן געהאַלטן אין ציטירן אַ פּסוק פון חומש, וווּ עס רעדט זיך וועגן אויסראָטן די אַלע, וואָס ווידערשפּעניקן אין גאָט. דערנאָך האָט ער גענומען באַזינגען מיט גרויס התלהבות דעם נצחון פון אַמעריקאַנער געווער און די גרויסע מעלות פון דער אַמעריקאַנער אַמוניציע. גלייכצייטיק אָבער האָט ער געשטורעמט די סאָציאַליסטן און אַלע אַנדערע פאַררעטער, און געפאָדערט, מען זאָל איין מאָל פאַר אַלע מאַכן מיט זיי אַ סוף.

ער האָט אַפילו נישט דערציילט, אַז ער האָט זיך געפונען צווישן די, וואָס האָבן דורכגעפירט די עקזעקוציע איבער די י.וו.וו., אָדער באַפאַלן די רעדאַקציע פון „טראָמפּייט", אָבער פון זיינע רייד איז נישט געווען שווער צו פאַרשטיין, אַז נישט נור וואָס ער האָט גאָרנישט

קעגן אַזעלכע אַרויסטרעטונגען, נאָר ער פּאָדערט-אויף זיי איבערצוחזרן און ער גיט אויף דעם זיין הסכמה.

פּעטער האָט אָנגעקוואָלן פֿון נחת. און וואָס איז דער חידוש? וויסן, אַז מען דינט דעם אייגענעם לאַנד, אַז מען היט-אָפּ זיין אַלטע פאָן — דאָס אַליין איז דאָך שוין אַ גרויס פאַרגעניגן, אַ פּשיטא שוין, אַז מען דערוויסט זיך פּלוצלונג, אַז דאָס דינט מען גאָר דעם רבונו של עולם, און אַז דער הימל און זיינע שלוחים גיבן זייער ברכה אויף זיין אַרבעט.

און פּעטער האָט זיך טאַקע מיט דער גרעסטער שמחה צוגעהערט, ווי גאָטס שליח לויבט זיין אַרבעט; און נישט ערגעץ אַבי-וווּ, נאָר דאָ, אין די פיר ווענט פון הייליקן טעמפּל, מיט די בונטע שייבן אין די פענסטער, מיט די ברענענדיקע ליכט און שמעקעדיקע ריחות פון ווייראַך, ליליען און פּערפומען פון די רייכע, עלעגאַנט-פאַרפּוצטע דאַמען פון אָלימפּ.

דער כאָר אין ווייסן אָנגעטון, האָט דורכמאַרשירט דעם קלויסטער, די מעלאָדיע פונם ליד „פאָרווערטס, קריסטלעכע סאָלדאַטן", איז אַנטשוויגן געוואָרן. פּעטער מיט זיין פריילין זענען אַרויס פון קלויסטער און זענען אַוועק אין גאַס. זיי האָבן זיך געקליבן צו גיין אין פּאַרק. ייִנגע מענטשן, וואָס אינטערעסירן זיך איינע מיט די אַנדערע, האָבן דאָרט געקאָנט געפינען שטילע, פאַרבאַהאַלטענע ווינקעלעך. נאָר דער שלימזל, וואָס האָט פּעטערן נאָכגעיאָגט אויף יעדן שריט און טריט, האָט אים אַפּנים אויך היינטיקן פרימאָרגן נישט געוואָלט פרייאָזן. ביים אַרייננגאַנג פון פּאַרק איז פּעטערן אַנטקעגנגעקומען דער חבר שניצערמאַן, אַ נידעריקער, דיקער קצב, אַ מיטגליד פון דער אָרטיקער באָלשעוויסטישער גרופּע. פּעטער האָט זיך געמאַכט נישט-זעענדיק און האָט זיך געוואָלט ווי נישט איז אַרויסדרייען פון דער באַגעגעניש. חבר שניצלמאַן האָט אים אָבער קענטיק נישט געוואָלט דורכלאָזן. ער איז צוגעגאַנגען צו אים, האָט אים דערלאַנגט זיין דיקע האַנט און אַ פריילעכער שמייכל האָט זיך צעגאָסן אויף זיין קיילעכדיקן, טעזו-טאַניש פנים.

— אַ, חבר הודזש! וואָס הערט זיך עפּעס נייעס, ווי גייט עס?

— זייער גוט. איך דאַנק אייך — האָט אים פּעטער קאַלט געענטפערט און געוואָלט גיין ווייטער.

דער חבר שניצלמאַן האָט אים אָבער גאַנץ פעסט געהאַלטן פאַרן האַנט.

— זייט איר גאָר געגאַנגען קוקן דעם פּסחדיקן פּאַראַד? וואָס מיינט איר, ווען מיר וואָלטן געקאָנט אַלע לוין-שלאַפן ווייזן דאָ די אַלע חברה-לייט, וואָלטן מיר זיי אויף גיך געמאַכט פאַר באָלשעוויקעס! נישט אמת, חבר הודזש?

— יאָ, אַוודאי! — האָט פּעטער נאָך קעלטער געענטפערט.

— מיר וואָלטן זיי געוויזן, ווו האָס געלט קומט-אַהין. וואָס זאָגט איר, חבר הודזש?

דער חבר שניצלמאַן האָט זיך בעת-מעשה אונטערגעלאַכט, און פּעטער האָט דערווייל אויף גיך אַ זאָג-געטון: „אַ גוטן טאָג", האָט געגעבן זיין מיידל אונטערן

אָרעם און איז מיט איר האַסטיק אַוועקגעגאַנגען.

וואָס האָט עס אָבער געקאָנט העלפֿן, עס איז שוין געווען צו־שפּעט. עטלעכע מינוט זענען זיי ביידע געגאַנגען און געשוויגן, נאָר דאָס איז געווען אַ שטילקייט פֿאַר אַ שטורעם. פּלוצלונג איז די מאַניקירשע געבליבן שטיין און האָט זיך אַ קער־געטון צו פּעטערן:

— זאָגט מיר, ה׳ הורדוש, ווי זאָל מען דאָס פֿאַרשטיין?

נאַטירלעך, האָט איר פּעטער אויף דעם קיין תּשובֿה נישט געקאָנט געבן. ער האָט מורא־געהאַט צו באַגעגענען זיך מיט אירע פֿינקלדיקע אויגן. מיט אַן אַראָפּגעלאָזטן קאָפּ איז ער געשטאַנען אַ שווייגנדיקער און געגראָבן מיטן שוך אין זאַמד.

— איך וויל וויסן, וואָס דאָס באַטייט — האָט דאָס מיידל עקשנותדיק געמאָנט, — איר זייט טאַקע אַ רויטער?

וואָס זאָל איר דער אָרעמער פּעטער ענטפֿערן אויף דעם? מיט וואָס זאָל ער איר דערקלערן אַזאַ באַקאַנטשאַפֿט? זי האָט דאָך געזען, אַז יענער איז אַ דייטש, האָט אַ דייטשן אַקצענט.

דאָס מיידל האָט מיט כּעס אַ טופּע־געטון מיטן פֿוס:

— זייט איר, הייסט עס, אַ רויטער? איינער פֿון די פּאַרעטער? אַ שווינדלער זייט איר, אַ שפּיאָן!

אַ צעמישטער און אַ פֿאַרלאָרענער איז פּעטער געשטאַנען און האָט נישט געוווּסט, וואָס ער זאָל טון. „פֿריילין פּריזי, איך קאָן דאָס אייך נישט דערקלערן"...

— פֿאַרוואָס קאָנט איר מיר דאָס נישט דערקלערן? פֿאַרוואָס זאָל אַן ערלעכער מאַן נישט קאָנען אויפֿקלערן אַזאַ זאַך?

— אָבער... אָבער... איך בין פּאָרט נישט, וואָס איר מיינט... עס איז נישט אמת. איך... איך...

אויף פּעטערס צונג זענען געלעגן די ווערטער: „איך בין אַ פּאַטריאָט, אַ הונדערט־פּראָצענטיקער אַמעריקאַנער, איך פֿאַרטיידיק מיין פֿאָטערלאַנד פֿון יענע פּאַרעטער". אָבער זיין אַמט־פֿליכט האָט אים פֿאַרשלאָסן זיין מויל, און די קליינע מאַניקירשע האָט ווידער געטופּעט מיט די פֿיס און מיט כּעס געפֿינקלט מיט אירע אויגן.

— און איר האָט נאָך געהאַט די העזה צו וועלן זיין באַקאַנט מיט מיר? איר האָט זיך נאָך דערלויבט צו גיין מיט מיר אין קלויסטער! ווען דאָ וואָלט ערגעץ געווען אַ פּאָליציאַנט, וואָלט איך אייך געהייסן אַרעסטירן! און זי האָט זיך באמת אַרומגעקוקט, צי עס איז נישטאָ אַ פּאָליציאַנט. נאָר דאָס איז דאָך שוין אַן אַלטער כּלל, אַז ס׳איז קיינמאָל נישטאָ קיין פּאָליציאַנט דעמאָלט, ווען מען דאַרף אים האָבן. און די פֿריילין פּריזי האָט זיך געמוזט באַנוגענען דערמיט, וואָס זי האָט ווידער אַ טופּע־געטון מיטן פֿוס און האָט אַ זשומע־געטון פּעטערן אין פּנים אַריין: „זייט מיר געזונט, חבֿר הורדוש!" פֿון דעם טאָן, מיט וועלכן זי האָט אַרויסגעזאָגט „חבֿר", האָט געקאָנט די היציקסטע רויטע נשמה פֿאַרגליווערט ווערן.

אָפּגעזאָגט, האָט זי זיך האַסטיק אַ

דער־געטון, אַ רויש־געטון מיט איר ספּאָדניצע. און איז אַוועק.

מיט אומעט האָט פּעטער נאָכגעקוקט ווי אירע הויכע אָפּצאַסן זענען געלאָפן איבערן קנאַקעדיקן זאַמד. ווען זי איז פאַרשוווּנדן פון זיינע אויגן, האָט זיך פּעטער אַראָפּגעלאָזט אויף דער ערשטער באַנק. דאָס פּנים אין די הענט איינגעגראָבן, איז ער געבליבן זיצן אָן באַוועגונג. אַ לעבעדיק בילד פון צער. צי איז געווען אויף דער גאַנצער וועלט נאָך איין מאַנסביל, וואָס זאָל אַזוי קיין מזל נישט האָבן צו פרייען, ווי ער?

71.

עס זענען געקומען די טעג, ווען עס האָט זיך געדוכט, אַז די וועלט גוססט. די מענטשן האָבן געכאַפּט אַלע צייטונגען, וועלכע זענען נאָר אַרויס, זיך געשפּאַרט אַרום די מלחמה־קאָמוניקאַטן, געפּרוּווט טרעפן, וואָס ס'וועט זיין: צי וועלן טאַקע די דייטשן אַריין קיין פּאַריז, צי וועט זיך זיי איינגעבן איינצונעמען דעם קאַנאַל, אַ תּל צו מאַכן פון פראַנקרייך? און גראָד דעמאָלט האָבן די אַמעריקאַנער פּלוצלונג געמאַכט דעם ערשטן אָנגריף און ביי שאַטאָ טיער, אָפּגעוואָרפן די דייטשן אויף צוריק. דאָס איז געווען אַזאַ מין טריומף, אַז גאַנץ אַמעריקע איז ממש אויפגעטרייסלט געוואָרן.

מען וואָלט געקאָנט מיינען, אַז אין אַזאַ צייט פּאַסט נישט צו פירן קיין פּאַציפיסטישע אַגיטאַציע. די מיטגלידער פון דער „ליגע קעגן דינסט־פּליכט", האָבן אָבער פאַרמאָגט אַזוי ווייניק געפיל פון טאַקט, אַז גראָד איצט האָט זיך זיי פאַרוואָלט אַרויסגעבן אַ בראָשור, וווּ עס איז געווען באַשריבן, ווי אין די פאַרשיידענע מיליטערישע לאַגערן און תּפיסות ווערן געפּייניקט מענטשן, וואָס ווילן נישט גיין אויף דער מלחמה. אין דער דאָזיקער אַרבעט האָט זיך פּעטער אויך זייער אַקטיוו באַטייליקט. אים האָט זיך אַפילו איינגעגעבן אַריינצושמוגלען אין דער בראָשור דעם געפערלעכן זאַץ, וועלכן גיווני האָט אים דיקטירט. די בראָשור איז קאָנפיסקירט געוואָרן און אַלע מיטגלידער פון דער ליגע זענען אַרעסטירט געוואָרן. צווישן די אַרעסטירטע זענען אויך געווען סידני טאָד, אַדאַ רוט און האָנאַלד גאַרדאָן. אויף סידני טאָד האָט פּעטער פאַרדראָסן, הגם זי האָט אים אַמאָל געזידלט. אויף אַדאַ רוט האָט ער קיין רחמנות נישט געהאַט, זי איז געווען אַ פאַנאַטיקערין, האָט בלויז געוואַרט אויף דעם, ווען זי זאָל זיך שוין קאָנען מקריב זיין. נו, און וואָס איז שייך דאָנאַלד גאַרדאָן, איז, אויב די קלעפּ האָבן אים גאָרנישט אויסגעלערנט, איז קיינער נישט שולדיק.

פּעטער איז אויך געווען אַ מיטגליד אין דער „ליגע קעגן דינסט־פּליכט". ער האָט צוליב דעם אַלעמען געזאָגט, אַז ער מוז זיך באַהאַלטן און איז אַוועקגעפאָרן אין אַ קליין שטעטל צו אַדאַ רוטס אַ שוועסטערקינד, אַן ענגלענדערין. דאָרטן האָט ער אָפּגעשפּילט אַ שטיקל קאָמעדיע און געבעטן, אַז מען זאָל זיך אים לאָזן באַהאַלטן.

אין אַ קורצע צייט אַרום האָט זיך גאַרדאָנען איינגעגעבן צו באַפרייען אויף ערבות־געלט פון תּפיסה, און דעמאָלט איז פּעטער אויסגעקומען איבערצולעבן

זייער נישט קיין אָנגענעם פּערטל שעה. דער יינגער קוואַקער האָט מיט עקשנות געטענהט, אַז דעם זאַץ, וועלכער האָט אָנגעמאַכט דעם גאַנצן אומגליק, האָט ער מיט זיין האַנט אויסגעשטראָכן פון כּתב־יד, נאָך איידער פּעטער האָט אים אַוועקגעטראָגן אין דרוק. פּעטער אָבער פון זיין זייט האָט דערוויזן מיט כּלערליי פּרטים, אַז גאָרדאָן האָט אַ טעות, און סוף כּל סוף האָט זיך אים איינגעגעבן אַלעמען אין דעם צו איבערצייגן. בשעת מען האָט אַלעמען אַרויסגעלאָזן אויף ערבֿות־געלט, איז פּעטער אויך אַרויס פון זיין באַהעלטעניש און האָט אָנגעהויבן גיין אויף די פּראָטעסט־פאַרזאַמלונגען אין די פּריוואַטע הייזער.

און דאָ האָט זיך אים אונטערגעריקט אַ נייע איבערלעבונג, און אפשר די אינטערעסאַנטסטע פון אַלע ביז איצט. ער איז ווידער אַמאָל געווען פאַרבונדן מיט אַ מיידל. אָנגעהויבן האָט זיך עס ביי אַדאַרוט אין שטוב. דאָרטן האָבן זיך צענויפגעקליבן עטלעכע איינגעשפּאַרטע פּאַציפיסטן אויף צו באַטראַכטן די פראַגע, וווּ מ'זאָל נעמען געלט. אויף דער האָזיקער פאַרזאַמלונג איז אויך געקומען מרים יאַנקאָוויטש, בלאַס און שוואַך, — אַקאָרשט נאָך אַ ברוסט־אָפּעראַציע, אָבער מיט פונקט אַזאַ רויטן גייסט און ברענענדיק האַרץ ווי פריער. אַזוי ווי מרים איז געווען זייער שוואַך און האָט זיך קוים געהאַלטן אויף די פיס, האָט זי געבראַכט צופירן אירע אַ חבֿרטע, און די דאָזיקע חבֿרטע האָט פּעטערן געשטויסן צו זיין נייער איבערלעבונג.

גערופן האָט מען זי ראָזע שטערן.

זי איז געווען אַ טיפּישע, קליינגעוויקסיקע ייִדישע אַרבעטערין מיט אַ פּאָר הייסע, שוואַרצע אויגן, מיט געקרייזטע גלאַנציקע שוואַרצע האָר און אַ שיינענדיקן שמייכל. אָנגעטאָן איז זי געווען, ווי זי וואָלט געטראַכט וועגן איר שיינקייט און פאַרשטאַנען, וואָס עס פּאַסט צו איר. דערפאַר האָט זיך פּעטער גאָרנישט געוווּנדערט, בשעת מרים האָט אים געזאָגט, אַז ראָזע איז נישט קיין רויטע, אַז זי איז אַ קעגנערין פון די רויטע און אַהער איז זי געקומען בלויז דערפאַר, ווייל זי האָט איר געוואָלט העלפן און ווייל זי איז געווען טשעקאַווע צו זען, ווי גייט עס צו אויף אַ פּאַציפיסטישער פאַרזאַמלונג. אפשר וואָלט זיך פּעטער געפּרוּווט ווירקן אויף איר, זי זאָל ווערן אַ רויטע. פּעטער האָט זיך זייער דערפרייט. ער האָט נאָך קיינמאָל נישט אַזוי פיינט געהאַט די קוויטשעריי פון די פּאַציפיסטן, ווי איצט, בשעת אונזערע העלדישע יינגלעך שלאָגן די דייטשן ביי מאַרנע, און זייערע נעמען ווערן אַריינגעטראָגן אין אייביקן בוך פון דער געשיכטע.

ראָזע האָט זיך באַוויזן אַזוי אומגעריכט און איז געווען אַזוי ניי, נישט געוויינלעך. פּעטערן האָט גלייך אַ ציע געטאָן און ער האָט זיך געפּרוּווט מאַכן אַ וועג צו איר. מיט גרויס צופרידנקייט האָט ער באַלד באַמערקט, אַז נישט נאָר וואָס זי האָט נישט דערקעגן, נאָר זי אינטערעסירט זיך אויך מיט אים. פּעטער איז אַ לעבעדיקער געוואָרן.

געוויינלעך, איז ער אַפילו ביי זיך נישט געווען געפאַלן. פאַרקערט, ער האָט גע-

האַלטן, אַז ער שטייט אַ סך העכער פֿון די אַלע אָנוועזנדיקע. ער האָט אָבער נישט געפֿילט, אַז אַנדערע זאָלן אויך האָבן וועגן אים אַזאַ מיינונג. דערפֿאַר אָבער אַז אַ מיידל פֿלעגט צו אים אַ שמייכל־טון, פֿלעגט שוין פּעטער גלייך אַרויף אויפֿן זיבעטן הימל און מיינען, אַז אַלע האַלטן פֿון אים מי יודע ווי. ראָזע האָט אַפֿנים געהערט צו יענעם מין מענטשן, וואָס נעמען די וועלט אַזוי ווי זי איז און פֿאַרשטייען דערביי, ווי הנאה צו האָבן פֿון איר.

אין דער צייט, ווען האָרטן ערגעץ האָט מען געהאַלטן פּאַציפֿיסטישע רעדעס„ איז זיך פּעטער געזעסן מיט זיין מיידל אין אַ ווינקעלע און האָט איר שטילערהייט דערציילט פֿון זיינע איבערלעבונגען אין טעמפּל פֿון דזשימדזאַמבאַ און ביי פּעריקלעס פֿריאַם. ראָזע האָט זיך קוים איינגעהאַלטן פֿון געלעכטער און אירע שוואַרצע אויגן האָבן בשעת־מעשה געלויכטן פֿון נחת. און נאָך איידער די פֿאַרזאַמלונג האָט זיך געענדיקט, האָבן זיך שוין זייערע הענט באַוויזן עטלעכע מאָל צו געפֿינען און הערציק דריקן איינע די אַנדערע.

נאָך דער פֿאַרזאַמלונג האָט זיך פּעטער אַרויסגערופֿן צו באַגלייטן זי מיט פֿרימען אַהיים. און ס׳איז איבעריק צו דערמאָנען, אַז פֿריער האָבן זיי ביידע אָפּגעפֿירט פֿרימען. זיי זענען געבליבן אַליין. אין יענע שעה זענען די גאַסן געוויינלעך געווען פּוסט, און פֿאַרן אַוועקגיין האָט זיך געמאַכט אַ געלעגנהייט אויף איין רגעלע זיך אַרומצונעמען.

אַהיים איז שוין דעמאָלט פּעטער נישט געגאַנגען, נאָר געפֿלויגן, ווייל זיינע פֿיס האָבן קוים באַריִרט די ערד.

ראָזע האָט געאַרבעט אין אַ פֿאַבריק פֿון פּאַפּירענע שאַכטלען. אויף מאָרגן האָט זי פּעטער אָפּגעוואַרט נאָך דער אַרבעט און זיי זענען געגאַנגען צוזאַמען עסן אָוונטברויט. זייער פֿריינטשאַפֿט איז גאָר גיך געוואָרן גאַנץ אינטים. אָבער נאָר ביז אַ געוויסן פּונקט. אין דער הייסער מינוט, פֿלעגט זיך ראָזע תמיד קענען צוריקציִען; און בשעת פּעטער פֿלעגט צו איר גוט צושטיין און אָנהויבן זי פֿרעגן, האָט זי תמיד געזאָגט פֿאַר אים אין תשובה: זי וויל קיין עסקים נישט האָבן מיט „רויטע". די רייד פֿון די „רויטע" זענען איר שוין דערעסן געוואָרן און קיין רויטן קען זי בכלל נישט ליבן. זאָל ער בלויז אַ קוק טאָן אויף מרים יאַנקאָוויטש; זי איז געווען גענוג שיין און האָט גאַנץ גרינג געקאָנט קריגן אַ פֿיינעם מענטשן פֿאַר אַ מאַן און איצט וואָס איז פֿון איר געוואָרן? זי האָט זיך געדאַרפֿט לאָזן אויף שטיקער צעשניידן. און סעדי טאַד, וועלכע ווערט פֿאַרחשבט האָרעווענדיק און אַזאַ היט מיט אירע לאַנגווייליקע לידער!

ראָזעס שאַרפֿער צינגל האָט נישט הרכ־געלאָזן קיין איינע פֿון די באַקאַנטע מיידלעך, וועגן יעדער איינציקער האָט זי עפּעס וואָס געהאַט צו זאָגן און קיינער פֿון זיי האָט נישט אויסגעמיטן דעם פּיק פֿון איר ווייַן. פּעטער איז נאַטירלעך מסכּים געווען מיט אַלע אירע רייד. לפֿנים האָט ער זיך דאָך אָבער געמוזט שפּאַרן מיט איר, באַווייזן, אַז ער האַלט זיך ביי אַן אַנדער מיינונג. ראָזען פֿלעגט דאָס פֿאַרדריסן, זי פֿלעגט ווערן אין כעס,

און טיילמאָל פֿלעגט אַפֿילו דערגיין ביי זיי צו סצענעס.

ביי אַזעלכע באַדינגונגען איז פּעטער נאַטירלעך זייער שווער געווען צו באַהאַלטן זיינע אמתע געפֿילן, נאָר פֿונדעסטוועגן האָט ער זיך מיט גרויס וואָרט נישט אַרויסגעגעבן. אָבער צו אַלץ מוז דאָך אַמאָל נעמען אַ סוף. ווען פּעטער האָט געזען, אַז ער גיט אויס זיין גאַנץ געלט אין פּטרט אָן אַ שיעור צייט אויף ראָזען און די זאַך רירט זיך נישט פֿון אָרט, האָט ער באַשלאָסן צו גיין אויף קליינע הנחות.

פֿון היינט אָן זאָגט ער איז צו אויפֿצוהערן איינצורעדן, זי זאָל ווערן אַ רויטע. אַ איראָניש תנועהלע האָט פֿאַרקרימט ראָזעס חנעוודיק פּנימל. „זייער שיין פֿון איך, דער הודוש, ווי וואָלט אָבער זיין ווען איך וואָלט געוואָלט אייך מאַכן פֿאַר אַ „ווייסן". וואָס וואָלט איר דאַמאָלט געזאָגט"? און דערנאָך האָט זי אים מודה געווען דעם גאַנצן אמת, זי זוכט אַ מענטשן, וואָס זאָל זאָגן פֿאַר איר און קענען פֿאַרדינען אַ סך געלט. אויף דעם האָט איר פּעטער געענטפֿערט, אַז ער פֿאַרדינט גאַנץ פֿיין. ראָזע האָט געוואָלט וויסן, וואָס איז זיין פֿאַך. דאָס קען ער איר גראָד נישט זאָגן, נאָר ער פֿאַרדינט גאַנץ גענוג. איז טאָמער וויל זי זיך איבערצייגן, קען ער זי שוין היינט נעמען אין טעאַטער.

אַזוי האָט זיך דער דאָזיקער קליינער העל איבערגעחזרט אָוונט אין אָוונט. פּעטער האָט זיך וואָס ווייטער אַלץ הייסער פֿאַרליבט אין דער שיינער מיידל מיט די שוואַרצע אויגן און זי ווידער האָט וואָס אַ מאָל אַלץ מער קאָקעטירט און אַלץ ווייניקער געוואָלט הערן פֿון זיין סאָציאַליזם. זי איז אַפֿילו געבוירן געוואָרן אין קישיניעוו. איר פֿאָטער האָט זי אָבער אַהער געבראַכט, בשעת זי איז נאָך געווען גאָר אַ קליין קינד און זי האַלט זיך פֿאַר אַן אמתע הונדערט-פּראָצענטיקע אַמעריקאַנערין.

אייגנטלעך געפֿעלן איר בלויז די בחורים, וואָס שלאָגן זיך איצט מיט די דייטשן, דאָס זענען מענער לויט איר געשמאַק! און ווייטער וויל זי בכלל נישט האָבן צו טאָן מיט אַ מענטשן, וואָס טראָגט זיך אַרום מיט סודות. און פֿאַר וואָס איז ער טאַקע נישט געגאַנגען אויף מלחמה? אָדער אפֿשר האָט ער גאָר פּליטה געמאַכט? מיט אַזעלכע מענטשן וויל ראָזע נישט האָבן קיין שום מגע ומשא. היינט איז איר גראָד אויסגעקומען צו לייענען, וואָס פֿאַר אַ שרעקלעכע זאַכן עס טוען אָפּ די דייטשן, און זי פֿאַרשטייט באַיי אופֿן נישט ווי קען אַ מענטש, ביי וועמען עס פֿליסט נאָר אַ ביסל רויט בלוט אין די אָדערן, סימפּאַטיזירן מיט פֿאַררעטער און פּאַציפֿיסטן?

און ווען פּעטער האָט דאָך פֿאַרשעמט געפּרוווט ברענגען עטלעכע אַרגומענטן פֿון די פּאַציפֿיסטן, איז זי אים אַריינגעפֿאַלן אין די רייד: „נישטאָ וואָס צו הערן! איר זייט צו קלוג, כּדי איר זאָלט וועלן מיר איינרעדן אַזעלכע נאַרישקייטן". וואָס זאָל איר פּעטער ענטפֿערן אויף דעם? ער ווייס דאָך ביי זיך, אַז ער איז טאַקע צו קלוג; און עס איז אים זייער שווער געווען, איר דאָס נישט מודה צו זיין.

וואָס זאָל ער מאַן, צוליב זיין רויטקייט, וואָס ער שוין אין מיידל פאַרלוירן, זאָל ער זיך איצט פון דער צווייטער אויך מוזן אָפּזאָגן?

עטלעכע וואָכן נאָכאַנאַנד האָבן זיי דער־באַמירט און געקעמפט צווישן זיך. ראָזע האָט פּעטערן נישט געוואָלט נאָענט צולאָזן צו זיך, האָט זיך נישט געראָטן אַ קוש פון אים. פּעטער איז דערפון שיער פון זינען נישט אַראָפּ. זי איז אין זיינע אויגן געווען די שענסטע מיידל פון די אַלע, וועלכע ער האָט ווען נישט איז געקאַנט, אַפּילו נעל חולין האָט זיך מיט איר נישט געקאָנט פאַרגלייכן. און ענדלעך האָט זיך פּעטער אונטערגעגעבן. ער האָט זיך מודה געווען, אַז ראָזע האָט אויף אים גע־ווירקט. ער האָט פאַרלוירן אַלע זיינע סימפּאַטיעס צו די רויטע. ער קען די מענטשן מער נישט אָנקוקן. דאָס מיידל איז געווען געוואַלדיק צופרידן און זי האָט באַשלאָסן תיכף לויפן צו מרים יאַנ־קאָוויטש און דערציילן איר דאָס. אפשר וועט זי זיך אויך ענדערן. פּעטערן איז געוואָרן ווייטער נישט היימלעך אויפן האַרצן. ער האָט געבאָדערט נישט אַנדערש, אַז ראָזע זאָל וועגן דעם, קיינעם נישט דער־ציילן. זי זאָל דאָס האַלטן בסוד. ראָזע איז איבערגעשפּרונגען אַ צעקאָכטע, מיט צע־צויפּערשטערטע ליפּן האָט זי געטענהט, אַז אַזאַ מין פאַרבאַהאַלטענע ענדערונג איז גאָרנישט ווערט, אַז דאָס איז קיין ענדערונג נישט, נאָר אַ מיאוסער שווינדל. פּעטער איז אַ פּחדן און מער וויל זי מיט אים קיין עסק נישט האָבן. זאָל ער גיין. אינגאַנצן צעבראָכן, איז פּע־טער דאָס מאָל אַוועקגעגאַנגען אַ היים.

איצט איז פאַר פּעטערן פאַרבליבן בלויז איין זאַך, איין איינציקער אויסוועג: אויס־זאָגן ראָזען דעם אמת. און פאַר וואָס טאַקע נישט? ער איז אין איר אַזוי גע־וואַלדיק פאַרליבט און ער ווייסט, אַז זי האָט אים אויך ליב. מער נישט דאָס איינציקע — זיין גרויסער סוד — שטייט צווישן זיי און צווישן זייער ביידנס גליק. און ווידער, אַז ער וועט איר אויסזאָגן דעם סוד, וועט זי דאָך איין מאָל פאַר אַלע מאָל וויסן ווער ער איז; און אפשר וועט ער גאָר דעמאָלסט אין אירע אויגן זיין אַ סך מער העלד, ווי די בחורים, וואָס שלאָגן זיך מיט די דייטשן.

איין מאָל אָוונט איז פּעטער אַזוי געזעסן ביי איר אין צימער, האָט זי גע־האַלטן אין זיינע אָרעמס און געשמועסט מיט איר מכח זיין ענין. זי האָט שוין כמעט, אָבער נאָך נישט אין גאַנצן, נאָכ־געגעבן. „זע, פּעטער, ווי אַזוי גוט, האָט זי זיך געבעטן, דער שוין אויף אַמאָל צו זיין אַ רויטער". דאָ האָט שוין פּע־טער מער נישט אויסגעהאַלטן. ער האָט איר מודה געווען, אַז ער איז גאָרנישט קיין רויטער, נאָר אַ געהיים־אַגענט; אַן אָנגעשטעלטער ביי די גרעסטע געשעפטס־לייט פון שטאָט, כדי אויסצושפּיאָנירן וואָס עס טוט זיך ביי די רויטע און צו־שטערן זייערע פּלענער. דאָס מיידל האָט אַ קוק געגעבן אויף אים מיט אַ פּאָר צו־שראָקענע אויגן און האָט אים נישט גע־וואָלט גלויבן. זי איז אַפּילו אין כעס געוואָרן. וואָס מיינט ער, אַז מיט אַזעלכע נאַרישע מעשׂיות וועט ער איר פאַרדרייען אַ קאָפּ?

דען האָט פּעטערן פאַרדראָסן און ער

האָט זיך גענומען איר איבערצייגן, אַז דאָס וואָס ער זאָגט איז אמת. ער האָט איר דערציילט וועגן געפינען, וועגן דער אַגראַר-באַנק-געזעלשאַפט און האָט איר אַפילו איבערגעגעבן, וועגן זיינע זוכונגען מיט גיוונייען אין צימער 427 פון „אַמעריקען-הויז". דערנאָך האָט ער איר דערציילט וועגן די חייסיק דאָלאַר אַ וואָך, וועלכע וועלן אין גיכן געהעכערט ווערן אויף פופציק. אַז האָט איר צוגעזאָגט אויסצוגעבן אויף איר דאָס גאַנצע געלט. אפשר וואָלט זי זיך געקאָנט מאַכן ווי ער וואָלט געווירקט אויף איר אַז זי איז אויך געוואָרן אַ רויטע און דאַמאָלסט וועט זי גיוונייע אויך אָנדינגען און דאָס וועט איר אַ סך מער ליגן ווי דאָס אַרבעטן צען מיט אַ האַלבע שעה אין דער פאַבריק.

ענדלעך האָט זיך פּועטערן איינגעגעבן אַפּנים דאָס מיידל צו איבערצייגן. זי איז געוואָרן שטיל און צעטראָגן און האָט אים געזאָגט, אַז אויף אַזאַ מין זאַך, האָט זי זיך נישט גערעכנט, אַז זי דאַרף האָבן צייט זיך מישב צו זיין. איצט איז פּועטער אויך אַ ביסל אומרויִק געוואָרן. ער האָט איר געזאָגט, אַז ער האָפט, אַז זי וועט זיך פון אים נישט אָפּקערן. און האָט איר אָנגעהויבן אויפצוקלערן ווי וויכטיק זיין אַרבעט איז, ווי אַלע גרויסע מענטשן פון שטאָט האַלטן זי אונטער. און נישט בלויז די געשעפטס-מענטשן, נאָר אַפילו דער בירגערמייסטער, די שטאָט באַאַמטע, די רעדאַקטאָרן, רעקטאָרן פון די הויך-שולן און די שענסטע בכבודיקסטע גלחים.

אויף דעם האָט אים ראָזע געענטפערט אַז ס'איז אפשר אַלץ גאַנץ שיין, נאָר זי איז אַ ביסל צעשראָקן און זי קען אַ טראַכט טאָן. דערווייל האָט זי אים גלייך געבעטן אַוועקגיין און פּועטער איז אַ צעקלעמטער אַוועק אַהיים.

אומגעפער אין אַ שעה אַרום האָט ער דערהערט שטאַרקע קלעפּ אין טיר פון זיין צימער. פאַר אים זענען געשטאַנען: דער אַדוואָקאַט ענדריוס, דאָנאַלד גראַנט, און דער ריזיקער דושאַן דאראַנד, דער סירער פון מאַטראָזן-פאַריין. זיי האָבן אים צומאָל קיין „גוט-מאָרגן" נישט געזאָגט. זיי זענען אַריין אין צימער, דושאַן האָט פאַרשלאָסן הינטער זיך די טיר, האָט זי דאַקער געטאָן צו פּועטערן און גענומען קוקן אויף אים מיט אַ פּאָר בייזע, שטייענדיקע אויגן... ער האָט גאָרנישט גערעדט. נאָר אידער עס איז איין וואָרט געזאָגט געוואָרן, האָט שוין פּועטער געוווּסט, וואָס עס איז געשען און ער האָט אויך געוווּסט, אַז איצט איז שוין געקומען דער אמתער סוף. און ווידער אַ מאָל צוליב אַ פרוי, ווידער צוליב דעם, ווייל ער האָט נישט געפאָלגט געפינס עצה זיך מער נישט אומצוקוקן אויף אַ פרוי.

— די געוואַלדיקע אימה, וואָס אים האָט אַרומגעכאַפּט, האָט פאַריאָגט אַלע איבעריקע געדאַנקען פון זיין מוח. עס האָט אים גענומען האַקן אַ צאָן אין אַ צאָן, די פיס האָבן אים שוין מער נישט געקאָנט האַלטן, ער האָט זיך אַראָפּגעלאָזן אויפן ראַנד פון בעט און געקוקט אויף די דריי געקומענע.

— איר, הודוש, הייסט עס, זייט דאָס דער שפּיאָן, וועלכן מיר האָבן אַזוי לאַנג געזוכט? האָט ענדריוס זיך ענדלעך אָפּגערופן.

— וואָס זאָגט איר, דער ענדריוס?

— הערט אויף, הידוש, צו מאַכן אייערע שטיק, האָט זיך ענדריוס ווידער אָפּגערופן. מיר האָבן אַלאַרשט גערעדט מיט ראָזען. ראָזע איז אונזערע אַ שפּיאָנין.

— זי האָט געזאָגט אַ ליגן! האָט זיך פּעטער אָפּגערופן.

ענדריוס האָט אָבער ווייטער געענטפערט:

— נאַרישקייט, הידוש, עס וועט אייך גאָרנישט העלפן, אַזוי גרינג נאַרט מען אונז נישט אָפּ. מרים יאַנקאָוויטש איז געשטאַנען הינטערן טיר, און געהערט יעדעם וואָרט.

פּעטער האָט געזען, אַז ס'איז שוין מער נישטאָ קיין שום האָפענונג. איצט האָט ער נאָר געוואָלט וויסן, וואָס פֿאַר אַ שטראָף עס וואַרט אויף אים. צי וועלן זיי אים בלויז זידלען און אַפּעלירן צו זיין געוויסן, אָדער זיי וועלן אים אַוועקשלעפּן פֿון דאַנען. און מאַכן אַ טויט. פּייניקן, דערווערגן? דאָס איז געווען די פֿראַגע, וואָס האָט פּעטערן געמאַטערט פֿון ערשטן טאָג אָן, ווען ער איז געוואָרן אַ שפּיאָן. ביסלעכווייז איז פֿאַר אים קלאָר געוואָרן, אַז די דריי אַסקעטן האָבן אַ וועלכן נישט איז געוואַלד־אַקט. זיי האָבן בלויז געוואָלט וויסן, וואָס ער האָט זייענע אָנפֿירער דערציילט. וויפֿיל ער האָט אַרויסגעגעבן. ביי זיך אין האַרצן האָט פּעטער געלאַכט. אויף זיינע אויגן אָבער האָבן זיך באַוויזן טרערן. ער האָט זיך פֿאַנאַנדערגעכליפּעט. אַלץ איז געקומען דערפֿון, וואָס קאַרמיקס האָט אויסגעקלערט דעם ליגן, וועגן אים מיט דזשענין. אַ יאָר נאָכאַנאַנד איז ער בייגעשטאַנען דעם נסיון. דערנאָך איז ער אַ לאַנגע צייט געווען אַרבעטסלאָז, דער היבער־קאָמיטעט האָט אים מער נישט געוואָלט האַלטן, ער האָט געהונגערט און סוף כל סוף איז ער איינגעגאַנגען אויף גיוונייס פֿאָרשלאָג, צו ווערן אַ שפּיאָן. ער האָט אָבער קיין איין מענטשן נישט אַרויסגעגעבן, וועלכער האָט באמת געהאַנדלט קעגן געזעצן און אַפֿילו גיוונייען האָט ער אויך תמיד דעם אמת נישט געזאָגט.

ענדריוס האָט אים אָנגעהויבן אויסצופֿרעגן. פּעטער האָט עקשנותדיק אָפּגעלייקנט, אַז ער זאָל האָבן, וואָס נישט איז אַרויסגעגעבן בשעתן היבער־פּראָצעס. דאָסגלייכן האָט ער אויך קיין שום שייכות נישט צו דער מעשה מיט דער באָמבע. און אַז ער האָט געזען, אַז זיי האָבן זיך גענומען ווי ס'באַדאַרף צו זיין און ווילן נישט אַנדערש אַרויסקריגן פֿון אים דעם אמת, האָט ער זיך פּלוצלינג אַ שטעל געטאָן און געמאָלדן, אַז זיי האָבן קיין רעכט נישט אַזוי אויסצופֿרעגן אַלץ ביי אים. ער איז אַ כשרער, הונדערט־פּראָצענטיקער אַמעריקאַנער פּאַטריאָט און ער האָט פֿאַרהיט זיין לאַנד און זיין גאָט פֿון די דייטשע אַגענטן און פֿאַרעטערישע באָלשעוויקעס.

דאָס האָט שוין דאָנאַלד גאָרדאָן אַפּנים נישט אויסגעהאַלטן. — איר האָט אין אונזערע בראָשורן אַריינגעשמוגלט זאַכן, צוליב וועלכע מיר זענען אַלע אַרעסטירט געוואָרן!

— דאָס איז אַ ליגן, איך האָב דאָס קיין מאָל נישט געטאָן.

— איר האָט אויסגעקראַצט די שטערנס וואָס איך האָב געמאַכט מיט בלייפעדער,

בשעת איך האָב אויסגעמעקט דעם באַרימטן זאַץ.

— דאָס האָב איך נישט געטאָן! האָט פּעטער איבערגעחזרט נאָך אַ מאָל. איך האָב דאָס נישט געטאָן!

פּלוצלינג האָט דער ריזיקער מאַטראָז צענויפגעבײַלט זײַנע פויסטן, פון אײַנגעהאַלטענעם כעס איז זײַן פּנים ממש שרעקלעך געוואָרן.

— איר ברודיקער, שרעקעדיקער הינט אײנער! האָט ער געשריגן: מיר וואָלטן אײַך געדאַרפט אַרויסרײַסן אײַער לינגערישע צונג. אין בשעת מעשה, האָט ער געמאַכט אַ טריט פאַרויס ווי ער וואָלט דאָס טאַקע וועלן טאָן.

דאַוויד ענדריוס האָט אַ שפּרינג געטאָן צווישן זײ בײדן. ער איז געווען אַן אַרוואָקאַט אין ער האָט געוווּסט, וואָס עס מעגן טאָן געהײם חברה, אין וואָס עס קענען זיך ערלויבן צו טאָן די רויטע, אין דאָס איז, ווײַט נישט אַלץ אײנס געווען.

— נײן, נײן, דזשאָן, האָט ער געזאָגט: דאָס נישט. מיר ווײסן שוין איצט אַלץ, וואָס מיר דאַרפן. מיר קענען איבערלאָזן דעם חברה־מאַן מיט זײַן אײגענעם געוויסן אין מיט זײַן דזשינגאַ־גאָט, זאָל ער זיך מיט זײ האַלטן. קום דאָנאַלד. ער האָט גענומען דעם אויסגעבלײכטן יונגן בוואָקער אין דעם ריזיקן מאַטראָזן פאַר די הענט אין האָט זײ בײדן אַרויסגעשטופּט פון צימער.

פּעטער האָט געהערט ווי זײ זענען געגאַנגען פון די טרעפּ. ער האָט זײַן פּנים באַגראָבן אין קישן, ער האָט זיך געפילט העכסט אומגליקלעך און נישט געוואַגט דעם קאָפּ אויפצוהויבן. ווידער אַ מאָל זיך אויפגעפירט ווי אַ אידיאָט און ווי תמיד, האָט אים אַ פרוי דערצו געבראַכט.

83

נאָכדעם ווי פּעטער האָט בײַ זיך אַלײן גוט דורכגעטראַכט דעם ענין, האָט ער ערשט פאַרשטאַנען, וואָס פאַר אַ מין משוגענער אידיאָט ער איז געווען. ווו איז זײַן קאָפּ געווען? ער האָט דאָך געדאַרפט פאַרשטײן, אַז מען מוז זײַן פאָרזיכטיק, איבערהויפּט נאָך איצט, נאָכדעם ווי עס איז געפאַלן אויף אים אַ חשד, אַז ער האָט אויסגעקראַצט דעם שטריך מיטן בלײַפעדער, וואָס דאָנאַלד גאָרדאָן האָט געמאַכט אויפן מאַנוסקריפּט. ווי גרינג זײ איז דאָס אָנגעקומען, די רויטע; זײ האָבן זיך אויסגעזוכט אַ מײדל, וואָס פּעטער האָט נאָך קײנמאָל נישט געזען, זי האָט זיך אַרויסגעגעבן פאַר מרימס אַ חברטע און האָט זיך גאַנץ רויִק און אויסגערעכנט געפירט פּעטערן פאַרן נאָז און אָנגערינט אַרײַן און האָט אים טאַקע אַרײַן אַרײַנגעשלײדערט. איצט וועט זי פון אים חוזק מאַכן, אָפּלאַכן, דערצײלן אירע פרײַנט פון איר נצחון און פּעטער וועט שוין קײן מאָל מער אין זײַנע אויגן נישט זען די דרײַסיק דאָלאַר אַ וואָך.

ביז שפּעט אין דער נאַכט איז פּעטער געווען פאַרנומען מיטן אויסטראַכטן די מעשה, וואָס ער וועט מאָרגן דערצײלן גיווניען. זעלבסטפאַרשטענדלעך, אַז ראָזע שטערנס נאָמען וועט ער אַפילו נישט דערמאָנען. ער וועט זאָגן, אַז די רויטע זענען אים נאָכגעגאַנגען ביז צימער 427, אַז זײ האָבן אין געהײם אַ אַגענטור זײערן

אַ שפּיאָן. אויף מאָרגן האָט ער מיט אַ ערנסטער מינע דערציילט זיין אויסגע-טראַכטע געשיכטע און נאָך אַמאָל האָט ער דערוועגן צו שפּעט אַז ער האָט אָפּ-געטאָן גאָר אַ שפּאַנג נייע נאַרישקייט. אין משך פון פיר און צוואַנציק שעה איז נישט געווען קיין איין רויטער אין אַמעריקען-סיטי, וואָס זאָל נישט וויסן די מעשה ווי אַזוי מען איז דערגאַנגען, אַז פּעטער דורוש איז אַ שפּיאָן ביים טרעסט. די געשיכטע האָט פאַרנומען אין „טראַמ-פּיט" עטלעכע זייטן. די צייטונג האָט געגעבן פּעטערס בילד און אַ גענויע באַ-שרייבונג פון דער ראָלע, וועלכע פּעטער האָט געשפּילט ביי פאַרשידענע פּראָוואָ-קאַטאָרישע אַטענטאַטן און פאַרשווערונגען: די גרעסטע טייל דערפון איז געווען אמת און דאָס, וואָס דאָנאַלד גאָרדאָן האָט דאָס אַליין צוגעטראַכט און קאָמבי-נירט, איז פאַר פּעטערן געווען אַ קנאַ-פּע טרייסט. און עס איז גאַנץ נאַטירלעך, אַז גיוואני מיט זיינע חברה-לייט האָבן שוין פּונקט אַזוי ווי פּעטער, געוווסט וואָס פאַר אַן אידיאָט ער איז.

— זינט איך אַרבעט מיט אַ לאָפּעטע און גראָבאייזן, האָט געזאָגט גיוואני איז פּעטער איז אַוועק פון אים מיט אַן אַראָפּ-געלאָזענעם קאָפּ.

זיין גאַנצער אייגנס איז באַשטאַנען פון עטלעכע דאָלאַר. גאָר גיך איז פון זיי קיין סימן נישט פאַרבליבן און פון דאָס-ניי איז אַנטקעגן פּעטערן געשטאַנען דער הונגער-וואָלף און געקוקט אויף אים מיט זיינע בייזע אויגן. נאָר דאַ האָט זיך אין אַ שיינעם פרימאָרגן ווידער באַוויזן גיוואני און געמאַכט פּעטערן אַ נייעם פאָרשלאָג.

עס איז דאָ פאַר פּעטערן נאָך איין אַר-בעט, אויב נאָר ער וועט געפינען ביי זיך גענוג כחות דערצו.

עס האָט זיך געהאַנדלט אין דעם, אַז פּעטער זאָל ווערן אַן עדות מצד דער באַ-שולדיקונג. פּעטער קען גוט די באַוועגונג. איז באַקאַנט מיט די סאָציאַליסטן, פּאַ-ציפיסטן, מיטגלידער פון י. וו. וו., וועל-כע זיצן אין תפיסה. קענען אַנדערע פון זיי פעלן אויס באַווייזן; פּעטער קען ווי-דער באַקומען זיין שכירות אויב ער איז נאָר מסכים צו זאָגן זיך אויפן עדות-באַנק און זאָגן דאָס, וואָס מען וועט אים הייסן. ביי דעם באַדינג נאַטירלעך, אויב ער פילט זיך בכח, נישט צו פאַר-ליבן זיך אין קיינע פון די געשוווירענע און שפּיאָנים פון דער קעגנער-פּאַרטיי.

פּעטער האָט אפילו נישט געפילט דעם שטאָך, וואָס גיוואני האָט אים געגעבן, אַזוי ווייט האָט אים איבערגעשראָקן זיין פאָרשלאָג. אַרויסגיין אין אָפענעם פעלד, דעם בלענדיקן האַס פון די רויטע. אַריינ-קוקן אין די אויגן אַליין! זיך, די נישטיקע מוראַשיקע, אַ וואָרף טאָן צווישן די מורא-דיקע קלעפּ פון די ריזן-פויסטן!

אָ, מען קען נישט זאָגן, אַז עס איז נישט געפערלעך, האָט מסכים געווען גיוו-ני. און פאַר אַזאַ מין פחדן איז דאָס אַוודאי נישט אַזאַ גרינגע אַרבעט, אָבער פונדעסטוועגן, האָט שוין נישט איינער געפּרוווט דאָס טאָן און דערווייל איז נאָך פון דעם קיינער נישט געשטאָרבן. נאָר ווי דאָס זאָל נישט זיין, האָט גיוואני גע-זאָגט, אים אינטערעסירט דאָס גאַנץ ווי-ניק, צי פּעטער איז מסכים, צי נישט, ער האָט בלויז אויסגעפירט דאָס, וואָס

גענבי האָט אים געהייסן. פאַר דער אַרבעט ווערט געצאָלט פערציק דאָלאַר אַ וואָך און זאָל זיך פּעטער מיישב זיין.

פּעטער איז געזעסן און געטראַכט. אין קעשענע האָט ער געהאַט בלויז עטלעכע סענט און ער איז שוין שולדיק געווען פאַר צוויי וואָכן דירה-געלט און זיין באַלעבאָסטע האָט אים אַלע טאָג אָפּגעהיט אין פאָדער-שטוב. פונדעסטוועגן האָט ער געפּרוווט זוכן תירוצים. ער האָט אָנגעוויזן אויף זיין טונקעלע פאַרגאַנגענהייט, צוליב וועלכער ער האָט דאַמאָלסט נישט געקאָנט זיין קיין עדות מצד דער פאַרטיידיקונג אין הויבער-פּראָצעס. דערמיט זאָל ער זיך דעם קאָפּ נישט פאַרדרייען, האָט אויף דעם געענטפערט גיווני, איצט דאַרף ער דאָך שפּילן אַ ראָלע פון אַ מענטשן, וואָס איז אַוועקגעגאַנגען פון די י. וו. וו. און וואָס מער פאַרברעכנס ער איז באַגאַנגען אין זיין פריערדיקן לעבן, וועלן אַלע מער גלויבן די געשווירענע, אַז ער איז געווען אַן אמתער י. וו. וו.

פּעטער האָט געפרעגט ווען עס וועט אים אויסקומען אַרויסצוטרעטן פאַר אַן עדות. די צווייטע וואָך האָט געענטפערט גיווני. זיבעצן מיטגלידער פון י. וו. וו, דאַרפן פאַרמשפּט ווערן פאַר פאַרשווערונגען. זיין אַרבעט וועט זיין זיצן אויפן עדות-באַנק און דערציילן וואָס מען וועט דאַרפן. אים וועט אויסקומען אָנצוווייזן ווי אָפט ער האָט געהערט ווי די דאָזיקע לייט האָבן אויפגעפאָדערט צו נעמען זיך פאַר געוואַלט-מיטלען. דערנאָך ווי זיי האָבן זיך באַרימט, אַז זיי האָבן אונטערגעצונדן שפּייכלערס און ווייץ-פעלדער, אַז אין קופּעם דזי, האָבן זיי אַריינגעשפּאַרט פאָספאָר-באָמבעס, אַז אין פרוכט-בוימער האָבן זיי געהאַקט טשוועקעס. נו, און אַ חוץ דעם ווי זיי האָבן חרוב געמאַכט זעג-מילן און לאָקאָמאָבילן. און אפשר וועט אויסקומען נאָך אַנדערע זאַכן צו זאָגן, אָבער פּעטער דאַרף זיך שוין אויף דעם דעם קאָפּ נישט ברעכן. גיווני וועט אים אַלץ זאָגן אַפריער. ער וועט בלויז דאַרפן איבערחזרן זיינע ווערטער. נו, און אַ חוץ אַלץ דאַרף פּעטער נישט פאַרגעסן, אַז אין די צייטונגען וועט מען אים שילדערן ווי אַ גרויסן העלד, ווי אַ מענטשן, וועלכן זיינע איידעלסטע געפילן פון הונדערט-פּראָצענטיקן פּאַטריאָטיזם, האָבן געטריבן צו שטעלן זיך אין דער דינסט פון דער מלוכה. אַז קיין שום סאָלדאַט אויפן שלאַכט-פעלד האָט זיין לאַנד נישט געבראַכט קיין גרעסערע נוצן.

אויף דעם האָט פּעטער געענטפערט, אַז דאָס קאָנען טאַקע די צייטונגען שרייבן מיט אַ רויקן געוויסן, אַז דאָס גראָד וועט זיכער קיין ליגן נישט זיין. דערנאָך האָט גיווני נאָך מער באַרויקט פּעטערן. ער דאַרף וויסן, אַז ס'איז נישט אין געפּים אינטערעסן, אַז די רויטע זאָלן אים אָפּרוימען פון וועג זיין בעסטן עדות. מען וועט פּעטערן באַהאַלטן אין אַ זיכערן אָרט און ער וועט תמיד זיין באַשיצט דורך אַ וואַך. אַזוי לאַנג ווי אים וועט אויסקומען צו זיין אין סיטי וועט ער וווינען אין האָטעל דע סאַטאָ.

דערמיט איז די זאַך נאַטירלעך פאַרענדיקט געוואָרן. פון איין זייט איז דאָך דאָ געשטאַנען דער אָרימער פּעטער מיט זיינע פאַר סענט אין קעשענע, פון אַנדערן זייט אַ פייערדיקער געשפּאַן מיט אַ פאַר-

פּשוטע פּאָר פערד. ער האָט בלויז געדאַרפט אַריינשטעלן אַ פוס און פיל פון בויגן, וועלן אים די פערד ברענגען אויפן אַלימפּ. פעטער האָט זיין פוס אַריינגעשטעלט.

.74

גיווני איז אַוועק מיט פעטערן צו געפין אין ביוראָ. געפי האָט אַ פּנים פיינט געהאַט צו מאַכן לאַנגע מחוקות. ווי פעטער איז אַריין, איז ער צוגעגאַנגען צו זיין פּולט און אַרויסגענומען פון דאָרטן אַ לאַנגן בויגן פּאַפּיר געשריבן אויפן מאַשין. דאָס איז געווען דער דאָקומענט, אויף וועלכן עס זענען גענוי פיקסירט געווען אַלע באַווייזן, וואָס די פּראָקוראַטור האָט געדאַרפט האָבן קעגן די אַרעסטירטע י.וו.וו. איצט האָט זיך געפי אַוועקגעזעצט און געהייסן פעטערן ער זאָל דערציילן, וואָס ער אַליין האָט געהערט, אָדער געזען. נישט קיין סך האָט פעטער געהאַט צו דערציילן. נאָר פונדעסטוועגן האָט עס געקלעקט, כדי צו מאַכן דערפון אַ טשוואָק, אויף וועלכן מען האָט שוין שפּעטער געקאָנט אָנהייגען אַ גאַנצע געשיכטע.

דער קלוב און די זאַלן פון י.וו.וו. זענען תמיד געווען דער עיר־מקלט פאַר אַלע צופעליקע אַרבעטער פון לאַנד, וואָס האָבן זיך אַרומגעבלאָנקעט אָן אַ דאַך איבערן קאָפּ. דאָס זענען דאָס רוב געווען מענטשן, וואָס האָבן פון דער וועלט די גרעסטע קלעפּ באַקומען; עס איז נישט געווען אויף דער וועלט קיין שום אומגערעכטיקייט, קיין שום עולה, וועלכע די דאָזיקע מענטשן זאָל נישט אויסקומען איבערצוטראָגן. און עס פלעגט זיך מאַכן, אַז די געדולד פלעגט ביי די מענטשן פּלאַצן און זיי פלעגן געבן צוריק — אויף אַ קלאַפּ ענטפערן מיט אַ קלאַפּ. פאַרשיידענע זענען צווישן זיי געווען. עס פלעגן טרעפן ברוזנדיקע נאַטורן, וועלכע פלעגן שטילן זייער צאָרן מיט דראָונגען קעגן זייערע שונאים. און טיילמאָל פלעגן זיך אויך אַריינדרייען צווישן זיי אמתע פאַרברעכער, אָדער אונטערגעשיקטע שפּיאָנעס, ווי, למשל, פעטער הודוש און דושאָ ענגעל. פעטער האָט דערציילט דאָס ערגסטע, וואָס אים איז אויסגעקומען צו הערן פון די אַרעסטירטע, אָדער וועגן זיי. געפי האָט זיך אויפמערקזאַם צוגעהערט און געבויט זיין ווערק. עלף גינעס, למשל, האָט זיך אַמאָל צוקריגט מיט אַ פערמער, און אַ קורצער צייט אַרום האָט אָפּגעברענט אַ שכנותדיקער שפּייכלער. געפי וועט אַוועקשיקן פעטערן מיט נאָך צוויי דעטעקטיוון אין אויטאָמאָביל אַהין אין דאָרף, זאָלן זיי זיך גענוי באַקענען מיטן אָרט און מיט דער געגנט אַרום, דערנאָך וועט פעטער דאַרפן זאָגן, אַז ער האָט אַליין געזען, ווי גינעס און נאָך אַנדערע זעקס פון די אָנגעקלאָגטע האָבן אונטערגעצונדן דעם שפּייכלער.

פעטערן איז די מעשה זייער נישט געפעלן געוואָרן. ער האָט זיך גאָרנישט בדעה געהאַט אַריינצולאָזן אין אַזעלכע ערנסטע אונטערנעמונגען, וואָס האָט ער אָבער געקאָנט טון. געפי האָט גערעדט וועגן אַלץ אין אַזאַ געשעפטלעכן טאָן, פאַר אים איז דאָס אַלץ געווען אַזוי נאַטירלעך און זעלבסטפאַרשטענדלעך, אַז פעטער האָט פשוט קיין העזה נישט געהאַט אַרויסצווייזן זיין פּחדנות. און סוף

כּל סוף איז דאָך עפּעס פּאַרט געווען אַ מלחמה, הונדערטער מענטשן האָבן טאָג־טעגלעך געפּרובט זייער לעבן אין די אַרגאָנען — פאַרוואָס זאָל פּעטער אויך נישט ריזיקירן אַ ביסל, דאַמאָלסט ווען עס האַנדלט זיך וועגן פּטור צו ווערן פון די געפערלעכסטע שונאים פון לאַנד?

פּעטער מיט די אַנדערע צוויי דעטעקטיוון זענען געפאָרן אין דאָרף, האָבן אַלץ אַרומגעקוקט לויט געפינס באַפעל און זענען געקומען צוריק. פּעטער האָט זיך מיט הרחבה אויפגעהויבן אויפן צוועלפטן שטאָק אין האָטעל דע סאַטאַ און איז אַריין אין זיין צימער. דאָרטן פלעגט ער זיצן גאַנצע טעג און שטודירן די מאַטעריאַלן, וואָס גיוווני פלעגט אים צושטעלן. ער האָט געלערנט אויף אויסווייניק אַלץ, וואָס ער האָט געהאַט צו דערציילן. און אויפן קאָרידאָר לעבן פּעטערס צימער איז טאָג און נאַכט אַרומגעגאַנגען הין און צוריק איינער פון געפינס אַגענטן מיט אַ רעוואָלווער אין האַנט. דריי מאָל אַ טאָג פלעגט מען פּעטערן ברענגען עסן און דערצו אַ קעסטל פּאַפּיראָסן מיט אַ פלאַש ביר. צוויי מאָל אַ טאָג האָט פּעטער געלייענט אין די צייטונגען באַריכטן, וועגן די העלדישע מעשים פון אַזעלכע יונגלעך וואָס שלאָגן זיך דאָרטן אויף יענעם זייט וועלט. זייער אַ סך אָרט פלעגן אויך די צייטונגען אָפּגעבן פאַר די פאַרשיידענע פאַרשווערונגען, וואָס פלעגן אָן אויפהער אַנטדעקט ווערן אין לאַנד גופא און פאַר די כלערליי שפּיאָנאַזש־פּראָצעסן, וואָס פלעגן זיך תמיד איבערחזרן פון דאָסניי.

ענדלעך האָט פּעטער דערלעבט די גרויסע נחמה צו זען זיין נאָמען אין אַן „אמתער" צייטונג. ביז איצט האָט מען אים געשריבן בלויז דער „טראָמפּייט", אָדער אַנדערע קאָמוניסטישע צייטונגען. איצט אָבער האָט זיך באַוויזן אין „טיימס" אַ לאַנגע באַשרייבונג, וועגן דעם ווי אַזוי די פּראָקוראַטור האָט זיך איינגעגעבן אַריינצושמוגלען אַ געהיים־אַגענט צו די י.וו.וו. און ווי אַזוי דער דאָזיקער מענטש, וועלכער הייסט פּעטער הודיש האָט אין משך פון צוויי יאָר געאַרבעט פאַר דער אַגענטור, און ווי איצט וועט ער אַרויסטרעטן אַלס עדות און וועט אויפדעקן אַלע חטאים פון די י.וו.וו.

מיט צוויי טעג פריער איידער דער פּראָצעס האָט זיך אָנגעהויבן האָט גיוווני מיט נאָך אַ דעטעקטיוו אַוועקגעפירט פּעטערן צום פּראָקוראָר אין ביוראָ. דאָ האָט ער אַ האַלבן טאָג נאָכאַנאַנד פאַרבראַכט צוזאַמען מיט מיסטער באַרכאַרד און מיסטער שטאַנאַרד, וואָס האָבן געדאַרפט פירן דעם פּראָצעס. גיוווני האָט מתרה געווען פּעטערן, אַז דער דיסטריקט־פּראָקוראָר ווייסט נישט פון דער גאַנצער מעשה, אַז ער האַלט פּעטערס באַווייזן פאַר ריכטיקע. פּעטער האָט אָבער געוווּסט, אַז דאָס איז אַ ליגן, אַז דאָס זאָגט מען אים בלויז צוליב דעם, ווייל מען וויל פאַרשפּאָרן באַרכאַרדן די אומבאַקוועמע מלאכה צו דאַרפן דעקן די פּראָקוראַטור, טאָמער וועט פּעטער שלעכט שפּילן זיין ראָלע. און פּעטער האָט טאַקע באַמערקט, אַז מיסטער באַרכאַרד און זיין געהילף הערן זיך אויפמערקזאַם צו צו זיינע באַווייזן און ווו זיי כאַפּן דאָרטן עפּעס נישט קיין גלאַטן אָרט, ווייזן זיי אים גלייך אָן אויף דעם

אין העלפֿן אים דאָס פֿאַריכטן. אמת, מיט פּעטערן דאַרף מען קיין סך נישט רעדן, ער כאַפּט גלייך מכח וואָס עס גייט.

הענרי גליי באָרכאַרד האט געשטאַמט פֿון דרום. ער האָט געהאַט געדיכטע שוואַרצע האָר, וועלכע ער פֿלעגט לאָזן וואַקסן לענגער ווי געוויינלעך און זיינע רעדעס פֿלעגט ער האַלטן אויף אַן אַלטמאָדישן שטייגער. ווען ער פֿלעגט אַרויפֿגיין אויף דער טריבונע פֿלעגט ער אויסציִען זיינע צוויי הענט פֿאָרויס און אָנהייבן רעדן מיט אַ ציטערדיקער, ווייכער שטים: „די דאַמען געבענטשט זאָלן זיי זיין פֿון גאָט". אדער: „איך בין אַ פֿריינט פֿון פּשוטן, פֿון אָרעמען מענטשן, מיין האַרץ איז פֿול מיט סימפּאַטיע צו די יעניקע, וואָס זענען דער ריקן-ביין פֿון אַמעריקע: די אַרבעטער און געשעפֿט און אין דער פֿערמע". גלייך נאָכדעם פֿלעגן די מיטגלידער פֿון דער האַנדלס-קאַמער, פֿון סוחרים און פֿאַבריקאַנטן-פֿאַריין אַפּלאָדירן און שיקן דעם דאָזיקן פֿריינט פֿון פּשוטן מענטשן גראָבע טשעקן צו דער וואַל-קאַמפּאַניע. מיסטער באָרכאַרדס געהילף, מר. שטאַנאַרד איז געווען, וואָס מען רופֿט אַ „יוריסטישער מוח", וועלכער פֿלעגט לערנען זיין עלטסטן ווי און וואָס ער האָט צו טאָן. אַן אויסגעטריקנט קליין מענטשעלע, וועלכער פֿלעגט פּונקט ווי אַ ביכער-וואָרם, אייך דורכבויערן מיט זיינע שאַרפֿע אייגעלעך און דורכשטעכן מיט זיינע זרידישע שפּיצלעך. אין טאָן פֿלעגט ער דאָס מיט אַ זיסער מינעלע, פֿריינטלעך, און דער מיטאָג-הפסקה פֿלעגט ער ווייצלען און בכלל מאַכן אַן אָנשטעל ווי עס וואָלט זיך געהאַנדלט וועגן אַ פּשוטער געשעפֿט-אָנגעלעגנהייט און ווי קיינעם וואָלט דערפֿון נישט אַרויסגעקומען קיין שום בייז.

75

די צוויי הערן האָבן אויפֿמערקזאַם אויסגעהערט אַלץ, וואָס פּעטער האָט געהאַט צו דערציילן. האָבן ערטערווייז קאָרעגירט זיינע באַווייזן, געמאַכט זייערע באַמערקונגען און דערנאָך נאָך אַמאָל איבערגעפֿרעגט פּעטערן און דערמיט האָט זיך דער עקזאַמען געענדיקט. פּעטער איז צוריק אַוועק צו זיך אין דאַטער און מיט האַרץ-קלאַפּן געוואַרט אויף דער שעה, ווען אים וועט אויסקומען אַרויסצוטרעטן אויף דער אַרענע.

בשעת מען האָט אים אַריינגעפֿירט אין געריכטס-זאַל האָבן די קני ביי אים געציטערט. אָבער אין דער זעלביקער צייט איז ער געווען אַרומגענומען מיט אַ געפֿיל פֿון אַ מאָדנער גדלות: האָט ער דאָך עפּעס פֿאַרט געהאַט אַרום זיך אַ לייבגוואַרדיע פֿון פֿיר געזונטע יונגען און דערצו נאָך האָט ער נישט איין שפּאָן געזען אין די קאָרידאָרן און אַפֿילו צווישן עולם. דער גאַנצער זאַל איז געווען געפּאַקט פֿון מענטשן, אַלץ אַזעלכע, וואָס סימפּאַטיזירן מיט די „רויטע". מען האָט זיי אָבער אַלעמען פֿאַרן אַריינגיין באַזוכט און איצט געקוקט אויף זיי מיט טויזנט אויגן.

בשעת פּעטער האָט זיך אַוועקגעזעצט אויף דער עדות-באַנק, האָט ער אַפּנים געהאַט דעם זעלבן געפֿיל, וואָס טאָם דאָן און דאָנאַלד גאָרדאָן, ווען ס'האָט זיי

דאמאלסט אין יענער נאכט, א קלאפ געטאן אין די אויגן די שארפע ליכט פון די דרייסיק, אדער פערציק אויטאמאבילן. פעטער האט דערפילט אויף זיך דעם איינגעהאלטענעם, קאנצענטרירטן האס פון עטלעכע הונדערט רויטע מיט א מאל. נאר עס האט נישט לאנג געדויערט און דער האס האט אויפגעהערט צו זיין אן איינגעהאלטענער. ביסלעכווייז האט דער עולם אנגעהויבן פראטעסטירן, ווי נישט ווי האט זיך דערהערט אן איראנישער געלעכטער. אבער דאס האט געדויערט איין רגע, באלד האט דער גערעכטס-דינער אנגעהויבן קלאפן מיט זיין הילצערנעם האמער, דער ריכטער האט זיך אונטערגעהויבן פון זיין שטול איז מתרה געווען, אז אויב דאס וועט זיך איבערחזרן נאך איין מאל וועט ער הייסן אפליידיקן דעם זאל.

נישט ווייט פון פעטערן זענען ביי א לאנגען טיש געזעסן די זיבצן אנגעקלאגטע; זיי האבן אויסגעזען ווי מייז, וואס זענען אריינגעפאלן אין א פאסטקע, און אלע זייערע פיר און דרייסיק מיזעשע אויגן זענען געווען געווענדעט אויף פעטערס פנים און האבן זיך אויף איין סעקונדע פון אים נישט אפגעקערט. איין מאל בלויז האט פעטער א קוק געטאן אויף זיי; ער האט זיך אבער האסטיק א קער געטאן אויף צוריק.

און נאך איין פנים האט פעטער דערזען אין זאל, וואס האט אים קיין פארגעניגן נישט פארשאפט. איינגעוויקלט אין שמעקעדיקן, ווייסן שיפאן איז פון ווייטן געזעסן פרוי געט און אירע גרויסע בלויע אויגן האבן מיט זארג און פארוואורף געקוקט אויף פעטערן. און עס האט זיך געדוכט, אז די האזיקע בלויע אויגן זאגן: „אוי, הער הודוש, ווי קענט איר דאס טאן? הער הודוש, דאס איז דאך שלום... גערעכטיקייט, אמת... געזעץ?" מיט גרויס ווייטאק האט פעטער געפילט, אז ער האט זיך שוין אויף אייביק אפגעשניטן פון אלימפ, פון דער ווערענדע, פון ווייכע שטול מיט די זיידענע קישנס. ער האט א קוק געטאן אויפן באנק פון די געשווארענע, דארטן זענען געזעסן אלע געשווארענע, מענער און פרויען. אן עלטערע דאמע האט צו אים א פריינטלעכן שמייכל געטאן, א יונגער פערמער האט אים צוגעווארפן א ביטערן קוק. פעטער האט דערפילט, אז דא האט ער גוטע פריינט — אין סוף כל סוף ווענדט זיך דאך אלץ אין די געשווארענע. אנטקעגן זייער גערעכטן פסק דין איז פרוי געט געווען אזוי הילפלאז, ווי יעדער איינציקער פון די י. וו. וו.

פעטער האט געגעבן זיינע באווייזן, דערנאך האט זיך אנגעהויבן דער פארהער. און ווער האט אים פארהערט? דער אדוואקאט ענדריוס. און נישט בלויז פארהערט, נאר גרינדלעך, נישט הורכלאנדיק די קלענסטע זאך און גלייכצייטיק מיט חוזק, ווי אן אמתער רוצח. מער ווי אלץ האט פעטער דערפאר מורא געהאט; ער האט געמיינט, אז ער וועט דאס נישט אויסהאלטן. קיינער האט אים נישט געזאגט, אז אים שטייט פאר אזא מין זאך. קיינער האט אים נישט מתרה געווען, אז ענדריוס וועט אים איבערפרעגן וועגן אלע פרטים פון פארברעכן, וועלכן ער אליין האט כלומרשט מיטגעמאכט.

בלויז צוויי זאַכן האָבן פּעטערן געראַטעוועט: ערשטנס די קונציקע צווישנרופֿן, וועלכע שטאַנאַרט פֿלעגט מאַכן און דאָס פֿלעגט פּעטערן געבן צייט אַ טראַכט צו טאָן, און צווייטנס זיין גוטע עצה: „איר האָט תּמיד רעכט אַ זאַך און גאַנצן ניט צו געדענקען". אָט האָט פּעטער, למשל, איבערגעחזרט אַ שמועס, וועלכן ער האָט געהאַט מיט איינעם פֿון די אָנגעקלאָגטע וועגן אונטערצינדן אַ שפּייכלער און האָט לגמרי פֿאַרגעסן ווער נאָך עס איז בשעת מעשׂה געווען דערביי און ווען די גאַנצע מעשׂה איז פֿאָרגעקומען.

ענדלעך איז געקומען די באַשטימטע מיטאָג־הפסקה. איצט האָט זיך פּעטער געקאָנט אַ ביסל אונטערהאַרטלען, ביז וואַנען עס וועט זיך ווידער אָנהייבן דער משפּט. שטאַנאַרד האָט אים ווידער גענומען צום עסן. האָט אים געהאָלפֿן פֿאַרלאָזן אַלע לעבער און זיינע פֿריערדיקע באַווייזן, כּדי ער זאָל שוין וויסן אויף ווייטער און האָט אים פֿון דאַסניי אַרויסגעלאָזן אויף דער ליכטיקער וועלט. און איצט האָט שוין פּעטער נאָך בעסער ווי פֿריער פֿאַרשטאַנען ווי צו פֿאַרגעסן געוויסע זאַכן צו דער רעכטער צייט און האָט אַזוי אַרום קונציק אויסגעמיטן דעם נעץ, וועלכן ענדריוס פֿלעגט פֿאַר אים יעדעס מאָל אויסשפּרייטן.

און ענדלעך האָט זיך אַלץ געענדיקט. מען האָט אים געזאָגט, אַז ער האָט זיך „זייער גוט געהאַלטן" איז מען האָט אים מיט טריומף צוריק אַוועקגעפֿירט אין האָף מער דע סאַטאַ. דאָרטן האָט ער פֿאַרבראַכט אַ וואָך צייט. דער פּראָצעס האָט זיך נאַטירלעך ווייטער געפֿירט און די פּאַרטיידיקונג האָט זיך באַמיט צו טאָן אַלץ וואָס אין אירע קרעפֿטן, כּדי צו נישט צו מאַכן אַלע זיינע באַווייזן. פּעטער האָט געלייענט אין צייטונג די לאַנגע רעדעס פֿון הויפּט־פּראָקוראָר און זיין געהילף, אין וועלכע פּעטער איז באַצייכנט געוואָרן ווי אַ גרויסער פּאַטריאָט, וואָס פֿאַרטיידיקט זיין לאַנד פֿון „אינעווייניקסטן שונא". ער האָט איבערגעלייענט דעם קורצן באַריכט פֿון אַדוואָקאַט ענדריוס רעדע, אין וועלכער ער האָט געזאָגט, אַז פּעטער איז אַ „שטשור" אַ פֿאַרקויפֿטער, אַ פֿאַררעטער נאָר דאָס האָט פּעטערן ווייניק וואָס געקימערט. ערשטנס האָט ער געוואָלט, אַז ס'דאַרף אַזוי זיין און צווייטנס האָט ער געוווּסט, אַז זידלען זיך איז אַ סימן פֿון הילפֿלאָזיקייט.

אַ סך טייערער האָט פּעטערן אָנגערירט אַ בריוו פֿון פֿרוי געט, וועלכן אים איז צופֿעליק אויסגעקומען צו לייענען נאָך דעם זעלבן טאָג. דער בריוו איז נישט געווען אַדרעסירט צו אים און ער וואָלט זיך נסתּמא וועגן אים קיין מאָל נישט דערוווּסט, ווען ער באַמערקט נישט ווי דעמעט מיטן צווייטן שפּיאָן לאַכן עפּעס צווישן זיך. ער האָט געפֿרעגט וואָס דאָס איז און זיי האָבן אים דערציילט אַ גאַנצע מעשׂה: מען ווייסט נישט ווי אַזוי, נאָר פֿרוי געט האָט זיך פֿון עמיצן אַלץ דערוווּסט וועגן געפּין און זי האָט אים אַריינגעשריבן אַ בריוו, פֿון וועלכן געפּין גייט אַרום אַ צעקאָכטער. און אָט האָבן זיי טאַקע דעם בריוו און דערפֿון לאַכן זיי. פּעטער האָט געבעטן זיי זאָלן אים ווייזן דעם בריוו. אויף אַ טייערן, הערבאָוון פּאַפּיר, האָט די אַלטמאָדישע מוטער מיט איר

ײנער מיידלשער דאַנקשרײַבט אַרויסגע- האָט אירע געדאַנקען, וועגן געדים-אַגענ- טען אין זייערע געדאַנקען. זי האָט געשריבן:

— איך זיץ דאָרט אויף איינע פּיר ווי אַ גרויסער שפּין און וועבט נעצן, כדי מענטשן צו פֿאַנגען און זיי צו פֿאַרניכטן. איך מאַכט אַ חתה פֿון אייערע קרבנות פּונקט אַזוי ווי פֿון אייערע אייגענע ווערק- צײַג. דער אָרעמער יונגער פּעטער דווידש, וועלכן איך האָב צו מיר אונטערגעשיקט — דאָס האַרץ באַגיסט בײַ מיר מיט בלוט ווען איך דערמאָן וועגן אים און וועגן דעם, וואָס איך האָב געמאַכט פֿון אים. ער איז געבליבן אַן אומגליקלעכער קרבן פֿון גערעכטיקייט. וועמעס אָרט אייגנטלעך עס דאַרף זײַן אין אַ שפּיטאָל פֿון פֿאַר- קריפּלטע נשמות. איך האָב אים אַרײַנ- געכאַפּט צו זיך און אויסגעלערנט אים זיינע געמיינע באַווײַזן, כדי איך זאָל קענען אַרײַנוואַרפֿן אין תפיסה ערלעכע אידעאַליסטן.

אָבער מער האָט פּעטער נישט געליי- ענט. ער האָט אַוועקגעלייגט דעם בריוו אין אַ זייט; ס'איז צופֿיל כּבוד פֿאַר אַזעלכע נאַרישקייטן ער זאָל דאָס לייענען. אָבער

פֿרוי געט איז אים שוין פֿון זינען נישט אַרויס. אַזאַ מין שטאַרקע, איינפֿלוסרייכע פֿרוי איז אַ סך געפֿערלעכער פֿאַר די אַלע זיבעצן מיטגלידער פֿון די י. וו. וו., וואָס זיצן איצט אויפֿן באַשולדיקונגס- באַנק. שפּעטער האָט זיך פּעטער דער- וווּסט, אַז געט איז וועגן דעם יונגן געווען בײַ נעלז אַקערמאַן, און יענער האָט אַרויס- געפֿאָדערט צו זיך דעם הערן געט און אַז געט ווידער פֿון זײַן זײַט האָט געהאַט אַ פּאַרטיילעכן שמועס מיט זײַן פֿרוי. ווײַ- טער האָט זיך וועגן דער מעשה אָפּגע- רופֿן אַפֿילו דער „טײַמס". פֿרוי געטס אָלימפּישער פּאַלאַץ איז דאָרט באַצייכנט געוואָרן ווי אַ „נעסט פֿון באָלשעוויזם" און פֿרוי געטס באַקאַנטע האָבן אָנגעהויבן בויקאָטירן אירע איינלאַדונגען — פֿרוי געט, הייסט עס, איז פֿאַר דער הגדה, וואָס זי האָט זיך ערלויבט אַרויסצוטרעטן קעגן פּעטערן האַרב באַשטראָפֿט געוואָרן.

„אין אַ שפּיטאָל פֿאַר פֿאַרקריפּלטע נשמות"! פּעטער איז אויף אַזוי ווײַט צערודערט געווען, אַז ער האָט ממש נישט געקענט צו זיך קומען. און אַפֿילו די ידיעה, אַז די אָנגעקלאָגטע זענען אין דער ערשטער אינסטאַנץ אַנערקענט גע- וואָרן פֿאַר שולדיק, איז נישט מסוגל געווען אומצוקערן אים זײַן גלײַכגעוויכט. ער האָט געזאָגט געוויינען, אַז דער פּראָ- צעס האָט זייער געווירקט אויף זײַנע נערוו- ווען, אַז איצט דאַרפֿן זיי עפּעס טאָן פֿאַר אים. מען האָט געבראַכט אַן אויטאָמאָ- ביל און אַוועקגעפֿירט פּעטערן אויף דער פֿרישער לופֿט זיך אַביסל צו ערהאָלן.

הערמעס, וועלכער האָט געשמט פֿאַר אַ זעלטענעם דינער איז געפֿאָרן צוזאַמען מיט פּעטערן. און איז נישט אָפּגעטראָטן פֿון אים אויף איין מינוט. אָבער מען קען נישט זאָגן, אַז פּעטער האָט זיך אויפֿן נײַעם אָרט גלײַך באַרויִקט. ער פֿלעגט אָפּזיצן גאַנצע נעכט און אויפֿן צווייטן שטאָק פֿון זײַן פֿויערשער הויז מיט אַן אייג נישט צו טאָן און אַלץ טראַכטן אַז אָט אָט רוקט זיך אונטער עמיצער פֿון די י. וו. וו. און טוט טאַקע אַזוי ווי פּעטער האָט געזאָגט אין זײַנע באַ- ווײַזן — דאָס הייסט ער דערשיסט זײַן

שונא אין דער שטיל. פעטער האָט גאַנץ גוט פאַרשטאַנען, וואָס פאַר אַ שנאה זיי מוזן אַלע טראָגן אויף אים. ער האָט געלייענט אין די צייטונגען ווי דער ריכטער האָט שפּעטער פאַרופן צו זיך די באַשולדיקטע און געהאַלטן פאַר זיי אַ פייערדיקע רעדע, וועלכע די צייטונג האָט איבערגעגעבן וואָרט ביי וואָרט. דער געזעץ האָט פאָראויסגעזען פון איין ביז פערצן יאָר תפיסה. זעכצן פון די אָנגעקלאָגטע זענען פאַרמשפּט געוואָרן צו פערצן יאָר תפיסה, איינער צו צען יאָר און דאָס האָט עס געדאַרפט ווייזן אַז דער געריכט האָט געהאַנדלט לגבי די אָנגעקלאָגטע מיט חסד.

איין מאָל אין אַ פרימאָרגן האָט זיך ניוניים אויטאָמאָביל אָפּגעשטעלט נעבן פעטערס הייזל. פעטער האָט באַקומען אַן איינלאַדונג צו געפינען אין ביוראָ. ווען ער איז געקומען צופאָרן אַהין האָט מען אים געמאַכט אַ נייעם פאָרשלאָג. אין דער שכנותדיקער שטאָט עלדעראַדאָ זענען פאָרגעקומען נייע אַרעסטן צווישן די מיטגלידער פון דער י. וו. וו. עס וועט ווידער פאָרקומען אַ פּראָצעס אין דער נייער פאָרשלאָג איז באַשטאַנען אין דעם, אַז פעטער זאָל פאָרן אַהין איבערחזרן זיינע באַווייזן. פעטער האָט גראָד געקאָנט איינעם פון די אַרעסטירטע און דאָס איז שוין געווען אַ גענוגנדיקער גרונד פאַרן געריכט אויף אַרויסצופאָדערן אים פאַר אַן עדות. פעטער וועט דאַרפן דערציילן די אַלטע מעשה מיטן אונטערצינדן און מיט דער באָמבע־פאַרשווערונג. אין עלדאָראַדאָ וועט מען אים פונקט אַזוי גוט היטן ווי דאָ און אפשר נאָך בעסער; גע־פי וועט אים איבערשיקן צו זיין פערזענלעכן פריינט סטעוו עלמאַן, וועלכער אַרבעט אַלס דעטעקטיוו ביי דער שטאַטישער האַנדלס־אָרגאַניזאַציע און אים וועט קיין זאַך ניט פעלן.

פעטער האָט זיך געקווינקלט. דאָס איז אַ צו שווערע און געפערלעכע אַרבעט, וועלכע ווירקט זייער שלעכט אויף זיינע נערוון. עס איז ניט אַזאַ געשמאַק, זאַך אָפּצוזיצן גאַנצע טעג אין אַ האָטעל־צימער, רויכערן פּאַפּיראָסן און וואַרטן ביז עמיצן פון די י. וו. וו. וועט געפעלן ווערן צו וואַרפן אַ באָמבע. אַחוץ דעם איז דאָך דאָס גאָך אַ צייטווייליקע אַרבעט און וואָלט לכל הפּחות בעסער געדאַרפט באַצאָלט ווערן. אויף דעם האָט אים געפּי געענטפערט, אַז וואָס איז שייך דעם געהאַלט דאַרף פעטער גראָד ניט רעדן, אויב ער איז נאָר מסכים צוצושטעלן זיך פאַר אַן עדות, וועט ער אומזיסט קענען אַרומפאָרן אין אַ אויטאָמאָביל פון איין עק לאַנד צום צווייטן און אומעטום לעבן אין רחבות ניט זאָרגנדיק וועגן קיין שום זאַך און אַלע צייטונגען וועלן אים נאָך באַשרייבן מי יודע וואָס פאַר אַ העלד.

אָבער פעטער האָט זיך פונדעסטוועגן נאָך אַלץ געקווינקלט. פון „טיימס" האָט ער שוין איצט געוווסט, וואָס פאַר אַ טייערער עדות ער איז און דאָס האָט אים געגעבן מוט און ער האָט זיך ניט אָפּגעשראָקן פאַרן שטרענגען געפּי און געשטעלט זיינע פאָדערונגען. עס האָט געדויערט, נאָר סוף כל סוף האָט געפּי מסכים געווען. פעטער וועט באַקומען פינף און זיבעציק דאָלאַר אַ וואָך און באַצאָלט אַלע הוצאות. אַחוץ דעם האָט אים גע־

פֿי גראַנטירט, אַז ער וועט האָבן אַרבעט ניִשט ווייניקער ווי אַ האַלב יאָר צייט.

76

אַזוי איז זיך פּעטער געפֿאָרן קיין ערדאַראַדאַ און געהאָלפֿן עלף מענטשן פֿאַרשפּאַרן אין תּפֿיסה פֿון דריי ביז פֿערצן יאָר. נאָכדעם איז ער זיך געפֿאָרן קיין פֿלעגלענד און האָרטן געטאָן די זעלביקע מלאכה. און איצט האָט שוין פּעטער געוווּסט, אַז די רויטע קענען זיך אפֿשר קרימען אַנטקעגן אים, ווייזן אים זייערע מייזישע ציין, אָבער טאָן קענען זיי אים גאָרנישט. ער האָט זיך שוין צוגעוויינט צו זיין נייער ראָלע און האָט אָנגעהויבן צו קוקן אויף דער זאַך אַ סך גרינגער ווי פֿריִער.

פֿון צייט צו צייט פֿלעגט ער זיך אַפֿילו דערלויבן צו פֿאַרברענגען ערגעץ אַן אָוונט אין זיין לייב-גוואַרדיע. ווער רעדט, אַז ער פֿלעגט זיך געפֿינען הינטערן שטאָט פֿלעגט ער זיך גאַנץ רויִק מאַכן איינער אַליין לאַנגע אויספֿלוגן און גאָרנישט טראַכטן וועגן דעם, אַז טויזנטער בלוטדורשטיקע רויטע לויערן אויף זיינע טריט.

בשעת פּעטערן איז אויסגעקומען צו זיין אין פֿלעגלענד, האָט זיך אין אַ שיינעם פֿרימאָרגן דערטראָגן אַהער פֿון איראָפּע אַ צויבער-וואָרט. און די גאַנצע שטאָט איז שיִער ניִשט משוגע געוואָרן פֿאַר פֿרייד. אַלט און יונג האָבן זיך אַלע אַרויסגעשאָטן אין גאַס, געפּאַקט מיט פֿענער, געפּיקט אין בלעכענע פּויקן און געשריִען אויף וואָס די וועלט שטייט, וועגן שלום. און הגם עס האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז די צייטונגען האָבן אָפּגענאַרט דעם עולם, האָט זיך פֿונדעסט־וועגן אין דריי טעג אַרום איבערגעחזרט די זעלביקע קאָמעדיע. לכתחילה האָט עס פּעטערן אַפֿילו אַביסל באַאומרויִקט. עס קען אַמאָל זיין, אַז נאָכן שלום זאָל מען שוין גאָרנישט דאַרפֿן ראַטעווען דאָס לאַנד און וואָס וואָלט ער דאַמאָלסט געטאָן? ער האָט אָבער באַלד פֿאַרשטאַנען, אַז עס איז נישטאָ וואָס צו דאגהן, מען וועט נאָכדעם אויך וועלן פּטור ווערן פֿון די רויטע און מען וועט זיי זיכער ניִשט אויפֿהערן צו רודפֿן.

אין דער צייט ווען פּעטער איז געווען אין פֿלעגלענד זענען אויך גראָד עטלעכע מאָל אָרגאַניזירט געוואָרן אָנפֿאַלן אויף די סאָציאַליסטן. די דעטעקטיוון האָבן גערופֿן פּעטערן אַנטייל צו נעמען אין דער „פֿאַרווײַלונג“. פּעטער האָט גענומען אַ רעוואָלווער און איז געגאַנגען העלפֿן באַפֿאַלן די סאָציאַליסטישע הויפּט-ביוראָ. די מלחמה איז שוין אַפֿילו געווען געענדיקט, אָבער פּעטער איז נאָך פּונקט אַזוי ווי פֿריִער געווען מיליטעריש געשטימט. הויפּטזעכלעך האָבן זיך דערוועקט ביי אים די מיליטערישע געפֿילן דאַמאָלסט, ווען אים האָט זיך איינגעגעבן צו פֿאַרשפּאַרן אין אַ ווינקל הינטערן פּולט דעם ייִדישן אָרגאַניזאַטאָר פֿון דער אָרטיקער גרופּע און האַקן אים איבערן קאָפּ. אין דעם דאָיִקן מאָמענט האָט פּעטער פֿאַרשטאַנען, וואָס אונזערע יונגליך האָבן איבערגעלעבט אין די אַרגאָנען און וואָס זיי האָבן דאַמאָלסט געפֿילט. און שפּעטער ווען אים איז באַשערט געווען צו באַקענען זיך מיט דעם גרויסן פּאַרטניגן צו טאַנצן אויף אַ שרייב-מאַשין, האָט פּעטער אַפֿילו די הונען פֿאַרשטאַנען.

אָבער דאָס פרעגט זיך מאַכן זעלטן. דאָס רוב ריכטער פלעגן גערן אַרויסווייזן זייער גרייטקייט מיטצואַרבעטן מיט די גרויסע געשעפטס-לייט און העלפן זיי באַפרייען דאָס לאַנד פון דער רויטער געפאַר. און אַזוי האָט שוין פעטער כמעט געהאַלטן ביי הונדערט, נאָר דאַמאָלסט האָט אים געפּ! אַרויסגערופן, אַרויסגעגעבן אים זיין לעצטן טשעק און באַפרייט פון דער שטעלע.

דאָס איז געשען אין ריכפאַרט און פעטער האָט דאַמאָלסט געהאַט ביי זיך אין קעשענע הונדערט טויזנט דאָלאַר. איצט האָט פעטער געפילט, אַז ער האָט באמת פאַרדינט אַ ביסל אַ לעבן צו טאָן. ער איז זיך געגאַנגען אַזוי איבער דער „ווייסער גאַס“ און געבן אַ קוקאָ האָט צו אים אַ שמייכל געטאָן אַ מיידל מיט גאָלדענע האָר. דאָס איז נאָך געווען אין די צייטן, ווען מען פלעגט פאַרקויפן די דריי און פיר-פראָצענטיקע ביר און פעטער האָט דאָס מיידל איינגעלאַדן אויסצוטרינקען אַ גלעזל. ווען ער האָט זיך אויפגעכאַפּט איז געווען פינסטער און זיין קאָפּ האָט אים שרעקלעך וויי געטאָן. ער האָט גענומען טאַפּן אַרום זיך, האָט ער גיכער פאַרשטאַנען ווי דערזען, אַז ער ליגט אויף דער ערד אין אַ פינסטערער אַלייע. פעטער איז אַ צעצוטשעטער געוואָרן. עס האָט אים פאַרקוועטשט אין האַרצן פון אימה, און ער האָט זיך גלייך אַ כאַפּ געטאָן צו דער קעשענע און מער ווי אַ לאָך האָט ער דאָרטן נישט געפונען. און ווידער אַמאָל איז פעטער רואינירט געוואָרן, און ווייטער דורך אַ פרוי.

פעטער האָט זיך געווענדעט צו דער

אַ גאַנצע רייע סטודענטן האָבן זיך מיט התלהבות באַטייליקט אין אַזעלכע אונטערנעמונגען און געדאָלפן די רעדאַקציע אין זייער אַרבעט. און איין מאָל ווען זייער ברוט איז זיי גוט צוקאָכט געוואָרן האָבן זיי באַשלאָסן אָפּצווישן פון דער ערד די סאָציאַליסטישע באַוועגונג, אַז ס'זאָל פון איר קיין סימן נישט בלייבן און זיי זענען אַוועקגעגאַנגען שטורמען די „אינטערנאַציאָנאַלע בוכהאַנדלונג“, מיט וועלכער עס האָט אָנגעפירט איינער אַ האַוואַיאַנער. דער באַלעבאָס איז אַנטלאָפן אין אַ קיך פון אַ שכנותדיקן כינעזישן רעסטאָראַן און האָט אויף גיך אַרויפגעכאַפּט אויף זיך אַ ווייסן קיך-שירץ. ווו איז אָבער געהערט געוואָרן, אַז אַ כינעזער זאָל טראָגן שוואַרצע וואָנסן? און די חברה איז אים גלייך באַפאַלן און אָנגעהויבן צו האַקן מיט די שיסלען איבערן קאָפּ. דערנאָך האָבן זיי אַרויסגעשלעפּט די ביכער הינטן אויפן הויף האָבן געמאַכט דערפון אַ שייטער און האָבן עס אונטערגעצונדן. דערנאָך האָבן זיך די סטודענטן מיט די רעדאַקציע גענומען פאַר די הענט און געטאַנצט אַרום די ברענענדיקע ביכער אַ מין האַוואַיאַנישן קאַראַהאָד.

אַזוי האָט זיך פעטערן פריילעך געלעבט עטלעכע חדשים נאָכאַנאַנד. עטלעכע נסיעות, איז אים אויסגעקומען צו מאַכן אָן ערפאָלג. עס האָט זיך עפעס גראָד געמאַכט אַן איינגעשפאַרטער ריכטער, וועלכער האָט בשום אופן נישט געוואָלט מסכים זיין, אַז אַלץ וואָס עס ווערט איבערגעחזרט אין אַ משך פון צען יאָר, בכלל ווען אַלע פון די י. ו. ו. האָט אַ שייכות גראָד צו „ווינע׳ אַנגעקלאַגטע

פּאָליצײ. די פּעולה איז אָבער דערפֿון געװען אַ גאַנץ קלײנע. מען האָט דאָס מײדל נישט געפֿונען — אָדער מען האָט זי יאָ געפֿונען, אָבער פֿון זײַן געלט האָט שױן פּעטער קײן מאָל נישט געזען קײן גראָשן אין די אױגן. פּעטער איז אַװעק צום פּאָליצײ־סערזשאַנט, האָט אַפּעלירט צו זײַן באַרמהאַרציקײט, דערװיזן, אַז ער, פּעטער, איז אױך אײנע פֿון די שרײַפֿלעך אין דער מאַשין, װאָס אַרבעט אױף צו פֿאַרהיטן דאָס פֿאָטערלאַנד און אַז די פּאָליצײ מוז אים קומען צו הילף. און סוף כּל סוף האָבן אַ פּנים פּעטערס טענות געהאָלפֿן, דער סערזשאַנט האָט מסכּים געװען צו באַצאָלן פֿאַר אַ דעפּעש צו געבן, זי האָט אָבער געדאַרפֿט באַשטײן מער נישט װי פֿון צען װערטער.

ס'איז פּעטערן זײער שװער געװען צו באַלױכטן זײַן שרעקלעכע לאַגע בלױז אין צען װערטער, ער האָט זיך לאַנג געמאַטערט ביז עס האָט זיך אים אײַנגעגעבן דאָס װי נישט איז צו מאַכן. ער האָט געשריבן: „װידער פֿרױ, לגמרי רויִנירט, כּ'בעט זײער אַרבעט, געלט־הוצאות — טעלעגראַפֿיש". און אַ פּנים, אַז געפֿי האָט זיך אױך געװאָלט האַלטן בײַ די צען װערטער: ער האָט געשיקט אַזאַ מין תּשובֿה: „אידיאָט, כ'האָב טעלעגראַפֿירט סעקרעטאַר האַנדלס־קאַמער, ער װעט אײַך בילעט געבן".

פּעטער איז תּיכּף אַװעק אין דער גרױס־אַרטיקער געבײַדע פֿון האַנדלס־קאַמער. דער יונגער סעקרעטאַר, װעלכער האָט אױסגעזען זײער פֿאַרטאָן איז געשפּיצט, קלוג און טיכטיק, האָט גלײַך װי ער איז געקומען צוגערופֿן אײנעם פֿון די אָנגעשטעלטע און געהײסן אַװעקפֿירן פּעטערן צום באַן, קױפֿן אים אַ בילעט און אַרײַנזעצן אין װאַגאָן. אין דעם מאָמענט האָט פּעטער געפֿילט, װאָס דאָס הײסט האָבן הינטער זיך אַזאַ גרױסע און מעכטיקע אָרגאַניזאַציע מיט אַזעלכע שײנע, גרױסע ביוראָען און געלט צו יעדער צײַט, װאָס עס זאָל זיך נישט מאַכן. און ער האָט פֿון דאָסניי פֿאַר זיך אַלײן געשװוירן שױן אױף װײטער צו זײַן גוט און פֿרום, כּדי ער זאָל תּמיד קענען פֿילן הינטער זיך די מעכטיקע קרעפֿטן פֿון געזעץ און אָרדנונג.

77

מען האָט פּעטערן גוט אױסגעהידלט און גענומען אים אױף אַ שטעליע אין ביוראָ פֿאַר צװאַנציק דאָלאַר אַ װאָך. שפּילען אַ ראָלע פֿון אַ רױטן, האָט ער שױן איצט נאַטירלעך נישט געקאָנט; זײַן אַרבעט איז באַשטאַנען אין צוזאַמענקומען זיך מיט די גרױסע צאָל געפּיס אַגענטן און איבערגעבן זײ די ידיעות, װאָס ער האָט געהאַט װעגן די אָרגאַניזאַציעס פֿון די רױטע און זײערע אײנצלנע טוער. אַחוץ דעם זענען נאָך געװען פֿאַלן, װוּ ער האָט אָן ריזיקע געקאָנט אױספֿירן דעטעקטיװ־אַרבעט; דאַמאָלסט למשל, װען מען האָט געדאַרפֿט אױספֿאָרשן דעם פֿריערדיקן אַרט לעבן פֿון װעמען עס איז פֿון די געשװאָרענע.

די י. װ. װ. פֿון אַמעריקען־סיטי זענען געצװוּנגען געװען אָפּצושטעלן זײער טעטיקײט, די סאָציאַליסטן אָבער האָבן נישט געקוקט אױף אַלע רדיפֿות און װײטער געפֿירט זײער אַרבעט. און נאָך אַ געפֿאַר האָט זיך אָנגעהױבן אָנצײכענען אױפֿן האָר־

ריזאַנט: די סאָלדאַטן האָבן זיך אָנגעהויבן אומצוקערן אַהיים. אַ סך פון זיי זענען געווען שטאַרק אומצופרידן, האָבן זיך באַקלאָגט אויף דער באַהאַנדלונג, וואָס זיי האָבן געהאַט אין דער אַרמיי און די אַרבעטסלאָזיקייט אין דער היים איז זיי אויך נישט געווען שטאַרק צום האַרצן. גאָרנישט דאָס אַליין איז זיי נישט געפעלן געוואָרן; זיי האָבן זיך אויך נישט געשעמט צו קריטיקירן דעם שלום-אָפּמאַך, וואָס דער פּרעזידענט האָט ערשט איצט געשלאָסן אין פּאַריז. זיי האָבן געטענהט, אַז זיי זענען געגאַנגען קעמפן, כּדי צו פאַרזיכערן דער וועלט די דעמאָקראַטיע און איצט לאָזט זיך אויס, אַז זיי האָבן גאָר פאַרזאָרגט די וועלט מיט פּראָפיטן. דאָס איז דאָך געווען דער אמתער באַלשעוויזם אין זיין געפערליכסטער פאָרם. און די יונגע לייט האָבן זיך נאָך געלערנט ווי צו באַגיין מיט געווער און עס איז שווער געווען צו האָפן, אַז זיי וואָלן באַלד ווערן פּאַציפיסטן.

פאַר דער צייט פון דער מלחמה האָבן אין לאַנד אויסגעפעלט אַרבעטער. די שטאַרקע פּראָפעסיאָנעלע אָרגאַניזאַציעס האָבן דאָס אויסגענוצט און די אַרבעטער האָבן זיך איינמעטים דערשלאָגן צו העכערע שכירות. מען קען זיך פאָרשטעלן, אַז דאָס האָט שטאַרק אויפגערעגט די הערן פון האַנדלס-קאַמער און פון סוחרים און פאַבריקאַנטן-פאַריין; זיי האָבן די גאַנצע צייט געהאָפט אויף די סאָלדאַטן, וואָס וועלן זיך אומקערן פון דער מלחמה. מיט זייער הילף האָבן זיי גערעכנט צו ברעכן די שטרייקן און בכלל אַ סוף צו מאַכן פון די סאָציאַליסטישע אָרגאַניזאַציעס

די שטימונג פון די צוריקגעקומענע סאָלדאַטן, האָט געקאָנט צושטערן אַלע זייערע פּלענער, זיי זענען אָבער ביי זיך נישט אַראָפּגעפאַלן. מען האָט באַשלאָסן נישט קוקן אויף קיין שום זאַך און פּרוּוון אָרגאַניזירן צו דעם צוועק די סאָלדאַטן.

די האַנדלס-קאַמער האָט תּיכּף אַסיגנירט פינף און צוואַנציק טויזנט דאָלאַר אויף איינצואָרדנען אַ סאָלדאַטן-קלוב און די אַרבעט האָט זיך אָנגעהויבן. און עס האָט גאָר לאַנג נישט געדויערט, ווי עס האָבן פאַרשטרייקט די אַרבעטער פון דער שטאָטישער באַן און סאָלדאַטן אין אוניפאָרם האָבן זיך אויף זייער אָרט געשטעלט צו דער אַרבעט.

עס איז געווען איינער אַ וועטעראַן סידניי, וועלכער האָט זיך שטאַרק אַנטקעגן געשטעלט דער דאָזיקער באַוועגונג. ער האָט אַרויסגעגעבן אַ צייטונג „דער פריינט פון די וועטעראַנען". אין דער דאָזיקער צייטונג האָט ער פּראָטעסטירט קעגן דעם, וואָס די סאָלדאַטן האָבן גענומען אויף זיך די ראָל פון די „געלע". דער סעקרעטאַר פון סוחרים און פאַבריקאַנטן-פאַריין, האָט פאַרופן סידנייען צו זיך און האָט אים מתרה געווען, אַז ער זאָל אויפהערן זיין אַגיטאַציע. סידני האָט אָבער ווייטער געטון זיינס, דאַמאָלסט איז דער ענין איבערגעגאַנגען אין יעמעס ביוראָ; זי האָט דאָס אים געדאַרפט פאַרשטאָפּן דאָס מויל. אין דער אַרבעט האָט זיך אויך באַטייליקט פעטער. אָפן האָט ער נאַטירלעך נישט געקאָנט אַרויסטרעטן, נאָר הינטער די קוליסן האָט ער געאַרבעט.

קודם כל האָט מען זיך גענומען פּאַקן שפּיאָנעס צו סידניין אין רעדאַקציע; און

גאר א קורצע צייט זענען זיי דארטן געווען אין אזא צאל, אז זיי פלעגן צווישן זיך אליין לאכן, אז זיי טרעטן איינע די אנדערע אויף די פיס. סידניי איז געווען א גרויסער ארימאן. זיינע פאר גראשן האבן אים קוים געקלעקט ווי נישט איז ארויסצוגעבן די צייטונג. און זעלבסטפארשטענדלעך, אז ביי אזא לאגע פלעגט ער יעדע פרייע מיטארבעט אננעמען מיט דער גרעסטער דאנקבארקייט. און געפירט האט אים אזעלכע מיטארבעטער נישט געקארגט. גאנצע זיבן שטיק האט ער אים אריינגעשיקט. איינער האט געפירט סידניס ביכער, א צווייטער פלעגט גיין ערלעדיקן אלץ אויף פאסט, צוויי פלעגן זאמלען געלט פאר דער צייטונג אין די פאריינען און אנדערע פלעגן סתם קומען אלע טאג אין רעדאקציע געבן גוטע עצות. און גלייכצייטיק האט סידניי נישט אויפגעהערט צו קריטיקן דעם סותרים- און פאבריקאנטן-פאריין און אנטפאלן אויף דער רעגירונג, וואס זי טוט גארנישט, כדי צו פארזארגן מיט ארבעט די צוריקגעקומענע סאלדאטן.

צווישן דער ספעציעלער קאטעגאריע פון געפירס מיטארבעטער, צווישן וועלכע עס האבן געהערט פעטער הורדוש און דושאי ענגעלס, איז אויך געווען איינער יאנאס. יאנאס האט זיך אליין אטעסטירט אלס א „אנארכיסט-פילאזאף" און האט געשפילט א ראליע פון דעם רויטסטן אין אמעריקען-סיטי. אויף די פארזאמלונגען ביי די ראדיקאלן פלעגט יאנאס האלטן רעדעס און שטעלן פראגן אנדערע רעדנער. און דער עיקר זענען טאקע געווען זיינע פראגן; זיי זענען תמיד געווען אזוי קונציק אוועקגעשטעלט, אז דער רעדנער פלעגט זיין געצוווּנגען ארויסצוזאגן זיין הסכמה מיט מאסן-אקציעס, געוואלט-מיטלען און אויפשטאנדן, און טאמער פלעגט זיך מאכן א רעדנער, וואס פלעגט זיך נישט לאזן ארופפירן פון וועג, פלעגט יאנאס ערשט דעמאלט פאנאנדערלאזן זיין צונג, און אויבן רעדנער פלעגן זיך א שאט-טון פלערליי עפיטעטן, אז ער איז א שוואבער מענטש, אז ער נארט-אפ דעם פראלעטאריאט און נאך און נאך אנדערע. דעמאלט פלעגן זיך תמיד געפינען עטלעכע מענטשן, וואס פלעגן אים אפלאדירן, און געפירס חברה פלעגט אזוי-ארום זיך דערוויסן, ווער עס זענען די אמתע רויטע.

פעטער האט שוין פון לאנג געהאט א חשד אויף יאנאסן, אז ער געהערט צו זיין חברה. און ענדלעך האבן זיי ביזך ביידע צוזאמענגעטראפן אין צימער 427, און האבן ביידע צוזאמען אויסגעארבעט א פלאן, ווי אזוי פטור צו ווערן פון סידנייען. יאנאס האט אנגעשריבן א בריוו, פלומרשט אין נאמען פון איינעם א דייטשן חבר, אין וועלכן ס'זענען אנגעוויזן געווען עטלעכע נעמען פון אייראפעישע צייטונגען, צו וועלכע סידניי האט געדארפט צושיקן זיין בלאט. דער בריוו איז אוועקגעשיקט געווארן. אויף מארגן, ווען יאנאס איז געקומען אין רעדאקציע, האט אים סידניי געוויזן דעם בריוו. יאנאס האט געלייענט און זיך פלומרשט זייער דערפרייט, האט געזאגט, אז דאס זענען אלץ סאציאליסטישע ארגאנען, און עס וואלט זיין א יושר צו שרייבן זיי וועגן דער שטימונג פון די אמעריקאנער סאל-

דאַטן נאָך דער מלחמה; זיי וועט דאָס זיכער אינטערעסירן. גערעדט—געטון! סידני האָט זיך אַוועקגעזעצט ביים שרייבטיש און יאָנאָס האָט דיקטירט: „מיין אַמאָליקן וואָפן־שונא שיק איך מיין ברידערלעכן גרוס. זייט באַגריסט ווי ברידער פון דער צוקינפטיקער גרויסער געמיינשאַפט". און נאָך אַ גאַנצע רייע אַזעלכע אויסגעדראָשענע, אינטערנאַציאָנאַלע פראַזן, וועלכע פלעגן טאָג־טעגלעך איבערגעחזרט ווערן פון אַלערליי אַגיטאַטאָרן מיטן מויל און פעדער.

סידניי האָט אַוועקגעשיקט דעם בריוו צוזאַמען מיט אַ פּעקל צייטונגען. געפּיס חברה האָט אָבער אונטערגעקויפט די באַאַמטע און אָפּגעהיט, אַז דער בריוו זאָל נישט אַוועקגיין. סידניס בוכהאַלטער, — אויך געפּיס אַ מענטש — איז אַוועק אין דער פּראָקוראַטור און געגעבן אַ שבועה, אַז סידניי האָט בעת דער מלחמה געהאַט באַציִונגען מיט די שונאים. די פּאָליציי האָט באַקומען אַ באַפעל צו אַרעסטירן סידניען. מען איז תיכף באַפאַלן די רעדאַקציע, אַלץ דורכגעזוכט, צעשליידערט און צעוואָרפן, צוגענומען די אַבאָנענטן־צעטלען און אַרעסטירט סידנייען.

אויסגעגעבן דעם גאַנצן פּלאַן האָט פּעטער. דאָס איז געווען זיין אידייע. איצט האָט אָבער יאָנאָס דער שווינדלער געטענהט, אַז דאָס האָט ער אַליין אויסגעקלערט און האָט געוואָלט אָפּנעמען ביי פּעטערן דעם כבוד. דערפאַר האָט פּעטערן שטאַרק הנאה־געטון, ווען ער האָט זיך דערוווּסט, אַז די פּראָקוראַטור האָט געזאָגט, אַז דער ענין איז שלעכט געמאַכט געוואָרן, און אַז זי קען זיך מיט אים נישט פאַרנעמען. דער פּראָקוראָר פאַרכאַרד איז אָבער אַפּנים נישט געווען אַזאַ „פיינשמעקער"; ער האָט דעם ענין יאָ אָנגענומען. זיינע אַגענטן זענען תיכף באַפאַלן די רעדאַקציע, האָבן געמאַכט אַ תל פון אַלץ, וואָס ס'איז נאָך דאָרטן פאַרבליבן, און דעם אַלטן סאָלדאַט אויפסניי אַריינגעפּאַקט אין תפיסה.

אין „טיימס" איז דער ענין געווען באַשריבן מיט גרויסע, פעטע אותיות. עס זענען דאָרט אָנדערציילט געוואָרן הרים־וגבעות וועגן די באַציִונגען, וואָס דער רעדאַקטאָר פון „פריינט פון די וועטעראַנען" האָט געהאַט מיט די שונאים און אַלס אַ באַשטעטיקונג דערפון זענען געבראַכט געוואָרן פאָטאָגראַפיעס פון זיין פאַררעטערישן בריוו און פון בריוו פון דייטשן פאַרשווערער. דעם רעדאַקטאָרס פּראָצעס האָט זיך געצויגן אַ גאַנץ יאָר, און הגם עס זענען אַריינגעטראָגן געוואָרן די געפּאָדערטע פופציק טויזנט דאָלאַר ערבות־געלט און ער איז געווען אויף דער פריי, איז זיין לאַגע געווען זייער אַ טרויעריקע, ווייל געפּי האָט אָנגענומען אַלע מיטלען, אַז ער זאָל אין אַמעריקען־סיטי קיין שום אַרבעט נישט קריגן, און אַזוי ווי זיין צייטונג איז אויך געווען רואינירט, איז ער מיט זיין פאַמיליע אויסגעשטעלט געווען אויף אַ הונגער־טויט.

79

שוין אַכט חדשים צייט, ווי פּעטער האָט געאַרבעט טריי און ערלעך און אָפּגעהיט די הבטחה, וואָס ער האָט געגעבן געפּין, נישט אָנגעקוקט קיין פרוי.

דאָס איז דאָך אָבער נישט קיין נאָרמאַל לעבן פֿאַר אַ יונגן מענטשן, און פּעטער האָט זיך טאַקע געפֿילט זייער איינזאַם, און ביינאַכט פֿלעגט אים נישט איין מאָל קומען צו חלום די מיידלעך, וואָס ער האָט אַמאָל געקענט. ער פֿלעגט זיך דערמאָנען אָן נעל דולין, ראָזע שטערן, און טיילמאָל פֿלעגט אים אפֿילו די קליינע דזשעני אַריינקומען אויפֿן זינען. און איינמאָל האָט אויסגעטויכט אין זיין זכרון נאָר אַ נייַ געשטאַלט; ער האָט זיך דערמאָנט אָן דער פֿריילין פּריזבי, די קליינע מאַניקירשע, וועלכע האָט אים אַוועקגעוואָרפֿן דערפֿאַר, וואָס ער איז געווען אַ רויטער. איצט איז ער דאָך שוין אָבער נישט קיין רויטער, פֿאַרקערט, ער איז אַ העלד, זיין בילד איז געווען פֿאַרעפֿנטלעכט אין „טיימס", און פֿריילין פּריזבי האָט אים מסתמא זיכער געזען. פּריזבי איז אַן ערלעך אויפֿריכטיק מיידל — מיט איר קען ער זיך פֿאַרבינדן, נישט זורא־האָבנדיק פֿאַר קיין שום זאַך.

פּעטער האָט לאַנג נישט געקלערט, ער איז אַוועק אין מאַניקיר־סאַלאָן און דאָרטן טאַקע געפֿונען זיין בלאָנדע דאַמע. עס האָט זיך אויסגעלאָזן, אַז פּעטער האָט זיך נישט אָפּגענאַרט, זי האָט טאַקע געלייענט וועגן אים אין צייטונג און האָט שוין לאַנג געחלומט וועגן דעם טאָג, ווען איר וועט אויסקומען זיך מיט אים פֿון דאָסניי צו באַגעגענען. פּעטער האָט זי גלייך איינגעלאַדן אין קינאָ און נאָך דעם זעלבן אָוונט זענען זיי שוין ביידע געוואָרן גאַנץ גוטע פֿריינט און אַ וואָך אַרום האָט זיך זיי ביידן געדוכט, אַז זיי קענען זיך שוין פֿון לאַנגע יאָרן. און ווען פּעטער האָט איינמאָל געפֿרעגט ביי פּרל. פּריזבי, צי ער מעג איר אַ קוש טאָן, האָט זי אים מיט אַ ביטערער מינעלע געענטפֿערט אויף יאָ. נאָר פֿונדעסטוועגן, אַז זי האָט געזען, אַז ער קושט זי נישט איין מאָל, האָט זי אים געזאָגט, אַז זי האַלט זיך אויס פֿון איר אייגענעם פֿאַרדינסט, אַז זי איז איינע אַליין, אַז זי האָט אויף דער וועלט קיינעם נישט, אַז זי איז תמיד געווען אַן ערלעך מיידל און איידער זי וועט אים ערלויבן, ער זאָל איר ווייטער אויך מעגן קושן מוז זי זיך מיט אים נענטער באַקענען. פּעטער האָט דעם ענין דורכגעטראַכט און איז געקומען צום אויספֿיר, אַז ער האָט שוין גענוג נאַרישקייטן אָפּגעטון אין דער יוגנט און אַז ס'איז שוין צייט אַ ביסל קליגער צו ווערן. אויף מאָרגן אין אָוונט האָט ער זיך מכח דעם דורכגערעדט מיט פֿריילין פּריזבי און איידער דער אָוונט האָט זיך געענדיקט זענען זיי שוין ביידע געווען חתן־כלה.

אויף מאָרגן איז פּעטער אַוועק צו געפּין, ער האָט זיך אַוועקגעזעצט אויפֿן סאַמע ברעג שטול, נישט ווייט פֿון געפּיס פּולט, און, דרייענדיק פֿאַרשעמט זיין קאַפּעלוש צווישן די פֿינגער, האָט ער אַ פֿאַררויטלטער זיך שטילערהייט מודה־געווען אין זיין נייער זינד. פּעטער האָט זיך געריכט אויף אַן אמתן שטורעם פֿון חוזק, און ס'איז אים ממש אַראָפּ אַ שטיין פֿון האַרצן, ווען ער האָט דערהערט ווי געפּי זאָגט, אַז אויב פּעטער האָט באמת געפֿונען אַן ערלעך מיידל און וויל מיט איר חתונה־האָבן, איז וואָס קאָן דאָס אים אַרן? עס קאָן נישט

זיין קיין בעסערע זאַך, ווי די השפּעה פון אַן אָנשטענדיקער פרוי, און געפּי וויל אַלעמאָל גערנער האָבן חתונה־געהאַטע אָנגעשטעלטע, וועלכע פירן אַן אָנשטענדיק באַלעבאַטיש לעבן. אויף אַזעלכע קען מען זיך בעסער פאַרלאָזן, און אַחוץ דעם קומט עס זייער צוניץ, בעת מען דאַרף אַמאָל האָבן אַ דעטעקטיוו אַ פרוי. ווען פעטער וואָלט חתונה־געהאַט מיט אַ פּאָר יאָר צוריק, וואָלט ער שוין איצט זיכער געהאַט אַ שיינע מטבע אין באַנק.

ווײַבאַלד די זאַך האַלט אַזוי, האָט שוין פעטער געפועלט בײַ זיך אָנצומערקן, אַז בײַם הײַנטיקן יקרות איז 20 דאָלאַר אַ וואָך נישט קיין שכירות פאַר אַ פאַמיליען־מענטש. געפּי האָט דערמיט מסכים־געווען און האָט צוגעזאָגט צו העכערן פעטערן ביז דרײַסיק דאָלאַר אַ וואָך. ער וויל אָבער פריער זיך אַדורכריידן מיט זיין כּלה און זען, אויב זי איז באמת אַזאַ ווי פעטער זאָגט. פעטער האָט זיך זייער דערפרייט, און אויף מאָרגן האָט פריילין פריזבי געהאַט אַ פאַרטרוילעכן שמועס מיט פעטערס עלטסטן. נאָך דעם דאָזיקן שמועס האָט זיך שוין פעטער אַ סך ווייניקער געפרייט, ווײַל געפּי האָט דערציילט פעטערס כּלה וועגן אַלע שוואַכע זייטן פון איר צוקינפטיקן מאַן, און האָט איר געהייסן האַלטן אים פעסט אין האַנט.

אין אַ וואָך־אַרום נאָך פעטערס שנעלער חתונה, איז אים שוין אויסגעקומען צו האָבן אַ סכסוך מיט זיין ווײַב, און פעטער האָט באַלד פאַרשטאַנען, ווער עס וועט זיין דער דעה־זאָגער אין שטוב.

מען האָט אים געוויזן זיין אָרט, און ער האָט זיך צוריקגעצויגן מיט דער נאָכגעגיביקייט פון יענעם מאַן, וואָס האָט אַמאָל געזאָגט, אַז ער און זיין פרוי קומען זייער גוט אויס צווישן זיך: בײַ אַלע קליינקייטן גיט ער איר נאָך, און זי ווידער האָט אים צוגעזאָגט נאָכצוגעבן בײַ אַלע גרויסע זאַכן, אָבער ביז איצט האָבן זיך אַלץ נישט געמאַכט קיין גרויסע זאַכן...

בכלל גענומען איז אָבער אַלץ געגאַנגען זייער גוט. גלעדיס פריזבי איז געווען אַן אויסגעצייכנטע באַלעבאָסטע און זי האָט זייער פלייסיק געבויט איר נעסט. דערבײַ האָט זי נישט אַוועקגעוואָרפן איר פאַך, האָט געאַרבעט ווי פריער, ווײַל, לויט איר מיינונג, האָבן אַלע רויטע גאָר אינגיכן געדאַרפט אויסגעראָטן ווערן און פעטער וועט בלײַבן אָן אַרבעט. אין די אָוונטן האָט זי זיך געזוכט אַ דירה. ענדלעך האָט זי זיך געפונען אַ דירה לויט איר געשמאַק און זי האָט אַפילו מיט פעטערן זיך קיין עצה נישט געהאַלטן. דערנאָך איז זי אַוועק, האָט זיך אײַנגעקויפט מעבל, טאַפּעטן, האָט שיִער אַ גאַנץ געשעפט נישט אויסגעליידיקט, כּדי אָנצופילן איר נעסט.

גלעדיס פריזבי־הודזש איז געווען אַן איבערגעגעבענע לייענערין פון אַלע מאָדע־זשורנאַלן און האָט תּמיד געוווּסט, וואָס ס'איז די נײַסטע מאָדע; אַחוץ דעם האָט זי ערגעץ געקראָגן אַ בוך וועגן עטיקעט און האָט אים אַליין אויסגעלערנט אויסנווייניק און האָט אויך פעטערן געלערנט. פאַרוואָס זאָל ער עפּעס אייביק זיין אַ „דזשימי היגענס" בײַ די ווײַסע? פאַרוואָס טאַקע נישט אָנהייבן אויפצו־

פירן זיך ווי אַ רייכער מענטש און נישט ריידן מיט דער שפּראַך פון די געבילדעטע? יעדן זונטאָג פלעגט פּעטער מוזן אָנטאָן זיין נייעם האַרטן הוט מיט זיינע ברוינע הענטשקעס און גיין מיט איר אין קלויסטער „פון גאָטס רחמנות" הערן דעם באַרימטן פּרעדיקער. בשעת דער תפילה פלעגט גלעדיס אַראָפּבויגן פרום איר קאָפּ און בשעת־מעשה באַטראַכטן פון אונטער די אַראָפּגעלאָזטע ברעמען דאָס קלייד פון דער דאַמע, וואָס איז געזעסן אויף דער אַנטקעגנאיבערדיקער באַנק.

דערנאָך פלעגן זיי זיך ביידע אַרומשפּאַצירן צווישן עולם און גלעדיס פלעגט אָנווייזן פּעטערן, וועמען זי האַלט פאַר באמת־פיינע מענטשן. אין די אָוונטן פלעגן זיי ביידע גיין שפּאַצירן, קוקן אין פענסטער פון די גרויסע געשעפטן, אָדער אַרומדרייען זיך אין די האָטעל־זאַלן, וווּ מען האָט אומזיסט געקאָנט באַטראַכטן די רייכע. ווען פּעטער פלעגט ווערן הונגעריק, פלעגט ער פאָרלייגן, זיי זאָלן גיין ערגעץ אין אַ ביליקן רעסטאָראַן צובייסן. גלעדיס פלעגט אָבער אויף דעם בשום־אופן נישט איינגיין; זי האָט געהאַט אַן אַפּעטיט פון אַ פויגעלע, און פלעגט נישט אַנדערש וועלן, אַז מען זאָל גיין אין רעסטאָראַן פון האָטעל דע סאַלאַ און עסן דאָרט אַ טעלער זופּ מיט אַ שטיקל ברויט — אַבי צו געניסן פון דער עלעגאַנטער סביבה און צו זען, ווי פיינע מענטשן האַלטן זיך ביים עסן.

80

גלעדיס פריזבי הודזש האָט פּונקט אַזוי פיינט געהאַט די אָרעמע לייט, ווי זי האָט ליב געהאַט די גבירים. און פיינט האָט זי זיי געהאַט נישט דערפאַר וואָס זיי זענען דאָ אויף דער וועלט; זי האָט אפילו געהאַלטן, אַז אָרעמע־לייט דאַרפן זיין, אַזוי אַז פיינע, רייכע מענטשן קאָנען בלויז דאַמאָלסט עקזיסטירן, ווען עס זענען דאָ נישט קיין רייכע. און ווען די אָרעמע לייט ווייסן נאָר זייער אָרט וואָלט גאָרנישט געשאַדט, וואָס זיי זענען דאָ. און גלעדיס האָט זיי בלויז נישט געקאָנט מוחל זיין דאָס, וואָס זיי האָבן די העזה צו וועלן זיך רוקן אויף אַן אַנדער אָרט און דאָס, וואָס זיי ערלויבן זיך צו קריטיקירן די, וואָס שטייען העכער פון זיי.

גלעדיס האָט געהאַט אַ טבע אַלץ וואָס איז איר אויף דער וועלט נישט געפעלן געוואָרן צו באַצייכענען מיטן וואָרט: געמיין. און אַזוי פלעגט זי זאָגן אויף מענטשן מיט וועלכע זי האָט זיך נישט געוואָלט באַקענען, אַז זיי זענען געמיין. מיט דעם זעלבן וואָרט פלעגט זי אויך אַרומזאָגן איר מיינונג וועגן פּעטערס האַלטונג און וועגן זיין געשמאַק, וואָס האָט געהאַט אַ שייכות צו קאַפּעלוש. און האָט שוין גלעדיס עפּעס געהאַלטן פאַר געמיין האָט זי עס פיינט געהאַט פון גאַנצן האַרצן, און קוים זענען דאָס, וואָס זי האָט געהאַלטן פאַר געמיין, געווען מענטשן, האָט זי זיי אַזוי פיינט געהאַט, אַז זי האָט פּשוט געוואָלט פון זיי נקמה נעמען. זי האָט געקוקט אויף זיי ערגער ווי אויף אירע פריערדיקע שונאים, ווייל זיי זענען געווען שונאים פון אַ סך אַ העכערער זאַך ווי איר אייגענע פּערזאָן — פון איר אידעאַל.

נאָך אַמאָל האָט אפשר פּעטער אויך

געהאַט אַזעלכע געפֿילן, אָבער איצט, אַז ס'איז אים געווען אַזוי גוט איז ער געוואָרן אַ סך גוטמוטיקער און ער האָט געהאַט אַ שטאַרקע נייגונג אָפּצולאָזן זיך. ס'איז דערפֿאַר געווען זייער גוט פֿאַר אים, וואָס גלעדיס איז געווען אַזאַ דיציקע; זי פֿלעגט אים אויפֿמונטערן און טרײַבן צו דער אַרבעט. לכתחילה האָט גלעדיס קיינעם פֿון די רויטע נישט געקענט, זי פֿלעגט זיך נאָר אָנהערן, וואָס פּעטער פֿלעגט איר דערציילן. און יעדע נײַע גרופּע רויטע, וועגן וועלכע פּעטער פֿלעגט איר דערציילן, פֿלעגט אין אירע אויגן אויסזען ווי אַ נײַע מחנה לעבעדיקע טײַוואָלים. און בשעת זי פֿלעגט פּאָלירן די נעגל פֿון די דיקע דאַמען, וועלכע פֿלעגן זײַן צו מויד, כּדי צו רעדן מיט איר, פֿלעגט זי זיך דערווײַל טראַכטן, ווי אַזוי מען וואָלט געקאָנט אויסראָטן די דאָזיקע טײַוואָלים.

טיילמאָל זענען אירע אידייען געווען ממש גלענצנד; זי האָט פֿאַרמאָגט אַ געוואַלטיקע אינטויציע און איז געווען אַ גרויסער מבֿין אויף מענטשלעכע שוואַכקייטן. ס'איז גענוג געווען, אַז פּעטער זאָל איר בלויז דערציילן וועגן עפּעס־וואָס, און בײַ איר איז שוין געווען פֿאַרטיק אַ פּלאַן, ווי אַזוי אומגליקלעך צו מאַכן דעם אָדער יענעם פֿון די ייִנגע ראַדיקאַלן, און דאָס רובֿ איז דער פּלאַן געווען אַזוי טרעפֿלעך, אַזוי קונציק צוגעטראַכט, אַז ווען זי וואָלט יענעם געקענט איר גאַנץ לעבן, וואָלט זי דאָס בעסער נישט געדאַרפֿט מאַכן. פּעטער פֿלעגט זײַן פֿרוים פּלענער איבערגעבן גיווינייען, אָדער געפֿינען, ביז איר טאַלענט איז סוף־כּל־סוף אײַנשטימיק אָנערקענט געוואָרן און זי האָט באַקומען אַן אײַנלאַדונג מיטצואַרבעטן מיט אַ געהאַלט, אַז ס'האָט איר געלוינט אַוועקצוואַרפֿן דעם מאַניקיור־סאַלאָן.

די ערשטע אַרבעט, וואָס פּעטער האָט איר איבערגעגעבן, איז געווען אַזאַ מין: עס איז געווען איינער אַ רײַכער מענטש, וואָס פֿלעגט אונטערשטיצן האַלבּ־רויטע אָרגאַניזאַציעס. פֿאַר געפּיס אַגענטור איז ער געווען אַ דאָרן אין אויג; מען האָט געדאַרפֿט עפּעס טאָן קעגן אים. דער איינציקער חטא זײַנער איז געווען, וואָס וועגן זײַן פֿאַמיליען־לעבן האָבן זיך געטראָגן נישט קיין גאָר שיינע קלאַנגען, און וועגן דעם טאַקע האָט געפּי געוואָלט האָבן מער קאָנקרעטע ידיעות. גלעדיס האָט זיך געדאַרפֿט פֿאַרבינדן מיט יענעמס דינערשאַפֿט און אַרויסבאַקומען פֿון איר דאָס, וואָס געפּי האָט געדאַרפֿט האָבן. און גלעדיס האָט אַזוי גלענצנד דורכגעפֿירט איר אויפֿגאַבע, אַז געפּי האָט איר תּיכּף אָנגעטרויט נאָך אַ מער פֿאַראַנטוואָרטלעכע אַרבעט: זי האָט זיך געדאַרפֿט באַקענען מיט רײַכע דאַמען, אויסקלערן זיי, אויף ווי ווייט גרויס ס'איז די רויטע געפֿאַר, און ווירקן, אַז זיי זאָלן געבן געלט אויף געפּיס אַגענטור.

אין יענער צײַט איז דער קאַמף מיט די רויטע געווען אין פֿולן ברען. פֿאַר די לעצטע צוויי יאָר צײַט נאָך דער באָלשעוויסטישער איבערקערעניש אין רוסלאַנד, זענען אין דער סאָציאַליסטישער פּאַרטיי פֿאָרגעקומען פֿאַרביסענע קאַמפֿן, און עס האָבן זיך אָנגעהויבן באַמערקן שפּאַלטונגס־טענדענצן. געפּיס געהיים־אַגענטור, די פּראָקוראַטור, די רעגירונג,

האָבן זיך אַלע צוזאַמען אָנגעכאַפּט אָן דעם, און געטאָן אַלץ, וואָס ס'איז נאָר געווען אין זייערע קרעפטן, כּדי די דאָזיקע טענדענצן צו פאַרשטאַרקן.

אין דער פּאַרטיי זענען געווען אַזעלכע סאָציאַליסטן, וואָס האָבן נאָך אַלץ נישט אויפגעהערט צו גלויבן אין דער פּאָליטישער טעטיקייט, און זענען גרייט געווען זייער גאַנץ לעבן צו פאַרנעמען זיך מיט דער לאַנגווייליקער אויפגאַבע אויפצובויען אַ פּאַרטיי. אַנדערע אָבער, וואָס האָבן געהאַט ווייניקער געדולד האָבן געזוכט אַ קירצערן וועג; לויט זייער מיינונג, האָט דער גענעראַל-שטרייק און דער מאַסן-אויפשטאַנד פון פּראָלעטאַריאַט געדאַרפט מאַכן אַ סוף צו דער שקלאַפן-הערשאַפט פון קאַפּיטאַל. זיי האָבן געטענהט, אַז פּאָליטיק איז אַ דורכגעפאַלטע זאַך, אַז אַ פּאָליטיקער קען אין איין מינוט מער אָפּנאַרן דעם פּראָלעטאַריאַט, ווי דער בעסטער פירער וועט באַווייזן אים צו פאַרהיטן אין משך פון אַ גאַנץ יאָר. זיי פלעגן אָנווייזן אויף די דייטשע מערהייטס-סאָציאַליסטן, וואָס האָבן זיך אַרויסגעוויזן אַלס פאַררעטער פון אינטערנאַציאָנאַליזם.

דער דאָזיקער קאַמף פלעגט זיך נישט באַנוגענען מיט אַבסטראַקטע דיסקוסיעס. די ביידע פליגלען פלעגן זייער שאַרף אָנגרייפן איינער דעם אַנדערן. די „פּאָליטיקער" פלעגן אויסלאַכן די, וואָס גלויבן אין זאַכן, וואָס קענען קיינמאָל נישט פאַרווירקלעכט ווערן און פלעגן זיי רופן „אַנאַרכיסטן"; דער צווייטער צד ווידער פלעגט טענהן, אַז יענע שטייען אין דינסט ביי דער רעגירונג.

פּעטערס אַרבעט איז איצט געווען צו באַריכטן גיווניען וועגן אַלע סקאַנדאַלן, וואָס די אַריינגעשיקטע שפּיאָנען פלעגן מאַכן אין דער פּאַרטיי און דעם אינהאַלט פון די לאַנגע דיסקוסיאָנס-רעדעס, וואָס פלעגן דאָרט געהאַלטן ווערן. לעצטנס פלעגט נאָך פּעטערן אויך אָפטמאָל אויסקומען צו ריידן וועגן איינעם אַ שאַרט- גאַנטאָן.

גאַנטאָן איז געווען אַ זעצער — אַ וואַנדער-אַגיטאַטאָר. ער פלעגט אַרומפאָרן פון איין אָרט אויפן אַנדערן און אַגיטירן פאַר דער דירעקטער אַקציע. אין זיין אַגיטאַציע איז ער געווען זייער דרייסט און פלעגט זיך קיינמאָל נישט רעכענען דערמיט, ווער עס הערט אים.

— געוואַלד — פלעגט ער געוויינלעך זאָגן — וויפיל נאָך טויזנטער יאָרן וועלן מיר זיך אונטערוואַרפן דעם יאָך פון די קאַפּיטאַליסטישע רעגירונגען און וועלן נישט האָבן קיין רעכט זיך אַנטקעגנצושטעלן? געוואַלט-מיטלען? נאַטירלעך. מוזן מיר זיך אָפּהאַלטן פון געוואַלט-מיטלען, ביז מיר וועלן נישט זיין גענוג שטאַרק דערצו.

אַחוץ דעם פלעגט זיך נאָך גאַנטאָן אויסצייכענען מיט זיין אויסלאַכן די קאָמפּראָמיסלער און די פּאָליטישע קרעמער. פּעטער פלעגט זיך צוהערן צו זיינע רייד אויף די פּאָליטישע מיטינגען און ער האָט אים געהאַלטן פאַרן געפערלעכסטן מענטשן אין אַמעריקען-סיטי. נאָר זייענדיק שוין אָנגעלערנט מיט דזשואי ענגעל, איז פּעטערן איינגעפאַלן, צי איז ער אַמאָל נישט אַ געהיים-אַגענט?

פּעטערן האָט זיך קיינמאָל נישט איינגעגעבן צו דערווייטן וועגן דעם אַפּיציעל. ער האָט אָבער געקליבן ידיעות, און אין אַ קורצע צייט אַרום איז ער שוין געווען זיכער, אַז דאָס איז אַזוי. דער לינקער פֿליגל האָט זיך פֿון דער פּאַרטיי אָפּגעשפּאָלטן און האָט געבילדעט אַ באַזונדער אָרגאַניזאַציע, און דאָרטן איז ווידער פֿאָרגעקומען אַ שפּאַלטונג. עס האָבן זיך אויסגעבילדעט: אַ קאָמוניסטישע פּאַרטיי און אַ קאָמוניסטישע אַרבעטער-פּאַרטיי. בעת די ביידע פּאַרטייען האָבן זיך נאָך געהאַלטן אין גרינדן, האָט גיווני איבערגעגעבן פּעטערן, אַז אין דער קאָמוניסטישער פּאַרטיי האָט די רעגירונג אַריינגעשיקט אירע אַגענט. עס גייט אום דעם, אַז מען זאָל אַריינפֿירן אין פּראָגראַם עטלעכע פּונקטן, וועלכע זאָלן מאַכן די פּאַרטיי פֿאַר אַן אומגעזעצלעכע; אַז בלויז דאָס געהערן צו איר זאָל שוין קאָנען פֿאַרבראַכט ווערן פֿאַר אַ פֿאַרברעכן און מ'זאָל קאָנען יעדן מיטגליד אומגעשטערט אַריינזעצן אין תּפֿיסה. זעלבסטפֿאַרשטענדלעך, אַז די פּונקטן דאַרפֿן זיין גוט צוגעפּאַסט צו דער גאַנצער קאָמוניסטישער פּלאַפּלעריי, און אפשר וואָלט עס פּעטער געפּרוּווט מאַכן?

פּעטער האָט די פּונקטן אָנגעשריבן; אין עטלעכע טעג אַרום האָט מען געקאָנט לייענען אין די צייטונגען אַ באַריכט וועגן דער גרינדונג פֿון דער פּאַרטיי. דער גרינדונגס-קאָמיטעט האָט פֿאָרגעלייגט אַ רעזאָלוציע, שאַרטי גאַנטאָן האָט אַריינגעטראָגן אַ צווייטע רעזאָלוציע, האָט דערביי געהאַלטן אַ פֿייערדיקע רעדע און האָט זי דורכגעפֿירט.

אין עטלעכע חדשים אַרום, ווען די רעגירונג האָט אָנגעהויבן אירע רעפּרעסיעס קעגן די קאָמוניסטן, איז גאַנטאָן אויך אַרעסטירט געוואָרן. ער איז אָבער אין עטלעכע טעג אַרום, אויף אַ מאָדנעם דראַמאַטישן אופֿן אַנטלאָפֿן פֿון טורמע: ער האָט דורכגעבויערט אַ לאָך אין דאַך פֿון זיין קאַמער.

80.

אין אַמעריקען-סיטי האָבן זיך ווידער גענומען באַווייזן די י. וו. וו., זיי האָבן זיך אַפֿילו ערלויבט צו עפֿענען אַ נייע הויפּט קוואַרטיר. פּעטער אַליין האָט אַהין זעלבסט פֿאַרשטענדלעך נישט געקאָנט גיין, האָט אים גיווני צוגעשיקט עטלעכע יונגע בחורים און ער האָט מיט זיי אַריינגעקנעלט די „מלאכה“ ווי אַזוי אַריינצומאַכן זיך צווישן די רויטע, האָט זיי געלערנט ווי זיך צו באַגיין, וואָס צו רעדן און מען האָט זיי אַהין אַוועקגעשיקט. אין אַ קורצע צייט אַרום איז איינער פֿון דער חברה געוואָרן דער סעקרעטאַר פֿון דער אָרטיקער גרופּע און ער פֿלעגט קומען צוויי מאָל אַ וואָך אָפּגעבן פּעטערן באַריכטן.

גלייכצייטיק האָט פּעטער צוזאַמען מיט זיין פֿרוי געאַרבעט איבער אַ נייעם פּלאַן פֿון אַ באָמבע-אַטענטאַט. עס איז אומבאַדינגט נויטיק געווען צוצוציען די אַלגעמיינע אויפֿמערקזאַמקייט אויף די דאָזיקע געפֿערלעכע עלעמענטן. נאָר דאָ האָט זיך פּעטער אין אַ שיינעם פֿרימאָרגן דערוווּסט פֿון די צייטונגען, אַז אַ נישט פֿאָרויסגעזעענער צופֿאַל גיט אים במילא איבער דעם שונא אין דאַנט אַריין.

ערגעץ אין אַ ווייטן שטאַט אין צפֿון-מערב-קאַנט, אין דעם קליין שטעטל צינג-

טראַליאַ איז מען באַפאַלן און געמאַכט אַ תל פון דער הויפּט־קוואַרטיר פון די י. וו. פונקט אַזוי ווי דאָס איז געווען אין אַמעריקען־סיטי. די י. וו. האָבן זיך דאַמאָלסט אויסגעזוכט אַן אַנדער אָרט; אָבער די פאַרשטייער פון סוחרים־און פאַבריקאַנטן־פאַריין, האָבן אויף אַ געהיימער זיצונג ווידער באַשלאָסן זיי צו באַפאַלן. די י. וו. האָבן זיך געווענדעט צו דער רעגירונג נאָך הילף און דאַמאָלסט ווען זיי האָבן באַקומען אַן אָפּזאָג, האָבן זיי אַרויסגעלאָזן וועגן דעם אַן אויפרוף צו דער באַפעלקערונג און האָבן אַפּעלירט צו דער געזעלשאַפטלעכער מיינונג.

ניט געקוקט אויף דעם אַלעם האָבן זיך די געשעפט־מענטשן פון זייער פּלאַן ניט אָפּגעזאָגט. און אין אַ קורצע צייט אַרום האָבן זיי אים טאַקע דורכגעפירט אין לעבן. צום יאָר־צייט פון וואַפנשטילשטאַנד איז אָרגאַניזירט געוואָרן אַ מיליטערישער פּאַראַד, דער מאַרשרוט איז געווען אַזוי אויסגערעכנט, אַז די סאָלדאַטן האָבן געדאַרפט פאַרביי גיין די הויפּט־קוואַרטיר פון די י. וו. די שטימונג פון דער מאַניפעסטאַציע איז געווען זייער אַ פּאַטריאָטישע, אַנדערע פון די מאַניפעסטאַנטן האָבן אפילו געטראָגן אין דער הויך שטריק, ווי אַ סימבאָל פון זייערע פּלאַנען. ווי מען איז געקומען צו דער געביידע פון דער הויפּט־קוואַרטיר האָט מען זיך אָפּגעשטעלט און גענומען זיך גרייטן צום שטורעם. מען האָט אויפגעבראָכן די טיר און מען איז שוין כמעט געווען אינעווייניק, ווען עס האָט זיך פּלוצלינג דערהערט אַ שיסעריי און עטלעכע פון די אָנפאַלער זענען געפאַלן טויט אויפן אָרט. דאָס האָבן פון אינעווייניק געשאָסן די י. וו.

ס'איז איבעריק צו זאָגן, אַז דאָס האָט אויפגעבראַכט דעם המון ביזן העכסטן גראַד, און אַז ער איז דערפון שיער ניט משוגע געוואָרן. די מענטשן, וועלכע מען האָט געפונען אינעווייניק, האָט מען געשלאָגן כמעט ביז צום טויט און דערנאָך אַוועקגעשלעפט אין תפיסה און דאָרטן ווידער געפייניקט. איינעם האָט מען אַוועקגעשלעפט אין אַן אויטאָמאָביל, קאַסטרירט און דערנאָך אויפגעהאַנגען. און נאָכדעם ווי דאָס שטיקל אַרבעט איז געווען אָפּגעטון, האָט מען זיך ערשט גענומען פאַנאַנדערשיקן איבערן לאַנד די געהעריקע באַריכטן. אויף מאָרגן אין דער פרי זענען אַלע אַמעריקאַנער צייטונגען געווען פול מיט דער באַשרייבונג, ווי אַ גרופּע י. וו. האָט זיך באַוואָפנט מיט ביקסן און געשאָסן אויף אַ פרידלעכן פּאַראַד פון אומבאַוואָפנטע וועטעראַנען.

און איצט איז שוין גאַנץ אַמעריקע שיער ניט משוגע געוואָרן פון כעס. די געפּים, גיוונים און הודושם פון אַלע שטאַטן האָבן דערפילט, אַז זייער צייט איז געקומען. פעטער האָט פאַררופן צו זיך דעם סעקרעטאַר פון דער אָרטיקער גרופּע און האָט אים אָנגעזאָגט, אַז שוין היינט אָוונט זאָל צוזאַמענגערופן ווערן אַ פאַרזאַמלונג, כלומרשט, כדי אָנצונעמען אַ רעזאָלוציע, אַז די באַריכטן, וואָס די צייטונגען האָבן פאַרעפנטלעכט וועגן צענטראַלע זענען ניט קיין ריכטיקע. און אין דערזעלביקער צייט איז צוזאַמענגערופן געוואָרן אַ פאַרזאַמלונג פון „אַמעריקאַנער לעגיאָן", און איינער פון גע-

פּיס חבֿרה־לייט, אַ געוועזענער אָפּיציר, וואָס איז נאָך איצט אויך געגאַנגען אָנגעטאָן אין מיליטערישע קליידער, האָט אונטערגעהעצט די יונגע בחורים קעגן די י. וו. וו.

זיין אַגיטאַציע האָט אָפּנים געהאַט די געהעריקע ווירקונג, ווייל ניין אַזייגער אין אָוונט האָבן עטלעכע־און־פֿערציק יונגען, באַוואָפֿנט מיט אייזערנע שטאַנגען, זיך אַ לאָז־געטון שטורעמווען די פֿאַרזאַמלונג פֿון די י. וו. וו. זיי זענען באַפֿאַלן די פֿאַרזאַמלטע און גענומען זיי שלאָגן מיט די אייזערנע שטאַנגען איבער די קעפּ. דער אָנפֿאַל איז געווען אינגאַנצן אומגעריכט און האָט אָנגעמאַכט אַ שרעקלעכע מהומה צווישן עולם, עטלעכע פּערזאָן האָבן זיך צעבראָכן די פּיס, שפּרינגענדיק דורך די פֿענסטער. און אויף צומאָרגנס האָט זיך דער „טיימס" גאָרנישט געקאָנט אָפּלויבן פֿון דער דאָזיקער פּאַטריאָטישער טאַט, און דער פּראָקוראָר באַרקאַרד האָט אָפּיציעל געמאָלדן, אַז די העלדישע סאָלדאַטן וועלן נישט באַשטראָפֿט ווערן; די י. וו. וו. האָבן דאָך אַליין די גאַנצע צייט גערופֿן צו דירעקטער אַקציע, זאָלן זיי איצט קיין טענות נישט האָבן.

אויפֿגעמונטערטע דורך דעם אַלגעמיינעם לויב־געזאַנג און אונטערגעהעצט דורך געפּיס אָפּיציר, האָבן זיך ערשט איצט די מיטגלידער פֿון „אַמעריקאַנער לעגיאָן" גענומען ווי עס באַדאַרף צו זיין צו דער אַרבעט. איינע נאָך די אַנדערע איז מען באַפֿאַלן אַלע זאַמלפּונקטן פֿון די ראַדיקאַלן אין שטאָט. מען איז געווען אין רעדאַקציע פֿון „טראָמפּייט", אין צענטראַל־קאָמיטעט פֿון דער סאָציאַליסטישער פּאַרטיי, געמאַכט אַ תל פֿון אַלץ, וואָס דאָרט האָט זיך געפֿונען און צוגענומען אַ סך ביכער און מאַנוסקריפּטן, מען איז אויך נישט איין בוך־געשעפֿט באַפֿאַלן, געלאָפֿן איבער די צייטונגס־קיאָסקן, דורכגענישטערט יעדעס ווינקעלע, און וווּ נאָר מען האָט געפֿונען אַ עקזעמפּלאַר פֿון אַ סאָציאַליסטישער צייטונג, האָט מען עס גלייך אויף שטיקלעך צעריסן און דעם פֿאַרקויפֿער געדראָט מיט אַרעסט.

איינמאָל האָט זיך די חבֿרה אַריינגעריסן אין קלוב פֿון דער ליטעראַרישער געזעלשאַפֿט. אַהין פֿלעגן זיך דאָס רובֿ צוזאַמענקומען עלטערע דאַמען; זיי האָבן זיך אַזוי דערשראָקן, אַז אַ סך פֿון זיי האָבן ספּאַזמירט און זענען געפֿאַלן אין חלשות, און ענדלעך האָבן זיי זיך דערקליבן צום „רוסישן קלוב".

דאָס איז אייגנטלעך געווען נישט קיין קלוב, נאָר אַ פּעדאַגאָגישער אינסטיטוט. אָבער ווי דאָס זאָל נישט זיין — אַהין פֿלעגן קומען רוסן, און ווער האָט אין יענער צייט געקאָנט געטרויען די רוסן — זיי זענען אָדער שוין געווען באָלשעוויקעס, אָדער זיי האָבן זיך געקליבן צו ווערן באָלשעוויקעס, און געפּי האָט אָרגאַניזירט דעם אָנפֿאַל אויף זייער קלוב. די צוויי הונדערט מענטשן, וואָס מען האָט דאָרטן געפֿונען, האָט מען געשלאָגן כמעט ביז צום טויט. אַנדערע האָט מען געשליידערט דורך די פֿענסטער, געוואָרפֿן פֿון די טרעפּ; איינעם אַן עלטערן לערער פֿון מאַטעמאַטיק, האָט מען אַזוי־אַרום דעם שאַרבן צעשפּאָלטן, איינעם אַ לערער פֿון מוזיק האָט מען אויסגעהאַקט די ציין,

עטלעכע מיליאָן זענען זיי געווען יונגע אַמעריקאַנער, אָנגעטון אין מיליטערישע בגדים מיט געווער ביי דער זייט, אויסגעלערנטע, גרייטע, וועלכע האָבן נאָך אָבער נישט באַוויזן איבערצולעבן קיין שום שלאַכט. זיי האָבן זיך אַלע געריסן אין קאַמף און זענען געווען צופרידן, וואָס עס האָט זיך זיי געמאַכט אַ געלעגנהייט צו קעמפן. דער דאָזיקער קאַמף האָט נישט ווייניקער געצויגן צו זיך, ווי דער פריערדיקער אויף דער מלחמה, ער האָט אָבער לגבי יענעם געהאַט די מעלה, וואָס ער איז געווען אַ סך ווייניקער געפערלעך. ווען די דאָזיקע קעמפער פלעגן זיך נאָך די שלאַכטן אומקערן אַהיים, האָט זיי נישט געפעלט קיין שום גליד, און אומגליקלעכע משפחות האָבן קיינמאָל נישט געדאַרפט באַקלאָגן קיין אומגעקומענע זין.

אַחוץ אַלעם זענען נאָך די קאַמפן געווען נישט קיין שווערע. אָט האָבן זיך, למשל, עטלעכע נאַרישע פרויען צוזאַמענגערעדט און זענען אַרויס אין גאַס פראָטעסטירן קעגן דער בלאָקאַדע אויף רוסלאַנד. האָט מען דען געדאַרפט אַ גרינגערע אַרבעט, ווי זיי צו באַפאַלן, צעשלאָגן זיי, צערייסן זייערע פענער און העלפן דער פאָליציי זיי אַוועקשלעפן אין טורמע. די קעמפער האָבן דאָס גלענצענד דורכגעפירט. איינמאָל איז געקומען צופאָרן אַ באַרימטער ספאָרטמען, האָט ער געטראָגן אַ רויטן קראַוואַט. דאָס איז געווען גענוג. מען האָט אים אָנגענומען פאַר אַ באָלשעוויק, מען איז אים באַפאַלן און דערהרגעט אויפן אָרט. נאָך אַזאַ מין פאָרפאַל האָבן זיך גענומען הערן פראָטעסטן. ס'האָבן זיך געפונען מענטשן, וואָס האָבן געזאָגט, אַז עס פאַסט נישט, דאָס ביים פאַרטיידיקן דעם געזעץ און די אָרדענונג, זאָל מען עובר-זיין אויף אַזויפיל געזעצן. דעמאָלט האָט די פראָקוראַטור געפונען אַזאַ מין אויסוועג פון דער לאַגע: מען האָט די יונגע סאָלדאַטן געמאַכט פאַר געהילפן ביים ריכטער. פון איצט-אָן האָבן זיי שוין געטראָגן צייכנס אַזוי אַז איצט, ווען זיי פלעגן באַפאַלן לאָקאַלן, אָדער שלאָגן מענטשן, האָט זיך שוין קיינער נישט געוווּנדערט, און דאָס איז געווען אין אָרדענונג.

81.

פעטער הודוש פלעגט זיך אויך גאַנץ אָפט באַטייליקן אין די שטיפערייען פון די יונגע סאָלדאַטן. פינף יאָר נאָכאַנאַנד האָט פעטער געלייענט מלחמה-באַריכטן און האָט נישט איבערגעלעבט קיין איין שלאַכט. איצט האָט ער פלוצלונג דערפילט, אַז ער וואָלט זיך גערן געשלאָגן. ווייטער איז דאָך עפעס פריער געווען וואָס מורא צו האָבן, מען האָט דאָך געקאָנט געהרגעט ווערן אויך, אָבער איצט, אַז ס'איז נישטאָ קיין שום געפאַר, איז פעטערן דאָס שלאָגן-זיך זייער געפעלן געוואָרן. אין די פריערדיקע צייטן פלעגט אים זייער אָפט אויסקומען צו הערן, אַז ער איז אַ פחדן, און ער האָט שוין אַליין אויך אָנגעהויבן צו גלייבן אין דעם. איצט האָט ער זיך אַרומגעזען, אַז ס'איז גאָרנישט ריכטיק, אַז ער איז פונקט אַזוי דרייסט, ווי יעדער איינציקער פון המון.

פעטער האָט געהאַט אַ צרהדיקע יוגנט; ער האָט זיך קיינמאָל נישט געשפּילט, קיינמאָל זיך נישט פאַרנומען מיט גימנאַסטיק, ווי די קינדער פון די סודרים און

פֿאַבריקאַנטן. און איצט איז ער געווען ווי אַ מענטש, וועלכער כאַפּט זיך אויף די עלטערע יאָרן, אַז ער האָט ייִנגלווייז ווייניק גענאָסן פֿון לעבן, און ער האָט ערשט אָנגעהויבן צו פֿאַרנעמען זיך מיט ספּאָרט.

פֿאַר פּעטערן איז געווען אַ ספּאָרט אַרייַנצושטעקן אין דער הינטערשטער קעשענע אַ רעוואָלווער, נעמען אין האַנט אַן אייַזערנעם שטאַנג און גיין שלאָגן מענטשן און חרובֿ־מאַכן לאָקאַלן. אַט לויפֿט פּעטער אַרייַן אין אַ צימער, ווו עס זיצן אַ פֿערציק בערדיקע ייִדן אָדער רוסן און מאַטערן זיך איבער דער ענגלישער אָרטאָגראַפֿיע, גיט זיך אַ לאָז אויף זיי און אַ ברום ווי אַ ווילדע חיה; ער זעט ווי מענטשן דערשרעקן זיך, הייבן־אָן לויפֿן פֿון איין אָרט אויפֿן אַנדערן. פּעטער גיט זיך אַ לאָז נאָך זיי, און זייַן אייַזערנער שטאַנג לויפֿט פֿון איין קאָפּ אויפֿן צווייטן, פֿון איין מענטשן אויפֿן אַנדערן, און ווו עמיצער זאָל זיך נישט באַהאַלטן, — דעריגרייכט ער אומעטום.

און טאָמער האָבן זיך עטלעכע פּערזאָן צוזאַמענגעקליבן אין איין ווינקל און באַמיִען זיך ווי נישט איז זייערע שאַרבנס צו פֿאַרהיטן, שלאָגט פּעטער פֿון אַלע זייטן, ביז זיי לויפֿן זיך פֿאַנאַנדער. און וואָס פֿאַר אַ הנאה ער האָט צוצוקוקן זיך, ווי זיי קייקלען זיך פֿון די טרעפּ! נאָר נאָך מער פֿאַרגעניגן פֿאַרשאַפֿט אים צו זען, ווי מענטשן שפּרינגען דורך די פֿענצטער. פּעטער איז זייער אַ פֿעיִקער, ער האָט זיך אויף גיך באַוויזן אויסצולערנען עטלעכע פֿרעמדע ווערטער, און ער זידלט זיי אויף זייער אייגענער שפּראַך.

פּעטער פֿאַרמאָגט אויך זייער גוטע פֿעיִקייטן נאָכצומאַכן; ער לערנט זיך גאָר גיך אויס נאָכצומאַכן אַלע זייערע צעשראָקענע באַוועגונגען. און גאַנץ אָפֿט, ווען ער קערט זיך אום נאָך דער אַרבעט אין אַגענטור, קלייבן זיך צונויף אַ פֿולע שטוב שפּיאָנען און ער מאַכט־נאָך פֿאַר זיי אַלע תּנועות, וואָס ס'איז אים אויסגעקומען צו זען, און זיי פּלאַצן אַלע פֿון געלעכטער. פּעטער הויבט־אָן צו ווערן באַליבט.

שפּעטער־צו, ווען די רעגירונג האָט אָנגעהויבן די רדיפֿות אויף די קאָמוניסטישע פּאַרטייען, איז פּעטערס אָנזען נאָך מער געוואַקסן און ער איז נאָך מער באַליבט געוואָרן. די רויטע פּלעגן איצט אַרעסטירט ווערן הונדערטערווייז און זיי האָבן אַלע געדאַרפֿט אויסגעפֿאָרשט ווערן.

און וואָס איז שייך רויטע, איז דאָך עפּעס פּעטער געווען אַ גאַנצער ספּעציאַליסט, האָט מען זיך איצט אויף יעדן שריט און טריט גענויטיקט אין אים, ביז מען האָט שוין אָן אים אינגאַנצן נישט געקאָנט אויסקומען, און ער איז געוואָרן דער אָנפֿירער פֿון דער גאַנצער אונטערנעמונג.

שאָרטי גאָנטאַן און אַנדערע פּראָוואָקאַטאָרן האָבן דורכגעפֿירט אויף די פּאַרטיי־קאָמיטעטן, אַז איין מאָל אין וואָך זאָלן אינגאַנצן לאַנד, אין איין און דערזעלבער צייט אָפּגעהאַלטן ווערן אַלגעמיינע פּאַרטיי־פֿאַרזאַמלונגען. דאָס איז דורכגעפֿירט געוואָרן, און אויף מאָרגן אין דער פֿרי איז ווי אַן עלעקטרישער שטראָם דורך דער גאַנצער וועלט דורכגעפֿלויגן

די ידיעה, אַז אַלע מיטינגען זענען אין איין און דערזעלבער שעה באַפאַלן געוואָרן און אַז עס זענען אַרעסטירט געוואָרן טויזנטער רויטע.

אין אַמעריקען־סיטי האָט די רעגירונג נישט ווייט פון געפּיס ביוראָ, אָנגעדונגען ביי אַ טויץ צימערן, און די גאַנצע נאַכט, ביז אויף מאָרגן פרי, האָט מען אַהין געשלעפּט מענטשן. פיר הונדערט מאַן האָט מען זיי צונויפגעשפּאַרט אין אַזאַ איינגשאַפּט, אַז זיי האָבן זיך אַפילו נישט געהאַט ווו אַוועקצוזעצן. עס איז זיך לייכט פאָרצושטעלן, וואָס דאָרט האָט זיך אינעווייניק אָפּגעטון. מענטשן האָבן געשריען, געיאָמערט, די פאַרווונדעטע האָבן געקרעכצט, און די לופט איז דאָרט געווען ערגער ווי אין אַ שטייג מיט מאַלפּעס.

אוז אין די דאָזיקע באַדינגונגען האָט מען די אַרעסטירטע געהאַלטן עטלעכע וואָכן נאָכאַנאַנד. אונטער דער צייט פלעגט מען ברענגען אַלץ נייע און נייע אַרעסטירטע. עס איז דערגאַנגען אַזוי ווייט, אַז די פרויען האָט מען צונויפגעשפּאַרט אין די קלאָזעטן. פיל פון די אַרעסטירטע האָבן אָנגעהויבן סימולירן קראַנק, אַנדערע ווידער זענען אויף דער אמת קראַנק געוואָרן; עטלעכע זענען משוגע געוואָרן, עטלעכע געשטאָרבן. אין שטאָט האָט זיך אָנגעהויבן אַ טומל. די סאַלאָן־רויטע און זייערע מיטפילנדע האָבן אָנגעהויבן פּראָטעסטירן. וואָס פאַר אַ ווערט האָבן אָבער איצט געקאָנט האָבן זייערע פּראָטעסטן. קיין צייטונגען האָבן זיי נישט געהאַט, קיין פאַרזאַמלונגען האָבן זיי נישט געטאָרט אָפּהאַלטן, און אַלע זייערע אויפרופן פלעגן אויף דער פּאָסט קאָנפיסקירט ווערן.

די אומצופרידענע פלעגן אָבער דורך אַלערליי וועגן זיך באַמיען, אַז זייער פּראָטעסט זאָל דערגיין צו דער עפנטלעכקייט. דעמאָלט פלעגן פּעטערס שפּיאָנען גלייך דערגיין, ווער ס׳האָט דאָס דורכגעפירט, און פּעטער פלעגט אָרגאַניזירן נייע אָנפאַלן און דורכפירן נייע אַרעסטן.

מען האָט אין אַ שטאָט אַנטדעקט אַ „באָמבע־פאַרשווערונג“, דאָס הייסט, מען האָט געפונען אַ סך רויטע פּאַפּיר. אויף וואָס דאָס פּאַפּיר איז באַשטימט געווען, האָט מען אייגנטלעך נישט געוווּסט, נאָר מען האָט זיך אָנגעשטויסן, אַז דאָס דאַרף זיין אָדער אויף פּראָקלאַמאַציעס, אָדער אויף איינצופּאַקן דעם אויפרייס־מאַטעריאַל. נאָר ווי דאָס זאָל נישט זיין — די געהיים־אַגענטור פון יענער שטאָט, וועלכע האָט געהאַט פאַרבינדונגען מיט די אַגענטורן פון גאַנצן לאַנד, בתוכם אויך מיט געפּיס, האָט אומעטום פאַנאַנדערגעשיקט די רויטע בלעטלעך. און איצט, אַז מען האָט געדאַרפט אַ וועלכן נישט איז אומגליקלעכן נפש אַפּרוימען פון וועג, — האָט מען שוין ביי אים געפונען די „שרעקלעכע רויטע פּאַפּיר“. אויף מאָרגן פלעגן שוין די צייטונגען צעפּויקן, אַז מען האָט געכאַפּט אַ פאַרשווערער, וועלכער פלעגט פאַנאַנדערשיקן דורך פּאָסט טייוול־מאַשינען.

82.

פּעטער האָט אין יענע צייטן אַזוי פיל געאַרבעט, אַז ער פלעגט אָפט גאַנצע נעכט נישט שלאָפן און קוים צייט גע־

האָט אָפּגעזעסן. ער האָט שוין איצט געהאַט זיין אייגענע ביוראָ און מען פלעגט פירן צו אים אויפן פאַרהער די אַרעסטירטע. ער האָט אויך געהאַט אונטער זיך העכער אַ האַלב טוץ יינגען, וואָס פלעגן אויספירן ביי אים די „אַרבעט פון שטאַרקער האַנט".

פעטערס נייע עובדא איז געווען, אַרויסצופרעסן ביי די אַרעסטירטע אַזעלכע באַווייזן, וועלכע זאָלן געבן אַ מעגלעכקייט — אויב זיי זענען אַמעריקאַנער — אַריינזעצן זיי אין טורמע, און אויב זיי זענען אויסלענדער — אַרויסצושיקן זיי פון לאַנד. אַוודאי איז צייטנווייז שווער געווען פעסטצושטעלן, ווער ס'איז אַן אַמעריקאַנער בירגער, און ווער — נישט. האָט מען טאַקע געמוזט אַרבעטן אויף טראַף אַרויסגייענדיק פון דער השערה, אַז ביידע זענען גלייך געפערלעך.

אַמאָל, מיט אַ סך יאָרן צוריק, בשעת פעטער האָט געאַרבעט ביי פעריקלעס פריאַם, האָבן זיי עטלעכע חדשים געוווינט אין אַ פענסיאָנאַט. דאָרטן האָט מען תמיד געוווסט פאַרויס, ווען צו מיטאָג וועט זיין אַ ביפשטעקס, ווייל די קעכין פלעגט אים פריער לאַנגע שעהן קלאַפּן, כדי „ווייך" צו מאַכן. דאָס האָט פעטער אַפּנים גוט געדענקט, און ביים אויספאָרשן אויסלענדישע רויטע, פלעגט זיך פעטער זייער ברייט באַנוצן מיט דעם דאָזיקן מיטל; ווי נאָר זיי פלעגן אַריינגיין צו אים אין ביוראָ, פלעגן גלייך אַרויספאַלן אויף זיי פעטערס יינגען מיט זייערע פויסטן. און טאָמער פלעגן זיי זיין איינגעשפּאַרט און פלעגן זיך „נישט לאָזן ריידן", האָט זיך שוין דעמאָלט מטריח געווען פעטער, בכבודו ובעצמו. ער האָט נאָך נישט פאַרגעסן, מיט וואָס פאַר אַ דערפאָלג געפּי האָט אויף אים דורכגעפירט דעם מיטל פון אויסדרייען די הענט און די פינגער.

עס איז פשוט געווען צו באַוווּנדערן, ווי קלוג און דורכגעטריבן עס זענען געווען אַנדערע פון די רויטע. און געווען זענען דאָך דאָס בלויז פאַרלייזיקטע אויסלענדישע אַרבעטער. אָבער זיי האָבן יעדע פרייע שעה פון זייער לעבן אויסגענוצט אויף צו אַנטוויקלען זיך — אין זייערע צימערן פלעגט מען דאָס רוב געפינען אַ גרויסע צאָל ביכער — און זיי האָבן גוט געוווסט, וואָס זיי ווילן און פאַרשטאַנען, ווי אויף אַ פראַגע צו ענטפערן.

פעטער פרעגט, למשל: „איר זייט אַן אַנאַרכיסט, אמת?" די תשובה איז אַזאַ: „איך בין נישט קיין אַנאַרכיסט אין דעם זין, ווי איר מיינט עס", — פונקט ווי דאָס וואָרט „אַנאַרכיסט" וואָלט געקאָנט האָבן צוויי פאַרשיידענע אויסטייטשונגען!

פעטער פרעגט ווייטער: „איר האַלט פון געוואַלט-מיטלען?" דעמאָלט פלעגט דער אַרעסטירטער פלוצלונג ווערן חוצפהדיק און ענטפערן: „דאָס האַלט איר פון געוואַלט-מיטלען, זעט, וואָס איר האָט פון מיר געמאַכט". אָדער פעטער פרעגט: „די איצטיקע רעגירונג געפעלט אייך נישט, וואָס?" און די תשובה איז: „זי איז מיר גאַנץ גוט געפעלן געווען, ביז זי איז זיך מיט מיר אַזוי שלעכט נישט באַגאַנגען".

אוז אַזעלכע דריידלעך פלעגן די חברה-לייט תמיד געפינען און דער סטענאָגראַף פלעגט זיי אַלע מוזן פאַרנאָטירן. דאָס

האָט דאָך אָבער נישט געטויגט. ווייל, קוים פלעגט זיך פעטער נישט איינגעבן אַרויסצוקריכן פון אַרעסטירטן, אַז ער איז זיך מודה אין די געהעריקע פאַרברעכנס, האָט מען אים דאָך נישט געקאָנט אַרויסשיקן פון לאַנד. דעריבער פלעגט אין אַזעלכע פאַלן זיך פעטער וואַרפן אויפן אַרעסטירטן און פרוון אים „ווייך" מאַכן. ביז יענער פלעגט סוף כל סוף ענטפערן דאָס, וואָס ער האָט באַדאַרפט ענטפערן. און טאָמער פלעגט דאָס נישט העלפן, פלעגט דאַן פעטער אַליין אָנשרייבן די נויטיקע באַווייזן און זיינע יונגען פלעגן יענעם צווינגען זיך אונטערצושרייבן. און אַ מאָל פלעגט זיך פעטער אַליין אונטערשרייבן אויך.

דאָס זענען אפשר געווען אַכזריותדיקע מיטלען פון קאַמף, מען האָט עס אָבער נישט געקאָנט אויסמיידן, ווייל די רויטע זענען שוין געווען צו ביטער. זיי פלעגן אין דער שטיל אונטערגראָבן די רעגירונג; האָט אפשר די רעגירונג געדאַרפט שווייגן. און מודה זיין זיך, אַז זי איז שוואַך, אַז זי קען זיך נישט אַנטקעגנשטעלן? האָט עס אפשר געדאַרפט אַזוי זיין? פון בערג און טאָלן, פון פעלדער און וועלדער, און אויך פון די רעדאַקציעס האָט זיך ווי אַ דונער געטראָגן די תשובה פון הונדערט-פּראָצענטיקן אַמעריקאַנער: „ניין"! דער הונדערט-פּראָצענטיקער אַמעריקאַניזם וועט געפינען וועגן און מיטלען ווי אַזוי צו פאַרהיטן זיך פון די סאָפיזמען פון אייראָפּעאישן באָלשעוויזם.

און דער הונדערט-פּראָצענטיקער אַמעריקאַניזם האָט אויסגעקרוצט זיין פּסוק: געפעלט דאָ נישט די מענטשן, זאָלן זיי פאָרן צוריק אַהין פון וואַנען זיי זענען געקומען". אַי, וואָס יענע האָבן געהאַלטן אַז אַמעריקע איז פאָרט דאָס בעסטע לאַנד אין דער וועלט און זיי האָבן נישט געוואָלט אַוועקפאָרן, האָט מען זיי געמוזט צווינגען דערצו.

דאָס איז ערשט געווען דער ציל פון פעטערס לעבן. אַז זיין טרייע פרוי איז אים געשטאַנען ביים זייט און האָט אים מיט איר עכט ווייבערישער איינגעשפּאַרטקייט, געטריבן צו דער אַרבעט. גלעדיס האָט פון אייביק אָן די דאָזיקע מענטשן געהאַלטן פאַר „חיות" און איצט, אַז איר איז אויסגעקומען צו הערן, וואָס פאַר אַ ריחות עס הערט זיך פון זיי ווען זיי זיצן צוזאַמען עטלעכע וואָכן, האָט זי שוין געזען אויף ווי ווייט גערעכט זי איז געווען פריער.

מיט פעטערס הילף האָט זיך זיין פרוי איינגעגעבן צו אַנטדעקן אַ באָמבע-פאַרשווערונג, וועלכע האָט געזאָלט זיין געווענדעט קעגן פּראָקוראָר, וואָס פלעגט אָנפירן מיט די אָנפאַלן. עס זענען אַרעסטירט געוואָרן פיר איטאַליענער אַנאַרכיסטן. צוויי חדשים צייט האָט מען זיי אָפּגעהאַלטן אין איינצל-קאַמערן און די גאַנצע צייט האָט זיך פעטער נישט אויפגעהערט צו „אינטערעסירן" מיט זיי. און דאַמאָלסט ווען ער האָט געהאַלטן, אַז ער האָט שוין באַלד דערגרייכט זיין ציל, איז מיט אַמאָל אַלץ צושטערט געוואָרן, ווייל איינער פון די פיר איז אַרויסגעשפּרונגען דורך אַ פענצטער. און אַזוי ווי זיין קאַמער איז געווען אויפן פערצנטן שטאָק, האָט ער שוין קיין עדות קעגן זיך אַליין בשום אופן נישט געקענט זיין.

דער דאָזיקער פּאַרפּאַל, דאָס געוואַל-
טיק אויפגעבראַכט אַלע אַזוי גערופענע
סאַלאָן-רויטע; זיי האָבן אויפגעהויבן אַ
שרעקלעכן טומל, דער אַדוואָקאַט ווע-
דרוס האָט זיך אַפילו דערשלאָגן, אַז מען
זאָל מאַכן אַ געריכטלעכע אויספאָרשונג.
און אַ לענגערע צייט איז גפּוס אַגענטור
אויסגעקומען צו האָבן צו טאָן מיט נישט
קיין גאָר אַנגענעמע באַשולדיקונגען קעגן
זיך.

די אַרבעט האָט זיך פונדעסטוועגן ווייטער געפירט אין דער זעלביקער ריכטונג.
די רויטע פלעגן ביסלעכווייז „סאָרטירט"
און פאַנאַנדערגעטיילט ווערן — אויף האַלב
און אמת-רויטע. די האַלב-רויטע פלעגט
מען אין ספּעציעלע צוגן אַוועקשיקן אין
אַ דאָפן-שטאָט. אַ טייל פון די פאַרמשפּטע
צום אַרויסשיקן, פלעגן זיך באַציִען צו
זייער גורל מיט אַ שווייגעדיקער פאַרביטע-
רונג, אַ טייל פלעגט אויפנעמען די ידיעה
מיט קולות און זלזולים. אַנדערע אָבער
פלעגן קלאָגן און וויינען, ווייל זיי האָבן
געהאַט אין אַמעריקע זייערע משפּחות און
האָבן נישט געוואַגט צו בעטן ביי דער
רעגירונג, אַז מען זאָל יענע מיט זיי מיט-
שיקן, אָדער זאָגן פאַר זיי. די רעגירונג
אַליין האָט נאַטירלעך נישט געהאַלטן פאַר
איר פליכט דאָס צו טאָן. די רויטע האָבן
גענוג געלט אויף אַרויסצולאָזן העץ-לי-
טעראַטור, זאָלן זיי בעסער פאַרווענדן דאָס
געלט אויף צו פאַרזאָרגן זייערע אייגענע
מענטשן.

זעלבסטפאַרשטענדלעך, אַז ביי דער דאָ-
זיקער אַרבעט, איז פּעטערן טיילמאָל אויס-
געקומען צו טרעפן זיך מיט מענטשן, וועל-
כע זענען אַמאָל געווען זיינע פריינט. פּע-
טער האָט זיך פאַרגעשטעלט, אַז אַזוי
וועט דאָס זיין; און לכתחילה פלעגט אים
ממש אַריבערגיין אַ ציטער איבערן לייב
ווען ער פלעגט זיך אָן דעם דערמאָנען.
דערנאָך האָט ער זיך אָבער אַרומגעזען,
אַז דער ענין פאַרשאַפט אים גאָר פאַרגע-
ניגן. די מורא פאַר די רויטע, וועלכע
פלעגט ביי אים אין די פריערדיקע צייטן,
אָפּנעמען זיין אַפּעטיט און שטערן זיין
שלאָף, איז איצט לגמרי פאַרשוווּנדן. האָט
ער דאָך עפּעס איצט געזען מיט זיינע
אייגענע אויגן, אַז די רויטע זענען בלויז
אומגליקלעכע נפשות, וועלכע ענטפערן
נישט אויף די קלעפּ, וואָס מען גיט זיי.
און נישט נאָר, וואָס זיי האָבן נישט קיין
געווער, נאָר אַ סך פון זיי האָבן אַפילו
נישט קיין מוסקולן. דער גאַנצער כוח
זייער איז באַשטאַנען אין זייערע ווער-
טער. הינטער פּעטערן איז דאָך אָבער
געשטאַנען די גאַנצע מאַכט פון דער אָר-
גאַניזירטער געזעלשאַפט, די פּאָליציי, דער
געריכט, די טורמעס.

און פּעטער האָט גאַנץ גוט געוווּסט,
אַז אויב מען זאָל נאָר דאַרפן וועט אים
קומען צו הילף די אַרמיי מיט אירע קוי-
לנוואַרפערס, אַעראָפּלאַנען און גאַז-באָמ-
בעס. גאַנץ פריי, אָן שום געפאַר, האָט
מען געקאָנט שלאָגן, רודפן און פּייניקן
די רויטע; און אומגעשטערט אויסטראַכטן
פאַרשידענע באָמבע-פאַרשווערונגען אויף
זייערע קעפּ. די צייטונגען זענען תמיד גע-
שטאַנען אויף פּעטערס זייט; און דער
עולם האָט אַלע מאָל געגלויבט, וואָס די
צייטונגען האָבן געשריבן.

נין, איצט האָט שוין פעטער קיין מורא נישט פאַר די רויטע. אפילו פאַר מעקן, פאַרן געפּערלעכסטן פון אַלע רויטע שרעקט ער זיך שוין איצט נישט. מעק איז אויף זיבערע צוואַנציק יאָר פאַרפּאַקט אין טורמע; הגם זיינע פאַרטיידיקער האָבן אָנגעגעבן אַן אַפּעלאַציע, האָט זיך דאָס געריכט פונדעסטוועגן אָפּגעזאָגט אַרויסצולאָזן אים אויף ערבות־געלט.

צופעליק האָט זיך פעטער איינגעגעבן צו דערוויסן זיך, ווי אַזוי מעק פילט זיך אין תפיסה; ער האָט פון דאָרטן אַרויסגעשיקט אַ בריוו צו זיינע חברים אין אַמעריקען־סיטי. די פּאָסט האָט איבערגעשיקט דעם בריוו צו געפּין אין אַגיטאַטור און געפּי האָט אים געגעבן פעטערן איבערצולייענען. און איצט האָט שוין פעטער געוואוסט, אַז אפילו דער דאָזיקער בייזער און שטאָלצער גייסט איז איינגעבראָכן געוואָרן. „שרייבט אונז", האָט זיך מעק געבעטן אין בריוו. „שרייבט ווי גאָט איז אייך ליב. די ערגסטע פּיין אין טורמע איז דאָס געפיל, אַז מען איז אין גאַנצן פאַרגעסן געוואָרן. לאָזט אונז, לכל הפּחות, פילן, אַז עמיצער טראַכט וועגן אונז".

יאָ, דער דאָזיקער בריוו האָט פעטערן געוויזן, אַז ער איז דער זיגער. און ווען ער פלעגט איצט צוזאַמענקומען מיט רויטע, פאַר וועלכע ער האָט פריער אַזוי מורא געהאַט, האָט אים זייער הנאה געטאָן, וואָס ער קען זיי געבן צו פילן דעם כח פון זיין אויטאָריטעט און טיילמאָל אויך די וואָג פון זיין פויסט. זייער אַ סך נחת האָט אויך פעטערן פאַרשאַפט די האַלטונג פון די רויטע לגבי אים.

עס פלעגן זיך מאַכן אַזעלכע, וואָס פלעגן זיך בעטן ביי אים, דערמאָנען אָן די אַלטע ציטן, ערנידעריקן זיך פאַר אים; אַנדערע פלעגן אפילו אַפּעלירן צו זיין געוויסן. דאָס רוב אָבער פלעגט זיך האַלטן האָפערדיק ביי זיך, קוקן אויף אים מיט גרויס שנאה, אָדער גאָר מיט חוזק און פאַראַכטונג. אין אַזעלכע פאַלן פלעגט שוין פעטער מיט דער הילף פון זיינע יונגען וויזן דעם געפאַנגענעם זיין אָרט. דער מיטל פון אויסדרייען די הענט, אָדער די פינגער פלעגט תמיד זייער גוט ווירקן...

83.

צווישן די ערשטע אַרעסטירטע, וואָס מען האָט געבראַכט צו פעטערן אין ביוראָ, איז געווען אויך מרים יאַנקאָוויטש. מרים איז געווען אַ מיטגליד פון דער קאָמוניסטישער פּאַרטיי און דערצו נאָך פון הימלאַנד געבוירן. אַזוי אַז ווען איר דאָט קיין שום פראַגע נישט געקאָנט זיין: איר גורל איז געווען אַ געחתמעטער. פעטער האָט נאָך נישט פאַרגעסן, אַז דאָס האָט אים מרים אונטערגעשיקט ראָזע שטערן און ער איז אויף איר אין כעס געווען. נאָר פונדעסטוועגן האָט אים אָנגעכאַפּט פאַרן האַרצן, ווען ער האָט זי דערזען. זי האָט אויסגעזען אַלט, אויסגעדאַרט, דער הימט האָט איר געשטיקט און די אויגן האָבן געקוקט ווילד, אַזוי ווי משוגע. פעטער האָט זי געדענקט פאַר אַזאַ היציקע, אַ שטאָלצע. און איצט ווו איז דאָס אַלץ אַהינגעקומען? — דער שטאָלץ איז, אַפּנים, פון איר אין גאַנצן אַראָפּ — זי האָט זיך אַ וואָרף געטאָן פאַר פעטערן אויף די קני, האָט זיך איינגעקלאַמערט מיט די פינגער אין זיין

דעקל און געכליפּעט היסטעריש. זי האָט געהאַט אַ מאַמען און פינף יונגערע ברידער, וועלכע זי פלעגט אויסהאַלטן פון איר פאַרדינסט. און טאַטע האָט זי נאָך געהאַט פון אַמאָל אָפּגעשפּאַרטע עטלעכע גראָשנס, האָט דאָס בײַ איר די קראַנקהייט צוגענומען. איצט שיקט מען זי צוריק נאָך רוסלאַנד. וואָס וועט ווערן פון זיי אַלעמען?

ער קען גאָרנישט טאָן, האָט פעטער אויף דעם געענטפערט. זי האָט עובר געווען אויפן געזעץ; מען האָט געפונען בײַ איר די מיטגלידס־קאַרטע פון דער קאָמוניסטישער פאַרטיי און אַחוץ דעם האָט זי זיך אַליין מודה געווען, אַז זי איז געבוירן געוואָרן אין רוסלאַנד. ער האָט זיך געפּרוּווט אָפּשעפּן פון איר, אָבער זי איז נאָך אַלץ געלעגן נעבן אים אויף דער ערד, געוויינט און געבעטן רחמים. זאָל מען איר, לכל הפּחות דערלויבן צו זען זיך מיט איר אַלטער מאַמען, וועט זי זיך צוזאַמען מישב זיין, באַטראַכטן, וואָס זיי זאָלן טאָן, צו וועמען זיך ווענדן. מען שיקט זי אַרויס און מען לאָזט איר אַפילו נישט געזעגענען זיך מיט איר גאַטע; מען לאָזט איר נישט מיטנעמען קיין קלייד, קיין העמד אויפן לייב.

ווי מיר ווייסן איז פעטער געווען אַ רך לבב בנוגע פרויען. אויך איצט האָט ער נישט געקענט בײַשטיין. ער פלעגט דאָך בלויז אויספירן בנוגע די דאָזיקע בהמות די באַפעלן פון זיין „נאַטשאַלסטוואָ" און ער קען דאָך נישט מאַכן קיין שום אויסנאַמען. דאָס האָט ער עטלעכע מאָל איבערגעחזרט מרימן. אָבער זי האָט אים נישט געוואָלט הערן. „איך בעט אייך, פעטער, איך בעט אייך אום גאָטעס ווילן, איר ווייסט דאָך, איר פעטער זייט אַמאָל געווען אין מיר אַביסל פאַרליבט, מען האָט עס מיר געזאָגט"....

דאָס איז אַפילו אמת געווען, אָבער וואָס פאַר אַ פּעולה האָט פעטער געהאַט דערפון, מרים איז דאָך געווען פאַרליבט אין מעקן, אין דעם דאָזיקן געפערלעכן טייוול, צוליב וועלכן פעטערן איז אויסגעקומען איבערצולעבן אַזוי פיל שווערע שעהן. דאַמאָלסט האָט זי דאָך פעטערן געטריבן פון זיך, האָט מיט אים אַפילו נישט געוואָלט רעדן. און איצט וויל זי אויסנוצן די ליבע, וועלכע זי האָט אַמאָל אָפּגעוואָרפן מיט אַזוי פיל פאַראַכטונג.

זי האָט אָנגענומען זיין האַנט, פעטער האָט נישט געהאַט קיין האַרץ איר אָפּצושטויסן. „אויב איר האָט נאָר ווען נישט איז אין אייער לעבן, כאָטש איין פונק ליבע געשפּירט צו מיר", האָט זי געטענהט, „וועט איר מיר נישט אָפּזאָגן, נישט אָפּוואַרפן מיין קליינע בקשה". „פּעטער איך בעט אייך. אין נאָמען פון די אַמאָליקע צייטן".

פּלוצלינג האָט זיך פעטער אַ צושראָקענער אַ הויב־געטאָן פון אָרט און מרים איז אויך אויפגעציטערט געוואָרן. בײַם טיר האָט עמיצער אַ געשריי געטאָן: „דאָס דויכט עס איז איינע פון דיינע פריינדינען"? אויפן שוועל איז געשטאַנען גליק־דים. אָנגעצויגן, שטייף פון כעס, די אויגן אויסגעגלאָצט, די קליינע הענטלעך צענויפגעבאַלט אין פויסטן. „דאָס הייסט עס איז איינע פון דיינע רויטע געליבטע. איינע פון די נאַציאָנאַליזירטע פרויען"

זי האָט אַ טופּע געטאָן מיטן פֿוס, „שטיי אויף, צעלאָזענע מויד, ה... איינע'! און בשעת מרים איז אַ פֿאַרטויבטע אַ צעטומלטע, נאָך אַלץ געשטאַנען אויף די קני, איז זי צו איר צוגעלאָפֿן, האָט איר אָנגעכאַפּט פֿאַר די שוואַרצע האָר און אַזאַ שלעפּ געטאָן, אַז מרים איז אַנידערגעפֿאַלן. „איך וועל אייך ווייזן ווי צו זיין פֿרייליבנדיקע, ווי צו האָבן געשעפֿטן מיט מיין מאַן". האָט זי געשריען און געריסן מרימען פֿאַר די האָר, געגראַבלט געבריקעט מיט די פֿיס און זי וואָלט איר אפשר אויפֿן אָרט אַוועקגעלייגט, ווען עס מישן זיך נישט אַריין עטלעכע שפּאָנעם און ראַטעווען נישט אַרויס דאָס מיידל פֿון איר הענט.

געפֿי האָט נאָך אַמאָל פֿאַר דער חתונה דערציילט גלעדיס פֿון איר מאַנס פֿאַרגאַנגענהייט. זי האָט דאָס נישט באַהאַלטן פֿון פֿעטערן און פֿון דאַמאָלסט אָן האָט זי אים נישט איינמאָל דערמאָנט וועגן דעם. און איצט, אַז זי האָט דערזען איינע פֿון די „נאַציאָנאַליזירטע' פֿרויען איז זי שיעור נישט משוגע געוואָרן און אַ גאַנצע וואָך צייט האָט געדויערט ביז אין דער משפּחה הורוש איז צוריק איינגעשטעלט געוואָרן דער שלום.

די וואָך איז בכלל געווען אַ שווערע פֿאַר פֿעטערן. מען האָט צוזאַמענגעשטעלט דעם ערשטן רויטן צוג אויף אַרויסצושיקן און עס איז כמעט נישט געווען קיין איינציקער פֿון די פֿאַרשיקטע, וואָס האָט געקאָנט פֿעטערן פֿון אַמאָל און וואָס זאָל אים איצט נישט באַפֿאַלן, נישט פּרוּוון זיך ווירקן אויף זיינע געפֿילן, אויף זיין געוויסן. און אַזעלכע, וואָס האָבן געקאָנט פֿעטערן זענען געווען גאַנץ גענוג.

מיטן ערשטן שיף קיין ענגלאַנד איז אַרויסגעשיקט געוואָרן סעדי טאַרם שוועסטער קינד, איינער אַ פֿינישער האָליך-הענקער, וועלכן פֿעטער האָט געקאָנט פֿון די י. וו. וו.. איינער אַ פּאַפּיראָסן-מאַכער פֿון בעמיען, ביי וועמען פֿעטער האָט נישט איין מאָל געגעסן און ענדלעך מיכאַל דאַבין, דער יידישער בחור מיט וועלכן פֿעטער איז צוזאַמען געזעסן פֿופֿצן טעג אין טורמע. אַ קרבן פֿון דער „באַרימטער" אַכט.

מיכאַל האָט שרעקלעך געוויינט; ער האָט געהאַט אַ פֿרוי מיט דריי קינדער און אַ הויז אַליין, ווי ער האָט געטענהט, האָבן נאָך די שפּיאָנעם, וואָס האָבן געמאַכט ביי אים די רעוויזיע, צוגעגנבעט זיינע לעצטע, אָפּגעשפּאָרטע דריי הונדערט דאָלאַר. אויף דעם אַלעם האָט פֿעטער געהאַט בלויז איין תשובה: אַז ער קען גאָרנישט העלפֿן. דאַבין איז אַ רויטער און אַן אויסלענדער און ער מוז אַרויסגעשיקט ווערן.

בשעת מען האָט די רויטע אַריינגעזעצט אין די וואַגאָנעם, זענען אויפֿן באַן געווען ביז אַ פֿופֿציק פֿרויען. צווישן זיי אויך מיכאַלס פֿרוי; אַלע האָבן זיי געוויינט, געבראָכן מיט די הענט, זיך געוואָלט דורכרייסן דורך דער וואַך, זיין נענטער צו זייערע פֿריינט. די פּאָליציי האָט זיי געטריבן, געשלאָגן מיט די קאָלבעס. אָבער נישט געקוקט אויף דעם אַלעם, האָט זיך מיכאַלס פֿרוי פֿונדעסטוועגן דורכגעריסן דורך דער פּאָליציי, איז אַרויסגעלאָפֿן פֿון יענעם זייט, און זיך אַ וואַרף געטאָן אונטער די רעדער. מיט

גרויס מיט דאָבן זיי די פּאָליציאַנטן אַרויס־
געראַטעוועט. אַזעלכע סצענעס וואָלטן
נאַטירלעך געמאַכט אַ שלעכטן איינדרוק
אויפן עולם, האָט גלייך טעלעפאָנירט
אין אַלע רעדאַקציעס פון די שטאָטישע
ציטונגען און געצוווּנגען זיי צוצוזאָגן אים,
אַז די ציטונגען וועלן וועגן דעם ענין
נישט ברענגען קיין שום פּרטים.

.84

דורכן גאַנצן לאַנד זענען געלאָפן די
רויטע צײַגן אָנגעפּאַקטע מיט י.וו.וו., קאָ־
מוניסטן, פּאַציפיסטן, אַנאַרכיסטן און הונ־
דערטערליי מינים „באָלשעוויקעס". און זיי
אַלעמען האָט מען אַרויסגעזעצט אויף אַ
שיף און אָפּגעשיקט קיין רוסלאַנד. די
שיף האָט מען אַ נאָמען געגעבן די „רויטע
תיבה". און די רויטע רעדנער האָבן אויס־
געהויבן אַרום איר אַ מוראדיקן טומל.
איין גלח האָט אַפילו געדאַט די העזה,
דאָס צו פאַרגלייכן מיט דער שיף, וועל־
כע האָט די ערשטע פּוריטאַנער גע־
בראַכט פון ענגלאַנד קיין אַמעריקע. אין
וואַשינגטאָן האָבן דאָך אַפילו געפונען עט־
לעכע רויטע באַאַמטע, וועלכע האָבן גע־
טון, וואָס זיי האָבן געקאָנט, כדי צו
שטערן דער אַקציע; אַ סך באַפעלן וועגן
אַרויסשיקן האָבן זיי גאָר ערקלערט פאַר
נישט קיין געזעצלעכע און האָבן זיי גע־
פּסלט. צווישן זיי זענען אויך געווען עט־
לעכע פון פעטערס באַפעלן.

דאָס האָט נאַטירלעך זייער אויפגע־
רעגט פעטערן און זיין פרוי. אָבער אין אַ
קורצער צייט אַרום האָט אָבער פעטערן
געטראָפן אַ נאָך מער אומאָנגענעמע זאַך.
די „ראָזע" אין אַמעריקען־סיטי האָבן
צוזאַמענגערופן אַ פּראָטעסט־מיטינג קעגן די
אַרויסשיקונגען. גלייך האָט געזאָגט, אַז
ס'קאָן גרייזלעך זיין, אַז דער מיטינג זאָל
אויך באַפאַלן ווערן. און ער האָט געהייסן
פעטערן גיין אַהין, כדי טאָמער וואָס
ווען, זאָל ער קאָנען די דעטעקטיוון
אָנווייזן די רויטע, וואָס וועלן זיין אויף
דעם מיטינג. די אָנפירונג מיט דער גאַנ־
צער זאַך איז איבערגעגעבן געוואָרן איינעם
אַ פּאָליציי־דעטעקטיוו דזשערידי — יענער
האָט אָבער גאָרנישט געוווּסט, און ער
פלעגט זיך וועגן אַלץ מישב זיין מיט
פעטערן. ער האָט געבעטן פעטערן, אַז
ער זאָל אַרויפגיין מיט אים אויף דער
רעדנער־טריבונע. פעטער האָט מסכים גע־
ווען.

עס האָט זיך אָנגעקליבן אַ מוראדיק־
גרויסער עולם. דער מיטינג איז געווען
זייער אַ שטורעמדיקער, דער צאָרן, וועלכער
איז אין משך פון לאַנגע חדשים דער־
שטיקט געווען, האָט זיך איצט פאַנאַנדער־
געפּלאַקערט. די רעדנער זענען דאָס רוב
געווען פיין־געקליידעטע, אָנשטענדיקע
מענטשן, וועלכע האָבן זיך מיט קיין זאַך
נישט אונטערגעשיידט פון די הערשנדיקע
קלאַסן פון לאַנד, אָבער רעדעס האָבן זיי
אַלע געהאַלטן ווי די גרעסטע פאַררע־
טער. זיי זענען אָנגעפאַלן אויף דער רע־
גירונג, האָבן פּראָטעסטירט קעגן דער
בלאָקאַדע פון רוסלאַנד, שטאַרק געלויבט
די באָלשעוויסטישע רעגירונג און איינער
אַפילו געזאָגט, אַז די, וואָס האָבן פאַר־
לאָזן דאָס לאַנד, אין דער „סאָוועטישער
תיבה" זענען גליקלעכע מענטשן, ווייל
זיי זענען אַוועק פון אַ לאַנד פון טיראַניי
אין אַ לאַנד פון פרייהייט.

אַ שטורעם פון אַפּלאָדיסמענטן פלעגט איבעררייסן יעדן צווייטן, דריטן זאַץ פון די רעדנער.

וואָס זאָל אין אַזאַ פאַל טאָן, אַנגעבעכדיקער, אירלענדישער דעטעקטיוול, ווו זאָל ער זיך אַן עצה געבן? אָט, למשל, זאָגט גאָר אַ רעדנער אַזאַ מין זאַך: „קוים באַדראָט אַ געוויסע רעגירונגס-פאָרם די דאָזיקע ציל, האָט דאָס פאָלק רעכט זי צו ענדערן, אָדער אין גאַנצן צו צעשטערן און אַוועקזעצן אַ נייע רעגירונג, וועלכע זאָל זיך באַזירן אויף אַזעלכע יסודות, וואָס זאָלן קענען פאַרזיכערן דאָס גליק און דעם וווילשטאַנד פון פאָלק“. דזשעריטי פרעגט ביי פעטערן, „נו, וואָס זאָגט איר דערצו, ווי איז אייער מיינונג? און אויף זיין גוטמוטיק אירישן פנים האָט מען בשעת-מעשה געזען, אַז ער ווייסט נישט אויף וואָסער וועלט ער איז.

פעטער ווידער האָט געהאַלטן, אַז דאָס שטייגט שוין איבער יעדע מאָס. ער האָט געוווסט, אַז טויזנטער מענטשן, וואָס האָבן געהערט אַ סך אומשולדיקערע זאַכן, זיצן אין טורמע. ווייטער האָט פעטער געוווסט פון די אינסטרוקציעס, וואָס די גענעראַל-פּראָקוראַטור פון די פאַראייניקטע שטאַטן האָט אַרויסגעלאָזן, אַז דאָס זענען זאַכן, וועלכע טאָרן ביי קיינע שום באַדינגונגען נישט געזאָגט נישט געשריבן ווערן; און וועגן וועלכע מען טאָר אַפילו נישט טראַכטן. און ער האָט געענטפערט דזשעריטען: „יאָ, דאָס, וואָס דער חברה-מאַן האָט געזאָגט, איז שוין עד-בלי-די, מען מוז אים אַרעסטירן“. דזשעריטי האָט אַ שמועס געטאָן מיט זיינע מענטשן, יענע האָבן זיך לאַנג נישט געלאָזט בעטן, זענען גלייך אַרויף אויף דער טריבונע און דאָבען אַרעסטירט היעם און אַלע איבעריקע רעדנער. און דערנאָך אויך אָפּגעליידיקט דעם זאַל.

דזשעריטי האָט געהאַט מיט זיך אַרום הונדערט פּאָליציאַנטן. לויט זיין באַפעל האָבן זיי מיט נאַגייקעס פאַנאַנדערגעטריבן דעם עולם און די אַרעסטירטע אַריינגעשפּאַרט אין די פּאָליציאישע קאַרעטקעס. פעטער איז אַוועק צו געפּין אָפּגעבן אַ באַריכט ווי אַזוי די זאַך איז פאָרגעקומען. און עס איז אים אויסגעקומען איבערצולעבן אומגעפער דאָס זעלביקע, וואָס אין יענע מאָל בשעת געפּי האָט אים געוויזן נעלסאָס בריוו. „איר ווייסט וועמען איר האָט אַרעסטירט“? האָט געפּי געשריגן. „נישט מער, נישט ווייניקער, ווי אַ סענאַטאָרס ”ברודער“! און איר ווייסט, וואָס ער האָט געזאָגט? ער האָט ציטירט אַן אָרט פון „אומאָפּהענגיקייטס-מאַניפעסט“!

איצט האָט שוין פעטער לגמרי נישט געוווסט, וואָס עס טוט זיך מיט אים. ער האָט שוין גאָרנישט פאַרשטאַנען. דוכט עס, אַז אַ מענטש מעג עובר זיין אויפן געזעץ, בלויז דערפאַר, ווייל ער איז אַ סענאַטאָרס אַ ברודער? און וואָס איז די נפקא מינה צי דאָס, וואָס ער האָט געזאָגט שטייט אין „אומאָפּהענגיקייטס-מאַניפעסט“, אָדער נישט? קוים איז דאָס קעגן דער רעגירונג און דאָס דעצט אויף, דאַרף דאָס נישט אַרויסגעזאָגט ווערן.

דער צופאַל האָט אַזוי לעכערלעך געמאַכט געפּין און די פּאָליצי-אָנפירער פון שטאַט, אַז געפּי האָט געמוזט צוזאַמענרופן אַלע זיינע מענטשן און אויפ־

קלערן זיי, אַז דער קאַמף קעגן די רויטע מוז אויך האָבן זײַנע באַשטימטע גרענעצן. מע טאָר, למשל, נישט אַרעסטירן אַ מענטשן דערפֿאַר, וואָס ער ציטירט אַ פּסוק פֿון תּנך.

— אָבער גענוי, גאָט איז מיט אײַך! האָט איינער אַ געשריי געטאָן. זענען מיר דווקא אַלע מחויב צו קענען אויסווייניק דעם תּנך?

אַלע האָבן זיך פֿאַנאַנדערגעלאַכט.

— ניין, דאָס נישט. האָט זיך גענוי אָפּגערופֿן. אָבער זייט פּאָרזיכטיק. אַרעסטירט קיין מאָל נישט אַ מענטשן, וועלכער זאָגט אַזעלכע זאַכן, וואָס עס דוכט זיך, ווי זיי וואָלטן געווען אַרויסגענומען פֿון תּנך.

— צו אַלדע רוחות, האָט זיך אָפּגערופֿן נאָך איינער, אַ געוועזענער בעל דרשן. ווי באַלד אַזוי, וועט מען זיך דאָך גאָר נישט קענען אַ ריר טאָן. הערט זיך איין אויף אַ טשיקאַוועס, וואָס עס שטייט אין תּנך.

און ער האָט אָנגעהויבן צו ציטירן. פֿעטער איז נשתּומם געוואָרן; ער האָט נאָך פֿון קיין איין באָלשעוויק נישט געהערט קיין ערגערע זאַכן.

— דאָס באַשטעטיקט אַן איבעריקן מאָל אויף ווי ווײַט קאָמפּליצירט דאָס רויטע פּראָבלעם איז, האָט גענוי געזאָגט. און ער האָט נאָך אַמאָל איבערגעחזרט, אַז פֿאַר ציטאַטן פֿון תּנך טאָר מען נישט אַרעסטירן. אָט איז למשל, נישט לאַנג געווען אין אָרט אַ מעשׂה, מען האָט אַרעסטירט אַ גלח דערפֿאַר, וואָס ער האָט ציטירט צוויי פּסוקים פֿון ישעיה. האָט מען אים טאַקע באַלד געמוזט אַרויסלאָזן. און דאָסגלייכן איז אויך מיטן „אומאָפּהענגיקייטס־מאַניפֿעסט". אַלע מעגן אים פֿאָרלייענען, דען דאָרטן זענען דאָ זייער געפֿערלעכע געדאַנקען. און דאָס זעלביקע האָט אויך אַ שייכות צו דער קאָנסטיטוציע. דאָרטן איז דאָ אַ גאַנצער טייל וווּ עס רעדט זיך, אַז ס'זענען דערלויבט זאַכן, פֿאַר וועלכע מען זעצט פּאַקטיש אין טורמע, אָבער פֿונדעסטוועגן מעג זיך יעדערער אין זײַנע רייִדעס שטיצן אויף איר.

בײַ אַלעמען האָט דאָס אויסגעזען פּשוט ווי אַ משוגעת, אָבער גענוי האָט ערקלערט, אַז דאָס איז פּאָליטיש. ווען מען זאָל אַריבער כאַפּן די מאָס, וועט מען פֿאַרלירן שטימען. און אַמאָל טאַקע נישט בלויז שטימען, מען קאָן די גאַנצע רעגירונג פֿאַרשפּילן. און וואָס וועט דאַמאָלסט זײַן?

פֿעטער האָט זיך ביז איצט קיין מאָל נישט אינטערעסירט מיט פּאָליטיק. איצט אָבער האָבן ביידע ער און זײַן ווײַב געזען, אַז ווײַטער קען אַזוי נישט זײַן, אַז זיי מוזן אַביסל פֿאַרברייטערן זייער האָריזאָנט. עס איז ווייניק, וואָס מען קען אַרײַנזעצן די רויטע אין טורמע און צודאַקן זיי די שאַרבנס; מען דאַרף נאָך זען צו געווינען דאָס מיטגעפֿיל פֿון פֿאָלק, זען, אַז דאָס פֿאָלק זאָל פֿאַרשטיין, אַז מען איז געצוווּנגען אַזוי צו טאָן. מען דאַרף פֿירן פּראָפּאַגאַנדע, אויפֿווײַזן אויף ווי ווײַט אומגעזעצלעך עס זענען די פּלענער פֿון די רויטע און די רויטע אַליין ווי נידערטרעכטיק זיי זענען. אָט אַזוי ווי דער גענעראַל־פּראָקוראָר טוט...

אין דער רעדע, וואָס גענוי האָט געהאַל

טען פאר זיינע באאמטע, דאט ער זיי אויפמערקזאם געמאכט אויף די טעטיקייט פון דעם דאזיקן מלוכה-מאן. ער האט נישט בלויז חרוב געמאכט די קאמוניס-טישע פארטייען, נאר ער האט נאך אויסגענוצט זיין אפאראט און די געלט-מיטלען, וואס ער האט געהאט אין זיין רשות, אויף אונטערצוהאלטן ביים עולם די געדעריקע מורא פאר די רויטע און פאר זייערע מעשים. ער דאט פארפילט דאס לאנד מיט זיין פראפאגאנדע. אין אמעריקען-סיטי זיצן זיינע באאמטע און באארבעטן די מאטעריאלן, וואס געפי דאט צונויפגעזאמלט. ער אליין דאלט אלע פערצן טעג יערגעץ-ווו א רעדע, אדער ער שטעלט צענויף און שיקט פאנאנדער א באריכט אין אלע צייטונגען, וועגן נייע באמבע-אטענטאטן, אדער וועגן צוגעגריי-טע פארשווערונגען קעגן דער רעגירונג. און וואס פאר א קלוגע איינפאלן דער מענטש דאט. ער איז געגאנגען איבער די טורמעס און ספעציעל אויסגעזוכט די פאטאגראפיעס פון די מיאוסטע רויטע, פון אזעלכע, וואס האבן זיך וואכן לאנג אין טורמע נישט געראזירט, אדער אזעל-כע, וואס זענען געווען זייער פארבי-טערט, צוליב דער צו נאנטער באקאנט-שאפט זייערע מיטן פארהער פון „דריטן גראד" און האט זיי פאנאנדערגעשיקט אויף אפצודרוקן אין אלע צייטונגען מיט אן אונטערשריפט: „דאס זענען די מענט-שען, וואס ווילן הערשן איבער אייך"! ניין און צוואנציק הונדערטער צייטונגען האבן געבראכט די דאזיקע רעפראדוקציעס און ניין און ניינציק מיליאן אמעריקאנער זענען אין יענעם טאג, ווען די צייטונ-גען זענען ארויסגעגאנגען, שיער נישט גרייט געווען אויסצודרגענען אלע רויטע.

דער דאזיקער איינפאל איז אזוי ווייט גע-פעלן געווארן, אזוי נושא-חן געווען ביי אלעמע און די אויגן אז דער גענעראל-פראקוראר האפט, אז דאס וועט אים מיטהעלפן אויסגעקליבן צו ווערן פאר א פרעזידענט; און איצט ארבעטן שוין אין דער ריכטונג אלע זיינע אגענטורן.

איצט האט זיך בכלל די גאנצע ארבעט געפירט ארום די פרעזידענטן-וואלן. אלע געהיים-אגענטורן פון די גרויסע געשעפט-מענטשן זענען געווען פארנומען מיט דער דאזיקער ארבעט. מען האט זיך פארנו-מען מיטן קלייבן ידיעות וועגן לעבן און כאראקטער פון אלע קאנדידאטן אויף פרע-זידענטן. און קוים פלעגט מען נאר דער-שמעקן אויף אים א חשש פון א וועלכער נישט איז „ראדיקייט", פלעגן זיך גלייך געפי מיט זיינע חברה-לייט באמיען אויס-גראבן פון אונטער דער ערד, כלערליי פגימות אויף אים, די געשעפט-מענטשן פלעגן קיין געלט נישט קארגן, געפי דאט געהאט אין זיין רשות מורא'דיקע קא-פיטאלן און מען פלעגט זיך נישט אפ-שטעלן פאר קיין שום מיטלען.. ביז מען פלעגט סוף כל סוף אוממעגלעך מאכן פאר יענעם ארויסצושטעלן זיין קאנדי-דאטור.

געפי דאט איצט פעסט געהאלטן זיי-נע חברה-לייט אין האנט. זיי האבן אויף איין מינוט נישט געטארט ארויסלאזן פון אויג די וויכטיקייט פון זייער ארבעט. ער האט אפגעהיט, זיי זאלן חלילה נישט מאכן קיין שום פאלשן טריט, וועלכער זאל שטערן דער פאליטישער קאמפאני-

פאַר געזעץ און אָרדנונג.

85

היינטיקס מאָל, ווען פּעטער איז גיך געגאַנגען אַהיים, איז ער געווען זייער ערנסט געשטימט. דעם ערשטן מאָל אין זיין לעבן האָט ער זיך פאַרטראַכט וועגן דער גרויסער אחריות, וואָס פאַלט אויף אים אַלס וויילער און אַלס פּאַסטוך פון אַנדערע וויילער. ער האָט שוין מיט גלעדיס גערעדט וועגן דעם און זיי זענען ביידע געקומען צום באַשלוס, אַז זייערע בליקן זענען ביז איצט געווען אַביסל באַגרענעצטע. די פּליכטן פון אַ געהיים-אַגענט האָט פּעטער געמאָסטן מיטן פאַר-מלחמה מאַסשטאַב. מען דאַרף זיך אָפּגעבן אַ דין-וחשבון, אַז די וועלט איז איצט אַנדעריש געוואָרן. און אין דער נייער וועלט, אין וועלכער די דעמאָקראַטיע איז געזיכערט, איז דער געהיים-אַגענט דער אמתער וואָרט-פירער פון דער געזעלשאַפט, דער דעה-זאָגער אין אַלע אירע ענינים און גלייכצייטיק דער אַפּוטרופּוס פון דער ציוויליזאַציע.

אָט, וואָס פאַר אַ וויכטיקע ראָליע עס וועט אויסקומען צו שפּילן פּעטערן מיט זיין פרוי: זיי מוזן טון אַלץ, וואָס נור מעגלעך, כדי ווי אַמבעסטן זיך צופּאַסן צו דער דאָזיקער ראָליע. נאַטירלעך, האַנדלט זיך דאָ נישט וועגן זייערע פּערזענלעכע אינטערעסן — וועגן דעם טאָר מען אַפילו נישט טראַכטן. מען קאָן אָבער פונדעסטוועגן נישט פאַרמאַכן די אויגן, אויף די געוויסע באַקוועמלעכקייטן, מיט וועלכע די דאָזיקע בכבודיקע ראָלע איז פאַרבונדן: זיי וועלן זיך שוין מוזן אַביסל אַרויסרוקן אין דער וועלט, צוזאַמענקומען זיך מיט „פיינערע" מענטשן, און דאָס אַליין איז שוין זייער אַ סך ווערט.

גאַנצע זעקס יאָר פון איר יונגן לעבן האָט גלעדיס געפּוצט און פּאָלירט די נעגל פון די „פיינע מענטשן", און די גאַנצע צייט האָט אין איר האַרצן געברענט דער פאַרלאַנג צו דערלעבן דעם טאָג, ווען זי אַליין וועט אויך געהערן צו דער וועלט פון די „פיינע", ווען זי וועט שטיין אַנטקעגן זיי, נישט ווי אַ נידעריקערע, נאָר ווי אַ גלייכע קעגן גלייכע; ווען זי וועט שוין נישט האַלטן יענעמס הענט, נאָר קאָנען פאָדערן, אַז אַנדערע זאָלן האַלטן אירע, גלעדיס הענט.

און ענדלעך מאַכט זיך איצט דערצו אַ געלעגנהייט. גלעדיס האָט אַ פּלאַן און זי גייט אים פאָרלייגן געפּין. דער פּלאַן געפעלט אים; ער איז אינגאַנצן מסכים מיט איר. עס בלייבט ער זאָל זיך דורכריידן מיט בילי נאַש, דעם סעקרעטאַר פון דער „ליגע אויפצוהויבן די מאָראַל אין אַמעריקע". געפּי האָט אַפּנים זיין הבטחה געהאַלטן. אין אַ וואָך-אַרום האָט זיך באַוויזן אין „טיימס" אַ מודעה, אַז דעם צווייטן זונטאָג וועט אין בית-לחם-קלויסטער פאָרקומען אַן אינטערעסאַנטע פאַרזאַמלונג: אַ געהיים-אַגענט פון דער רעגירונג, אַ געוועזענער רויטער, וועלכער איז לאַנגע יאָרן נאָכאַנאַנד געווען אַ געפערלעכער אַגיטאַטאָר, האָט אָבער איינגעזען זיין טעות און האָט זיך געשטעלט אין דינסט פון דער רעגירונג — וועט האַלטן אַ פאָרטראָג.

דער בית-לחם-קלויסטער איז נישט געווען אַזאַ גרויסער יחוס. גלעדיס איז אָבער קיין נאַר נישט געווען, זי האָט

געוווסט, אַז מיט איין טראָט דערגרייכט מען נישט דעם שפּיץ-באַרג. זאָל זיך אַקאָרשט פּעטער פּרובירן. טאָמער וועט לכתחילה נישט אַזוי גוט גיין, איז אויך קיין אומגליק נישט.

פונדעסטוועגן האָט זיך גלעדיס געגרייט צו פּעטערס אַרויסטרעטונג, פּונקט ווי עס וואָלט געדאַרפט פאָרקומען פאַר דער „אמתער געזעלשאַפט", עטלעכע טעג נאָכאַנאַנד האָט זי געמאַכט פּלענער וועגן דעם, וואָס ס'פּאַסט אָנצוטון אין אַזאַ טאָג. און ענדלעך, ווען דער טאָג איז געקומען, האָט נאָך לאַנג געדויערט, ביז זי האָט אָנגענומען איר לעצטן באַשלוס. זי האָט אויפמערקזאַם געקוקט אויף פּעטערן פון אַלע זייטן, און איז אַליין אַ שעה נאָכאַנאַנד אָפּגעשטאַנען ביים שפּיגעל. גלעדיס איז געווען צופרידן מיט זיך; אָבער די אמתע שמחה האָט זי דערפילט ערשט דעמאָלט, ווען זיי זענען אַריין אין קלויסטער און ה' נאַש האָט איר פּערזענלעך באַקאַנט געמאַכט מיטן חשובן מידזשינס, און ער ווידער האָט פאָרגעשטעלט איר מאַן פאַרן צוהערער-עולם. דעמאָלט איז איר האַרץ שיר נישט אַרויסגעשפּרונגען פון פרייד.

מען קאָן נישט זאָגן, אַז פּעטער זאָל זיך האָבן אויסגעפירט זייער גוט. ער פלעגט זיך אַלע רגע אָפּשטעלן אַ צעטומלטער, שטאַמלען, סתם פּלאָנטערן זיך. ער פלעגט זיך אָבער תיכף כאַפּן, דערמאָנען זיך אָן גלעדיס עצה, אַ שמייכל-טון און זאָגן בתמימות, אַז ער האָט נאָך קיינמאָל פאַר אַן עולם נישט גערעדט, אַז דאָס איז זיין ערשטער אַרויסטריט, און דערפאַר בעט ער מען זאָל אויף אים קיין פאַראיבל נישט האָבן.. דער עולם פלעגט זייער גוט אויפנעמען זיין דערקלערונג און בעטן אים ווייטער ריידן. אַזוי האָט זיך עס געצויגן, ביז ס'האָט זיך ענדלעך פאַרענדיקט. דער פאָרטראַג האָט געמאַכט אויפן עולם אַ שטאַרקן איינדרוק, די צוהערער פון בית-לחם-קלויסטער זענען געווען גאָר אויסער-זיך פון די סודות, וואָס עס האָט אַנטפּלעקט פאַר זיי דער געוועזענער רויטער, דער היינטיקער געהיים-אַגענט.

אויף דער צווייטער וואָך איז פּעטער ווידער איינגעלאַדן געוואָרן צו האַלטן אַ פאָרטראַג. נאָר דאָס מאָל שוין אין דער „ליגע פון די יונגע הייליקע". און דערמיט האָט זיך עס נישט פאַרענדיקט. עטלעכע וואָכן נאָכאַנאַנד האָט ער געמוזט איבערחזרן זיין פאָרטראַג פאַר די מיטגלידער פון פאַרשיידענע געזעלשאַפטן און פאַריינען. אונטער דער צייט האָט זיך ביי אים אויסגעאַרבעט אַ געוויסע געניטקייט, ער איז געוואָרן פּאָפּולער, און ענדלעך איז געקומען פאַר אים די געבענטשטע שעה: ער איז איינגעלאַדן געוואָרן אין פּאַרק עווענױ אויף צו לייענען אַ פאָרטראַג פאַר די מיטגלידער פון דער געזעלשאַפט „בני-ברית אין קלויסטער „פון גאָטס רחמנות"..

דאָס איז געווען דער ציל, נאָך וועלכן גלעדיסעס אויגן האָבן שוין אויסגעקוקט פון אַ לאַנגע צייט, און ענדלעך איז ער דערגרייכט געוואָרן. דאָס מאָל איז שוין דער פאָרטראַג באמת געווען אַ וויכטיקע זאַך. און גלעדיס האָט זיך שוין נישט פאַרלאָזן אויף איר מאַן. זי האָט אים אַליין פאַרהערט און גוט איינגעחזרט מיט

אים עטלעכע מאָל נאָכאַנאַנד. אויף דעם פאָרטראַג זענען זיי אויך נישט געגאַנגען צופוס, הגם זיי האָבן געוווינט זייער נאָענט פון דער עווניו. גלעדיס האָט דערכוים געוואָלט פאָרן. ווען זיי זענען אַריינגעגאַנגען אין קלויסטער, איז זיי אַנטקעגנגעקומען נישט מער און נישט־ווייניקער, ווי דער גרויסער פרעדיקער שטאַטערברידזש. דער דאָזיקער ענגלישער דזשענטלמאַן האָט זיי פערזענלעך באַגריסט און געדריקט די הענט. איצט האָט גלעדיס געוווּסט, אַז ענדלעך האָט זי זיך צו עפּעס־וואָס דערשלאָגן.

דאָס מאָל האָט זיך שוין פעטער נישט געפלאָנטערט אין מיטן. זיין פאָרטראַג האָט ער געקענט אויף אויסווייניק, און שוין פריער געוווּסט, ווען ער וועט אַרויסרופן געלעכטער, ווען טרערן אויף די אויגן, און ווען פאַטריאָטישע התפעלות. און פעטער האָט געהאַט אַ גרויסן ערפאָלג. נאָכן פאָרטראַג האָט ער פאַרענטפערט פראַגן. צוויי אָנגעשטעלטע ביי בילי נאַש האָבן אַרומגעטראָגן צווישן עולם מיטגלידס־קאַרטן פון דער „ליגע אויפצוהויבן די מאָראַל אין אַמעריקע". — זייער פרייז איז געווען פינף דאָלאַר אַ יאָר. דערנאָך זענען נאָך געווען ערןקאַרטן צו פינף־און־צוואַנציק דאָלאַר, און קאַרטן אויפן גאַנצן לעבן צו פינף־און־צוואַנציק דאָלאַר. פאַרן אַוועקגיין האָבן די „שענסטע" מענטשן פון אַמעריקען־סיטי געדריקט פעטערן די האַנט און געבעטן אים, ער זאָל ווייטער אויך לייענען זיינע פאָרטראַגן — חאָס פאָטערלאַנד נויטיקט זיך אין אַזעלכע ווי ער.

אויף מאָרגן האָט דער „טיימס" איבערגעדרוקט זיין פאָרטראַג, און אויף איבערמאָרגן איז וועגן אים געווען אַ ספעציעל אַרטיקל, וועלכער האָט זיך פאַרענדיקט מיטן רוף אָנצושליסן זיך אָן דער „ליגע אויפצוהויבן די מאָראַל אין אַמעריקע".

86.

ווען פעטער איז אין יענעם טאָג געקומען אין ביוראָ, האָט ער געפונען ביי זיך אויפן טיש אַ בריוו. דער אַדרעס איז געווען געשריבן מיט אַ שפּיציקער פרויען־האַנטשריפט, און ווען פעטער האָט אים געעפנט, איז ער געבליבן שטיין אַ צעטומלטער. דער בריוו איז געווען געשריבן אויף אַ מאָדנע־טייערן פאַפיר, פון אויבן מיט אַ הערב — עפּעס אָנגעשריבן אויף לאַטיין, און דערנאָך אַ נאָמען פון אַ געזעלשאַפט „טעכטער פון דער אַמעריקאַנער רעוואָלוציע"

געשריבן איז דער בריוו געווען פון אַ סעקרעטאַרין, וועלכע איז אים מודיע, אַז אַ פרוי סאַמיי בעט דעם הערן הודזש, ער זאָל זיך מטריח־זיין צו איר דריי אַזייגער נאָכמיטאָג.

פעטער האָט באַטראַכט דעם בריוו פון אַלע זייטן און געבראָכן דעם קאָפּ איבער דעם, וואָס פאַר אַ מין אַרט רויטע עס קאָן זיין די דאָזיקע פרוי. דאָס פאַפיר, דער אָנשמעקנדיקער טאָן פון בריוו האָבן פעטערן זייער אימפּאָנירט; דערפאַר איז אָבער „רעוואָלוציע" געווען אַ טריף וואָרט. די דאַמע מוז, אַזוי ווי פרוי געט, זיין איינע פון די סאַלאָןרויטע.

פעטער האָט געוויזן דעם בריוו ניוניען און געפרעגט מיט אַ ירגזון: וואָס איז דאָס פאַר אַ מין רויטע פאַרשווערונג?

גיוואַניי האָט איבערגעלייענט דעם בריוו,

— וואָס הייסט אַ רויטע פאַרשווערונג; וואָס מיינט איר דערמיט צו זאָגן?

גיוואַניי האָט אויף אים אַ קוק־געטון; ער האָט געמיינט, אַז פעטער וויצלט זיך; ווען ער האָט אָבער געזען, אַז ער רעדט ערנסט, האָט ער זיך פאַנאַנדערגעלאַכט אים אין פּנים אַריין:

— ס'איז „פרייער" איר זייט! — האָט ער זיך אָפּגערופן, — איר האָט קיינמאָל נישט געהערט פון דער אַמעריקאַנער רעוואָלוציע? איר ווייסט נישט, וואָס דער פערטער יולי איז?

אין דער רגע האָט גראָד אַ קלונג געטון דער טעלעפאָן. גיוואַניי האָט אַ לייג־געטון דעם בריוו אָן אַ זייט און האָט זיך אָפּגערופן: „פרעגט ביי אייער ווייב, זי וועט אייך שוין זאָגן.

ווען פעטער איז געקומען אַהיים, האָט ער תּיכּף געוויזן גלעדיס דעם בריוו. זי האָט אים שוין גאָר אַנדערש אויפגענומען. פון איר האָט ער זיך דערוווסט, אַז די פרוי סאַמיי איז די „פיינסטע" דאַמע פון דער געזעלשאַפט אין אַמעריקען־סיטי און אַז די אַמעריקאַנער רעוואָלוציע, פאַר וועמענס אַ טאָכטער זי האַלט זיך, איז געווען זייער אַן „אָנשטענדיקע רעוואָלוציע" און איז פאָרגעקומען מיט אַ לאַנגער צייט צוריק. די שענסטע מענטשן געהערן צו דער דאָזיקער געזעלשאַפט. און עס איז נישט נאָר געזעצלעך, נאָר זייער פיין צו האָבן די דאָזיקע פירמע ביי זיך אויף אַ פּאַפּיר. פעטער מוז שוין, תּיכּף־ומיד, אָנטון זיינע שענסטע בגדים און טעלעפאָנירן דער סעקרעטאַרין, אַז ער קומט שוין צוגיין. איצט אָבער וועט זי, אַז פעטער מוז זיך נאָך אַ ביסל צולערנען. קודם־כּל דאַרף ער זיך באַקענען מיט די נעמען פון די אָנגעהעריקע צו דער העכערער געזעלשאַפט: „ער מוז וויסן, ווער זענען די בעלי־מיוחסים אין אַמעריקען־סיטי, אַחוץ דעם דאַרף ער אויך אַ ביסל אַריינקוקן אין דער געשיכטע פון אַמעריקע. דאַרף ליינען דעם „אומאָפּהענגיקייטס־מאַניפעסט", און דאַרף זיך אויסלערנען צו פאַרשטיין די נפקא־מינה צווישן אַ רעוואָלוציע, וואָס איז געווען אַמאָל און וואָס קומט איצט פאָר.

ווען די צייט איז געקומען, איז פעטער אַוועק זיך באַגעגענען מיט דער גרויסער דאַמע אין איר גרויסן שטיינערנעם פּאַלאַץ. זי איז אין זיינע אויגן געווען פונקט אַזוי גרויסאַרטיק שיין, ווי די פרוי געט. דער חילוק צווישן זיי ביידע איז בלויז באַשטאַנען אין דעם, וואָס זי האָט אויף איין מינוט נישט פאַרגעסן, ווער זי איז. זי האָט נישט געמאַכט דעם טעות, וואָס יענע, זי האָט נישט באַהאַנדלט פעטערן, ווי איינעם פון אירע גלייכע, און פעטער האָט אויך נישט געטראַכט וועגן דעם, ער זאָל אויף אייביק קאָנען ביי איר פאַרבלייבן.

זי האָט געמאָלדן פעטערן, אַז זי האָט געהערט זיין פּאָרטרעט, און זי פאַרלאַנגט, אַז ער זאָל אים אויך לייענען ביי דער „פאַריייניקונג פון די מלחמה־אינוואַלידן". זי איז די פּאַטראָנעסע פון דעם דאָזיקן אַנשטאַלט.

פעטער האָט אויף דעם גלייך געענטפערט, אַזוי ווי גלעדיס האָט מיט אים אין שטוב איינגעלערנט: „ער וועט דאָס גערן טון אַלס זיין פּאַטריאָטישן חוב".

פרוי סאמי האט אים באדאנקט אין נאמען פון גאנצן לאנד און האט אים צוגעזאגט צווישן-געבן דעם טאג, ווען דער פארטראג וועט פארקומען.

ווען גלעדיס האט זיך דערוווסט, אז פעטער דארף האלטן זיין פארטראג פאר פשוטע סאלדאטן ערגעץ ווו אין א זאל, האט זי זיך זייער פארקרימט. זי האט געהאפט, אז „די טעכטער פון דער רעוואלוציע" ווילן הערן פעטערן, און אז דער פארטראג וועט פארקומען ביי פרוי סאמי אין פאלאץ. אבער דאגהנען פונדעסטוועגן דארף מען נישט. דאס, וואס פעטער האט דערוועקט דעם אינטערעס ביי אזא פרוי סאמי, דאס אליין איז שוין אויך א גרויסער טריומף, האט גלעדיס זיך אליין געטרייסט און אנגעהויבן צו דערציילן די פארשיידענע אנעקדאטן, וואס עס טראגן זיך ארום וועגן פרוי סאמיס לעבן; אין מאניקיור-סאלאן דערוויסט מען זיך אפט זייער טשעקאווע זאכן.

גלעדיס איז געווען אין א גוטער שטימונג און האט זיך אוועקגעזעצט א שמועס טון מיט פעטערן, טאקע וועגן אים אליין. זיי האבן איצט דערגרייכט צו אזא מין הויכקייט, פון וועלכער עס לאזט זיך שוין א קוק טון אויף דער פארגאנגענהייט ווי אויף א גאנצער פארענדיקטער זאך. א דאנק זייער פראקטישן חתונה-פארבאנד, א דאנק דער נאענטקייט און פריינטלעכקייט פון זייערע געמיינזאמע באציונגען, האט זיך זיי איינגעגעבן ארויסצוציען נוצן אפילו פון די פעלערן, וואס זיי האבן געמאכט. און זיי קאן אויך געלינגען קלוג איינצוארדנען זייער צוקונפט. פעטער האט א סך טעותים געמאכט. ער מוז דאס אליין מודה זיין. פעטער האט א שאך געטאן מיטן קאפ. ער האט עס מודה געווען. ער האט אבער, האט גלעדיס ווייטער גערעדט, מוטיק געקעמפט און עס איז אים געלונגען צו דערשלאגן זיך צו דער שענסטער מתנה אין לעבן: צו דער מיטהילף פון א גוטער און קלוגער פרוי. דאס האט גלעדיס שטארק אונטערגעשטראכן און פעטער איז מיט איר מסכים געווען. ער האט אויך מסכים געווען מיט איר, ווען זי האט אים געזאגט, אז דער חוב פון א גוטער און קלוגער פרוי איז אפצוהיטן איר מאנס לעבן און אכטונג צו געבן, ער זאל נישט אריינפאלן אין די נעצן, וואס עס שפרייטן אויס פאר אים אלערליי פארבאהאלטענע שונאים.

איצט, נאכדעם ווי פעטער האט שוין אזא ביטערע דערפארונג, וועט ער שוין נישט נאכלויפן נאך א שיין פנים און נאכדעם אויפכאפן זיך מיט ליידיקע קעשענעס. פעטער איז אויך דערמיט מסכים. בכלל פאר דער צייט, וואס זי האט גערעדט, האט זיך פעטער ביסלעכווייז ארומגעזען, אז אלץ צו וואס ער האט זיך דערשלאגן אין לעבן, האט ער בלויז זיין פרוי צו פארדאנקען, דאס הייסט אייגנטלעך, ער האט זיך ארומגעזען, אז זי איז זיכער אין דעם און, אז פון דער דאזיקער זיכערקייט וועט זי זיך בשום אופן נישט אפזאגן. א שוויגעדיקער איז ער אויך איינגעגאנגען אויף די פלענער, וואס זי האט געמאכט אויף דער צוקונפט: זיינע גאנצע שכירות, אלץ וואס ער וועט פארדינען וועט ער יעדע וואך ברענגען אהיים. און ער מיט זיין פרוי וועלן דאס פארנוצן אויף דעם, כדי צוצוגרייטן זיך און צו-

צופאַסן זיך צו דער נייער געזעלשאַפטלעכער שטעלונג, וואָס זיי וועט אויסקומען צו פאַרנעמען.

פון איצט אָן האָט זיך שוין פעטער געלאָזט פירן פון זיין פרוי אזוי ווי ער האָט געטון אַליין, וואָס זי האָט אים געהייסן. ער איז וואָס אַמאָל געוואָרן אַליין מיושבדיקער, אַליין ערנסטער הן אין זיין רעדן, הן אין זיין האַלטונג. לויט איר מיינונג איז די גאַנצע צוקונפט פון דער געזעלשאַפט אָפּהענגיק געווען פון פעטערס חכמה און געשיקטקייט, און ער האָט עס איר געגלויבט.

און בכלל וועט שוין איצט פעטער זיין גאָר אַן אַנדער מענטש; ער ווייסט שוין, וואָס מען מעג און וואָס מען טאָר נישט. ער וועט שוין איצט נישט מאַכן קיין נסיעות סתם אין דער וועלט אַריין, אָדער לאָזן וועמען עס איז אויסנאַרן ביי זיך געלט. ער וועט שוין איצט אויך נישט טראַכטן וועגן „פרייער" אַרבעט אונטער דער אָנפירונג פון אַזעלכע געמיינע נפשות ווי נעל דולין. ער וועט דינען טריי דער „מאַשין" און וועט אויף איין מינוט נישט פאַרגעסן, אַז ערלעכקייט שטייט העכער פון אַלץ. און אַזוי אַרום וועט פעטער, וואָס ווייטער שטייגן אַלץ העכער און העכער ער וועט זיך קאָנען באַגריסן מיט די שענסטע מענטשן פון לאַנד, דריקן זייערע הענט און רעדן מיט זיי שוין נישט ווי פריער מיטן הוט אין האַנט, מיט נאָכגיביקייט און הכנעה, נאָר ווי איינער פון זייער גלייכן, מיט אַ רויִקער זיכערקייט אין זיך אַליין.

זיין אַרבעט וועט ערשט זיין, זיך פאַרבינדן מיט די אַגענטן פון גענעראַל-פראָקוראָר, וועלכער וויל ווערן פרעזידענט און איבערנעמען אין די אייגענע הענט דאָס צושטעלן זיי מאַטעריאַל אויף אַרויסצוגעבן זייערע רויטע שרעק-געשפּענסטער. ער וועט זיך אויך זען צו באַקענען מיט די, וואָס גרייטן זיך שוין איצט צו פאַרטרייבן די אויסגעוויילטע סאָציאַליסטן; מיט גובערנאַטאָרן, וואָס ווילן אַרעסטירן די פירער פון די „נישט געזעצלעכע' שטרייקן; מיט זשורנאַליסטן, וואָס זוכן מאַטעריאַל פאַר זייערע אַרטיקלען; מיט שרייבער, וועלכע זוכן רויטע פאַרבן פאַר זייער שאַפן.

דעם גרעסטן ערפאָלג וועט זיך אָבער פעטער דערשלאָגן מיט זיינע פאָרטרעטן. ער וועט פאָרן איבערן גאַנצן לאַנד פון שטאָט צו שטאָט און אומעטום וועט זיך טון מעשים מיט אים. פאַרוואָס? פעטער האָט אַליין נישט געוווּסט, אָבער גלעדיס האָט אויך דאָס אים געגעבן צו פאַרשטיין: ווייל ער איז „ראָמאַנטיש". פעטער האָט אַפילו נישט געוווּסט, וואָס דאָס וואָרט באַדייט, אָבער ס'האָט עפּעס געקלונגען אַזוי חנופהדיק, אַז ס'איז אים געפעלן געוואָרן און ער האָט נאַריש אויסגעשטשירעט זיינע קרומע ציין און געפרעגט ביי גלעדיס, ווי אַזוי איז זי דאָס דערגאַנגען, אַז ער איז ראָמאַנטיש? אָנשטאָט אַ תשובה האָט זי זיך אים געהייסן אַוועקשטעלן און דרייען זיך פאַמעלעך אַרום און אַרום.

פעטער האָט אַפילו קוים וואָס חשק געהאַט אויפצוהויבן זיך פון זיין באַקוועמען פאָטער-שטול, פונדעסטוועגן האָט ער געפאָלגט זיין ווייב און האָט זיך אַוועקגעשטעלט. זי האָט אים אַרומגעקוקט פון אַלע זייטן און פּלוצלינג האָט פעטער

דערהערט הינטער זיך איר שטימע: „פעטער, דו מוזט זיך אָנהויבן צו האַלטן ביי אַ דיעטע, דו ווערסט דיק". און געזאָגט האָט זי דאָס מיט אַזאַ מין טאָן, אַז פעטער איז אַ צעצימטערטער געוואָרן. און דערנאָך האָט זי נאָך צוגעגעבן: „קאָנסט בשום אופן נישט מאַכן קיין ראָמאַנטישן איינדרוק פון דער טריבונע בשעת דו זעסט אויס ווי אַ פאַס".

אַזוי ווי פעטער האָט נאָך אָבער אַלץ פונדעסטוועגן נישט געהאַט קיין תשובה אויף זיין פראַגע און עס איז אים בכלל זייער אָנגענעם געווען צו רעדן וועגן זיך אַליין, האָט ער גאָר אַמאָל געפרעגט ביי גלעדיס פאַרוואָס האַלט זי, אַז ער איז ראָמאַנטיש. צוליב פאַרשיידענע טעמים, האָט זי אים געענטפערט. קודם כל דערפאַר, וואָס ער איז געווען אַ געפערלעכער פאַרברעכער און האָט זיך דערנאָך אומגעקערט אויף אַן ערלעכן וועג און פאַר פרומע מענטשן איז דאָס איינע פון די גרעסטע זאַכן. און אַחוץ דעם האָט ער סוף כל סוף געטון אַ גליקלעכן שדוך און דאָס איז ווידער אַמאָל אַן ענין, וואָס ציט זייער צו די ראָמאַנען-לייענער. נאָר דאָס איז נאָך נישט אַלץ.

— נישט אַלץ, טאַקע, אַזוי גאָר? — האָט פעטער איבערגעפרעגט, — נו, און צוליב וואָס נאָך בין איך ראָמאַנטיש?

אויף דעם האָט זי געענטפערט, אַז הויפטזעכלעך צוליב דעם, וואָס ער האָט פערזענלעך געקענט די געפערלעכסטע, די שרעקלעכסטע מענטשן פון דער היינטיקער צייט — די באָלשעוויקעס, וועגן וועלכע די דורכשניטלעכע מענטשן האָבן בלויז געלייענט אין די צייטונגען. נו, אַחוץ דעם דערציילט ער דאָך עפעס נישט סתם מעשיות, זיינע פאַרטראַגן האָבן דאָך נאָך געוויסע מאָראַלישע און פראַקטישע צוועקן. מען זאָל נעמען, למשל, אַזוינע ערטער אין די פאַרטראַגן, ווו ער שרייט אויס: „שליסט זיך אָן אָן דער „ליגע אויפצוהויבן די מאָראַל אין אַמעריקע!" אָדער: „שיקט נדבות פאַר די „היימען-געזעלשאַפט"; די זיכערקייט פון לאַנד איז אָפּהענגיק דערפון, צי איר וועט אונטערהאַלטן מיט אייער שטיצע דעם „פאַרטיידיקונגס-לעגיאָן פון די פאַטריאָטן!" — דאָס זענען אַלץ אַזעלכע זאַכן, וואָס מוזן צוציען די אויפמערקזאַמקייט פון דער געזעלשאַפט. פעטערס פאַרטראַגן וועלן סוף כל סוף באַקומען אַ שם, מען וועט ריידן וועגן זיי אין גאַנצן לאַנד. די פאַרשטייער פון די פאַרשיידענע אַגענטורן, די געפּים, די בילי נאַשם פון אַלע שטעט און שטעטלעך וועלן אים אָנהויבן אַרויסצופאָדערן, די צייטונגען וועלן דרוקן זיין בילד, און ס'וועט קומען אַ צייט, ווען ער און זיין פרוי וועלן אויפגענומען אין באַגריסט ווערן אין דער בעסטער געזעלשאַפט און וועלן אויך סוף כל סוף ווערן געשעצט, געאַכטעט און רייך.

אַזוי האָט גלעדיס מיט טריומף געענדיקט איר רעדע, און איז אַוועק מיט איר מאַן אין שלאָפצימער. דאָרטן האָט זי אים ווידעראַמאָל באַטראַכט. יאָ, בלי־ספק, ער ווערט דיק. ער וועט מוזן אָנהויבן מאַכן גימנאַסטיק. אויפן קיטל פון זייגער האָט זי באַמערקט ביי אים אַ קליין אַמעריקאַנער פענדל, און גלעדיס האָט אַ טראַכט געטון, צי איז עס אַמאָל נישט אַ ביסל צו איינפאַך. וועגן זיך האָט ז

נישט געהאַט וואָס צו דאגהן. אויף איר פינגער האָט געגלאַנצט אַן עכטער דימענט-רינג, און געוויסע ווערטער האָט זי שוין אַרויסגערעדט, פונקט ווי דאָס איז אָנגענומען אין דער בעסטער געזעלשאַפט. זי האָט גראַציעז אַ גענעץ-געטון, אויסגעטון איר נייע ברוינע קלייד, און בשעת-מעשה געטראַכט, אַז פעטלייביקייט און דימענטענע רינגען קומען צוזאַמען מיט זיכערקייט און מיט אַ גוטער מאַטעריעלער לאַגע.

און ביידע זאַכן האָט זי און פעטער געהאַט אין דער פולער מאָס. די מורא צו ווערן אַמאָל אַרבעטסלאָז, האָבן זיי שוין לאַנג פאַרלאָרן. איצט ווייסן זיי שוין גאַנץ גענוי, אַז די געפאַר איז נישט אַזוי גרינג אויסצוראָטן, אַז דאָס איז אַ מגפה, וואָס ליגט אין בלוט פון דער געזעלשאַפט, און וויפל מען זאָל עס נישט היילן, וועט עס תמיד פון דאָס ניי אויסשיטן, ווי קרעץ. אין איין פרט איז גלעדיס אינגאַנצן מסכים געווען מיט די רויטע: כל-זמן ס'וועט עקזיסטירן אַ קלאַס פון רייכע, אַזוי לאַנג וועט אויך עקזיסטירן די סאָציאַלע אומצופרידנקייט, און אַזוי לאַנג וועלן אויך זיין מענטשן, וואָס וועלן פאַרדינען זייער ברויט דערמיט, וואָס זיי וועלן אַגיטירן, באַשולדיקן און פאָדערן, אַז ס'זאָל איבערגעאַנדערשט ווערן. —

די געזעלשאַפט איז געגליכן צו אַ גאָרטן; צוזאַמען מיטן גרינס, וואָס מען פאַרזייט אין אים, וואַקסן אויך אַרויס ווילדע גראָזן, וועלכע מוזן אויסגעשניטן ווערן. גלעדיס מאַן איז אַ פעיקער גערטנער, ער קאָן גוט שניידן, און די געזעלשאַפט וועט זיך אָן זיין אַרבעט נישט באַגיין. און כל-זמן דער גאָרטן וועט זיך האַלטן, וועט פעטער זיין נישט בלויז סתם אַ גערטנער, נאָר דער הויפט-גערטנער, דער לערער פון אַ גאַנצן קלאַס יונגע גערטנער.

עס איז אַ פראַכט אַזאַ מאַן צו האָבן. דאָס איז אַ מתנה פאַר אַ גוטער פרוי, וועלכע האָט געזאָרגט פאַר איר מאַן, געמאַכט פון אים אַ פאַטריאָט, אַ היטער פון געזעץ און אָרדענונג. ווייל די באַלעבאַטים פון גאָרטן וועלן תמיד זאָרגן פאַר זייער גערטנער, וועלן זען, אַז ער זאָל אויך זיין טייל באַקומען. און זיין טייל דאַרף זיין נישט קיין קליינער, ער און זיין פרוי האָבן רעכט צו באַקומען די שענסטע בלומען און די בעסטע פרוכטן. און אַזוי וועט דאָס זיין.

— אונז גייט גוט, פעטער, זייער גוט. מיר וועלן האָבן געלט און אַלץ אין דער וועלט, וואָס מען קאָן פאַר געלט באַקומען. צי ווייסטו גאָר, פעטער, צו וואָס פאַר אַ גרויסן ערפאָלג דו האָסט זיך דערשלאָגן?

פעטער האָט געקוקט אין איר צופרידענעם פנים און האָט זיך אַ ביסל געשראָקן. ס'איז אים עפעס אַזוי ווי נישט היימלעך געווען. ער איז נישט געווינט געווען, אַז די ווייב דיינע זאָל אָנערקענען, אַז ער האָט אויך אַ שטיקל חלק אין זייערע גליקן. און גלעדיס האָט פלוצלונג דערפילט צו איר מאַן אַ סימפאַטיע מיט רחמנות געמישט. זי האָט געעפנט פאַר אים אירע אָרעמס.

— אָרעמער, ליבער פעטער! דו האָסט געהאַט אַזאַ שווער לעבן. אַך, פעטער!

ווי שרעקלעך דאָס איז, וואָס דיר איז אויסגעקומען אַזוי פיל צו קעמפן, אַזוי פיל טעורתים צו מאַכן. ווי שלעכט דאָס איז, וואָס דו האָסט מיך פריער נישט געהאַט; וואָס איך האָב דיר פריער נישט געקאָנט העלפן. אָבער איצט, פעטער, איז שוין אַלץ גוט. דו וועסט פאַרגעסן אָן דיינע אַלטע צרות — אַ חוץ יענע טעג, ווען דו וועסט האַלטן וועגן זיי דיינע פאַרטראַגן.

גלעדיס האָט זיך אויף אַ רגע פאַרטראַכט און איז אַנטשוויגן געוואָרן. נאָר פלוצלונג האָט זי זיך פון דאָס ניי אַ כאַפּ געטאָן: „גיב נאָר אַ טראַכט, פעטער, וואָס פאַר אַ נחת דאָס איז אַן אַמעריקאַנער צו זיין. אין אַמעריקע קאָן זיך יעדער מענטש דערהויבן צו דער העכסטער מדרגה. ער דאַרף בלויז דערפילן זיין פליכט. אַמעריקע איז דאָס לאַנד פון די פרייע! דעם ביישפיל, וועלכן די האָסט געגעבן, צו וואָס אַן אָרעמער יינגל קאָן זיך דערשלאָגן, דאַרף אַפילו די נאַרישע רויטע איבערצייגן — יעדער, וואָס אַרבעט נור שווער, קאָן דערגרייכן צום העכסטן שפיץ. אין אַמעריקע קאָן אַן אָרעמער בחור ווערן אַפילו אַ פרעזידענט! וואָלסט וועלן זיין אַ פרעזידענט, פעטער?"

פעטער האָט זיך געוואַקלט; ער האָט זיך נאָך נישט געפילט גענוג צוגעגרייט צו דער דאָזיקער ראָלע. ער האָט אָבער געוווסט, אַז ווען ער זאָגט דאָס אַרויס, וועט דאָס גלעדיסן פאַרדריסן, האָט ער אַ מורמל-געטאָן: „אפשר... אַמאָל, ווען עס איז"...

— ווי דאָס זאָל נישט זיין — האָט זיין פרוי ווייטער גערעדט, — איך האַלט מיט מיין פאָטערלאַנד. בין אַן עכטע אַמעריקאַנערין.

דאָס מאָל האָט זיך שוין פעטער נישט געוואַקלט. „אין דעם קאָנסטו זיך אַפילו וועטן" — האָט פעטער געענטפערט, און צוגעגעבן זיין ליבלינגס-ווערטל:

— „הונדערט פראָצענט!"